IEVA BĒRZIŅA-ANDERSONE
AGRIS REPŠS
MĀRTIŅŠ PAPARINSKIS
ZAB "SORAINEN"

ANALĪTISKS DARBS PAR STARPTAUTISKAJĀM LĪGUMTIESĪBĀM UN ŠO TIESĪBU MIJIEDARBĪBU AR EIROPAS SAVIENĪBAS UN TĀS DALĪBVALSTU TIESĪBĀM

(PĒC LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJAS PASŪTIJUMA)
TM 2009/05
Līgums Nr. 1-6.1/23

RĪGA, 2009

Supported by a grant from Norway through the Norwegian Financial instrument
Finansēts ar Norvēģijas finanšu instrumenta granta palīdzību

SATURA RĀDĪTĀJS

1. IEVADS ... 6
1.1. Pētījuma aktualitāte, mērķi un uzdevumi. ... 6
1.1.1. Pētījuma aktualitāte ... 6
1.1.2. Pētījuma mērķi ... 7
1.1.3. Pētījuma uzdevumi ... 7
1.2. Pētījumā izmantotās metodes ... 8
2. STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANAS PROCEDŪRA LATVIJĀ ... 11
2.1. Vispārējs starptautisko līgumu slēgšanas procedūras Latvijā apraksts pašreizējā regulējuma ietvaros, ievērojot Eiropas Savienības tiesību ietekmi. ... 11
2.1.1. Satversmes regulējums ... 11
2.1.2. Starptautisko līgumu regulējums ... 19
2.1.3. Speciālā likuma regulējums ... 21
2.1.4. Starptautisko līgumu noslēgšanā pilnvarotās personas ... 25
2.1.5. Normas citos ārējos normatīvos aktos ... 30
2.1.6. Normas iekšējos normatīvos aktos ... 33
2.1.7. Starptautisko līgumu vieta Latvijas tiesību sistēmā ... 34
2.2. Starpresoru starptautiskie līgumi un to vieta Latvijas tiesību sistēmā. ... 38
2.2.1. Starpresoru starptautisko līgumu noslēgšana ... 38
2.2.2. Starpresoru starptautisko līgumu vieta Latvijas tiesību sistēmā ... 40
2.3. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Latvijas tiesību sistēmā ... 40
2.4. Atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un to vieta Latvijas tiesību sistēmā. ... 42
2.5. Starptautisko līgumu publiskums. ... 43
3. STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANAS PROCEDŪRA CITĀS EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTĪS ... 47
3.1. Igaunija ... 47
3.1.1. Igaunijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru, ievērojot Eiropas Savienības ietekmi ... 48
3.1.2. Starptautisku līgumu statuss normu hierarhijā ... 53
3.1.3. Subjekti, kas var slēgt starptautiskus līgumus ... 55
3.1.4. Starpresoru starptautiskie līgumi, atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un vieta Igaunijas tiesību sistēmā ... 62
3.1.5. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Igaunijas tiesību sistēmā63
3.1.6. Starptautisku līgumu noslēgšanas nacionālā procedūra ... 63
3.1.7. Starptautiska līguma grozījumi un izbeigšanās ... 66
3.1.8. Starptautisku līgumu publiskums ... 66
3.1.9. Eiropas Savienības tiesību ietekme uz starptautisku līgumu noslēgšanu ... 68
3.1.10. Starptautisku līgumu konstitucionāla izskatīšana ... 72
3.1.11. Kopsavilkums ... 76
3.2. Lielbritānija ... 78
3.2.1. Ievads ... 78
3.2.2. Lielbritānijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru ... 81
3.2.3. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Lielbritānijas tiesību sistēmā ... 94
3.2.4. Starpresoru, atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskus līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un to vieta Lielbritānijas tiesību sistēmā ... 98
3.2.5. Starptautisko līgumu publiskums ... 100

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.3. Vācija ... 101
3.3.1. Ievads ... 101
3.3.2. Vācijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru 103
3.3.3. Starpresoru starptautiskie līgumi un to vieta Vācijas tiesību sistēmā ... 110
3.3.4. Eiropas Savienības tiesību ietekme uz Vācijas tiesībām starptautisko līgumu jomā ... 111
3.3.5. Atvasināto un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus ... 113
3.3.6. Starptautisko līgumu publiskums ... 115
3.4. Zviedrija, Lietuva, Somija, Itālija ... 117
3.4.1. Zviedrijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības ... 117
3.4.2. Lietuvas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības ... 119
3.4.3. Somijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības ... 122
3.4.4. Itālijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības ... 123
4. EIROPAS SAVIENĪBAS KOMPETENCE STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANĀ ... 125
4.1. Eiropas Savienības ārējā kompetence un tās pamats ... 125
4.1.1. Sākotnējas piezīmes ... 125
4.1.2. Eiropas Savienības ārējās kompetences atbilstoši tiesību avotiem ... 125
4.1.3. Eiropas Savienība kā starptautisko publisko tiesību subjekts ... 128
4.1.4. Ārējās kompetences saskaņā ar Lisabonas līgumu ... 129
4.2. Ārējo kompetenču īstenošanas tiesiskais pamats ... 130
4.2.1. Skaidri noteikta (*express*) ārējā kompetence ... 131
4.2.2. Netieši norādīta (*implied*) ārējā kompetence ... 132
4.2.3. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūra ... 134
4.3. Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā. ... 136
4.3.1. Vispārīgas piezīmes ... 136
4.3.2. Ekskluzīvās ārējās kompetences principa attīstība ... 137
4.3.3. Ekskluzīvās ārējās kompetences tipiskie gadījumi ... 139
4.4. Eiropas Savienības dalītā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā. ... 141
4.4.1. Dibināšanas līguma norāde uz dalītu kompetenci. ... 142
4.4.2. Iekšējo noteikumu trūkums. ... 142
4.4.3. Nepilnīga Kopienas iekšējā kompetence ... 142
4.4.4. Kopienai ir tikai minimālā kompetence ... 143
4.4.5. Netraucējošas blakus kompetences ... 143
4.4.6. Neprecizitāšu novēršanas nolūks ... 143
4.5. Eiropas Savienības dalībvalstu pievienošanās kārtība (procedūra) šāda veida starptautiskajiem līgumiem. ... 143
4.5.1. Dalītā kompetencē esošu starptautisko līgumu noslēgšanas veidi ... 143
4.5.2. Jaukti starptautiskie līgumi ... 144
4.6. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu piemērošana iekšējās tiesībās ... 146
4.6.1. Starptautisko līgumu tiešā iedarbība ... 146
4.6.2. Kopienas tiesību neatbilstība starptautiskajam līgumam ... 148
5. EIROPAS KOPIENU TIESAS JUDIKATŪRA ATTIECĪBĀ UZ STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU EIROPAS SAVIENĪBAS UN NACIONĀLAJĀ LĪMENĪ ... 152
5.1. Eiropas Kopienu tiesas kompetence attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem. ... 152
5.1.1. Eiropas Kopienu tiesā izskatāmo lietu kategorijas ... 152
5.1.2. Iepriekšējās kontroles lietas: konsultatīvie atzinumi ... 153
5.1.3. Starptautisku līgumu izskatīšana citās lietu kategorijās ... 154
5.1.4. Eiropas Kopienu tiesas kompetence jaukto līgumu gadījumā ... 155
5.1.5. Tiesas kompetence kopīgās ārpolitikas un drošības politikas pīlāra jautājumos ... 157

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5.2. Eiropas Kopienu tiesas judikatūras attīstība attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu Eiropas Savienības un nacionālajā līmenī (būtiskāko lietu apskats un analīze). 158
5.2.1. Ārējās kompetences judikatūra 158
5.2.2. Ekskluzīvās ārējās kompetences judikatūra: kopējā tirdzniecības politika..... 164
5.2.3. Starptautisko līgumu piemērošana iekšējās Eiropas Savienības tiesībās 168
5.2.4. Judikatūra par GATT/ PTO līgumu iekšējo iedarbību Kopienas tiesībās 173
5.2.5. Judikatūra attiecībā uz citiem jauktiem starptautiskajiem līgumiem 181
5.2.6. Ārējo ekonomisko sankciju piemērošanas judikatūra 183
6. LATVIJAS NORMATĪVĀ REGULĒJUMA PROBLĒMAS ATTIECĪBĀ UZ TARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU.....191
6.1. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu tiesiskais statuss Latvijā...... 191
6.1.1. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu juridiskā būtība 191
6.1.2. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu noslēgšanas procedūra. 194
6.2. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu un starptautisko līgumu nošķiršana...... 196
6.2.1. Nošķiršanas procedūra. 196
6.2.2. Nošķiršanas tiesiskās sekas dokumenta sagatavošanas laikā, dokumenta pieņemšanas laikā, pēc dokumenta pieņemšanas. 198
6.3. Atrunu un interpretatīvo (skaidrojošo) deklarāciju izteikšanas regulējums...... 204
6.3.1. Tieša un vispārzināma regulējuma neesamība un šāda regulējuma nepieciešamība. 204
6.3.2. Vienota un visu nepieciešamo iestāžu intereses atspoguļojoša atrunu un interpretatīvo deklarāciju formulēšanas procedūra. 212
6.3.3. Piemērotākā instrumenta izvēle. 215
6.3.4. Vienota iebildumu formulēšanas procedūra..... 220
6.3.5. Vienota procedūra reakcijas formulēšanai iebilduma gadījumā. 225
6.3.6. Atrunu un skaidrojošo deklarāciju statuss Latvijas tiesību sistēmā. 225
6.4. Starptautiskie līgumi no parakstīšanas līdz spēkā stāšanās brīdim: tiesiskais statuss Latvijas tiesību sistēmā un iespējamā piemērošana tiesās, tajā skaitā Satversmes tiesā...... 226
6.5. Nacionālā regulējuma trūkums un neskaidrības attiecībā uz starptautiskiem līgumiem, kuru slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē...... 230
6.5.1. Skaidri noteiktas (*express)* ekskluzīvas kompetences gadījumi. 230
6.5.2. Netieši norādītās (*implied*) ekskluzīvas kompetences gadījumi. 241
6.5.3. Secinājumi un ieteikumi 245
6.6. Latvijas tiesības slēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm un starptautiskām organizācijām, to nošķīrums no gadījumiem, kad šādus līgumus jāslēdz Eiropas Savienībai vai Eiropas Savienībai un dalībvalstīm kopīgi...... 246
6.6.1. Dalītās kompetences jēdziens..... 246
6.6.2. Dalītās kompetences veidi un procedūra..... 248
6.7. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu spēks un piemērojamība Latvijā... 252
6.7.1. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu piemērojamība Latvijā..... 252
6.7.2. Eiropas Kopienu tiesas un Satversmes tiesas kontrole pār šādu līgumu tiesiskumu 255
6.7.3. Tiešā iedarbība Latvijā 257
6.8. Dalītā kompetence un starptautiskās strīdu risināšanas procedūras...... 259
6.8.1. Atkāpšanās no līguma, līguma darbības apturēšana vai izbeigšana..... 260
6.8.2. Atrunas un iebildumi pret atrunām..... 260
6.8.3. Dalībvalstu starptautiski tiesiskā atbildība..... 260
6.8.4. Strīdu risināšanas procedūru izvēles ierobežojumi 261
6.9. Starpresoru līgumu noslēgšana, tajā skaitā atvasināto publisko personu un ārpus Ministru kabineta padotības esošo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus... 263
6.9.1. Ievads 263
6.9.2. Starpresoru un neatkarīgo iestāžu līgumu nošķīrums no starptautiskiem līgumiem..... 264
6.9.3. Terminoloģijas apsvērumi..... 265

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6.9.4. Starpresoru līgumu noslēgšanas kārtība ... 266
6.10. Starptautisko līgumu publiskums. ... 267
6.10.1. Pašreizējo publiskuma noteikumu problemātika ... 267
6.10.2. Risināmie jautājumi ... 269
6.10.3. Tulkojumu nodrošināšana ... 272
7. PIEDĀVĀJUMI LATVIJAS NORMATĪVĀ REGULĒJUMA UZLABOŠANAI ATTIECĪBĀ UZ STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU ... 273
7.1. Piedāvāto uzlabojumu forma. ... 273
7.1.1. Izvērtējums, vai Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu izstrādājams jauns normatīvs akts vai esošo normatīvo aktu grozījumi. ... 273
7.1.2. Regulējums ārējos un iekšējos normatīvos aktos ... 274
7.2. Normatīvā akta veids un struktūra. ... 275
7.2.1. Ārējais normatīvais akts ... 275
7.2.2. Iekšējais normatīvais akts ... 276
7.3. Normatīvā akta satura vispārīgs ieskicējums. ... 277
7.3.1. Starptautisko līgumu likums ... 277
7.3.2. Ārlietu ministrijas instrukcija ... 284
7.4. Normatīvā akta atsevišķu normu satura piedāvājums. ... 285
7.4.1. Vispārīgie noteikumi ... 286
7.4.2. Kompetence starptautisko līgumu jautājumos ... 286
7.4.3. Starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošana ... 288
7.4.4. Starptautisko līgumu parakstīšana ... 289
7.4.5. Starptautisko līgumu apstiprināšana ... 289
7.4.6. Starptautisko līgumu spēkā stāšanās ... 290
7.4.7. Atrunu un deklarāciju izteikšana ... 290
7.4.8. Starptautisko līgumu izpilde ... 291
7.4.9. Starptautisko līgumu grozīšana un izbeigšana ... 291
7.4.10. Saprašanās memorandu noslēgšana ... 291
7.4.11. Starptautiskie starpresoru un atvasinātu publisko personu līgumi ... 292
7.4.12. Starptautisko līgumu un citu starptautisko vienošanos uzskaite un publicēšana ... 292
8. KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI ... 293
8.1. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūra Latvijā. ... 293
8.2. Citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru. ... 295
8.2.1. Igaunija ... 295
8.2.2. Lielbritānija ... 296
8.2.3. Vācija ... 297
8.2.4. Citas Eiropas Savienības valstis ... 298
8.3. Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences un dalītās kompetences jautājumi starptautisko līgumu slēgšanā. ... 298
8.4. Eiropas Kopienu tiesas judikatūra attiecībā uz starptautisko līgumu. ... 300
8.5. Latvijas normatīvā regulējuma problēmas attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu. ... 301
8.6. Piedāvājumi Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu. ... 305
Pielikums Nr.1 ... 306
izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts ... 306
Pielikums Nr.2 Izmantotie saīsinājumi ... 319
Pielikums Nr.3 Izmantotie latīņu termini ... 322

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

1. IEVADS

1.1. Pētījuma aktualitāte, mērķi un uzdevumi.

1.1.1. Pētījuma aktualitāte

Šis pētījums ir sagatavots saskaņā ar 2009.gada 14.aprīļa līgumu Nr.1-6.1/23 starp Latvijas Republikas Tieslietu ministriju un Zvērinātu advokātu biroju "Sorainen" par Analītiskā darba par starptautiskajām līgumtiesībām un šo tiesību mijiedarbību ar Eiropas Savienības un tās dalībvalstu tiesībām veikšanu (TM 2009/05) (**Līgums**).

Pētījuma aktualitāte balstīta apsvērumā, ka Latvija kā starptautisko tiesību subjekts ir daudzu starptautisko vienošanos (līgumu, konvenciju, memorandu, u.c.) dalībvalsts. Taču starptautisko līgumu slēgšanu Latvijas vārdā regulē tikai Satversme un visai lakoniskais 1994.gada likums "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem". Šis regulējums nedod atbildes uz daudziem mūsdienu starptautiskajās tiesībās aktuāliem jautājumiem. Turklāt, no 2004.gada 1.maija Latvija starptautiskajā arēnā darbojas ne tikai kā suverēna valsts, bet arī kā Eiropas Savienības dalībvalsts. Tādējādi šobrīd pastāv vismaz trīs atšķirīgi virzieni, kā Latvijai var kļūt saistošas starptautiskas vienošanās:

- starptautiskas vienošanās, kuru jautājumu loks ir Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē;
- starptautiskas vienošanās, kuru jautājumu loks ir Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītās kompetences ietvaros;
- starptautiskas vienošanās, kuru jautājumu loks ir atstāts dalībvalsts kompetencē.

Pārskatot Latvijas esošo normatīvo regulējumu starptautisko līgumu noslēgšanas jomā, ir būtiski saprast, vai un ciktāl ir nepieciešamas izmaiņas Latvijas likumos, lai atspoguļotu šos atšķirīgos starptautisko vienošanos virzienus. Tāpat, nepieciešams izvērtēt, vai aktīvā starptautisko publisko tiesību attīstība starptautisko līgumtiesību jomā ir pamats uzlabot pastāvošo normatīvo regulējumu.

Starptautisko līgumtiesību izpētes un analīzes būtisko lomu Latvijas tiesībās pierāda arī Satversmes tiesas judikatūra. Ja agrīnajās Satversmes tiesas lietās starptautisko tiesību argumenti nebija izvērsti un, iespējams, balansēja uz politisku apsvērumu robežas, tad pēdējo trīs gadu laikā Satversmes tiesa ir divās principiāli svarīgās un sarežģītās lietās detalizēti vērtējusi starptautisko līgumu atbilstību Satversmei – Robežlīguma lietā un Lisabonas līguma lietā. Šo lietu izskatīšanai paralēli, kā arī pēc spriedumu pieņemšanas notika izvērstas debates Latvijas tiesību zinātnieku vidū par starptautisko līgumu un starptautisko tiesību kopumā vietu un lomu Latvijas tiesību sistēmā: gan pieminētie

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Satversmes tiesas spriedumi, gan attiecīgās akadēmiskās debates tiks aplūkotas šī pētījuma ietvaros. Šāda attīstība pierāda, ka Latvijas tiesību zinātne arvien vairāk apzinās starptautisko publisko tiesību, tajā skaitā starptautisko līgumtiesību būtisko lomu un mijiedarbību ar Latvijas tiesībām. Šai mijiedarbībai ir svarīgas sekas arī Latvijas valsts institūciju praksē, piemērojot starptautiskās tiesības un slēdzot starptautiskos līgumus.

1.1.2. Pētījuma mērķi

Ievērojot šo pētījuma tēmu aktualitāti, kā arī saskaņā ar Līguma tehnisko specifikāciju, šī pētījuma mērķi ir:

(a) Izvērtēt un sagatavot analītisku pārskatu par:

(i) normatīvo regulējumu Latvijā un citās Eiropas Savienības dalībvalstīs (galvenokārt, Lielbritānijā, Vācijā un Igaunijā) attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu;

(ii) Eiropas Kopienu tiesas praksi attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu;

(iii) Latvijas un citu (galvenokārt, Lielbritānijas, Vācijas un Igaunijas) Eiropas Savienības dalībvalstu tiesisko procedūru un praksi starptautisko līgumu noslēgšanā, ievērojot Eiropas Savienības tiesībās noteiktās kompetences (Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence, jauktā kompetence un dalībvalstu kompetence).

(b) Sniegt piedāvājumu esošā Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu.

1.1.3. Pētījuma uzdevumi

Norādīto pētījuma mērķu sasniegšanai pētījuma gaitā tika izpildīti šādi uzdevumi:

(a) Analīze un pārskata sagatavošana par starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Latvijā spēkā esošā normatīvā regulējuma ietvaros, ievērojot Eiropas Savienības tiesību ietekmi. Tika aplūkots Latvijas pastāvošais normatīvais regulējums, pievēršot īpašu uzmanību arī tā attīstībai un tādiem normatīvi precīzi neregulētiem jautājumiem kā saprašanās memorandu un starpresoru starptautisko līgumu slēgšana. Šī uzdevuma izpildei veltīta pētījuma 2.nodaļa.

(b) Analīze un pārskata sagatavošana par citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālo regulējumu attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru, ievērojot Eiropas Savienības tiesību ietekmi. Plašākais pārskats tika sagatavots par Igaunijas, Lielbritānijas un Vācijas normatīvo regulējumu, īsi aplūkojot arī

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Zviedrijas, Lietuvas, Somijas un Itālijas īpatnības. Šī uzdevuma izpildei veltīta pētījuma 3.nodaļa.

(c) Izpēte un pārskata sagatavošana par Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences un dalītās kompetences jautājumiem starptautisko līgumu slēgšanā un Eiropas Savienības dalībvalstu pievienošanās kārtību (procedūru) šāda veida starptautiskajiem līgumiem. Šīs izpētes gaitā tika īpaši analizēta Eiropas Savienības ārējā kompetence, tās attīstība un pašreizējais apjoms. Šī uzdevuma izpildei veltīta pētījuma 4.nodaļa.

(d) Izpēte un pārskata sagatavošana par Eiropas Kopienu tiesas judikatūru attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu Eiropas Savienības un nacionālajā līmenī. Šī uzdevuma izpildes gaitā tika sagatavots apkopojums un analīze par būtiskākajām Eiropas Kopienu tiesas lietām Eiropas Savienības ārējo attiecību jomā. Šāds apkopojums līdz šim latviešu valodā nav bijis pieejams. Šī uzdevuma izpildei veltīta pētījuma 5.nodaļa.

(e) Latvijas normatīvā regulējuma problēmu norādīšana attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu. Šī uzdevuma ietvaros tika analizēts desmit Latvijas normatīvā regulējuma problēmas jeb neskaidri noregulētas jomas. Analīzes gaitā tika ņemta vērā starptautiskās publiskās tiesības un citu valstu prakse, kā arī sniegti ieteikumi, vai konkrēto problēmu vajadzētu risināt, mainot normatīvo regulējumu, vai arī ir pietiekami ar šīs esošā normatīvā regulējuma pareizu piemērošanu. Šī uzdevuma izpildei veltīta pētījuma 6.nodaļa.

(f) Piedāvājumu sniegšana Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu, ievērojot iepriekš minētos uzdevumus un Eiropas Savienības tiesību ietekmi. Uzdevuma izpildes gaitā sniegti priekšlikumi jauna normatīvā akta sagatavošanai, piedāvājot arī risinājumus tā saturam un atsevišķu normu redakcijai. Šī uzdevuma izpildes rezultāts ir pētījuma 7.nodaļa.

1.2. Pētījumā izmantotās metodes.

Pētījuma gaitā tika izpētīta Latvijas, citu Eiropas Savienības valstu (galvenokārt, Lielbritānija, Vācija, Igaunija, kā arī īsumā Zviedrija, Lietuva, Somija, Itālija) un Eiropas Savienības normatīvais regulējums un tiesību piemērošanas prakse starptautisko līgumu un citu starptautisko vienošanās noslēgšanas jomā.

Izpētes gaitā tika analizēti dažādi pieejamie starptautisko, Eiropas un nacionālo tiesību avoti, it īpaši:

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(i) Attiecīgo subjektu noslēgtie starptautiskie līgumi un citas starptautiskas vienošanās;

(ii) Normatīvie akti, kas attiecas uz starptautisko līgumtiesību normu regulējumu nacionālajā un starptautiskajā līmenī;

(iii) Judikatūra un tiesību piemērošanas prakse nacionālā un starptautiskā līmenī (nacionālo tiesu nolēmumi, Eiropas Kopienu tiesas nolēmumi, citu starptautisku tiesu un šķīrējtiesu nolēmumi);

(iv) Nacionālo normatīvo aktu un starptautisko līgumu sagatavošanas dokumenti (*travaux préparatoires*, anotācijas, pavadraksti, u.tml.);

(v) Tiesību doktrīna (monogrāfijas, raksti akadēmiskas ievirzes juridiskos žurnālos, konferenču materiāli, pētījumi, u.c.).

Ļoti liela ievērība tika veltīta tieši starptautisko tiesu, Eiropas tiesu un nacionālo tiesu judikatūras izpētei. Jāņem vērā, ka starptautiskās līgumtiesības tikai pašos pamatos ir regulētas tādos tiesību pamatavotos kā starptautiskie līgumi. Daudzi starptautisko līgumtiesību aspekti joprojām pastāv kā starptautiskās paražu tiesības. Tādējādi, lai noteiktu šo tiesību saturu, milzīga nozīme ir starptautisko tiesu judikatūrai. Tas pats attiecas uz Eiropas Savienības ārējo kompetenci: tā tikai minimālā mērā ir noteikta dibināšanas līgumos, un galvenokārt balstīta Eiropas Kopienu tiesu judikatūrā. Arī Latvijā Satversmes tiesas spriedumiem ir bijusi nozīmīga loma Latvijas starptautisko tiesību piemērošanas prakses izpratnē un iztulkošanā. Tādēļ judikatūras analīzei pievērsta liela uzmanība visās pētījuma stadijās, bet it īpaši Eiropas Savienības ārējās kompetences analīzes ietvaros.

Attiecībā uz izmantoto tiesību doktrīnu, jāatzīst, ka latviešu valodā diemžēl nav daudz publikāciju starptautiskajās tiesībās, turklāt par starptautisko līgumu slēgšanas un piemērošanas jautājumiem tādu ir pavisam maz. Pētījuma autori ir centušies ņemt vērā un norādīt pastāvošos avotus latviešu valodā, tomēr galvenokārt ir izmantojuši ārvalstu tiesību zinātnieku darbus. Pētot citu Eiropas Savienības valstu avotus, tika aplūkoti šo valstu normatīvie akti un izmantota tiesību doktrīna. Doktrīnas izvēlē autori ir balstījušies jaunākajā un autoritatīvākajā doktrīnā attiecīgajos jautājumos.

Pētījuma uzdevumu izpildes rezultāti ir atspoguļoti akadēmiskā terminoloģijā. Pilnīgai pētījuma izpratnei būtu vēlams, ka pētījuma lasītājiem ir pamatzināšanas jurisprudencē un Eiropas Savienības tiesībās. Tomēr šādas priekšzināšanas nav nepieciešamas pētījuma galveno atziņu un secinājumu izpratnei, turklāt autori ir norādījuši avoti, kur lasītājs var smelties papildus zināšanas un paskaidrojumus. Attiecībā uz izmantoto terminoloģiju un it īpaši starptautisko un Eiropas tiesību terminu atveidi latviešu valodā, autori ir centušies izmantot terminoloģiju, kas lietota Tulkošanas un terminoloģijas centra nodrošinātajos Eiropas Savienības tiesību aktu un Eiropas Kopienu tiesas

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nolēmumu tulkojumos. Autori ņēmuši vērā arī terminu atveidojumus, kas piedāvāti līdz šim latviešu valodā sarakstītajā literatūrā par starptautisko publisko tiesību un Eiropas Savienības jautājumiem, taču gadījumos, kad pamatotāks šķitis cits termina atveidojums, ir piedāvāts alternatīvs variants.

Visi izmantotie tiesību avoti, literatūra, judikatūra un citi avoti ir norādīti pētījuma pielikumā, kā arī zemsvītras vērēs pētījuma gaitā. Ja konkrēts avots ir brīvi pieejams arī tiešsaistes režīmā, parasti norādīta arī saite uz avota interneta vietni. Tomēr autori nevar garantēt, ka šie avoti būs tiešsaistes režīmā pieejami arī nākotnē, tāpēc norādīts saites pēdējās aplūkošanas datums.

Lielākas skaidrības nolūkā pētījumā pēc iespējas nav tikusi lietota abreviatūra, tomēr atsevišķi saīsinājumi ir izmantoti, tajā skaitā, saīsināti norādot izplatītākos avotus zemsvītras vērēs. Saīsinājumu atšifrējums sniegts pētījuma pielikumos.

Pētījumā ir lietoti arī jurisprudencē vispārpieņemti latīņu termini, uzskatot, ka Latvijas tāpat kā citu kontinentālās Eiropas tiesību loka valstu jurisprudencē, ievērojot tās izcelsmi no romiešu tiesībām, šādi termini ir lietderīgi un nodrošina juridisko izteikumu precizitāti. Tomēr, ievērojot, ka pētījums paredzēts plašam lasītāju lokam, pētījuma pielikumā sniegts izmantoto latīņu terminu skaidrojums.

Pētījuma autori ir Zvērināta advokātu biroja "Sorainen" zvērināti advokāti Ieva Bērziņa-Andersone un Agris Repšs, kā arī jurists un Oksfordas Universitātes doktorants Mārtiņš Paparinskis. Pētījumā ir izteikti tikai autoru personiskie viedokļi, kas var nesakrist ar Zvērinātu advokātu biroja "Sorainen" vai tā klientu viedokli.

Autori izsaka pateicību Igaunijas advokātu biroja "Sorainen" juriskonsultam un bijušajam Igaunijas tiesību padomniekam Allaram Joksam (*Allar Jõks*) par nenovērtējamu atbalstu Igaunijas normatīvā regulējuma un prakses izpētē un analīzē, kā arī Latvijas Universitātes studentei Annai Sergijenko par palīdzību pētnieciskā darba veikšanā.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

2. STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANAS PROCEDŪRA LATVIJĀ

2.1. Vispārējs starptautisko līgumu slēgšanas procedūras Latvijā apraksts pašreizējā regulējuma ietvaros, ievērojot Eiropas Savienības tiesību ietekmi.

Latvija ir kontinentālās Eiropas tiesību lokam piederīga valsts. Kontinentālās Eiropas tiesību loka valstīs dominē "rakstītās tiesības", proti, nozīmīgāka loma parasti ir rakstītiem patstāvīgiem tiesību avotiem, tādiem kā ārējiem normatīviem aktiem.[1] Arī starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Latvijā galvenokārt regulē ārējie normatīvie akti – valsts varas izdoti vispārsaistoši uzvedības noteikumi. Šo procedūru nosaka valsts pamatlikums – Satversme, Latvijai saistošie starptautiskie līgumi, tajā skaitā no šiem līgumiem izrietošās Eiropas Savienības tiesību normas, kā arī īpaši konkrēto jautājumu regulēšanai pieņemts likums. Atsevišķas normas par starptautisko līgumu slēgšanas procedūru iekļautas arī citos ārējos normatīvos aktos.

2.1.1. Satversmes regulējums

Pamatprincipi par starptautisko līgumu noslēgšanu ir iekļauti Satversmē[2]. Satversme ir valsts pamats, kas iekļauj sabiedrību regulējošas pamatnormas[3], tātad jau Satversmes sapulces pārstāvji un Satversmes izstrādātāji novērtēja starptautisko līgumu noslēgšanas būtisko lomu valsts pastāvēšanā un darbībā.

(a) Regulējums pirms Satversmes spēkā stāšanās

Latvijas Republikas Satversme stājās spēkā 1922.gada 7.novembrī, taču Latvijas Republika tika proklamēta jau 1918.gada 18.novembrī. Tādēļ īsi jāaplūko, kā tika regulēta starptautisko līgumu noslēgšanas procedūra Latvijas valsts vārdā pirms Satversmes spēkā stāšanās.

1918.gada 18.novembrī Latvijas Tautas Padomes pieņemtajā Latvijas Republikas proklamēšanas dokumentā "Latvijas pilsoņiem", 1.punktā, cita starpā noteikts, ka "attiecības pret ārvalstīm noteiks tuvākā nākotnē Satversmes Sapulce".[4] Atbilstoši Latvijas Tautas Padomes politiskajai platformai, līdz Satversmes Sapulces sasaukšanai suverēnā vara pieder Latvijas Tautas Padomei, kura ieceļ arī Pagaidu valdību, kas realizē izpildvaru.[5] Tādējādi līdz Satversmes Sapulces sasaukšanai Latvijas Tautas Padomei bija tiesības īstenot starptautiskās attiecības Latvijas vārdā, ieskaitot tiesības noslēgt starptautiskus līgumus: Latvijas Tautas Padomes politiskajās platformas II.panta 2.punkts skaidri nosaka, ka Latvijai jābūt Tautu Savienības loceklei. Tomēr detalizēta procedūra, kā Latvijas Tautas

[1] Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 112.lpp.
[2] 15.02.1922. likums "Latvijas Republikas Satversme" ("LV", 43, 01.07.1993.).
[3] Mauer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. 8., überarb. und erg. Aufl. München: Beck, 1992, s.51.
[4] Latwijas Pagaidu Waldibas Likumu un Rihkojumu Krahjums, 1919.gada 15.jūijs, Nr.1, 1.punkts.
[5] Latvijas Tautas Padomes politiskā platforma. Latwijas Pagaidu Waldibas Likumu un Rihkojumu Krahjums, 1919.gada 15.jūlijs, Nr.1, 2.punkts.

Padome starptautisko līgumu slēgšanu varētu veikt vai apstiprināt, nebija paredzēta: Latvijas Tautas Padomes kārtības rullis starptautisku līgumu apstiprināšanu nepiemin.[6]

Pēc Latvijas Satversmes Sapulces sasaukšanas tā 1920.gada 1.jūnijā pieņēma Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumus. Šo noteikumu 4.punkts paredzēja, ka "Satversmes Sapulce lemj par karu un mieru un ratificē ar citām valstīm noslēgtos starptautiskos līgumus"[7]. Tātad, jau pirms Satversmes pieņemšanas starptautisku līgumu ratifikācija bija nodota likumdevēja kompetencē. Noteikumu 5.pants paredzēja, ka starptautiskus līgumus paraksta Satversmes Sapulces prezidents. Tomēr, kā atzīmējis Satversmes Sapulces deputāts J.Purgalis, ar tādiem netiešiem uzdevumiem kā starptautisku līgumu ratifikāciju Satversmes Sapulce nodarbojusies tikai tad, kad to prasījusi neatliekama tautas dzīves vajadzība, uzsverot, ka galvenais Satversmes Sapulces uzdevums bijis Satversmes izstrādāšana.[8]

Saskaņā ar Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumiem arī noslēgts un apstiprināts 1920.gada 11.augusta Miera līgums starp Latviju un Krieviju: tas pieņemts un apstiprināts 1920.gada 2.septembra Satversmes Sapulces plenārsēdē, pieņemot Likumu par mieru ar Krieviju, un to parakstījis Satversmes Sapulces prezidents Jānis Čakste, kā arī Satversmes Sapulces sekretārs R.Ivanovs.[9] Likumam pievienots līguma teksts latviešu un krievu valodā. Sarunas par līguma noslēgšanu veda un līgumu parakstīja Latvijas valdība un Krievijas valdība.

(b) Satversmes 68.panta pirmā daļa

Satversme tika pieņemta Latvijas Satversmes Sapulces 1922.gada 15.februāra kopsēdē.[10] Attiecībā uz starptautisku līgumu slēgšanu svarīgākā Satversmes norma ir 68.pants, bet noteikumi par starptautiskajiem līgumiem paredzēti arī vairākos citos Satversmes pantos.

Satversmes 41.pants nosaka, ka valsts prezidents izpilda Saeimas lēmumus par starptautisku līgumu ratificēšanu. No šī panta izriet, ka vismaz daļu no lēmumiem par starptautiskajiem līgumiem apstiprina Saeima, proti, ja starptautiskais līgums tiek apstiprināts ratificēšanas ceļā, to dara Saeima. Tālāk šis princips precizēts Satversmes 68.pantā:

> "Visiem starptautiskiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana."

Satversmes sapulcē šī panta pieņemšana nekādas diskusijas neradīja, un pants tika apstiprināts bez iebildumiem vai priekšlikumiem.[11] Šis pants netika grozīts līdz 2003.gada 8.maija grozījumiem, ar kuriem pantam pievienotas jaunas daļas.

---

[6] Latvijas Tautas Padomes Kārtības rullis. Likumu un waldibas rihkojumu krahjums. 1919.gads, Nr.11.
[7] Likumu un waldibas rihkojumu krahjums. 1920.gada 31.augustā, Nr.4, 183.punkts.
[8] Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922), IV sesijas 1.sēde, 1921.gada 20.septembrī, 10.lpp.
[9] Likums par mieru ar Krieviju. Likumu un waldibas rihkojumu krahjums. 1920.gada 18.septembrī, 204.punkts.
[10] Likumu un waldibas rihkojumu krahjums. 1922.gada 7.augustā, Nr.12, 113.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Atbilstoši Satversmes 68.pantam starptautiskā līguma ratifikācija Saeimā tātad nozīmē likuma spēka piešķiršanu aktam, kas izšķir attiecīgu jautājumu likumdošanas ceļā, tādēļ šis akts ir ratificējams likumdošanas procedūras ietvaros.[12]

Ievērojot Satversmes 23. un 24.pantu, šādus starptautiskos līgumus Saeima apstiprina sēdē, ja tajā piedalās vismaz puse Saeimas locekļu, ar klātesošo deputātu absolūto balsu vairākumu. Starptautisko līgumu apstiprināšana kopumā nav viens no tiem Satversmē sevišķi paredzētajiem gadījumiem, kad nepieciešams lielāks sēdē klātesošo Saeimas locekļu skaits vai kvalificēts balsu vairākums. Satversmē paredzēts tikai viens šāds sevišķs gadījums, kad starptautiska līguma noslēgšanai izvirzītas īpašas kvoruma un balsu vairākuma prasības: Satversmes 68.panta otrā daļa (sk. zemāk).

Satversme tiešā veidā neparedz, kas apstiprina tos starptautiskos līgumus, kas neskar likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus. Lai rastu atbildi uz šo jautājumu, jāņem vērā Satversmes pieņemšanas laika konstitucionālo tiesību doktrīna. Šī doktrīna, kas sakņojas Šarla Luija de Monteskjē teorijā par varas dalīšanu, starptautisko attiecību īstenošanu iekļauj izpildvaras kompetencē.[13] Kā atzinusi Satversmes tiesa, valstu praksi ietekmēja tieši šī Monteskjē teorija, un starptautisko līgumu slēgšana tika uzskatīta par izpildvaras prerogatīvu, kurā parlamentam nav tiesību iejaukties.[14] Lielās franču revolūcijas ietekmē šī doktrīna attīstījās tā, ka atsevišķos gadījumos, piemēram, lemjot par valsts teritorijas nodošanu citai valstij, arī parlamentam tika paredzētas tiesības lemt par starptautisko līgumu ratifikāciju. Uz šo doktrīnu norādījis arī Kārlis Dišlers, raksturojot to šādi:

> "Parlamenta kontrole starptautiskās politikas laukā līdz pēdējam laikam ir vājāka, nekā iekšējās politikas un administrācijas darbības laukos. Tas atkal izskaidrojas ar vēsturiskiem apstākļiem, jo monarchijās ārējā politika tika ieskatīta kā monarcha paša vai dinastijas lieta, kuŗa tautas kontroli nepielaiž; kā atliekas no tā pat vēl republikās nav galīgi izskausts ieskats un valdības praktika, kas šķiŗ ārējo politiku no iekšējās un uztur ārējā politikā lielā mērā slepenību un bezkontroles rīcību. Šī kaitīgā praktika ir atnesusi tautām daudz posta un tāpēc ir izskaužama pilnīgi; ari ārējai politikai vajag būt pašas tautas lietai un padotai tautas priekšstāvības kontrolei."[15]

Pēc Pirmā pasaules kara pieņemtajās konstitūcijās tiesības parakstīt starptautiskus līgumus pamatā tika uzticētas izpildvarai, taču par īpaši svarīgiem starptautiskos līgumos regulējamiem jautājumiem bija

---

[11] Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922), IV sesijas 15.sēde 1921.gada 26.oktobrī, 19.sēde 1921.gada 8.novembrī.
[12] Pleps J., Pastars. E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 443.lpp.
[13] Ch. L. Montesquieu. The Spirit of Laws. Book XI. Pieejama: *http://www.constitution.org/cm/sol_11.htm.* Aplūkots 27.06.2009.
[14] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 43.1.punkts.
[15] K.Dišlers. Dēmokratiskas valsts iekārtas pamati. 2.izdevums. Rīga, A.Gulbis, 1931, 139.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

jālemj parlamentam, piemēram, par valsts teritorijas izmaiņām.[16] Kārlis Dišlers raksturo tolaik pastāvošo praksi šādi:

> "[..] konstitūciju noteikumi atstāj starptautisku līgumu noslēgšanu monarchiem un republiku prezidentiem, bet prasa svarīgāko līgumu apstiprināšanu no tautas priekšstāvības. Par t'diem no parlamenta apstiprināmiem līgumiem parasti tiek ieskatīti: tirdzniecības līgumi; līgumi, kuŗi groza valsts territōriju, kā ari līgumi, kuŗi uzliek pilsoņiem jaunus pienākumus un nastas. Bez tam, parlamentiem vispārīgi ir darīšana ar visiem tiem starptautiskiem līgumiem, kuŗu izpildīšana prasa zināmus pārgrozījumus valsts likumos, vai jaunu, likumos un budžetā nepamatotu, izdevumu no valsts kases."[17]

Šai konstitucionālo tiesību doktrīnai ir sekojusi arī Satversme, 68.punktā nosakot, ka starptautiskus līgumus, kas skar tādus svarīgus jautājumus, ko parasti regulē likumdošanas ceļā, apstiprina ar Saeimas lēmumu. No šī regulējuma arī izriet, ka tādus starptautiskus līgumus, kas neskar likumdošanas ceļā regulējamus jautājumus, var apstiprināt Latvijas izpildvaras orgāns - Ministru kabinets. Prasība apstiprināt Saeimā konkrētus starptautiskos līgumus Satversmē ietverta ar mērķi nepieļaut tādas starptautiskās saistības, kas likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus noregulētu bez Saeimas piekrišanas. No šīs normas izriet arī Satversmes prezumpcija, ka starptautiskie līgumi ir jāpilda: starptautiskās saistības "nokārto" jautājumus un tās ir jāpilda.[18]

(c) Citas Satversmes normas

Satversmes 73.pants nosaka, ka līgumus ar ārvalstīm nevar nodot tautas nobalsošanai. Tomēr no Satversmes 68.panta trešās un ceturtās daļas, kā arī no 79.panta izriet, ka tautas nobalsošanai var nodot lēmumu par Latvijas dalību Eiropas Savienībā vai būtiskām izmaiņām šīs dalības nosacījumos. Atbilstoši 79.panta otrai daļai šāds lēmums ir pieņemts, ja balsotāju skaits ir vismaz puse no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita un ja vairākums ir balsojis par Latvijas dalību Eiropas Savienībā vai būtiskām izmaiņām šīs dalības nosacījumos.

Jāievēro arī Satversmes 77.pants, kas paredz, ka, ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā. Attiecīgi, ja no starptautiska līguma apstiprināšanas izrietētu grozījumu izdarīšana minētajos Satversmes pantos, tad šādi grozījumi stātos spēkā tikai tad, ja būtu apstiprināti tautas nobalsošanā un par tiem būtu balsojusi vismaz puse no visiem balsstiesīgajiem (Satversmes 79.pants).

---

[16] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 43.1.-43.2.punkti.
[17] K.Dišlers (1931), 140.lpp.
[18] Satversmes tiesas 2004.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr. 2004-01-06, secinājumu daļas 6.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(d) Starptautisko līgumu noslēgšana pirms Otrā pasaules kara, piemērojot galvenokārt tikai Satversmes regulējumu

Pirms Otrā pasaules kara un tam sekojošās Latvijas okupācijas starptautisko līgumu slēgšanu Latvijas Republikas vārdā pēc būtības regulēja tikai Satversmes normas, jo nepastāvēja speciālu likumu, kas šo procedūru regulētu detalizētāk. Atsevišķas procesuālas normas attiecībā uz starptautisku līgumu noslēgšanas procedūru bija paredzētas Instrukcijā par ministru kabineta iekšējo darbību un kārtība, kas bija izdota uz Ministru kabineta iekārtas likuma 22.panta pamata.[19] Instrukcijas 33. un 34. punkts noteica:

> "33. Līgumi, kuŗu apstiprināšana piekrīt kabinetam, vai līguma projekti, kuŗi noslēdzami uz kabineta pilnvaras pamata, iesūtāmi 14 eksemplaros (skat. 18.p.). Līgumiem, kuŗi noslēgti citā (ne valsts) valodā, vai kuŗos bez latviešu valodas par autentisku atzīta vēl kāda cita valoda, pievienojams arī attiecīgas citas valodas teksts (vienā eksemplarā).
>
> 34. Līgumi, kuŗi piekrīt Saeimas ratificēšanai, iesniedzami un virzami tālāk 18. un 24.pantā paredzētā kārtībā. Šādiem līgumiem jāpievieno ratificēšanas likumprojekts."

Savukārt Saeimas kārtības rullis īpašu kārtību starptautisku līgumu ratificēšanai neparedzēja[20], tādējādi secināms, ka ratificēšanas likumprojekta izskatīšana un pieņemšana notika vispārējā likumdošanas kārtībā.

Sīkāka regulējuma trūkums nekavēja Latvijai realizēt aktīvu darbību starptautisko attiecību jomā, tajā skaitā, noslēdzot starptautiskus līgumus. 1921.gadā Latvija kļuva par Tautu Savienības dalībvalsti.

Turpmākajos gados Latvija ir noslēgusi un ratificējusi daudzus starptautiskus līgumus. Interesanti atzīmēt, ka, lai gan Satversmes 8.nodaļa par cilvēka pamattiesībām tika pieņemta tikai 1998.gadā, arī pirms Latvijas okupācijas Latvija ir noslēgusi vairākus tam laikam visai progresīvus starptautiskus līgumus pamattiesību aizsardzības jomā. Piemēram, 1923.gada 19.jūlijā Valsts prezidents izsludināja Likumu par starptautisko konvenciju, kā apkarot tirgošanos ar sievietēm un bērniem, ko Latvija bija parakstījusi jau 1921.gada 30.septembrī.[21] Līdz 1940. gadam Latvija bija noslēgusi simt starptautiskos līgumus.[22]

Jāatzīmē arī, ka Saeima nevarēja izpildīt savu Satversmē paredzēto pienākumu ratificēt starptautiskus līgumus pēc 1934.gada 15.maija, jo saskaņā ar 1934.gada 18.maija Valdības deklarāciju "Saeimas

---

[19] Instrukcija par ministru kabineta iekšējo darbību un kārtību. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1925.gads, 142.punkts.
[20] Saeimas kārtības rullis. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1929.gada 26.aprīlī, 8.burtnīca, 58.punkts.
[21] Likums par starptautisko konvenciju, kā apkarot tirgošanos ar sievietēm un bērniem. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1923., 12.burtnīca, 90.punkts.
[22] Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2007-10-0102, 7.2.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

funkcijas līdz Satversmes reformas izvešanai izpilda ministru kabinets sākot ar 1934.g. 15.maija plkst.23.".[23] Attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem šajā laika periodā attiecās Likums par likumu izsludināšanas kārtību[24], kura 1.pants noteica, ka "Ministru kabineta uz 1934.g. 18. maija deklarācijas pieņemtos likumus, kas attiecas uz [..] līgumiem ar ārvalstiem, izsludina Valsts Prezidents." Tādējādi starptautiskos līgumus pēc 1934.gada 18.maija pretēji Satversmes regulējumam ratificēja nevis Saeima, bet Ministru kabinets. Ministru kabinets apstiprināja arī tos starptautiskos līgumus, kam nebija nepieciešama ratifikācija un kas neregulēja likumdošanas jautājumus (attiecīgi, uz kuriem neattiecās arī Satversmes 41. un 68.pants). Piemēram, 1935.gada 28.martā Ministru kabinets apstiprināja Likumu par vienošanos par maksājumu kārtošanu preču tirdzniecībā Latvijas un Zviedrijas starpā: šī vienošanās pati par sevi neregulēja likumdošanas ceļā risināmus jautājumus (drīzāk, vienkārši starptautiskas tirdzniecības jautājumus), turklāt tika apstiprināta notu apmaiņas veidā.[25]

Vispārzināms, ka Satversmes reforma tā arī netika izvesta. Saeimas darbība gan tika uz laiku atjaunota 1940.gadā[26], taču nav uzskatāma par tiesisku, jo 1940.gada 14. un 15.jūlija Saeimas vēlēšanas nenotika atbilstoši Satversmes prasībām. Pēc Saeimas 1940.gada 21.jūnija Deklarācijas par Latvijas iestāšanos Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā[27] un Latvijas uzņemšanas Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā, Satversme vairs netika piemērota un Latvijas valstiskums *de facto* vairs nepastāvēja. Tomēr Latvija turpināja pastāvēt *de iure* kā starptautisko tiesību subjekts.[28]

Interesanti atzīmēt, ka ne jaunievēlētā Saeima, ne padomju vara oficiāli nedenonsēja Latvijas agrāk noslēgtos starptautiskos līgumus. 1940.gada 8.augustā Saeima pieņēma Lēmumu par Latvijas pārstāvību ārzemēs darbības izbeigšanu, ar kuru izbeidza Latvijas sūtniecību, misiju un konsulātu darbību trešajās valstīs.[29] Kā jau iepriekš minēts, šī Saeima nebija lemttiesīga un tādējādi arī šis lēmums nav uzskatāms par spēkā esošu. Vairāki Latvijas sūtņi trešajās valstīs šo lēmumu arī neatzina un turpināja Latvijas sūtniecību darbību.[30] Ir zināma vairāku Latvijas pārstāvju aktīva darbība, pārstāvot Latvijas intereses ārvalstīs. Piemēram, Latvijas sūtnis Londonā K. Zariņš 1940. gada 23. jūlijā iesniedza Lielbritānijas Ārlietu ministrijai adresētu memorandu, kurā norādīja, ka turpinās pārstāvēt Latvijas Republikas intereses, un kvalificēja PSRS rīcību Latvijā kā prettiesisku. Citastarp K.

---

[23] Valdības deklarācija. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1934., 6.burtnīca, 1356.lpp.
[24] Likums par likumu izsludināšanas kārtību. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1934, 7.burtnīca, 156.punkts.
[25] Likums par vienošanos par maksājumu kārtošanu preču tirdzniecībā Latvijas un Zviedrijas starpā. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1935, 8.burtnīca, 51.punkts.
[26] Likums par Saeimas darbības atjaunošanu. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1940, 13.burtnīca, 133.punkts.
[27] Deklarācija par Latvijas iestāšanos Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1940, 14.burtnīca, 163.punkts.
[28] 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta) 22.-34. punkts.
[29] Lēmums par Latvijas pārstāvību ārzemēs darbības izbeigšanu. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1940, 17.burtnīca, 205.punkts.
[30] Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 33.-34. punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Zariņš norādīja, ka Tautas saeima, pievienojoties PSRS, pārkāpusi Satversmes 1. pantu, kuru iespējams grozīt tikai tautas nobalsošanas ceļā.[31] Īpaši izceļama būtu arī bijušā Saeimas priekšsēdētāja biedra bīskapa Jāzepa Rancāna darbība, kurš aizstāvēja Latvijas intereses gan starptautiskās konferencēs, gan sarunās ar citu valstu pārstāvjiem.[32] Ievērojot Latvijas kontinuitātes doktrīnu, jāsecina, ka Latvijas pirms 1940.gada 21.jūnija noslēgtie starptautiskie līgumi turpināja būt spēkā esoši. To netieši apliecina arī citu valstu attieksme, proti, 1947. gada 28. maijā ASV valdība Latvijas sūtnim Vašingtonā izsniedza apliecinājumus, kuros ASV neatzīst Latvijas inkorporāciju un uzsver, ka ASV un Latvijas attiecības, *kā arī noslēgtos līgumus* neietekmē 1940. gada varu pārņēmušā režīma rīcība Latvijā.[33] Šis princips ir ticis apstiprināts arī līgumu slēgšanas praksē pēc neatkarības atjaunošanas. Piemēram, 2005.gadā parakstītā Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu ir ticis noslēgts:

> "Atsaucoties uz Rīgā 1923.gada 16.oktobrī parakstīto Līgumu par noziedznieku izdošanu starp Latviju un Amerikas Savienotām Valstīm un Vašingtonā 1934.gada 10.oktobrī parakstīto papildu līgumu par noziedznieku izdošanu starp Latviju un Amerikas Savienotām Valstīm;
>
> Atzīmējot, ka Latvijas Republikas valdība un Amerikas Savienoto Valstu valdība šobrīd piemēro šo līgumu noteikumus."[34]

Satversmes darbība daļēji tika atjaunota ar 1990.gada 4.maija Neatkarības deklarāciju. Ar šo deklarāciju gan Satversmes darbība tika atkal apturēta, izņemot tās 1., 2., 3. un 6.pantu. Līdz Saeimas sasaukšanai noteikts pārejas periods, kurā augstāko valsts varu Latvijā realizē Latvijas Republikas Augstākā Padome.[35] Augstākās Padomes funkcijās ietilpa arī lemt par pievienošanos starpvalstu līgumiem, to ratificēšanu vai denonsēšanu. Starptautiskus līgumus parakstīja Augstākās Padomes priekšsēdētājs, Augstākās Padomes uzdevumā.[36] Arī Ministru Padomei bija paredzētas tiesības savas kompetences ietvaros slēgt līgumus ar citu valstu valdībām un nodrošināt šo līgumu izpildi. Šādus starpvaldību līgumus varēja parakstīt Ministru Padomes priekšsēdētājs vai ārlietu ministrs, vai citi Ministru Padomes locekļi vai citas amatpersonas ar Ministru Padomes pilnvarojumu.[37]

1993. gada 5. janvārī Augstākā padome pieņēma lēmumu "Par daudzpusējiem līgumiem, kurus Latvijas Republika ir ratificējusi vai kuriem pievienojusies līdz 1940. gadam". Lēmums noteica, ka

---

[31] Sk. Jānis Pleps. Bīskaps Rancāns un Satversme. Jurista Vārds, Nr.9 (562), 2009. gada 3. marts.
[32] Turpat.
[33] Latvijas Senāta senatoru atzinums par Latvijas Satversmes spēkā esamību un Saeimas pilnvarām okupācijas apstākļos. Latvju Ziņas, 17.04.1948.
[34] Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu. LV. 12.06.2007 preambula.
[35] 04.05.1990. Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu".
[36] Par Latvijas Republikas Augstākās Padomes darba organizāciju līdz Saeimas sasaukšanai. 25.08.1992, 2.panta 5.punkts, 8.panta 6.punkts.
[37] Par Latvijas Republikas Ministru Padomi. 18.03.1992, 39. un 40.pants.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"daudzpusējie līgumi, kurus Latvijas Republika ir ratificējusi vai kuriem pievienojusies līdz 1940. gadam un kuri saskaņā ar starptautisko tiesību principiem ir spēkā, ir saistoši Latvijas Republikai".[38]

Satversmes darbība, ieskaitot regulējumu starptautisko līgumu slēgšanas jomā, tika pilnībā atjaunota tikai 1993.gada 6.jūlija plkst.12:00, jaunievēlētajai 5.Saeimā sanākot uz savu pirmo sēdi.[39]

(e) Satversmes 8.nodaļa pēc 1998.gada grozījumiem.

Satversmes 89.pants norāda, ka Latvijas valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības ne tikai saskaņā ar Satversmi un likumiem, bet arī Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Lai gan šī norma neattiecas uz starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru, tā demonstrē Latvijas apņemšanos noslēgtos līgumus ievērot, it īpaši, ja tie skar cilvēka pamattiesības.

Uz starptautisko līgumu ievērošanas nepieciešamību norāda arī Satversmes 98.pants, paredzot, ka Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētajos gadījumos Latvijas pilsoni var izdot ārvalstīm, tomēr tikai tad, ja ar izdošanu netiek pārkāptas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības. Interesanti, ka šis pants atrisina nacionālajās tiesībās iespējamo kolīziju starp starptautisku līgumu un Satversmes normām, nosakot, ka priekšroka dodama Satversmei. Tomēr būtu jāievēro šī panta īpašā regulējuma sfēra, un to nevar automātiski attiecināt uz citām jomām, veidojot slēdzienu, ka jebkura Satversmes norma būtu pārāka par jebkuru starptautisko līgumu. Starptautisko līgumu vieta Latvijas tiesību normu juridiskajā hierarhijā tiks aplūkota zemāk.

(f) Satversmes 68.pants pēc 2003.gada grozījumiem

Saistībā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā un no tā izrietošo Eiropas Savienības tiesību ietekmi, 2003.gada 8.maijā Satversmes 68.pants tika papildināts ar otro, trešo un ceturto daļu šādā redakcijā:

> "Slēdzot starptautiskus līgumus, Latvija nolūkā stiprināt demokrātiju var deleģēt starptautiskām institūcijām daļu no valsts institūciju kompetences. Starptautiskus līgumus, kuros starptautiskām institūcijām tiek deleģēta daļa no valsts institūciju kompetences, Saeima var apstiprināt sēdēs, kurās piedalās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu, un apstiprināšanai nepieciešams divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākums.
>
> Latvijas dalība Eiropas Savienībā izlemjama tautas nobalsošanā, kuru ierosina Saeima.
>
> Ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu, būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā izlemjamas tautas nobalsošanā."[40]

---

[38] Ziemele I. Latvijas Republikas starptautiski tiesiskais statuss // Latvija. Starptautiskās organizācijas. Starptautiskie līgumi. Rīga: Saeimas Kanceleja, 1995, 11. lpp.
[39] Latvijas Republikas Saeimas paziņojums. Ziņotājs Nr.30, 14.10.1993.
[40] Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums, Latvijas Vēstnesis Nr.76 (2841), 22.05.2003.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Satversmes tiesa secinājusi, ka šādas balsošanas procedūras izmantošana (sēde, kur piedalās divas trešdaļas Saeimas locekļu un par apstiprināšanu balso divas trešdaļas klātesošo) piešķir apstiprināmajam aktam konstitucionālu rangu.[41]

2.1.2. Starptautisko līgumu regulējums

Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Latvijā regulē arī Latvijai saistošie jau noslēgtie starptautiskie līgumi. Nozīmīgākais šāda rakstura starptautiskais līgums ir 1969.gada 23.maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām (**Vīnes līgumtiesību konvencija**), kas Latvijai saistoša no 1993.gada 6.aprīļa.[42] Vīnes līgumtiesību konvencija daļēji veic starptautisko paražu tiesību normu kodifikāciju,[43] īpaši attiecībā uz tādām starptautiskajām paražām kā starptautisko līgumu interpretācija,[44] līguma būtisks pārkāpums (*material breach*)[45] vai būtiska apstākļu maiņa,[46] taču viena no visnozīmīgākajām Vīnes līgumtiesību konvencijas 26.pantā nostiprinātajām paražu tiesību normām ir *pacta sunt servanda* princips – līgumi ir jāpilda.[47] Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 4.pantam pati Vīnes konvencija ir piemērojama tikai tiem līgumiem, kas ir noslēgti pēc tam, kad attiecīgajās valstīs ir stājusies spēkā Vīnes konvencija, tādēļ no teorētiskās perspektīvas būtu nepieciešams noteikt, vai attiecīgā norma ir paražu tiesību kodifikācija vai progresīva attīstība. Gadījumā, ja kāda no līguma pusēm nav Vīnes līgumtiesību konvencijas dalībvalsts (piemēram, Francija un ASV), Vīnes konvenciju līgumam varētu piemērot tikai par tik, par cik tā ir kodifikācija. No praktiskās perspektīvas, starptautisko tiesu spriedumi, līgumu depozitāriju prakse un juridiskā literatūra atspoguļo gandrīz neatspēkojamu "pozitīvisma prezumpciju", pieņemot, ka visas Vīnes līgumtiesību konvencijas normas kodificē paražu normas, un tādēļ ir piemērojamas jebkurā gadījumā, vai nu kā paražas vai kā līguma norma.[48]

Vīnes līgumtiesību konvencijas 2.panta pirmās daļas (a) punkts sniedz starptautiska līguma legāldefinīciju starptautisko publisko tiesību kontekstā:

"[S]tarptautiska rakstiska vienošanās starp valstīm, kuru reglamentē starptautiskās tiesības, neatkarīgi no tā, vai šī vienošanās ir ietverta vienā vai vairākos starptautiski saistītos dokumentos, kā arī neatkarīgi no tās konkrētā nolūka."

---

[41] Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01 (Lisabonas līguma lieta), 10.4.punkts.
[42] "Par pievienošanos 1969.gada 23.maija Vīnes konvencijai par starptautisko līgumu tiesībām": LR likums, Ziņotājs, Nr.14, 15.04.1993.
[43] *Namibia* lieta , ICJ Reports 1971, pp.16, 47; 49 ILR, pp.2, 37; *Fisheries Jurisdiction* lieta, ICJ Reports, 1973, pp.3, 18, 55 ILR, 183., 198.lpp.
[44] *Beagle Channel* lieta, HMSO, 1977, 7.lpp.; 52 ILR, 93.lpp.
[45] *Namibia* lieta , ICJ Reports 1971, pp.16, 47; 49 ILR, pp.2, 37.
[46] *Fisheries Jurisdiction* lieta, ICJ Reports, 1973, pp.3, 18, 55 ILR, 183., 201.lpp.
[47] *Gabčikovo-Nagymaros Project* lieta, ICJ Reports, 1997, pp.7, 78-9; 116 ILR, 1.lpp.
[48] PTB Kohona, Some Notable Developments in the Practice of the UN Secretary-General as Depositary of Multilateral Treaties: Reservations and Declarations (2005) 99 AJIL 433; A Pellet, L'adaption du droit international (2007) 329 Recueil des Cours 9, 40, fn 21; A Aust, Modern Treaty Law and Practice (2nd edn, OUP, Oxford 2007), pp. 12-13.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Vīnes līgumtiesību konvencija sniedz skaidrojumu arī citiem terminiem, kas tiek lietoti starptautisko līgumu noslēgšanas kontekstā (piemēram, ratifikācija, atruna, trešā valsts, u.c.). Šie skaidrojumi jāņem vērā, iztulkojot Latvijas tiesību aktos lietotos attiecīgos terminus.

Vīnes līgumtiesību konvencijas otrā sadaļa reglamentē līgumu noslēgšanu un stāšanos spēkā konvencijas dalībvalstīs. Konvencijas 7.pants nosaka personas, kas tiek uzskatītas par tiesīgām pārstāvēt valsti ar nolūku pieņemt vai noteikt līguma teksta autentiskumu, vai ar nolūku izteikt piekrišanu par līguma saistošo raksturu attiecībā pret valsti. Tās ir personas, kuras vai nu uzrāda attiecīgas pilnvaras vai no attiecīgo valstu prakses vai no citiem apstākļiem izriet, ka tās ir gatavas uzskatīt konkrēto personu kā valsti pārstāvošu, nepieprasot pilnvaras. 7.panta otrā daļa sniedz izsmeļošu uzskaitījumu ar personām, kas saistībā ar savu ieņemamo amatu tiek uzskatītas par savu valsti pārstāvošām bez pilnvaru uzrādīšanas:

(i) valsts vadītāji, valdības vadītāji, ārlietu ministri - nolūkā veikt darbības saistītas ar līguma slēgšanu;

(ii) diplomātisko misiju vadītāji - nolūkā pieņemt līguma tekstu starp akreditējošo valsti un valsti, kurā tie ir akreditēti;

(iii) valsts akreditētie pārstāvji starptautiskās konferencēs vai starptautiskās organizācijās vai kādā no to orgāniem - nolūkā pieņemt līguma tekstu šādā konferencē, starptautiskā organizācijā vai tās orgānos.

Vīnes līgumtiesību konvencijas 11.pants norāda, kādā veidā valsts var piekrist attiecībā uz starptautiskā līguma saistošo raksturu: Valsts piekrišana par līguma saistošo raksturu attiecībā uz to var būt izteikta ar parakstu, līgumu sastādošu dokumentu apmaiņu, ratifikāciju, pieņemšanu, apstiprināšanu, pievienošanos vai jebkādā citā veidā, par kuru ir vienošanās. Konvencijas 12. līdz 17.pants detalizētāk apskata dažādus veidus, kā valsts var atzīt starptautiskā līguma saistošo raksturu. Tomēr izsmeļošu starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Vīnes līgumtiesību konvencija neparedz, to atstājot konvencijas dalībvalstu nacionālo tiesību ziņā.

Vīnes konvencijā arī noteikts, ka konvencijas dalībvalstis atzīst līguma kā starptautiskā tiesību avota arvien pieaugošo lomu miermīlīgās sadarbības attīstīšanā starp valstīm, neraugoties uz to konstitucionālo vai sabiedrisko sistēmu atšķirībām. Vīnes konvencijas 26. pants noteic, ka "katrs spēkā esošs līgums ir saistošs tā dalībniekiem un izpildāms godprātīgi". Satversmes tiesa atzīmējusi, ka "līdz ar to katrai starptautiskā līguma dalībvalstij jāievēro taisnīgums un cieņa pret pienākumiem, kas izriet

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

no līgumiem un citiem starptautisko tiesību avotiem. Valsts nevar pretstatīt savas nacionālās tiesības starptautiskajām saistībām (tiesībām)"[49].

Attiecībā uz starptautisko līgumu regulējumu svarīgi norādīt, ka Eiropas Savienības tiesības Latvijai ir saistošas tieši, pamatojoties uz starptautisku līgumu. Proti, Eiropas Savienību tiesību daļējas piemērošanas sākums un pamats bija 1995.gada 12.jūnija Eiropas līgums par asociācijas izveidošanu starp Eiropas Kopienām un to Dalībvalstīm, no vienas puses, un Latvijas Republiku, no otras puses.[50] Savukārt pilnīga pievienošanās Eiropas Savienībai un attiecīgi arī Eiropas Savienības tiesību pašreizējās piemērošanas pamats ir 2003.gada 16.aprīlī Atēnās parakstītais *Līgums starp* Beļģijas Karalisti, Dānijas Karalisti, Vācijas Federatīvo Republiku, Grieķijas Republiku, Spānijas Karalisti, Francijas Republiku, Īriju, Itālijas Republiku, Luksemburgas Lielhercogisti, Nīderlandes Karalisti, Austrijas Republiku, Portugāles Republiku, Somijas Republiku, Zviedrijas Karalisti, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti (Eiropas Savienības dalībvalstīm) *un* Čehijas Republiku, Igaunijas Republiku, Kipras Republiku, *Latvijas Republiku*, Lietuvas Republiku, Ungārijas Republiku, Maltas Republiku, Polijas Republiku, Slovēnijas Republiku, Slovākijas Republiku *par* Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, *Latvijas Republikas*, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas *pievienošanos Eiropas Savienībai*[51] [izcēlumi – mūsu]. Starptautisko līgumu noslēgšanas procedūras un ierobežojumi, kas izriet no Eiropas Savienības tiesībām, tiks detalizēti apskatītas šī pētījuma 4. nodaļā.

2.1.3. Speciālā likuma regulējums

Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Latvijā galvenokārt regulē speciālais normatīvais akts – 1994.gada likums "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem"[52] (**Speciālais likums**). Atbilstoši Speciālā likuma preambulai šī likuma mērķis ir noteikt Latvijas Republikas starptautisko līgumu noslēgšanu, izpildi, denonsēšanu un citus ar starptautiskajiem līgumiem saistītus jautājumus.

Ievērojot, ka Speciālais likums ir spēkā tikai no 1994.gada 9.februāra, jāatzīmē, ka starpposmā starp šī likuma pieņemšanu un Latvijas Satversmes spēka pilnā apjomā atjaunošanu starptautisko līgumu slēgšanu noteica tikai Satversmes noteikumi, bet cita detalizētāka regulējuma nebija. Kā izteicās 5.Saeimas deputāts un tā laika Saeimas Ārlietu komisijas vadītājs A. Kiršteins, referējot par Speciālā likuma pieņemšanas nepieciešamību:

---

[49] Satversmes tiesas 2004.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr. 2004-01-06, secinājumu daļas 6.punkts.
[50] Starptautisks līgums, pieņemts 12.06.1995, spēkā no 01.02.1998. Latvijas Vēstnesis, 12.09.1995, nr. 138. Pieejams arī: *http://www.am.gov.lv/data/file/l/01_Eiropas_Ligums_txt.pdf* (aplūkots 29.10.2009).
[51] Apstiprināts ar 30.10.2003 likumu, spēkā no 12.11.2003. Latvijas Vēstnesis, 12.11.2003, nr. 159.
[52] "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem": LR likums, Latvijas Vēstnesis Nr.11 (142), 26.01.1994.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"Šis ir likums, kurš [kura trūkums] faktiski jau pusgadu bremzē mūsu starptautisko līgumu slēgšanas darbu, jo līdz šim viss iepriekšējais darbs balstījās tikai uz precedentu - uz iepriekšējo pieredzi. Šim likumam vajadzētu sakārtot galvenokārt trīs lietas: vispirms vajag sakārtot attiecības starp Valsts prezidentu, Ministru prezidentu, ārlietu ministru un Saeimas pilnvarām, slēdzot starptautiskos līgumus."[53]

Speciālais likums 1.pantā sniedz starptautisko līgumu legāldefīnīciju Latvijas tiesībās:

"Starptautiskie līgumi ir vienošanās — neatkarīgi no tā, kā nosauktas šīs vienošanās, — ko Latvijas Republika rakstveidā atbilstoši starptautisko publisko tiesību normām noslēgusi ar ārvalstīm vai citiem starptautisko tiesību subjektiem."

Šī legāldefīnīcija uzskatāma par atbilstošu un piemērotu starptautiskā līguma jēdziena skaidrojumam, ievērojot arī Vīnes līgumtiesību konvenciju un Vīnes konvenciju par starptautisko līgumu tiesībām starp valstīm un starptautiskajām organizācijām vai starp starptautiskajām organizācijām.[54]

Speciālā likuma 2.pants norāda, ka starptautiskie līgumi slēdzami starpvalstu līgumu, starpvaldību līgumu un starpresoru līgumu veidā. Speciālais likums gan neskaidro šo jēdzienu nozīmi. Visticamāk, tā kā norma runā par līgumu slēgšanas veidu, tad iedalījums attiecas uz subjektu, kas līgumu slēdz. Tādējādi būtu saprotams, ka starpvalstu līgumus slēdz Latvijas Republika un tos ratificē Saeima (to apstiprina Speciālā likuma 8.pants, kas nosaka, ka starpvalstu līgumi tiek apstiprināti ar Saeimas pieņemtu likumu), savukārt starpvaldību līgumus slēdz Ministru kabinets, bet starpresoru līgumus – valsts pārvaldes struktūras, kas nav ne Saeima, ne Ministru kabinets. Saeimas debatēs par Speciālā likuma pieņemšanu norādīts, ka kā starpvaldību līgums varētu tikt slēgts "līgums par sadarbību starp Iekšlietu ministrijām, kādā atsevišķā nozarē, teiksim, sadarbojas Ceļu departaments"[55]. Šķiet gan, ka precīzāk šāda veida līgumus būtu saukt par starpresoru līgumiem.

Jānorāda, ka šāds starptautisko līgumu iedalījums Speciālajā likumā var radīt pārpratumus. Pirmkārt, termins "starpvalstu līgumi" var radīt maldīgu priekšstatus, ka šādus līgumus Latvijas Republika var slēgt tikai ar citām valstīm. Taču, kā jau norādīts Speciālā likuma 1.pantā, starptautiskos līgumus var slēgt ne tikai ar ārvalstīm, bet arī ar citiem starptautisko tiesību subjektiem. Starptautisko tiesību subjekti var būt ne tikai valstis, bet arī starptautiskās organizācijas un daži īpaši valstiski veidojumi, tādi kā Vatikāns.[56] Īpašos gadījumos starptautiskus līgumus valstis varētu slēgt arī ar citiem

[53] Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).

[54] Latvija nav Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām starp valstīm un starptautiskajām organizācijām vai starp starptautiskajām organizācijām dalībvalsts, tādēļ var pieņemt, ka Latvija uzskata 2.panta 1.daļas (a) punkta definīciju par precīzu paražu tiesību atspoguļojumu, *http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf*. (aplūkota 26.09.2009).

[55] Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).

[56] Malcolm N. Shaw. International Law – 5th edn., Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.177.

subjektiem, tādiem kā pašnoteikšanās kustības.[57] Speciālā likuma 7.panta 5.punkts nosaka, ka līgumi par Latvijas Republikas līdzdalību ekonomiskajās, militārajās un politiskajās savienībās ir slēdzami kā starpvalstu līgumi. Taču šādas savienības var darboties arī kā starptautiskas organizācijas, tādējādi šādu "starpvalstu" līgumu Latvijas Republika var slēgt arī ar starptautisku organizāciju, nevis tikai kādu konkrētu vai kādām konkrētām ārvalstīm. Piemēram, pagājušā gadsimta pēdējā desmitgadē Latvija noslēdza vairākus līgumus ar Eiropas Kopienu.[58]

Otrkārt, termini "starpvaldību" un "starpresoru" starptautiskie līgumi var radīt maldīgu priekšstatu, ka šādus starptautiskos līgumus slēdz kāda cita persona, nevis valsts. Taču atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likumam[59] Latvijas Republika (Latvijas valsts) ir sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona, no kuras tieši izriet visas citas Latvijas tiesībās atzītās publisko tiesību juridiskās personas. Valdība (Ministru kabinets) ietilpst tiešās pārvaldes sistēmā[60], tātad pēc būtības valdība ir tikai Latvijas Republikas kā sākotnējās publisko tiesību juridiskās personas varas īstenotājs. Attiecīgi, no Latvijas nacionālo tiesību viedokļa arī jebkuri starptautiski līgumi, ko slēdz valdība vai citas pārvaldes iestādes, ir uzskatāmi par līgumu, ko slēdz Latvijas valsts. Pie līdzīga secinājuma var nonākt, analizējot starptautisko tiesību normas par atsevišķu subjektu rīcības attiecināmību uz valsti. Kā atzīts starptautisko tiesību doktrīnā, starptautisku līgumu var noslēgt valstu valdības, valsts galvas, valsts iestādes vai citas valsts struktūras, kam katrā atsevišķā gadījumā to ir ērtāk paveikt, taču šie līgumi var tikt atzīti par tādiem, kas saista attiecīgo valsti.[61] Vēl jo vairāk, ja starpvaldību līgumu ir parakstījis ministru prezidents, tad neatkarīgi no ministru prezidentam piešķirtajām pilnvarām šis līgums Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrās daļas izpratnē tiks uzskatīts par starptautisku līgumu, jo valdības vadītājam nevajag uzrādīt nekādas pilnvaras.

Jāuzsver, ka Latvijas likumdevējs šo niansi ir ņēmis vērā, jo A. Kiršteins savā uzrunā arī norādīja:

> "Taču starptautiskā pieredze ir tāda, ka ļoti plaši tiek slēgti līgumi valdības vārdā un ļoti plaši tiek slēgti līgumi valsts vārdā. Es pat dzirdēju tādu iebildumu, ka, piemēram, tad, ja valdība var noslēgt kaut kādu līgumu par starptautiskajiem aizdevumiem, šis līgums, kaut arī to var parakstīt tikai valdība, tomēr būs jāatmaksā valstij. Diemžēl tā tas arī ir. Ja šī valdība pēc tam

---

[57] Piemēram, t.s. Oslo līgumus parakstīja Izraēla, ASV, Krievija un Palestīnas Atbrīvošanas Organizācija. *http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Declaration+of+Principles.htm* (aplūkota 26.09.2009).

[58] Sk. Eiropas līgumu datu bāzi: *http://www.consilium.europa.eu/applications/Accords/searchp.asp?cmsid=245&party=LV&pname=Latvia&lang=EN&doclang=EN (aplūkota 26.09.2009).*

[59] Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 94 (2669), 21.06.2002.

[60] Levits E. Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcija. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr.95.

[61] Shaw (2006), p. 815.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nepatīk, to nākamajās vēlēšanās var nomainīt, bet saistības paliek spēkā jebkurā gadījumā neatkarīgi no tā, vai šis līgums būs parakstīts valsts vārdā vai valdības vārdā."[62]

Uzrunas nobeigumā A.Kiršteins vēlreiz uzsvēra:

"Un gribu pateikt vēl vienu lietu. Kas attiecas uz 3.pantu un 2.pantu, nevajadzētu valsti kā starptautisko tiesību subjektu jaukt ar valsts slēgto starptautisko līgumu formu, kura - saskaņā ar starptautisko pieredzi un tradīcijām - var būt samērā dažāda. Vēlreiz atkārtoju: tātad ir valdības līgumi, valsts līgumi - un tā tālāk..."[63]

Tātad, arī starpvaldību un starpresoru līgumi var tikt uzskatīti par tādiem, kas saista Latvijas Republiku kā starptautisko tiesību subjektu. Tomēr minētais nenozīmē, ka "starpvaldību" un "starpresoru" starptautiskie līgumi vienmēr un jebkurā gadījumā tiktu uzskatīti par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē un tādējādi saistoši Latvijas valstij. It īpaši, attiecībā uz starpresoru līgumiem - ja šādu līgumu nav parakstījusi neviena no Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrajā daļā minētajām personām, kas bez pilnvaru uzrādīšanas uzskatāmi par savu valstu pārstāvjiem, turklāt līgumu parakstījusī persona nav uzrādījusi īpašas pilnvaras, tad nevar viennozīmīgi konstatēt, ka konkrētais līgums būtu uzskatāms par starptautisku līgumu Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē.

Teorētiski interesants jautājums arī rodas, kāds statuss būtu piešķirams līgumam, ko Latvijas valsts prezidents paraksta ar citas valsts prezidentu. Atbilstoši Satversmei un Speciālajam likumam prezidentam nav patstāvīgu tiesību slēgt starptautiskus līgumus – prezidents tikai paraksta Saeimas ratificētos starptautiskos līgumus. Taču saskaņā ar Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otro daļu valsts vadītājs ir viena no tām personām, kas uzskatāma par tiesīgu slēgt starptautiskus līgumus valsts vārdā bez pilnvaru uzrādīšanas. ANO Starptautiskā tiesa ir norādījusi:

"Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām nav šaubu, ka katra valsts galva tiek uzskatīta par tādu, kas ir pilnvarota rīkoties valsts vārdā tās starptautiskajās attiecībās."[64]

Attiecīgi, ja valsts prezidents noslēgtu kādu starptautisku līgumu, ignorējot savu nacionālajās tiesībās noteikto kompetenci, šāds līgums tomēr varētu būt Latvijai saistošs no starptautisko tiesību viedokļa (ja vien līgums neprasa ratifikāciju).

Tātad, viena no Speciālā likuma problēmām ir, ka nav skaidri norādīts, kādos gadījumos un saskaņā ar kuriem kritērijiem starpvaldību vai starpresoru līgumu būtu uzskatāmi par starptautiskajiem līgumiem,

---

[62] Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).
[63] Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).
[64] *Application of the Genocide Convention (Bosnia).* ICJ Reports, 1996, pp.595, 622.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

kas saista Latvijas valsti. Šo neskaidrību par to, ka nav skaidrs, vai valdība slēdz starptautisko līgumu kā atsevišķs subjekts vai vienkārši kā Latvijas Republikas pārstāvis, Speciālā likuma pieņemšanas 1.lasījuma debatēs norādīja arī 5.Saeimas deputāts A.Endziņš.[65]

Šī neskaidrība par starpresoru līgumu juridisko dabu tiks analizēta arī turpmākajās šī pētījuma sadaļās.

2.1.4. Starptautisko līgumu noslēgšanā pilnvarotās personas

Speciālais likums nosaka, kuras personas un institūcijas ir tiesīgas lemt par starptautisku līgumu noslēgšanu, vest sarunas par starptautiska līguma noslēgšanu, saskaņot šādu līgumu tekstu, kā arī parakstīt, un apstiprināt tos.

Personu pilnvaras, kā tās noteiktas Speciālajā likumā, attēlotas Tabulā Nr.1.

Tabula Nr.1. Lēmumi par starptautiskajiem līgumiem

Speciālā likuma pants	*Institūcija vai persona*	*Pilnvaras*
3., 6., 8., 9.	Saeima	Pieņemt lēmumu par *jebkura* starptautiskā līguma noslēgšanu (3.). Lēmumā var noteikt par konkrētā līguma izstrādāšanu atbildīgās personas un šo personu pilnvaru apjomu un saturu (3.). Izsniegt pilnvaru sarunu vešanai un līguma parakstīšanai. Pilnvarā norāda pilnvarojuma apjomu. Šo pilnvaru paraksta Valsts prezidents (6.). Ar likumu apstiprināt noslēgtu starptautisku līgumu (8., 9.).
3., 6., 11.	Ministru kabinets	Pieņemt lēmumu par starptautiskā līguma noslēgšanu (3.). Pieņemt lēmumu par pievienošanos daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem, izņemot gadījumus, kad līgumā paredzēta cita pievienošanās kārtība (piemēram, ratifikācija) vai maksājama iepriekš valsts budžetā neparedzēta dalības maksa. Šajos gadījumos likumu par pievienošanos šādiem

[65] Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).

		līgumiem pieņem Saeima (11.). *Ierobežojums*: nedrīkst pieņemt lēmumu par tāda starpvalstu līguma noslēgšanu, kas uzskaitīti Speciālā likuma 7.pantā (miera līgumi, līgumi par starpvalstu attiecību pamatiem, par robežām, un par Latvijas līdzdalību ekonomiskajās, militārajās un politiskajās savienībās) (3.). Izsniegt pilnvaru sarunu vešanai un līguma parakstīšanai. Pilnvarā norāda pilnvarojuma apjomu. Šo pilnvaru paraksta Ministru prezidents vai ārlietu ministrs (6.).
4.	Valsts prezidents Ministru prezidents Ārlietu ministrs	Var bez īpaša pilnvarojuma: - vest sarunas par starptautisko līgumu noslēgšanu; - saskaņot līgumu tekstu; - parakstīt šos līgumus. *Ierobežojums*: Jāņem vērā Speciālā likuma 3.panta noteikumi: minētās personas pašas *nevar pieņemt lēmumu* par starptautiskā līguma noslēgšanu. Tātad parakstīt starptautisku līgumu šīs personas var tikai tad, ja Saeima vai Ministru kabinets jau ir pieņēmuši lēmumu par šāda līguma noslēgšanu.
5.	Ministru kabineta locekļi	*Savas kompetences ietvaros* (atbilstoši attiecīgās ministrijas kompetencei) bez īpaša pilnvarojuma var: - vest sarunas par starptautisko līgumu noslēgšanu; - saskaņot līgumu tekstu. Tātad parakstīt šos līgumus ministru kabineta locekļi var tikai ar atbilstošu pilnvarojumu.
5.	Latvijas Republikas diplomātisko pārstāvniecību vadītāji Latvijas Republikas akreditētie pārstāvji starptautiskajās	Var bez īpaša pilnvarojuma: - vest sarunas par starptautisko līgumu noslēgšanu; - saskaņot līgumu tekstu, taču *tikai* ar šo pārstāvniecību rezidences valsti, attiecīgo starptautisko organizāciju vai tās institūciju.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

	konferencēs, starptautiskajās organizācijās vai to institūcijās	Var pēc attiecīgas pilnvaras saņemšanas arī parakstīt starptautiskos līgumus.

Speciālā likuma 3.pantam ir būtiska nozīme, jo tas norāda, ka Saeimai ir tiesības lemt par *jebkuru* starptautisku līgumu, ne tikai tādu, kas atbilstoši Satversmes 68.pantam nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, turklāt Saeima var lemt par šo līgumu jebkurā tā noslēgšanas stadijā. Tomēr praksē parasti lēmumu par starptautiskā līguma noslēgšanu pieņem Ministru kabinets, nevis Saeima. Pirmā reize, kad lēmumu par starptautiskā līguma noslēgšanu pieņēma pati Saeima, bija 2007.gada lēmums par Latvijas – Krievijas robežlīguma noslēgšanu. Kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Ineta Ziemele, "[ņ]emot vērā jautājuma valstisko svarīgumu, valdības izvēle izmantot šo procedūru ir apsveicama. Neapšaubāmi Saeimas pilnvarojumam ir cita demokrātiskā leģitimitāte."[66]

Minēto atzinusi arī Satversmes tiesa, norādot, ka "Saeima ir tiesīga pilnvarot Ministru kabinetu veikt noteiktas darbības starptautiskajās tiesībās, lai ne vien parakstītu, bet arī sagatavotu, pēc Saeimas ieskata, Latvijai nepieciešamu līgumu ar ārvalsti".[67] Šāda Saeimas iepriekšēja piekrišana var tikt sniegta arī gadījumos, kad līgums skar Latvijas valstij būtiskus jautājumus, pat ja tie nav likumdošanas ceļā izšķirami jautājumi:

> "[..] iepriekšēja Saeimas piekrišana šādai Ministru kabineta rīcībai, ar likumu pilnvarojot Ministru kabinetu sagatavot vai parakstīt kādu līgumu, piešķir Ministru kabineta rīcībai papildu leģitimitāti un otrai līgumslēdzējai pusei apliecina, ka ne vien Latvijas valdība, bet arī parlaments pēc līguma parakstīšanas to akceptēs un neiebildīs pret šāda līguma stāšanos spēkā"[68].

Speciālā likuma 7., 8. un 9.pants nosaka, kuri līgumi tiek apstiprināti tikai ar Saeimas pieņemtu likumu. To vidū ir 7.pantā uzskaitītie starpvalstu līgumi: miera līgumi, līgumi par starpvalstu attiecību pamatiem, par robežām, un par Latvijas līdzdalību ekonomiskajās, militārajās un politiskajās savienībās. Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Ineta Ziemele, šī panta mērķis ir:

> "[..] apkopot pēc līgumu priekšmetiem tos līgumus, kuri tādā vai citādā veidā saistās ar nacionālajām interesēm vai valstij īpaši svarīgiem jautājumiem. Tajā pašā laikā no starptautisko tiesību viedokļa šie ir tādi līgumi, kas starptautiskajā praksē parasti tiek slēgti vispārējā, starpvalstu līgumu formā [..]. Visi šie līgumi attiecas uz valsts pastāvēšanai un Latvijas suverenitātei svarīgiem jautājumiem, piemēram, robežu jeb teritorijas jautājums [..]. Šādi

[66] Dr.iur. Ineta Ziemele. Piezīmes pie sagatavotā lēmuma projekta// Jurista Vārds, Nr.5 (458) 30.01.2007.
[67] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 67.1.punkts.
[68] Turpat, 67.2.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

jautājumi tiek izlemti tikai valsts vārdā, tādēļ arī Saeimas līdzdalība ir nenoliedzama, un tas tiek noteikts nākamajā – 8.pantā."[69]

Speciālā likuma 7.pants arī konkretizē Satversmes 68.panta normu, ka visiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana.[70] Tātad pēc būtības prasība 7.pantā minētos līgumus, piemēram robežu līgumus, apstiprināt ar Saeimas lēmumu ir fundamentāla konstitucionāla norma, kas prasa apstiprināt pantā norādītos starptautiskos līgumus tikai ar šajā likumā noteiktām metodēm.[71]

Saeimā apstiprināmo starptautisko līgumu Ministru kabinets parasti jau ir parakstījis, bet, ja līgums skar likumdošanas ceļā nokārtojamus jautājumus, tam nav saistoša rakstura pirms apstiprināšanas Saeimā. Kā Robežlīguma lietā paskaidrojusi Satversmes tiesa:

> "Satversmes 68.panta pirmā daļa paredz kārtību, kādā Latvijas valsts pauž savu piekrišanu izpildvaras parakstīta līguma saistošajam raksturam, proti, Saeima ar likumu par starptautiska līguma apstiprināšanu piekrīt Latvijas valsts vārdā uzņemties attiecīgajā starptautiskajā līgumā paredzētās saistības un pilnvaro Valsts prezidentu vai Ministru kabinetu veikt nepieciešamās darbības, lai starptautiskais līgums stātos spēkā. Starptautiskā līguma apstiprināšana Saeimā ir *sui generis* likumdošanas akts, kas nepieciešams, lai starptautiskais līgums stātos spēkā un būtu piemērojams Latvijas tiesību sistēmā."[72]

Jāuzsver, ka starptautiska līguma parakstīšana vien parasti nerada tam saistošu raksturu, izņemot gadījumus, kas paredzēti Vīnes līgumtiesību konvencijas 12.pantā – ja pats līgums, vai valstu vai to pārstāvju vienošanās vai pilnvaras paredz, ka parakstam ir saistošs spēks.

Tikai ar Saeimas pieņemtu likumu apstiprināmi Speciālā likuma 9.pantā minētie starptautiskie līgumi:

(i) līgumi, kas nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus (atkārto Satversmes 68.pantu);

(ii) līgumi par Latvijas Republikas bruņoto spēku personāla uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) ārvalstīs, ja kopējais personāla skaits pārsniedz 200 personas un uzturēšanās laiks ir ilgāks par vienu gadu;

(iii) līgumi par ārvalstu bruņoto spēku militāro formējumu uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) Latvijā, ja kopējais personāla skaits viena

[69] Ziemele I. Komentārs likumam "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem"// Juristu Žurnāls, 1995, Nr.1, 8.-9.lpp.
[70] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 36.1.punkts.
[71] Turpat.
[72] Turpat, 44.1.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pasākuma laikā pārsniedz 100 personas un uzturēšanās laiks ir ilgāks par sešiem mēnešiem;

(iv) līgumi par to ārvalstu bruņoto spēku militāro formējumu uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) Latvijā, kuras nav Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vai Eiropas Savienības dalībvalstis;

(v) citi līgumi, ja ratifikācija tieši paredzēta līguma tekstā vai ja tā prasīta motivētā Ministru kabineta iesniegumā.

Kā Saeima norādījusi Satversmes tiesai iesniegtajās atbildēs Lisabonas līguma lietā, praksē Saeima pēc tam, kad saņēmusi likumprojektu par kāda starptautiska līguma apstiprināšanu, izvērtē, kādā procedūrā tas būtu apstiprināms, kā arī vērtē starptautiskā līguma lietderību un atbilstību Latvijas valsts interesēm.[73] Jāievēro arī, ka visbiežāk likumprojektu par starptautiska līguma apstiprināšanu Saeimā iesniedz Ministru kabinets, kas nozīmē, ka likumprojektu jau ir apstiprinājis Ministru kabinets, kā arī – ka līguma noslēgšanas lietderību ir vērtējusi kāda no atbildīgajām ministrijām. Piemēram, Labklājības ministrija savās atbildēs uz Saeimas deputātu jautājumiem par ANO konvencijas "Par personu ar invaliditāti tiesībām" noslēgšanas izvērtēšanu norāda, ka ministrija esot jau iepriekš izvērtējusi Latvijas Republikas normatīvo aktu atbilstību konvencijas prasībām.[74]

No Speciālā likuma tātad izriet, ka tādu starptautiskā līguma apstiprināšanas veidu kā ratifikācija var veikt tikai Saeima. Ratifikācijas definīcija sniegta Vīnes līgumtiesību konvencijas 2.panta (b) punktā:

> "ratifikācija", "pieņemšana", "apstiprināšana" un "pievienošanās" – atkarībā no katra atsevišķā gadījuma ir tāds starptautiskais akts, ar kura palīdzību valsts starptautiskā līmenī izsaka savu piekrišanu par līguma saistošo raksturu attiecībā uz šo valsti."

Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 14.pantam "pieņemšana" un "apstiprināšana" ir saprotamas tāpat kā "ratifikācija". Taču ratifikācija (jeb pieņemšana, jeb apstiprināšana) nav vienīgais veids, kā valsts padara starptautisku līgumu sev saistošu. Saskaņā ar Vīnes līgumtiesību konvencijas 11.pantu valsts piekrišana par līguma saistošo raksturu var tikt izteikta arī ar parakstu (12.pants), līgumu sastādošu dokumentu apmaiņu (13.pants), pievienošanos (15.pants) vai arī citā veidā, par kuru ir vienošanās.

Izvērtējot minētās Vīnes līgumtiesību konvencijas normas kontekstā ar Speciālā likuma normām, secināms, ka Latvijā tādu starptautiskā līguma saistību uzņemšanos veidu kā ratifikācija var veikt *tikai* Saeima. Savukārt citus saistību uzņemšanās veidus var īstenot arī Ministru kabinets, ja vien to

[73] Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01 (Lisabonas līguma lieta), 3.punkts.

[74] Labklājības ministrijas 25.03.2009. vēstule Nr. 18.3-03/912 Saeimas kancelejai, pieejama: *http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS_LmP.nsf/0/4e9bf17c4a1fa66fc2257584002d455f/$FILE/12_5-2-71.pdf* (aplūkota 29.06.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

neierobežo Satversmes un citas Speciālā likuma normas attiecībā uz tā kompetenci (piemēram, neatkarīgi no veida, kā starptautiskais līgums kļūst saistošs valstij, Ministru kabinets nevar uzņemties starptautiskas saistības, kas nokārto likumdošanas ceļā regulējamus jautājumus).

Visos minētajos gadījumos, kad Saeima apstiprina starptautisku līgumu, Saeima pieņem likumu, uz kura pamata Ārlietu ministrija sagatavo ratifikācijas rakstu. Ratifikācijas rakstu paraksta Valsts prezidents un līdzparaksta ārlietu ministrs, ievērojot Satversmes 53.pantu, ka Valsts prezidents par savu darbību politisku atbildību nenes, un visiem Valsts prezidenta rīkojumiem jābūt līdzparakstītiem no ministru prezidenta vai attiecīgā ministra, kuri līdz ar to uzņemas visu atbildību par šiem rīkojumiem. Attiecīgi, par ratifikācijas raksta izpildi atbildību uzņemas nevis Valsts prezidents, bet gan ārlietu ministrs.

Atbilstoši Speciālā likuma 10.pantam ratifikācijas rakstu apmaiņu veic Valsts prezidents vai ārlietu ministrs, vai viņu pilnvarotas personas. Ārlietu ministrija veic starptautiskā līguma ratifikācijas notu apmaiņu un informē par nepieciešamo prasību izpildi, lai līgums stātos spēkā Latvijas Republikas teritorijā, kā arī deponē pievienošanās dokumentus un nodod starptautiskos līgumus depozitārijam.

Kā redzams no šī Speciālā likuma raksturojuma, Speciālā likuma normas nav visai detalizētas, turklāt atstāj daudzus neatbildētus jautājumus, gan attiecībā uz starptautisko līgumu iedalījumu starpvalstu, starpvaldību un starpresoru līgumos, gan attiecībā uz procedūras gaitu. Šīs normatīvā regulējuma problēmas tiks detalizētāk aplūkotas šī pētījuma 6.daļā.

2.1.5. Normas citos ārējos normatīvos aktos

Atsevišķas normas par starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru ir iekļautas arī citos ārējos normatīvos aktos.

Saeimas kārtības ruļļa[75] 80.panta otrā daļa paredz, ka, ja likumprojekts paredz starptautiskā līguma apstiprināšanu, tam jāpievieno attiecīgā līguma oficiālais teksts, kā arī tā tulkojums latviešu valodā, ja līguma oficiālais teksts nav latviešu valodā. Atbilstoši šī likuma 114.panta otrās daļas 3.punktam likumprojektus par starptautisko līgumu apstiprināšanu pieņem divos lasījumos. Kā Lisabonas līguma lietā paskaidrojusi Satversmes tiesa, prasība tikai pēc diviem lasījumiem izriet no šāda apsvēruma:

> "[..] starptautiskie līgumi atbilstoši to raksturam tiek apstiprināti parlamentā, neizdarot nekādus grozījumus to tekstā. Likumdevējs šādu līgumu var tikai ratificēt vai noraidīt. Likumdevēja lēmums ratificēt starptautisko līgumu nozīmē valsts piekrišanu būt saistītai ar konkrēto starptautisko vienošanos".[76]

[75] Saeimas kārtības rullis: LR likums. Pieņemts 28.07.1994. Latvijas Vēstnesis, 18.08.1994, nr. 96.
[76] Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01 (Lisabonas līguma lieta), 10.4. punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Ministru kabineta iekārtas likums[77] precizē Ministru kabineta tiesības un pilnvaras starptautisko līgumu noslēgšanā. Šī likuma 31.panta pirmās daļas 2.punkts paredz, ka Ministru kabinets var izdot ārējus normatīvos aktus, lai apstiprinātu starptautisko līgumu vai tā projektu, denonsētu starptautisko līgumu vai apturētu tā darbību, ja Satversmē vai likumā nav noteikts citādi. Turklāt, tiesiskās noteiktības interesēs šī likuma pārejas noteikumu 10.punkts paredz, ka, ievērojot Latvijas Republikas starptautiskās saistības, pēc šī likuma spēkā stāšanās paliek spēkā Ministru kabineta noteikumi, kas izdoti, pamatojoties uz Saeimas 1993.gada 15.jūlijā pieņemtā Ministru kabineta iekārtas likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktu, un kas apstiprina starptautiskus līgumus.

Niansētāku starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru gan attiecībā uz starpvalstu, gan starpvaldību starptautiskajiem līgumiem paredz Ministru kabineta kārtības ruļļa[78] V sadaļa. Šī procedūra atspoguļota Tabulā Nr.2.

Tabula Nr.2. Starptautisko līgumu projektu izskatīšana Ministru kabinetā

Līguma veids	*Procedūra*
Starptautisko līgums vai tā projekts, kuru *apstiprina ar Ministru kabineta noteikumiem*, un ja ir paredzēts parakstīt minēto līgumu vai tā projektu. Tātad, līguma apstiprināšana Saeimā nav paredzēta.	Atbildīgā ministrija projektam pievieno arī Ministru kabineta sēdes protokollēmuma projektu, kurā norādīta amatpersona, kas pilnvarota parakstīt līgumu vai tā projektu, un pilnvarojuma vēstules projektu, izņemot gadījumu, ja pilnvarojumu nosaka likums.
Starptautiskais līgums ir *apstiprināms Saeimā bez tā iepriekšējas parakstīšanas* no Ministru kabineta puses.	Ministru kabinets atbalsta likumprojektu par minētā līguma apstiprināšanu.
Starptautiskais līgums vai tā projekts ir *apstiprināms Saeimā pēc tā iepriekšējas parakstīšanas* no Ministru kabineta puses.	Atbildīgā ministrija līgumam vai tā projektam pievieno Ministru kabineta sēdes protokollēmuma projektu, kurā paredz Ministru kabineta atbalstu starptautiskā līguma vai tā projekta parakstīšanai un kurā norāda amatpersonu, kas ir pilnvarota parakstīt starptautiskā līguma projektu, un pilnvarojuma vēstules projektu, izņemot gadījumu, ja pilnvarojumu nosaka likums.

[77] Ministru kabineta iekārtas likums: LR likums. Pieņemts 15.05.2008. Latvijas Vēstnesis, 28.05.2008, nr. 82.
[78] Ministru kabineta kārtības rullis: Ministru kabineta noteikumi Nr.300, pieņemti 07.04.2009. Latvijas Vēstnesis, 16.04.2009, nr. 58.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautisko līgumu vai tā projektu ir paredzēts parakstīt *vairākās valodās un viena no tām ir latviešu* valoda, un domstarpību gadījumā *nevienai valodai nav noteicošā spēka*.	Starptautisko līgumu vai tā projektu iesniedz tikai latviešu valodā. Informācijai sistēmā DAUKS pievieno arī starptautisko līgumu vai tā projektu svešvalodā (vēlams angļu vai krievu valodā).
Starptautisko līgumu vai tā projektu ir paredzēts parakstīt *vairākās valodās un viena no tām ir latviešu* valoda, un domstarpību gadījumā *vienai valodai ir paredzēts noteicošais spēks.*	Starptautisko līgumu vai tā projektu iesniedz latviešu valodā un tajā valodā, kurai domstarpību gadījumā ir paredzēts noteicošais spēks.
Starptautisko līgumu vai tā projektu ir paredzēts parakstīt *svešvalodā.*	Starptautisko līgumu vai tā projektu iesniedz valodā, kādā tas tiks parakstīts, un tam pievieno tulkojumu latviešu valodā.

Ministru kabineta kārtības rullī nav noteikts, kura institūcija nodrošina starptautiskā līguma teksta latviešu valodas versijas vai tulkojuma latviešu valodā sagatavošanu. To nosaka Ministru kabineta 2005.gada 22.marta noteikumi Nr.202 "Valsts valodas centra nolikums", 3.6.punktā paredzot, ka Valsts valodas centra funkcija ir:

> "veikt Latvijas Republikai saistošo starptautisko līgumu un konvenciju, kā arī ar Eiropas Savienības normatīvo aktu piemērošanu saistīto dokumentu oficiālos tulkojumus latviešu valodā [..]"[79].

Ministru kabineta kārtības rullis papildus Speciālajam likumam precīzāk regulē arī procedūras, kas jāveic pēc starptautiskā līguma parakstīšanas. Šīs procedūras aprakstītas Tabulā Nr.3.

Tabula Nr.3 Procedūras pēc starptautiskā līguma parakstīšanas

Termiņš	*Procedūra*
Pēc starptautiskā līguma parakstīšanas (nekonkretizēts termiņš).	Atbildīgais par starptautiskā līguma parakstīšanu Valsts kancelejā iesniedz parakstītā līguma kopiju (ja Ministru kabineta kārtības rullis to prasa, arī tulkojumu) vai apliecinājuma kopiju par starptautiskā līguma parakstīšanu, precizētu likumprojektu par līguma

[79] Ministru kabineta noteikumi Nr.202, Rīgā 2005.gada 22.martā, Valsts valodas centra nolikums, spēkā esošs no 31.03.2005. Publicēts: "LV" 50 (3208), 30.03.2005.

	apstiprināšanu Saeimā un aktualizētu likumprojekta anotāciju.
10 darbdienu laikā pēc starptautiskā līguma parakstīšanas.	Starptautiskā līguma oriģinālu un tulkojumu (ja līgums nav parakstīts latviešu valodā) iesniedz glabāšanai Ārlietu ministrijā, elektroniski nosūtot arī līguma un tā tulkojuma tekstu.
Pēc starptautiskā līguma parakstīšanas (nekonkretizēts termiņš).	Ārlietu ministrija paziņo laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" par starptautiskā līguma spēkā stāšanos un nodrošina to starptautisko līgumu tekstu publicēšanu, kas kā ārēji normatīvi akti apstprināti ar Ministru kabineta noteikumiem.

Jāievēro arī Satversmes tiesas likums, kura 16.panta 2.punkts nosaka, ka Satversmes tiesa izskata lietas par Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei. Lisabonas līguma lietā Satversmes tiesa norādīja:

> "[..] Satversmes tiesai tai noteiktās kompetences ietvaros ir pienākums nodrošināt Satversmes pārākumu, vienlaikus gādājot par to, lai *post factum*, proti, pēc konkrētā starptautiskā līguma spēkā stāšanās, nevarētu tikt apšaubīta procedūra, kādā valsts uzņēmusies noteiktas starptautiskās saistības"[80].

Ārlietu ministrijas nolikums[81] nosaka Ārlietu ministrijas kā par ārlietu nozari atbildīgās iestādes lomu starptautisko līgumu sagatavošanas un noslēgšanas procesā. Nolikums nosaka, ka, lai nodrošinātu savu funkciju izpildi, Ārlietu ministrija cita starpā veic normatīvajos aktos noteiktās darbības, kuras ir nepieciešamas, lai noslēgtie starptautiskie līgumi stātos spēkā valsts teritorijā (5.6. punkts), kā arī uzskaita starptautiskos līgumus un informē par to spēkā stāšanos, darbības pagarināšanu, apturēšanu un izbeigšanu (5.7. punkts). Ministrija arī izstrādā starptautisko līgumu projektus (6.1. punkts) un sniedz atzinumus par citu institūciju izstrādātajiem starptautisko līgumu projektiem (6.2. punkts). Nolikumā arī atspoguļota Speciālā likuma norma, ka ārlietu ministrs ārējos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā slēdz starptautiskos līgumus (9.10.punkts).

2.1.6. Normas iekšējos normatīvos aktos

Tiesību normas attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem atrodamas arī Ārlietu ministrijas Juridiskā departamenta reglamentā.[82] Juridiskā departamenta sastāvā ir Starptautisko līgumu nodaļa, kura atbilstoši reglamenta 10.punktam pilda šādus uzdevumus:

[80] Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01 (Lisabonas līguma lieta), 11.1. punkts.
[81] Ministru kabineta 29.04.2003 noteikumi Nr.237 "Ārlietu ministrijas nolikums". Latvijas Vēstnesis , 13.05.2003, nr. 70.
[82] Ārlietu ministrijas Juridiskā departamenta reglaments, 25.04.2007, izdots saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 75.panta otro daļu. Nepublicēts, pieejams: *http://tpi.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?Type=doc&ID=573* (aplūkots 09.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"10.1. izskata Latvijas Republikas starptautisko divpusējo līgumu projektus un sniedz atzinumus par tiem, ņemot vērā starptautiskās saistības un Latvijas Republikas normatīvos aktus;

10.2. sagatavo normatīvo aktu projektus, kas reglamentē starptautisku līgumu sagatavošanu un noslēgšanas kārtību;

10.3. sniedz konsultācijas starptautisko līgumu tiesību jautājumos;

10.4. veic Latvijas Republikas starptautisko divpusējo līgumu uzskaiti;

10.5. informē līgumslēdzējas puses par nacionālās likumdošanas prasību izpildi attiecībā uz starptautisko divpusējo līgumu spēkā stāšanos un līgumu darbības izbeigšanu;

10.6. nodrošina informāciju publikācijām par starptautisko divpusējo līgumu spēkā stāšanos."

Savukārt Juridiskā departamenta sastāvā esošā starptautisko tiesību nodaļa atbilstoši reglamenta 11.4. punktam veic starptautisko daudzpusējo līgumu uzskaiti, kuru dalībniece ir Latvijas Republika un nodrošina informāciju publikācijām par starptautisko daudzpusējo līgumu spēkā stāšanos, kā arī veic attiecīgo dokumentu nosūtīšanu depozitārijam, bet atbilstoši reglamenta 11.9. punktam koordinē Eiropas Savienības jauktās kompetences starptautisko līgumu ar trešajām valstīm izstrādi un informē depozitāriju par Latvijas iekšējo procedūru izpildi attiecībā uz Eiropas Savienības jauktās kompetences līgumu spēkā stāšanos, kā arī veic šo līgumu uzskaiti.

2.1.7. Starptautisko līgumu vieta Latvijas tiesību sistēmā

Jau 1990.gada 4.maija Augstākās Padomes deklarācijā "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" bija nolemts atzīt "[..] starptautisko tiesību pamatprincipu prioritāti pār valststiesību normām [..]".[83] Satversmes tiesa ir norādījusi, ka "tiesību zinātnē neapšaubāmi par joprojām spēkā esošām konstitucionāla ranga tiesību normām būtu uzskatāms Neatkarības deklarācijas preambula un 9. punkts."[84] Neatkarības deklarācijas preambulu var lasīt kā norādi uz starptautisko tiesību imperatīvo *jus cogens* normu vietu nacionālo tiesību hierarhijā, piešķirot tām augstāku juridisku spēku kā nacionālajām normām vai ielasot tās Satversmes 1.pantā ietvertajā tiesiskas valsts jēdzienā, otrajā gadījumā sniedzot elegantu atbildi uz jautājumu, vai starptautisko tiesību normas var prevalēt pār nacionālajām tiesībām nacionālo tiesību sistēmā.[85]

Šobrīd Latvijā nepastāv viennozīmīga izpratne par starptautisko līgumu vietu normatīvo aktu hierarhijā. No vienas puses, tā kā starptautiskie līgumi ienāk Latvijas tiesību sistēmā ar noteikta

[83] 04.05.1990. Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu", 1.punkts.
[84] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 60.1.punkts.
[85] Mārtiņš Paparinskis. *Jus cogens* in Latvian law. In: *Conference Materials: Harmonisation of Law in the Baltic Sea Region after Enlargement of the European Union 2007* (vēl nepublicēts).

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nacionālo tiesību akta pieņemšanu, šķistu loģiski, ja no nacionālo tiesību perspektīvas to juridiskais spēks būtu tieši tāds pats kā attiecīgajam nacionālajam aktam. Starptautiskam līgumam, ko ir apstiprinājusi Saeima, būtu tieši tāds pats juridisks spēks kā tās pašas institūcijas tādā pašā procedūrā pieņemtam tiesību aktam, t.i. likuma spēks. Tajā pašā laikā, starptautiskajam līgumam atbilstoši īpašai kolīziju normai būtu piemērošanas priekšrocība pār tā paša juridiskā spēka nacionālo normu. Šobrīd tiesību aktu juridiskā spēka hierarhiju Latvijā nosaka Administratīvā procesa likuma 15.pants. Šī panta otrā daļa nosaka, ka iestāde un tiesa ievēro šādu ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhiju:

(a) Satversme;

(b) Likums;

(c) Ministru kabineta noteikumi;

(d) Pašvaldību saistošie noteikumi.

Savukārt šī paša panta trešā daļa paredz, ka starptautisko tiesību normas neatkarīgi no to avota piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā.

Tātad, starpvalstu līguma vieta šajā juridiskā spēka hierarhijā parasti atbildīs likuma vietai, jo starpvalstu līgumu tāpat kā likumu apstiprina Saeima. Starpvaldību līgums noteikti atbildīs Ministru kabineta noteikumu vietai, jo to tāpat kā šādus noteikumus apstiprina Ministru kabinets. Starpresoru līguma vieta šajā hierarhijā aplūkota 2.2. apakšnodaļā.

Tomēr, ja rodas kolīzija starp viena līmeņa starptautisko tiesību un nacionālo tiesību normu, tad piemērojama starptautisko tiesību norma. Šo kolīziju risināšanas noteikumu nosaka Speciālā likuma 13.pants:

> "Ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi."

Te gan jāņem vērā nianse, ka citētā norma nosaka augstāku spēku tikai tiem starptautiskajiem līgumiem, ko apstiprinājusi Saeima. Tātad, šī norma pēc tās vārdiskā satura neattiecas uz gadījumiem, kad rodas kolīzija starp Ministru kabineta noteikumiem un starptautisku līgumu, ko apstiprinājis Ministru kabinets. Tomēr, lasot Speciālā likuma normu kā vispārēja kolīziju principa deklarāciju, to ir iespējams attiecināt arī uz valdības noslēgtiem līgumiem. To apstiprina arī jaunāka norma - Administratīvā procesa likuma 15.panta trešās daļas otrais teikums:

> "Ja konstatē pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, piemēro starptautisko tiesību normu."

Ir jāatzīmē, ka šis secinājums neizriet no Vīnes līgumtiesību konvencijas, bet no nacionālo tiesību normas: lai gan Satversmes tiesa *Baltic Kristina* lietā ir šķietami balstījusi savu secinājumu par

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautisko tiesību vietu nacionālo tiesību sistēmā uz Vīnes līgumtiesību konvencijas 26.pantā ietverto *pacta sunt servanda* principu,[86] šī kolīziju norma attiecas tikai uz starptautiskajām tiesībām un neuzliek valstīm pienākumu radīt īpašu nacionālo tiesību normu hierarhiju. Ja konstatē pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, piemēro starptautisko tiesību normu.

Šo argumentu var kritizēt vismaz no divām perspektīvām. Pirmkārt, ja starptautisko tiesību normas tiek piemērotas atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu hierarhijā, ir neskaidrs, kādu vietu ieņem nekodificētās starptautisko tiesību normas. Administratīvā procesa likuma 1.panta septītā daļa par starptautisko tiesību normām atzīst arī starptautiskās paražu tiesības un starptautisko tiesību principus, kuriem nav vietas ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā, bet kuri – vismaz paražu tiesības – praksē tiek piemērotas. Otrkārt, nav skaidrs, kādā veidā šīs iespējas ietveros ir iespējams izskaidrot Satversmes tiesas spriedumus, kas piemēro starptautiskās tiesības.

Otra perspektīva norāda uz starptautisko līgumu no nacionālajām tiesībām kvalitatīvi atšķirīgo raksturu, un uzskata, ka to juridiskais spēks ir atšķirīgs no to pieņemošās nacionālās normas juridiskā spēka un atrodas starp Satversmi un pārējām nacionālajām normām. Šī perspektīva ir šķietami atspoguļota Satversmes tiesas likuma 16.panta sestajā daļā, atbilstoši kurai tā ir kompetenta izvērtēt "Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi". Šķiet, ka no šīs normas izriet tēze, ka Latvijas noslēgtie un Satversmei atbilstošie starptautiskie līgumi ir ar augstāku juridisku spēku kā pārējās Latvijas nacionālo tiesību normas. Otrā perspektīva ir problemātiska, jo nav skaidrs, kādā veidā no konstitucionālo tiesību viedokļa visi starptautiskie līgumi, tajā skaitā starpvaldību līgumi, varētu būt ar augstāku juridisku spēku kā Saeimas pieņemtie likumi.

Atšķirīgās perspektīvas noved pie būtiski atšķirīgiem praktiskiem rezultātiem. Satversmes tiesas procesa kontekstā, ja normai A ir tāds pats juridisks spēks kā normai B, norma B nevar tikt atzīta par neatbilstošu normai A. Ar šo problēmu Satversmes tiesa saskārās *Baltic Kristina* lietā, kur tiesa secināja, ka starptautiskajam līgumam ir augstāks juridisks spēks un nacionālo tiesību normu var atzīt par tam neatbilstošu[87] (savukārt tiesnesis Jelāgins uzskatīja, ka starptautiskajām līgumam nav augstāks juridisks spēks, tādēļ nacionālo tiesību norma nevar būt tam neatbilstoša).[88]

Šķiet, ka Latvijas tiesību sistēmā šī brīža attīstības stadijā vienlaicīgi pastāv un faktiski funkcionē divas normatīvo aktu hierarhijas. Citiem vārdiem sakot, neviena no perspektīvām nav *ipso facto* pareiza vai nepareiza; tās abas ir pareizas noteiktā kontekstā attiecībā uz noteiktām materiālo tiesību

[86] Satversmes tiesas 2004.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr. 2004-01-06, secinājumu daļas 6.punkts.
[87] Turpat, secinājumu daļas 6.punkts.
[88] Turpat, tiesneša Jura Jelāgina atsevišķās domas.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

normām noteiktos procesuāli tiesiskos režīmos. Piemērošanas priekšrocības un juridiskā spēka pieejas neatšķirtos seku ziņā attiecībā uz indivīdu konkrētajā procesā, jo abos gadījumos starptautiskajam līgumam pretējā nacionālo tiesību norma netiktu piemērota. Būtiskākā atšķirība starp pieejām ir sistēmiska rakstura. Tiesībpolitiskais jautājums šķiet šāds: kādu normu veidu kādā procesā tiesību sistēma uzskata par pietiekami svarīgu, lai normatīvā pretrunā izietu ārpus nepiemērošanas *inter se* konkrētajā lietā starp konkrētajā pusēm līdz normas atzīšanai par spēkā neesošu visās tiesiskās attiecībās *erga omnes*? No procesuālās perspektīvas, šāda veida sistēmiskie jautājumi var tikt izskatīti Satversmes tiesas procesā. Tādēļ šķiet loģiski (un pat neizbēgami), ka tieši Satversmes tiesas likuma 16.panta otrais un sestais punkts balstās starptautisko līgumu atšķirīga juridiska spēka doktrīnā. Administratīvā procesa likuma 15.panta trešajā daļā izteiktais viedoklis būtu attiecīgi jālasa nevis kā attiecināms uz visu Latvijas tiesību sistēmu, bet tikai attiecībā uz administratīvo procesu. Gadījumos, kad šāda pretruna patiešām tiek konstatēta, atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104.panta otrajai daļai administratīvās tiesas aptur procesu un vēršas Satversmes tiesā, kas vienīgā Latvijas tiesību sistēmā var izvērtēt nacionālo normu atbilstību starptautisko tiesību normām. Tādēļ pretruna starp Administratīvā procesa likuma 15.panta trešo daļu un Satversmes tiesas likuma 16.panta sesto punktu ir tikai šķietama, jo katra pieeja ir aprobežota ar attiecīgo procesu, kas savienojas caur Administratīvā procesa likuma 104.panta otro daļu un 19.1 panta pirmās daļas otro punktu, administratīvajām tiesām vēršoties Satversmes tiesā.[89]

Ierobežojot atšķirīgā juridiskā spēka darbību ar konstitucionālo procesu, ir nepieciešams atbildēt uz tiesībpolitiskā jautājuma otro daļu: kādu normu veidu tiesību sistēma uzskata par pietiekami svarīgu, lai normatīvās pretrunas sekas būtu iespēja atzīt normu par spēkā neesošu? Pirmkārt, atbilstoši Satversmes 89.pantam, starptautisko cilvēktiesību normas ir šāda veida normas. Kā bieži norāda Satversmes tiesa,

> "likumdevēja mērķis nav bijis pretstatīt Satversmē ietvertās pamattiesību normas starptautiskajām cilvēktiesību normām. Pienākums izmantot starptautiskās normas Satversmē noteikto pamattiesību interpretācijā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem, t.i., Latvijai saistošajām starptautisko tiesību normām. No šā panta redzams, ka, pieņemot Satversmes 8. nodaļu "Cilvēka pamattiesības", likumdevējs tiecies

[89] Alternatīvi, atbilstoši pirmajai perspektīvai, varētu uzskatīt, ka Administratīvā procesa likuma 104.panta otrā daļa nevis modificē, bet tikai izdara atsauci uz 15.panta trešās daļas hierarhiju, un administratīvās tiesas varētu vērsties Satversmes tiesā ar pieteikumiem par konfliktu starp starpvalstu līgumu (ar likuma spēku) un Ministru kabineta noteikumiem un pašvaldību saistošiem noteikumiem. Administratīvajām tiesām nebūtu tiesību vērsties Satversmes tiesā par konfliktiem starp starpvalstu līgumiem un likumiem, piemēram, likuma pretrunu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai (jo arī Eiropas Cilvēktiesību konvencija ir tikai. starpvalstu līgums ar tieši tādu pašu spēku kā likums): sīkāk sk. Mārtiņš Paparinskis. Lietas jauna izskatīšana pēc sprieduma vai lēmuma stāšanās spēlā // Briede J. (red.) Administratīvais process tiesā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008, 644-650.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

panākt Satversmē noteikto pamattiesību normu harmoniju ar starptautisko cilvēktiesību normām, nevis to pretnostatījumu."[90]

Otrkārt, kā jau tika norādīts iepriekš, atbilstoši Neatkarības deklarācijai *jus cogens* normām ir augstāks juridisks spēks. Treškārt, izejot ārpus šiem piemēriem, ir komplicēti identificēt citas vispārsvarīgas normas ar augstāku juridisku spēku. Cilvēktiesības un *jus cogens* ir pārliecinoši piemēri gan no tiesiskā viedokļa – likumdevēja tiešs akcepts Satversmes 89.pantā un Neatkarības deklarācijas 1.pantā – gan no tiesībpolitiskā viedokļa – cilvēktiesību un *jus cogens* normu pastāvēšanas mērķis iziet ārpus šaurām *inter se* pušu attiecībām. *A contrario*, Satversmes tiesa noraidīja argumentu, ka Neatkarības deklarācijas 9.punktā izdarītā atsauce uz 1920.gada Miera līgumu piešķirtu tam augstāku juridisku spēku, jo "[t]as būtu pieļaujams tikai tādā gadījumā, ja konstitucionālā norma *expressis verbis* norādītu uz īpašu Miera līguma statusu".[91] Šī brīža doktrīnas un prakses attīstības stadijā nav iespējams ar pilnu pārliecības pakāpi noteikt, vai arī citas normas ietilpst "vispārsvarīgajā" kategorijā, kas prasa ne tikai piemērošanas priekšrocību, bet arī hierarhiskā statusa atšķirību.[92]

Aplūkojot starptautisko līgumu vietu Latvijas tiesību sistēmā, jāievēro arī Eiropas Savienības tiesību ietekme, it īpaši Eiropas tiesību pārākuma princips. Šis princips paredz, ka Eiropas Savienības tiesības jāpiemēro pat tad, ja tās ir pretrunā ar nacionālajām tiesību normām: proti, Eiropas Savienības tiesību normām ir pārāks raksturs to īpašā un oriģinālā rakstura dēļ.[93] Pārākuma princips nav iekļauts Eiropas Savienības dibināšanas līgumos, bet attīstīts Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā. Kā tiks detalizētāk analizēts šī pētījuma 4.nodaļā, Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie līgumi ir Eiropas tiesību sastāvdaļa. Tātad, uz tiem attiecas Eiropas tiesību pārākuma princips. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu piemērošana Latvijas tiesās tālāk analizēta šī pētījuma 6.nodaļā.

2.2. Starpresoru starptautiskie līgumi un to vieta Latvijas tiesību sistēmā.

2.2.1. Starpresoru starptautisko līgumu noslēgšana

Speciālā likuma 2.pants paredz, ka starptautiskie līgumi var tikt slēgti arī starpresoru līgumu veidā. Tālāk likuma tekstā starpresoru līgumi apskatīti netiek, netiek arī skaidrots, kas saprotams ar jēdzienu "resors". Šī jēdziena legāldefinīcija nav sniegta arī citos Latvijas tiesību aktos. Parastā šī jēdziena nozīme latviešu valodā ir "iestāde vai iestāžu sistēma, kam padota kāda valsts pārvaldes nozare".[94]

---

[90] E.g. Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra sprieduma lietā Nr. 2006-03-0106 8.2. punkts, Satversmes tiesas 2000. gada 30. janvāra sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 5. punkts, Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 3. punkts.

[91] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 66.4.punkts.

[92] Mārtiņš Paparinskis. Republic of Latvia Materials on International Law 2004 // Baltic Yearbook of International Law, Vol 5. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, pp. 251-253, Ziemele I. Rasu diskriminācijas aizliegums Latvijas tiesību sistēmā un praksē. Likumdevēja, tiesu, valsts pārvaldes un prokuratūras pienākumi un atbildība (II) // Likums un Tiesības (2004) 330.-331.lpp., 109.-111.vēres. Vides tiesības varētu būt vēl viens piemērs.

[93] Lieta 6/64 (Flaminio Costa v. ENEL). [1964], ECR 585, 593.

[94] Latviešu valodas vārdnīca, Rīga: Avots, 1987, 2.izdevums.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tādēļ pieņemams, ka jēdziens "resors" Speciālā likuma izpratnē saprotams kā "iestāde" Valsts pārvaldes iekārtas likuma izpratnē, proti, institūcija, kura darbojas publiskas personas vārdā un kurai ar normatīvo aktu noteikta kompetence valsts pārvaldē, piešķirti finanšu līdzekļi tās darbības īstenošanai un ir savs personāls.[95] Valsts pārvaldes iekārtas likumā arī parādās jēdziens "starpresoru vienošanās", ar ko saprotama "rakstveida vienošanās, ko slēdz iestādes, kas atrodas dažādu Ministru kabineta locekļu padotībā (pieder pie dažādiem resoriem)". Tomēr šajā gadījumā "starpresoru vienošanās" attiecas uz dažādu Latvijas iestāžu noslēgtiem līgumiem, taču "starpresoru līgums" Speciālā likuma izpratnē attiecas uz dažādu valstu iestāžu noslēgtiem līgumiem. Šāda gandrīz identiskas terminoloģijas lietošana, apzīmējot atšķirīgas tiesiskas situācijas, var radīt pārpratumus.

Tātad, starpresoru starptautiskie līgumi ir tādi starptautiskie līgumi, ko savā starpā slēdz Latvijas iestāde ar ārvalsts iestādi. Kā jau augstāk minēts, pēc būtības šie līgumi var tikt uzskatīti arī par starpvalstu līgumiem, jo iestāde vai nu tieši, vai pastarpināti jebkurā gadījumā pārstāv valsti kā sākotnējo publisko tiesību juridisko personu. Taču, šie starpresoru starptautiskie līgumi var arī netikt uzskatīti par starptautiskiem līgumiem, kas saistoši Latvijas valstij Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē, it īpaši, ja līgumu nav parakstījusi neviena no Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrajā daļā minētajām personām, kas pārstāv valsti bez īpašām pilnvarām, un līgumu parakstījusī persona šādas īpašas pilnvaras nav uzrādījusi.

Kā izriet no Speciālā likuma jēgas, šiem starpresoru starptautiskajiem līgumiem ir cita noslēgšanas kārtība, nekā starpvalstu līgumiem šaurā nozīmē un starpvaldību līgumiem. Speciālais likums tomēr starpresoru līgumu noslēgšanas kārtību neregulē. Šo kārtību nenosaka arī neviens cits ārējs tiesību akts. Tātad, šajā jomā pastāv atklāts likuma robs: likumā attiecībā uz noteiktu tiesiski nozīmīgu dzīves gadījumu tipu nav ietverts regulējums, kaut arī šādam regulējumam atbilstoši likuma teleoloģijai būtu bijis jābūt ietvertam.[96]

Protams, varētu argumentēt, ka starpresoru starptautiskā līguma slēgšanas procedūra izriet no attiecīgās iestādes pilnvarām publisko tiesību jomā. Tas ir, no Valsts pārvaldes iekārtas likuma izriet, ka iestāde starpresoru līgumu varētu slēgt tajā jomā, kurā tai ir ar normatīvo aktu noteikta kompetence.[97] Tāpat, iestādes tiesībām un pilnvarām slēgt jebkādus starptautiskus līgumus būtu jābūt minētām iestādes nolikumā, kas nosaka iestādes funkcijas, uzdevumus un kompetenci.[98] Piemēram, Ārlietu ministrijas nolikuma 7.3. punktā ir norādīts, ka ministrija var slēgt starptautiskās sadarbības līgumus.[99]

---

[95] Valsts pārvaldes iekārtas likums, 1.panta 3.punkts.
[96] Neimanis (2004), 176.lpp.
[97] Valsts pārvaldes iekārtas likums, 1.panta 3.punkts.
[98] Valsts pārvaldes iekārtas likums, 16.pants, 28.pants.
[99] Ministru kabineta 29.04.2003 noteikumi Nr.237 "Ārlietu ministrijas nolikums". Latvijas Vēstnesis , 13.05.2003, nr. 70.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautisku līgumu slēgšanas procedūra, amatpersonu pilnvaras un citi saistītie noteikumi varētu tikt noteikti arī iestāžu iekšējos normatīvos aktos, piemēram, reglamentos, instrukcijās.[100] Tomēr, lai nodrošinātu starpresoru līgumu slēgšanas kārtības caurskatāmību un tiesiskumu, būtu vēlams šo kārtību paredzēt ārējā normatīvā aktā. Šādā ārējā normatīvā aktā būtu vismaz jānosaka starpresoru starptautisko līgumu slēgšanas pamatprincipi (iestāžu pilnvaras, jomas, kurās šādus līgumus var slēgt, saskaņošanas kārtība), kurus, iespējams, zināmās robežās varētu papildināt iekšējo normatīvo aktu noteikumi.

2.2.2. Starpresoru starptautisko līgumu vieta Latvijas tiesību sistēmā

Attiecībā uz starpresoru starptautisko līgumu vietu Latvijas tiesību sistēmā, vēlreiz jāuzsver, ka tie var būt arī starptautiski līgumi, saskaņā ar kuriem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē saistītā persona ir Latvijas valsts, nevis konkrētā iestāde.[101] Tādos gadījumos arī starpresoru starptautiskais līgums ir starptautisko tiesību norma, kuras vieta tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā nosakāma atbilstoši jau aplūkotajam Administratīvā procesa likuma 15.pantam.

No šī regulējuma izriet, ka jākonstatē starpresoru līguma vieta ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā, proti, tā pielīdzinājumu vienam no panta otrajā daļā minētajiem ārējiem normatīviem aktiem. Tiešā veidā starpresoru līguma pieņemšanas struktūra neatbilst nevienai no ārējo normatīvo aktu pieņemšanas struktūrai. Starpresoru līgumu, kaut arī to būtu noslēgusi Ministru kabineta padotībā esoša iestāde, tomēr parasti Ministru kabinets neapstiprina, tāpēc tas nebūtu pielīdzināms Ministru kabineta noteikumiem ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā. Tāpat, ja vien šo starpresoru līgumu nav noslēgusi pašvaldība (ar pašvaldības domes lēmumu), tad šāds līgums nebūtu pielīdzināms arī pašvaldību saistošiem noteikumiem. No šīs analīzes izriet, ka, visticamāk, starpresoru starptautiskais līgums, ja to nav apstiprinājis ne Ministru kabinets, ne pašvaldības dome, būtu uzskatāms par iekšēju normatīvu aktu, kas ir saistošs tikai tai iestādei, kas šo līgumu noslēgusi, kā arī šai iestādei padotajām institūcijām.[102] Šāds risinājums ir loģisks un atbilstošs tiesību sistēmai, jo ārējo normatīvo aktu pieņemšanai ir īpaša procedūra, kas netiek ievērota starpresoru līgumu noslēgšanas gadījumā.

2.3. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Latvijas tiesību sistēmā.

Latvijas tiesību akti nesatur starptautiskās vienošanās (saprašanās) memoranda legāldefīniciju, tāpēc vispirms jānoskaidro šī jēdziena saturs.

---

[100] Valsts pārvaldes iekārtas likums, 73.pants.

[101] Malgosia Fitzmaurice, "The Identification and Character of Treaties and Treaty Obligations between States in International Law" (2002) 73 British Yearbook of International Law 141, 171-172; Jan Klabbers, The Concept of Treaty in International Law. Kluwer Law International, 1996, pp. 101, 103.

[102] Administratīvā procesa likums, 16.panta pirmā daļa.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautiskajās publiskajās tiesībās saprašanās memorands tiek saprasts neviendabīgi. Atkarībā no iesaistīto pušu nodoma, tas var tikt uzskatīts par starptautisku līgumu vai arī par nesaistošu labas gribas paušanu un viedokļu saskaņošanu. Parasti tiek vērtēts pušu nodoms, kā tas izriet no dokumentā lietotās valodas un konteksta, tā noslēgšanas apstākļiem un pušu paskaidrojumiem.[103] Tādējādi, neatkarīgi no dokumenta nosaukuma, šāds starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorands var tikt uzskatīts vai nu par starptautisku līgumu Speciālā likuma un Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē, vai arī par nesaistošu vienošanos. Ja pēc savas tiesiskās būtības memorands pielīdzināms starptautiskam līgumam, tad uz to attiecas augstāk minētā analīze atkarībā no tā, vai līgums ir starpvalstu, starpvaldību vai starpresoru. Praksē, bieži vien saprašanās memorandi tiek apstiprināti ar Ministru kabineta noteikumiem. Piemēram, ar Ministru kabineta noteikumiem ir apstiprināti tādi saprašanās memorandi kā Latvijas Republikas valdības un Zviedrijas Karalistes valdības saprašanās memorands par starptautisku platformu Eiropas infrastruktūru neitronu atskaldīšanai[104], Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas un Nīderlandes Karalistes aizsardzības ministra saprašanās memoranda par sadarbību aizsardzības un militāro attiecību jomā[105]. Tādējādi šādi saprašanās memorandi var iegūt starpvaldību starptautiska līguma raksturu, ja pušu vēlme ir bijusi radīt saistoša rakstura vienošanos. Atsevišķi saprašanās memorandi ir apstiprināti ar Saeimas pieņemtu likumu, piemēram, Saprašanās memorands starp Latvijas Republikas valdību un Sabiedroto spēku augstāko virspavēlniecību Eiropā, un Sabiedroto spēku augstākās virspavēlniecības transformācijas komandiera štābu par uzņemošās valsts atbalsta sniegšanu Ziemeļatlantijas līguma organizācijas operāciju/mācību īstenošanai.[106] Šajā gadījumā saprašanās memorands, neskatoties uz tā nosaukumu, var iegūt starpvalstu starptautiska līguma raksturu, ja pušu vēlme ir bijusi radīt saistoša rakstura vienošanos. Tomēr, ja pušu vēlme nav bijusi noslēgt saistošu līgumu, tad saprašanās memorands nekļūst par starptautisku līgumu tikai tādēļ vien, ka Latvijas puse to ir apstiprinājusi tādā procedūrā, kā tiek apstiprināts starptautisks līgums.

Šīs apakšnodaļas ietvaros tiks apskatīts arī gadījums, kad memorands pēc sava mērķa un būtības uzskatāms par nesaistošu vienošanos.

Speciālais likums neregulē starptautisku memorandu kā nesaistošu vienošanos noslēgšanu. To nenosaka arī neviens cits ārējs normatīvs akts, tā kā šajā ziņā pastāv atklāts likuma robs. Līdzīgi kā attiecībā uz starpresoru līgumiem iestāžu, tajā skaitā, arī Ministru kabineta kompetence noslēgt šādus nesaistošus memorandus, izrietētu no ārējiem un iekšējiem normatīviem aktiem, kas regulē attiecīgo iestāžu pilnvaras kopumā. Tomēr tiesiskās noteiktības nolūkā, kā arī, ņemot vērā, ka pie noteiktiem

[103] Shaw (2006), p.813.
[104] Ministru kabineta noteikumi Nr.389, pieņemti 05.05.2009. Latvijas Vēstnesis, 08.05.2009, nr. 71.
[105] Ministru kabineta noteikumi Nr.705, pieņemti 02.09.2008. Latvijas Vēstnesis, 09.09.2008, nr. 139.
[106] "Par Saprašanās memorandu starp Latvijas Republikas valdību un Sabiedroto spēku augstāko virspavēlniecību Eiropā, un Sabiedroto spēku augstākās virspavēlniecības transformācijas komandiera štābu par uzņemošās valsts atbalsta sniegšanu Ziemeļatlantijas līguma organizācijas operāciju/mācību īstenošanai". LR likums, pieņemts 12.10.2006. Latvijas Vēstnesis, 26.10.2006, nr. 171.

apstākļiem šādu it kā nesaistošu starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu var uzskatīt arī par starptautisku līgumu, būtu vēlams paredzēt normatīvā aktā šādu memorandu noslēgšanas kārtību un vadlīnijas.

Pēc savas būtības, ja starptautiskais vienošanās (saprašanās) memorands ir iecerēts kā nesaistošs gribas izteikums, tad tam nav noteiktas vietas ne Latvijas ārējo, ne iekšējo normatīvo aktu sistēmā. Šāds dokuments vispār nebūtu uzskatāms par normatīvu aktu, bet gan par ieteikumtiesībām, kam nav normatīvi saistošs spēks. No otras puses, tā kā šādu dokumentu pieņem (memorandu noslēdz) publiskās varas subjekts, tas var tikt izmantots kā palīglīdzeklis, lai iztulkotu ārējos vai iekšējos normatīvos aktus, kā arī lai konstatētu attiecīgā publisko tiesību subjekta gribu. Tam var būt arī ievērojama politiska nozīme.

Kā tiks analizēts šī pētījuma 6.daļā, ir gadījumi, kad ir ļoti sarežģīti konstatēt starptautiskā memoranda tiesisko dabu – vai tas ir saistošs starptautisks līgums vai nesaistoša apņemšanās. Un, pat ja tas ir nesaistoša apņemšanās starptautisko tiesību izpratnē, tam tomēr var būt ievērojams neformāli pārliecinošs efekts, vai arī tas var izskaidrot citādāk saistošas starptautisko tiesību normas (piemēram, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka "Helsinku nobeiguma akts nav saistošs *per se*, bet to var izmantot starptautisko tiesību principu satura noskaidrošanā."[107])

2.4. Atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un to vieta Latvijas tiesību sistēmā.

Atvasināta publiska persona ir pašvaldība vai cita ar likumu vai uz likuma pamata izveidota publiska persona. Tai ar likumu piešķirta sava autonoma kompetence, kas ietver arī sava budžeta veidošanu un apstiprināšanu. Tai var būt sava manta.[108] Arī neatkarīga jeb autonoma publiska persona Valsts pārvaldes iekārtas likuma izpratnē būtu uzskatāma par atvasinātu publisku personu. Neatkarīgu jeb autonomu publisku personu piemēri ir Latvijas Banka[109] un Nacionālā radio un televīzijas padome[110]. Pēc būtības *de facto* neatkarība piemīt arī Finanšu un kapitāla tirgus komisijai, Centrālai vēlēšanu komisijai un Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai[111], kā arī Tiesībsargam.

Ne Speciālais likums, ne arī kāds cits ārējais normatīvs akts neregulē procedūru un priekšnosacījumus, kādos apstākļos un kādā kārtībā atvasinātās publiskās personas un neatkarīgās publisko personas var slēgt starptautiskos līgumus. Vienotu noteikumu šajā jomā trūkst, tāpēc šo personu kompetence un tiesības nosakāmas, ievērojot speciālos normatīvos aktus, kas regulē šo personu pilnvaras.

---

[107] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 71.1..punkts.
[108] Valsts pārvaldes iekārtas likums, 1.panta 2.punkts.
[109] Likums "Par Latvijas banku" 1.panta otrā daļa,
[110] Radio un televīzijas likums, 41.panta pirmā daļa.
[111] Koncepcija "neatkarīgo" jeb patstāvīgo iestāžu statusa regulēšanai, atbalstīta ar Ministru kabineta 2005.gada 18.maija rīkojumu Nr.322.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Šīs iestādes var slēgt starptautiskos līgumus savas kompetences ietvaros, taču parasti tie būtu uzskatāmi par starpresoru starptautiskajiem līgumiem, jo tos nebūs apstiprinājusi ne Saeima, ne Ministru kabinets. Piemēram, Radio un televīzijas likums paredz Nacionālās radio un televīzijas padomes tiesības uzturēt sakarus ar citu valstu institūcijām, kas risina elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu darbības un attīstības jautājumus.[112] Sakaru uzturēšana principā varētu izpausties arī kā sadarbības līgumu slēgšana ar attiecīgajām citu valstu institūcijām.

Ja starptautisku līgumu slēdz pašvaldība, tad tam Latvijas tiesību sistēmā varētu būt līdzīga vieta kā pašvaldību saistošajiem noteikumiem, ja lēmums par šo līgumu ir pieņemts tādā pašā kārtībā, kādā tiek pieņemti saistošie noteikumi, proti, tos ir apstiprinājusi pašvaldības dome (padome).[113] Citos gadījumos, ja pašvaldību slēgtu starptautisko līgumu nav apstiprinājusi pašvaldības dome (padome), bet gan tikai kāda no pašvaldības iestādēm, līgumam nebūs ārēja normatīva akta spēka. Līdzīgi tas būs gadījumos, kad starptautisku līgumu slēdz kāda no citām atvasinātajām vai neatkarīgajām publiskajām personām. Tas būs saistošs tikai šai publiskajai personai un tai padotajām iestādēm.[114] No otras puses, nedrīkst aizmirst, ka starptautisko publisko tiesību izpratnē arī atvasinātu vai neatkarīgu personu, tajā skaitā pašvaldību, slēgtie starptautiskie līgumi noteiktos gadījumos var tikt uzskatīti par Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, un atbildība par to izpildi var tikt prasīta tieši no Latvijas Republikas. Saskaņā ar starptautiskajām paražu tiesībām, jebkura valsts orgāna (ieskaitot visas personas vai institūcijas, kam ir tāds statuss saskaņā ar valsts iekšējām tiesībām) darbība tiks no starptautisko tiesību viedokļa uzskatīta par valsts darbību, ja šis orgāns īsteno likumdošanas, izpildu, tiesu vai jebkādu citu publisku funkciju, neatkarīgi no vietas, kāda šim orgānam ir valsts struktūrā un vai šis orgāns pieder centrālai valsts pārvaldei vai arī pašvaldībai.[115]

2.5. Starptautisko līgumu publiskums.

Nepieciešamība nodrošināt starptautisku līgumu publiskumu būtībā izriet no Satversmes 90.panta: "Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības." Tā kā starptautiski līgumi, kā analizēts augstāk, to ratificēšanas rezultātā var piešķirt privātpersonām tiesības un pienākumus, ir jābūt zināmam to saturam.

Jāievēro, ka starptautisko līgumu publiskums ne vienmēr ir bijis pašsaprotams. Vēsturiski starptautiskie līgumi nereti ir slēgti lielā slepenībā, neizpaužot to saturu ne tikai tautai, bet arī parlamentam. Kārlis Dišlers raksturo stāvokli, kāds attiecībā uz starptautisko līgumu publiskumu pastāvēja vēl 20.gadsimta sākumā:

---

[112] Radio un televīzijas likums, 46.panta septītās daļas 3.punkts.
[113] Likums "Par pašvaldībām", 21.panta pirmās daļas 16.punkts.
[114] Administratīvā procesa likums, 16.panta pirmā daļa.
[115] ANO Starptautisko tiesību komisijas Valsts atbildības normas, 4.pants.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"Dažās konstitūcijās (piem. Beļģijas, u.c.) atrodams prātīgs noteikums, ka līguma slepenie punkti nedrīkst atcelt vai grozīt nevienu no līguma atklātajiem punktiem. Vēl pareizāk būtu bijis slepenus līguma punktus gluži noliegt. Protams, tas jādara starptautiskā masštābā, un tautām vajadzētu solidāri aizstāvēt atklātības un demokratizācijas principus ārējā polītikā. Ar Tautu Savienības nodibināšanu šinī ziņā jau daudz kas panākts caur to, ka Tautu Savienībā ietilpstošo valstu slēgtie starptautiskie līgumi tiek reģistrēti Tautu Savienības sekretariātā."[116]

Saskaņā ar speciālā likuma 15.pantu starptautisko līgumu uzskaiti veic Ārlietu ministrija, kas arī informē par līgumu spēkā stāšanos, to darbības pagarināšanu, apturēšanu un izbeigšanu. Ārlietu ministrijas interneta mājas lapā ir pieejama datu bāze, kur uzskaitīti Latvijas Republikas noslēgtie divpusējie līgumi, kā arī daudzpusējie līgumi, kam Latvijas Republika pievienojusies.[117] Tomēr šajā datu bāzē atrodami tikai starpvalstu un starpvaldību līgumi, bet nav atrodami starpresoru līgumi. Speciālais likums arī nenosaka kārtību un termiņus, kādos iestādēm būtu jāpaziņo Ārlietu ministrijai par noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem. Tādējādi būtībā starpresoru starptautisko līgumu publiskums netiek pilnībā nodrošināts.

Speciālā likuma 16.pants paredz, ka visi starptautiskie līgumi un to tulkojumi latviešu valodā tiek publicēti valdības oficiālajā izdevumā un "Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta ziņotājā". Atbilstoši likumam "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" Latvijas oficiālais preses izdevums ir laikraksts "Latvijas Vēstnesis" (tas nav "valdības" izdevums, kā minēts Speciālajā likumā, bet gan valsts izdevums). Likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" nosaka, ka laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" un "Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājā" publicējami tikai izsludinātie likumi, citi Saeimas pieņemtie akti un Ministru kabineta noteikumi (tikai laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" – arī valsts prezidenta un citi Ministru kabineta pieņemti akti).[118] Starpvalstu un starpvaldību starptautiskie līgumi ietilpst šajā kategorijā (Saeimas vai attiecīgi Ministru kabineta pieņemti akti), savukārt starpresoru starptautiskie līgumi – neietilpst. Arī Ministru kabineta kārtības ruļļa 57.punkts nosaka, ka Ārlietu ministrija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" nodrošina tikai to starptautisko līgumu tekstu publicēšanu, kuri apstiprināti kā ārējie normatīvie akti ar Ministru kabineta noteikumiem. Šī pati norma arī paredz, ka Ārlietu ministrija paziņo laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" par starptautiskā līguma spēkā stāšanos, neierobežojot šos

[116] K.Dišlers. Dēmokratiskas valsts iekārtas pamati. 2.izdevums. Rīga, A.Gulbis, 1931, 140.lpp.
[117] *http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/*. (Aplūkots 03.06.2009.)
[118] Likums „Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību", 2.panta pirmā un otrā daļa.

paziņojumus uz tiem līgumiem, kas apstiprināti kā ārēji normatīvie akti, tātad principā Ārlietu ministrijai vajadzētu vismaz paziņot par visiem noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem.

Tomēr Speciālā likuma 16.panta norma uzskatāma par speciālo normu, un tā paredz, ka oficiālajā izdevumā, kā arī Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta ziņotājā publicējami *visi* starptautiskie līgumi un to tulkojumi latviešu valodā, tātad arī starpresoru starptautiskie līgumi un arī jebkuri atvasināto vai neatkarīgo publisko personu noslēgtie līgumi. Turklāt, tā kā Speciālā likuma normām ir augstāks juridisks spēks nekā Ministru kabineta kārtības ruļļa normām (tā kā Ministru kabineta kārtības rullis ir apstiprināts ar Ministru kabineta noteikumiem, bet Speciālais likums – ar Saeimas pieņemtu likumu)[119], tad jāpiemēro Speciālā likuma normas un minētajos izdevumos publicējami visi un jebkādi Latvijas Republikas noslēgtie starptautiskie līgumi, neatkarīgi no institūcijas, kas šo līgumu noslēgusi.

Ne Speciālais likums, ne cits ārējais normatīvais akts īpaši neregulē, kā un ciktāl būtu jānodrošina starptautisko līgumu publiskums pirms to noslēgšanas, proti, stadijā, kad Latvijas valsts tikai izvērtē līgumu noslēgšanas nepieciešamību vai lietderību. Ja par starptautiskā līguma noslēgšanu tiek sagatavots likumprojekts, tad tas tāpat kā citi likumprojekti būs pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā. Tāpat, ja šo likumprojektu iesniedz Ministru kabinets, tad likumprojekts būs pieejams Ministru kabineta interneta vietnē jau kopš tā apstiprināšanas Valsts sekretāru sanāksmē. Taču nav vienota regulējuma, cik plaši sabiedrību vajadzētu informēt par starptautiskā līguma noslēgšanas izvērtēšanu pirms šo formālo stadiju iestāšanās. Piemēram, kā pierāda Saeimas deputātu jautājumi Labklājības ministrijai par ANO konvencijas "Par personu ar invaliditāti tiesībām", atsevišķos gadījumos sabiedrībai varētu būt interese iesaistīties starptautiska līguma noslēgšanas izvērtēšanas procesā, piemēram, iepazīstoties ar darba dokumentiem ministrijas interneta vietnē.[120] Konkrētajā gadījumā Labklājības ministrija savā interneta vietnē sākotnēji bija ievietojusi veidlapu tiesību aktu atbilstības konvencijai izvērtēšanai, taču, neredzot interneta vietnes apmeklētāju atsaucību, veidlapu no vietnes izņēmusi. Tāpat, ministrija nav publicējusi interneta vietnē rīcības plānu, kā īstenot konvencijas ieviešanu Latvijā, jo uzskatījusi, ka sabiedrība jau ir pietiekami iesaistīta šī dokumenta izstrādē ar pieaicināto sociālo partneru (invalīdu aizsardzības biedrību) starpniecību.[121] Savukārt no Saeimas deputātu vēstulē uzdotajiem jautājumiem izriet, ka deputāti tika sagaidījuši, ka gan rīcības plāns, gan citi saistītie dokumenti būs pieejami arī plašākai publikai ar ministrijas interneta vietnes starpniecību.

Minēto situāciju vislabāk atrisinātu normatīvs regulējums, kas konkrēti paskaidrotu, no kura brīža informācijai par starptautiska līguma noslēgšanas izvērtēšanu ir jābūt publiskai. Ja valsts pārvaldes

---

[119] Administratīvā procesa likuma 15.panta otrā daļa.

[120] Labklājības ministrijas 25.03.2009. vēstule Nr. 18.3-03/912 Saeimas kancelejai, pieejama: *http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS_LmP.nsf/0/4e9bf17c4a1fa66fc2257584002d455f/$FILE/12_5-2-71.pdf* (aplūkota 29.06.2009).

[121] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

iestāžu ietvaros tiek veikta starptautiska līguma noslēgšanas nepieciešamības vai lietderības izvērtēšana, būtu vēlams, ka sabiedrība tiek par to informēta jau šajā stadijā. Informācijas izvietošana ministrijas interneta vietnē varētu būt piemērots informēšanas veids.

Starptautisko līgumu publicitātes nodrošināšanā noteiktas funkcijas piešķirtas arī Valsts valodas centram, proti, noteikts, ka šī institūcija:

> "[..] sistēmiski uzkrāj datubāzēs valsts pārvaldes iestāžu vajadzībām tulkotos dokumentus un nodrošina starptautisko tiesību aktu un Latvijas Republikas tiesību aktu tulkojumu vispārēju pieejamību."[122]

Valsts valodas centra interneta vietnē *www.ttc.lv* patiešām atrodams arī starptautisko tiesību aktu (līgumu, konvenciju u.c.) tulkojumus latviešu valodā, tomēr tiesību aktu meklētājs ir neērts un nepiedāvā iespēju meklēt starptautisko tiesību aktus pēc vairākiem kritērijiem. Tāpat, būtu uzlabojams arī tulkojumu katalogs, sakārtojot iztulkotos starptautisko tiesību aktus pēc tēmām un regulēšanas priekšmeta.

[122] Ministru kabineta noteikumi Nr.202, Rīgā 2005.gada 22.martā, Valsts valodas centra nolikums, spēkā esošs no 31.03.2005. Publicēts: "LV" 50 (3208), 30.03.2005, 4.12.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3. STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANAS PROCEDŪRA CITĀS EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTĪS

3.1. Igaunija

Šajā nodaļā ir apskatīts spēkā esošais Igaunijas regulējums par starptautisku līgumu noslēgšanu. Nodaļas mērķis ir sniegt pārskatu par Igaunijas likumiem starptautisko līgumu slēgšanas jomā, kā arī izcelt būtiskākos jautājumus, kas radušies tiesību piemērošanas praksē un juridisko debašu rezultātā. Apskatā ietverti tie starptautiskie līgumi, kurus regulē starptautiskās publiskās tiesības un kurus nevajadzētu sajaukt ar līgumiem, kas noslēgti privātās interesēs. Pēdējie no minētajiem ir pakļauti privātajām starptautiskajām tiesībām.

Saskaņā ar Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām[123] 2.(1)(a) pantā iekļauto definīciju (Vīnes līgumtiesību konvencija), "starptautisks līgums" ir starptautiska vienošanās, kas noslēgta starp valstīm rakstiskā veidā un kuru regulē starptautiskās tiesības, kas iekļautas vienā instrumentā vai divos vai vairākos saistītos instrumentos un neatkarīgi no to specifiskā nosaukuma. Igaunijas likumdošanas aktos termins "starptautiska vienošanās" tiek izmantots kā sinonīms jēdzienam "starptautisks līgums".

Jēdzienu "noslēgt" nevajadzētu sajaukt ar jēdzienu "ratifikācija". Igaunijā valdībai ir tiesības *noslēgt* starptautiskas vienošanās. Konstitucionālo prasību dēļ noteikti starptautisku vienošanos veidi[124] tomēr ir *jāratificē* Igaunijas parlamentā (Riigikogu). Tā ir papildu piekrišanas (apstiprinājuma) izpausme, lai konkrētais līgums varētu kļūst Igaunijai saistošs un vēlāk stāties spēkā. Tādējādi Riigikogu neslēdz starptautiskas vienošanās, bet tikai ratificē (apstiprina) tās. Arī Igaunijas prezidents neslēdz starptautiskas vienošanās. Tā vietā viņam ir konstitucionālas tiesības parakstīt ratificēšanas instrumentus, kas tiek uzskatīti par starptautisku vienošanos ieviešanas aktiem. Tādējādi jāsaprot jēdziens "noslēgt" kā process no līguma noslēgšanas sagatavošanas līdz līguma ieviešanai, kurai reizēm ir nepieciešama ratifikācija kā papildu apstiprinājums no Riigikogu.

Šajā nodaļā ir 8 apakšnodaļas, kas atbilstoši savam mērķim un nolūkam ļauj analizēt šī temata dažādos aspektus un problemātiku.

Pirmajā apakšnodaļā izklāstīti tiesību akti, kas iekļauj noteikumus par starptautisku līgumu noslēgšanu. Tāpat ir iekļauts pārskats par specifisko regulējošo jomu un vēsturisko izveidi. Otrajā apakšnodaļā izskaidrots starptautisko līgumu statuss Igaunijas normu hierarhijā – to juridiskais statuss kopumā, Riigikogu ratificēto līgumu un valdības noslēgto līgumu statuss. Trešā apakšnodaļa apskata personas, kuras ir tiesīgas noslēgt starptautiskus līgumus, un viņu kompetences apjomu. Proti, kurus līgumus

[123] 1969. gada Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām. Sākotnēji stājās spēkā 27.01.1980, Igaunijai stājās spēkā 20.11.1991. – RT II 1993., 13/14, 16 (igauņu valodā).

[124] Saskaņā ar Konstitūcijas 121. pantu Riigikogu ratificē un denonsē Igaunijas Republikas starptautiskus līgumus: 1. kas maina valsts robežas; 2. kuru ieviešanai nepieciešama Igaunijas likumu izdošana, grozīšana vai atcelšana; 3. ar kuriem Igaunijas Republika pievienojas starptautiskām organizācijām vai apvienībām; 4. ar kuriem Igaunijas Republika uzņemas militārus vai īpašumtiesību pienākumus; 5. kuros ratificēšana ir noteikta.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

slēdz valdība, kurus ratificē Riigikogu un kāpēc šāds sadalījums ir nepieciešams. Tāpat izskaidrots starpresoru starptautisku līgumu juridiskais status un noslēgšana. Ceturtā apakšnodaļa koncentrējas uz starptautisku līgumu noslēgšanas nacionālo procedūru, sākot ar slēgšanas ierosināšanu un beidzot ar starptautisko līgumu nodrošināšanu un deklarācijām. Piektajā apakšnodaļā izklāstīts jautājums par starptautisku līgumu grozījumiem un termiņa beigām. Sestajā apakšnodaļā analizēta starptautisku līgumu publiskošana un to juridiskā nozīme. Septītajā apakšnodaļā iekļauta analīze par Eiropas Savienības (ES) tiesību ietekmi uz starptautisku līgumu noslēgšanu. It īpaši, kad noslēgt līgumus ir Igaunijas kompetencē un kad nav. Tāpat nodaļā ir iekļauti konstitucionāli jautājumi, kas radās, kad Riigikogu ratificēja starptautisko līgumu[125] par Igaunijas pievienošanos ES (Pievienošanās līgums) un Eiropas Konstitūcijas izveides līgumu[126] (TECE) un kā Igaunijas augstākā tiesa ir risinājusi šos jautājumus. Pēdējā apakšnodaļā izskaidrots, kā Augstākā tiesa izskata pieprasījumus apstiprināt starptautisku līgumu atbilstību Konstitūcijai. Tiek izklāstīta vispārējā procedūra un sīkāk paskaidrots, kuras personas ir tiesīgas uzsākt konstitucionālu izskatīšanu.

3.1.1. Igaunijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru, ievērojot Eiropas Savienības ietekmi

(a) Igaunijas Republikas Konstitūcija

1992. gada Konstitūcija

Normatīvā bāze starptautisku līgumu noslēgšanai ir noteikta Igaunijas Republikas Konstitūcijas[127] (Konstitūcija) "Ārlietas un starptautiskie līgumi" 9. nodaļā, kas papildus starptautisko līgumu slēgšanai regulē vispārējo Igaunijas ārlietu procedūru.

9. nodaļas pamatam Konstitucionālā sapulce[128] izvēlējās J. Raidla darba grupas projektu[129], kurā regulējums par starptautisko līgumu noslēgšanu bija 8. nodaļā "Starptautiski līgumi". Piedāvājumu nosaukt nodaļu "Ārlietas un starptautiski līgumi" 26.11.1991. izteica profesors I. Rebane savā eksperta atzinumā[130].

Konstitūcijas 9. nodaļa nosaka sekojošo:

---

[125] 2003. gada Līgums par pievienošanos Eiropas Savienībai. Parakstīts 16.04.03. Atēnās. Ratificējis 21.01.04. Riigikogu. Stājies spēkā 01.05.2004. Publicēts oficiālajā vēstnesī (Riigi Teataja). - RTII, 12.03.2004., 3, 8.

[126] Eiropas Konstitūcijas izveides līgums. Ratificējis 09.05.2006. Riigikogu. Publicēts oficiālajā vēstnesī (Riigi Teataja) - RTII, 16.06.2006., 13, 35

[127] Igaunijas Republikas Konstitūcija, pieņemta referendumā, kas organizēts 28.06.1992., stājās spēkā 3.07.1992. (Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992., 26, 349; RT I 2007., 33, 210 (igauņu valodā)). Angliski pieejama: *http://www.legaltext.ee/text/en/X0000K1.htm*. (aplūkota 01.08.2009).

[128] Konstitucionālā sapulce – 07.09.1991. Ülemnõukogu izveidota pārstāvības iestāde, kuras uzdevums bija sagatavot jaunās (1992. gada) Konstitūcijas projektu. Sapulcē bija 60 locekļu – 30 locekļi no Ülemnõukogu (iepriekšējā likumdošanas iestāde) un 30 locekļi no Eesti Kongress (alternatīvs Igaunijā izveidots parlaments kā daļa no neatkarības no Padomju Savienības atgūšanas procesa).

[129] J. Raidla darba grupas konstitūcija. – Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee: koguteos (Konstitūcija un Konstitucionālā sapulce: apkopojums). Tallina: Juura, 1997., 1151. lpp. (igauņu valodā).

[130] Põhiseaduses ja Põhiseaduse Assamblee: koguteos (Konstitūcija un Konstitucionālā sapulce: apkopojums). Tallina: Juura, 1997., 1286. lpp. (igauņu valodā).

(i) Procedūru, kā tiek organizētas Igaunijas attiecības ar citām valstīm un starptautiskām organizācijām;

(ii) Riigikogu ratificēto vai denonsēto starptautisko līgumu uzskaitījumu;

(iii) Igaunijas zemes robežu noteikšanu ar 02.02.1920. Tartu Miera līgumu un citiem starptautiskiem robežlīgumiem. Igaunijas jūras un gaisa robežu noteikšanu saskaņā ar starptautiskām konvencijām;

(iv) Principu, ka Igaunija neslēdz starptautiskus līgumus, kas ir pretrunā Konstitūcijai. Ja Igaunijas likumi vai citi tiesību akti ir pretrunā starptautiskiem līgumiem, kurus Riigikogu ir ratificējis, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi[131].

Papildus Konstitūcijas 9. nodaļai noteikumus par starptautiskiem līgumiem var atrast arī citās nodaļās: 4. nod. - Riigikogu ratificē un denonsē starptautiskus līgumus saskaņā ar Konstitūcijas § 121 – 65. 4) punkts; 5. nod. - Prezidents paraksta ratifikācijas instrumentus – 78. 6) punkts; 6. nod. - Valdība iesniedz starptautiskus līgumus Riigikogu ratificēšanai un denonsēšanai – 87. 4) punkts; 7. nod. - Jautājumi par starptautisku līgumu ratifikāciju un denonsēšanu netiek nodoti izlemšanai referendumā - § 106; Prezidenta veto tiesības - § 107.

Agrākās konstitūcijas

1920. gada Konstitūcija[132]

1920. gada Konstitūcija regulēja ārlietas un starptautisku līgumu slēgšanu nodaļā "Tauta" (§ 34 aizliedza nodot referendumam līgumus ar ārvalstīm) un "Republikas valdība" (60. 3) punkts – Valdība slēdz starptautiskus līgumus ar ārvalstīm un iesniedz tos Riigikogu apstiprināšanai).

Akts, ar ko groza 1933. gada Konstitūciju[133]

Akts, ar ko groza 1933. gada Konstitūciju, regulēja starptautisku līgumu noslēgšanu nodaļā "Valsts vecākais". Saskaņā ar 60.5) punktu Valsts vecākais[134] slēdz starptautiskus līgumus Igaunijas Republikas vārdā un iesniedz tos Riigikogu apstiprināšanai. Līdz ar grozījumiem kompetence slēgt starptautiskus līgumus un iesniegt tos Riigikogu apstiprināšanai tika nodota no valdības Valsts vecākajam.

---

[131] Konstitūcija, §§ 120-123.

[132] 1920. gada Konstitūcija, izdevusi "Asutatav Kogu" 15.06.1920., stājusies spēkā 21.12.1920. - RT, 09.08.1920, 113/114, 243 (igauņu valodā).

[133] Akts, ar ko groza 1933. gada Konstitūciju, pieņemts referendumā, kas rīkots 14.,15., un 16.10.1933. (Eesti Vabariigi põhiseaduse muutmise seadus - RT, 28.10.1933., 86, 628 (igauņu valodā)).

[134] Valsts vecākais bija oficiālais Igaunijas valsts galvas un Valdības vadītāja tituls no 1921.-1937.gada. Kopš 1938. gada Konstitūcijas tiek izmantots termins "Prezidents".

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

1938. gada Konstitūcija[135]

1938. gada Konstitūcijā bija atsevišķa nodaļa "Starptautiski līgumi" divās daļās. 101. pants piešķīra Prezidentam vienpersoniskas tiesības slēgt un ratificēt starptautiskus līgumus. Pirms ratificēšanas valdībai bija jebkuri līgumi jāiesniedz apstiprināšanai Riigikogu. Tas pats noteikums izveidoja tiesības ar likumu noteikt konkrētus starptautisku līgumu veidus, kas nebija jāratificē Riigikogu. 102.(2) pants noteica, ka valsts robežas var mainīt tikai ar starptautisku līgumu, piemērojot tādu pašu procedūru kā Konstitūcijas grozīšanai, tas ir, procedūru, kas noteikta Konstitūcijas § 147. Tas nozīmēja, ka līgumu projektiem, kas maina valsts robežas, jāsaņem abu Riigikogu kameru locekļu vairākuma atbalsts, pēc tam Prezidents izziņo jaunas "Riigivolikogu" locekļu vēlēšanas un jauna "Riiginõukogu" sastāva izveidi. Ja jaunievēlētais Riigikogu pieņēmis līguma projektu, kas groza valsts robežas, bez grozījumiem, tad Prezidents to ratificē. Otro procedūru Konstitūcijas grozīšanai, kas noteikta Konstitūcijas § 148 un § 149 – referendumu – nevarēja izmantot 98.(3) apakšnodaļas īpašās normas dēļ (tā aizliedz nodot starptautiskus līgumus referendumam)[136].

Tādējādi neatkarīgās Igaunijas vēstures gaitā tiesības noslēgt starptautiskus līgumus ir bijušas piešķirtas valdībai un prezidentam. Riigikogu loma ir apstiprināt noteiktus līgumus, īstenojot procedūru, kurai seko galīgā starptautisku līgumu ieviešana.

(b) 1969. gada Vīnes Konvencija par starptautisko līgumu tiesībām

Starptautisko līgumu tiesības ir izveidojušās no paražu tiesībām un šobrīd ir kodificētas Vīnes līgumtiesību konvencijā. Starptautiski Vīnes līgumtiesību konvencija stājās spēkā 27.01.1980., un Igaunija tam pievienojās 1991. gadā[137]. Tomēr Igaunijas tiesiskajā sistēmā starptautisku līgumu noslēgšanu pamatā regulē Konstitūcija un Ārlietu likums (FRA)[138]. Starptautiskās tiesības nenosaka starptautisko līgumu slēgšanas procedūru nacionālo tiesību ietvaros. Tā, Vīnes līgumtiesību konvencijas 11. pants nosaka tikai veidus, kā valsts var izteikt savu piekrišanu būt starptautiska līguma pusei[139]. Tomēr Igaunijas likumdevējs ir izveidojis FRA[140] projektu, pamatojoties uz Vīnes līgumtiesību konvencijā iekļautajiem principiem. Tā kā Vīnes līgumtiesību konvencija ir obligāta un saistoša Igaunijai, tā jāņem vērā, noslēdzot un piemērojot starptautiskus līgumus.

---

[135] 1938. gada Konstitūcija. Pieņēma „Rahvuskogu“ 28.07.1937. (Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT, 03.09.1937., 71, 590 (igauņu valodā)).

[136] Truuväli, E.-J., et al. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (Igaunijas Republikas Konstitūcija. Izdevums ar komentāriem). Teine, täiendatud väljaanne. Tallina: Juura, 2008., 587. lpp. (igauņu valodā).

[137] Igaunija pievienojās Vīnes līgumtiesību konvencijai 26.09.1991. ar "Ülemnõukogu" lēmumu par "Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär". - RT, 30.10.1991., 35, 428 (igauņu valodā).

[138] Välissuhtlemisseadus. - RT I 2006., 32, 248; RT I 2009., 29, 175 (igauņu valodā). Pieejams angļu valodā: *http://www.legaltext.ee/text/en/XX10003.htm*. (aplūkota 01.08.2009).

[139] Truuväli, E.-J., et al. (2008), 592. lpp.

[140] Välissuhtlemisseaduse eelnõu seletuskiri (FRA projekta skaidrojošais memorands). – Pieejams igauņu valodā: *http://www.riigikogu.ee* (aplūkots 09.07.2009.).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(c) Ārlietu likums

Igaunijas Konstitūcija nosaka, ka attiecību nodibināšanas procedūra starp Igauniju un citām valstīm un starptautiskām organizācijām ir nosakāma ar likumu[141].

28.10.1993. tika pieņemts Ārlietu likums (vecais FRA) kā atbilstošs likums, kas noteica procedūru, kādā tiek uzturētas Igaunijas ārvalstu attiecības, kā arī attiecīgo valsts iestāžu kompetenci, vadoties no Konstitūcijas normām. Uz ārlietām attiecināmus jautājumus, ko neregulēja ne Konstitūcija, ne vecais FRA un arī ne rakstīti starptautisko tiesību noteikumi, risināja saskaņā ar starptautiskajām paražām[142].

Jaunais FRA stājās spēkā 01.01.2007. FRA ir šādas nodaļas: (1) Vispārēji noteikumi, (2) Iestādes, kas uztur ārvalstu sakarus, un to kompetence, (3) Starptautiski līgumi, (4) Starpresoru starptautiski līgumi un (5) Ieviešanas noteikumi.

Salīdzinot ar veco FRA, jaunais likums ir pamatīgāk pievērsies starptautisko līgumu sagatavošanas un noslēgšanas procedūrai, kā arī ir iekļauti to grozīšanas, starptautisku līgumu termiņu un darbības apturēšanas noteikumi. Jaunais likums nav iztirzājis jautājumus par ārkārtas un pilnvaroto vēstnieku iecelšanu, jo tie ir pakļauti Ārējā dienesta likuma regulējumam[143]. Nepieciešamība pēc jaunā FRA, kā norādīja likumprojekta skaidrojošā memoranda autori, bija tajā, ka starptautisku līgumu sagatavošanas laikā radās daudzas problēmas, kurām vecais FRA nav nodrošinājis izsmeļošas vadlīnijas jautājuma risināšanai. Kā arī, bija izveidojusies vairāk kā desmit gadus ilga pieredze, ko bija vērts sistematizēt. Jaunais likums ieviesis arī redakcionālas un tehniskas normu izmaiņas[144].

Jaunais FRA regulē Igaunijas ārlietas, kā arī iestāžu, kuras vada ārlietas un organizē starptautisku līgumu iekšējo apstrādi, kompetenci. Tas neregulē Igaunijas attiecības ar Eiropas Savienību, ja vien FRA nenosaka citādi. Turklāt FRA netiek piemērots starptautiskiem līgumiem, kas attiecas uz valsts budžeta aizdevumiem[145]. Tie tiek organizēti saskaņā ar Valsts budžeta likumu[146].

(d) Citi tiesību akti

Papildus Konstitūcijai, FRA un Vīnes līgumtiesību konvencijai, ar starptautisku līgumu noslēgšanu ir saistīti šādi likumi:

---

[141] Konstitūcija, § 120.

[142] Välissuhtlemisseadus (vecais FRA), pieņemts 28.10.1993., stājies spēkā 4.12.1993. - RT I 1993, 72/73, 1020; 2003, 21, 122 (igauņu valodā); § 1. Pieejams angļu valodā: *http://www.legaltext.ee/text/en/X70038.htm*. (aplūkota 01.08.2009).

[143] Välisteenistuse seadus (Ārējā dienesta likums). - RT I 2006, 26, 193; RT I 2009, 36, 234 (igauņu valodā). Pieejams angļu valodā: http*://www.legaltext.ee/text/en/XX10002.htm*. (aplūkota 01.08.2009).

[144] FRA projekta skaidrojošais memorands (zemteksta piezīme Nr. 18).

[145] FRA, § 1(2) un (3).

[146] Riigieelarve seadus. - RT I 1999., 55, 584; RT I 2009., 19, 117 (igauņu valodā). Pieejams angļu valodā: *http://www.legaltext.ee/text/en/X60037K2.htm*. (aplūkota 01.08.2009).

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- *Konstitucionālās pārbaudes tiesas procedūras likums (CRCPA)* – iekļauj Augstākās tiesas jurisdikcijā lēmumu pieņemšanu par pieprasījumiem apstiprināt starptautisku līgumu atbilstību Konstitūcijai[147].
- *Tieslietu padomnieka likums* – piešķir Tieslietu padomniekam tiesības izvērtēt starptautisku līgumu atbilstību Konstitūcijai un pretrunu gadījumā iestādei, kura izdeva līgumu, piedāvāt saskaņot līgumu ar Konstitūciju 20 dienu laikā; iesniegt pieteikumu Augstākajai tiesai konstatēt, vai parakstītais starptautisks līgums vai tā noteikums ir pretrunā ar Konstitūciju[148].
- *Riigi Teataja likums* – nosaka procedūru, kādā starptautiski līgumi tiek publicēti oficiālajā laikrakstā *Riigi Teataja*[149].
- *Republikas valdības likums* - nodod ar starptautiskiem līgumiem saistītus jautājumus Ārlietu ministrijas kompetencē[150].
- *Riigikogu procedūru noteikumu un iekšējās kārtības noteikumu likums* – nosaka prasības, ka likumprojekti par starptautiskiem līgumiem tiek apspriesti vismaz divos lasījumos[151].

Tātad starptautiska līguma noslēgšanas pamats ir noteikts Konstitūcijā, un tā īpašo kārtību un procedūru regulē FRA. Tiesības noslēgt starptautiskus līgumus vēsturiski pieder Igaunijas valdībai. Turklāt arī Igaunijas prezidenta kompetencē ir bijis noslēgt starptautiskus līgumus (saskaņā ar 1933. un 1938. gada Konstitūciju). Riigikogu uzdevums ir bijis apstiprināt noteikta veida līgumus ("ratificēt" saskaņā ar 1992. gada Konstitūciju) pirms tā galīgās noslēgšanas. Starptautisku līgumu noslēgšanu apskata arī citi likumi, piemēram, CRCPA, Tieslietu padomnieka likums, Riigi Teataja likums, Republikas valdības likums un Vīnes līgumtiesību konvencija. Turklāt Igaunijai jāņem vērā Eiropas Savienības tiesiskās kārtības specifika, kas skar starptautisku līgumu slēgšanu un ir sīkāk apskatīta 7. apakšnodaļā. Sekojošā apakšnodaļa izskatīs starptautisku līgumu tiesisko statusu tiesību normu nacionālās hierarhijas kontekstā.

---

[147] Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. - RT I 2002., 29, 174; RT I 2007., 44, 316 (igauņu valodā); § 2(1) 2). Pieejams angļu valodā: *http://www.legaltext.ee/text/en/XX00014.htm.* (aplūkota 01.08.2009).
[148] Õiguskantsleri seadus. - RT I 1999., 29, 406; RT I 2009., 15, 94 (igauņu valodā); §§ 16-18. Angļu vaodā pieejams:at *http://www.legaltext.ee/text/en/X30041K7.htm (aplūkota 01.08.2009).*; CRCPA § 6(1) 4).
[149] Riigi Teataja seadus (Valsts vēstneša likums). - RT I 1999., 10, 155; RT I 2008., 59, 330 (igauņu valodā); § 1. Angļu valodā pieejams: *http://www.legaltext.ee/text/en/X30080K7.htm.* (aplūkota 01.08.2009).
[150] Vabariigi Valitsuse seadus. - RT I 1995., 94, 1628; RT I 2009., 34, 224 (igauņu valodā); § 69. Pieejams angļu valodā: *http://www.legaltext.ee/text/en/X0007K16.htm.* (aplūkota 01.08.2009).
[151] Riigikogu kodu- ja töökorra seadus. - RT I 2003., 24, 148; RT I 2009., 19, 117 (igauņu valodā); § 115.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.1.2. Starptautisku līgumu statuss normu hierarhijā

(a) Vispārējais statuss

Saskaņā ar Konstitūcijas § 3 valsts varu izlieto tikai saskaņā ar Konstitūciju un likumiem, kas tai atbilst. Vispāratzīti starptautisko tiesību principi un noteikumi ir neatņemama Igaunijas tiesību sistēmas daļa. 123.(1) pants nosaka, ka Igaunija neslēdz starptautiskus līgumus, kas ir pretrunā Konstitūcijai, un saskaņā ar 123.(2) pantu, ja Igaunijas likumi vai citi tiesību akti ir pretrunā ar starptautiskiem līgumiem, ko ratificējis Riigikogu, tiek piemēroti starptautisko līgumu noteikumi.
No tā izriet, ka:

- Starptautiski līgumi nedrīkst būt pretrunā Konstitūcijai (123.(1) pants), kas nozīmē, ka Konstitūcijai ir augstāks juridiskais spēks par starptautiska līguma spēku.
- Ja pastāv pretrunas starp likumiem vai citiem tiesību aktiem un starptautiskiem līgumiem, ko ratificējis Riigikogu, starptautiskajiem līgumiem ir augstāks juridiskais spēks.

Tādējādi Konstitūcija nosaka ļoti precīzu starptautisku līgumu, kurus ratificējis Riigikogu, vietu juridiskā spēka hierarhijā. Bet Konstitūcija nesaka, vai tas pats tiek attiecināts uz līgumiem, kurus noslēgusi valdība. Nākošajā apakšnodaļā sniegta atbilde uz šo jautājumu, atsevišķi apskatot starptautiskus līgumus atkarībā no valsts iestādes – Riigikogu vai valdība – kas to noslēgusi.

(b) Riigikogu ratificētie starptautiskie līgumi

Konstitūcijas § 123.(2) piešķir augstāku juridisku spēku starptautiskiem līgumiem, kurus ratificējis Riigikogu, salīdzinot ar likumiem un citiem tiesību aktiem. Rodas jautājums par jēdziena "likumi un citi tiesību akti" būtību. Vai Riigikogu ar nekonstitucionāliem (tā sauktiem, vienkāršiem likumiem) likumiem ratificēti starptautiski līgumi prevalē pār konstitucionāliem[152] likumiem? Atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša, jo ar likumiem, kuri nav konstitucionāli, ieviesti starptautiski līgumi prevalē pār konstitucionāliem likumiem. Šis princips ļauj izvairīties no starptautisku tiesību pārkāpumiem.
Šis jautājums rodas tikai tāpēc, ka praksē Riigikogu akts tiek izvēlēts kā starptautisku līgumu izpildes akts. Konstitūcija pati neprasa starptautiska līguma ieviešanu ar tiesību aktiem. Turklāt, un, ja ieviešanai kalpotu Riigikogu lēmums, tad nebūtu piemērojams Konstitūcijas § 104.(2), kas nosaka prasību pēc Riigikogu locekļu vairākuma, lai pieņemtu noteiktus likumus. Tādēļ Konstitūcijas nolūks

[152] Igaunijā konstitucionālo tiesību doktrīna izšķir likumus un konstitucionālus likumus. Tā kā procedūra nosaka, ka konstitucionālu likumu pieņemšanai ir nepieciešams Riigikogu locekļu balsu vairākums, konstitucionāliem likumiem ir augstāka tiesiskā vara kā likumiem.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nav radīt atšķirību starp starptautiskiem līgumiem atkarībā no tā, vai tie ieviesti ar parastiem vai konstitucionāliem likumiem. Sekojoši, likuma veids neietekmē Konstitūcijas § 123.(2) izpildi[153].

Tomēr jāpiekrīt, ka pastāvošā prakse par starptautisku līgumu ratificēšanu ar likumu ir pareiza. Tā kā saskaņā ar Konstitūciju noteiktas nacionālo jautājumu jomas jāregulē ar likumiem[154], sekojoši ir pamatoti ratificēt starptautiskus līgumus, kas regulē šos jautājumus, ievērojot procedūru par likuma pieņemšanu iepriekš noteiktā veidā. Ja starptautisks līgums regulē Konstitūcijas § 104.(2) uzskaitītas[155] jomas, tad ratifikācijas aktu var pieņemt tikai ar Riigikogu locekļu balsu vairākumu[156].

Tādējādi saskaņā ar Konstitūcijas § 123.(2) starptautiski līgumi, ko ratificējis Riigikogu, un Igaunijas nacionālie likumi ir subordinētās attiecībās vieni pret otriem, ko neskar apstāklis, vai tas ir vienkāršs vai konstitucionāls likums. Pretrunu gadījumā vienmēr tiek piemērots starptautiskais līgums, izņemot gadījumus, kad līgums ir pretrunā ar Konstitūciju.

(c) Valdības noslēgti starptautiski līgumi

Saskaņā ar FRA § 8.(1) 7) valdība var Igaunijas Republikas vārdā noslēgt starptautiskus līgumus, kuri nav jāratificē Riigikogu. Igaunijas juridiskajās debatēs radās jautājums, proti, vai starptautiskiem līgumiem, ko noslēgusi valdība, ir augstāks juridiskais spēks nekā likumiem? Jautājums radās tāpēc, ka Konstitūcija neregulē tiesiskās attiecības starp starptautiskiem līgumiem, kuri nav jāratificē Riigikogu, un tiesību aktiem, kam ir zemāks juridiskais spēks nekā likumiem. Šis jautājums ir atstāts risināšanai juridiskajai praksei, kurā var ņemt vērā nepieciešamību nodrošināt valsts starptautisko pienākumu vienmērīgu izpildi[157].

Daži autori[158] uzskata, ka šādiem līgumiem jāatrodas pakārtoti nacionālajiem likumiem un pretrunu gadījumā starp līgumiem, ko noslēgusi valdība, un nacionālu likumu, nacionālajam likumam jāprevalē. Papildus Riigikogu izdotajiem likumiem termins "nacionālie likumi" iekļauj arī dekrētus, kurus izdevis Prezidents saskaņā ar Konstitūcijas § 109, jo dekrēti un likumi, kas nav konstitucionāli likumi, ir vienlīdzīgi savā tiesiskajā statusā. Tādas nostājas pamatā ir vispārējs tiesiskuma princips, ar kuru

---

[153] Vallikivi, H. Välislepingud Eesti õigussüsteemis: 1992. a. põhiseaduse alusel jõustatud välislepingute siseriiklik kehtivus ja kohaldatavus (Starptautiski līgumi Igaunijas tiesību sistēmā: saskaņā ar 1992. gada Konstitūciju noslēgto līgumu spēkā esamība vietējā mērogā un piemērojamība). Tallina: Õiguskirjastus, 2001., 67. lpp. (igauņu valodā).

[154] Konstitūcijas § 3 nosaka, ka valsts vara tiek izlietota tikai saskaņā ar Konstitūciju un likumiem, kas tai atbilst.

[155] Saskaņā ar Konstitūcijas § 104(2) šādus likumus var pieņemt un grozīt tikai ar Riigikogu locekļu balsu vairākumu: 1) Pilsonības likums; 2) Riigikogu ievēlēšanas likums; 3) Republikas prezidenta iecelšanas likums; 4) Pašvaldību ievēlēšanas likums; 5) Referenduma likums; 6) Riigikogu procedūru likums un Riigikogu administrācijas likums; 7) Republikas prezidenta un Riigikogu locekļu atlīdzības likums; 8) Republikas valdības likums; 9) Tiesas procesa pret Republikas prezidentu un valdības locekļiem uzsākšanas likums; 10) Nacionālo minoritāšu kultūras autonomijas likums; 11) Valsts budžeta likums; 12) Igaunijas bankas likums; 13) Valsts revīzijas biroja likums; 14) Tiesu administrācijas likums un tiesu procedūru likums; 15) Likumi, kas skar ārvalstu un vietējos aizņēmumus un valsts īpašumtiesību pienākumus; 16) Ārkārtas situācijas likums; 17) Miera laika nacionālās aizsardzības un karalaika nacionālās aizsardzības likums.

[156] Truuväli, E.-J., et al (2008), 600. lpp.

[157] Truuväli, E.-J., et al (2008), 600. lpp.

[158] E.g H.Vallikivi (2001), 69.-71. lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

likumdošanas akta tiesiskais statuss atbilst izdevējas iestādes tiesiskajam statusam valsts iestāžu hierarhijā.

Tomēr daži autori ir apgalvojuši, ka starptautisku līgumu tiesiskais statuss nav atkarīgs no Riigikogu ratificēšanas un ka starptautiskiem līgumiem jebkurā gadījumā ir augstāks juridiskais spēks nekā nacionālajiem likumiem[159].

Taču vadošā pieeja ir tāda, ka pret valdības noslēgtiem starptautiskiem līgumiem jāattiecas analogi kā pret Konstitūcijas 87.6) pantu[160]. Ja valdība nevar izdot *contra legem* noteikumus, tad tā nevarētu arī noslēgt starptautiskus līgumus, kas ir pretēji likumiem. Ja tāds līgums ir noslēgts un kāds ir lūdzis to piemērot tiesas procesā, tiesai ir tiesības to nepiemērot tā pretrunu ar Konstitūciju dēļ un tā vietā piemērot nacionālo likumu[161]. Turklāt H. Vallikivi, kas rūpīgi izpētījis starptautisku līgumu slēgšanu, uzskata, ka prevalējošais uzskats ir tāds, ka valdības noslēgtie starptautiskie līgumi ir zem nacionālajiem likumiem un dekrētiem, bet, ja netiktu ņemts vērā tiesiskuma princips, šie līgumi varētu atrasties pat augstāk tiesību normu hierarhijā kā daži vai pat visi nacionālie likumi[162]. Sekojoši, valdības līgumi ir tādā pašā līmenī kā valdības akti, ar kuriem tie tiek ieviesti, tas ir, noteikumi un rīkojumi[163]. Tādēļ valdības noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem nav augstāka spēka juridiskā spēka hierarhijā par Riigikogu pieņemtajiem likumiem.

3.1.3. Subjekti, kas var slēgt starptautiskus līgumus

Saskaņā ar FRA 4.(1) pantu iestādes, kas vada Igaunijas ārlietas, ir: (1) Riigikogu, (2) Prezidents, (3) Valdība, (4) Ārlietu ministrs un (5) citas valsts aģentūras un pašvaldības atbilstoši to kompetencei.

(a) Riigikogu

Ratifikācijas jēdziena nozīme Igaunijas tiesiskajā kārtībā

Konstitūcijas 121. pants piešķir Riigikogu ekskluzīvu kompetenci pieņemt lēmumus par noteikta veida starptautisku līgumu noslēgšanu un izbeigšanu. Riigikogu izpilda šo ekskluzīvo kompetenci, ratificējot un denonsējot šādus līgumus. Riigikogu ratificētajiem starptautiskajiem līgumiem ir augstāks juridisks spēks nekā nacionāliem likumiem.

Ratificēšana ir starptautisks akts, ar ko valsts pauž savu piekrišanu ar līgumu uzņemties juridiskas saistības. Vēsturiski un valstu praksē starptautiskus līgumus ratificē tā sauktais lielais trijnieks – valsts

[159] Tādu nostāju pārstāv K.Merusk un R.Narits izdevumā „Eesti konstitutsiooniõigusest“ (Par konstitucionālajām tiesībām Igaunijā). - Tallina: Juura, 1998., 29.-30. lpp. (igauņu valodā).

[160] Saskaņā ar Konstitūcijas § 87 6) Valdība izdod noteikumus un rīkojumus, pamatojoties uz likumiem un ar mērķi tos ieviest.

[161] Maimann, K. Integratsiooniõiguse põhiseaduslikkuse kohtulik järelevalve Eestis ja teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. Magistritöö (Igaunijas un citu Eiropas Savienības dalībvalstu integrācijas tiesību konstitucionāla izpēte – Maģistra darbs). Tartu: Tartu Ülikool. Pieejams igauņu valodā: http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/1250/5/maimann.pdf (04.07.2009.).

[162] Vallikivi, H (2001), 72. lpp.

[163] Kiviorg, M., et al. Rahvusvaheline õigus (Starptautiskās tiesības). Tallina: Juura 2004., 70. lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

galva, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs. Igaunijas Konstitūcijas § 121 jēdzienam "ratifikācija" ir piešķirts mazliet plašāks un citādāks saturs nekā tā parastajai nozīmei. Pirmkārt, tas iekļauj visus starptautiskus instrumentus, ar kuriem valsts var izpaust savu piekrišanu ar līgumu uzņemties juridiskas saistības – pati ratifikācija šī vārda parastā nozīmē, kā arī pieņemšana vai pievienošanās (izņemot diplomātisku notu apmaiņu). Otrkārt, ratificēšanas akts Igaunijā sastāv no trim dažādām darbībām:

(i) Riigikogu piekrišana starptautiska līguma ratificēšanai, pieņemšanai vai pievienošanās tam, kas veido pamatu un priekšnoteikumu sekojošajām divām darbībām;

(ii) Prezidents paraksta vienošanās instrumentus par ratificēšanu, pieņemšanu vai pievienošanos, ko sagatavojusi Ārlietu ministrija (Konstitūcijas 78. 6) pants).

(iii) Ratifikāciju kā starptautisku aktu īsteno Ārlietu ministrija, kas organizē ar ratificēšanu, pieņemšanu vai pievienošanos saistīto vienošanās instrumentu iesniegšanu depozitārijā.

Tāpat jāņem vērā, ka saskaņā ar starptautisko līgumu tiesību praksi tikai tie starptautiskie līgumi tiek ratificēti, pie kuru noslēgšanas ir bijuši klāt valsts pārstāvji un kuru tekstu tie ir parakstījuši[164]. Riigikogu ir "ratificējis" vairākus līgumus, kurus nav bijis tiesiski pieļaujams ratificēt saskaņā ar starptautisko tiesību principiem, jo Igaunija nav parakstījusi attiecīgo līgumu[165]. Lai nesajauktu nacionālo un starptautisko ratifikācijas nozīmi un tā rezultātā neradītu Konstitūcijas iespējamās gramatiskās interpretācijas pārpratumus, ka Riigikogu var noslēgt starptautiskus līgumus tikai ar ratifikācijas aktiem, jaunā FRA 6.(1) 2) pants norādījis, ka Riigikogu ratificē starptautiskus līgumus, kas uzskaitīti Konstitūcijas § 121, pieņemot aktus par pievienošanos, pieņemšanu, apstiprināšanu un ratificēšanu vai citus aktus. Tas pats ir norādīts par starptautisku līgumu denonsēšanu[166].

Pašreizējais regulējums atšķiras no agrākās 1920., 1933. un 1938. gada Konstitūcijas[167], kas noteica, ka Riigikogu *apstiprina* starptautiskus līgumus. Tikai 1992. gada Konstitūcija nezināma iemesla dēļ vārda "apstiprināt" vietā izmanto vārdu "ratificēt". Parasti to uzskata par terminoloģisku neprecizitāti, kas ieviesusies 1992. gada Konstitūcijā. Tādējādi 1992. gada Konstitūcijā izmantotais termins

[164] Truuväli, E.-J., et al. (2008), 593. lpp.

[165] Piemēram, „Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ratifitseerimise seadus" (Apvienoto Nāciju Konvencija par ārvalstu šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi), 17.06.1993. – RT II 1993., 21/22, 51 (igauņu valodā). Saskaņā ar Konvencijas 8.(1) pantu to varēja parakstīt līdz 31.12.1958., tādējādi Igaunija nevarēja to parakstīt un ratificēt.

[166] FRA projekta skaidrojošais memorands (zemteksta piezīme Nr. 18).

[167] 1920. - § 60 (1) 3); 1933. - § 60(2) 5); 1939. - § 101(2).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"ratifikācija" nozīmē starptautisku līgumu apstiprināšanu no Riigikogu puses, kas saskaņā ar starptautiskām tiesībām nav ratifikācija, bet tā sauktā nacionālā sākotnējā procedūra[168].

Riigikogu ratificēšanai pakļauti līgumi

Saskaņā ar FRA 6.(1) 2) pantu Riigikogu ratificē starptautiskus līgumus, izdodot aktus par pievienošanos, pieņemšanu, apstiprināšanu un ratificēšanu vai citus aktus, un denonsē ratificētus starptautiskus līgumus, pieņemot aktus par to denonsēšanu vai atkāpšanos no līgumiem vai to izbeigšanu, vai citus aktus. Saskaņā ar FRA 8.(1) 7) pantu valdība slēdz Igaunijas vārdā starptautiskus līgumus, kuri nav jāratificē Riigikogu. Konstitūcijas 121. pants uzskaita starptautiskus līgumus, kuri jāratificē un jādenonsē Riigikogu. Tie ir:

- līgumi, kas maina valsts robežas;
- līgumi, kuru izpildīšanai nepieciešama Igaunijas likumu pieņemšana, grozīšana vai atcelšana;
- līgumi, ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām vai apvienībām;
- līgumi, ar kuriem Igaunija uzņemas militārus vai īpašumtiesību pienākumus;
- līgumi, kuros ir iekļauta ratifikācijas prasība.

Tādēļ iepriekš uzskaitītie līgumi nevar uzlikt Igaunijai saistības bez Riigikogu piekrišanas, pat ja starptautisko līgumu ir parakstījis valsts pilnvarots pārstāvis. Tālāk ir sīkāk apskatīti šie līgumi, kuru ieviešanai ir nepieciešama Riigikogu ratificēšana[169].

Līgumi, kas maina valsts robežas

Vairākuma valstu praksē līgumi, kas maina valsts robežas, ir jāapstiprina kvalificētam vairākumam, lai tos varētu pieņemt. Igaunijā ir nepieciešamas divas trešdaļas Riigikogu locekļu balsu (Konstitūcijas 122.(2) pants). Valsts robežu maiņa iekļauj gan teritorijas samazināšanu, gan palielināšanu.

Līgumi, kuru izpildīšanai nepieciešama Igaunijas likumu pieņemšana, grozīšana vai atcelšana.

Šī punkta tiešais mērķis ir saglabāt varas līdzsvaru starp konstitucionālajām valsts iestādēm, un tas novērš, ka izpildu iestādes, noslēdzot starptautiskus līgumus, kļūst par likumdevēju. Termins „atcelt" jāinterpretē kā likumu anulējošs. Normas mērķis ir nodrošināt starptautisku pienākumu izpildi, kurus

[168] Liivoja, R. Ratifitseerimise mõiste Eesti konstitutsiooniõiguses ja rahvusvahelises õiguses (Ratifikācijas jēdziens Igaunijas konstitucionālajās tiesības un starptautiskajās tiesībās). – Õiguskeel 2005.-2007. Artiklikogumik. Tallina: Juura, 2008., 44.-45. lpp. (igauņu valodā).

[169] Sekojošās diskusijas pamats ir Konstitūcijas izdevumā ar komentāriem (zemteksta piezīme Nr. 14) un Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne PS IX ptk kohta (Konstitucionālo ekspertu komisijas galīgais ziņojums). Pieejams igauņu valodā: *http://www.just.ee/10737* (aplūkots 04.07.2009.).

Igaunija ir uzņēmusies ar starptautiskajiem līgumiem. Piemēram, līgumi var radīt tādus tiesiskus riskus un pienākumus valsts pilsoņiem, kas nav noteikti nacionālajos likumos vai kas ir noteikti citādi, salīdzinājumā ar starptautisko līgumu[170]. Ja Igaunijas likumi nesaskan ar starptautiska līguma noteikumiem, Igaunija varētu nespēt izpildīt savus pienākumus saskaņā ar starptautisku līgumu un Igaunija pārkāps *pacta sunt servanda* principu. Tāpat arī tieši piemērojamiem līgumiem varētu būt nepieciešama Riigikogu ratificēšana. Šādos gadījumos ir nepieciešams ar likumiem nodibināt atbilstošus noteikumus[171].

Līgumi, ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām vai apvienībām

Ar starptautiskām organizācijām ir jāsaprot starpvaldību organizācijas, kuras ir izveidotas ar starptautiskiem līgumiem saskaņā ar starptautiskajām tiesībām konkrētu mērķu īstenošanai. Igaunija ir pievienojusies vairākām starptautiskām organizācijām (ANO, PTO, SDO utt.). Turklāt šis Konstitūcijas noteikums ir viens no pamatnoteikumiem, lai pievienotos ES[172].

Konfederācija un federācija ir zināmas kā galvenie valstu apvienību veidi. Konfederācija pati nav pakļauta starptautiskām tiesībām, tā vietā konfederācijā iekļautās valstis joprojām var tikt uzskatītas par starptautisko tiesību subjektiem. Igaunijas pievienošanās valstu apvienībai ir apsverama kā pievienošanās konfederācijai Konstitūcijas 121. 3) panta nozīmē. Saskaņā ar Konstitūcijas pamatprincipiem (1.(1) 1) pants - Igaunija ir neatkarīga un suverēna demokrātiska republika), Igaunija nevar pievienoties federācijai. Termins "pievienoties" jāinterpretē plašāk, iekļaujot tiesības piedalīties starptautisku organizāciju vai apvienību izveidošanā.

Ja Igaunija pievienojas organizācijai, kuras sastāvā ir valstis, bet kas ir izveidota ar vienas dalībvalsts likumiem, nevis ar starptautiskiem likumiem, tad FRA vietā tiek piemērots Valsts dalības privāto tiesību juridiskās personās likums[173].

Līgumi, ar kuriem Igaunija uzņemas militārus vai īpašumtiesību pienākumus

Attiecībā uz īpašumtiesību pienākumiem ir jāņem vērā Konstitūcijas 65. 6) pants, kas nosaka, ka Riigikogu pēc valdības ieteikuma lemj par valsts aizņēmumiem un valsts citu īpašumtiesību pienākumu uzņemšanos.

---

[170] Piemēram, „Tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppe Genfi redaktsiooni ratifitseerimise seaduse ja sellest tulenevalt teiste seaduste muutmise seadus“ (Hāgas vienošanās Ženēvas akta par dizainparaugu starptautisko reģistrāciju ratifikācijas akts un attiecīgi citu tiesību aktu grozīšanas akts), ar ko groza Rūpniecisko dizainu aizsardzības likumu un arī Valsts atlīdzību likumu. - RTII, 10.01.2008., 1, 1 (igauņu valodā).

[171] Saskaņā ar Konstitūcijas § 3(1) valsts vara tiek izlietota tikai saskaņā ar Konstitūciju un likumiem, kas tai atbilst.

[172] Saskaņā ar Pievienošanās līguma skaidrojošo memorandu Riigikogu ratificē Pievienošanās līgumu saskaņā ar Konstitūcijas § 121 2), 3), 4) un 5). Pieejams: *http://web-static.vm.ee/static/failid/351/Yhinemislepingu_seletuskiri.pdf* (aplūkots 17.07.2009) (igauņu valodā).

[173] RT I 2004., 24, 166; RT I 2009., 19, 117 (igauņu valodā). Pieejams angļu valodā: http://www.legaltext.ee/text/en/X80037.htm. (aplūkota 01.08.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

No vienas puses, var argumentēt, ka, lai izpildītu jebkuru starptautisku līgumu, nepieciešamas tiešas vai netiešas finanšu izmaksas un tādēļ visi starptautiski līgumi jāratificē Riigikogu. No otras puses, var pieņemt, ka laikā, kad Konstitūcija tika sagatavota, likumdevējs nebija paredzējis iekļaut īpašumtiesību pienākumos jebkurus mazākos izdevumus vai ienākumu zudumu. Tādēļ ir pareizi secināt, ka Riigikogu ratificē tikai tādus līgumus, ieskaitot īpašumtiesību pienākumus, kurus nevar īstenot bez Riigikogu apliecinājuma[174]. Tādēļ FRA 20. 5) pants norāda Konstitūcijas 121. 5) pantu, nosakot, ka starptautisku līgumu ratificē Riigikogu, ja ar starptautisko līgumu Igaunija uzņemas īpašumtiesību pienākumus attiecībā uz publiskām tiesībām, kuru izpildei valsts budžetā nav paredzēti līdzekļi vai kas pārsniedz valsts budžetā noteikto īpašumtiesību pienākumu apjomu, kura ietvaros Valdība ir tiesīga slēgt starptautisko līgumu.

Pievienojoties PTO, Riigikogu radās jautājums[175], vai starptautiska līguma ratificēšanai, ar ko Igaunija uzņemas īpašumtiesību pienākumus, ir nepieciešams Riigikogu locekļu vairākums (51 balss)[176]. Konstitūcijas komentētā izdevuma autori uzskata, ka saskaņā ar Konstitūcijas ideju tādu naudas saistību uzņemšanos, kas saistās tikai ar pievienošanos starptautiskām organizācijām vai apvienībām, nevar izlemt Riigikogu. Tādēļ Konstitūcijas 104.(2) pants, uzskaitot likumos, kuru pieņemšanai nepieciešams Riigikogu locekļu balsu vairākums, atsevišķi neizdala likumus, saskaņā ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām vai apvienībām. Tāpēc, ja rodas monetāras saistības tikai tādēļ, ka notikusi pievienošanās starptautiskām organizācijām vai apvienībām, netiek piemērots Konstitūcijas 104.(2) pants.

Tāpat Riigikogu lemj, vai Igaunija uzņemas militārus pienākumus vai nē. Saskaņā ar Konstitūcijas 128.(1) pantu Riigikogu lemj par bruņoto spēku izmantošanu Igaunijas valsts starptautisko pienākumu izpildei. Igaunija var uzņemties militārus pienākumus ar Riigikogu lēmumu vai ratificētu starptautisku līgumu. Militāru pienākumu uzņemšanās var notikt jau esošu starptautisku līgumu kontekstā, kas noslēgti saskaņā ar Konstitūcijas 121. pantu. Piemēram, Igaunija ir uzņēmusies militārus pienākumus ar ratificētu līgumu, Riigikogu ratificējot Ziemeļatlantijas līgumu[177], kā pamatā bija Konstitūcijas 121. 4) pants[178]. Turklāt ar Riigikogu lēmumu tika nolemts izmantot Igaunijas Aizsardzības spēkus, lai nodrošinātu prezidenta vēlēšanas Afganistānā[179].

---

[174] Truuväli, E.-J., et al (2008), 598. lpp.

[175] Proti, Pievienošanās PTO ratificēšanas aktu Riigikogu pieņēma ar 48 balsīm „par", bet Riigikogu locekļu balsu vairākumam ir nepieciešama 51 balss „par". - IX Riigikogu stenogramm, II istungijärk, 29.09.2009 (IX Riigikogu stenogramma, 29.09.2009., 2. lasījums). Pieejama: *http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1999/09/m99092903.html* (aplūkots 22.07.2009.) (igauņu valodā).

[176] Jo § 104 15) pieprasa Riigikogu locekļu balsu vairākumu, pieņemot aktus, kas skar ārvalstu un vietējos aizņēmumus un valsts īpašumtiesību pienākumus.

[177] Põhja-Atlandi lepinguga ühinemise seadus (Ziemeļatlantijas līguma pievienošanās akts). - RTII, 17.03.2004., 5, 14 (igauņu valodā).

[178] Riigikogu ratificēja Ziemeļatlantijas līgumu, pamatojoties uz § 121, 3. un 4. punktu – ar līgumu pievienojas starptautiskai organizācijai un Igaunija uzņēmās militārus pienākumus. - Põhja-Atlandi lepinguga ühinemise seaduse

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Līgumi, kuros ir iekļauta ratifikācijas prasība

Ja iepriekšējās četrās kategorijās pienākums ratificēt starptautiskus līgumus izrietēja no nacionālām tiesībām, tad saskaņā ar šo punktu ratifikāciju pieprasa starptautiskās tiesības, jo līguma puses ir līguma teksta pēdējos punktos kā vienu no līguma noslēgšanas nosacījumiem ierakstījušas līguma obligāto nacionālo ratifikāciju.

Ja ratifikācija ir paredzēta līgumā kā viena no iespējām, tas nenozīmē, ka ratifikācija ir noteikta Konstitūcijas § 121 5) nozīmē. Tādā gadījumā ir jāpārbauda, vai pastāv ratifikācijas pamats, kas uzskaitīts Konstitūcijas § 121 1.-4. punktā. Ja tāda nav, valdība var noslēgt līgumu bez nepieciešamības apstiprināt to Riigikogu. Bet, ja Igaunija ir parakstījusi līguma tekstu, kas nosaka divas iespējas, kā noteikt, lai piekrišana būtu saistoša – ar ratifikāciju vai pievienošanos, tad ir pieļaujama tikai ratifikācija. Jo, pat ja līgums paredz pievienošanās iespēju, to nevar izmantot pēc līguma parakstīšanas. Proti, pievienošanās ir iespējama tikai valstij, kas vēlas kļūt par līguma pusi pēc tā noslēgšanas, bet kura nav piedalījusies līguma noslēgšanā, kā arī nav parakstījusi līguma tekstu.

Igaunijas praksē ir gadījumi, kad normatīvā bāze Riigikogu ratificēšanai ir vairāki Konstitūcijas § 121 punkti, piemēram, kad Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām, kā rezultātā Igaunija uzņemas īpašumtiesību pienākumus un vienlaicīgi groza vai pieņem vienu vai vairākus likumus[180].

Kad Riigikogu groza starptautisku līgumu un izdod paziņojumus saistībā ar to

Papildus Riigikogu tiesībām ratificēt un denonsēt starptautiskos līgumus Riigikogu kompetencē ir arī ratificēt un pieņemt līgumu grozījumus, ja Riigikogu ir ratificējis līgumu saskaņā ar Konstitūcijas § 121. Saskaņā ar FRA § 25.(1) starptautisku līgumu groza tādā pašā veidā, kā to noslēdz, ja vien starptautiskajā līgumā nav noteikts citādi. FRA § 25.(2) nosaka, ka valdība var sniegt piekrišanu Riigikogu ratificēta starptautiska līguma grozījumiem, ja vienlaicīgi īstenojas visi šie nosacījumi:

- grozījums neskar saturu;
- grozījumam ir nepieciešams Igaunijas apstiprinājums starptautiskas organizācijas ieteiktiem grozījumiem;
- starptautiskais līgums nosaka tādu grozīšanas kārtību.

Turklāt saskaņā ar FRA § 22 Riigikogu kompetencē ir paturēt kādas tiesības un sniegt paziņojumus par līgumiem, ko Riigikogu ir ratificējis.

---

eelnõu seletuskiri (NATO pievienošanās akta projekta skaidrojošs memorands). Pieejams: *www.riigikogu.ee* (aplūkots 22.07.2009.) (igauņu valodā).

[179] Riigikogu 10.06.2009. lēmums „Eesti kaitseväe kasutamine Afganistani presidendivalimiste julgestamisel“ (Igaunijas aizsardzības spēku izmantošana prezidenta vēlēšanu nodrošināšanai Afganistānā). - RTI, 17.06.2009., 32, 199 (igauņu valodā).

[180] Tāda situācija radās, kad Igaunija pievienojās Eiropas Savienībai.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(b) Valdība

Saskaņā ar FRA § 8.(2) 7) valdība var Igaunijas vārdā noslēgt starptautiskus līgumus, kuri nav jāratificē Riigikogu. Tādējādi visos šādos gadījumos, ja starptautiskais līgums neietilpst nevienā no Konstitūcijas § 121 uzskaitītajām kategorijām, līgumu slēdz valdība. Tiek uzskatīts, ka noslēgšana nozīmē visu procesu no sagatavošanas līdz līguma izpildei.

Pretēji 1920. gada Konstitūcijai 1992. gada Konstitūcija neuzliek pienākumu valsts izpildvarai iesniegt visus starptautiskos līgumus Riigikogu, lai saņemtu piekrišanu. Konstitūcijas 121. pants uzskaita jomas, kurās starptautiski līgumi tiek uzskatīti par svarīgākiem, lai izpildes procesā būtu iesaistīta likumdošanas iestāde. Diemžēl Konstitūcija tieši neregulē citu veidu līgumu iekļaušanu Igaunijas tiesiskajā kārtībā[181].

Starptautiskās tiesības arī valdības līgumus uzskata par starptautiskiem līgumiem, tādēļ to nodalīšana no pārējiem līgumiem nav pamatota. Tomēr tādu līgumu zemākais juridiskais statuss var noteikt to vietu un piemērojamību nacionālo tiesību normu juridiskajā hierarhijā[182]. Tomēr tādas skaidras juridiskā spēka norādes normas kā Konstitūcijas § 123.(2)[183] neesamība nenozīmē, ka Valdības noslēgti līgumi netiek iekļauti Igaunijas tiesiskajā kārtībā[184].

(c) Prezidents

Prezidenta konstitucionālā kompetence starptautisku līgumu slēgšanā ir ierobežota. Prezidents pārstāv Igauniju starptautiskās attiecībās (Konstitūcijas 78. 1) pants) un paraksta ratifikācijas instrumentus (Konstitūcijas 78. 6) pants). Arī saskaņā ar FRA 8.(1) 7) pantu Prezidents paraksta vienošanās instrumentus, kas sagatavoti, pamatojoties uz aktiem[185], kas norādīti FRA 6.(1) 2) pantā. Saskaņā ar FRA § 21 tādi akti tiek uzskatīti par starptautisku līgumu ieviešanas aktiem, ar kuriem Igaunija pauž savu vēlmi izpildīt ar līguma noslēgšanu uzņemtos pienākumus.

Var secināt, ka Igaunijā valdība slēdz starptautiskus līgumus un dažos gadījumos starptautiskus līgumus jāapstiprina (jāratificē) Riigikogu. Riigikogu ratificē tikai vissvarīgākos līgumus, kuri skar valsts robežas, kuru ieviešanai vajadzīgi Igaunijas likumu grozījumi; ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām; ar kuriem uzņemas īpašumtiesību vai militārus pienākumus vai kuros ratificēšana ir norādīta tekstā. Prezidentam ir tiesības parakstīt ratificēšanas instrumentus, kas tiek uzskatīti par starptautisku līgumu ieviešanas aktiem.

---

[181] Vallikivi, H (2001), 44. lpp.
[182] Skatīt nodaļas 2.3. punktu.
[183] "Ja Igaunijas likumi vai citi tiesību akti ir pretrunā Riigikogu ratificētiem starptautiskiem līgumiem, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi."
[184] Vallikivi, H (2001), 45.lpp.
[185] FRA § 6(1) 2) – Riigikogu ratificē starptautiskus līgumus, pieņemot Aktus par pievienošanos, pieņemšanu, apstiprināšanu un ratificēšanu vai citus Aktus, un denonsē ratificētus starptautiskus līgumus, pieņemot Aktus par līguma denonsēšanu, atkāpšanos no tā vai tā izbeigšanu, vai citus Aktus.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.1.4. Starpresoru starptautiskie līgumi, atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un vieta Igaunijas tiesību sistēmā

(a) Jēdziens un subjekti

Saskaņā ar FRA § 29 valsts aģentūras un pašvaldības var neatkarīgi sagatavot un noslēgt starpresoru starptautiskus līgumus atbilstoši savai kompetencei. Starpresoru (starpaģentūru) starptautiska līguma jēdziens ir noteikts FRA § 3. 3) – rakstisks līgums starp Igaunijas valsts aģentūru vai pašvaldību un citas valsts aģentūru vai starptautisku organizāciju, kas noslēgts atbilstoši to kompetencei un ko regulē starptautiskās tiesības. Jēdziens "starpresoru starptautisks līgums" ir jauns, vecajā FRA tāds netika izmantots.

Starpresoru starptautisks līgums atšķiras no citiem starptautiskiem līgumiem (FRA § 3.2)[186] ar faktu, ka starpresoru starptautiskus līgumus slēdz valsts aģentūras vārdā. Bet starptautiski līgumi tiek slēgti Igaunijas Republikas vai valdības vārdā. Tādēļ citi FRA noteikumi starpresoru starptautiskiem līgumiem nav piemērojami[187].

Jēdziens "valsts aģentūra" Igaunijas tiesībās ietver valsts iestādes, valsts aģentūras, kuras vada valsts iestādes, un tādas valsts aģentūras kā Prezidenta birojs, Riigikogu kanceleja, Nacionālais revīzijas birojs, Tieslietu padomnieka birojs un Augstākā tiesa. Jēdziens "pašvaldība" iekļauj pašvaldības uzņēmumus, vietējās pārvaldes iestādes (dome un padome) un pašvaldības administratīvās aģentūras.

Starpresoru starptautiski līgumi ir sadarbības līgumi starp valstu ministrijām, arī vienošanās, ko valsts aģentūras atbilstoši to kompetencei ir noslēgušas ar līdzīgām ārvalstu aģentūrām. Piemēram, Igaunijas Ārlietu ministrija ir noslēgusi starpresoru starptautisku līgumu ar Zviedrijas Karalistes valdību par Igaunijas diplomāta nosūtīšanu uz vienu no Zviedrijas vēstniecībām[188].

(b) Noslēgšanas kārtība

Igaunijas valsts aģentūras un pašvaldības var noslēgt starpresoru starptautiskus līgumus saskaņā ar to regulēto jomu un kompetenci. Ja starpresoru starptautiska līguma noslēgšanas sagatavošanas laikā valsts aģentūrai jāpārsniedz šāda kompetence, tā vietā ir jāslēdz starptautisks līgums atbilstoši FRA § 3 2) norādītajām prasībām.

Tātad, starpresoru starptautiskie līgumi pretēji starptautiskiem līgumiem no nacionālo tiesību viedokļa nerada juridiskas tiesības vai pienākumus Igaunijas valstij, bet gan valsts aģentūrai vai pašvaldības

---

[186] Starptautisks līgums – divpusēja vai daudzpusēja rakstiska vienošanās, kas sastāv no viena vai vairākiem dokumentiem, kas tiek noslēgta starp Igaunijas Republiku un ārvalsti vai starptautisku organizāciju un kuru regulē starptautiskās tiesības.

[187] FRA projekta skaidrojošais memorands (zemteksta piezīme Nr. 18).

[188] „Eesti Vabariigi Välisministeeriumi ja Rootsi Kuningriigi valitsuse vaheline Eesti diplomaadi töötamist Rootsi saatkonnas Kairos käsitlev kokkulepe“ (Vienošanās starp Igaunijas Ārlietu ministriju un Zviedrijas Karalistes valdību par Igaunijas diplomāta nosūtīšanu uz Zviedrijas vēstniecību Kairā). Pieejama angļu valodā: *http://vlepingud.vm.ee/et/contract_attachment/5055/view/ENG* (aplūkota 17.07.2009.).

iestādei, kura noslēdza konkrēto līgumu (protams, no starptautisko publisko tiesību viedokļa šie līgumi potenciāli var būt saistoši Igaunijas valstij).

3.1.5. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Igaunijas tiesību sistēmā

Saprašanās memorandu noslēgšanu un to vietu tiesību normu hierarhijā Igaunijas likumi neregulē. Praksē saprašanās memorandi ir noslēgti starpresoru starptautisko līgumu veidā[189]. Piemēram, Tallinas pilsēta noslēdza saprašanās memorandus ar citām pilsētām[190], lai attīstītu savstarpēju sadarbību pilsētu starpā. Kā arī Aizsardzības ministrija ir noslēgusi vairākus saprašanās memorandus par kopīgu apmācību veikšanu un sadarbības tehnisku detalizētu informāciju. Arī Riigikogu[191] ratificētus un valdības[192] noslēgtus līgumus var saukt par saprašanās memorandiem. Tādējādi saprašanās memorandu tiesiskais statuss ir atkarīgs no fakta, vai tas ir starptautisks līgums vai starpresoru starptautisks līgums, un no iestādes, kas to izdod. Ja saprašanās memorands ir starptautisks līgums, tad Riigikogu ratificētie saprašanās memorandi atrodas tiesību normu hierarhijā augstāk par valdības noslēgtiem saprašanās memorandiem. No otras puses, ja saprašanās memorands ir starpresoru starptautisks līgums, tad hierarhijā tas ir pakārtots Riigikogu likumiem un tam jāatbilst Riigikogu likumiem. Tātad, starptautiskais saprašanās memorands var būt vai nu starptautisks līgums vai arī starpresoru starptautisks līgums. To vieta tiesību aktu juridiskajā hierarhijā ir atkarīga no tā, vai saprašanās memorandu ratificējis Riigikogu vai noslēgusi valdība. Valdības noslēgto saprašanās memorandu juridiskais spēks tiesību aktu hierarhijā ir atkarīga no tiesiskuma vispārīgā principa.

3.1.6. Starptautisku līgumu noslēgšanas nacionālā procedūra

FRA 3. nodaļā ir noteikta precīza procedūra, kādā tiek slēgti un ieviesti starptautiski līgumi.

Starptautiska līguma noslēgšanas ierosināšana

Ārlietu ministrijai ir tiesības ierosināt noslēgt starptautiskus līgumus, par ko ministrijas un **Valsts** kanceleja iesniedz attiecīgus priekšlikumus (FRA 12. pants).

Sagatavošanās starptautisku līgumu noslēgšanai

Ārlietu ministrija vai cita ministrija ar tās apstiprinājumu vai Valsts kanceleja, iesaistot Ārlietu ministrijas pārstāvi, vada sagatavošanos starptautisku līgumu noslēgšanai. Turklāt tiek iesaistītas

---

[189] Truuväli, E.-J., et al. (2008), 589. lpp.

[190] 17.10.2008. noslēgts MOU starp Tallinas pilsēta (Igaunijas Republika) un Hangzhou pilsētu (Ķīnas Tautas Republika). Pieejams: *http://www.tallinn.ee/est/g1471s42347* (aplūkots 17.07.2009.) (igauņu valodā).

[191] Piemēram, 17.06.1998. Riigikogu ratificēja „ESTPLA 6 kohta käiva vastastikuse mõistmise memorandumi Eesti jalaväerühma positsioonidele paigutamise kohta Bosnia-Hertsegoviinas rahvusvahelistes stabiliseerimisjõududes Taani pataljoni koosseisus ratifitseerimise seadus.“ (Saprašanās memorands par Igaunijas vada (ESTPLA 6) izvietošanu Bosnijā un Hercegovinā kā daļu no Dānijas bataljona Daudznacionālo stabilizācijas spēku ratifikācijas aktā) - RTII, 08.07.1998., 35, 67 (igauņu valodā).

[192] Valdība parakstījusi 20.09.2004., stājies spēkā 20.05.2005. “Eesti Vabariigi valitsuse ja Austraalia valitsuse vastastikuse mõistmise memorandum töötamisõigusega turismiviisade kohta” (Saprašanās memorands starp Igaunijas Republikas valdību un Austrālijas valdību saistībā ar darba — brīvdienu vīzām). - RTII, 08.03.2005., 8, 17 (igauņu valodā).

ministrijas un citas valsts iestādes, kuru pārvaldes jomu skar starptautiskais līgums. Ja nepieciešams, ministrs vai valsts sekretārs, kas vada sagatavošanos starptautiska līguma noslēgšanai, var izveidot sagatavošanai darba grupu ar norīkojumu vai valdība ar rīkojumu var izveidot delegāciju vai komiteju. Līmenis, kādā starptautisks līmenis ir slēdzams, un slēgšanas veids tiek saskaņots starptautiskā līguma slēgšanas sagatavošanās laikā (FRA § 13).

Starptautisku līgumu materiālu iesniegšana Ārlietu ministrijai

Ministrija, kas vadījusi sagatavošanos starptautiska līguma noslēgšanai, vai Valsts kanceleja iesniedz FRA 14.(1) 1)[193] uzskaitītos materiālus Ārlietu ministrijai (FRA § 14).

Ārlietu ministrijas kompetence, izskatot starptautisku līgumu materiālus

Ārlietu ministrija izskata § 14 norādītos un iesniegtos materiālus, vai tie atbilst likumiem. Ja starptautiska līguma materiālos ir trūkumi, Ārlietu ministrija nosaka saprātīgu termiņu trūkumu novēršanai. Ārlietu ministrija iesniedz valdībā starptautiskā līguma materiālus, kas sagatavoti saskaņā ar valdības prasībām, 30 dienu laikā no to saņemšanas vai no trūkumu novēršanas. Ārlietu ministrija var pagarināt noteikto termiņu starptautiskā līguma materiālu apjoma dēļ, paziņojot par to ministrijai, kas iesniedza materiālus, vai Valsts kancelejai. Ja ministrija, kas vadīja sagatavošanos starptautiska līguma noslēgšanai, vai Valsts kanceleja nenovērš trūkumus līdz noteiktajam datumam, Ārlietu ministrija nodod materiālus atpakaļ iesniedzējam.
Ārlietu ministrija var koriģēt valdības apstiprināta, bet vēl neparakstīta starptautiska līguma projekta tekstu vai pieņemta starptautiska līguma teksta tulkojumu ar nosacījumu, ka tādi labojumi nemaina starptautiskā līguma saturu vai būtību, paziņojot Valsts kancelejai, ministrijai, kas vadīja sagatavošanos starptautiskā līguma noslēgšanai un, ja nepieciešams, citām attiecīgajām ministrijām (FRA § 15).

Starptautisku līgumu apstiprināšana valdībā

Valdība apstiprina starptautiskus līgumus, kas sagatavoti noslēgšana (FRA § 16).

Pilnvaras parakstīt starptautiskus līgumus

Valdības apstiprinātus starptautiskus līgumus paraksta Igaunijas vārdā, *ex officio*, un bez pilnvaras: (1) Prezidents, Ministru prezidents vai Ārlietu ministrs vai (2) diplomātiskās misijas vadītājs, kurš ir akreditēts attiecīgajā valstī vai starptautiskajā organizācijā, ar kuru līgums tiek slēgts. Kā arī, apstiprinātu starptautisku līgumu var parakstīt persona, kurai ir valdības pilnvarojums, pamatojoties uz

[193] (1) starptautiskā līguma projekta teksts, starptautiskā līguma oficiālais teksts pieņemta starptautiska līguma gadījumā, un pareizs tulkojums igauņu valodā, ja starptautiskā līguma projekts vai starptautiskā līguma autentiskais teksts ir tikai svešvalodās; (2) attiecīgo ministriju apstiprinājuma vēstules; (3) nacionālā tiesību akta projekts attiecībā uz starptautisko līgumu; 4. ja nepieciešams, priekšlikumi par atrunu un paziņojumu tekstu; 5. skaidrojošie memorandi par starptautisko līgumu projektiem un nacionālajiem tiesību aktiem.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pilna apjoma pilnvaru, ko parakstījis Ministru prezidents vai Ārlietu ministrs un kas reģistrēta Ārlietu ministrijā (FRA § 17).

Pilnvaras starptautisku līgumu tekstu pieņemšanai

Persona, kura ir pilnvarota pārstāvēt Igauniju starptautiska rakstura sapulcē, organizācijā vai tās aģentūrā, pārstāv Igauniju starptautiska līguma teksta pieņemšanā šajā sapulcē, starptautiskā organizācijā vai tās aģentūrā. Tas attiecas arī uz personu, kura pārstāv Igauniju apstiprinātā starptautiskā līguma teksta pieņemšanas procesā ar pilna apjoma pilnvarojumu no valdības (FRA § 18).

Starptautiska līguma noslēgšana

Noslēdzot starptautisku līgumu, Igaunija uzņemas starptautiskajā līgumā norādītos pienākumus. Starptautisks līgums tiek noslēgts, parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties līgumam vai citā veidā, kas norādīts līgumā (FRA § 19).

Starptautiska līguma ratificēšana

Noteiktus starptautiska līguma veidus[194] ratificē Riigikogu saskaņā ar Konstitūcijas § 121, kas saistībā ar līgumos paredzētiem īpašumtiesību pienākumiem ir papildināts ar FRA 20. 5) pantu (FRA § 20).

Starptautiska līguma izpildīšana

Izpildot starptautisku līgumu, Igaunija pauž savu vēlmi veikt ar līguma noslēgšanu uzņemtos pienākumus. Starptautisks līgums tiek izpildīts ar līgumu, ar vienošanās instrumentu vai citā veidā, kas norādīts līgumā.
Saskaņā ar starptautisko līgumu vienošanās instruments var būt:

(i) ratificēšanas instruments;

(ii) pieņemšanas un apstiprināšanas instruments;

(iii) pievienošanās instruments;

(iv) izpildīšanas apliecinājums; vai

(v) cits vienošanās instruments.

Riigikogu ratificēta starptautiska līguma vienošanās instrumentu paraksta Prezidents. Valdības noslēgta starptautiska līguma vienošanās instrumentu paraksta Ministru prezidents vai Ārlietu ministrs. Ārlietu ministrs vai viņa pilnvarota persona parakstās ar saviem iniciāļiem uz izpildīšanas apliecinājuma. Ārlietu ministrija organizē vienošanās instrumentu apmaiņu ar otru pusi vai iesniedz vienošanās instrumentu depozitārijā (FRA § 21).

[194] 1. līgumus, kas maina valsts robežas; 2. kuru ieviešanai nepieciešama Igaunijas likumu pieņemšana, grozīšana vai atcelšana; 3. līgumus, ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskai organizācijai vai apvienībai; 4. līgumus, ar kuriem Igaunija uzņemas militārus vai īpašumtiesību pienākumus; 5. līgumus, kuros ir noteikta ratifikācijas prasība.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Atrunu un paziņojumu izsniegšana, grozīšana un atsaukšana

Atrunas (tiesību saglabāšana) var izteikt attiecībā uz starptautisku līgumu tā noslēgšanas laikā saskaņā ar starptautiskā līguma nosacījumiem, arī noslēdzot to vai izpildot starptautisko līgumu. Personai, kas noslēdza starptautisko līgumu, ir tiesības atsaukt un grozīt atrunas saskaņā ar starptautiskā līguma noteikumiem. Personai, kas noslēdza starptautisko līgumu, ir tiesības arī atsaukt un grozīt paziņojumus.

3.1.7. Starptautiska līguma grozījumi un izbeigšanās

(a) Starptautiska līguma grozījumi

Starptautisku līgumu groza tādā pašā veidā, kā tas tika noslēgts, ja vien starptautiskajā līgumā nav noteikts citādi. Valdība var sniegt piekrišanu grozīt Riigikogu ratificētu starptautisku līgumu, ja vienlaicīgi īstenojas visi šie nosacījumi:

(i) grozījums neskar saturu;

(ii) grozījumam ir nepieciešams Igaunijas apstiprinājums starptautiskas organizācijas ieteiktiem grozījumiem; un

(iii) starptautiskais līgums nosaka tādu grozīšanas kārtību (FRA § 25).

(b) Starptautiska līguma izbeigšanās

Starptautiska līguma termiņš beidzas atbilstoši tajā norādītajam veidam vai saskaņā ar starptautiskajām tiesībām. Ja otra puse denonsē ratificētu starptautisku līgumu, valdība iesniedz priekšlikumu Riigikogu atcelt Aktu par pievienošanos starptautiskajam līgumam, par starptautiskā līguma apstiprināšanu un ratificēšanu vai citu aktu. Ja cita puse izbeidz starptautisku līgumu, ko noslēgusi valdība, vai atkāpjas no tā, Ārlietu ministrija iesniedz priekšlikumu valdībai atcelt tiesību aktu par starptautiskā līguma noslēgšanu (FRA § 26).

(c) Starptautiska līguma denonsēšana un izbeigšana vai atkāpšanās no tā

Riigikogu lemj par ratificēta starptautiska līguma denonsēšanu. Valdība lemj par citu starptautisku līgumu izbeigšanu vai atkāpšanos no tiem. Ārlietu ministrija paziņo par starptautiska līguma denonsēšanu vai izbeigšanu, vai atkāpšanos no tā starptautiska līguma citai pusei vai depozitārijam (FRA § 27).

3.1.8. Starptautisku līgumu publiskums

Saskaņā ar Vīnes līgumtiesību konvencijas 24.(1) pantu starptautiski līgumi stājas spēkā tādā veidā un datumā, kā līgumslēdzējas valstis ir vienojušās. Tas pats ir noteikts Igaunijas oficiālā laikraksta Riigi

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Teataja likuma (RTA) 5.(10) pantā. Turklāt Augstākā tiesa ir apgalvojusi, ka starptautiska līguma publicēšana nav priekšnoteikums, lai tas stātos spēkā, un līgums ir saistošs Igaunijai neatkarīgi no fakta, ka tas nav publicēts Riigi Teataja[195]. Tādējādi, pretēji likumiem, kas stājas spēkā 10. dienā pēc to publicēšanas Riigi Teataja, starptautiska līguma publicēšana nav priekšnoteikums, lai tas stātos spēkā.

Tomēr Riigikogu ratificēti starptautiski līgumi un valdības noslēgti starptautiski līgumi tiek publicēti Riigi Teataja, izņemot tos starptautiskos līgumus, kas ir noslēgti, pamatojoties uz Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu vai EURATOM līgumu, un ir pakļauti publicēšanai Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī[196]. Turklāt FRA 28.(2) un (3) pantā ir noteikts, ka starptautiski līgumi tiek publicēti Riigi Teataja, izņemot starptautiskus līgumus, kas ir publicēti Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī. Ārlietu ministrijas paziņojumi par starptautiska līguma spēkā stāšanos vai izbeigšanos un, ja nepieciešams, par atrunām un paziņojumiem, ko līgumiem piemēro ārvalstis, arī tiek publicēti Rigii Teataja[197].

Ja starptautiska līguma igauņu un svešvalodas teksti ir autentiski, līguma teksts tiek publicēts tikai igauņu valodā. Ja starptautiska līguma autentiskais teksts ir tikai svešvalodā vai svešvalodās, tiek publicēts starptautiskā līguma tulkojums igauņu valodā un svešvalodas autentiskais teksts, kas kalpojis kā tulkojuma pamats. Ja starptautiska līguma igauņu un svešvalodas teksti ir autentiski, bet ir noteikts, ka pretrunu gadījumā līguma interpretācija tiek pamatota uz svešvalodas tekstu, līguma teksts tiek publicēts igauņu valodā un svešvalodā, kas ir interpretācijas pamatā[198].

Akti par pievienošanos starptautiskiem līgumiem un akti par to apstiprināšanu un ratificēšanu un tiem pievienotie starptautiskie līgumi tiek publicēti 20 darba dienu laikā no to saņemšanas Valsts kancelejā (RTA 16.(1) pants).

Papildus Riigi Teataja informāciju par starptautiskiem līgumiem var atrast ārvalstu līgumu datubāzē, kas pieejama Ārlietu ministrijas mājas lapā[199].

Fakts, ka daži līdz 2005. gada beigām Riigi Teataja publicēti līgumi iekļauj piezīmi "neoficiāls tulkojums"[200], ir problemātisks saistībā ar starptautisku līgumu publicēšanu. Tādu līgumu gadījumā persona nevar būt pārliecināta, vai tulkojums atbilst oriģinālajam līguma tekstam, tas ir, piemērojamam likumam, no kura izriet viņa tiesības un pienākumi[201]. Pozitīvs grozījums attiecībā uz starptautisku

---

[195] Augstākās tiesas Konstitucionālās izskatīšanas palātas (CRCSP) 10.05.1996. spriedums, 3-4-1-1-96. Pieejams angļu valodā: *http://www.nc.ee/?id=471* (aplūkots 05.08.2009.).

[196] RTA, § 2(1) 3).

[197] RTA, § 2(1) 14).

[198] RTA, § 10.

[199] Pieejams angļu valodā: http://vlepingud.vm.ee/en/ (aplūkots 04.07.2009.).

[200] Piemēram, 21.01.1992. ieviestais „Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt" (Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām). - RTII, 30.04.1993., 10/11, 11 (igauņu valodā) 11.04.1996. ieviestais „Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon" (Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija). - RT II 1996., 11/12, 34 (igauņu valodā).

[201] Pent, K. Välislepingute tõlgete riigisisene õiguslik staatus ja võimalik rahvusvaheline vastutus (Līgumu tulkojumu tiesiskais statuss Igaunijas tiesiskajā sistēmā un iespējamā starptautiskā atbildība). - Acta Societatis Martensis, 2006., 198.-199. lpp. (igauņu valodā).

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

līgumu tulkojumu kvalitāti iekļauts jaunā RTA § 6 (kas stāsies spēkā 01.01.2010.), saskaņā ar kuru nākotnē tikai zvērināts tulkotājs drīkst tulkot Riigikogu ratificētus starptautiskus līgumus, kas jāpublicē Riigi Teataja igauņu valodā.

3.1.9. Eiropas Savienības tiesību ietekme uz starptautisku līgumu noslēgšanu

(a) Starptautisku līgumu noslēgšanas pilnvaru sadale starp Igauniju un Eiropas Savienību

Pēc Igaunijas pievienošanās ES 2004. gadā ir jāņem vērā specifiskās ES pilnvaras attiecībā uz starptautiskajām attiecībām un starptautisku līgumu slēgšanu. Eiropas Kopienu tiesa savā 31.03.1972. lēmumā lietā *AETR* noteica, ka ES ir tiesības izveidot līgumiskas saites ar trešajām valstīm par visiem kopienu tiesībās definētajiem mērķiem. Tas attiecas arī uz tiesībām saistībā ar starptautiskajām attiecībām. Nav pilnvaru noslēgt starptautiskus līgumus, ja kopienai nav attiecīgās kompetences un ja specifisko jomu regulē dalībvalstu tiesības. Ja jomu tikai daļēji regulē kopienas tiesības, dalībvalstis patur pilnvaras noslēgt starptautiskus līgumus[202].

Jomās, kurās ES piešķirtas ekskluzīvas tiesības, Eiropas Komisija izpilda ES pārstāvības funkciju starptautiskā līmenī (Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 300. pants). Kad ES ir ekskluzīva kompetence, piemēram, tādās jomās kā muitas savienība, brīva preču aprite un zivsaimniecības politika, dalībvalstis šajās specifiskajās jomās nevar slēgt starptautiskus līgumus. Tāda līguma puse var būt tikai ES. Starp dalībvalsti un ES dalītas kompetences gadījumā, piemēram, iekšējais tirgus, vide, brīva pakalpojumu aprite un tā tālāk, gan ES, gan dalībvalsts var kļūt par līguma pusi. Ja līguma puses ir gan ES, gan dalībvalst(i)s, tādi līgumi tiek saukti par "jauktiem līgumiem"[203].

Ņemot vērā tiesības noslēgt starptautiskus līgumus, Igaunijai bijā jādenonsē noteikti brīvās tirdzniecības līgumi ar trešajām valstīm[204] (valstīm, kuras nav ES dalībvalstis) pirms pievienošanās ES, jo kopējā tirdzniecības politika ir tikai ES ekskluzīvajā kompetencē un, tā kā ES nebija brīvās tirdzniecības līgumu ar šīm specifiskajām valstīm, arī Igaunijai tādu nedrīkstēja būt. Tomēr, principā šie līgumi joprojām ir spēkā saskaņā ar starptautiskajām publiskajām tiesībām, jo ES līgumi un prasības nav saistoši trešajām valstīm un starptautiski līgumi jāizpilda saskaņā ar *pacta sunt servanda*[205] principu.

Pieņemot, piemēram, ka Igaunija plāno noslēgt līgumu ar trešo valsti, kas pārkāpj ES tiesības, tāds līgums būtu spēkā saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ar nosacījumu, ka trešā valsts neatzīst ES

---

[202] ECJ spriedums, lieta 22/70: Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. ECR 1971, I-263.

[203] Truuväli, E.-J., et al. (2001), 590. lpp.

[204] Piemēram „Seoses Eesti Vabariigi ühinemisega Euroopa Liiduga vabakaubanduslepingute ja mõnede muude välislepingute ratifitseerimise seaduste kehtetuks tunnistamise seadus" (Brīvās tirdzniecības līgumu atcelšana un akts par dažu citu starptautisku līgumu ratificēšanas aktu atzīšanu par spēkā neesošiem saistībā ar pievienošanos Eiropas Kopienai). - RTII, 27.04.2004., 10, 41 (igauņu valodā).

[205] Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles (Eiropas Savienības tiesiskā sistēma un Igaunijas tiesību vieta šajā sistēmā). Tallina: Juura 2006., 120. lpp. (igauņu valodā).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

ekskluzīvo kompetenci konkrētajā jomā. Tomēr dalībvalsts nevarēs izpildīt līgumu saskaņā ar ES tiesību augstāku tiesisko spēku (ES tiesību pārākuma princips). Šāda situācija varētu novest pie tā, ka Igaunija iestātos valsts atbildība starptautisko tiesību izpratnē pret trešo valsti, kurai ir tiesības pieprasīt no Igaunijas līguma izpildi[206].

Tādēļ pēc pievienošanās ES Igaunijai ne vienmēr ir ekskluzīvas tiesības noslēgt starptautiskus līgumus, un tādēļ pie līguma slēgšanas jāpatur prātā, vai piedāvātais līgums ir ES vai dalībvalsts kompetencē.

(b) Igaunijas Konstitūcijas grozīšana, lai ļautu Igaunijai pievienoties Eiropas Savienībai un ratificēt Pievienošanās līgumu

Lai Igaunija kļūtu par Eiropas Savienības dalībvalsti, Igaunijai bija jāratificē Līgums par pievienošanos ES[207]. 1996. gadā Igaunijas valdība izveidoja konstitucionālo tiesību ekspertu komisiju, un viens no tās uzdevumiem bija noteikt, vai ir jāmaina konstitūcija, lai pievienotos ES. Komisija nāca pie slēdziena, ka pievienošanās ES būtu iespējama tikai tad, ja iepriekš maina konstitūciju[208]. Konstitūcijas 123.(1) pants aizliedz starptautisku līgumu slēgšanu, ja tie ir pretrunā ar konstitūciju, tādēļ, lai izvairītos no konstitucionālas pretrunas, bija nepieciešams grozīt konstitūciju pirms pievienošanās ES.

Igaunija nolēma grozīt savu Konstitūciju ar Igaunijas Republikas Konstitūcijas grozīšanas aktu[209]. Tā kā grozīt noteiktus Konstitūcijas noteikumus[210] ir iespējams tikai ar referendumu saskaņā ar Konstitūcijas § 162, bija nepieciešams referendums. Tādējādi tauta leģitimizēja juridisko pamatu, lai Igaunija pievienotos ES[211].

Ir vērts pieminēt, ka referendumā uzdotais jautājums par konstitūcijas izmaiņām tika formulēts šādi: "Vai jūs atbalstāt pievienošanos Eiropas Savienībai un Igaunijas Republikas Konstitūcijas grozīšanas akta pieņemšanu?"

Konstitūcijas 106.(1) pants aizliedz nodot referendumam jautājumus saistībā ar starptautisku līgumu ratificēšanu. Lai gan referendumā uzdotais jautājums neminēja tieši Pievienošanās līguma ratificēšanu, varētu uzskatīt, ka jautājuma pirmā daļa faktiski prasa, vai tauta piekrīt, ka Riigikogu ratificēs Pievienošanās līgumu vai nē.

---

[206] Land, K. Euroopa ühendused – supranatsionaalne organisatsioon (Eiropas Kopienas – pārvalstiska organizācija). - Juridica, 1997., Nr. 9, 464. lpp. (igauņu valodā).

[207] Saskaņā ar § 121 2.un 3. punktu Riigikogu ratificē līgumus, kuru ieviešanai nepieciešama Igaunijas likumu pieņemšana, grozīšana vai atcelšana vai ar kuriem Igaunija pievienojas starptautiskām organizācijām vai apvienībām.

[208] „Võimalik liitumine Euroopa Liiduga ja selle õiguslik tähendus Eesti riigiõiguse seisukohalt“ (Iespējamā pievienošanās Eiropas Savienībai un tās sekas attiecībā uz Igaunijas konstitucionālajām tiesībām). Ekspertu komisijas galīgais ziņojums (Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjon). Pieejams: *http://www.just.ee/10746* (aplūkots 13.07.2009.) (igauņu valodā).

[209] Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus. - RTI, 10.10.2003., 64, 429 (igauņu valodā).

[210] Piemēram, Konstitūcijas § 3, saskaņā ar kuru valsts varu izlieto tikai saskaņā ar Konstitūciju un likumiem, kas tai atbilst.

[211] Laffranque, J (zemteksta piezīme Nr. 83), 69.-70. lpp.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

2003.gada 14.septembrī Igaunijas tauta pieņēma Igaunijas Republikas Konstitūcijas grozīšanas aktu (CAA), pamatojoties uz Konstitūcijas § 162, akts stājās spēkā 2004.gada 6.janvārī, un Riigikogu ratificēja Pievienošanās līgumu 2004.gada 21.janvārī.

CAA § 1 nosaka, ka Igaunija var būt Eiropas Savienības dalībvalsts saskaņā ar Igaunijas Republikas Konstitūcijas fundamentālajiem principiem.

CAA § 2 nosaka, ka ar Igaunijas pievienošanos Eiropas Savienībai Igaunijas Republikas Konstitūcija tiek piemērota, ņemot vērā no Pievienošanās līguma izrietošās tiesības un pienākumus.

Lai gan CAA § 2 nosaka ES tiesību augstāku statusu, pat pār Konstitūciju, CAA § 1 iekļauj tā saukto "aizsargājošo pantu", saskaņā ar kuru Igaunija var būt ES dalībvalsts tikai tad, ja tiek ievēroti konstitūcijas fundamentālie principi. Tādēļ Igaunija nevar būt ES dalībvalsts, ja tā nenodrošina Igaunijas Konstitūcijas fundamentālo principu funkcionēšanu vai apdraud to funkcionēšanu. Šis tā sauktais "aizsargājošais pants" tika pievienots likumprojektam procesuālajās stadijās pēc bijušā Tieslietu padomnieka Allara Joksa (*Allar Jõks*) ieteikuma.

Tādēļ Pievienošanās līguma ratificēšana no Riigikogu puses ir labs piemērs tam, kā rīkoties, kad jāratificē līgums, kas ir pretrunā ar Konstitūciju. Šī bija pirmā reize, kad bija nepieciešams grozīt Konstitūciju, lai ratificētu starptautisku līgumu. Ratificējot Eiropas Konstitūcijas izveides līgumu, situācija bija diezgan atšķirīga[212].

(c) Līgums par konstitūciju Eiropai

Eiropas Padome apstiprināja Līgumu par konstitūciju Eiropai 2004.gada 18.jūnijā Briselē, un dalībvalstis to parakstīja 2004. gada 29.oktobrī Romā. Minētais līgums radīja Igaunijā juridiskas debates, lai noskaidrotu, vai ir nepieciešams grozīt Konstitūciju, lai ratificētu Līgumu par konstitūciju Eiropai. Tā rezultātā Riigikogu Konstitucionālā komisija 2004.gada 14.decembrī izveidoja Līguma par konstitūciju Eiropai publisko tiesību analīzes darba grupu, kuras uzdevums bija sniegt saprātīgu atzinumu par to, vai Konstitūcija un CAA ļautu Riigikogu ratificēt Līgumu par konstitūciju Eiropai, pirms tam negrozot Konstitūciju.

Darba grupa daudz un aktīvi diskutēja par to, vai ir vai nav iespējams rīkot referendumu par Līguma par konstitūciju Eiropai ratificēšanu. Kā minēts iepriekš, Konstitūcijas 106.(2) pants aizliedz nodot starptautiskus līgumus referendumam. Toreizējais Tieslietu padomnieks Allars Jokss iesniedza argumentus, saskaņā ar kuriem Līgums par konstitūciju Eiropai ir starptautisks līgums, kas saskaņā ar CAA § 2[213] ir pārāks par Konstitūciju un tādēļ groza konstitūciju. Turklāt Līgums par konstitūciju Eiropai nav parasts starptautisks līgums, bet drīzāk konstitucionāls starptautisks līgums, tādēļ referenduma rīkošana par šo jautājumu ir pieļaujama un arī obligāta. Citādi būtu iespējams grozīt

[212] Līgums par Konstitūciju Eiropai. – ES Oficiālais vēstnesis: C-310, Vol. 47, 16.12.2004.

[213] "Ar Igaunijas pievienšanos Eiropas Savienībai Igaunijas Republikas Konstitūcija tiek piemērota, ņemot vērā no Pievienošanās līguma izrietošās tiesības un pienākumus".

Konstitūciju, neievērojot pienācīgu tās grozīšanas procedūru. Tomēr galīgajā darba grupas ziņojumā tika secināts, ka juridiski Līgums par konstitūciju Eiropai ir starptautisks līgums, nevis konstitūcija un tādēļ to var ratificēt Riigikogu[214].

(d) Eiropas Savienības tiesību statuss nacionālajā normu tiesiskajā hierarhijā

Šīs nodaļas 2. apakšnodaļa aplūkoja starptautisku līgumu vietu Igaunijas tiesību normu hierarhijā un secināja, ka atkarībā no tā, vai starptautisku līgumu ratificē Riigikogu vai noslēdz valdība, tiek noteikts, vai starptautiskais līgums prevalē pār nacionālajām tiesībām vai ir pakļauts tām atbilstoši tiesību normu hierarhijai.

Tomēr šis princips nav piemērojams attiecībā uz ES tiesībām. Proti, saskaņā ar ES tiesību pārākuma principu, ES tiesības prevalē pār dalībvalsts nacionālajām tiesībām. Tādēļ, ja tiesai ir jāizvēlas starp savstarpēji konfliktējošu nacionālo tiesību un ES tiesību piemērošanu, tai jāpiemēro ES tiesības. Turklāt tas nozīmē, ka netiek piemērots *lex posterior derogat legi priori* princips. Eiropas Kopienu tiesa arī ir apstiprinājusi, ka ES tiesības ir pārākas un jāpiemēro, pat ja tās ir pretrunā ar dalībvalstu nacionālām konstitūcijām.

Tā kā, noslēdzot Pievienošanās līgumu un arī jaunus starptautiskus līgumus, kas maina ES pamata līgumus, dalībvalstij kļūst saistošas ES tiesības, tādēļ šie īpašie ar dalību ES saistītie starptautiskie līgumi tiesiski ir pārāki par parastiem starptautiskiem līgumiem, pat par Konstitūciju.

Jājautā, cik absolūts ir ES tiesību augstākais spēks Igaunijā. Igaunijas Augstākā tiesa ir risinājusi jautājumu par attiecībām starp ES tiesībām un Igaunijas tiesībām saistībā ar Konstitūcijas § 111 interpretāciju par Igaunijas Bankas ekskluzīvām tiesībām izdot naudu. Augstākā tiesa konstatēja, ka ES tiesības prevalēs un būs piemērojamas jomās, kas ietilpst ES ekskluzīvā kompetencē vai pat dalītā kompetencē, ja nacionālās tiesības, ieskaitot Konstitūciju, ir pretrunā ES tiesībām[215]. Tādēļ saistībā ar ES noslēgtie starptautiskie līgumi (Pievienošanās līgums un Līgums par konstitūciju Eiorpai) tiek uzskatīti par starptautiskiem līgumiem, kas prevalē pār konstitūciju.

Augstākminētais spriedums neņem pilnībā vērā "aizsargājošo pantu", kas iekļauts CAA § 1, saskaņā ar kuru Igaunija var būt ES daļa saskaņā ar Konstitūcijas pamatprincipiem. Tas nozīmē vienkāršu aizliegumu ieviest jebkurus primārus vai sekundārus ES likumus Igaunijas nacionālajās tiesībās, ja tie ir pretrunā fundamentālajiem konstitucionālajiem principiem.

Augstākās tiesas Administratīvo tiesību palāta ir norādījusi, ka netiek izslēgts, ka ES primāro tiesību aktu grozījumi (līgumi, kas groza ES dibināšanas līgumus), kas deleģē ES vēl citas pilnvaras, tiks izskatīti konstitucionālā pārbaudē, ņemot vērā Konstitūcijas fundamentālos principus un CAA

[214] "Euroopa põhiseaduse lepingu riigiõigusliku analüüsi töörühma seisukohad Euroopa põhiseaduse lepingu ratifitseerimise küsimuses" (Darba grupas nostāja par Līguma par Konstitūciju Eiropai konstitucionālo analīzi saistībā ar Līguma ratificēšanu). – Pieejama: *http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/epsl_20051211_ee.pdf* (aplūkota 08.07.2009.) (igauņu valodā).

[215] CRCSC 11.05.2006. atzinums, 3-4-1-3-06. Pieejams angļu valodā: *http://www.nc.ee/?id=663* (aplūkota 05.08.2009.).

"aizsargājošo pantu". Tādējādi tiek pieņemts, ka Augstākā tiesa ir kompetentā iestāde saskaņā ar piemērojamām Igaunijas tiesībām[216]. Īsi pēc Administratīvo tiesību palātas lēmuma Augstākā tiesa norādīja, ka *parasti* Augstākās tiesas kompetencē nav lemt par ES tiesību aspektu savietojamību ar nacionālajām tiesībām vai apgalvot, ka tās ir pretrunā, kamēr konkrētie noteikumi atbilst tām ES tiesībām, no kurām tie izriet[217]. Saskaņā ar H. Kalmo teikto, tā kā Augstākā tiesa nenoraida Administratīvās palātas nostāju jautājumā, ka augstākminētā kontrole principā ir iespējama, un izmanto vārdu "parasti", var pieņemt, ka saskaņā ar Augstākās tiesas nostāju ir tomēr iespējams izmantot Igaunijas Konstitūcijas fundamentālos principus, lai nolemtu, vai ES primārie tiesību akti atbilst Konstitūcijai. H. Kalmo uzskata arī, ka nav iemesla apgalvot, ka Augstākā tiesa būtu vēlējusies atstāt CAA "aizsargājošo pantu" bez jebkāda tiesiska spēka – visticamāk, drīzāk tiek interpretēts, ka pants ir zaudējis spēku pēc ES dibināšanas līgumu grozījumu pieņemšanas[218]. Vai un kādā veidā "aizsargājošais pants" varētu kļūt par pamatu, lai deklarētu, ka ar ES noslēgts starptautisks līgums ir pretrunā Igaunijas Konstitūcijai, to rādīs laiks. ES tiesību statuss tiesību normu hierarhijā ir īpaši svarīgs attiecībā uz starptautisku līgumu konstitucionālo izskatīšanu Igaunijā, kas tiks apskatīta šīs nodaļas pēdējā apakšnodaļā.

Lai beigtu šo apakšnodaļu, varam teikt, ka ES ir ietekmējusi starptautisku līgumu noslēgšanu šādā veidā. Pirmkārt, Igaunijai nav ekskluzīvu tiesību noslēgt jebkura veida starptautiskus līgumus, tai drīzāk jāņem vērā ES ekskluzīvā kompetence noslēgt starptautiskus līgumus noteiktās jomās. Otrkārt, Pievienošanās līgums un Līgums par konstitūciju Eiropai prevalē pār parastiem starptautiskiem līgumiem un Konstitūciju tiesību normu hierarhijā, jo tie ir starptautiski līgumi, kas nodibina ES tiesības un padara tās saistošas dalībvalstīm. Šādi tas ir, tomēr ņemot vērā CAA § 1 iekļauto "aizsargājošo pantu". Starptautisku līgumu noslēgšanas prakse tika mainīta ar Līguma par konstitūciju Eiropai ratificēšanu Riigikogu. Precīzāk, tas radīja precedentu, kurā starptautisks līgums, kas prevalē pār Konstitūciju tiesību normu hierarhijā, tomēr tika ratificēts bez iepriekšējas Konstitūcijas grozīšanas.

3.1.10. Starptautisku līgumu konstitucionāla izskatīšana

(a) Vispārēja procedūra

Konstitūcijas 123. pants nosaka, ka Igaunija neslēdz starptautiskus līgumus, kas ir pretrunā Konstitūcijai. Tas netieši norāda, ka nevajadzētu būt situācijai, kad spēkā esošs starptautisks līgums ir pretrunā Konstitūcijai.

---

[216] Augstākās tiesas administratīvās kameras 20.06.2007. spriedums lietā Nr. 3-3-1-26-07 - RTIII, 21.05.2008., 21, 146 (igauņu valodā).
[217] CRCSC 26.06.2008. nolēmums, 3-4-1-5-08. Pieejams angļu valodā: *http://www.nc.ee/?id=927* (aplūkota 05.08.2009.).
[218] Kalmo, H. Mis on järel põhiseadusest? Veel kord Euroopa Ühenduse ülimuslikkusest (Kas palicis pāri no Konstitūcijas? Papildu atziņas par Eiropas Savienības tiesību prevalēšanu) – Juridica, 2008., Nr. 9, 591. lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Lai gan Konstitūcija skaidri nenosaka jebkura veida starptautisku līgumu konstitucionālu izskatīšanu, saskaņā ar tās 3., 14., 15. un 152.(1) pantu[219] jebkurai Igaunijas tiesai ir tiesības un pienākums ziņot par jebkuru tādu starptautisku līgumu, kas ir pretrunā Konstitūcijai, un tādēļ nepiemērot šo starptautisko līgumu sava lēmuma pieņemšanā[220].

Saskaņā ar Konstitucionālās pārbaudes tiesas procedūras likuma (CRCPA) 2.(2) pantu, Augstākās tiesas kompetencē ir lēmumu pieņemšana par pieprasījumiem apstiprināt starptautisku līgumu atbilstību Konstitūcijai. Saskaņā ar 15.(1) 3) pantu Augstākā tiesa var izziņot, ka starptautisks līgums, kas jau ir stājies spēkā vai vēl tikai stāsies spēkā, vai tā noteikums ir pretrunā Konstitūcijai. Tā kā spēkā esoša starptautiska līguma tiesisko pamatu nosaka starptautiskās tiesības, nav iespējams apgalvot, ka starptautisks līgums ir spēkā neesošs līdz ar attiecīgā Igaunijas tiesību akta izdošanu, kas to atzīst par pretēju nacionālām tiesībām. Taču CRCPA § 12 nosaka, ka Augstākā tiesa var apturēt starptautiska līguma izpildīšanu līdz Augstākās tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim.

Ja tiek atzīts, ka starptautisks līgums vai tā noteikums ir pretrunā Konstitūcijai, iestādei, kas slēdza līgumu, tiek prasīts atkāpties no tā, ja iespējams, vai sākt starptautiskā līguma denonsēšanu vai grozīšanu, lai garantētu tā atbilstību Konstitūcijai (CRCPA 15.(3) pants).

Ja Augstākā tiesa ir atzinusi, ka starptautisks līgums ir pretrunā Konstitūcijai, priekšlikumu atkāpties no tā vai sākt denonsēšanas procedūru izteiks:

(i) Republikas valdība Riigikogu, ja Riigikogu ir ratificējis starptautisko līgumu; vai

(ii) Ārlietu ministrija Republikas valdībai, ja Republikas valdība ir noslēgusi starptautisko līgumu (FRA 23.(1) pants).

(b) Personas, kas ir tiesīgas pieprasīt konstitucionālās izskatīšanas procedūru

Augstākā tiesa apstiprina likumu atbilstību Konstitūcijai, pamatojoties uz saprātīgu pieprasījumu, tiesas spriedumu vai nolēmumu. Pieprasījumu var iesniegt Prezidents, Tieslietu padomnieks un Riigikogu. Tiesa sāk procedūru, nosūtot tiesas lēmumu vai nolēmumu Augstākajai tiesai (CRCPA § 4).

(i) Prezidents

Saskaņā ar vispārējo praksi Riigikogu ratificē visus starptautiskus līgumus, pieņemot likumdošanas aktu. Visus aktus, ieskaitot aktus, kas ratificē starptautiskus līgumus, izsludina Prezidents, bez kā neviens akts nestājas spēkā. Tomēr saskaņā ar Konstitūcijas § 107 Prezidentam ir tiesības nepasludināt

[219] § 3 – valsts vara tiek izlietota tikai saskaņā ar Konstitūciju un likumiem, kas tai atbilst; § 14 – nodrošināt tiesības un brīvību ir likumdošanas varas, izpildvaras, tiesu varas un pašvaldību pienākums; § 15 – katrs, kura tiesības un brīvības tiek aizskartas, ir tiesīgs vērsties tiesā; § 152 – tiesas procedūrā tiesa nepiemēro nekādu likumu vai citu tiesību aktu, kas ir pretrunā Konstitūcijai.

[220] Truuväli, E.-J., et al (2008), 612. lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

aktu, kas ir izdots, bet nodot to Augstākajai tiesai ar priekšlikumu atzīt to par nekonstitucionālu. Turklāt saskaņā ar CRCPA § 5 Prezidents var iesniegt pieprasījumu Augstākai tiesai atzīt, ka akts, ko izdevis Riigikogu, bet ko Prezidents nav proklamējis, ir pretrunā Konstitūcijai, ja Riigikogu ir to atkal izdevis negrozītu pēc tam, kad tas bijis nodots atpakaļ jaunai izskatīšanai un izlemšanai. Ja Augstākā tiesa pieņem Prezidenta iesniegumu, akts, kas ratificē starptautisko līgumu, vēl nekļūst par likumu un nav izpildāms. Ja Augstākā tiesa noraida Prezidenta iesniegumu, Prezidentam jāizsludina akts, kas ratificē starptautisko līgumu. Kā norādīts, Prezidentam ir tiesības pieprasīt *ex-ante* konstitucionālo izskatīšanu.

Līdz šim Prezidents ir sācis konstitucionālās izskatīšanas procedūru 13 reizes. Nevienā no tām nav ticis izskatīts akts, kas ratificē starptautisku līgumu. Tātad Prezidents nav izmantojis savas tiesības, kas izriet no Konstitūcijas § 107, neizsludināt aktu, kas ratificē starptautisku līgumu.

(ii) Tieslietu padomnieks

Saskaņā ar Tieslietu padomnieka likuma § 16 visu likumdošanas un izpildvaras, un pašvaldību varas vispārējās pielietošanas tiesību aktu kopijas, starptautiski līgumi, kas nav stājušies spēkā, un visi Augstākās tiesas spriedumi, kas skar konstitucionālus strīdus un kas ir stājušies spēkā, kā arī lēmumi rīkot referendumu tiek nosūtīti Tieslietu padomniekam 10 dienu laikā no to attiecīgās pasludināšanas, pieņemšanas, parakstīšanas vai stāšanās spēkā. Tieslietu padomnieks var iesniegt pieteikumu Augstākajai tiesai atzīt, ka parakstīts starptautisks līgums vai tā noteikums ir pretrunā Konstitūcijai (CRCPA 6.(1) 4) pants). Tieslietu padomnieks ir tiesīgs tikai iesniegt pieteikumu par *ex-ante* konstitucionālu izpēti, ja viņš konstatē, ka starptautiskais līgums vai jebkuras tā daļas ir pretrunā Konstitūcijai. Augstākminētā vara tika piešķirta Tieslietu padomniekam ar CRCPA 08.12.2005. grozījumiem, ko pieņēma Riigikogu[221]. Atšķirībā no Prezidenta, Tieslietu padomnieks var iesniegt iesniegumu, lai konstatētu, ka starptautisks līgums vai jebkuras tā daļas, kas jau *ir spēkā* vai nav, ir pretrunā Konstitūcijai pretēji CRCPA redakcijai[222], kas šķiet atsaucamies uz faktu, ka nevar konstatēt, ka jau *spēkā esoša* starptautiska līguma punkts ir pretrunā Konstitūcijai[223].

Tieslietu padomnieka iesniegums Augstākajai tiesai ir jāpamato un tajā jāiekļauj principi vai konkrēti Konstitūcijas punkti, kuriem pretrunā ir starptautiskais līgums. Iesniegumam jāpievieno konkrētais teksts vai konfliktējošie starptautiskā līguma punkti un citi dokumenti. Atšķirībā no Prezidenta Tieslietu padomniekam jāapstrīd tieši starptautiskais līgums, nevis akts, kas to ratificē[224].

[221] RTI, 22.12.2005., 68, 524 (igauņu valodā).
[222] CRCPA § 6(1) 4) – atzīt, ka parakstīts starptautisks līgums vai tā noteikums ir pretrunā konstitūcijai.
[223] Truuväli, E.-J., et al (2008), 600. lpp.
[224] Turpat, 613. lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(iii) Tiesa

Konstitūcijas 15.(2) pants nosaka, ka tiesām jāievēro Konstitūcija un jāziņo par jebkuru nekonstitucionālu likumu, citiem tiesību aktiem vai procedūru, kas pārkāpj Konstitūcijas tiesības un brīvības vai kas citādi ir pretrunā Konstitūcijai. Konstitūcijas 152.(1) pants nosaka, ka tiesa savās procedūrās nepiemēro likumu vai citus tiesību aktus, kas ir pretrunā Konstitūcijai. Saskaņā ar CRCPA 4.(2) pantu, tiesa sāk procedūru, nosūtot tiesas lēmumu vai nolēmumu Augstākajai tiesai. Saskaņā ar CRCPA § 9, ja pirmās instances tiesa vai apelācijas tiesa nav piemērojusi attiecīgu vispārējas piemērojamības tiesību aktu vai starptautisku līgumu, apliecinot, ka tas ir pretrunā Konstitūcijai, vai ja pirmās instances tiesa vai apelācijas tiesa ir atteikusies noteikt, ka vispārējas piemērojamības tiesību akts ir pretrunā Konstitūcijai, tā nodod attiecīgo spriedumu vai nolēmumu Augstākajai tiesai. Saskaņā ar CRCPA 15.(1) 3) pantu Augstākā tiesa var izziņot, ka starptautisks līgums, kas jau ir stājies spēkā vai vēl tikai stāsies spēkā, vai tā noteikums ir pretrunā Konstitūcijai.

Termins "citi tiesību akti" 152.(1) pantā var nozīmēt arī starptautisku līgumu. Starptautisks līgums augstākminētās definīcijas izpratnē ir jebkurš līgums starp starptautisko tiesību subjektiem, no kuriem viens ir Igaunija. Tādēļ šajā nozīmē ES Pievienošanās līgums vai jebkurš līgums, kas groza ES pamatlīgumus, ir arī starptautisks līgums[225]. Tādēļ starptautiska līguma konstitucionālu izskatīšanu var uzsākt arī tiesas[226].

(c) Ar Eiropas Savienību noslēgto līgumu konstitucionalitāte

Saskaņā ar CRCPA 15.(1) 3) pantu Augstākā tiesa var izziņot, ka starptautisks līgums, kas jau ir stājies spēkā vai vēl tikai stāsies spēkā, vai tā noteikums ir pretrunā Konstitūcijai. Tomēr šis pants nesniedz noteiktu atbildi uz jautājumu, kā veikt konstitucionālu izpēti par ES dibināšanas līgumiem vai starptautiskiem līgumiem, kas groza šos līgumus. Kā minēts iepriekšējā apakšnodaļā un saskaņā ar CCA, ES dibināšanas līgumi tiesiski prevalē pār konstitūciju, tādēļ tādu līgumu konstitucionāla izskatīšana atšķiras no "parastu" starptautisku vienošanos izskatīšanas.

Eiropas Kopienu tiesas tiesnesis U. Lõhmus ir apgalvojis, ka jebkuras ES līguma konstitucionālas izskatīšanas mērķis ir noteikt, vai tāds līgums atbilst Konstitūcijas pamatprincipiem un vai ir iespējams to ratificēt, negrozot Konstitūciju. Ja līgums ir pretrunā Konstitūcijas pamatprincipiem, tad ir nepieciešams nolemt, vai Igaunijai turpināt būt ES dalībvalstij vai nē, vai grozīt CAA "aizsargājošo pantu". Ja līgums atbilst "aizsargājošajam pantam", tad ir nepieciešams analizēt, vai tāda līguma

[225] Truuväli, E.-J., et al (2008), 709. lpp.

[226] „Tiesas" šajā kontekstā ir apgabaltiesas, administratīvās tiesas un rajona tiesas. Sīkāk Igaunijas tiesu sistēma sastāv no četrām apgabaltiesām, divām administratīvajām tiesām, trīs rajona tiesām un Augstākās tiesas (Riigikohus). Apgabaltiesas un administratīvās tiesas ir pirmās instances tiesas, rajona tiesas ir apelācijas tiesas un Tartu esošā Riigikohus ir augstākā tiesa un konstitucionālās izskatīšanas tiesa.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

noslēgšana varētu radīt pretrunas ar Konstitūciju. Lai izvairītos no pretrunām, ir nepieciešams grozīt Konstitūciju, pirms pieņemt aktu, kas ratificē līgumu[227].

Saskaņā ar H. Kalmo teikto, ES tiesību konstitucionāla izskatīšana būtu veicama šādi: pirmkārt, Augstākā tiesa noskaidro, vai ES primārajos tiesību aktos veiktie grozījumi atbilst Igaunijas konstitucionālajiem principiem – šo pārbaudi nevar izdarīt Eiropas Kopienu tiesa – un, otrkārt, Eiropas Kopienu tiesa izskata, vai sekundārie tiesību akti atbilst primārajiem tiesību aktiem. Ar šo specifisko formālo secību būtu nodrošināts, ka pat viszemākā spēka Eiropas Savienības akti nekad nav pretrunā visfundamentālākajām Igaunijas tiesību sistēmas daļām.

Tādēļ Augstākā tiesa ir tiesīga saskaņā ar Konstitūciju izskatīt starptautisku līgumu konstitucionalitāti un, ja nepieciešams, noteikt, ka šie līgumi ir pretrunā Konstitūcijai. Ja Augstākā tiesa ir noteikusi, ka starptautisks līgums ir pretrunā Konstitūcijai, tad valdībai vai Riigikogu jāgroza līgums, jāatkāpjas no tā vai jāsāk denonsēšana. Konstitucionālās izskatīšanas iesniegumu Augstākajā tiesā var iesniegt Tieslietu padomnieks vai Prezidents, vai jebkura tiesa, pārsūtot Augstākajai tiesai tiesas lēmumu vai nolēmumu. Tomēr vēl nav skaidrs, kā izskatīt ES tiesību aktu konstitucionalitāti salīdzinājumā ar Igaunijas Konstitūciju. Lai gan Augstākā tiesa ir apliecinājusi ES tiesību pārākumu pār Igaunijas tiesību aktiem, ieskaitot Konstitūciju, tomēr tā ir vēlākā tiesas praksē norādījusi, ka noteiktos apstākļos tomēr ir iespējama ES tiesību konstitucionālā izskatīšana, precīzāk, izskatīšana, vai ES primāro tiesību aktu grozījumi ir atbilstoši konstitucionālajiem principiem.

3.1.11. Kopsavilkums

Šīs nodaļas mērķis bija sniegt pārskatu par Igaunijas tiesību aktiem starptautisku līgumu slēgšanas jomā, kā arī izklāstīt galvenos jautājumus, kas ir radušies praksē un juridiskajās debatēs. Tādējādi tika apskatīti šādi temati: tiesību akti, kas regulē starptautisku līgumu noslēgšanu; starptautisku līgumu statuss tiesību normu hierarhijā; likumu subjekti, kuri ir tiesīgi noslēgt starptautiskus līgumus; nacionālā procedūra starptautisku līgumu noslēgšanai; starptautisku līgumu grozīšana un izbeigšanās; publicēšana un ES tiesību ietekme uz starptautisku līgumu noslēgšanu un starptautisku līgumu konstitucionāla izskatīšana.

Pirmajā apakšnodaļā tika secināts, ka starptautisku līgumu noslēgšanas principi tiek ļoti precīzi regulēti, rodot savu normatīvo bāzi Konstitūcijas 9. nodaļā, kuras detalizētā kārtība un procedūra ir noteikta FRA. Igaunija ir pievienojusies arī 1969. gada Vīnes Konvencijai par starptautisko līgumu tiesībām, un šīs Konvencijas piemērošana Igaunijā ir obligāta. Pakļautās jomas precīza un detalizēta regulējuma rezultātā nepastāv likumdošanas aktu nepilnības, kas varētu ietekmēt starptautisku līgumu noslēgšanas juridisku skaidrību. Tomēr Igaunijā jēdzienam "ratifikācija" ir piešķirts mazliet plašāks un citādāks saturs kā tā parastajai nozīmei. Konstitūcijā izmantotais termins "ratifikācija" nozīmē

[227] U.Lõhmus. Euroopa Liidu õigussüsteem ja põhiseaduslikkuse kontroll pärast 1. maid 2004 (Eiropas Savienības tiesiskā sistēma un konstitucionālā uzraudzība pēc 2004. gada 1. maija). – Juridica, 2006., Nr. 1, 13. lpp.

starptautisku līgumu nacionālu apstiprināšanu no Riigikogu puses, kas saskaņā ar starptautiskām tiesībām nav ratifikācija, bet tā sauktā nacionālā sākotnējā procedūra.

Otrajā apakšnodaļā tika izskaidrota starptautisku līgumu pozīcija nacionālo normu hierarhijā. Tika secināts, ka starptautiskiem līgumiem jāatbilst Konstitūcijai, bet Riigikogu ratificētiem līgumiem ir lielāka vara pretrunu gadījumos ar nacionālām tiesībām. Tas neattiecas uz Valdības noslēgtiem līgumiem. Tiem piemīt tāds pats tiesisks spēks kā valdības noteikumiem un rīkojumiem, kam jāatbilst Riigkogu likumiem.

Trešajā apakšnodaļā iekļauts pārskats par subjektiem, kuru kompetencē ir noslēgt starptautiskus līgumus Igaunijā. Saskaņā ar Konstitūciju un FRA Igaunijā valdība slēdz starptautiskus līgumus un dažos gadījumos starptautiskus līgumus jāapstiprina (jāratificē) Riigikogu. Riigikogu ratificē tikai vissvarīgākos starptautiskos līgumus. Prezidentam ir tiesības parakstīt ratificēšanas instrumentus, kas tiek uzskatīti par starptautisku līgumu ieviešanas aktiem. Tomēr viņa kompetencē nav noslēgt starptautiskus līgumus. Citas valsts aģentūras un pašvaldību iestādes var noslēgt starpresoru starptautiskus līgumus, kas noslēgti saskaņā ar starptautiskām tiesībām, bet kas no nacionālo tiesību viedokļa rada tiesiskus pienākumus un tiesības tikai specifiskajai aģentūrai un nevis Igaunijas valstij. Starpresoru starptautiski līgumi atrodas pakārtoti Riigikogu likumiem tiesību hierarhijā.

4.-6. apakšnodaļā iekļauts pārskats par starptautisku līgumu noslēgšanas, grozīšanas un izbeigšanas, un publicēšanas procedūras regulējumu. Starptautisku līgumu publicēšanu regulē Riigi Teataja likums, bet atšķirībā no citiem nacionāliem likumiem starptautisku līgumu publicēšana nav priekšnoteikums to spēkā esamībai.

Septītā apakšnodaļa secināja, ka Igaunijai vairs nav ekskluzīvu tiesību noslēgt jebkura veida starptautiskus līgumus, un arī jāņem vērā ES ekskluzīvā kompetence noslēgt starptautiskus līgumus noteiktās jomās. Otrkārt Pievienošanās līgums un Līgums par konstitūciju Eiropai ir virs "parastiem" starptautiskiem līgumiem un Konstitūciju normu hierarhijā, bet, ņemot vērā noteiktu tiesību saglabāšanu CAA § 1 "aizsargājošajā pantā". Turklāt, Līguma par konstitūciju Eiropai ratificēšana no Riigikogu puses radīja precedentu, kurā starptautisks līgums, kas prevalē pār Konstitūciju normu hierarhijā, tika ratificēts bez iepriekšējas Konstitūcijas grozīšanas.

Astotā un pēdējā apakšnodaļa iekļauj pārskatu par starptautisku līgumu konstitucionālu izskatīšanu. Igaunijā konstitucionālo izskatīšanu vada Augstākā tiesa, kas uzsāk procedūras, pamatojoties uz saprātīgu pieprasījumu, tiesas spriedumu vai nolēmumu, ko iesniedzis Prezidents, Tieslietu padomnieks vai tiesa. Konstitucionālās izskatīšanas laikā nav iespējams noteikt, ka starptautisks līgums absolūti nav spēkā, jo tas neatbilstu starptautisko līgumu tiesībām. Taču Augstākā tiesa var noteikt, ka noslēgts starptautisks līgums ir pretrunā Konstitūcijai, un pēc tam iestādei, kas noslēdza vai ratificēja līgumu, jāatkāpjas no starptautiskā līguma, jādenonsē vai jāuzsāk tā grozīšanas procedūra.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Praksē tomēr vēl jāatrisina jautājums, kā ir iespējams izskatīt ES likumdošanas aktu atbilstību Konstitūcijai.

3.2. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūra Lielbritānijā

3.2.1. Ievads

Šajā nodaļā tiek analizēta starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotajā Karalistē, kas īsuma labad tālāk tiek dēvēta par "Lielbritāniju".

Lielbritānija ir konstitucionāla monarhija, un no tiesību teorijas viedokļa tās tiesību sistēma ir piederīga pie anglosakšu tiesību loka.[228] Anglosakšu tiesību loka pamatprincipi ir atšķirīgi no kontinentālā tiesību loka tradīcijām, pie kurām piederīgas iepriekš aplūkotās Latvijas un Igaunijas tiesību sistēmas. Tādēļ pirms starptautisko līgumu noslēgšanas analīzes īsi jāraksturo anglosakšu tiesību sistēmas pamatprincipi. Anglosakšu tiesībās atšķirībā no kontinentālajām tiesībām tradicionāli nav dominējuši rakstīti tiesību avoti un kodificētas normas. Tā vietā, tiek izšķirti divi galvenie tiesību paveidi: kopējās tiesības (*common law*) un taisnīguma tiesības (*equity*).

Kopējās tiesības balstās tiesu nolēmumos, kas arī ir galvenais tiesību avots. Savukārt taisnīguma tiesību principi izveidojās, lai novērstu specifiskus defektus sākotnējās kopējās paražu tiesībās. Tiesību principu kolīzijas gadījumā prevalē taisnīguma tiesības. No šiem tiesību paveidiem izriet anglosakšu tiesībās piemērojamie tiesību avoti, proti:

[228] Neimanis (2004), 119.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(i) precedenti – iepriekšēji augstāko tiesu nolēmumi, kas ir primārais tiesību avots saskaņā ar *stare decisis* doktrīnu;

(ii) likumi ("statūti", noteikumi, u.tml.) – likumdevēja pieņemtie tiesību avoti, kas piedāvā īpašus risinājumus specifiskām problēmām, bieži balstīti iepriekšējo precedentu apkopojumā; šim avotam ir "otrā vieta" tiesību avotu hierarhijā, kaut gan mūsdienās šim tiesību avotam ir strauji pieaugoša loma, arī Eiropas Savienības tiesību ietekmē;

(iii) paražu tiesības – ierobežota nozīme, taču ļoti svarīgas starptautisko līgumu noslēgšanas jomā;

(iv) juridiskie raksti jeb tiesību doktrīna – palīgavots, līdzīgi kā kontinentālajā tiesību lokā;

(v) saprāts (*reason*) – palīgavots tiesību robu aizpildīšanai un interpretācijai.[229]

Turklāt, Eiropas Savienības valstu vidū Lielbritānijas situācija ir īpatnēja tādā ziņā, ka Lielbritānijā nepastāv rakstīta konstitūcija. Līdz ar to šajā valstī valda uzskats, ka tiesības un brīvības tiek aizsargātas ar prezumpciju, ka personai ir tiesības darīt visu, kas nav īpaši aizliegts ar likumu vai kopējām tiesībām (*common law*).[230] Likumdevēja vara Lielbritānijā piešķirta Apvienotās Karalistes parlamentam, kas sastāv no divām palātām – Lordu palātas (*the House of Lords*) un Pārstāvju palātas (*the House of Commons*). Parlamenta izdotie akti ir primārais un hierarhiski augstākais tiesību avots.[231] Turklāt, ja likumdošanas procedūra ir ievērota, parlamenta aktus nevar apstrīdēt tiesā.

Tā kā Lielbritānijā nav rakstītas konstitūcijas, apskatot parlamenta rīcības brīvības problēmjautājumus, tiesību doktrīnā izskan pat visai drosmīgas atziņas. Piemēram, saskaņā ar vienu no tām, ja parlaments paredz, ka ienākumu nodokli turpmāk maksās tikai personas ar zilām acīm, šī akta tiesiskumu nebūtu iespējams apstrīdēt.[232] Parlamenta neierobežoto pilnvaru doktrīnas pirmsākumi rodami 1969. gadā, kad lords Reids Slepenajā padomē paziņoja, ka "[..] bieži izskan viedoklis, ka daudz kas no parlamenta darītā ir pretrunā ar morāliem, politiskiem un citiem apsvērumiem. Taču tas nenozīmē, ka parlamentam

[229] Neimanis (2004), 120-122.lpp.
[230] C.Elliott, Fr. Quinn, English Legal System, 3rd ed. Harlow, Pearson Education Limited, 2000, 426.lpp.
[231] M. H. Lee, *The Erosion of the "Supremacy of Parliament" and the Expanding Powers of the Courts in the United Kingdom*. *Suffolk Transnational Law Review* 465, 2000.
[232] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nav tiesību to darīt. Ja tāda ir parlamenta izvēle, neviena tiesa nevar atzīt parlamenta pieņemto aktu par spēkā neesošu."[233]

Neskatoties uz rakstītas konstitūcijas trūkumu, Lielbritānijas vēsturē ir bijuši vairāki sekmīgi mēģinājumi ieviest tiesību normas, kurām būtu konstitucionāls raksturs, sākot ar Brīvības hartas[234] pieņemšanu tālajā 1215. gadā un beidzot ar 1949. gada Parlamenta aktu.[235] Līdztekus tam Lielbritānijā pastāv vēl vesela virkne noteikumu, kas, lai gan regulē konstitucionālus jautājumus, tomēr nav uzskatāmi par konstitucionāla ranga tiesību normām. Šīs normas tiek ņemtas vērā ne tādēļ, ka to ievērošana būtu pakļauta tiesu kontrolei, bet gan tādēļ, ka ilggadējā politiskā prakse ir pierādījusi to piemērošanas lietderīgumu.[236] Tomēr lielākā daļa no tām regulē vispārīgus valsts pārvaldes jautājumus, tādus kā ministru prezidenta nominēšana,[237] un neviena no šīm normām parlamenta "leģislatīvo suverenitāti" būtiski neierobežo. Tādējādi parlamenta pieņemtie tiesību akti Lielbritānijā ir hierarhiski augstākais tiesību avots.

Nacionālo normatīvo aktu hierarhijā pēc parlamenta aktiem nākošā pakāpe ir sekundārā jeb deleģētā likumdošana: statūtu instrumenti, kuru izdošanu regulē 1946.gada parlamenta akts "Statūtu instrumentu akts".[238] Saskaņā ar šo aktu parlaments var piešķirt tiesības izdot vai apstiprināt normatīvu aktu karalienei, kas izdod "padomes pavēli" (*Order in Council*) vai ministram, kas izdod statūtu instrumentu. Šādu statūtu instrumentu var saukt par pavēli (*order*), noteikumiem (*rules*), regulu (*regulations*) vai citādi.[239] Lai noteiktu tā juridisko dabu, nav izšķirošs nosaukums, bet tas, ka šis instruments izdots uz parlamenta deleģējuma pamata.

Nobeigumā jāpiebilst, ka Lielbritānijā normatīvos aktus izdod ne tikai Apvienotās Karalistes parlaments, bet arī Skotijas parlaments, Velsas nacionālā asambleja un Ziemeļīrijas nacionālā asambleja. Taču šo likumdošanas orgānu darbs šī pētījuma ietvaros netiks aplūkots, it īpaši tāpēc, ka, kā zemāk raksturots, starptautisko līgumu slēgšana ir tikai Apvienotās Karalistes monarha un centrālās valdības kompetencē. No tā arī izriet, ka jēdziens "Lielbritānijas tiesības" (jeb Apvienotās Karalistes tiesības) var būt maldinošs, jo būtībā Apvienotās Karalistes ietvaros pastāv trīs dažādās tiesību sistēmas: angļu tiesības, kas tiek piemērotas Anglijā un Velsā, ziemeļīru tiesības, kas tiek piemērotas Ziemeļīrijā (abas minētās balstītas kopējo tiesību principos), kā arī skotu tiesības, kas tiek piemērotas

[233] Madzimbamuto v. Lardner-Burke (1969) 1 App. Cas. 645, 723 (emphasis added).
[234] Magna Harta Libertatum. P.Shears, G.Stevenson, James' Introduction to English Law. Butterworths ed., London, 1996, 108.lpp.
[235] The Parliament Act 1949. *http://www.parliament.uk/documents/upload/HLLParlAct1949.pdf* (skatīts 18.08.2009.).
[236] P.Shears, G.Stevenson, James' Introduction to English Law. Butterworths ed., London, 1996, 108.lpp.
[237] Turpat.
[238] Statutory Instruments Act 1946 (c.36).
[239] Statutory Instruments Act 1946 (c.36), pieejams: *http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1946/cukpga_19460036_en_1* (aplūkots 10.09.2009), section 1.

Skotijā (sastāv gan no kopējo tiesību, gan civiltiesību principiem). Šī pētījuma ietvaros ar Lielbritānijas tiesībām tiks saprastas galvenokārt angļu tiesības, ja vien netiks tieši norādīts citādi.

3.2.2. Lielbritānijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru

(a) Karaliskā prerogatīva

Tradicionāli starptautisko līgumu noslēgšana Lielbritānijā ir Kroņa jeb monarha kompetencē.[240] Proti, starptautisko līgumu slēgšana ir viena no jomām, uz ko attiecas tā sauktā "karaliskā prerogatīva" (*Royal Prerogative).* Lielbritānijas tiesību doktrīnā nav vispārpieņemta karaliskās prerogatīvas definīcijas. Pēc vienas no definīcijām ar to apzīmē visas no monarha izrietošās kopējās tiesības (iepretim parlamenta kā likumdevēja pieņemtajiem likumiem). Saskaņā ar citu definīciju karaliskā prerogatīva apzīmē tās kopējo tiesību pilnvaras un imunitātes, kas ir specifiskas monarham un kas pārsniedz parastas privātpersonas pilnvaras, piemēram, kara pasludināšanas vai starptautisku līgumu slēgšanas pilnvaras iepretim parastām kopējo tiesību pilnvarām slēgt jebkādu līgumu. Karaliskā prerogatīva tehniski tiek īstenota ar "padomes pavēles" (*Order in Council*) instrumenta palīdzību, kas šajā gadījumā ir primārs tiesību akts (atšķirībā no augstāk apskatītās padomes pavēles, ar kuru izdod sekundāru tiesību aktu saskaņā ar parlamenta deleģējumu).

Vēsturiski karaliskā prerogatīva nozīmēja, ka tikai monarham ir pilnvaras rīkoties attiecīgajā jomā. Taču, tā kā Lielbritānija jau gadsimtiem nav absolūta monarhija, monarhs sāka savu kompetenci īstenot ar ministru starpniecību: sākotnēji, pirms attiecīgo pilnvaru veikšanas, konsultējoties ar ministriem, un vēlāk jau pilnībā deleģējot attiecīgo jomu pārvaldi ministriem. Tādējādi, šobrīd karaliskā prerogatīva tiek raksturota kā pilnvaras, kas daudzu gadu garumā ir nodotas tieši no monarha ministriem un kas ministriem cita starpā ļauj, piemēram, pasludināt karu, regulēt civildienestu, izdot pases un piešķirt apbalvojumus bez jebkādas parlamenta piekrišanas. Tātad, būtiska karaliskās prerogatīvas pazīme ir, ka tās īstenošana neprasa parlamenta iesaistīšanos.[241] Savukārt paša monarha iesaistīšanās karalisko prerogatīvu īstenošanā mūsdienās ir gandrīz neesošo (izņemot dažas specifiski "karalienes prerogatīvas") – tādēļ ir bijuši arī priekšlikumi pārdēvēt karalisko prerogatīvu par ministru izpildvaru.[242] Lielbritānijas tiesību doktrīnā un praksē nepastāv izsmeļošs karalisko prerogatīvu saraksts. Taču svarīgākās karaliskās prerogatīvas Lielbritānijas starptautisko attiecību jomā, ko valdība var īstenot bez parlamenta piekrišanas, ir:

---

[240] S.de Smith, R.Brazier, Constitutional and Administrative Law, 6th ed. London, 1989, 140.lpp.

[241] Parlamenta valsts pārvaldes komitejas paziņojums, PASC 19 Session 2002-03, Press Notice No.19. Pieejams: *http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/public_administration_select_committee/pasc_19.cfm* (skatīts 09.09.2009).

[242] Parlamenta valsts pārvaldes komitejas 4.ziņojums. Pieejams: *http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmpubadm/422/42204.htm* (skatīts 09.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(i) Starptautisku līgumu slēgšana;

(ii) Kara pasludināšana;

(iii) Bruņoto spēku nosūtīšana uz operācijām ārvalstīs;

(iv) Valstu atzīšana;

(v) Diplomātisko pārstāvju akreditācija un uzņemšana.

Jāuzsver, ka atsevišķos gadījumos parlaments ar likumu var pieprasīt, lai konkrēti starptautiski līgumi pirms to ratificēšanas tiktu nodoti tā apstiprināšanai. Piemēram, 1978.gadā pieņemtais Eiropas Parlamenta vēlēšanu akts nosaka, ka Lielbritānija bez iepriekšējas parlamenta piekrišanas nedrīkst ratificēt nevienu starptautisku līgumu, kas paredz Eiropas parlamenta pilnvaru palielināšanu.[243]

(b) Ārējo un sadraudzības lietu biroja (FCO) kompetence

Ministrs, kas īsteno karalisko prerogatīvu starptautisko attiecību jomā, ieskaitot starptautisko līgumu slēgšanu, ir Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretārs (*Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs*). Šis ministrs pirms konkrēta starptautiska līguma noslēgšanas var konsultēties ar citiem ministriem, kuru pārvaldes jomā atrodas līguma priekšmets.

Savukārt valdības nodaļa, kura kompetencē ir Lielbritānijas starptautiskās attiecības, tajā skaitā starptautisko līgumu slēgšana, ir Ārējo un sadraudzības lietu birojs (*Foreign and Commonwealth Office* – **FCO**), pēc būtības un funkcijām līdzīgs Latvijas Ārlietu ministrijai. FCO nodrošina visu starptautisko līgumu izskatīšanu pirms to parakstīšanas un izskata to atbilstību starptautiskajām un nacionālajām tiesībām, arī tad, ja sarunas par līguma parakstīšanu veic cita valdības nodaļa.

Ja ir paredzēts, ka konkrētais starptautiskais līgums uzliek Lielbritānijai pienākumu pieņemt jaunas tiesību normas, tad attiecīgie nacionālie tiesību akti tiek pieņemti jau pirms starptautiskā līguma spēkā stāšanās: FCO parasti pārbauda, vai ir jau pieņemti nepieciešami nacionālie likumi, pirms tiek ratificēts starptautisks līgums, kas šādu ieviešanu paredz.

Tiklīdz atbildīgais valdības pārstāvis ir parakstījis kādu starptautisku līgumu, tā oriģināls ir jāiesniedz FCO, kas organizē līguma publicēšanu Vadības papīrā un Ponsonbija noteikuma (skatīt nākamo apakšnodaļu) realizēšanu. Pēc tam, kad starptautiskais līgums kļuvis Lielbritānijai saistošs, FCO nodod līguma oriģinālu Nacionālajam arhīvam pastāvīgai uzglabāšanai, kā arī veic reģistrēšanu ANO saskaņā ar ANO statūtu 102.pantu. FCO uzskaita un reģistrē arī visus paziņojumus starptautisko līgumu sakarā, piemēram, citu valstu paziņojumus par atrunām vai iebildumiem, u.c. Ja šādus paziņojumus saņem cits valdības pārstāvis, viņš nekavējoties tos nodod FCO.

[243] European Assembly Elections Act 1978, (Repealed) (c.10), section 6.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(c) Starptautiska līguma parakstīšana

Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 11. un 12.pantam parakstīšana ir viens no veidiem, kā valsts var izteikt piekrišanu par līguma saistošo raksturu. Tomēr, ja vien līgums vai valstu vienošanās neparedz, ka parakstam ir tāds spēks (Vīnes līgumtiesību konvencijas 12.panta pirmā daļa), tad biežāk starptautiska līguma parakstīšana nozīmē vien to, ka valsts piekrīt līguma tekstam, taču līgums tai nav saistošs, pirms veikta kāda cita no Vīnes līgumtiesību konvencijas 11.pantā minētajām procedūrām. Lielbritānija parasti pieņem starptautisku līgumu sev par saistošu ar tā ratifikāciju, pieņemšanu vai apstiprināšanu, kā arī, attiecībā uz agrāk noslēgtiem daudzpusējiem līgumiem – ar pievienošanos tam.

Personas, kas Lielbritānijas vārdā var parakstīt starptautisku līgumu bez īpašu pilnvaru uzrādīšanas (Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrā daļa) ir monarhs, premjerministrs, kā arī Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretārs. Praksē, karaliene nemēdz parakstīt starptautiskus līgumus (izņemot dažus līgumus saistībā ar Lielbritānijas pievienošanos Eiropas Savienībai, kas tiek parakstīti saskaņā ar pašas karalienes pilnvaru), premjerministrs arī to dara reti, un visbiežāk līgumus paraksta vai pilnvaras to parakstīšanai izdod Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretārs. Vispārējas pilnvaras parakstīt starptautiskus līgumus (taču ikreiz ar Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretāra piekrišanu) ir izsniegtas atbildīgajām FCO amatpersonām, kā arī dažiem Lielbritānijas diplomātiskajiem pārstāvjiem. Citām personām nepieciešama speciāla pilnvara.

Pilnvaras dokumentu starptautiska līguma parakstīšanai sagatavo FCO Līgumu nodaļa un tās iesniedz parakstīšanai Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretāram, ja vien izņēmuma gadījumos, tādos kā Eiropas Savienības līgumu parakstīšanas lietās, pilnvara nav jāparaksta karalienei.

(d) Ponsonbija noteikums

Kā izriet no karaliskās prerogatīvas, tad starptautiska līguma noslēgšanai Lielbritānijā parlamenta piekrišana nav nepieciešama. Lielbritānijs parlaments šī iemesla dēļ ir asi kritizējis karalisko prerogatīvu un norādījis, ka starptautisko līgumu nozīmīguma dēļ ir nepieciešama obligāta to iepriekšēja apspriešana parlamentā: mūsdienās starptautisku līgumu priekšmets ir ne tikai diplomātija un valsts drošība kā vēsturē, bet arī svarīgi ekonomiski jautājumi, ieskaitot Lielbritānijas dalību tādās ekonomiska rakstura organizācijās kā Pasaules tirdzniecības organizācija.[244]

Tomēr, kā jau minēts, jāņem vērā apstāklis, ka Lielbritānija nav kodificēto tiesību valsts. Tādēļ līdztekus parlamenta, ministriju un citiem tiesību aktiem Lielbritānijā pastāv vēl vesela virkne nerakstītu tiesību normu, kas bieži papildina un ietekmē vēl citu tiesību normu jēgu un saturu. Viena

[244] Parlamenta valsts pārvaldes komitejas 4.ziņojums. Pieejams: *http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmpubadm/422/42204.htm* (skatīts 09.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

no šādām nerakstītām normām ir t.s. 1924.gada Ponsonbija noteikums,[245] saskaņā ar kuru *visi* starptautisko līgumu teksti, kas ir jāratificē (ar dažiem izņēmumiem), ir jānodod parlamenta rīcībā (burtiski: "jānoliek parlamenta priekšā") uz divdesmit vienu parlamenta sēdes dienu. Tikai pēc šī perioda notiek līguma ratifikācija. Līguma nodošana parlamenta rīcībā tiek izdarīta ar Pavēles dokumentu (*Command Paper*), kas tiek publicēts kādā no Ārējo un sadraudzības lietu biroja izdevumiem. Jāatzīmē, ka nodošana parlamenta rīcībā nenozīmē *pienākumu* parlamentam starptautisko līgumu apspriest vai apstiprināt – tas tikai nozīmē, ka parlamentam ir *tiesības* līgumu apspriest. Zemāk detalizēti raksturota Ponsonbija noteikuma piemērošana.[246]

(i) Ponsonbija noteikuma izcelsme

Parlamenta izskatīšanai Lielbritānijas noslēgtie starptautiskie līgumi tika iesniegti jau kopš 1892.gada, publicējot šos līgumus īpašos Pavēles dokumentos ar nosaukumu "Līgumu sērijas" (*Treaty Series*). Taču līgumi tika publicēti Līgumu sērijās tikai pēc tam, kad tie jau bija stājušies spēkā un kļuvuši Lielbritānijai saistoši, attiecīgi parlamentam vairs nebija iespēju tiem piekrist vai nepiekrist.

Taču 1924.gada 1.aprīlī Artūrs Ponsonbijs, Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretāra vietnieks Ramzeja Makdonalda pirmās leiboristu valdības laikā, paziņoja, ka: "Viņa majestātes valdības nodoms ir nolikt uz abu parlamenta palātu galda jebkuru starptautisku līgumu, tiklīdz tas parakstīts, uz divdesmit vienas dienas periodu, pēc kura līgums tiks ratificēts, publicēts un izplatīts Līgumu sērijās." Tādējādi, parlaments pats var izvēlēties, vai apspriest konkrēto līgumu, jo valdība uzskatīja, ka katra līguma obligāta apspriešana parlamentā pārmērīgi apgrūtinātu tā darbu. Tādējādi, parlamenta klusēšana tiks interpretēta kā piekrišana starptautiskajam līgumam.[247]

Sekojošā valdību toriju premjera Stenlija Boldvina vadībā Ponsonbija noteikumu atcēla, taču tas tika atkārtoti ieviests 1929.gadā un no tā laika kļuva par paražu, ko ievēroja visas turpmākās valdības. Jāuzsver, ka, ja valdība neievēros Ponsonbija noteikumu, nekādu juridisku seku nebūs (jo, strikti ņemot, karaliskā prerogatīva neprasa parlamenta iesaistīšanu). Taču praksē šī noteikuma neievērošana pakļautu valdību bargai parlamenta kritikai, un Lielbritānijā tas ir pietiekami spēcīgs apsvērums, lai Ponsonbija noteikumu ievērotu.

(ii) Ponsonbija noteikuma pašreizējā piemērošana

Saskaņā ar pašreizējo Ponsonbija noteikuma piemērošanu parlamenta abu palātu rīcībā uz divdesmit vienu sēdes dienu tiek nodoti visi starptautiskie līgumi, ko Lielbritānija parakstījusi, un kas ir

[245] Ponsonby Rule. 171 HC Deb., col. 2001, 1 April 1924.
[246] Izklāsts sagatavots, izmantojot Ārējo un sadraudzības lietu biroja materiālus, pieejami *http://www.fco.gov.uk/en/about-the-fco/publications/treaties* (skatīts 09.09.2009).
[247] 171 HC Deb., col. 2001, 1 April 1924, c.1999-2005.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

jāratificē, kā arī tie, kuriem vienkārši jāpiekrīt vai jāpievienojas. Ponsonbija noteikums neattiecas uz tādiem starptautiskiem līgumiem, kas stājas spēkā to parakstīšanas brīdī.

Līgums tiek nodots parlamenta rīcībā ar Vadības papīra starpniecību, kas tiek publicēts vienā no šādām FCO izdotajām publikāciju sērijām:

- Divpusēji līgumi – Valstu sērijas (*Country Series*);
- Daudzpusēji līgumi – Dažādas sērijas (*Miscellaneous Series*);
- Līgumi starp dalībvalstīm un kādu no Eiropas kopienām vai Eiropas Savienības dalībvalstu vidū – Eiropas Kopienu sērijas (*European Communities Series*).

Ponsonbija noteikums tiek piemērots arī tādiem starptautisku līgumu grozījumiem, kas ir jāratificē, vai arī, kas nav jārtificē, bet kuru ieviešanai nepieciešama normatīvu aktu izdošana. Svarīgi atzīmēt, ka Ponsonbija noteikums tiek attiecināts arī tādiem jauktiem starptautiskiem līgumiem, kurus Lielbritānija slēdz kopā ar Eiropas Kopienu.

Kopš 1998.gada Ponsonbija noteikumam tiek pakļauti arī tādi starptautiskie līgumi, kas nav jāratificē vai jāapstiprina, bet par kuru pieņemšanu līguma pusēm ir vienkārši jāpaziņo vai jāizpilda kādas citas konstitucionālas procedūras. Jebkurā gadījumā, neatkarīgi no procedūras, kā Lielbritānija pievienojas šiem līgumiem, parlamenta rīcībā pirms to ratifikācijas tiek nodoti šādi starptautiski līgumi:

- kas saistīti ar jebkādu izmaiņu veikšanu nacionālajos tiesību aktos;
- kuri rada kaut nelielu finanšu slogu valdībai;
- kas ietekmē Lielbritānijas privāto tiesību subjektu tiesības.[248]

Kopš 1997.gada 1.janvāra saskaņā ar valdības ministru apņemšanos visiem starptautiskajiem līgumiem, ko nodod parlamenta rīcībā saskaņā ar Ponsonbiju noteikumu, tiek pievienots skaidrojošais memorands.[249] Skadrojošais memorands apraksta starptautiskā līguma priekšmetu un uzskaita iemeslus, kāpēc Lielbritānijai būtu jānoslēdz šis līgums, norādot arī līguma dotās priekšrocības un jebkādus jaunus pienākumus. Skaidrojošais memorands tiek publicēts Ārvalstu un sadraudzības biroja mājas lapa Līgumu sadaļā.[250]

Valdība (Ārvalstu un sadraudzības lietu birojs) nodod ar attiecīgo starptautisko līgumu saistīto Vadības papīru un skaidrojošo memorandu tai parlamenta komisijai, kas varētu pēc valdības ieskatiem būt atbildīga par konkrētu jomu. Pēc šīs parlamenta komisijas pieprasījuma līguma rīcībā nodošanas

[248] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge University Press, 819.lpp.
[249] Underaking by Ministers on 16 December 1996 [H.C. Deb. (1996) 287, WA 94302; H.L.Deb. (1996) 576, WA 101].
[250] http://www.fco.gov.uk/en/about-the-fco/publications/treaty-command-papers-ems/ (skatīts 10.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

periodu var pagarināt: valdībai nav pienākums to pagarināt, bet tā parasti attiecas pret šādu lūgumi piekāpīgi. Atbildīgās parlamenta komisijas ziņā arī ir, vai nodot līgumu izskatīšanai arī citām parlamenta komisijām.

Jāuzsver, ka Ponsonbija noteikums nekādā gadījumā nenozīmē, ka valdībai būtu jāiegūst parlamenta piekrišana pirms līguma ratifikācijas. Ponsonbija noteikuma mērķis ir iesaistīt parlamentu diskusijās par līguma pieņemšanu un lietderīgumu, taču parlamentam nav pilnvaru aizliegt līguma ratifikāciju. No otras puses, ievērojot parlamenta būtisko ietekmi Lielbritānijas tiesību politikā, ja parlaments neatbalstīs kāda starptautiska līguma ratifikāciju, ir ļoti ticams, ka valdība vai nu pārvērtēs līguma nepieciešamību vai uzsāks diskusiju ar parlamentu, lai pārliecinātu par līguma noslēgšanas vajadzību.

(iii) Ponsonbija noteikuma izņēmumi

Kopš 1981.gada Ponsonbija noteikums netiek piemērots divpusējiem līgumiem par nodokļu dubulto neuzlikšanu. Kā 1981.gada 6.maijā atbildē uz parlamenta jautājumu par šo izņēmumu norādīja lords Praivijs Sīls (*Lord Privy Seal*), Ponsonbija noteikuma mērķis ir sniegt parlamentam iespēju apsvērt tās saistības, ko tā brīža valdība vēlas uzņemties. Taču attiecībā uz divpusējiem līgumiem par nodokļu dubulto neuzlikšanu šis mērķis ir sasniegs atbilstoši citu likumu prasībām, kas prasa, lai dubulto nodokļu neuzlikšanas atvieglojumi tiktu apstiprināti ar pārstāvju palātas pozitīvu lēmumu.[251]

Tādēļ arī citos gadījumos, kad konsultācijas ar parlamentu tiek veiktas ar citu procedūru palīdzību, Ponsonbija noteikumu var neizmantot. Piemēram, konsultācijas ar parlamentu var notikt, ja parlamentam par konkrēto jautājumu jāpieņem normatīvs akts vai arī tiek sniegta atbilde uz parlamenta uzdotu jautājumu.

Šo pieņēmumu vēl vairāk pamato arī Lielbritānijas konstitucionālās sistēmas īpatnības, proti, rakstītās konstitūcijas neesamība. Ir autori, kas uzskata, ka fakts, ka valstī formāli nav noteikta hierarhiski augstāka tiesību avota par parlamenta pieņemtajiem aktiem, padara parlamentu par sava veida suverēnu jeb augstākās varas nesēju likumdošanas ziņā.[252] Līdz ar to grūti iedomāties, ka šī augstākā vara nebūtu attiecināma pilnā mērā arī uz starptautisko līgumu slēgšanu.

Jāuzsver, ka starptautiskais līgums nekļūst par Lielbritānijas tiesību sastāvdaļu no ratifikācijas brīža. Līguma ieviešanai ir nepieciešams pieņemt īpašu parlamenta aktu, kurā ir paredzēti tie starptautiskā līguma nosacījumi, kurus Lielbritānija uz sevi ir attiecinājusi.[253]

[251] H.C. Deb. (1981) 4, WA 82.
[252] P.Shears, G.Stevenson, James' Introduction to English Law. Butterworths ed., London, 1996, 107.lpp.
[253] C.Elliott, Fr. Quinn, English Legal System, 3rd edition. Harlow, Pearson Education Limited, 2000, 83.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(e) Starptautisko līgumu spēkā stāšanās

Starptautiskais līgums stājas spēkā un kļūst saistošs Lielbritānijai pēc tā ratifikācijas, ja vien līgums neparedz, ka tas stājas spēkā jau uzreiz pēc parakstīšanas vai notu (līgumu sastādošu dokumentu) apmaiņu, vai, daudzpusēju līgumu gadījumā, ar pievienošanos. Ratifikācija Lielbritānijā tiek saprasta tās tradicionālajā starptautisko tiesību un Vīnes līgumtiesību konvencijas 16.panta izpratnē kā ratifikācijas raksta nodošana otrai līguma pusei (divpusēju līgumu gadījumā) vai depozitārijam (daudzpusēju līgumu gadījumā).

(f) Starptautisko līgumu ieviešana Lielbritānijas tiesību sistēmā un vieta Lielbritānijas tiesību normu hierarhijā

(i) Starptautisko līgumu ieviešana

Attiecībā uz starptautisko tiesību piemērošanu nacionālajās tiesībās Lielbritānija ir uzskatāma par duālistisku valsti. Lai gan daudzās valstīs starptautiskie līgumi, tiklīdz parakstīti un ratificēti, kļūst par nacionālo tiesību sastāvdaļu, kam piemīt tiešā iedarbība (monisma doktrīna), Lielbritānijā lielākoties, lai starptautiskajām tiesībām būtu tiešā iedarbība, papildus nepieciešams pieņemt parlamenta aktu, kurā paredzēti starptautiskā līguma nosacījumi.[254] Kamēr šāds akts nav pieņemts, persona uz starptautiskā līguma nosacījumiem tiesā atsaukties nevar, proti, šādam līgumam nepiemīt tiešā iedarbība. Šī duālisma doktrīna (dēvēta arī par transformācijas doktrīnu) balstās pieņēmumā, ka starptautiskās un nacionālās tiesības ir divas dažādas tiesību sistēmas, kas darbojas neatkarīgi un tāpēc, lai jebkāds starptautisko tiesību princips varētu tikt piemērots nacionālajā jurisdikcijā, tam ir jābūt tieši un konkrēti "pārvērstam" nacionālajās tiesībās, izmantojot piemērotu konstitucionālo mehānismu, tādu kā parlamenta aktu.[255] Jāuzsver, ka šī duālisma jeb transformācijas doktrīna Lielbritānijā attiecas tikai uz starptautiskajiem līgumiem un ne vienmēr tiek piemērota citiem starptautisko tiesību avotiem, it īpaši starptautiskajām paražām, kuru vieta Lielbritānijas tiesību sistēmā tiks īsi raksturota tālākās apakšnodaļās.

Duālisma jeb transformācijas doktrīnas piemērošana starptautiskajiem līgumiem pamatota arī apsvērumā, ka, kā jau augstāk apskatīts, starptautisko līgumu pieņemšanas procesu nosaka karaliskā prerogatīva, ko īsteno valdība bez obligātas parlamenta līdzdalības. Ja šādā veidā noslēgti starptautiski līgumi varētu būt tieši iedarbīgi, tas nozīmētu valdības tiesības īstenot likumdevēja varu bez parlamenta līdzdalības, kas saskaņā ar varas dalīšanas principu nav pieļaujams. Tātad, lai gan monarhs, kura vārdā darbojas valdība, patur tiesības parakstīt un ratificēt starptautiskos līgumus, tam tomēr nav tiesības tieši īstenot likumdevēja varu. Tādēļ, lai starptautiskais līgums varētu kļūt par Lielbritānijas tiesību sastāvdaļu, ir nepieciešams parlamenta pieņemts akts.

[254] C.Elliott, Fr. Quinn, English Legal System, 3rd edition. Harlow, Pearson Education Limited, 2000, 83.lpp.
[255] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.129.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Šo apsvērumu Lielbritānijas tiesībās ilustrē 19.gadsimta beigās izskatītā *Parlement Belge* lieta. Šajā lietā tiesa izskatīja strīdu par zaudējumu atlīdzību saistībā ar Beļģijas karaļa kravas kuģa *Parlement Belge* sadursmi ar britu velkoni. Zaudējumu atlīdzības prasību britu velkoņa īpašnieks cēla Anglijas pirmās instances tiesā (*High Court*). Lietā iejaucās ģenerālprokurors (*attorney general*) un paziņoja, ka Anglijas tiesai neesot jurisdikcijas pār beļģu kuģi, jo tas ir Beļģijas karaļa īpašums, un saskaņā ar 1876.gada līgumu starp Lielbritāniju un Beļģiju uz kravas kuģiem attiecas tā pati imunitāte pret ārvalsts jurisdikciju kā karakuģiem. Taču tiesa noraidīja ģenerālprokurora iebildumus un norādīja, ka atbilstoši starptautiskajām paražām imunitāte no jurisdikcijas attiecas tikai uz kara kuģiem, un tā nevar tikt paplašināta uz kravas kuģiem bez parlamenta piekrišanas: tā būtu "monarha starptautisko līgumu slēgšanas prerogatīvas pielietošana bez precedenta, kas principā būtu pretrunā ar konstitucionāliem principiem".[256]

Nesenākā lietā šo doktrīnu apstiprināja Lielbritānijas augstākā tiesu instance – Lordu palāta savā spriedumā *Maclaine Watson v Department of Trade and Industry*. Šajā lietā lords Olivers paskaidroja (Lordu palātas spriedumā tiek ietverti katra atsevišķā lorda viedokļi – parasti ir viens vai vairāki lordi, kas izklāsta galīgo spriedumu, un citi vai nu viņiem piekrīt (vairākums) vai arī izklāsta citu viedokli):

> "[..] atbilstoši Apvienotās Karalistes konstitucionālajām tiesībām, karaliskā prerogatīva, lai gan ietver tiesības noslēgt starptautiskus līgumus, tomēr neietver tiesības bez parlamenta līdzdalības izmainīt likumus vai piešķirt tiesības privātpersonām vai atņemt privātpersonām tādas tiesības, ko tiem piešķir nacionālās tiesības. Kā tas dažkārt tiek formulēts, starptautiski līgumi neieviešas paši par sevi. Pavisam vienkārši sakot, starptautisks līgums nav angļu tiesību sastāvdaļa, ja vien un kamēr tas nav ieviests tiesību sistēmā ar likumdošanas palīdzību."[257]

Lords Templmans papildināja:

> "Izņemot tādā mērā, kā starptautisks līgums ir ticis ieviests Apvienotās Karalistes tiesībās ar likuma starpniecību, Apvienotās Karalistes tiesām nav pilnvaru piemērot starptautiskā līguma tiesības vai pienākumus ne pēc suverēnās valdības, ne pēc privātpersonas lūguma."[258]

Jāuzsver, ka ne visi Lielbritānijas noslēgtie starptautiskie līgumi tiek ieviesti nacionālajā tiesību sistēmā. Taču parasti ar parlamenta aktu tiek ieviesti tādi starptautiskie līgumi, kuru piemērošana Lielbritānijā prasa nacionālo kopējo tiesību vai normatīvo aktu izmainīšanu vai papildināšanu, vai kas

[256] The *Parlement Belge* (1879), 4 PD, pp.129-154.
[257] *Maclaine Watson v Department of Trade and Industry*, [1989] 3 All England Reports 523, 531, 544-5.
[258] Maclaine Watson v Department of Trade and Industry, [1989] 3 All England Reports 523, 526.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

ietekmē privātās tiesības, rada finansiālas saistības Lielbritānijai, palielina Eiropas Parlamenta pilnvaras, palielina monarha pilnvaras vai nodod Lielbritānijai piederošu teritoriju citai valstij.[259]

Tālāk jāaplūko, kāda loma un piemērošanas iespējas Lielbritānijas tiesībās ir neieviestam starptautiskam līgumam. Ieviešanas nepieciešamība, protams, nenozīmē, ka angļu tiesībās neieviests starptautiskais līgums nebūtu Lielbritānijai saistošs – tas tikai nozīmē, ka uz šo līgumu nevar atsaukties Lielbritānijas tiesās un tam nav tiešā iedarbība. Šāda neieviesta starptautiska līguma interpretācija, kā arī vērtējums, vai šāds līgums tiek ievērots, ir monarha vai valdības ziņā, un tiesa parasti piekritīs šādam vērtējumam.[260] Turklāt, uz neieviestu starptautisku līgumu Lielbritānijas tiesās var atsaukties netieši vai kā uz faktu, kad tas nepieciešams, lai izskaidrotu lietas faktiskos apstākļus, piemēram, ja starptautiska līguma normas ir iekļautas privātā līgumā.[261] Tāpat, ja kāds normatīvs akts tieši atsaucas uz neieviestu starptautisko līgumu, šo līgumu var izmantot, lai interpretētu attiecīgajā normatīvajā aktā paredzētās rīcības brīvības robežas.[262] Vairākos tiesu precedentos turklāt ir pieļauts, ka starptautiska līguma ratificēšana pat bez tā ieviešanas var radīt privātpersonai tiesisko paļāvību, ka izpildvara, ja vien kādos likumos vai rīkojumos nav norādīts pretējais, rīkosies saskaņā ar šo līgumu.[263]

Šai duālisma jeb transformācijas doktrīnai ir daži izņēmumi. Tā, piemēram, Eiropas Kopienas dibināšanas līgumam un atsevišķiem citiem tiesību aktiem, kas pieder pie Kopienas tiesībām (*acquis communautaire*), piemīt tiešā iedarbība – persona var uz tiem atsaukties Lielbritānijas tiesās. Tomēr šo tiešo iedarbību šādiem tiesību aktiem piešķir Kopienas, nevis Lielbritānijas tiesības. Attiecībā uz Kopienas tiesību ieviešanu Lielbritānijas tiesību sistēmā, jāpiemin Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Savienības padomei laikā, kad Lielbritānija bija vēl tikai Eiropas Kopienas kandidātvalsts. Ziņojumā Komisija optimistiski norādīja, ka "pilnīgas Kopienas tiesību ietekmes nodrošināšanas Lielbritānijā problēmas neatšķiras no problēmām, ar ko savulaik ir saskārušās citas Kopienas dalībvalstis."[264] Tomēr, kā izriet no šī apskata, viedokļu dažādība starptautisko līgumu ieviešanas jomā Lielbritānijā ir lielāka nekā citās dalībvalstīs.

Tāpat, izņēmums ir starptautiski līgumi tādās svarīgās jomās kā kara uzsākšana, teritorijas nodošana citai valstij vai jaunu izmaksu radīšana sabiedriskajā budžetā – šāda veida starptautiskie līgumi ir saistoši iedzīvotājiem bez parlamenta pieņemta ieviešanas akta. No otras puses, izņēmums tiek piemērots arī mazsvarīgiem administratīva rakstura starptautiskiem līgumiem, kas stājas spēkā uzreiz

---

[259] Sir Ian Sinclair, Susan J. Dickson, and Graham Maciver. United Kingdom. In: National Treaty Law and Practice, eds: Duncan B. Hollis, Merritt R. Blakeslee and L. Benjamin Ederington. Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p.230.
[260] *Lonrho Exports v ECGD* [1996] 4 All England Reports 673, 688.
[261] Maclaine Watson v Department of Trade and Industry, [1989] 3 All England Reports, 523, 545.
[262] *R v. Secretary of State, On the Application of the Channel Tunnel Group*, 199 International Law Reports, pp.398, 407-08.
[263] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.138.
[264] A. Martin, "*The Accession of United Kingdom to European Communities: Judicial Problems*". *Common Market Law Review* 7, 1968-1969, 5.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pēc to parakstīšanas un netiek ratificēti (attiecīgi, uz tiem parasti netiktu attiecināts arī Ponsonbija noteikums), ja vien tie neizmaina nacionālo tiesību normas. Parlamenta pieņemts ieviešanas akts arī nav nepieciešams, ja parlaments savu piekrišanu vispārējā veidā ir devis jau iepriekš attiecībā uz starptautisku līgumu noslēgšanu konkrētā jomā un izdodot valdībai deleģējumu pieņemt sekundāros normatīvos aktus, ar kuriem tiek ieviesti šo līgumu noteikumi (būtībā, šajā gadījumā ieviešana notiek, taču ne ar parlamenta aktu, bet gan ar sekundāro likumdošanu).[265] Konkrēts piemērs, kad starptautisko līgumu noteikumi tiek ieviesti ar sekundāro normatīvo aktu starpniecību, ir Apvienoto Nāciju sankcijas. Šo sankciju ieviešanas procedūru Lielbritānijā nosaka 1946.gad Apvienoto nāciju akts,[266] kurš paredz, ka sankcijas tiek ieviestas saskaņā ar Padomes lēmuma (*Order in Council*)starpniecību.

(ii) Starptautisko līgumu vieta tiesību normu hierarhijā

Starptautiskajiem līgumiem nav strikti noteikta vieta Lielbritānijas tiesību normu hierarhijā. Taču precedentos ir nostiprināta prezumpcija, ka nacionālās tiesības ir jāinterpretē tā, lai izvairītos no pretrunas ar starptautiskajām tiesībām.[267] It īpaši, šis princips tiek piemērots, ja parlamenta pieņemtais tiesību akts, kas ievieš starptautisko līgumu, ir daudznozīmīgi saprotams. Tad tiek izvēlēta nozīme, kas ir saskaņā ar starptautisko līgumu. Kā norādījis lords Diploks *Salomon* lietā: "Parlaments nevēlas rīkoties pretēji starptautiskajām tiesībām, ieskaitot konkrētas ar starptautisko līgumu uzliktas saistības."[268] Taču, ja ir skaidra pretruna starp parlamenta pieņemtu tiesību aktu un starptautisku līgumu, tad tiesa piemēros parlamenta pieņemto tiesību aktu.[269] Tiesību doktrīnā atzīts, ka tādējādi Lielbritānija riskē izraisīt Lielbritānijas starptautiski tiesisko atbildību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, tādēļ ir bijuši mēģinājumi atsaukties uz neieviestiem vai citādi ieviestiem starptautiskajiem līgumiem kā sabiedriskās kārtības (*public policy*) principu, it īpaši saistībā ar cilvēktiesību līgumiem, taču tiesai tomēr nav pienākums tos piemērot.[270]

Attiecībā uz to nacionālo normatīvo aktu interpretāciju, ar kuriem tiek ieviesti starptautiskie līgumi, angļu tiesas piemēro teleoloģisko iztulkošanas metodi, īpašu nozīmi piešķirot tiesību akta *travaux préparatoires*. Lords Houps *Sidhu v British Airways* lietā norādīja, ka "[..] ir vispārpieņemts, ka jāpiemēro mērķa noskaidrošanas pieeja, interpretējot starptautisku līgumu, kam ir tiesību akta spēks šajā valstī"[271]. Citās lietās tiesa ir atsaukusies uz Vīnes līgumtiesību konvencijā iekļautajām

[265] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.138.
[266] United Nations Act 1946 (c.45).
[267] *Garland v British Rail Engineering Ltd* [1983] 2 AC 751.
[268] *Salomon v Commissioners of Customs and Excise* [1967] 2 QB 116, 143.
[269] *Ellerman Lines v Murray* [1931] AC 126.
[270] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.140.
[271] *Sidhu v British Airways* [1997] 1 All England Reports 193, 202.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautisko līgumu interpretācijas normām un izmantojusi tās, iztulkojot nacionālo tiesību aktu, kas ievieš starptautisko līgumu.[272]

Ievērojot Eiropas Savienības tiesību ietekmi, gan jāatzīmē, ka Lielbritānijā tāpat kā citās Eiorpas Savienības dalībvalstīs jāņem vērā Eiropas tiesību pārākuma princips. Uz to norādījusi arī Lordu palāta, uzsverot, ka, ja nacionālais tiesību akts ir pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām, tas ir teleoloģiski jāiztulko saskaņā ar Eiropas tiesībām, lai panāktu harmoniju.[273]

(iii) Starptautiskās paražu tiesību normas

Tā kā daudzi starptautiski līgumi sastāv no starptautisko paražu tiesību kodifikācijas, īsi tiks apskatīta arī starptautisko paražu tiesību normu piemērošana Lielbritānijā.

Kā jau pieminēts, Lielbritānijā nav rakstītas konstitūcijas, un nepastāv arī nekādi skaidri noteikumi attiecībā uz starptautisko paražu tiesību piemērošanu un to statusu tiesību normu hierarhijā. Tomēr precedentu tiesībās ir atrodama atziņa, ka starptautiskās paražu tiesību normas veido daļu no Lielbritānijas nacionālajām tiesībām un to ieviešanai nav nepieciešams nekāds speciāls ieviešanas akts[274] (atšķirībā no starptautiskajiem līgumiem).

Lai atzītu starptautiskās paražu tiesību normas spēkā esamību, Lielbritānijas precedentu tiesības atsaucas uz starptautisko tiesību doktrīnai, atbilstoši kurai ir jākonstatē atbilstoša valstu prakse un "starptautiskais viedoklis" (*opinio juris*).[275] Tā, piemēram, lietā *Trendtex v. Central Bank of Nigeria*[276] Lielbritānijas tiesnesis norādīja uz nepieciešamību tiesām "[..] vadīties no citu valstu tiesu lēmumiem, juristiem, kuri šos jautājumus pēta, starptautiskiem līgumiem un konvencijām." Šī lieta ir nozīmīga arī ar to, ka agrāk starptautisko paražu tiesību piemērošanā Lielbritānijā valdīja t.s. *stare decisis* princips: attiecībā uz starptautisko paražu tiesību ieviešanu tiesām bija saistoši iepriekšējie tiesu nolēmumi to sākotnējā interpretācijā. Taču šajā lietā tiesa paziņoja: "[..] starptautisko tiesību noteikumi veido daļu no Lielbritānijas tiesībām. No tā izriet, ka tiesas piecdesmit vai sešdesmit gadus sens lēmums, kurā interpretēta starptautiskā paražu tiesību norma, mūsdienu tiesām nav saistošs."[277]

Tomēr, tā kā Lielbritānijā valda parlamenta pārākuma princips (*supremacy of the parliament*),[278] parlamenta pieņemtie tiesību akti parasti ir pārāki arī pār tiesu piemērotajām starptautisko paražu tiesību normām. Protams, arī attiecībā uz starptautisko paražu pretrunu ar parlamenta pieņemtu tiesību

[272] *Semco Salvage v Lancer Navigation* [1997] 1 All England Reports 502, 512.
[273] *Pickstone v Freemans* [1988] 3 WLR 265.
[274] R. Higgins, The Effect of Treaties in Domestic Law. Francis Jacobs & Shelley Roberts eds., 1987, supra note 44 at 125; Oppenheims' International Law. Robert Jennings & Sir Arthur Watts eds., 9th ed., 1992, supra note 5 at 56-63.
[275] T. M. Franck, A. K. Thiruvengadam, "*International Law and Constitution-Making*". *Chinese Journal of International Law* 2003(467).
[276] *Trendtex v. Central Bank of Nigeria* [1977] 1 ALL E.R. 881, 888.
[277] Id. at 890 (per Lord Denning, MR).
[278] T. M. Franck, A. K. Thiruvengadam, International Law and Constitution-Making. *Chinese Journal of International Law* 2003(467).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

aktu šaubu gadījumā tiek pieņemts, ka parlamenta nodoms nevarētu būt bijis pārkāpt Lielbritānijas starptautiskās saistības.[279]

(iv) Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērs

Viens no svarīgākajiem Lielbritānijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kura pieņemšana izraisīja daudz diskusiju juristu vidū, ir Eiropas Cilvēktiesību un Pamatbrīvību aizsardzības konvencija (**Eiropas Cilvēktiesību konvencija**). Lielbritānija to ratificēja 1951.gadā.[280] Šajā sadaļā tiks tuvāk apskatīta šīs konvencijas ieviešana nacionālajās tiesībās.

Kā jau augstāk uzsvērts, ratificēšanas fakts pats par sevi vēl nenozīmē, ka valstij šī konvencija nacionālajās tiesībās ir speciāli jāievieš – tas atkarīgs no tā, vai valsts piemēro monisma vai duālisma doktrīnu attiecībās starp starptautiskajām un nacionālajām tiesībām. Katra valsts var izvēlēties, kuru doktrīnu piemērot, un tikai puse Eiropas cilvēktiesību konvencijas dalībvalstu ir izvēlējušās konvencijas normas ieviest ar īpašu aktu.[281]

Lielbritānija ilgu laiku bija to valstu starpā, kas īpaši neieviesa Eiropas cilvēktiesību konvenciju. Tādējādi, ievērojot Lielbritānijas sekošanu duālisma jeb transformācijas doktrīnai, rezultātā Lielbritānija neuzņēmās konkrētas saistības par Eiropas cilvēktiesību konvencijā paredzēto tiesību ievērošanu. Proti, arī tad, kad konvencija bija jau ratificēta, Lielbritānijas iedzīvotāji nevarēja celt nacionālajās tiesās prasību par konvencijas normu pārkāpumu. Tomēr, tāpat kā jebkura cita starptautiska līguma gadījumā Lielbritānijas tiesas tiecās interpretēt nacionālos tiesību aktus saskaņā ar konvencijas normām, pieņemot, ka parlaments nebūtu gribējis tās pārkāpt.[282] Spilgts piemērs bija *Waddington v. Miah*[283] lieta, kad Lordu palāta atsaucās uz konvencijas 7.pantu, lai pamatotu savu viedokli, ka 1971.gada Imigrācijas aktam nevarēja būt atpakaļejošs spēks. Taču, kā jau augstāk norādīts, ja parlamenta akta jēga bija skaidra, nacionālās tiesas to piemēroja pat gadījumā, ja tas bija pretrunā ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas normām.

Tiešā iedarbība Lielbritānijā Eiropas cilvēktiesību konvencijai piemīt tikai kopš 2000.gada, stājoties spēkā speciālajam parlamenta pieņemtajam aktam - Cilvēktiesību aktam, ar kuru konvencija tika ieviesta Lielbritānijas tiesībās.[284] Tādējādi formāli tikai kopš 2000. gada Lielbritānijas publiskās varas iestādēm ir aizliegts rīkoties pretēji konvencijas noteikumiem.[285]

---

[279] Oppenheimers' International Law, supra note 5 at 61-2.
[280] C.Elliott, Fr. Quinn, English Legal System, 3rd edition. Harlow, Pearson Education Limited, 2000, 427.lpp.
[281] Turpat.
[282] Turpat, 428.lpp.
[283] *Waddington v. Miah alias Ullah* [1974] I WLR 683 428, 443.
[284] Human Rights Act 1998. *http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/ukpga_19980042_en_1* (skatīts 25.08.2009).
[285] Turpat, s 6(1).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Saskaņā ar Cilvēktiesību akta 3(1) pantu, tiesām gan parlamenta tiesību akti, gan sekundārās likumdošanas akti, ciktāl tas ir iespējams, ir jātulko, lai tie būtu saskaņā ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas normām.[286] Tas attiecas arī uz tiem tiesību aktiem, kas pieņemti vēl pirms Cilvēktiesību akta pieņemšanas. Tomēr, ja tas nav iespējams, nacionālā tiesa var atzīt parlamenta aktu par neatbilstošu konvencijai.[287] Interesanti ir atzīmēt, ka tiesa gan var parlamenta aktu atzīt par neatbilstošu Eiropas cilvēktiesību konvencijai, taču tiesas kompetencē nav to atzīt par spēkā neesošu.[288] Varētu šķist, ka līdz ar to zūd tiesas atzinuma praktiskā jēga, jo pilnīgi iespējama ir situācija, kad norma tiek piemērota arī tad, ja oficiāli ir atzīta par konvencijai neatbilstošu. Tāpēc jāsecina, ka praksē arī nacionālajās tiesībās ieviestu starptautisko līgumu ievērošana Lielbritānijā ir formāli pakārtota nacionālajiem tiesību principiem – proti, parlamenta pārākuma principam (*supremacy of the parliament*).

Lai arī parlamentam nacionālās tiesības piešķir zināmu "imunitāti" pret pienākumu ievērot starptautiskā līguma noteikumus, citu publiskās varas orgānu rīcības brīvības robežas ir krietni šaurākas. Lai gan parlaments saglabā savu pārākumu likumdošanas ziņā (*legislative supremacy*), likumdevējs, ja tā akts atzīts par neatbilstošu konvencijai, var nonākt zem politiska un sabiedriska spiediena, kas pieprasa šo problēmu novērst.[289] Cilvēktiesību akts arī tieši nosaka, ka Parlamentam, ja tiesa ir atzinusi nacionālās tiesību normas neatbilstību Cilvēktiesību aktam, ir tiesības (taču ne pienākums) neatbilstošo tiesību normu mainīt.[290]

Tādējādi kopumā Cilvēktiesību akts Lielbritānijā ir konstitucionāli nozīmīgs, jo nostiprina tiesu pilnvaras aizsargāt cilvēka pamattiesības. Arī šķietami viennozīmīgi saprotami tiesību akti tiesām ir jāinterpretē tā, lai to nosacījumi būtu saskaņā ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas normām.[291] Lielbritānijas tiesas, piemērojot Cilvēktiesību akta normas, atsaucas arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu atziņām. Tādā ziņā Cilvēktiesību akts parlamenta pārākumu ir mazinājis, savukārt nostiprinot likumības principu (*rule of law*). No otras puses, Lordu palātas lēmumā *Re S* lietā[292] ir noteikts, ka Cilvēktiesību akts nav ieviesis nekādas radikālas pārmaiņas abu šo principu – likumības un parlamenta pārākuma principa – spēka samēra ziņā. Lordu palāta nosprieda, ka tiesām nevajadzētu grozīt likumdošanas aktus, aizbildinoties ar to interpretācijas nepieciešamību atbilstoši Cilvēktiesību konvencijas normām. Līdz ar to var secināt, ka kopumā arī Cilvēktiesību akts parlamenta pārākumu nav būtiski ietekmējis.

---

[286] D.Feldman, English Public Law. Oxford University Press, 2004, 38.lpp.
[287] Human Rights Act 1998, s 6(3). *http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/ukpga_19980042_en_1* (skatīts 25.08.2009).
[288] D.Feldman, English Public Law. Oxford University Press, 2004, 38.lpp.
[289] Turpat.
[290] Human Rights Act 1998, section 10.
[291] *R v. A* [2001] UKHL 25; [2002] 1 AC 45.
[292] [2002] UKHL 10; [2002] 2 All ER 192.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Attiecībā uz procesuālajām tiesībām, kas izriet no Cilvēktiesību akta, jāatzīmē, ka saskaņā ar Cilvēktiesību aktu privātpersonai ir tiesības celt prasību Lielbritānijas tiesās, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas tiesību normām. Visbiežāk šādas prasības tiek pamatotas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6(1) panta (tiesības uz taisnīgu tiesu) pārkāpumu, kā arī ar dažādiem procesuāliem pārkāpumiem.[293] Abi šie pamati daļēji sakrīt, taču Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas lielākoties attiecināmas uz civilo tiesību un kriminālsodu piemērošanu,[294] kamēr procesuālo pārkāpumu jēdziens interpretējams plašāk.[295]

Jāatzīst gan, ka daudzas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas Lielbritānijas tiesību sistēmā nebija svešas arī pirms Cilvēktiesību akta pieņemšanas. Piemēram, tiesības uz taisnīgu tiesu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izpratnē ievērojami līdzinās Lielbritānijas precedentu tiesībās nostiprinātajam tiesību uz atklātu tiesas procesu principam, [296] savukārt konvencijā ietvertās tiesības uz objektīvu tiesu līdzinās noteikumiem pret tiesas ieinteresētību un tiesas uzpirkšanu.[297] Visbeidzot, arī tiesības uz neatkarīgu tiesu Lielbritānijas tiesas izprot līdzīgi.[298]

3.2.3. Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi un to vieta Lielbritānijas tiesību sistēmā

(a) Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu izpratne

Lielbritānijas tiesību piemērošanas praksē ar nosaukumu "vienošanās (saprašanās) memorands" (*memorandum of understanding*) cenšas apzīmēt starptautiskas apņemšanās, kas ir izteiktās tādā formā un redakcijā, kas liecina par nodomu neuzņemties juridiskas saistības.[299] Protams, netiek noliegts, ka dažkārt ar šādu nosaukumu apzīmē arī starptautiskus līgumus. Šīs apakšnodaļas ietvaros galvenokārt tiks apskatīts saprašanās memorandu regulējums to šaurākajā jeb precīzākajā nozīmē – apzīmējot juridiski nesaistošas starptautiskas vienošanās.

Attiecībā uz šādu saprašanās memorandu šaurākā nozīmē saistību ar starptautiskajiem līgumiem, tāpat kā attiecībā uz konstitucionālajiem jautājumiem, Lielbritānijas tiesību sistēmā ir atrodamas dažas īpatnības. Tā, piemēram, Lielbritānijas 1998.gada līgumā ar ASV ir norādīts, ka tas aizstāj divpusējo abu valstu saprašanās memorandu un atstāj spēkā to trīspusējo saprašanās memorandu,[300] būtībā

---

[293] D.Feldman, English Public Law. Oxford University Press, 2004, 829.lpp.
[294] Lietas *Le Compte, van Leuven & De Meyere v. Belgium* Series A No 43 (1981) 4 EHRR 1 at [47]; *Ringeisen v. Austria* (1971) 1 EHRR 455.
[295] *R v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Doody* [1994] 1 AC 531.
[296] Right to a public hearing. D.Feldman, English Public Law. Oxford University Press, 2004, 829.lpp.
[297] Lieta *Re Medicaments and Related classes of Goods (No 2),* [2000] 1 WLR 700.
[298] Lieta *R v. Norwich City Council* [2001] EWHC Admin 657.
[299] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures. 2nd edition, revised May 2004. Information Management Department of Foreign & Commonwealth Office, Treaty Section.
Pieejams*: http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf8/fco_pdf_treatymous* (aplūkots 11.09.2009).
[300] UK-US Maritime and Aerial Operations to Suppress Illicit Trafficking by Sea in the Waters of the Carribean and Bermuda Agreement 1998 (2169 UNTS 252 (No. 38031); UKTS (2001) 2), 23.,24. pants.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

uzskatot saprašanās memorandu par abu valstu līguma sastāvdaļu – tātad, par saistošu starptautisku līgumu.

Jāatzīmē, ka saprašanās memorandu juridiski nesaistošais raksturs tomēr nemazina to tiesisko ietekmi. Starptautisks līgums var būt arī praksē diezgan nenozīmīgs,[301] savukārt saprašanās memorands var būt ārkārtīgi nozīmīgs. Liela atšķirība ir, piemēram, starp Lielbritānijas, Ziemeļīrijas un Albānijas līgumu par tūrisma veicināšanu, kas paredz pienākumu valstīm apmainīties savā starpā ar informatīvajiem tūrisma bukletiem,[302] un 1975. gada Helsinku Nobeiguma aktu.[303] Lielbritānijas tiesību piemērošanas praksē arī atzīmēts, ka saprašanās memorandu nepieciešams sagatavot un noslēgt tikpat rūpīgi kā starptautisku līgumu, jo valsts nodoms vienmēr ir pildīt visas starptautiskās apņemšanās, neatkarīgi no tā, vai tās ir juridiski saistošas vai ne.[304]

Lielbritānijas tiesību doktrīnā arī atzīts, ka saprašanās memorandiem, salīdzinot ar starptautiskajiem līgumiem, ir virkne priekšrocību:

(i) Saprašanās memorandus ne vienmēr nepieciešams publicēt.[305] Lielbritānijā saprašanās memorandi parasti netiek publicēti vispār; izņēmums ir tikai īpašas nepieciešamības gadījumi (piemēram, ja memorands ir īpaši politiski nozīmīgs vai arī ja tas ir cieši saistīts ar starptautisku līgumu).[306] Taču visi noslēgtie saprašanās memorandi tiek uzglabāti FCO lietās, un parakstīta memoranda kopija tiek uzglabāta arī FCO Līgumu nodaļā.

(ii) Saprašanās memorands parasti nesatur sīki izstrādātus procesuālus nosacījumus par tā spēkā stāšanos. Parasti memorands stājas spēkā, tiklīdz parakstīts.[307] Piemēram, Lielbritānijas un dažu citu Eiropas kopienas valstu memorands par gaisa satiksmes liberalizēšanu ļāva eksperimentālām izmaiņām gaisa satiksmes regulējumā notikt daudz ātrāk nekā tas būtu bijis, noslēdzot juridiski saistošu līgumu, un, vērojot

[301] A. Aust, Modern Treaty Law and Practise, 2nd ed. Cambridge University Press, 2000, 32.lpp.
[302] Agreement on Cooperation in the Field of Tourism Between the Government of United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of Republic of Albania. A. Aust, Modern Treaty Law and Practise, 2nd ed. Cambridge University Press, 2000,appendix B.
[303] ILM (1975) 1293.
[304] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures (2004).
[305] A. Aust (2000), 43.lpp.
[306] Turpat.
[307] A. Aust (2000), 45.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

veikto grozījumu gaisa satiksmes regulējumā darbību praksē, grozījumus varēja vēl labāk pielāgot tā mirkļa vajadzībām.[308]

(b) Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu kontrole Lielbritānijas tiesās

Saprašanās memorandu kontrole tiesās anglosakšu tiesību valstīs atšķiras no kodificēto tiesību valstu pieejas. Ir izskanējuši pat viedokļi, ka anglosakšu tiesību valstu tiesneši starptautiskās tiesības pārzina plašāk.[309] Piemēram, ja Lielbritānijas tiesnesis saskaras ar saprašanās memoranda piemērošanas nepieciešamību, parasti viņš vismaz piekrīt memorandu izlasīt, kā arī noklausīsies pamatojumu par tā attiecināšanu uz lietu, lai gan tas, vai tiesnesis uz memorandu atsauksies savā spriedumā, ir atkarīgs, vai saprašanās memorandā tiesnesis atradīs kādu juridisku saikni ar citu Lielbritānijā atzītu tiesību avotu.[310]

(c) Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu praktiska nošķiršana no starptautiskajiem līgumiem

FCO, kas, kā jau izskaidrots, ir Lielbritānijas valdības nodaļa, kas atbildīga par ārlietām, tajā skaitā starptautisko līgumu slēgšanu, ir izstrādājusi detalizētas vadlīnijas, kā nošķirt saistošus starptautiskus līgumus no nesaistošiem saprašanās memorandiem.[311]

Nošķīrums jāveic, nevis vadoties pēc dokumenta nosaukuma, kas var būt maldīgs, bet gan, ievērojot dokumenta formu un lietoto terminoloģiju. No dokumenta formas un terminoloģijas jāsecina, vai dokumenta mērķis ir bijis radīt juridiskas saistības, vai izteikt nesaistošu apņemšanos. Ja Lielbritānija vēlas noslēgt kādu saprašanās memorandu, tas pirms noslēgšanas tāpat kā starptautisks līgums ir jānosūta FCO iepriekšējai pārbaudei.

Praktiskie norādījumi, kā gatavot starptautiskos memorandus, lai tos pēc iespējas labāk nošķirtu no saistošiem starptautiskiem līgumiem, ir šādi:

> "Dokumenta nosaukumā vai atsaucēs uz to nevajadzētu būt vārdam "Vienošanās". Jāizvairās no vārda "vienoties" vai tā atvasinājumiem. Tā vietā jāsaka: "Dalībnieki ir norunājuši" vai "ir sasnieguši šādu saprašanos". Dokumenta noteikumi jāformulē kā nodoma izteikšana, nevis kā pienākumi, lai izvairītos, ka dokuments tiktu uzskatīts par līgumu."[312]

Tālāk, praktiskie norādījumi ietver tabulu ar terminiem, kas nedrīkst tikt lietoti saprašanās memorandos, piedāvājot tiem alternatīvas. Šie norādījumi ietverti tabulā Nr.4.

---

[308] Turpat.
[309] Turpat, 56.lpp.
[310] Turpat.
[311] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures (2004).
[312] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures (2004).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tabula Nr.4 Saprašanās memorandos lietojamā terminoloģija[313]

Termini, kurus nedrīkst lietot	**Ieteicamie termini**
Pants	Punkts
Vienojas	Pieņem, apstiprina, nolemj
Vienošanās vai uzņemšanās	Noruna vai saprašanās
Autentisks vai autoritatīvs [domāts, attiecībā uz dokumenta eksemplāru juridisko spēku]	Vienādi derīgs
Klauzula	Punkts
Nosacījumi	Noteikumi
Paliek spēkā	Turpina radīt sekas
Ir apstiprināts [parakstu daļā]	Parakstīts
Stājas spēkā	Sāk darboties, sāk radīt sekas
Savstarpēji vienojas	Kopīgi nolēma
Saistības	Apņemšanās
Puses	Valdības vai dalībnieki
Preambula	Ievads
Tiesības	Labumi
Ir tiesības	Ir atļauts
Apņemas, vienojas, uzņemas	Nolemj
Uzņemas	Īsteno

[313] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures (2004).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.2.4. Starpresoru, atvasināto publisko personu un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskus līgumus, šo līgumu slēgšanas kārtība un to vieta Lielbritānijas tiesību sistēmā

(a) Atvasināto un neatkarīgo publisko personu normatīvo aktu izdošanas tiesības

Lai aplūkotu Lielbritānijas atvasināto un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskus līgumus, vispirms jāpievērš uzmanība, kādas ir šāda veida personu tiesības izdot normatīvus aktus vispār. Daudzos gadījumos Lielbritānijas parlamenta pieņemtie likumi ietver sevī tikai tiesību akta pamatnosacījumus, detalizētāku regulējumu atstājot citu institūciju vai to struktūrvienību ziņā. Šādas institūcijas vai struktūrvienības var būt gan ministriju departamenti, gan vietējās pašvaldības, gan arī citi publisko tiesību subjekti.[314] Tiesības šādām citām institūcijām pieņemt normatīvus aktus tiek deleģētas ar īpašu parlamenta pilnvarojuma aktu.[315]

Kā jau ievaddaļā norādīts, Lielbritānijā pastāv divi deleģētās likumdošanas veidi atbilstoši parlamenta aktā noteiktajam pilnvarojuma apjomam:

(i) statūtu instrumenti (*statutory instruments*), ko pieņem valdības departamenti;

(ii) padomes pavēles (*Orders in Council*).

Šie deleģētās likumdošanas instrumenti pieder pie sekundārajiem likumdošanas aktiem (*secondary legislation*). Tie ir pieņemti saskaņā ar parlamenta pilnvarojumu, taču kurus nav nepieciešams caurskatīt un pieņemt parlamentā.[316] Taču, neatkarīgi no šo aktu pieņemšanas procedūras, tiesību avotu hierarhijā uz deleģētās likumdošanas pamata pieņemtie akti ir pieskaitāmi pie tādiem pašiem angļu tiesību pamatavotiem, kā parlamenta akti un tiesu precedenti.[317]

Vietējie publisko tiesību subjekti – pašvaldības un citi publisko tiesību subjekti var izdot tiesību aktus (bye-laws).

(b) Deleģētās likumdošanas ceļā pieņemto tiesību aktu kontrole tiesās

Deleģētās likumdošanas ceļā pieņemto aktu kontrole Lielbitānijā tiek īstenota stingrāk nekā parastajā kārtībā pieņemto parlamenta aktu kontrole. Akta tiesiskums var tikt pārbaudīts divu veidu procedūru ceļā:

---

[314] C.Elliott, F. Quinn, English legal System, 3rd ed. Harlow, Pearson Education Ltd, 2000, 51.lpp.
[315] Turpat.
[316] M.Partington, An Introduction to the English Legal System. Oxford University Press, New York, 2000, 43.lpp.
[317] W.T.Mayor, Basic English Law, 2nd edition. Macmillan Press, 1995, London, 20.lpp.

(i) procesuālo pilnvaru pārsniegšanas procedūra (*procedural ultra vires*);

(ii) materiālajās tiesībās noteikto pilnvaru pārsniegšana (*substantive ultra vires*).[318]

Pirmajā gadījumā prasītājs savu prasību pamato ar to, ka nav tikusi ievērota parlamenta izdotajā pilnvarojuma aktā noteiktā procedūra. Otrajā gadījumā prasība tiek pamatota ar apgalvojumu, ka pieņemtajā tiesību aktā regulējamo jautājumu loks pārsniedz pilnvarojuma aktā noteiktās robežas.

Spilgts materiālajās tiesībās noteikto pilnvaru pārsniegšanas procedūras gadījums ir, piemēram, lieta *R v. Secretary of State for Social Security*.[319] 1993. gadā Lielbritānijā tika pieņemts Patvēruma lūguma akts (*Asylum and Immigration Appeals Act*), paredzot imigrantiem tiesības saņemt sociālos pabalstus pat gadījumā, ja viņu pieteikums patvēruma piešķiršanai vēl nav izlemts vai arī ticis pārsūdzēts un galīgais lēmums vēl nav zināms. Šāds regulējums veicināja masveidīgu "vieglākas dzīves meklētāju" pieplūdumu. Lai mazinātu ekonomisko imigrantu skaitu, valsts sociālās drošības sekretārs (*Secretary of State for Social Security*) saskaņā ar 1992. gada parlamenta pieņemto pilnvarojuma aktu izdeva regulas, nosakot, ka sociālie pabalsti un sociālie atvieglojumi būs pieejami tikai tiem imigrantiem, kas līdz piešķirt patvērumu nekavējoties pēc valsts robežas šķērsošanas.

Jauno regulējumu apstrīdēja Lielbritānijas Imigrantu Labklājības padome, norādot, ka valsts sekretāram nebija tiesību šāda satura aktu pieņemt. Apelācijas tiesa (*Court of Appeal*) Imigrantu Labklājības padomes prasību apmierināja, apliecinot, ka 1993.gada akta mērķis ir bijis patvēruma meklētājiem tiesības piešķirt, nevis, gluži otrādi, atņemt. Pēc tiesas domām, valsts sociālās drošības sekretāra pieņemto aktu sekas savukārt būtu tādas, ka lielākā patvēruma meklētāju daļa vai nu atgrieztos valstīs, no kurām izceļojuši, vai arī nevarēs saņemt uzturlīdzekļus, kamēr lūgums piešķirt patvērumu Lielbritānijas varas iestādēs vēl nav izskatīts. Tiesa nosprieda, ka, pieņemot 1992. gada pilnvarojuma aktu, parlaments noteikti nebija domājis dot sociālās drošības sekretāram tiesības anulēt 1993.gada Patvēruma akta nosacījumus. Šo aktu anulēt varēja tikai pats parlaments. Līdz ar to tiesa secināja, ka valsts sociālās drošības sekretārs pārsniedza sava pilnvarojuma robežas.

(c) Starpresoru, atvasināto un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskus līgumus

Kā jau augstāk aplūkots, starptautisko līgumu slēgšana izriet no karaliskās prerogatīvas, ko īsteno Lielbritānijas valdība. Tāpēc starptautiskus līgumus Lielbritānijas vārdā var slēgt tikai subjekti, kam saskaņā ar karalisko prerogatīvu ir izsniegtas pilnvaras šādai rīcībai.

---

[318] C.Elliott, Fr. Quinn, English Legal System, 3rd ed. Harlow, Pearson Education Limited, 2000, 54.lpp.

[319] *R v. Secretary of State for Social Security, ex parte Joint Council for the Welfare of Immigrants* [1996]. 4 All ER 385, CA 55.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tādējādi, ne starpresoru iestādēm, ne arī atvasinātām vai neatkarīgām publiskām personām nav tiesību slēgt starptautiskus līgumus Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē Lielbritānijas vārdā. Šādas iestādes starptautiskus līgumus varētu slēgt tikai tad, ja tām ir izdotas attiecīgas pilnvaras[320] (bet tādā gadījumā tās vienkārši īstenotu karalisko prerogatīvu tāpat kā citi valdības pārstāvji).

Praksē ir gadījumi, kad atsevišķas Lielbritānijas iestādes ir slēgušas saprašanās memorandus savā vārdā ar kādas citas valsts iestādi, kas varētu tikt uzskatīts par starpresoru saprašanās memorandu. Piemēram, ir noslēgti vairāki saprašanās memorandi starp Gruzijas un Lielbritānijas iekšlietu ministrijas pakļautībā esošajām izmeklēšanas iestādēm.[321] Tomēr, kā jau augstāk analizēts, Lielbritānijas tiesību doktrīnā un praksē pastāv rūpīgi centieni nošķirt saprašanās memorandus no starptautiskiem līgumiem, tādēļ šādi starpresoru saprašanās memorandi nevar tikt uzskatīti par starpresoru starptautiskiem līgumiem.

3.2.5. Starptautisko līgumu publiskums

Atšķirībā no lielākās daļas kontinentālās Eiropas valstu, Lielbritānijā parlamenta aktu (tajā skaitā arī aktu, kuri inkorporē nacionālajās tiesībās starptautiskā līguma nosacījumus) stāšanās spēkā parasti nav atkarīga no to publikācijas brīža. Parasti tiek uzskatīts, ka akts stājas spēkā ar karalienes paraksta uzlikšanas brīdi.[322]

Lielbritānijas noslēgtie starptautiskie līgumi tāpat kā parlamenta pieņemtie akti un citi dokumenti tiek uzglabāti Parlamenta arhīvos, kur jebkura ieinteresēta persona par brīvu var iepazīties ar tiem to oriģinālajā veidolā.[323] Sabiedriskā sektora informācijas biroja mājaslapa publicē visus publiskos parlamenta pieņemtos aktus, tajā skaitā ratificētos starptautiskos līgumus.[324]

Kopš 1991. gada Lielbritānijā pastāv oficiālā parlamenta un izpildvaras iestāžu pieņemto normatīvo aktu datubāze (*the UK Statute Law Database*),[325] kurā tiek publicēti gan spēkā stājušies akti, gan arī to projekti. Tad, kad datubāze tika izveidota, kādu laiku to nevarēja brīvi izmantot jebkurš Lielbritānijas iedzīvotājs. Lai gan oficiālo valsts finansēto normatīvo aktu datubāzu un laikrakstu primārais mērķis ir sniegt personai informāciju par savām tiesībām, arī šinī jomā ir jāņem vērā Lielbritānijas tiesību sistēmas īpatnības. Viena no šīm īpatnībām ir, ka Lielbritānijā ir tik attīstīta autortiesību aizsardzība, ka

---

[320] Treaties and MoUs. Guidance on Practice and Procedures. 2nd edition, revised May 2004. Information Management Department of Foreign & Commonwealth Office, Treaty Section.
Pieejams: *http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf8/fco_pdf_treatymous* (aplūkots 11.09.2009).

[321] Memorandum of Understanding between the Ministry of State Security, the Prosecutor's Office, the Ministry of Internal Affairs and the Ministry of Tax Revenue of Georgia and the Association of Chief Police Officers, the Crown Prosecution Service of England and Wales, the Serious Fraud Office, Her Majesty's Customs and Excise, the National Crime Squad and the National Criminal Intelligence Service of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Georgia on cooperation in the fight against serious crime, organized crime, illicit drug trafficking and in like matters of mutual interest. Pieejami: *http://www.police.ge/en/nusxa.aspx* (skatīts 11.09.2009).

[322] *http://www.courtroomadvice.co.uk/statute-law-england.html* (skatīts 24.08.2009.).

[323] *http://www.parliament.uk/publications/archives.cfm* (skatīts 09.09.2009).

[324] *http://www.opsi.gov.uk/acts.htm* (skatīts 09.09.2009).

[325] *http://www.statutelaw.gov.uk/* (skatīts 24.08.2009.).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tā dažkārt robežojas pat ar informācijas brīvības ierobežošanu. Tā tas bija arī oficiālās normatīvo aktu datubāzes izveides gadījumā, attiecībā uz kuru ilgu laiku bija strīds par to, ļaut vai neļaut datubāzi izmantot bez maksas, kas pēc Lielbritānijas varas iestāžu domām būtu bijis pretēji autortiesību normām.[326] Tomēr tagad datubāze ir publiski un par brīvu pieejama tiešsaistes režīmā. Šajā datubāzē tiek publicēti arī Lielbritānijas noslēgtie starptautiskie līgumi. Tomēr starptautisko līgumu meklēšanas iespējas datubāzē nav īpaši norādītas, kas apgrūtina to meklēšanu, ja nav zināms konkrēts ratifikācijas gads.

Papildus minētajam, visi parakstītie starptautiskie līgumi, kas tiek nodoti parlamenta rīcībā, tiek publicēti kā Pavēles papīrs vienā no FCO izdotajām publikāciju sērijām (skatīt Ponsonbija noteikuma piemērošanas aprakstu). Pēc starptautiskā līguma ratifikācijas tas tiek publicēts Līgumu sērijās (*Treaty Series*).

3.3. Vācija

3.3.1. Ievads

Šajā nodaļā tiks analizēta starptautisko līgumu slēgšanas procedūra Vācijas Federatīvajā Republikā (Vācija).

Vācija ir federatīva parlamentāra republika, kas sastāv no sešpadsmit zemēm (*Länder*). Vācijas tiesību sistēma pieder pie t.s. Centrāleiropas jeb kontinentālās Eiropas valstu saimes, kas bieži tiek pretstatīta Lielbritānijas un citu anglosakšu tiesību valstu sistēmām. Līdztekus tam Vāciju mēdz dēvēt arī par civiltiesību tradīcijas valsti. Civiltiesību tradīcijas valsts īpatnība ir, ka tās tiesību sistēmas pamatā ir kodificētas tiesības. Nozīmīgākie kodificēto tiesību avoti šādā valstī parasti ir tādi tiesību normu apkopojumi kā civilkodekss, kriminālkodekss, civilprocesa kodekss, kriminālprocesa kodekss un komerclikums. Līdztekus konstitūcijai šie normatīvie akti arī ir uzskatāmi par rakstīto tiesību pamatavotiem Vācijā.[327]

Tas, cik lielā mērā Vācijas likumi ir kodificēti un cik lielā mērā par likumiem tiek uzskatīti tieši parlamenta pieņemtie normatīvie akti (proti, likumi šaurākā nozīmē), atšķir Vācijas tiesību sistēmu no, piemēram, Lielbritānijas tiesību sistēmas. Līdztekus iepriekšminētajiem likumiem kodeksos tiek apvienotas arvien jaunas tiesību normas, turklāt jāņem vērā arī, ka kodificēšanas process ir sarežģītāks par vienkāršu normu savirknēšanu vienā likumā. Kodifikācijas mērķis ir tās apvienot visaptverošā un

[326] H.Brook, "*At last, the Price is Right for Access to our Laws*". *http://www.guardian.co.uk/technology/2006/oct/19/epublic.guardianweeklytechnologysection* (skatīts 24.08.2009.).

[327] N.Foster, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002, 3.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

sistematizētā veidā, novēršot pretrunas un izstrādājot vispārīgus un speciālus principus, kas šim normu kopumam piešķir vienotu mērķi un jēgu.[328]

Tādējādi, Vācijas tiesību sistēmā bieži ir sastopamas ļoti vispārīgas un plaši interpretējamas tiesību normas, toties tās ir plašāk piemērojamas un tostarp der arī jaunu, nestandarta problēmu risināšanai.

Formāli Vācijā ir atzīti tikai divi tiesību avotu veidi: likumi un paražu tiesības.[329] Par paražu tiesību normām Vācijā tiek uzskatīta vispārēja un ilglaicīga publiski tiesiska prakse kādā noteiktā jautājumā.[330] Likumu kategorijā ietilpst 1949.gada Vācijas pamatlikums jeb konstitūcija (*Grundgesetz*) (konstitūcija), likumu kodeksi, grozījumi likumos un citi atsevišķie federācijas, zemju un citu publisko tiesību personu pieņemtie normatīvie akti, kas attiecas uz nenoteiktu personu loku.[331] Tādi statūti var būt arī regulas (*Verordnungen*) un dažādi citi sekundāra rakstura tiesību akti (*Satzungen*). Šādi sekundāri tiesību akti tiek pieņemti uz pilnvarojuma pamata, un pēc hierarhijas tie ir zemāki par parlamenta izdotajiem normatīvajiem aktiem.[332] Līdzīgi kā citās valstīs viena no likuma pazīmēm Vācijas tiesību izpratnē ir tā vispārsaistošais raksturs. Valsts pārvaldes institūciju iekšējie noteikumi, kaut arī būtu publiski pasludināti, par likumiem nav uzskatāmi.[333]

Tomēr jāatzīmē, ka praksē tiesību avotu loks Vācijā ir krietni plašāks. Līdztekus likumiem un paražu tiesībām tiesās tiek piemēroti pastāv arī citi nerakstīti tiesību avoti, tādi kā starptautisko tiesību un tiesu precedentu vispārīgie principi.[334] Līdz ar to tiesām bieži nākas risināt rakstīto un nerakstīto tiesību normu kolīzijas, un šo darbu vēl sarežģītāku dara tas, ka tiesību avoti zināmā mērā pārklājas federālā un atsevišķu zemju (*Länder*) līmenī. Abu – federālā un zemju – līmeņu attiecības ir regulētas konstitūcijas 31. pantā, kurš nosaka, ka, ja federālais un zemes tiesību akts ir pretrunā, prevalē vienmēr federālais akts.[335] Tādējādi federālās iestādes pieņemtiem noteikumiem, lai arī cik zemu valdībai padoto iestāžu hierarhijā šī iestāde arī neatrastos, vienmēr būs prioritāte pat pār zemes konstitūciju, un normu kolīzijas risinājums ir atkarīgs nevis no akta nosaukuma, bet gan no tā pieņēmējas institūcijas.

Attiecībā uz paražu tiesībām jāpiezīmē, ka Vācijas tiesību sistēmā nav atrodami prakses ilglaicīguma noteikšanas kritēriji. Vēl jo vairāk, arī pats šo tiesību loks ir visai ierobežots: jaunie likumi nu jau reti tiek pieskaitīti pie paražu tiesībām, jo paražu tiesības kā tādas Vācijas tiesību sistēmai nav raksturīgas.

Tiesu spriedumiem Vācijā nav likuma spēks. Tiesnešu uzdevums ir tiesības piemērot, nevis radīt.[336] Tomēr praksē šī nostādne nav īsti piemērojama, jo tiesu pamatuzdevums ir likumu interpretācija, kas

---

[328] Turpat, 5.lpp.
[329] Turpat.
[330] N.Foster, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002, 6.lpp.
[331] Turpat.
[332] Tiesiskā kārtība - Vācija. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_lv.htm* (skatīts 25.08.2009.).
[333] N.Foster, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002, 6.lpp.
[334] Tiesiskā kārtība - Vācija. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_lv.htm* (skatīts 25.08.2009.).
[335] *http://www.bundestag.de/htdocs_e/index.html* (skatīts 24.08.2009.).
[336] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

rada pamatu tiesību jaunradei un attīstībai. Līdz ar to iepriekšējie tiesu spriedumi Vācijā tomēr tiek ņemti vērā, turklāt jaunākie spriedumi vairāk nekā senākie. Līdztekus tam jāņem vērā arī Vācijas Konstitucionālās tiesas spriedumi, kuri vienmēr ir juridiski saistoši neierobežotam personu lokam.

Īpatnējs ir vispārējo starptautisko tiesību principu statuss Vācijas tiesību sistēmā. Saskaņā ar konstitūcijas 25. pantu tie atrodas starp konstitūciju un likumiem.[337] Viens no šādiem principiem ir, piemēram, pienākums sniegt tiesiskās aizsardzības garantijas citas valsts pilsoņiem, kas atrodas Vācijas teritorijā.[338]

Vācijā likumus pieņem parlaments. Tiesību aktu projektus var iesniegt federālā valdība (*Bundestag*) un Zemju pārstāvju kamera (*Bundesrat*). Likumu ierosināt var arī paši federālā parlamenta – bundestāga – deputāti (proti, vismaz 5% tā locekļu).[339] Tomēr neatkarīgi no tā, vai likumprojektu iesniedz zemju pārstāvji vai citi subjekti, pieņemot federālos normatīvos aktus, zemju viedoklis parasti tiek ņemts vērā. Lai gan saskaņā ar konstitūcijas 74. pantu obligāta bundesrāta piekrišana ir nepieciešama visai ierobežotā jautājumu lokā (piemēram, regulējot zemju publiskās varas amatpersonu, t.sk. tiesnešu, tiesības un pienākumus,[340] praksē apmēram 60% no visiem likumiem pirms galīgas apstiprināšanas parlamentā tiek saskaņoti ar zemju pārstāvniecības kameru.[341] Federālos likumus izsludina Vācijas prezidents. Ja nav noteikts savādāk, atbilstoši Konstitūcijas 82.pantam likums stājas spēkā četrpadsmitajā dienā no tā publicēšanas Federālajā Vēstnesī.

3.3.2. Vācijas nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru

(a) Valsts varas orgānu kompetences starptautisko līgumu slēgšanā

Svarīgākie pamatprincipi par starptautisko līgumu slēgšanu ir ietverti Vācijas Konstitūcijā. Vācijas Konstitūcija kopumā izceļas ar savu labvēlīgo attieksmi pret starptautisko tiesību normām[342], kas izskaidrojams ar faktu, ka jaunā 1949.gada Konstitūcija vēlējās pilnībā nodrošināt demokrātijas un cilvēktiesību principu ievērošanu, lai nepieļautu Vācijas totalitārās pagātnes atjaunošanos.

Vācijas tiesību doktrīnā norādīts, ka saskaņā ar vispārpieņemto praksi valstis var izvēlēties, kādā veidā ieviest starptautisko publisko tiesību normas savā nacionālajā tiesību sistēmā. Proti, starptautiskās

[337] Tiesiskā kārtība - Vācija. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_lv.htm* (skatīts 25.08.2009.).
[338] Turpat.
[339] Turpat.
[340] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1). Pieejams: *http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/gg_pdf.pdf* (skatīts 24.08.2009.).
[341] Tiesiskā kārtība - Vācija. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_lv.htm* (skatīts 25.08.2009.).
[342] C. Tomuschat, 'Die staatsrechtliche Entscheidung für die internationale Offenheit' in J. Isensee and P. Kirchhof (eds.), 7 Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. 2d ed., CF Müller, Heidelberg 1992, p.483- 485, para 3, 8.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

normas var ieviest nemainītā veidā, taču var arī tās zināmā mērā pārgrozīt atbilstoši nacionālo tiesību īpatnībām.[343]

Pamatnorma, kas regulē starptautisko līgumu slēgšanu, ir Konstitūcijas 59.pants:

> "(1) Federālais prezidents pārstāv Federāciju starptautiskajās attiecībās. Viņš Federācijas vārdā slēdz līgumus ar ārvalstīm. Viņš nosūta un pieņem diplomātiskos pārstāvjus.
>
> (2) Līgumiem, kas attiecas uz Federācijas politiskajām attiecībām vai attiecas uz Federācijas likumdošanas kompetenci, nepieciešama attiecīgo par Federācijas likumdošanu kompetento institūciju piekrišana vai līdzdarbība Federācijas likuma formā. Für Verwaltungsabkommen gelten die Vorschriften über die Bundesverwaltung entsprechend."

Tātad, Vācijā starptautisko līgumu slēgšanas jomā svarīga loma ir atvēlēta valsts jeb federālajam prezidentam (*Bundespräsident*). Saskaņā ar Konstitūcijas 59.panta pirmās daļas noteikumiem federālais prezidents pārstāv Vāciju starptautiski, kā arī slēdz starptautiskos līgumus. Tomēr tas nenozīmē, ka prezidents varētu paust valsts gribu vienpersoniski un ka starptautiskie līgumi kļūtu saistoši Vācijai, tiklīdz tos noslēdzis prezidents. Vispirms, prezidents nevar parakstīt starptautiskus līgumus vienpersoniski. Atbilstoši Konstitūcijas 58.pantam visus prezidenta aktus līdzparaksta federālais premjerministrs (Bundeskanzler) vai attiecīgās nozares ministrs – starptautisko attiecību gadījumā, ārlietu ministrs. Praksē starptautiskos līgumus nereti paraksta minētās amatpersonas vienas pašas saskaņā ar prezidenta izsniegtu pilnvarojumu. Pie starptautisko līgumu teksta saskaņošanas strādā Federatīvā valdība. Otrkārt, atbilstoši Konstitūcijas 59.panta otrajai daļai nozīmīga daļa starptautisko līgumu kļūst Vācijai saistoši tikai tad, kad tos ir apstiprinājis likumdevējs, un ratifikācija var notikt tikai pēc šī apstiprinājuma saņemšanas.

Saskaņā ar konstitūcijas 59.panta otrās daļas nosacījumiem, starptautiskajiem līgumiem, kas regulē Federācijas kompetencē esošus jautājumus vai skar Federācijas politiskās attiecības, ir nepieciešama attiecīgā jautājumā atbildīgo valsts likumdevēju institūciju – Bundestāga (federālā parlamenta) un Bundesrāta (zemju pārstāvju sapulces) piekrišana. Savu piekrišanu federālais parlaments izsaka, pieņemot federālo normatīvo aktu – "likumu par līgumu" (*Vertragsgesetz*), sauktu arī par piekrišanas likumu (*Zustimmungsgesetz*).[344] Tādējādi, starptautiskais līgums kļūst Vācijai saistošs no Vācijas nacionālo tiesību viedokļa tikai pēc tam, kad tas ir ieviests ar parlamenta pieņemto likumu par līgumu.

Pēc tam, kad starptautisko līgumu parlaments apstiprinājis, pieņemot likumu par līgumu, var notikt starptautiskā līguma ratifikācija, lai starptautiskais līgums stātos spēkā arī no starptautisko tiesību viedokļa. Starptautiskā līguma ratifikāciju veic prezidents (atkal, parakstot to kopā vai nu ar federālo

---

[343] H.Steinberger, Allgemeine Regeln des Völkerrechts. Handbuch des Staatsrechts VII. CF Müller, Heidelberg, 1992, para 173.

[344] M. Zuleeg, Alternativ- Kommentar zum Grundgesetz II. Wassermann ed, 1989, 59.pants, para. 22f.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

premjerministru vai ārlietu ministru), taču no konstitūcijas 59.panta noteikumiem izriet, ka parlamentam pieņemtais likums par līgumu ir nepieciešams priekšnoteikums, kas pilnvaro prezidentu attiecīgo līgumu ratificēt.

No Konstitūcijas 59.panta izriet un doktrīnā apstiprināts[345], ka Konstitūcijas 59.panta otrās daļas regulējums ietver divus starptautisko līgumu veidus:

(b) Starptautiskie līgumi, kas regulē Vācijas politiskās attiecības.

Lai arī starptautiska līguma jēdziens valstu politiskajās attiecībās ir tulkojams pietiekami plaši,[346] šajā gadījumā šim jēdzienam attiecībā uz konstitūcijas 59. panta regulējuma piemērojamību ir šaurāks saturs. Saskaņā ar Vācijas Konstitucionālās tiesas judikatūru ne visi līgumi, kas skar publisko tiesību, sociālos, tirdzniecības u.c. jautājumus ir uzskatāmi par politiskiem. Par tādiem tiesa uzskata līgumus, kuri skar tādus būtiskus jautājumus kā valsts pastāvēšana, tās teritoriālā vienotība, neatkarība vai arī tās statuss starptautiskajā kopienā.[347] Piemēram, tie varētu būt līgumi par valsts iestāšanos valstu savienībās, miera līgumi, līgumi par kara vešanu, starptautisku strīdu risināšanu.

(c) Līgumi, kas skar federālās likumdošanas kompetences.

59.panta otrās daļas regulējums ietver līgumus, kuri skar federālās likumdošanas kompetenču jomas. Tie ir līgumi, kuru piemērošanai ir nepieciešams pieņemt federālo tiesību aktu.[348] Šādiem līgumu veidiem ir nepieciešams federālais tiesību akts, kā arī vēlāka prezidenta ratifikācija.

Tātad, lai apstiprinātu starptautiskos līgumus, kuri regulē Vācijas politiskās attiecības ar citām valstīm vai arī kuri skar likumdošanas jautājumus, ir nepieciešams pieņemt federālo likumdošanas aktu – likumu par līgumu. Šis akts būtībā nozīmē parlamenta piekrišanu federālā likuma veidā.[349] Konstitūcijas 59. panta otrajā daļā regulētajai procedūrai ir divējāda nozīme. Pirmkārt, šī procedūra nodrošina līguma saistošo raksturu starptautiskajā plāksnē un, otrkārt, piešķir starptautiskajam līgumam likuma spēku nacionālajās tiesībās.[350]

Vācijas nacionālajās tiesībās var tikt ieviests nevis viss līguma teksts, bet tikai tie nosacījumi, kas nacionālās tiesības var ietekmēt.[351] Piemēram, kopš piecdesmitajiem gadiem Vācijas tiesas konsekventi nospriež, ka GATT (Vispārējā Vienošanās par tirdzniecību un tarifiem) noteikumi

---

[345] G. Slyz, *"The Interaction Between National Courts and International Tribunal, International Law in National Courts". New York University Journal of International Law and Politics,* 1996, 75 II.
[346] Turpat.
[347] Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts [BVerfGE] 372, 380 (F.R.G.); 36 BVerfGE 1, 13; 40 BVerfGE 141, 164.
[348] BVerfGE 372, at 388.
[349] J. A. Frowein, Federal Republic of Germany in The Effect of Treaties in Domestic Law 63 (Francis G. Jacobs & Shelly Roberts eds., 1987), supra note 45, at 63.
[350] G. Slyz, "*The Interaction Between National Courts and International Tribunal, International Law in National Courts*". *New York University Journal of International Law and Politics,* 1996, note 81.
[351] Frowein, supra note 45, at 63.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nacionālajās tiesībās nav piemērojami, jo noteikumu formulējums ir pārāk plaši tulkojams.[352] Līdz ar to var secināt, ka dažkārt praksē parlamenta piekrišana vēl nenozīmē piekrišanu līgumam un tā ieviešanu nacionālajās tiesībās kopumā, bet gan tikai piekrišanu tai līguma daļai, ko parlaments uzskata par vajadzīgu uz Vāciju attiecināt.

Ja pastāv nevienprātība, vai starptautiskā līguma noslēgšanai ir nepieciešams parlamenta pilnvarojuma akts, izlemšana ir Konstitucionālās tiesas kompetencē. Taču praksē lemšanas procesā tiesa tiek iesaistīta ne pārāk bieži. Lēmumu lielākoties pieņem īpaša Ārlietu attiecību komiteja. Ja tā uzskata, ka parlamenta piekrišana ir nepieciešama, praksē tā parasti arī tiks lūgta.[353]

(d) Vispārējie tiesību principi Vācijā un to ietekme uz starptautisko līgumu slēgšanu

Demokrātiskuma princips ir viens no Vācijas konstitūcijas stūrakmeņiem.[354] Tas nostiprināts Konstitūcijas 20.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ka Vācijas Federatīvā republika ir demokrātiska un sociāla federatīva valsts.

Tomēr arī demokrātiskuma princips ir jāvērtē kopsakarā ar citiem, tikpat nozīmīgiem principiem. Viens no tiem ir, ka Federācija ar likumu var nodot daļu savu suverēno tiesību starptautiskajām organizācijām.[355] Šinī gadījumā sāk darboties cita fundamentāla tiesību norma – tiesiskas valsts princips, kurš nosaka, ka valsts un tās darbība ir pilnībā pakļauta likumam.[356]

Fakts, ka Vācijas konstitūcijā ir ietverti nosacījumi par starptautisko sadarbību, būtībā nozīmē, ka Vācija ar likumu ir noteikusi savu pienākumu pakļauties arī starptautiskajām publiskajām tiesībām. Tā kā starptautiskās publiskās tiesības paredz arī mehānismus, kā no starptautiskajiem līgumiem iespējams atkāpties, tad var secināt, ka parlamenta pieņemtais "atkāpšanās" akts pats par sevi nav pietiekams, jo atkāpties no starptautiska līguma iespējams tikai starptautiskajās publiskajās tiesībās paredzētajā ceļā.

Ņemot vērā tiesiskas valsts principa piemērošanu, atbilstoši būtu jāinterpretē arī konstitūcijas 59. pants. Vācijas parlaments, pieņemot likumu par līgumu, būtībā daļēji atsakās no savas likumdošanas kompetences ar starptautisko līgumu regulētajos jautājumos, tajā skaitā arī tiesībām no starptautiskā līguma atkāpties.

---

[352] Judgment Involving the Non-Self Executing Character of GATT, 16 AWD 91 (1970).
[353] A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, 2nd ed. Cambridge University Press, 2000, 185.lpp.
[354] F. Becker, A.Campbell, *„International Treaties in Germany: the Legislative Competence of Parliament and Interpretative Competence of the Courts." European Journal of Public Law* 13(2)2007.
[355] Turpat, 40. pants.
[356] F. Becker, A.Campbell, *„International Treaties in Germany: the Legislative Competence of Parliament and Interpretative Competence of the Courts." European Journal of Public Law* 13(2)2007.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(e) Līgumu slēgšana ar starptautiskām organizācijām

Vācijas Konstitūcijas 24. pantā pirmajā daļā paredzēts, ka Federācija var nodot daļu savu suverēno tiesību starptautiskām organizācijām. To savu kompetenču ietvaros var darīt arī zemes, taču ir jāsaņem Federālās valdības piekrišana. Tomēr zemju tiesības ir ierobežotas ne tikai ar nosacījumu, ka jāsaņem Federālās valdības piekrišana. Saskaņā ar Konstitūcijas 24. panta pirmās daļas 1a punkta noteikumiem savas suverēnās tiesības zemes var nodot tikai tām pārrobežu institūcijām, kuras atrodas kaimiņu reģionos (*grenznachbarschaftliche Einrichtungen*). Jāsaka gan, ka 24. panta pirmās daļas 1a punkta formulējums nav gluži skaidrs tādu institūciju gadījumā, kas vienlaikus aptver vairākas valstis.

No vienas puses, par "kaimiņos esošu" var uzskatīt institūciju, kuras galvenā mītne atrodas kaimiņvalstī. No otras puses ar jēdzienu "kaimiņos esoša institūcija" var saprast arī organizāciju, kuras mītne neatrodas kaimiņvalstī, taču kuras dalībniece kaimiņvalsts ir.

(f) Starptautisko līgumu statuss Vācijas tiesību sistēmā

Atbilstoši konstitūcijas 59. panta nosacījumiem vairums starptautiskie līgumi tiek pieņemti ar vai nu Bundestāga vai Bundestāga apstiprinājumu. Attiecīgais "likums par līgumu" ir uzskatāms par aktu, ar ko starptautiskais līgums tiek ieviests nacionālajā tiesību sistēmā.

Īpaša norma pantā attiecībā uz starptautiskām tiesībām paredzēta konstitūcijas 25. pantā:

> "Vispārējās starptautisko tiesību normas [*Die allgemeinen Regeln des Völkerrechtes*] ir integrāla federālo tiesību sastāvdaļa. Tām ir augstāks spēks par likumiem un tās tiešā veidā rada tiesības un saistības visiem Vācijas teritorijā esošiem iedzīvotājiem."

Formulējums "vispārējās starptautisko tiesību normas" ir radījis daudz strīdus, kas tieši ar šo jēdzienu būtu saprotams: proti, vai tas attiecas uz visiem starptautisko tiesību avotiem, tātad gan starptautiskajām paražām, gan starptautiskajiem līgumiem, vai arī tikai uz tādām normām, kas kopīgas visām tautām.[357] Vairākuma viedoklis ir, ka ar šo jēdzienu saprotamas starptautiskās paražu tiesības un starptautisko tiesību vispārējie principi, jo vārds "vispārējs" būtībā nozīmē "visur atzīts", un par universāli atzītiem visdrīzāk varētu būt uzskatāmi starptautisko tiesību vispārējie principi un starptautiskās paražu tiesības. Tāpat, šo jēdzienu varētu attiecināt uz *jus cogens* statusa starptautisko tiesību normām (starptautisko tiesību imperatīvās normas), kas atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 53.pantam ir norma, kas tiek pieņemta un atzīta starptautisko valstu kopienā kā norma, no kuras nav pieļaujama atkāpšanās un kura var tikt izmainīta ar pēctecīgu vispārējo starptautisko tiesību normu, kurai ir tāds pats raksturs.

[357] Malcolm N.Shaw. International Law, 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.155.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Strīdīgs ir arī jautājums, vai Vācijas konstitūcija paredz jebkura veida vispārējo starptautisko tiesību normu prioritāti pār jebkura veida nacionālajām normām. Doktrīnā tiek pausts uzskats, ka, lai arī vispārējo starptautisko tiesību normu vieta Vācijas tiesību normu hierarhijā ir augstāka nekā federālajiem likumiem, tā ir zemāka par konstitūcijas normām.[358] To apstiprināja arī Vācijas Konstitucionālā tiesa spriedumā *Solange I* lietā: vispārējās starptautisko tiesību normas to statusa ziņā atrodas zem Konstitūcijas, taču virs jebkuriem citiem federācijas vai zemju likumiem.[359]

Starptautisko tiesību ieviešanas problēmu labi atspoguļo arī Vācijas Valsts iekārtas likumā (*Bundesverfassungsgesetz*) ietvertā norma, ka starptautiskās publiskās tiesības un nacionālās tiesības pieder dažādām tiesību jomām un tādēļ no nacionālo tiesību viedokļa starptautiskās tiesības ir vērtējamas tikai nacionālo tiesību gaismā.[360]

Vācijas judikatūras viedoklis ir, ka Konstitūcijas 25.pants neattiecas uz starptautiskajiem līgumiem, jo tie kļūst par Vācijas tiesību sastāvdaļu tikai pēc tam, kad tos ir apstiprinājis parlaments ar attiecīga likuma pieņemšanu.[361] Tādēļ atsevišķi jānoskaidro to vieta Vācijas tiesību normu juridiskajā hierarhijā.

Vācijas tiesību doktrīnā plaši atbalstīts ir viedoklis, ka saskaņā ar *lex posterior derogat legi priori* principu visiem parlamenta aktiem principā ir vienāds juridiskais spēks, ievērojot tikai jaunāku likumu pārākumu pār vecākiem likumiem, kā arī citas tiesību normu kolīziju risināšanas metodes. Likums par līgumu, ar ko parlaments izsaka piekrišanu starptautiska līguma slēgšanai, nav izņēmums. Tādējādi, no formālā viedokļa starptautiskajiem līgumiem Vācijas tiesību normu hierarhijā ir vienāds statuss ar parlamenta pieņemtiem likumiem.

No minētā varētu šķist, ka, no nacionālo tiesību viedokļa, starptautiskā līguma spēkā esamību Vācijā parlaments formāli varētu pārtraukt, vienkārši pieņemot jaunu tiesību aktu ar no starptautiskā līguma noteikumiem atšķirīgu saturu. Tomēr nevar teikt, ka kolīzijas starp līguma akta un citu parlamenta aktu nosacījumiem un atkāpšanās no starptautisko līgumu noteikumiem Vācijā būtu sastopamas pārāk bieži. Risku zināmā mērā mazina, pirmkārt, Valsts iekārtas likumā iestrādātais pienākums novērst pretrunas, tulkojot nacionālos aktus tādā veidā, lai pēc iespējas tiku ievērotas Vācijas starptautiskās saistības.[362] Otrkārt, *lex posterior derogat legi priori* principa piemērošanu ierobežo arī cits – *lex specialis* – princips. Treškārt, Vācijas tiesu judikatūra norāda, ka tiesas tomēr piešķir starptautiskajiem līgumiem augstāku spēku nekā nacionālajiem likumiem.[363] Tādējādi Vācijas tiesām ir būtiska nozīmē Vācijas

[358] N. Foster, S. Sule, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002, 56.lpp.
[359] BVerfGE 37, 271 - Solange I. Beschluß des Zweiten Senats vom 29. Mai 1974. BvL 52/71, para.42.
[360] BVerfGE, note 4 margin no. 34.
[361] Bundesfinanzhof, Urteil vom 1.2.1989 (I R 74/86), BStBl.II 1990, 4 (ZaöRV51 [1991], 180) (s.221 [89/1].
[362] BVerfGE 74, 358 (370); Handbuch des Staatsrechts VII. CF Müller, Heidelberg, 1992, para 172 margin 35.
[363] Shaw (2006), p.155.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautisko saistību izpildes nodrošināšanai, jo tiesas rūpējas, lai nacionālās tiesības tiktu iztulkotas un piemērotas saskaņā ar Vācijai saistošām starptautiskajām tiesībām.[364]

Starptautisko līgumu ieviešanas problemātiku nacionālajās tiesībās labi ilustrē Vācijas pieredze ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (**Eiropas cilvēktiesību konvencija**). Vācijas parlaments Eiropas cilvēktiesību konvenciju apstiprināja 1952.gadā, kad to arī pārveidoja par federālo likumu.[365] Taču līdz pat šim brīdim konvencijas normu statuss Vācijas tiesību normu hierarhijā nav pilnīgi skaidrs. Eiropas cilvēktiesību konvencijas problēmu apstiprina, piemēram, Vācijas tiesību doktrīnā paustais viedoklis, ka, tā kā tās dalībvalstis pamatā ir Eiropas padomes dalībvalstis, konvencija nav vispārēji atzīta un līdz ar to konstitūcijas 25. pants šinī gadījumā nav piemērojams.[366]

Lai arī arvien biežāk sāk izskanēt doma, ka konvencija atspoguļo visā pasaulē atzītus cilvēktiesību standartus, būtībā kļūstot par starptautisko paražu tiesību normu,[367] Vācijas konstitūcijas 25. panta dažādās interpretācijas iespējas liedz konvenciju viennozīmīgi piemērot. Protams, teorētiski pastāv arī iespēja pielīdzināt konvencijas normas Vācijas konstitūcijā nostiprinātajām pamattiesībām, taču arī šī iespēja var tikt aplūkota tikai, pateicoties Eiropas cilvēktiesību konvencijas regulējamo jautājumu loka īpatnībām.

Doma, ka Cilvēktiesību konvencijas normas varētu tikt uzskatītas par vispārēji atzītiem starptautisko tiesību principiem, Vācijas tiesību doktrīnā nav īpaši atzīta arī citāda iemesla dēļ – normu kolīzijas ietvaros. Proti, pastāv uzskats, ka konstitūcijas 59. pants ir speciāla norma attiecībā pret 25. pantu, jo pirmajā gadījumā runa ir par starptautiskajiem līgumiem, kamēr otrajā gadījumā runa ir par vispārējiem starptautisko tiesību principiem.[368] Līdz ar to starptautiskie līgumi tiesību normu hierarhijā nevar ierindoties augstāk par konstitūciju.

Neskaidrību ar starptautisko tiesību normu statusu praktiskās sekas ir arī tādas, ka Vācijas Konstitucionālā tiesa neizskata prasības, kas pamatotas ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas normu pārkāpumu.[369] Lai gan Vācijas Konstitucionālā tiesa cenšas interpretēt konstitūcijas normas atbilstoši šai konvencijai, tā tomēr turpina uzskatīt, ka konvencijas normas stāv zemāk par konstitūcijas

---

[364] Paulus, Andreas L., The Role of Domestic Courts in Treaty Enforcement: A Comparative Study - Germany (July, 10 2008). THE ROLE OF DOMESTIC COURTS IN TREATY ENFORCEMENT: A COMPARATIVE STUDY, David Sloss & Derek Jinks, eds., Cambridge Univ. Press, vēl nepublicēts. Pieejams: SSRN: *http://ssrn.com/abstract=1158048* (aplūkots 23.09.2009).
[365] Turpat.
[366] M. Ogorek, "*The Doctrine of Parliamentary Sovereignty in Comparative Perspective*". *German Law Journal* No. 6 (1 June 2005).
[367] Streinz, in Grundgesetz (Sachs, ed., 3rd Ed. 2003) Art. 25 marginal note 31.
[368] F. Becker, A.Campbell, *„International Treaties in Germany: the Legislative Competence of Parliament and Interpretative Competence of the Courts." European Journal of Public Law* 13(2)2007.
[369] BverfGE 10, 274.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

regulējumu.[370] Ņemot vērā problēmas ar starptautisko līgumu piemērošanu, vēl strīdīgāks ir starpresoru līgumu statuss Vācijas tiesību sistēmā. Vācijas administratīvās institūcijas var patstāvīgi slēgt starptautiskus līgumus, ja tos ir pilnvarojusi federālā valdība.[371] Tomēr šādam aktam nav jābūt likumam tā šaurākajā nozīmē. Ja, piemēram, administratīvās vienošanās nosacījumi paredz administratīva rīkojuma izdošanu, to nacionālajās tiesībās transformē pilnvarotā administratīvā amatpersona. Šādos gadījumos federālais tiesību akts nav vajadzīgs.[372]

3.3.3. Starpresoru starptautiskie līgumi un to vieta Vācijas tiesību sistēmā

Konstitūcijas 59.panta otrās daļas regulējums nav attiecināms uz starpresoru starptautiskiem līgumiem, kas tiek dēvēti par "administratīvo vienošanos". Administratīvās vienošanās atšķirība no politiskā līguma ir, ka administratīvā vienošanās skar politiskās attiecības ar citām valstīm, taču tās neregulē. Šādiem līgumiem nav nepieciešama nedz federālais tiesību akta pieņemšana, nedz arī prezidenta ratifikācija. Tiem ir nepieciešama tikai attiecīgās administratīvās vienības griba.[373]

Par starpresoru starptautiskajiem līgumiem var tikt uzskatītas arī starpvaldību vienošanās, ja tās nav starptautiski līgumi Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē. Starpvaldību vienošanās ir viens no formālākajiem dažādu valstu valdību, kā arī valdību un pašvaldību sadarbības veidiem, turklāt neatkarīgi no tā, vai vienošanās dalībnieku tiesiskās attiecības uzskatāmas par sadarbības vai arī, tieši otrādi, konkurējošām vai par konfrontējošām attiecībām.[374]

It īpaši starpvaldību vienošanās kā politisko un tiesisko saikņu veidošanas instrumenti ir izplatīti federatīvajās valstīs, un it sevišķi tādās, kur federatīvās tradīcijas ir pietiekami senas. Piemēram, Kanādā noslēgto starpvaldību vienošanos skaits jau tuvojas tūkstotim, savukārt salīdzinoši nesen federalizētajā Beļģijā starpvaldību vienošanos skaits mērāms simtos, pie kā turklāt būtu jāpieskaita arī juridiski nesaistoši protokoli un dažāda satura deklarācijas.[375]

Starpvaldību vienošanās saistošais spēks nav īpaši atkarīgs no tā slēdzējas institūcijas. Salīdzinot starpvaldību vienošanos saistošo spēku ar likumdevēja pieņemto aktu spēku, var secināt, ka tāda vai citāda veida parlamenta līdzdalība starpvaldību vienošanos gadījumā nemaz nav nepieciešama. Proti, vienošanās var tikt apstiprināta ar likumdošanas aktu un nebūt juridiski saistoša, bet var arī tikt

---

[370] M. Ogorek, *"The Doctrine of Parliamentary Sovereignty in Comparative Perspective"*. *German Law Journal* No. 6 (1 June 2005); BVerfGE 76, 1 2 BvR1226/83 et al Ehegattennachzug – decision on March 26 1987, para a).
[371] Frowein, supra note 45, at 66.
[372] Turpat.
[373] G. Slyz, *"The Interaction Between National Courts and International Tribunal, International Law in National Courts"*. *New York University Journal of International Law and Politics,* 1996, 75(2) daļa.
[374] P. Delwit, Le Fédéralisme de Confrontation in, et al., (eds), Gonverner la Belgique: clivages et compromis dans une société complexe. Presses Universitaires de France, Paris, 1999, 53-69.lpp.
[375] J. Poirier, *"The Functions of Inter-Governmental Agreements: Post Devolution Concordats in a Comparative Perspective"*. *PLRev*. 2001, SPR, 134.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pieņemta, parlamentam nekādi neiesaistoties, un būt juridiski saistoša.[376] Starpvaldību vienošanos juridiski saistošo raksturu nosaka lielākoties nevis likumdevēja līdzdalība, bet gan katras valsts konstitucionālā sistēma kopumā.[377] Tā, piemēram, Vācijā lielākā starpvaldību vienošanās daļa nav juridiski saistoši.[378]

Tomēr neatkarīgi no to saistošā spēka, starpvaldību vienošanos nozīme Vācijā ir visai liela. Tie īsteno vismaz piecas valstij nozīmīgas funkcijas, tādas kā

(i) dažādu resoru politikas koordinēšanas funkcija,

(ii) resoru procesuālās sadarbības funkcija,

(iii) resoru darbības plānošanas (*para-constitutional engineering*) funkcija,

(iv) tiesiskā regulējuma īstenošanas vienošanās ceļā funkcija,

(v) likumu papildināšanas funkcija.[379]

Lai gan starpvaldību vienošanās lielākoties regulē materiālo tiesību jautājumus, dažreiz tās nosaka arī procesuālās sadarbības mehānismus. Pirmajā gadījumā tiek panākta vienošanās par to, "kurš ko dara, cik maksā un par ko maksā".[380] Otrajā gadījumā, starpvaldību vienošanās lielākoties paredz dažādas konsultāciju un strīdu risināšanas shēmas. Piemēram, vienošanās starp Beļģiju un Vāciju paredz konsultāciju procedūru abu valstu vienotas tiesiskās bāzes un politikas izstrādei Eiropas Savienības jautājumos.[381] Tāpat vienošanās var aptvert arī dažādu komiteju vai konferenču izveidi.[382]

3.3.4. Eiropas Savienības tiesību ietekme uz Vācijas tiesībām starptautisko līgumu jomā

(a) Vispārējas piezīmes un Konstitūcijas 79.pants

Vācijas Konstitūcijas 23. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka Vācijas Federatīvā Republika piedalīsies Eiropas Savienības attīstībā, kas vērsta uz demokrātiskuma, likumības un subsidiaritātes principa ievērošanu, kā arī nodrošinās pamattiesību aizsardzību Vācijas Konstitūcijai atbilstošā līmenī.[383] Tādā apmērā Federācija ar Bundesrāta piekrišanu var nodot daļu savu suverēno tiesību Eiropas institūcijām.

Eiropas Savienības nodibināšanas jautājumi, kā arī izmaiņas tās dibināšanas likumos tiek skatīti saskaņā ar Konstitūcijas 79. panta otrās un trešās daļas noteikumiem, kuri savukārt regulē

---

[376] Ch.-E. Lagasse, Les nouvelles institutions politiques de la Belgique et de l'Europe, 2nd ed. Artel, Namur, 1999, 350. lpp.
[377] J. Poirier, *"The Functions of Inter-Governmental Agreements: Post Devolution Concordats in a Comparative Perspective". PLRev*. 2001, SPR, 134.lpp.
[378] Turpat.
[379] Turpat.
[380] Turpat.
[381] Turpat.
[382] Turpat.
[383] Basic Law for the Federal Republic of Germany, 23.panta 1.daļa. *http://www.cgerli.org/index.php?id=50&tx_vmdocumentsearch_pi2[docID]=45* (skatīts 19.08.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

konstitucionālo grozījumu veikšanas procedūru. Saskaņā ar Konstitūcijas 79.panta pirmo daļu grozījumus Konstitūcijā var veikt tikai ar speciālu likumu.

Īpatnēji ir tas, ka Vācijā Konstitūcija kalpo ne tikai kā tiesību avots, bet arī kā savdabīgs citu tiesību avotu – starptautisko līgumu – uzskaites mehānisms. Proti, Konstitūcijas 79. pantā ir paredzēts, ka gadījumā, ja starptautiskais līgums regulē miera noslēgšanu, okupācijas režīma pārtraukšanu vai arī ir vērsts uz Vācijas Federatīvās Republikas aizsardzības līmeņa paaugstināšanu, Konstitūcijā uz šo līgumu tiek ietverta atsauce.[384]

No vienas puses, šāds formulējums varētu likt domāt, ka dažu starptautisko līgumu nozīme Vācijas tiesībās ir tik liela, ka atsauce uz tiem tiek paredzēta Konstitūcijā. Tomēr šis fakts var tikt uztverts arī gluži citādā gaismā. Proti, var pieņemt, ka Konstitūcijas nozīme Vācijā ir tik liela, ka tās tekstā tiek iekļautas norādes uz citu normatīvo aktu atbilstību Konstitūcijai.

Konstitūcijas 79. panta teksts pierāda otrā apgalvojuma pareizību, nosakot, ka norādes mērķis ir apliecināt, ka Konstitūcijas noteikumi pieļauj šādu līgumu noslēgšanu un spēkā stāšanos.[385] Līdz ar to kopumā var secināt, ka Vācijas nostāja attiecībā uz Eiropas tiesību ietekmi ir tikpat atturīga kā attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem.

(b) Vācijas tiesu judikatūra

Īpatnēji Eiropas tiesību ietekmi attiecībā uz starptautisku līgumu slēgšanu un Eiropas tiesību ietekmi uz Vācijas tiesībām vispār interpretē Vācijas tiesas. Kā jau augstāk minēts, starptautiskajiem līgumiem nav skaidri noteikta prioritāte pār Vācijas nacionālajām tiesībām, taču praksē šādu prioritāti parasti nodrošina Vācijas tiesu judikatūra. Tādēļ šajā sadaļā īsi analizēta Vācijas tiesu judikatūra attiecībā uz Vācijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, it īpaši saistībā ar Eiropas Savienību.

(i) Solange I lieta

Vācijas judikatūrā tiek pausta atziņa, ka "Kopienas tiesības nav pieskaitāmas ne pie nacionālām, ne pie starptautiskām tiesībām, jo Kopiena nav valsts, bet gan starpvalstu institūcija Konstitūcijas 24. panta 1.daļas izpratnē."[386] Proti, Kopiena ir starptautiska institūcija, kurai Vācija nodevusi daļu no savām suverēnajām tiesībām.[387] Tomēr, lai gan atbilstoši konstitūcijas 25. pantam vispārējās starptautisko tiesību normas veido daļu no federālajām tiesībām, stāv pāri likumiem un Vācijas teritorijā tām piemīt tiešā iedarbība, 25. panta formulējums liek domāt, ka tā saturs varētu būt attiecināms tikai uz starptautiskajām paražu tiesību normām, it īpaši uz *jus cogens* statusa normām, nevis, piemēram, uz

[384] Turpat.
[385] Turpat.
[386] BVerfGE 37, 271 2 BvL 52/71 Solange I-Beschluß. May 29 1974.
[387] Turpat, 24. panta 1.daļa.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Eiropas Kopienas un Eiropas Savienības līgumiem. Līdz ar to nevar viennozīmīgi secināt, ka Vācijas tiesību aktos ir paredzēta arī Eiropas tiesību prioritāte pār Vācijas nacionālajām tiesību normām.

(ii) Mārstrihtas līguma lieta

Šīs lietas ietvaros Vācijas Konstitucionālā tiesa izskatīja Eiropas Savienības līguma ratifikācijas jautājumus. Tiesa ļāva līgumu ratificēt, taču visai skaidri lika saprast, ka Kopienas likumdošanas un tiesu kompetence attiecībā uz Vāciju ir ierobežota.[388] Tāpat spriedumā tika uzsvērtas Vācijas tiesības pārskatīt Eiropas institūciju piemērotos tiesiskos instrumentus, lai pārbaudītu, vai tie nav piemēroti *ultra vires*. Ja Eiropas Savienības tiesību akti ir pieņemti, pārkāpjot Kopienas kompetences, tad tie Vācijai var nebūt saistoši. Tiesa arī norādīja, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir primāri atbildīga par pamattiesību aizsardzību, taču norādīja, ka, ja Cilvēktiesību tiesa šo funkciju neīstenos atbilstoši tam, kā to darītu Vācijas Konstitucionālā tiesa (Vācijas tiesa), tad pamattiesību aizsardzības kompetences pārņems Vācijas tiesa

Vēl jo vairāk, Konstitucionālā tiesa īpaši pabrīdināja, ka rūpīgi pārbaudīs Eiropas Kopienas līguma 235. panta nosacījumu piemērošanu, un šis pants Vācijai nebūs saistošs, ja tiks izmantots kā pamats Kopienas tiesību harmonizācijai saskaņā ar Eiropas Kopienas līguma 126. un 129. pantiem, vai arī būs uzskatāms par *de facto* grozījumu Eiropas Kopienas līgumā.[389]

3.3.5. Atvasināto un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus

(a) Deleģētās likumdošanas nozīme

Tā kā Vācijā starptautiskiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē ir likuma statuss tiesību normu hierarhijā, turklāt tie tiek apstiprināti ar parlamenta speciāli pieņemtu tiesību aktu (Likumu par Līgumu), tad atvasināto un neatkarīgo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus var rasties tikai tiktāl, ciktāl šādām personām varētu būt piešķirtas likumdošanas tiesības. Attiecīgi, tas iespējams tikai ar deleģētās likumdošanas procedūras palīdzību.

Konstitūcijas 80.pants paredz, ka likumdošanas tiesības citām institūcijām var tikt piešķirtas tikai ar likumu. Likums šinī gadījumā jāsaprot kā parlamenta akts.[390] Parlamenta aktā, ar kuru piešķir deleģētās likumdošanas tiesības, ir jābūt paredzētam likumdošanas tiesību saturam, mērķiem un deleģējuma robežām. Vēl jo vairāk, uz deleģēšanas pamata pieņemtajā normatīvajā aktā ir jābūt

[388] Lieta 2 BvR 2134/92 & 2159/2, *Brunner v. The European Union Treaty* 1 C.M.L.R. 57 (BVerfGE 1994) (F.R.G.). *http://www.ecln.net/documents/Decisions-Germany/summary-maastricht.pdf* (skatīts 17.08.2009.).
[389] Turpat.
[390] N.Foster, S.Sule, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002, 196.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

paredzētam tā tiesiskajam pamatojumam.[391] Uz šādas deleģētās likumdošanas pamata citām institūcijām var tikt piešķirtas tiesības arī slēgt starptautiskus līgumus.

Institūcijas, kurām var deleģēt likumdošanas funkcijas, ir federālās ministrijas, ministri un zemju pārvaldes.[392] Jāsaka gan, ka zemju pārvaldes savas tiesības ir īstenojušas diezgan aktīvi. Kopš 1949.gada tās noslēgušas vairākus desmitus starptautisku līgumu, kuri gan lielākoties skar tīri tehniskus jautājumus, tādus kā robežu šķērsošana.[393] Savukārt neatkarīgām publisko tiesību personām tiesības slēgt starptautiskus līgumus nav paredzēts piešķirt.

Deleģētās likumdošanas akti, kurus var pieņemt ministrijas un zemju pārvaldes, ir dažādas regulas (*Verordnungen*).[394] Plašākajā nozīmē ar likumu Vācijā saprot arī sekundāros likumdošanas aktus, ko pieņem Federācija, ministrijas un Federācija vai zemes – tajā skaitā arī regulas, ko pieņem deleģētās likumdošanas ceļā.[395] Līdz ar to starptautiskiem līgumiem, ko slēdz atvasinātās publisko tiesību personas, ir likuma statuss tā plašākajā nozīmē. Tomēr no tiesību normu juridiskās hierarhijas viedokļa šādu starptautisku līgumu statuss ir zemāks nekā tiem starptautiskajiem līgumiem, ko apstiprinājis parlaments.

Visbeidzot, jāpiemin, ka deleģētās likumdošanas ceļā regulējamo jautājumu loks ir ierobežots: demokrātijas un tiesiskas valsts principi Vācijā paredz, ka valstij īpaši nozīmīgi jautājumi nevar tikt regulēti deleģētās likumdošanas ceļā; tie ir jārisina parlamentam pašam.[396] Ar deleģēto likumdošanu saistītie jautājumi ir pakļauti administratīvo tiesu kompetencei.

(b) Konstitūcijas 32.pants

Konstitūcijas 32.pants demonstrē, ka Vācijas pieeja starptautisko līgumu slēgšanai ir izteikti centralizēta.[397] Šis pants regulē atsevišķo zemju tiesības starptautisku līgumu slēgšanas jomā:

"32.pants.

(1) Attiecības ar ārvalstīm ir Federācijas kompetencē.

(2) Pirms tāda starptautiska līguma noslēgšanas, kas attiecas uz īpašām zemes lietām, ir savlaicīgi jāuzklausa šīs zemes viedoklis.

(3) Ciktāl zemēm ir likumdošanas tiesības, tās ar Federācijas valdības piekrišanu drīkst slēgt starptautiskus līgumus ar ārvalstīm."

---

[391] Turpat.
[392] Turpat, 196.lpp.
[393] D.Hollis, M.R. Blakeslee and L.B. Ederington (eds.), National Treaty Law and Practise. Leiden, 2005, 91.lpp.
[394] Turpat.
[395] Turpat, 6.lpp.
[396] Turpat, 196.lpp.
[397] J. A. Frowein, Federal Republic of Germany in The Effect of Treaties in Domestic Law 63. Francis G. Jacobs & Shelly Roberts eds., 1987.

Dienvidvācijas zemēs ilgu laiku valdīja uzskats, ka Konstitūcijas 32.panta trešā daļa tām piešķir ekskluzīvas tiesības slēgt starptautiskos līgumus savu kompetenču ietvaros. No otras puses, federālā valdība uzskatīja, ka Konstitūcijas 32. panta pirmā daļa ekskluzīvu kompetenci starptautisko līgumu slēgšanā piešķir federālajai valdībai un zemēm šādas tiesības piemīt tikai uz subsidiaritātes principa pamata, uz ko norāda arī nepieciešamība saņemt federālās valdības piekrišanu. Ilgstošās domstarpības zemju un federālās valdības starpā lika pusēm noslēgt 1957.gada 14.novembra Lindavas vienošanos (*Lindauer Abkommen*). Ar Lindavas vienošanos puses vienojās, ka federālā valdība turpmāk būs tiesīga slēgt starptautiskos līgumus, kas regulē konsulārās attiecības, komerctiesību jautājumus, kuģošanu, starptautisko tirdzniecību, kultūras jomu, kā arī starptautisko organizāciju dibināšanas līgumus – pat, ja agrāk šādu līgumu nosacījumus regulēja zemes un ja tie attiecas uz jomām, kas ir zemju kompetencē.[398] No savas puses federālā valdība piekāpās zemēm, paredzot, ka visu šo līgumu slēgšanai būs nepieciešama zemju piekrišana. Tomēr, lai gan zināma kompetenču sadale federālās valdības un zemju starpā ir panākta, it jūtams, ka zemju līdzdalība starptautisko līgumu slēgšanā ir pakļauta visai stingrai federālās valdības kontrolei.

Līdzīga nostāja attiecībā uz zemju rīcības brīvību ir redzama arī Eiropas tiesību jomā. No vienas puses, Konstitūcijas 79. panta ceturtajā daļā ir noteikts, ka bundesrāts (zemju pārstāvniecības) piedalās Federācijas lēmumu pieņemšanas procesā atbilstoši savu kompetenču apjomam. Konstitūcijas 79. panta piektajā daļā ir paredzēts, ka, ja attiecīgais jautājums aizskar zemju tiesības, taču likumdošanas tiesības ir federālās valdības kompetencē, federālā valdība ņem vērā bundesrāta viedokli. Taču jautājumos, kas saistīti ar visas Federācijas izdevumu palielināšanos vai ienākumu mazināšanos, ir jāsaņem federālās valdības piekrišana. Līdz ar to var secināt, ka zināma rīcības brīvība starptautisko līgumu slēgšanas jomā zemēm ir, tomēr praksē līgumi reti tiek slēgti bez federālās valdības iesaistīšanās.

3.3.6. Starptautisko līgumu publiskums

Konstitūcijas 82.pantā ir paredzēts, ka likumus apstiprina prezidents un tos publicē Federālajā Likumu avīzē (*Bundesgesetzblatt).* Ja likums nav publicēts Federālajā Likumu avīzē, tas nav spēkā. Šī norma attiecas arī uz parlamenta apstiprinātiem un prezidenta ratificētiem starptautiskajiem līgumiem. Citus normatīvos aktus atbilstoši Konstitūcijas 82.pantam apstiprina tā valsts institūcija, kura aktu ir pieņēmusi, un arī tos publicē Federālajā Likumu avīzē. Starptautiskie līgumi tiek izsludināti Federālās Likumu avīzes II daļā.

Konstitūcijas normas papildina arī 2005.gada 5. septembrī pieņemtais Pieejamības valsts informācijai likums jeb Informācijas brīvības likums (*Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des*

[398] G. Slyz, *"The Interaction Between National Courts and International Tribunal, International Law in National Courts". New York University Journal of International Law and Politics,* 1996, 67 II., 21.lpp.

Bundes /Informationsfreiheitsgesetz), kura pamatnosacījums ir, ka katrai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības pieprasīt no valsts institūcijām oficiālo informāciju, ciktāl tas attiecas uz institūcijas kompetencē esošiem jautājumiem.[399]

No tiesību akta publikācijas var būt atkarīga arī tā stāšanās spēkā: saskaņā ar Konstitūcijas 82.panta otro daļu, ja diena nav noteikta pašā aktā, tad pieņem, ka tas stājas spēkā četrpadsmitajā dienā no publicēšanas dienas. Līdz ar to var secināt, ka starptautiskais līgums Vācijā stāsies spēkā četrpadsmitajā dienā no tiesību akta publicēšanas brīža, ar kuru līgums tiek pieņemts, ja vien pašā līgumā nav noteikts cits spēkā stāšanās datums.

Kopš 2009.gada aprīļa Federālā Likumu avīze ir visā pilnībā par brīvu pieejama internetā: tajā ir publicēti visi avīzes izdevumi kopš 1949.gada.[400]

[399] Informationsfreiheitsgesetz vom 5. September 2005 (BGBl. I S. 2722), § 1 Grundsatz, 1).
[400] *http://www.bgbl.de/Xaver/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl* (aplūkots 23.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.4. Zviedrija, Lietuva, Somija, Itālija

Šajā nodaļā vispārīgi ir aprakstītas Zviedrijas, Lietuvas, Somijas un Itālijas tiesību sistēmas un starptautisko tiesību vieta šo valstu nacionālajās tiesības, kā arī starptautisko līgumu slēgšanas procedūras galvenās iezīmes. Katras valsts apraksta ievadā ir sniegts arī konspektīvs valsts tiesību sistēmas raksturojums un normatīvo aktu hierarhija.

3.4.1. Zviedrijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības

Zviedrijas konstitucionālo sistēmu var raksturot kā parlamentāru demokrātiju ar monarhu kā valsts galvu.[401] Viena no Zviedrijas tiesību sistēmas īpatnībām ir tās konstitūcijas uzbūve. Zviedrijas konstitūcija nav vienots dokuments, bet gan vairāku konstitucionāla ranga normatīvo aktu – Valdības instrumenta, Pēctecības likuma (*Act of Succession*), Preses brīvības likuma un Vārda brīvības (*Freedom of Expression*) likuma apkopojums.

Otra Zviedrijas konstitucionālās sistēmas īpatnība ir samērā lielā izpildvaras institūciju ietekme uz likumdevēja darbību. Parlamenta pieņemtie likumi un likumu projekti stājas spēkā tikai, ja tos ir parakstījis premjerministrs vai premjerministra pilnvarotā persona.[402]

Līdztekus konstitūcijai Zviedrijā pastāv trīs līmeņu normatīvie akti. Pirmajā līmenī ir parlamenta pieņemtie likumi. Zemāka līmeņa normatīvos aktus pieņem valdība: tie ir t.s. rīkojumi (*förordning*). Trešā līmeņa normatīvie akti ir dažādi ministrijām padotībā esošu institūciju un vietējo pašvaldību izdotie normatīvie akti, kurus pieņem noteikumu (*regulations*) formā.

Valdības plašās pilnvaras spilgti atspoguļo arī likumdošanas funkciju deleģēšanas institūts. Proti, jomās, kas skar valsts un indivīda attiecības vai arī citādā veidā ietekmē privātpersonu personīgās vai ekonomiskās tiesības, likumdošanas funkcijas var tikt deleģētas valdībai. Valdība var pildīt likumdevēja funkcijas arī tādās jomās kā ārvalstnieku uzturēšanās Zviedrijā, preču importa un eksporta regulēšana, rūpniecība, komercdarbības licencēšana, u.c.[403]

Dažos gadījumos likumus var aizvietot ar valdības rīkojumiem pat bez īpaša pilnvarojuma. Saskaņā ar Valdības instrumenta likuma 8. nodaļas 13. paragrāfa noteikumiem[404] šāda veida normatīvos aktus valdība var izdot, piemēram, lai nodrošinātu cita likuma, ko pieņēmis parlaments, piemērošanu.[405]

---

[401] H.Tiberg, F. Sterzel, Swedish Law. Juristförlaget JF AB, Stockholm, 1994, 53.lpp.
[402] Turpat.
[403] Turpat.
[404] *http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6325.aspx* (skatīts 26.08.2009.).
[405] Turpat, 54.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Visi parlamenta, valdības un vietējo pašvaldību pieņemtie normatīvie akti tiek ietverti Oficiālajās likumu publikācijās (*Svensk författningssamling*).

Kā jau minēts augstāk, Zviedrijas konstitūcija ir vairāku konstitucionāla ranga likumu kopums, un valsts starptautiskās attiecības ir regulētas vienā no tiem – t.s. Valdības instrumenta likumā.

Zviedrijas tiesību sistēma ir īpatnēja arī ar to, ka starptautisko līgumu slēgšanā vislielākās pilnvaras ir piešķirtas nevis likumdevējam, bet gan izpildvarai. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Zviedrijas vārdā regulē Valdības instrumenta likums. Atbilstoši Valdības instrumenta likuma 1. panta noteikumiem vienošanās ar citām valstīm un starptautiskajām organizācijām slēdz valdība.[406] Tomēr izpildvaras pilnvaras šajā ziņā nav neierobežotas. Valdība nevar noslēgt valstij saistošu starptautisku līgumu bez parlamenta (riksdaga) piekrišanas, ja šī vienošanās:

(i) paredz kādas izmaiņas likumos;

(ii) paredz pieņemt likumu;

(iii) skar riksdaga kompetencē esošu jautājumu.[407]

Piemēram, saskaņā ar Zviedrijas regulējumu nodokļus valstī var ieviest tikai ar parlamenta likumu. Līdz ar to starptautiskas nodokļu konvencijas ieviešanai ir nepieciešams parlamenta pieņemts akts.[408] Papildus minētajam, Zviedrijas valdība nevar noslēgt starptautisku līgumu bez riksdaga piekrišanas arī, ja attiecīgai vienošanās ir liela nozīme.[409] Šo normu gan ir iespējams nepiemērot, ja valdības rīcība ir valsts interesēs. Tādos gadījumos ir pietiekami, ka valdība konsultējas ar Ārlietu konsultatīvo padomi,[410] ko sasauc valdība.[411]

Zviedrijas konstitūcija paredz arī starptautisko līgumu slēgšanas pilnvaru deleģēšanu. Valdība var deleģēt noslēgt starptautisku līgumu citai administratīvai institūcijai, ja šī vienošanās neparedz iesaistīt riksdagu vai Ārlietu konsultatīvo padomi.[412]

Būtiski ir tas, ka šie noteikumi attiecināmi ne tikai uz starptautisku vienošanos, bet arī uz jebkuru citāda veida starptautisku aktu, ar kuru Zviedrija uzņemas kādas saistības,[413] tajā skaitā arī uz atkāpšanos no jebkuras starptautiskas vienošanās.[414]

---

[406] *http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6327.aspx* (skatīts 26.08.2009.)
[407] Turpat, 2. panta 1. daļa.
[408] M.Lang, Tax Treaty Incorporation. Kluwer Law International, 2001, 320.lpp.
[409] Valdības Instrumenta akta 2. panta 2. daļa *http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6327.aspx* (skatīts 26.08.2009.).
[410] Turpat, 2. panta 3. daļa.
[411] Turpat, 7. panta 2.daļa.
[412] Turpat, 3. pants.
[413] Turpat, 4. pants.
[414] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Apkopojot, var secināt, ka, izņemot konstitūcijā paredzētos izņēmumus, starptautisko līgumu slēgšana un atkāpšanās no tiem ir Zviedrijas valdības kompetencē, tomēr lielākoties vajadzīgs arī parlamenta apstiprinājums. Turklāt Valdības Instrumenta likums paredz, ka tas, vai starptautiskais akts rada vai nerada saistības, ir atkarīgs no akta satura, nevis no nosaukuma (piemēram, "vienošanās" vai "līgums").

Starptautiskās vienošanās Zviedrijas tiesību sistēmā ir jāievieš. To var darīt, vai nu iestrādājot vienošanās normas attiecīgā konstitucionālā ranga likuma tekstā, vai arī pieņemot atsevišķu normatīvo aktu, kurā norādīts, ka starptautiskā vienošanās ir Zviedrijai saistoša.[415] Īpatnējs ir noteikums, kas paredz - ja likumā ir noteikts, ka starptautiskajam līgumam Zviedrijā ir likuma spēks, tad riksdags var nolemt, ka arī grozījumi starptautiskajā līgumā nākotnē būs Zviedrijai saistoši.[416] Lai gan šāds noteikums attiecībā uz līguma nākotnes grozījumiem var tikt attiecināts tikai ierobežotā mērā, proti, par valstij saistošiem riksdags nevar padarīt visus iespējamos līguma grozījumus nākotnē, jādomā, ka šāds solis vienalga ir saistīts ar zināmu risku, jo ar riksdaga aktu Zviedrija varētu piekrist attiecināt uz sevi arī tos starptautiskā līguma grozījumus, kuriem Zviedrija nemaz nav piekritusi. Apliecinot savu piekrišanu uzņemties starptautiskā līguma nākotnē ieviešamos nosacījumus, nav iespējams pilnīgi precīzi paredzēt šo nākotnes nosacījumu saturu.

3.4.2. Lietuvas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības

Lietuvā tiesību normu hierarhijā valsts konstitūcijai ir pakārtoti parlamenta pieņemtie tiesību akti jeb likumi šī jēdziena šaurākajā nozīmē, kā arī likumi, kuri pieņemti referendumā.[417] Konstitūcijā un likumos ietvertās vispārsaistošās normas ir uzskatāmas par Lietuvas tiesību pamatavotu jeb primārajiem normatīvajiem aktiem.[418]

Saskaņā ar Lietuvas tiesību doktrīnu sekundārie tiesību akti ir vispārsaistoši normatīvie akti, kuri pieņemti uz likuma pamata. Ar sekundāro tiesību aktu palīdzību likumi tiek ieviesti un piemēroti praksē,[419] līdz ar to šie akti nevar būt pretrunā likumam. Par sekundārajiem normatīvajiem aktiem Lietuvā tiek uzskatītas parlamenta (Seima) rezolūcijas, ministru kabineta rezolūcijas, ministru rīkojumi, kā arī pašvaldību un ministrijām padoto iestāžu izdotie noteikumi.[420]

Jāpiezīmē, ka līdzīgi kā Vācijā, arī Lietuvas konstitūcijā ir ietverts noteikums, ka vispāratzītie starptautisko tiesību principi arī ir Lietuvas tiesību sistēmas neatņemama sastāvdaļa.[421]

---

[415] Legal order, Sweden. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_swe_en.htm* (skatīts 26.08.2009).
[416] Turpat, 5. pants.
[417] Lietuvas tiesiskā kārtība. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_lit_lv.htm* (skatīts 26.08.2009.).
[418] Turpat.
[419] Turpat.
[420] Turpat.
[421] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Īpatnējs tiesību avots Lietuvā ir tā sauktās tiesību konvencijas. Tiesību konvencijas ir valsts apstiprinātas uzvedības normas, kas ieviestas publiskajā sfērā to atkārtotas un ilgstošas piemērošanas rezultātā.[422] Jāsaka, ka šāds formulējums atgādina paražu tiesību normu jēdzienu starptautiskajās tiesībās, kuras arī rodas normu atkārtotas, ilgstošas un vienveidīgas piemērošanas rezultātā. Tomēr tajā pašā laikā tiesību konvencija Lietuvas tiesību izpratnē no paražu tiesību normām atšķiras, jo konvenciju normu drīkst piemērot, ja likums vai līgums tieši nosaka, ka tā jāpiemēro, vai arī, ja pastāv esošo tiesību normu nepilnības,[423] savukārt starptautisko paražu normu primārais mērķis noteikti nav "likuma robu" aizpildīšana. Tiesu spriedumiem un tiesību doktrīnai Lietuvas tiesību sistēmā ir pakārtota nozīme – tie nav uzskatāmi par tiesību avotu.
Saskaņā ar konstitūcijas 7. pantu likumu publikācija ir nepieciešams nosacījums tā spēkā esamībai.[424] Lietuvā parlamenta likumi stājas spēkā krietni agrāk nekā Latvijā - Latvijā termiņš ir četrpadsmit dienas, savukārt Lietuvā tie stājas spēkā jau nākošā dienā no publikācijas brīža oficiālajā laikrakstā *Valstybės žinios.* Pašvaldību saistošie noteikumi stājas spēkā tādā pašā laikā kā likumi no publicēšanas brīža vietējā laikrakstā, savukārt valsts pārvaldes iestāžu akti – no publikācijas iestādes interneta mājaslapā. Parlamenta pieņemtos likumus izsludina prezidents.[425]

Starptautisko līgumu slēgšanā procesuālās kompetences ir sadalītas starp Seimu (parlamentu) un valsts prezidentu. Prezidents starptautiskos līgumus paraksta un nodod parlamenta ratifikācijai.[426] Parlaments ir tas, kuram konstitūcija piešķir pilnvaras starptautiskos līgumus ratificēt vai atkāpties no tiem.[427]

Starptautisko līgumu atbilstības konstitūcijai kontroles procedūra Lietuvā ir līdzīga Latvijas modelim. Proti, starptautiskie līgumi saskaņā ar Konstitūcijas 105. panta 3. punkta noteikumiem ir pakļauti Lietuvas Konstitucionālās tiesas kontrolei.[428] Konstitucionālās tiesas vērtējumu par starptautiskā līguma atbilstību Konstitūcijai var lūgt gan Seims, gan arī valsts prezidents.[429]

Attiecībā uz starptautisko tiesību normu statusu Lietuvas tiesību normu hierarhijā, konstitūcijas 135. pantā ir ietverts vispārīgs nosacījums, ka, īstenojot ārpolitikas jautājumus, Lietuvas Republika sekos vispārēji atzītiem tiesību principiem un starptautisko tiesību normām.[430]

Jāpiezīmē, ka parlamenta pilnvaras starptautiskos līgumus ratificēt vai atkāpties no tiem ir ierobežotas - saskaņā ar konstitūcijas 138. pantu, parlamenta ratifikācijai ir nododami tikai:

---

[422] Turpat.
[423] Turpat.
[424] *http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html* (skatīts 26.08.2009.).
[425] Konstitūcijas 71. pants. *http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html* (skatīts 26.08.2009.).
[426] Turpat, 84. panta 2. punkts.
[427] Turpat, 67. panta 16. punkts.
[428] Turpat.
[429] Turpat, 106. pants.
[430] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(i) līgumi, ar kuriem tiek mainītas valsts robežas;

(ii) līgumi, kuri skar politiskās sadarbības jautājumus ar citām valstīm, savstarpējās sadarbības vai arī aizsardzības jautājumus;

(iii) miera līgumi vai arī līgumi par karadarbības pārtraukšanu, līgumi, kuri kaut kādā veidā var apdraudēt valsts drošību;

(iv) līgumi par Lietuvas bruņoto spēku atrašanos citās valstīs;

(v) līgumi par Lietuvas līdzdalību starptautiskās organizācijās;

(vi) daudzpusējie vai ilgtermiņa līgumi ekonomikas jomā.[431]

Būtiski ir atzīmēt, ka Lietuva ir monistiska valsts: Seima ratificētie starptautiskie līgumi automātiski kļūst par Lietuvas tiesību sistēmas sastāvdaļu.[432]

Konstitūcijas 138. panta uzskaitījums ietver tos gadījumus, kad starptautiskā līguma noslēgšana ir saistīta ar īpaši lielām izmaiņām valsts konstitucionālo tiesību jomā (piemēram, dalība starptautiskajās organizācijās), kam ir liela nozīme valsts ārpolitikā (līgums par bruņoto spēku atrašanos citā valstī), kā arī jautājumos, kas ir nepieciešami valsts pastāvēšanai kopumā (teritorijas nospraušana).

Tā kā konstitūcija paredz to gadījumu uzskaitījumu, kad ir nepieciešama parlamenta ratifikācija, tad var secināt, ka pārējos gadījumos starptautiska līguma noslēgšanai pietiek ar prezidenta parakstu.

Lietuvā tāpat kā Latvijā un Igaunijā pastāv arī speciāls likums, kas regulē starptautisko līgumu slēgšanu: 1991.gada likums par Lietuvas Republikas starptautiskajiem līgumiem.[433] Priekšlikumus noslēgt starptautisko līgumu valdībai var iesniegt parlamenta komisijas, Ārlietu ministrija vai citas ministrijas sadarbībā ar Ārlietu ministriju. Lēmumu par starptautisko līgumu noslēgšanu galvenokārt pieņem valdība vai Ārlietu ministrija, atsevišķos jautājumos – tikai parlaments. Norādītas prezidenta, ministru prezidenta un ārlietu ministra pilnvaras un kompetences starptautisko līgumu slēgšanā. Sniegts uzskaitījums, kuros gadījumos starptautisku līgumu ratificē parlaments (7.pants). Līgumus, kuriem nav nepieciešama ratifikācija, apstiprina valdība. Likums nosaka arī līgumu publikācijas un uzskaites kārtību. Kopumā, likums pēc savas struktūras līdzinās Latvijas Speciālajam likumam, nav pārāk detalizēts un neregulē starpresoru starptautisko līgumu vai saprašanās memorandu noslēgšanas kārtību.

[431] Turpat.
[432] Turpat.
[433] Pieejams: *http://www.litlex.lt/Litlex/Eng/Frames/Laws/Documents/82.HTM* (aplūkots 29.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3.4.3. Somijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības

Somijas tiesību sistēma pamatā ir līdzīga lielākajai Eiropas valstu tiesību sistēmu daļai. Somijas tiesību sistēma pieder pie tā sauktās kontinentālās Eiropas tiesību saimes, taču atšķirībā no citām šo tiesību valstīm Somijas likumi netiek kodificēti.

Līdzīgi kā Zviedrijā, Somijas konstitūcija ir vairāku normatīvo aktu kopums. Konstitucionāla ranga likumi ir 1919. gada Konstitūcijas likums, 1928. gada Parlamenta likums, 1922. gada Valdības atbildības likums un 1922. gada Augstākās tiesas likums.[434] No visiem šiem aktiem lielākā nozīme ir Konstitūcijas likumam, jo tieši tajā ir ietvertas konstitūciju tekstos parasti sastopamās normas. Proti, Konstitūcijas likums regulē cilvēka pamattiesības, varas dalīšanas mehānismus, valdības veidošanu u.c. jautājumus. [435]

Lai arī Somijas tiesību pamatā ir rakstītie normatīvie akti un tiesību principi,[436] mūsdienās arvien vairāk parādās jaunas tendences Somijas tiesībās. Piemēram, parādās jauni tiesību normu veidi - politikas, avotu normas un "atvērta satura" likumi. Piemēram, avotu normu mērķis ir sniegt valsts amatpersonām finansiālu rīcības brīvību, stingri nenosakot, kādiem mērķiem noteiktie finansiālie līdzekļi jāizmanto. Atvērta satura likumu mērķis savukārt ir "veicināt materiālo taisnīgumu".[437] Jo abstraktāka satura tiesību norma, jo ir lielākas iespējas tās piemērotājam šīs normas interpretēt atbilstoši taisnīguma apsvērumiem katrā konkrētā situācijā. Tā, piemēram, Somijas Līgumu likumā (*Act of Contracts*) ir tieši paredzēts, ka tiesnesis šī likuma normas, kas, konkrētajā situācijā varētu radīt nesaprātīgu vai netaisnīgu rezultātu, interpretēt tā, lai aizsargātu darījumu vājāko pusi.

Ārlietas un starptautisko līgumu slēgšanas jautājumi Somijā ir valsts prezidenta un valdības dalītā kompetencē.[438] Tomēr izpildvaras rīcības brīvību ierobežo nosacījums, ka, slēdzot starptautiskos līgumus vai atkāpjoties no tiem, ir nepieciešama parlamenta piekrišana.[439] Parlaments lemj arī par Somijas starptautisko saistību stāšanos spēkā.[440] Tomēr līgumu slēgšanai parlamenta piekrišana nav nepieciešama visos gadījumos. Saskaņā ar Somijas tiesībām šī piekrišana ir jāsaņem, ja starptautiskais līgums vai vienošanās satur normatīva rakstura vai citādi nozīmīgus nosacījumus. Šādā gadījumā parlaments savu piekrišanu izsaka ar vienkāršu balsu vairākumu. Savukārt, ja starptautiskais līgums vai vienošanās paredz izdarīt izmaiņas Somijas konstitūcijā, lēmuma pieņemšanai par piekrišanu ir

[434] Introduction to Finnish law, autoru kolektīvs. Finnish Lawyer's Publishing, Helsinki, 1993, 29.lpp.
[435] Turpat.
[436] Introduction to Finnish law, autoru kolektīvs. Finnish Lawyer's Publishing, Helsinki, 1993, 23.lpp.
[437] Turpat.
[438] Somijas konstitūcija, 93. pants. *http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf* (skatīts 26.08.2009.).
[439] Turpat.
[440] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nepieciešamas divas trešdaļas parlamenta locekļu balsu, turklāt jebkurā gadījumā šāda vienošanās "nedrīkst apdraudēt Konstitūcijas demokrātiskos pamatus."[441]

Somija ir duālistiska valsts. Starptautisko līgumu un citu vienošanos tekstiem, ciktāl tie ir normatīva rakstura, Somijas tiesību sistēmā ir jātiek inkorporētiem ar speciālu likumu.[442]

Ja starptautiskais tiesību akts nav normatīva rakstura, tad tā ieviešanai ir pietiekami pieņemt prezidenta dekrētu.[443] Praksē, ja starptautiskā vienošanās paredz veikt izmaiņas Somijas likumdošanā, nepieciešamais inkorporācijas likums parasti tiek pieņemts vēl pirms vienošanās ratifikācijas (izņēmums ir 1960.gada Genocīda konvencija, kur inkorporācijas akts tika pieņemts tikai 1974.gadā).[444] Gadījumos, kad starptautiskās vienošanās noteikumi saskan ar nacionālajām tiesībām, likuma pieņemšana ir visai vienkārša – nekādu īpašu procesuālu prasību nav un tas tiek pieņemts tādā pašā procedūrā, kā jebkurš likums. Lai gan normatīva rakstura starptautisko vienošanos inkorporējošo likumu var pieņemt tikai parlaments, inkorporējošā akta projektu parlamentā var iesniegt arī valdība.[445]

Parlamenta likums starptautiskās vienošanās ieviešanai ir nepieciešams ne tikai tad, ja vienošanās ir normatīva rakstura. Gadījumos, ja ir starptautiskās vienošanās projekts saistīts ar grozījumiem konstitūcijā, to ieviest nacionālajā tiesību sistēmā ir pilnvarots tikai parlaments, turklāt ar divu trešdaļu balsu vairākumu.[446]

3.4.4. Itālijas Nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru: vispārējs apraksts un nacionālā regulējuma īpatnības

Līdzīgi kā vairums Eiropas valstu Itālija ir civilo tiesību tradīcijas tiesību valsts. Itālijas likumu kodeksi vēl aizvien uzskatāmi ne tik daudz par jauniem, modernizētiem tiesību normu avotiem, cik par vēsturisku mantojumu dažādās "senatnības stadijās". Līdztekus 1948. gada konstitūcijai valstī ir spēkā Sodu likums (1931), 1942. gada Civilprocesa likums un 1942. gada civilkodekss. Vienīgā no Musolīni valdības laika kodifikācijām, kas zaudējusi spēku, ir Kriminālprocesa kodekss: 1989. gadā sabiedrības spiediena rezultātā likumdevējs pieņēma jaunu Kriminālprocesa kodeksu.[447]

Itālijā tiesību normu hierarhijā augstāko vietu ieņem konstitūcija. Aiz tās hierarhiski seko likumi. Likumiem pakārtoti ir publiskās varas iestāžu izdotie normatīvie akti. Tie var būt gan centrālā valsts aparāta (valdības un tai padoto iestāžu, piemēram, ministirju), gan arī reģionālo, provinču un municipālo (komūnu) pārvaldes iestāžu pieņemtie akti.

---

[441] Turpat, 94. pants.
[442] Turpat, 95. pants.
[443] Turpat.
[444] K. Törnudd, Finland and the International Norms of Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers, 1986, 17.lpp.
[445] Somijas konstitūcija, 95. pants. *http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf* (skatīts 26.08.2009.).
[446] Turpat.
[447] T.G.Watkin, The Italian Legal Tradition. Darmouth Publishing Company Ltd, 1997, 43.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Īpašs tiesību palīgavots Itālijā ir t.s. *equità*. Līdzīgi kā Lielbritānijā *equità* jēdziens nozīmē, ka lieta ir jāizspriež ne tikai pēc rakstītajām tiesībām, bet gan pēc vienlīdzības un taisnības apsvērumiem.[448] Līdzīgi kā vairumā demokrātisko valstu likumdošanā Itālijā ir parlamenta (senāta un apakšpalātas) prerogatīva, un parlamenta pieņemtos aktus izsludina valsts prezidents.[449] Likumi stājas spēkā piecpadsmit dienu laikā no to publicēšanas brīža.[450]

Itālijā starptautiskos līgumus ratificē prezidents.[451] Tomēr visos gadījumos viņš to nevar darīt vienpersoniski. Dažos gadījumos prezidentam ir nepieciešama parlamenta piekrišana.[452]

Saskaņā ar Konstitūcijas 80. pantu parlamenta piekrišana ir nepieciešama tādu starptautisku līgumu ratifikācijai,

(i) kuriem ir politisks raksturs;

(ii) kuri paredz šķīrējtiesu izveidi vai citus tiesiskā noregulējuma veidus;

(iii) kuri paredz valsts teritoriālās izmaiņas;

(iv) kuri ir saistīti ar kādām finansiālām izmaksām;

(v) kuri paredz veikt izmaiņas Itālijas likumdošanā.

Lai starptautiskā līguma noteikumi būtu piemērojami Itālijas nacionālajā tiesību sistēmā, tie ir jāinkorporē nacionālajās tiesībās ar speciālu normatīvo aktu.[453] Atkarībā no līguma satura šis akts var būt gan konstitucionāls likums, gan parastā kārtībā pieņemts likums. Dažkārt tas var būt arī prezidenta rīkojums.[454]

Nepieciešamais normatīvais akts var tikt sastādīts speciālās vai vienkāršās procedūras ietvaros. Speciālās procedūras gadījumā tiek pieņemts speciāls "ieviešanas rīkojums". Ieviešanas rīkojumā tiek norādīts, ka starptautiskais līgums tiek inkorporēts bez jebkādām izmaiņām Itālijas nacionālajās tiesībās (bieži lieto terminu "līgums tiek ieviests pilnībā").[455] Vienkāršās procedūras ietvaros tiek izdots normatīvais akts, kas ievieš attiecīgā līguma nosacījumus. Vienkāršās procedūras ietvaros pieņemtais līguma "ieviešanas akts" var būt gan likums, gan arī likumam pakārtots akts.[456]

---

[448] Turpat.
[449] Turpat, 62.lpp.
[450] Itālijas konstitūcijas 73. pants. *http://www.parliament.go.th/parcy/sapa_db/cons_doc/constitutions/data/Italy/Constitution%20of%20Italy.htm* (skatīts 25.08.2009.).
[451] Turpat, 87. pants.
[452] Turpat.
[453] Eiropas Padome, Treaty Making: Expression of Consent by States to be Bound by a Treaty. Kluwer Law International, 2001, 92.lpp.
[454] Turpat.
[455] Turpat.
[456] Turpat.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

4. EIROPAS SAVIENĪBAS KOMPETENCE STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANĀ

4.1. Eiropas Savienības ārējā kompetence un tās pamats

4.1.1. Sākotnējas piezīmes

Šī darba ietvaros jēdziens "Eiropas Savienība" tiek lietots tā plašākajā nozīmē – kā vienojošs apzīmējums visām attiecībām, kas izriet gan no 20.gadsimta piecdesmitajos gados noslēgtajiem Eiropas Kopienu dibināšanas līgumiem, gan arī no 1992.gada Līguma par Eiropas Savienību.[457] Līdzīgi, arī jēdziens "Eiropas Savienības tiesības" jeb "Eiropas tiesības" tiks lietots, lai apzīmētu visu to tiesisko attiecību loku, kas izriet no Eiropas Kopienu dibināšanas līgumiem un no 1992.gada Līguma par Eiropas Savienību. Ja no konteksta izriet, ka jāapskata Eiropas Savienība šaurākā nozīmē (tiesiskās attiecības, kas pamatotas konkrēti Līguma par Eiropas Savienību regulējumā), tiks lietots jēdziens "Savienība". Savukārt, aplūkojot tiesiskās attiecības tikai Eiropas Kopienas ietvaros, tiks lietots jēdziens "Kopiena".

Šāda terminoloģija izvēlēta, ņemot vērā arī iespējamo Lisabonas līguma spēkā stāšanos. Ar Lisabonas līguma grozījumiem noteikts, ka turpmāk pastāvēs tikai viens tiesību subjekts – Eiropas Savienība, kas arī aizstāj Eiropas Kopienu un ir tās pēctece.[458]

Šī pētījuma darba uzdevums nav sniegt pārskatu par atšķirībām starp Eiropas Savienību un Eiropas Kopienu vai Eiropas Kopienām, kā arī par Eiropas Savienības tiesību pamatprincipiem, taču tiek pieņemts, ka lasītājam šādas zināšanas jau ir no citiem avotiem.[459] Jāuzsver, ka pamatzināšanas Eiropas Savienības tiesībās ir nepieciešamas, lai pilnvērtīgi sekotu turpmākajam šī pētījuma saturam.

Jāņem vērā, ka Eiropas Savienības ārējo attiecību tiesiskais pamats ir fragmentēts: Eiropas Savienības ārējo kompetenci nosaka gan nacionālo, gan starptautisko tiesību normas, kā arī speciālās Eiropas tiesību normas dažādu Eiropas Savienības pīlāru ietvaros. Šī struktūra ir tikusi raksturota kā "Eiropas Savienības ārējo attiecību daudzlīmeņa konstitūcija".[460]

4.1.2. Eiropas Savienības ārējās kompetences atbilstoši tiesību avotiem

Lai sīkāk aplūkotu Eiropas Savienības kompetences starptautisko līgumu slēgšanā, vispirms jāpievērš uzmanība Eiropas Savienības primārajiem tiesību avotiem – dibināšanas līgumiem, no kuriem izriet Eiropas Savienības tiesības slēgt starptautiskos līgumus, kā arī īsi jāaplūko attiecīgā Eiropas Kopienu

---

[457] Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis – Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 22.lpp.
[458] Līgums par Eiropas Savienību, konsolidētā versija, 1.panta trešā daļa.
[459] Sk. par Eiropas tiesību jautājumiem latviešu valodā, piemēram: Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis – Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 388 lpp; S. Gatawis, E.Broks, Z.Bule. Eiropas tiesības. Rīga, Latvijas Universitāte, 2002, 416 lpp. Par Eiropas integrācijas un Eiropas Savienības izveidošanos: Eduards Bruno Deksnis. Eiropas apvienošanās. Integrācija un Suverenitāte. – Rīga: Junda, 1998, 580 lpp.
[460] D. Thym. Reforming Europe's Common Foreign and Security Policy (2004), 10 ELJ 5.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tiesas judikatūra (detalizēts Eiropas Kopienu tiesas judikatūras apskats starptautisko līgumu slēgšanas jomā sniegts šī pētījuma 5.nodaļā). Jāievēro, ka Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai ir ļoti būtiska loma Eiropas Savienības ārējās kompetences noteikšanā: var pat apgalvot, ka šo kompetenci vairāk pamato tiesas judikatūra nekā tādi primārie Eiropas tiesību avoti kā dibināšanas līgumi.[461]

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma (**EKL**) 281.pants skaidri nosaka, ka "Kopiena ir tiesību subjekts." Aplūkojot EKL angļu valodas versiju, ar "tiesību subjektu" saprotama "juridiska persona".[462] Minētais secinājums tiek apstiprināts arī EKL 282.pantā:

> "Visās dalībvalstīs Kopienai ir visplašākā tiesībspēja un rīcībspēja, ko šo valstu tiesību akti piešķir juridiskām personām; tā var iegūt vai atsavināt kustamu un nekustamu īpašumu, kā arī būt par pusi tiesas procesā. Šajā nolūkā Kopienu pārstāv Komisija."

Kopienas kā juridiskas personas pastāvēšanu apstiprināja arī Eiropas Kopienu tiesa nozīmīgajā Costa/ENEL lietā[463], kur tiesa apstiprināja:

> "Radot Kopienu uz neierobežotu laiku, kam ir pašai savas institūcijas, pašai sava personība, pašai savas juridiskas spējas un spējas tikt pārstāvētai starptautiski un, it īpaši, īpašas pilnvaras, kas izriet no dalībvalstu suverenitātes ierobežojuma vai pilnvaru pārnešanas uz Kopienu, dalībvalstis ir ierobežojušas konkrētās jomās savas suverēnās tiesības un ir tādējādi radījušas tiesību kopumu, kas ir saistošs gan to pilsoņiem, gan pašām valstīm."

Taču EKL nav nevienas normas, kas *expressis verbis* apstiprinātu, ka Kopiena ir tiesīga stāties starptautiskās attiecībās ar trešajām valstīm, ieskaitot starptautisku līgumu noslēgšanu. Interesanti, ka šāda norma ir iekļauta vienā no citiem Eiropas Kopienu dibināšanas līgumiem - Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līguma 101.pants paredz:

> "Kopiena saskaņā ar savām pilnvarām un kompetenci var uzņemties saistības, noslēdzot nolīgumus vai līgumus ar trešo valsti, starptautisku organizāciju vai trešās valsts pilsoni.
>
> Par šādiem nolīgumiem vai līgumiem sarunas rīko Komisija saskaņā ar Padomes direktīvām; tos slēdz Komisija, kas saņēmusi piekrišanu no Padomes, kura pieņem lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu.
>
> Nolīgumus vai līgumus, kuru īstenošanai nav vajadzīgi Padomes lēmumi un ko var nodrošināt ar attiecīgā budžeta līdzekļiem, tomēr var apspriest un noslēgt Komisija viena pati; Komisija par to informē Padomi."

---

[461] B.de Witte. Too much Constitutional Law?, in M.Cremona and B.de Witte (eds.), EU Foreign Relations Law: Constitutional Fundamentals. Oxford: Hart Publishing, 2008.
[462] Consolidated version of the Treaty Establishing the European Community, article 281: The Community shall have legal personality.
[463] Lieta 6/64 (Flaminio Costa pret E.N.E.L) [1964], E.C.R. 585.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tomēr Eiropas Kopienu tiesa jau agrīnajā AETR lietā ir secinājusi, ka no EKL 281.pantā paredzētās Kopienas juridiskās personības izriet arī fakts, ka "ārējās attiecībās Kopiena ir spējīga nodibināt līgumiskas saistības ar trešajām valstīm attiecībā uz visām tām jomām, kas noteiktas Līguma [EKL] pirmajā daļā"[464]. Tiesa uzskatīja, ka EKL 281.pantā norādītais, ka Kopiena ir tiesību subjekts (juridiska persona) nepieciešami ietver atziņu, ka Kopienai ir tiesības rīkoties ārējās attiecībās attiecībā uz Kopienas kompetencē ietilpstošajām jomām. Jāievēro, ka tiesa tomēr nošķīra plašāku jēdzienu "ir spējīga" no šaurāka jēdziena "ir tiesības jeb ir kompetence" attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu. Spēja noslēgt starptautiskus līgumus tikai nozīmē, ka Kopienai ir potenciāls rīkoties ārējo attiecību jomā, taču tiesiskais pamats (kompetence) jāatrod konkrētā dibināšanas līgumu normā, kas Kopienai piešķir tiesības rīkoties attiecīgā nozarē[465] (piemēram, starptautiskā upju transporta nozarē).

Savukārt Līgums par Eiropas Savienību (**ESL**) *expressis verbis* neparedz, ka Savienība ir tiesību subjekts (juridiska persona). ESL neietver tādu normu kā EKL 281.pants. Turklāt, kad tika parakstīts 1992.gada Māstrihtas līgums par Eiropas Savienību, vairākas dalībvalstis esot tieši pieprasījušas, ka Savienībai nevajadzētu piešķir juridiskas personas statusu.[466] Attiecībā uz ESL nav arī tādas skaidrojošas Kopienu tiesas judikatūras kā AETR lieta attiecībā uz EKL 281.pantu. Tomēr Savienības tiesības noslēgt starptautiskus līgumus var secināt no ESL 24.panta, kas tika pievienots, noslēdzot 1997.gada Amsterdamas līgumu (un grozīts ar 2001.gada Nicas līgumu):

> "Ja, īstenojot šo sadaļu [kopējo ārējo un drošības politikas pīlāru vai tieslietu un iekšlietu pīlāru], ir jāslēdz nolīgums ar vienu vai vairākām valstīm vai starptautiskām organizācijām, Padome var pilnvarot prezidentvalsti, kurai vajadzības gadījumā palīdz Komisija, sākt sarunas šajā sakarā. Šādus nolīgumus pēc prezidentvalsts ieteikuma slēdz Padome."

Šīs tiesības apstiprinājusi arī valstu prakse: pamatojoties uz ESL 24.pantu ir noslēgti daudzi starptautiski līgumi, kuru puse ir Savienība. Piemēram, pamatojoties uz ESL 24.pantu, 2001.gadā Savienība noslēdza starptautisku līgumu ar Dienvidslāvijas federatīvo republiku.[467] Neviena no Eiropas Savienības dalībvalstīm līdz šim nav protestējusi, ka Savienības noslēgtos līgumos uz ESL 24.panta pamata īstenībā vajadzēja slēgt kādai no dalībvalstīm atsevišķi vai kopā.[468] Tātad Eiropas

---

[464] Lieta Nr. 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. Eiropas nolīgums par autotransportu (AETR), E.C.R. 263, para. 14.
[465] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.171.
[466] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.171.
[467] Padomes lēmums 2001/342/CFSP, 09.04.2001, OJ 2001, L125, p.1.
[468] Delano Verwey. The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004, p.6.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Savienības dalībvalstu un citu valstu prakse ir apstiprinājusi, ka Savienībai ir ārēja kompetence, no kuras nepieciešami izriet arī tiesībsubjektība jeb juridiskā personība.[469]

4.1.3. Eiropas Savienība kā starptautisko publisko tiesību subjekts

Lai Eiropas Savienība varētu noslēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm, tai, protams, jābūt šādai kompetencei saskaņā ar tās iekšējiem tiesību avotiem – Eiropas tiesībām. Eiropas tiesības nosaka arī kompetenču sadalījumu starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm. Taču to, vai Eiropas Savienība atzīstama arī par starptautisko tiesību subjektu, nosaka starptautisko publisko tiesību normas.

Starptautisko organizāciju tiesībsubjektība tiek atzīta, ņemot vērā to dibinātājvalstu nodomus un mērķi, kas atspoguļoti organizācijas dibināšanas dokumentos, kā arī analizējot organizācijas pilnvaras un to praktisko pielietojumu.[470] ANO Starptautiskā tiesa jau 1949.gada konsultatīvajā viedoklī, analizējot ANO statusu, ir atzinusi, ka starptautiskās organizācijas var būt starptautisko publisko tiesību subjekti.[471]

Starptautisko tiesību doktrīnā, ievērojot minēto ANO Starptautiskās tiesas 1949.gada viedokli, atzīts, ka starptautiskā organizācija ir uzskatāma par starptautisko publisko tiesību subjektu, ja tā atbilst šādiem trīs kritērijiem:

(i) Organizācija ir pastāvīga valstu apvienība, ar tiesiskiem mērķiem, kurus realizē pilnvaroti orgāni;

(ii) Pastāv nošķirtība starp organizāciju un tās dalībvalstīm;

(iii) Organizācijai ir tiesiskas pilnvaras starptautiskajās attiecībās, ne tikai vienas vai vairāku dalībvalstu nacionālajās sistēmās.[472]

Nav noliedzams, ka Eiropas Savienībai kopumā, kā arī atsevišķi Kopienai un Savienībai, augstāk minētās pazīmes piemīt. Tāpat, arī valstu prakse ir apliecinājusi, ka par starptautisko tiesību subjektu tiek uzskatīta gan Kopiena, gan Savienība, jo tās abas ir bijušas par pusēm dažādos starptautiskos līgumos.[473]

---

[469] A.Arnull, A.Dashwood, M.Dougan, M.Ross, E.Spaventa and D.Wyatt. Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2006, p.347.
[470] M.N.Shaw. International Law, 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.241.
[471] Advisory Opinion of the International Court of Justice on *Reparations for Injuries Suffered in the Service of the Univted Nations.* I.C.J. Reports, 1949, p.174.
[472] I.Brownlie. Principles of Public International Law, 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 1990, pp.680-683.
[473] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.171.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

4.1.4. Ārējās kompetences saskaņā ar Lisabonas līgumu

Lai gan Lisabonas līgums[474] vēl nav stājies spēkā, ir lietderīgi apskatīt, kā tajā regulēta Eiropas Savienības tiesībsubjektība un ārējās kompetences. Kā atzinusi Satversmes tiesa, ar Lisabonas līgumu netiek radīts konceptuāli jauns tiesību subjekts, bet tiek tikai grozīti un precizēti esošie līgumi.[475] Tādējādi Lisabonas līguma regulējums zināmā mērā var palīdzēt izprast Eiropas Savienības dalībvalstu nodomu attiecībā uz esošo līgumu normām.

Ar Lisabonas līguma grozījumiem tiek izbeigta mulsinošā atšķirība starp Savienību un Kopienu (kā arī Kopienām), tiek atcelta pīlāru sistēma un ieviesta viena Eiropas Savienība. Konsolidētā Līguma par Eiropas Savienību 1.panta trešā daļa paredz:

> "Savienības pamatā ir šis Līgums [Līgums par Eiropas Savienību] un Līgums par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – Līgumi). Šiem abiem Līgumiem ir vienāds juridisks spēks. Savienība aizstāj Eiropas Kopienu un ir tās pēctece."

Lisabonas līguma grozījumu rezultātā Eiropas Savienībai arī paredzēta *expressis verbis* ārējā kompetence. Līguma par Eiropas Savienību 8.pants nosaka:

> "1. Savienība veido īpašas attiecības ar kaimiņvalstīm, lai izveidotu labklājības un labu kaimiņattiecību telpu, kuras pamatā ir Savienības vērtības un kuru raksturo ciešas un mierīgas, uz sadarbību balstītas attiecības.
>
> 2. Piemērojot 1. punktu, Savienība var noslēgt īpašus nolīgumus ar attiecīgajām valstīm. Šajos nolīgumos var būt iekļautas savstarpējas tiesības un pienākumi, kā arī iespēja veikt kopīgas darbības. Par to īstenošanu regulāri apspriežas."

Turklāt, Līguma par Eiropas Savienību 2.nodaļa paredzēta Īpašiem noteikumiem par kopējo ārpolitiku un drošības politiku. Šajā nodaļā iekļautais 37.pants paredz, ka Savienība var noslēgt nolīgumus ar vienu vai vairākām dalībvalstīm vai starptautiskām organizācijām tajās jomās, uz kurām attiecas šī nodaļa.

Līguma par Eiropas Savienību 47.pants konkretizē, ka "Savienība ir tiesību subjekts."

Līgumā par Eiropas Savienības darbību paredzēta īpaša 5.daļa – Savienības ārējā darbība. Šīs daļas V sadaļa ir veltīta tieši starptautiskajiem līgumiem. 216. pants paredz Eiropas Savienība tiesības slēgt starptautiskus līgumus:

> "1. Savienība var slēgt nolīgumu ar vienu vai vairākām trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām, ja tas paredzēts Līgumos vai ja šāda nolīguma noslēgšana ir nepieciešama, lai

[474] Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī.
[475] Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr.2008-35-01, 10.3.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

saskaņā ar Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem, vai ja tas ir noteikts saistošā Savienības tiesību aktā, vai tas varētu ietekmēt kopējos noteikumus vai mainīt to saturu.

2. Savienības noslēgtie nolīgumi ir saistoši Savienības iestādēm un tās dalībvalstīm."

Līguma par Eiropas Savienības darbību 218.pants paredz detalizētu procedūru, kā Eiropas Savienība apspriež un noslēdz nolīgumus ar trešajām valstīm vai starptautiskām organizācijām.

4.2. Ārējo kompetenču īstenošanas tiesiskais pamats

Kā jau augstāk norādīts, Eiropas Savienības spēja īstenot ārējās attiecības nebūt automātiski nenozīmē, ka Eiropas Savienībai ir tiesības jeb kompetence to darīt. EKL 5.pantā nostiprinātais kompetences piešķiršanas princips nozīmē, ka Eiropas Savienība var rīkoties tikai tad, ja dibināšanas līgumi tai piešķir attiecīgas pilnvaras, proti, sniedz tiesisko pamatu.[476] Tiesiskais pamats ir svarīgs arī tādēļ, ka no tā izriet procedūra, kādā attiecīgo lēmumu jāpieņem, kā arī tas, kuras Eiropas Savienības institūcijas ir iesaistītas lēmuma pieņemšanas procesā. Pareiza tiesiskā pamata nepieciešamību starptautisko līgumu slēgšanā Kartahenas protokola lietā uzsvērusi Eiropas Kopienu tiesa:

> "[..] juridiskais pamats nevar būt pamatots tikai uz to autora pārliecību, bet tam ir jābūt pamatotam uz objektīviem faktoriem, ko ir iespējams pārbaudīt tiesā. Šie faktori it īpaši ietver lēmuma mērķi un saturu [..]. Ja Kopienas lēmuma pārbaude liecina, ka tam ir divējāds mērķis vai ka tam ir divas sastāvdaļas un viena ir identificējama kā galvenā jeb dominējošā, bet otra drīzāk ir papildu sastāvdaļa, lēmums ir jāpamato uz vienu juridisko pamatu, proti, to, kas paredzēts galvenajam mērķim vai sastāvdaļai [..]. Izņēmuma gadījumā, ja tiek noskaidrots, ka lēmumam ir vairāki mērķi, kas ir nesaraujami saistīti, un neviens no tiem nav pakārtots citam vai netiešs, lēmumu var pieņemt, pamatojoties uz dažādiem atbilstošiem juridiskajiem pamatiem [..]."[477]

Svarīgi atcerēties, ka Eiropas Savienības ārējo kompetenču pastāvēšana ir jānošķir no šo kompetenču ekskluzivitātes. Tādēļ analītiski ir nošķirami divi atsevišķi jautājumu bloki: pirmkārt, vai un uz kāda pamata *pastāv* Eiropas Savienības ārējā kompetence, ieskaitot tiesības noslēgt starptautiskus līgumus, un, otrkārt, ja šāda ārējā kompetence pastāv (vai nu skaidri noteikta vai netieši norādīta), tad kādos gadījumos tā ir *ekskluzīva*.[478]

---

[476] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.88.
[477] Atzinums 2/00, Kartahenas protokols [2001], ECR I-9713, paras.22-23.
[478] Alan Dashwood. Implied External Competence of the EC. In: Martti Koskenniemi (ed.). International Law Aspects of the European Union. The Hague: Kluwer Law International, 1998, p.113.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

4.2.1. Skaidri noteikta (*express*) ārējā kompetence

EKL satur vairākas normas, kas tieši un skaidri norāda uz Kopienas ārējo kompetenci dažādās nozarēs. Šīs politikas nozares ir:

(i) Monetārā un valūtas maiņas politika (111.pants);

(ii) Kopējā tirdzniecības politika (133.pants);

(iii) Sadarbība izglītības (149. un 150.punkts), kultūras (151.pants), veselības (152.pants) nozaru sadarbība un Eiropas komunikāciju tīkli (155.pants);

(iv) Pētniecība un tehnoloģiju attīstība (170.pants);

(v) Vides politika (174.pants);

(vi) Attīstības politika (181.pants);

(vii) Ekonomiskā, finansiālā un tehniskā sadarbība ar trešajām valstīm (181.a pants);

(viii) Attiecību uzturēšana ar Apvienoto Nāciju Organizācijas iestādēm un ar tās specializētām iestādēm, Eiropas Padomi, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizāciju, kā arī vajadzīgo attiecību uzturēšana ar visām starptautiskām organizācijām (302.-304.pants);

(ix) Asociācijas līgumi (310.pants).

Savukārt ESL tieši norāda uz Savienības ārējo kompetenci kopējās ārējās un drošības politikas jautājumos (ESL 21.-24.panti) un policijas un tiesu sadarbībā kriminālllietās (ESL 38.pants).

Ja Eiropas Savienībai būtu tikai tā ārējā kompetence, kas ir tieši norādīta dibināšanas līgumos, būtu jāsecina, ka Eiropas Savienības ārējās pilnvaras ir ievērojami šaurākas nekā iekšējās. Tomēr, kā analizēts tālākajās nodaļās, ārējā kompetence var arī nebūt tieši norādīta Eiropas Savienības tiesību aktos.

Jāuzsver, ka tas vien, ka Eiropas Savienībai kādā nozarē ir tieši norādīta ārējā kompetence, vēl nenorāda, vai šī kompetence ir ekskluzīva (var rīkoties tikai Eiropas Savienība) vai dalīta (jārīkojas kopīgi Eiropas Savienībai un dalībvalstīm). Šie aspekti detalizētāk analizēti šīs nodaļas 4.3 un 4.4 sadaļās.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

4.2.2. Netieši norādīta (*implied*) ārējā kompetence

Nav nepieciešams, lai Eiropas Savienības kompetence slēgt starptautiskus līgumus vai citādi darboties ārējās attiecībās būtu tieši norādīta līgumos. Kā jau augstāk minēts, tad skaidri noteikta ārējā kompetence ir paredzēta tikai dažos EKL un ESL pantos. Tādēļ milzīga nozīme ir bijusi Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai, kas ir iztulkojusi EKL tā, ka Eiropas Savienībai ir arī ārējā kompetence jomās, kuras tas nav EKL tieši norādīts. Eiropas Kopienu tiesa vairākās lietās ir norādījusi, ka ārējā kompetence var būt norādīta netieši: proti, ja EKL ir piešķīris Kopienai konkrētas tiesības, lai sasniegtu kādu mērķi, tad Kopienai ir arī atbilstošas tiesības stāties starptautiskajās attiecībās šī mērķa sasniegšanas nolūkos, pat, ja EKL tas tieši nav uzsvērts. Šo netieši norādīto ārējo kompetenci Eiropas kopienu tiesa pirmoreiz pieminēja AETR lietā[479]:

> "Kompetence rodas ne tikai no tieša piešķīruma [..], bet var izrietēt arī no citiem Līguma noteikumiem. [..] Kopienas iekšējo pasākumu sistēma nevar tikt nošķirta no ārējām attiecībām."[480]

Šajā lietā tiesai vajadzēja izvērtēt, vai starptautisks līgums par starptautiskajā ceļu satiksmē iesaistīto transportlīdzekļu personālu jāslēdz Eiropas Savienībai vai dalībvalstīm. Tā kā Eiropas Savienībai ar EKL 71.pantu (pašreizējā numerācijā) bija piešķirtas tiesības regulēt transporta nozari, tad šīs tiesības attiecas tiklab uz iekšējām, kā ārējām regulēšanas darbībām.

Krāmera lietā Eiropas Kopienu tiesa nostiprināja AETR lietā konstatēto netieši norādītās ārējās kompetences principu:

> "[..] Tieši no tiem pienākumiem un pilnvarām, ko Kopienas tiesības ir piešķīrušas un uzdevušas Kopienai iekšējā līmenī, izriet, ka Kopienai ir arī kompetence uzņemties starptautiskas saistības [..]".[481]

Lai gan varētu šķist, ka Krāmera lieta tikai apstiprina AERT lietā nolemto, tomēr ir arī atšķirība – AERT lietā tika atzīta Eiropas Savienības ārējā kompetence jomā, kur jau bija pieņemts Eiropas tiesību akts (regula Nr.543/69), bet Krāmera lietā šāda iekšēja tiesību akta vēl nebija, bija tikai EKL paredzētas Kopienas tiesības, kas piešķir iekšējas pilnvaras.

Krāmera lietas ietvaros tiesai vajadzēja analizēt, vai Kopiena var noslēgt Ziemeļaustrumu Atlantijas Zvejniecības Konvenciju, kā arī izdot rekomendācijas par nozvejas kvotām. Konstatējot, ka Kopienai ir iekšējas tiesības nodrošināt jūras bioloģisko resursu aizsardzību, ieskaitot nozvejas kvotu noteikšanu un sadali starp dalībvalstīm, tiesa secināja, ka šo iekšējo kompetenci nebūtu iespējams realizēt bez

---

[479] Dažos avotos: arī ERTA lieta, no lietas nosaukuma franču valodā.
[480] Lieta Nr. 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. Eiropas nolīgums par autotransportu (AETR), E.C.R. 263, paras. 16-19.
[481] Apvienotās lietas 3, 4 un 6-76. Cornelis Kramer un citi [1976] ECR 1279, paras.30/33.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

paralēlas ārējās kompetences (jo jūras resursi ir kopīgi arī ar trešajām valstīm). Tādējādi, tiek uzskatīts, ka šis atzinums ievieš "papildinājuma principu" (*principle of complementarity*) attiecībā uz Kopienas iekšējo un ārējo kompetenci: Kopienas ārējā kompetence ir nepieciešama, lai papildinātu tās iekšējo kompetenci.[482]

Netieši norādītās ārējās kompetences pamats tika paplašināts Atzinumā Nr.1/76 (Iekšzemes ūdensceļu lieta), ar ko tiek nostiprināts tā sauktais "paralēlisma princips" (*principle of parallelism*)[483], kur tiesa norādīja:

> "Tiesības saistīt Kopienu attiecībās ar trešajām valstīm netieši izriet no tiem Līguma noteikumiem, kas piešķir iekšējas tiesības."[484]

Atbilstoši paralēlisma principam, Kopienas ārējā kompetence atspoguļo tās iekšējo kompetenci. Tātad, Eiropas Savienībai ir tiesības noslēgt starptautisku līgumu noteiktā jomā, ja (1) EKL piešķir Eiropas Savienībai *iekšēju* kompetenci šajā jomā nolūkā sasniegt noteiktu mērķi; un (2) Eiropas Savienības dalība starptautiskajā līgumā ir *nepieciešama* šī mērķa sasniegšanai.[485]

Šajā atzinumā tiesa arī atzina, ka ārējā kompetence nozīmē ne tikai tiesības noslēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm, bet arī sadarboties nolūkā nodibināt jaunu starptautisku organizāciju. Kopiena var sadarboties ar trešajām valstīm, lai piešķirtu šādas jaundibinātas organizācijas institūcijām nepieciešamās lēmumu pieņemšanas tiesības.[486]

Minētie Eiropas Kopienu tiesas spriedumi pierāda, ka Eiropas Savienības iekšējā un ārējā kompetence ir nesaraujami saistītas, tā kā bieži vien viena no tām nevar tikt pilnvērtīgi īstenota bez otras.

Svarīgi norādīt, ka no paralēlo kompetenču principa izriet arī nepieciešams secinājums, ka gadījumos, ja Kopienai nav piešķirtas tiesības rīkoties iekšējos jautājumos kādā nozarē, tad attiecībā uz šo nozari Kopiena nevar veikt arī ārējas darbības. Eiropas Kopienu tiesa uz to nepārprotami norādīja Atzinumā Nr.2/94, kurā analizēja, vai Kopiena var pievienoties Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai. Tiesa uzsvēra, ka, kā norādīts iepriekšējā judikatūrā, Kopienai ir tikai tās tiesības, kas tai ir piešķirtas. Piešķirto kompetenču (*conferred powers*) princips jāievēro kā Kopienas iekšējās, tā ārējās darbībās. Kompetencēm nav jābūt tieši piešķirtām ar konkrētiem līgumu noteikumiem, tās var tikt no līguma arī netieši secinātas. It īpaši, ja Kopienai ir tiesības darboties iekšēji, tad tā ir tiesīga veikt arī nepieciešamo ārējo rīcību. Taču neviens EKL pants nepiešķir Kopienai

---

[482] A.Dashwood. The Classic Authorities Revisited. In: A.Dashwood and C.Hillion (eds). The General Law of EC External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.
[483] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp.64-69.
[484] Tiesas atzinums (Iekšzemes ūdensceļu lieta) 1/76 [1977] ECR 741, para.4.
[485] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.176.
[486] Tiesas atzinums (Iekšzemes ūdensceļu lieta) 1/76 [1977] ECR 741, para.5.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

vispārējas tiesības pieņemt cilvēktiesību aizsardzības normas vai slēgt starptautiskus līgumus šajā jomā. Tāpēc Kopienai nav kompetences noslēgt šāda rakstura starptautisku līgumu.[487]

Arī netieši norādītā ārējā Kopienas kompetence, tāpat kā tieši noteiktā, var būt gan ekskluzīva, gan dalīta. Tomēr ekskluzīvas netieši norādītās ārējās kompetences gadījumi ir retāki nekā ekskluzīva tieši noteikta ārējā kompetence, turklāt Eiropas Kopienas tiesas atzītie kritēriji šādas kompetences konstatēšanai ne vienmēr ir bijuši ļoti skaidri.[488] Jāatzīmē arī, ka Eiropas Savienības netieši norādītā ārējā kompetence kopumā tiesību doktrīnā rada vēl daudzus jautājumus.[489]

Pārskatāmības nolūkā Eiropas Savienības ārējā kompetence attēlota Shēmā Nr.1.

Shēma Nr.1. Eiropas Savienības kompetences

4.2.3. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūra

Procedūru, kā Kopiena slēdz starptautiskos līgumus, detalizēti nosaka EKL 300.pants. Procedūras pamatprincipus nosaka panta pirmā daļa:

> "Gadījumā, ja šis Līgums paredz slēgt nolīgumus starp Kopienu un vienu vai vairākām valstīm vai starptautiskām organizācijām, Komisija sniedz ieteikumus Padomei, kas pilnvaro Komisiju sākt vajadzīgās sarunas. Šīs sarunas vada Komisija, apspriežoties ar īpašām Padomes ieceltām

[487] Tiesas atzinums 2/94 (Eiropas Cilvēktiesību konvencija) [1996] ECR I-1759.
[488] M.Cremona. External Relations and External Competence: the Emergence of an Integrated Policy. Grām.: P.Craig and G.de Burca (eds.). The Evolution of EU Law. Oxford: Oxford University Press, 1999, p.137.
[489] Delano Verwey. The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004, p. 22.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

komitejām, kas tai palīdz veikt šo uzdevumu, un saskaņā ar direktīvām, ko Padome var tai izdot."

Tātad, lēmumu par starptautiska līgumu noslēgšanu pieņem Padome, kas arī izsniedz pilnvarojumu Komisijai veikt sarunas. Pilnvarojumā Padome var arī norādīt mērķus, kas Komisijai līguma noslēgšanas sarunu gaitā ir jāsasniedz. Padome ir tiesīga arī izveidot komiteju, kas uzrauga Komisijas darbības starptautiskā līguma sagatavošanas procesā. Ja līguma sagatavošanas sarunas ir veiksmīgas, tad Padome lemj par starptautiskā līguma noslēgšanu un parakstīšanu. Izņemot starptautiskos līgumus, kas ietilpst kopīgās tirdzniecības politikas jomā (EKL 133.pants), Padomei ir jākonsultējas arī ar parlamentu. Balsošanas noteikumi Padomē, kā arī Eiropas Parlamenta iesaistīšanās lēmumu pieņemšanas procesā ir atkarīgi no konkrētā līguma regulētās jomas. Dažos gadījumos nepieciešama arī Eiropas Parlamenta piekrišana starptautiskā līguma noslēgšanai. Šie procedūras noteikumi un nianses šī pētījuma ietvaros detalizētāk apskatīti netiks.

Ja starptautisko līgumu slēdz Eiropas Atomenerģijas kopiena, tad līguma noslēgšanas procedūru regulē EURATOM līguma 101.pants.

Savukārt, ja starptautisko līgumu slēdz Savienība, tad atbilstoši ESL 24.pantam līguma sagatavošanas stadijas pārrunas veic tā dalībvalsts, kura tobrīd pilda Eiropas Savienības prezidentūras funkcijas. Ja nepieciešams, pārrunu procesā iesaistās arī Komisija. Lēmumu par līguma noslēgšanu pieņem Padome saskaņā ar prezidējošās dalībvalsts ieteikumu. Atkarībā no līgumā regulētās jomas Padome pieņem lēmumu vai nu vienbalsīgi vai ar kvalificēto balsu vairākumu (ESL 24.panta otrā, trešā un ceturtā daļa nosaka balsošanas noteikumus).

Ja stāsies spēkā ar Lisabonas līgumu noteiktie dibināšanas līgumu grozījumi, tad starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Eiropas Savienības vārdā paredzēs Līguma par Eiropas Savienības darbību (**LESD**) 218.pants. Tāpat kā pašreizējā regulējumā lēmumu par līguma slēgšanu pieņem Padome. Taču ir paplašinātas Eiropas Parlamenta pilnvaras starptautisko līgumu noslēgšanas procesā, proti, 218.panta 6.punkta (a) apakšpunkts konkrēti nosaka jomas, kurās starptautiska līguma slēgšana pieļaujama tikai ar parlamenta *piekrišanu* (nevis, tikai konsultējoties ar parlamentu), proti:

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(i) slēdzot asociācijas nolīgumus;

(ii) slēdzot nolīgumu par ES pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai;

(iii) slēdzot nolīgumus, ar ko izveido īpašu iestāžu sistēmu, izvēršot sadarbību;

(iv) slēdzot nolīgumus, kas nopietni ietekmē ES budžetu;

(v) slēdzot nolīgumus jomās, kurās vai nu piemēro parasto likumdošanas procedūru, vai arī īpašu likumdošanas procedūru, kad ir nepieciešama Eiropas Parlamenta piekrišana.

Turklāt, atbilstoši šī punkta (b) apakšpunktam, visos pārējos gadījumos Padome slēdz starptautisku līgumu, apspriežoties ar Eiropas Parlamentu, izņemot gadījumus, kad nolīgumi attiecas vienīgi uz kopējo ārpolitiku un drošības politiku. Lisabonas līguma grozījumi vienkāršo arī balsošanas procedūru: pamatnoteikums ir kvalificēts balsu vairākums, un vienbalsīgs lēmums nepieciešams tikai jomās, kurās arī Eiropas Savienības tiesību akta pieņemšanai nepieciešama vienprātība, asociācijas nolīgumiem un nolīgumiem ar kandidātvalstīm, par Savienības pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (turklāt lēmums par šī pēdējā nolīguma slēgšanu nestājas spēkā, kamēr to nav ratificējušas dalībvalstis saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām).

Visi Eiropas Savienības ietvaros noslēgtie starptautiskie līgumi ir pieejami Eiropas Starptautisko līgumu biroja datu bāzē (*Treaties Office Database*),[490] tomēr šobrīd datu bāzes meklētājs darbojas tikai angļu valodā, nevis visās Eiropas Savienības dalībvalstu valodās.

4.3. Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā.

4.3.1. Vispārīgas piezīmes

Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā nozīmē, ka konkrēto starptautisko līgumu var slēgt tikai Eiropas Savienība viena pati, nevis tās dalībvalstis vai Eiropas Savienība kopīgi ar dalībvalstīm. Šāda ekskluzīvā kompetence var izrietēt gan no tieši, gan netieši norādītas Eiropas Savienības ārējās kompetences.

Viena no tipiskākajām nozarēm, kurā Eiropas Savienībai ir ekskluzīva gan iekšējā, gan ārējā kompetence, ir kopējā tirdzniecības politika (133.pants). Eiropas Kopienu tiesa Vietējo izmaksu standarta lietā un *Donckerwolcke* lietā paskaidroja, ka Kopienai ir ekskluzīva kompetence kopējās

[490] *http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do* (aplūkots 10.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tirdzniecības politikas jomā, ciktāl tas nepieciešams, lai noslēgtu starptautiskos līgumus (tātad ārēji), kā arī, ciktāl tas attiecas uz vienpusēju tiesību aktu pieņemšanu (iekšēji).[491]

No šīm lietām arī izriet pamatojums, kāpēc Kopienai konkrētos jautājumos būtu nepieciešama ekskluzīva kompetence – tas ir, kāpēc ir jautājumi, kuros jārīkojas Kopienai vienai pašai, nevis kopīgi ar dalībvalstīm, vai dalībvalstīm vienām pašām. Pirmkārt, ekskluzīvā ārējā kompetence nodrošina, ka dalībvalstu un Kopienas vienlaicīgi īstenotas pilnvaras neapdraudēs Kopienas lēmumu vienotību, konsekvenci un efektivitāti, kā arī, ka trešās valstis uztver Kopienu kā vienu konkrētu līguma partneri. Otrkārt, ja kopējā tirgū pastāvētu dažādas komerciālas un tirdzniecības politikas (katrā dalībvalstī sava, atkarībā no šīs dalībvalsts noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem), tad rastos konkurences kropļošanas risks Eiropas Savienības ietvaros.[492]

Ekskluzīvās ārējās kompetences jēdziens tāpat kā daudzi citi Eiropas Savienības tiesību jēdzieni izriet nevis tieši no dibināšanas līgumiem, bet gan no Eiropas Kopienu tiesas judikatūras. Tādēļ, aprakstot Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci, nepieciešams balstīties tieši judikatūrā. Tā kā šī pētījuma ietvaros atsevišķa 5.nodaļa veltīta tieši Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai starptautisko līgumu slēgšanai, tad atsevišķas lietas šīs sadaļas ietvaros tiks aplūkotas konspektīvi un tikai tiktāl, ciktāl nepieciešams, lai iezīmētu ar šīm lietām attīstīto ekskluzivitātes principu. Detalizētāks lietu apskats tiek sniegts pētījuma 5.nodaļā. Turklāt, Eiropas Savienības ekskluzīvā ārējā kompetence apkopojošā un praktiskā veidā aplūkota arī pētījuma 6.nodaļā, nošķirot ekskluzivitātes gadījumus, kas attiecas uz skaidri norādītu ārējo kompetenci un gadījumus, kas piemērojami netieši norādītas kompetences gadījumos.

4.3.2. Ekskluzīvās ārējās kompetences principa attīstība

Pirmo reizi Eiropas Kopienu tiesa pieminēja Kopienas ekskluzivitāti starptautisko līgumu slēgšanā jau aplūkotajā AERT lietā, ar ko tika iedibināts arī netieši norādītās ārējās kompetences princips. Tiesa paskaidroja:

> "[..] ikreiz, kad Kopiena nolūkā ieviest Līgumā paredzētu kopējo politiku pieņem kopējus noteikumus jebkādā formā, dalībvalstīm vairs nav tiesību, darbojoties individuāli vai kolektīvi, uzņemties saistības pret trešajām valstīm, kas varētu ietekmēt šos noteikumus. Tiklīdz šādi kopēji noteikumi ir stājušies spēkā, vienīgi Kopienai ir tiesības uzņemties un izpildīt līgumiskas saistības pret trešajām valstīm [..]."[493]

---

[491] Atzinums 1/75 (Vietējo izmaksu standarta lieta) [1975] ECR 1355; Lieta 41/76 Donckerwolcke [1976] ECR 1921.
[492] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.176.
[493] Lieta Nr. 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. Eiropas nolīgums par autotransportu (AETR), E.C.R. 263, paras. 17-18.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tātad, saskaņā ar AETR lietā iedibināto ekskluzivitātes izpratni, Kopiena iegūst ekskluzīvu kompetenci slēgt starptautiskus līgumus kādā jomā, ja šajā jomā tā jau ir iepriekš pieņēmusi iekšējus noteikumus, piemēram, izdevusi direktīvas, regulas vai lēmumus. Piemēram, konkrētajā lietā par Kopienas ekskluzivitāti liecināja Kopienas pieņemtā regula 543/69, kas regulēja to pašu priekšmetu ko plānotais AETR līgums. Ja šādas regulas nebūtu, tad būtu jākonstatē vienlaicīga dalībvalstu un Kopienas kompetence.

Iekšzemes ūdensceļu lietā tiesa spēra soli tālāk, norādot, ka Kopienai var būt ekskluzīva kompetence starptautisko līgumu slēgšanā pat tad, ja Kopiena vēl nav pieņēmusi šajā jomā iekšējus noteikumus. Šajā lietā tiesa analizēja, vai Kopienai ir tiesības noslēgt starptautisku līgumu iekšzemes ūdensceļu (galvenokārt attiecībā uz Reinas un Mozeles upēm) transporta industrijas jomā, kā arī, vai līguma slēgšanā jāpiedalās arī dalībvalstīm. Tiesa secināja, ka Kopienai var būt ekskluzīva ārējā kompetence, ja tā nepieciešama Kopienas mērķu sasniegšanai un, ja dalībvalstu atsevišķa darbība varētu traucēt šo mērķu sasniegšanu.[494]

No Iekšzemes ūdensceļu lietas varētu secināt, ka iespējamā Eiropas Savienības ārējo kompetenču ekskluzivitāte ir ļoti plaša: tā var tikt piemērota faktiski jebkurai jomai, kas ietilpst Kopienas mērķos. Tomēr šī principa piemērošana praksē drīz vien pierādīja, ka tik plašs tas nevar būt, un pēc neilga laika Eiropas kopienu tiesa nozīmīgajā PTO līguma lietā norādīja ekskluzivitātes principa piemērošanas robežas.

PTO līguma lietā tiesai vajadzēja analizēt, vai Eiropas Savienība var noslēgt Pasaules Tirdzniecības Organizācijas līgumu, un vai šī līguma slēgšanai Kopienai ir ekskluzīva kompetence. Komisija atsaucās uz Iekšzemes ūdensceļu lietu un norādīja, ka PTO līguma gadījumā turklāt pastāvot arī tieši noteikta iekšējā ekskluzivitāte – EKL 133.pants (kopējā tirdzniecības politika), no kuras izrietot arī ārēja ekskluzivitāte. Tomēr tiesa noraidīja Komisijas argumentus un atzina, ka ekskluzīvā ārējā kompetence tomēr ir atkarīga no tā, vai Kopiena ir jau izmantojusi savas iekšējās pilnvaras, nevis tikai no tā, ka šādas iekšējās pilnvaras eksistē. Tiesa centās nošķirt šo lietu no Iekšzemes ūdensceļu lietas, norādot, ka Iekšzemes ūdensceļu lietā Kopienas iekšējo mērķi nevarētu sasniegt, ja netiktu noslēgti atbilstoši starptautiskie līgumi, un tātad Kopienas iekšējos noteikumus reāli varēja pieņemt tikai *pēc tam*, kad pieņemti ārējie noteikumi (noslēgti līgumi). Šis apsvērums nebija piemērojams PTO līguma lietā. Lai gan Kopienai bija iekšēji mērķi aizsargāt arī brīvu pakalpojumu kustību un intelektuālo īpašumu Kopienas ietvaros, šo mērķu sasniegšana nav atkarīga no tā, vai Kopiena noslēgs šāda rakstura starptautisku līgumu ar trešajām valstīm. It īpaši, attiecībā uz TRIPs nolīgumu (Nolīgums par intelektuālā īpašuma tiesību aspektiem attiecībā uz tirdzniecību) tiesa uzsvēra, ka Kopienai nav

[494] Tiesas atzinums 1/76 [1977] ECR 741, paras.4 -7.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

ekskluzīvas kompetences tā noslēgšanai, jo ārēja darbība nebija nepieciešama iekšējo mērķu sasniegšanai, kā arī pašas Kopienas ietvaros intelektuālā īpašuma tiesības vēl nebija harmonizētas.[495]

Tātad, saskaņā ar PTO līguma lietu, Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence tikai tad, ja Kopiena jau ir faktiski izlietojusi savas iekšējās pilnvaras šajā jomā, nevis arī tad, ja šādas iekšējās pilnvaras vienkārši pastāv. Šāds ekskluzivitātes principa iztulkojums ir samērīgāks, un to Eiropas Kopienu tiesa ir nostiprinājusi arī turpmākās lietās.[496] Atvērto debesu (*Open Sky*) lietās Eiropas Kopienu tiesai vajadzēja vērtēt, vai atsevišķas dalībvalstis bija tiesīgas noslēgt divpusējus līgumus ar trešajām valstīm par brīvu gaisa satiksmi, vai arī šādus nolīgumus vajadzēja slēgt Kopienai. Tiesa konstatēja, ka Kopienā bija pieņemti vairāki normatīvi akti gaisa satiksmes jomā un ka Kopienai bija iekšēja kompetence šajā nozarē. Tālāk, tiesa piemēroja AERT lietas principu un atkārtoja, ka, tiklīdz Kopiena ir pieņēmusi iekšējus noteikumus, vienīgi Kopienai ir tiesības uzņemties un izpildīt līgumiskas saistības pret trešajām valstīm jautājumos, kas var ietekmēt šos iekšējos noteikumus vai mainīt to apjomu.[497]

Šādi definētas Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences jēga ir apsvērums, ka, ja jau Kopiena ir pieņēmusi visām dalībvalstīm kopīgus noteikumus, tad atsevišķas dalībvalsts individuāla rīcība attiecībās ar trešajām valstīm var ietekmēt šo kopīgo noteikumu spēku. Vispārzināms starptautisko līgumu izpildes princips paredz, ka valsts nevar atteikties no starptautisko pienākumu pildīšanas, atsaucoties uz savām iekšējām tiesībām.[498] Tāpēc Eiropas Savienības efektīvas funkcionēšanas nolūkā nevar pieļaut, ka dalībvalstis katra individuāli uzņemas saistības pret trešajām valstīm, ko tās būtu spiestas pildīt, pat, ja tas būtu pretrunā ar Eiropas tiesībām.

Arī relatīvi nesenajā Lugāno konvencijas lietā Eiropas Kopienu tiesa norādīja, ka Kopienas iekšējo pilnvaru izmantošana izraisa ekskluzīvu ārējo kompetenci ikreiz, kad šāda ekskluzīva kompetence ir nepieciešama, lai "nodrošinātu Kopienas tiesību efektivitāti un tās noteikumos paredzētās sistēmas pienācīgu funkcionēšanu"[499].

4.3.3. Ekskluzīvās ārējās kompetences tipiskie gadījumi

No iepriekš apskatītās Eiropas Savienības ekskluzīvās ārējās kompetences attīstības var secināt divas tipiskākās situācijas, kurās Eiropas Savienībai būs ekskluzīva ārējā kompetence slēgt starptautiskus līgumus.[500] Šādi gadījumi ir:

---

[495] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, paras.53-105.
[496] Piemēram, Atzinums 2/92 (Starptautiskās darba organizācijas konvencija) [1995] ECR I-521.
[497] Lieta C-467/98 Komisija un Vācija [2002] ECR I-9855, paras.80-105.
[498] Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām, 27.pants.
[499] Atzinums 1/03 (Lugāno konvencijas lieta) [2006] ECR I-1145, para.131.
[500] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.178.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(a) Starptautiskais līgums ietilpst nozarē, ko jau lielā mērā regulē Kopienas noteikumi, it īpaši, ja ir pieņemtas Kopienas līmeņa harmonizējošas normas (direktīvas, regulas). Šis ir AETR lietas gadījums – kopējā transporta politika bija jau regulēta Kopienas līmenī. Šis ekskluzivitātes gadījums tiek pamatots arī ar EKL 10.pantu, kas paredz dalībvalstu pienākumu līdzdarboties, lai nodrošinātu Eiropas Savienības tiesību efektivitāti, kā arī atturēties no jebkādiem pasākumiem, kas varētu apgrūtināt EKL noteikto mērķu sasniegšanu. Šo tā saukto AETR principu Eiropas Kopienu tiesa nostiprināja arī Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lietā, kur tiesa secināja, ka konvencijas Nr.170 regulētā joma jau lielā mērā ir noteikta ar Kopienas noteikumiem, tāpēc dalībvalstis nevar uzņemties pienākumus šajos jautājumos ārpus Kopienas tiesību ietvara.[501] Jāpiebilst, ka nav būtiski, vai iespējamie dalībvalstu pieņemtie atsevišķi noteikumi (noslēgtie starptautiskie līgumi) būtu pretrunā ar Kopienas normām; pietiek ar to faktu, ka Kopiena ir pieņēmusi noteikumus šajā nozarē, lai nodibinātu Kopienas ārējās kompetences ekskluzivitāti. Šī principa variācija pieminēta PTO līguma lietā[502]: ja Kopiena savos iekšējos tiesību aktos ir iekļāvusi normas, kas attiecas uz trešo valstu piederīgajiem vai tieši ir piešķīrusi Kopienas institūcijām pilnvaras vest sarunas ar trešajām valstīm, tad šajos gadījumos attiecībā uz šādos tiesību aktos iekļautajām normām Kopiena iegūst ekskluzīvu ārējo kompetenci.

(b) Iekšējo kompetenci var izmantot tikai *vienlaikus* ar ārējo kompetenci. Tas būtu Iekšējo ūdensceļu lietā apskatītais gadījums. Šajā gadījumā nav nepieciešams, lai Kopiena jau iepriekš būtu izmantojusi savas iekšējās pilnvaras, jo faktiski iekšējo kompetenci var izmantot tikai kopīgi ar ārējo, piemēram, ir nepieciešams noslēgt starptautisko līgumu, lai varētu īstenot Kopienas iekšējo mērķi. Kā izriet no vēlākām Eiropas Kopienas tiesas lietām, tad šis gadījums ir kā izņēmums no vispārējā principa, ka Kopienai vajag vispirms būt izmantojušai savas iekšējās pilnvaras, lai rastos arī ārējā ekskluzīvā kompetence.

Jāņem vērā, ka uzskaitītais gadījumu saraksts nekādā gadījumā nav izsmeļošs. Šo būtisko atrunu Eiropas Kopienu tiesa uzsvēra Lugāno konvencijas lietā, norādot, ka šie gadījumi ir tikai piemēri, kas formulēti, ņemot vērā to konkrēto kontekstu, ar ko tiesai bija darīšana.[503] Šajā lietā tiesa arī centās sniegt vispārīgākas un plašākas vadlīnijas, kā konstatēt, vai Kopienai ir ekskluzīva ārējā kompetence:

[501] Atzinums 2/91 (Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lieta) [1993] ECR I-1061, paras.10-11.
[502] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, para. 95.
[503] Atzinums 1/03 (Lugāno konvencijas lieta) [2006] ECR I-1145, para.121.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"[..] jāatgādina, ka Kopienai ir tikai piešķirtā kompetence un ka līdz ar to kompetences esamībai, kas turklāt nav tieši paredzēta Līgumā un kas ir ekskluzīva, ir jābūt pamatotai ar secinājumiem, kas ir izdarīti, konkrēti analizējot saistību, kura pastāv starp paredzēto nolīgumu un spēkā esošiem Kopienu tiesību aktiem un no kuras izriet, ka šāda nolīguma noslēgšana var ietekmēt Kopienu tiesību normas.

Dažos gadījumos pietiek pārbaudīt un salīdzināt jomas, uz kurām attiecas gan Kopienu tiesību normas, gan paredzētais nolīgums, lai pārliecinātos, ka Kopienu tiesību normas nekādā veidā netiks ietekmētas [..].

Tomēr jomai, uz kuru attiecas starptautisks nolīgums, un jomai, ko reglamentē Kopienu tiesiskais regulējums, nav noteikti jābūt savstarpēji pilnībā atbilstošām. Tad, kad ir jānoskaidro, vai kritērijs, kas iekļauts frāzē "joma, uz kuru lielā mērā jau attiecas Kopienas noteikumi", ir izpildīts, *analīze ir jābalsta ne tikai uz konkrēto noteikumu piemērošanas jomu, bet arī uz to raksturu un saturu*. Svarīgi arī ir *ņemt vērā ne tikai attiecīgo jomu reglamentējošo Kopienu tiesību aktu faktisko stāvokli, bet arī to attīstības perspektīvas*, ja to ir iespējams paredzēt šīs analīzes veikšanas brīdī [..].

Tas, ka jāņem vērā ne tikai attiecīgās jomas apmērs, bet arī Kopienu tiesību normu raksturs un saturs, ir norādīts arī [..] Tiesas judikatūrā, saskaņā ar kuru gan Kopienu tiesību normās, gan starptautiska nolīguma noteikumos iekļautā minimālā regulējuma raksturs var liecināt par to, ka ietekmes nav, pat ja Kopienu tiesību normas un nolīguma noteikumi attiecas uz vienu un to pašu jomu.

No visa iepriekš minētā izriet, ka *ir jāveic vispārēja un konkrēta analīze*, lai pārbaudītu, vai Kopienas kompetencē ir noslēgt starptautisku nolīgumu un vai šī kompetence ir ekskluzīva. Šajā sakarā ir jāņem vērā ne tikai joma, uz kuru attiecas gan Kopienu tiesību normas, gan Paredzētā nolīguma noteikumi, ciktāl tie ir zināmi, bet arī *šo normu un noteikumu raksturs un saturs, lai pārliecinātos, ka nolīgums nevar apdraudēt Kopienu tiesību normu vienveidīgu un saskaņotu piemērošanu un ar tiem izveidotās sistēmas pienācīgu darbību*."[504]

Atbilstoši šīm vadlīnijām vērtējums, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence noslēgt starptautisku līgumu, jāveic katrā atsevišķā gadījumā, un nav iespējams sniegt precīzu un izsmeļošu nozaru sarakstu.

4.4. Eiropas Savienības dalītā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā.

Eiropas Savienības ārējā kompetence slēgt starptautiskus līgumus var būt ne tikai ekskluzīva, bet arī dalīta. Tas ir, Eiropas Savienība šo kompetenci īsteno kopīgi ar dalībvalstīm: starptautiskā līguma

[504] Atzinums 1/03 (Lugāno konvencijas lieta) [2006] ECR I-1145, paras.124-127, para.133.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

puses ir gan viena vai vairākas (vai visas) dalībvalstis, kā arī Eiropas Savienība. Lai gan Eiropas Savienības ekskluzīvajai ārējai kompetencei un tās noteikšanas kritērijiem ir veltīts diezgan daudz Eiropas kopienas judikatūras, tomēr praksē lielākā daļa starptautisko līgumu tiek slēgti dalītās kompetences ietvaros.

Kā atzīts tiesību doktrīnā[505] un Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā, dalīta kompetence starptautisko līgumu slēgšanā parasti sastopama vairākos tipiskos gadījumos, kas aplūkoti zemāk. Ar dalīto kompetenci saistīta judikatūra tuvāk aplūkota arī pētījuma 5.nodaļā, savukārt dalītās kompetences un jauktu starptautisko līgumu problemātika – 6.nodaļā.

4.4.1. Dibināšanas līguma norāde uz dalītu kompetenci.

Dibināšanas līgumu norma norāda, ka kompetence ir īstenojama kopīgi Kopienai un dalībvalstīm (piemēram, 111.panta piektā daļa paredz, ka, neskarot Kopienas kompetenci un Kopienas nolīgumus par ekonomisko un monetāro savienību, dalībvalstis var piedalīties sarunās starptautiskās organizācijās un slēgt starptautiskus nolīgumus; 174.panta ceturtā daļa attiecībā uz vides politiku, bet 181.pants attiecībā uz attīstības politiku nosaka, ka Kopiena *un* dalībvalstis atbilstīgi savai kompetencei sadarbojas ar trešajām valstīm un kompetentām starptautiskām organizācijām.

4.4.2. Iekšējo noteikumu trūkums.

Nav sasniegti kritēriji, lai konstatētu Eiropas Savienības ekskluzīvo ārējo kompetenci, piemēram, nav pieņemti pietiekami iekšējie noteikumi, no kuriem izrietētu prasība pēc ekskluzīvas ārējās kompetences.[506] Šis ir gadījums, kad principā Kopienai ir kompetence vienai pašai regulēt konkrēto jomu iekšēji, un, ja Kopiena pieņems kopīgus iekšējos noteikumus, tai var rasties arī ekskluzīva ārējā kompetence atbilstoši AETR principam.

4.4.3. Nepilnīga Kopienas iekšējā kompetence

Situācija, kad starptautiskais līgums skar gan kompetences, kas piešķirtas Eiropas Savienībai, gan tādas kompetences, kas ir palikušas dalībvalstu pārziņā. No tā izriet, ka EKL vai cits attiecīgais līgums nepiešķir Eiropas Savienībai kompetenci slēgt konkrētu starptautisko līgumu visā tā kopumā, jo atsevišķas šī līguma regulētās nozares atrodas ārpus Eiropas Savienībai piešķirtajām kompetencēm: šajā gadījumā nepieciešama arī dalībvalstu līdzdalība.[507] Šo gadījumu Eiropas Kopienu tiesa aplūkoja Dabīgās gumijas līguma lietā, kur tā nolēma, ka, lai gan līguma priekšmets ietilpa kopējā tirdzniecības politikā (EKL 133.pants, kas paredz ekskluzīvu Kopienas kompetenci), tomēr attiecīgās jomas finansējums ir palicis dalībvalstu pārziņā. Tā kā finansējuma aspekti bija noslēdzamā starptautiskā

[505] I. MacLeod, I.D.Henry, and S.Hyett. The External Relations of the European Communities. Oxford: Oxford University Press, 1996, pp.63-64.
[506] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, paras.99-105.
[507] Atzinums 2/00, [2001] ECR I-9713, para.5.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

līguma centrāls elements, bija nepieciešama dalībvalstu piedalīšanās līguma slēgšanā, un tātad kompetence tika atzīta par dalītu.[508]

Šis dalītās kompetences gadījums precīzāk būtu dēvējams par "kopīgu" (*joint*) vai "jauktu" (*mixed*) kompetenci un šajos gadījumos noteikti ir jāslēdz jaukts starptautisks līgums, tas ir, līgums, kura puses ir gan Kopiena, gan dalībvalstis.[509]

4.4.4. Kopienai ir tikai minimālā kompetence

Eiropas Savienībai ir piešķirta kompetence kādā nozarē pieņemt tikai minimālā sliekšņa noteikumus (minimālā harmonizācija), bet dalībvalstis ir tiesīgas pieņemt stingrākus noteikumus. Kā demonstrēts Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lietā, ja starptautiskais līgums skar šo nozari kopumā, nepieciešama arī dalībvalstu līdzdalība.[510]

Arī šajā gadījumā būtu nepieciešams noslēgt jauktu starptautisko līgumu, jo attiecīgajā nozarē kompetentas ir gan Kopiena, gan dalībvalstis, tikai katra savā līmenī.

4.4.5. Netraucējošas blakus kompetences

Šis ir gadījums, kad Kopienas un dalībvalstu kompetences kādā jomā var pastāvēt vienlaikus, netraucējot un neaizvietojot viena otru (tas ir, kompetence it kā atrodas blakus viena otrai). Piemērs ir intelektuālā īpašuma nozare, kur vienlaikus pastāv Kopienas režīms – kopienas preču zīme, kopienas dizainparaugu tiesības, kā arī nacionālie dalībvalstu režīmi.

4.4.6. Neprecizitāšu novēršanas nolūks

Šo gadījumu rada situācija, kad dalīta kompetence nepieciešama praktisku apsvērumu dēļ. Proti, ja Kopienas institūcijas nav ievērojušas precīzu līguma noslēgšanas procedūru, ko paredz Kopienas tiesībās ietvertais tiesiskais pamats – šādā gadījumā, lai nevajadzētu vēlreiz slēgt visu starptautisko līgumu, tam vienkārši var pievienoties arī dalībvalstis, tā leģitimizējot līgumu no Eiropas Savienības tiesību viedokļa.[511]

4.5. Eiropas Savienības dalībvalstu pievienošanās kārtība (procedūra) šāda veida starptautiskajiem līgumiem.

4.5.1. Dalītā kompetencē esošu starptautisko līgumu noslēgšanas veidi

Ja starptautiska līguma slēgšanā paredzēta dalīta kompetence, tad nepieciešama cieša sadarbība starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm gan līguma sagatavošanas un noslēgšanas, gan ieviešanas

[508] Atzinums 1/78 (Starptautiskais Dabīgās gumijas līgums) [1979] ECR 2871.
[509] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.198.
[510] Atzinums 2/91 (Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lieta), [1993] ECR I-1061, paras.16-21.
[511] Atzinums 2/00, [2001] ECR I-9713, para.5.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

procesā, ar nolūku nodrošināt Eiropas Savienības kā starptautisko publisko tiesību subjekta, kā arī to veidojošo dalībvalstu vienotu ārējo rīcību.[512] Kā noteikusi Eiropas kopienu tiesa, dalītā kompetencē esošus līgumus tomēr var parakstīt arī tikai dalībvalstis vai tikai Kopiena[513] (pieņemot, ka noslēgšanas procesā kopumā ir bijušas iesaistītas gan dalībvalstis, gan Kopiena).

Eiropas kopienu tiesa ir noteikusi, ka gadījumos, kad pastāv dalītā kompetence, starptautiskie līgumi var tikt slēgti šādos veidos:

(i) dalībvalsts viena pati noslēdz līgumu ar trešo valsti;

(ii) vairākas dalībvalstis vienas pašas noslēdz līgumu ar trešo valsti;

(iii) dalībvalst(i)s kopīgi ar Kopienu noslēdz līgumu ar trešo valsti[514] (šie ir tā sauktie "jaukti" starptautiskie līgumi);

(iv) dalībvalstis var arī nebūt līguma ar trešo valsti puses, bet var izteikt savu gribu Padomes ietvaros; ja valstis rīkojas Padomes ietvaros, tad pieļaujams, ka tās rīkojas nevis kā Padomes locekļi, bet gan kā savu valdību pārstāvji, tā kolektīvi izpaužot atsevišķo dalībvalstu gribu[515].

4.5.2. Jaukti starptautiskie līgumi

Ja starptautiska līguma puses ir gan dalībvalstis, gan Kopiena, šāda veida līgumus dēvē arī par "jauktiem" starptautiskajiem līgumiem. Starptautiskajās tiesībās jaukti starptautiski līgumi tiek definēti šādi:

> "Jaukts starptautisks līgums ir jebkurš starptautisks līgums, kura puses ir starptautiska organizācija, dažas vai visas tās dalībvalstis, kā arī viena vai vairākas trešās valstis, un par kura izpildi ne organizācijai, ne tās dalībvalstīm nav pilnīgas kompetences."[516]

Jaukta starptautiska līguma noslēgšana ir obligāta it īpaši gadījumos, kuros dalībvalstu un Kopienas pienākumi ir atšķirīgi.[517]

Eiropas Kopienu tiesas tiesnesis Alans Rosas (*Allan Rosas*) piedāvā iedalīt jauktos starptautiskos līgumus divos veidos: paralēlo un dalīto kompetenču līgumi.[518] Paralēlo kompetenču līguma gadījumā

[512] Atzinums 1/94 (PTO līgums) [1994] ECR I-5267, para.108.
[513] Atzinums 2/91, [1993] ECR I-1061, para.5; lieta C-268/94 Portugāle un padome [1996] ECR I-6177, paras.68-77.
[514] Lieta C-316/91 Eiropas parlaments un padome (Lomē konvencija) [1994] ECR I-625.
[515] Lietas C-181 un 248/91 Eiropas parlaments un padome un komisija [1993] ECR I-3685, para.12.
[516] H.G. Schermers, A Typology of Mixed Agreements. In: D. O'Keeffee and H.G. Schermers (eds.), Mixed Agreements, Deventer: Kluwer, 1983, pp.25-26.
[517] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.100.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopiena piedalās starptautiskā līguma noslēgšanā gluži kā jebkura cita līguma puse, neatkarīgi no dalībvalstu tiesībām un pienākumiem. Dalīto kompetenču līguma gadījumā savukārt Kopiena un dalībvalstis savstarpēji ir sadalījušas ar līgumu noteikto pienākumu pildīšanu un tiesību īstenošanu. Šādus dalīto kompetenču gadījumus sīkāk var iedalīt divās kategorijās:

(i) Līdzās pastāvoša kompetence, ja līgumu var analītiski sadalīt vairākās daļās, no kurām dažas normas ietilpst Kopienas ekskluzīvajā kompetencē, bet dažas normas – dalībvalstu ekskluzīvajā kompetencē;

(ii) Vienlaicīga kompetence, ja līgums kā veselums analītiski nav sadalāms dažādās daļās.[519]

Šis A.Rosas iedalījums ir praktiski noderīgs un var kalpot kā metodoloģija jaukto starptautisko līgumu atpazīšanai praksē. Tāpēc šis iedalījums tiek detalizētāk aplūkots arī šī pētījuma 6.6. apakšnodaļā.

Jāuzsver tomēr, ka šāds iedalījums pastāv tikai tiesību doktrīnā, jo Eiropas Savienības tiesību avoti šādu klasifikāciju nepiedāvā. Turklāt, citos tiesību doktrīnas avotos ir norādīts, ka jebkādi centieni klasificēt jauktos starptautiskos līgumus būs neveiksmīgi, jo tiecas vienkāršot pēc būtības sarežģītu un pastāvīgi mainīgu fenomenu.[520] Jāievēro, ka jaukto starptautisko līgumu gadījumā var būt runa par ļoti atšķirīgām Eiropas Savienības pilnvarām, kā arī dažādiem starptautisko līgumu veidiem. Tāpēc katrs gadījums jāaplūko atsevišķi.

Arī Eiropas Kopienu tiesa nav sniegusi detalizētu apskatu, kā iedalīt jauktos starptautiskos līgumus un kādā kārtībā tie slēdzami. Tiesa parasti vispirms izvērtē, vai konkrētajā gadījumā nav runa par Kopienas vai dalībvalstu ekskluzīvo kompetenci. Ja tāda iespēja izslēgta, tad tiesa vienkārši izvērtē, kādā veidā vislabāk organizēt Kopienas un dalībvalstu piedalīšanos līguma slēgšanā.[521] Vispārīgais princips, ko Eiropas Kopienu tiesa vienmēr uzsvērusi, ir, ka Kopienai un dalībvalstīm jāievēro ciešas sadarbības pienākums visās trīs ārējās darbības stadijās – starptautiska līguma sagatavošanā un pārrunās, noslēgšanā un izpildē. Atbildība par jaukta starptautiska līguma izpildi gulstas gan uz Kopienu, gan uz dalībvalstīm atbilstošo viņu kompetencēm.[522]

Jaukta starptautiska līguma sagatavošanas un apspriešanas stadijā nav būtiski, lai procesā piedalītos gan Kopiena, gan dalībvalstis. Praksē pieņemts, ka Komisija var darboties kā vienīgā pārrunu veicēja

---

[518] A. Rosas. The European Union and Mixed Agreements. In A.Dashwood and C.Hillion (eds.), The General Law of EC External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.
[519] A. Rosas. The European Union and Mixed Agreements. In A.Dashwood and C.Hillion (eds.), The General Law of EC External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.
[520] P. Eeckhaut. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.191.
[521] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.198.
[522] Lieta 1/78 Euratom (Kodolmateriāli) [1978] ECR 2151, paras.35-36.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

un uz Padomes pilnvarojuma pamata pārstāvēt arī dalībvalstis. Šāda kārtība tika ievērota PTO līguma lietā, kur Padome norādīja, ka, "nolūkā nodrošinot sarunu procedūras maksimālu konsekvenci, tika nolemts, ka Komisija darbosies kā vienīgā pārrunu veicēja Kopienas un dalībvalstu vārdā". Turklāt, šis lēmums, kas pilnvaro Komisiju veikt pārrunas, nekādā ziņā neietekmē jautājumus par Kopienas vai dalībvalstu kompetenci attiecībā uz noslēdzamo līgumu.[523] Padome šādu lēmumu pilnvarot Komisiju vest pārrunas pieņem vienbalsīgi.

Jāpiebilst, ka doktrīnā jauktie starptautiskie līgumi ir raksturoti kā neskaidra un nekonkrēta tiesību joma, jo vairums jaukto starptautisko līgumu konkrēti nenorāda, kuri līguma jautājumi ir Kopienas, un kuri – dalībvalstu kompetencē. Šie aspekti var būt būtiski, ja rodas problēmas šāda starptautiskā līguma izpildē, grozījumos, izbeigšanas vai pārkāpumu gadījumos. No otras puses, jauktie starptautiskie līgumi ir kompromiss starp Kopienas ārējo ekskluzīvo kompetenci un jebkādas ārējas kompetences trūkumu attiecīgajā jomā. Tādējādi šo jomu raksturo ne tikai tiesību, bet arī politiskas vienošanās aspekti.[524]

4.6. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu piemērošana iekšējās tiesībās

Eiropas Kopienu tiesa Hāgemana lietā paskaidroja, ka, tiklīdz Eiropas Savienības noslēgts starptautiskais līgums ir stājies spēkā, tas veido neatņemamu (integrētu) Kopienas tiesību sastāvdaļu.[525] Tas izriet arī no EKL 300.panta septītās daļas, kas paredz, ka noslēgtie starptautiskie līgumi ir saistoši gan Kopienai, gan dalībvalstīm. Pētījuma 5.nodaļā sniegts ieskats kompleksajā Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā par starptautisko līgumu iekšējās iedarbības dažādajiem aspektiem, tādēļ šeit sniegta tikai svarīgākās problemātikas analīze. Starptautisko līgumu iekšējā iedarbība Latvijas tiesībās aplūkota pētījuma 6.nodaļā.

4.6.1. Starptautisko līgumu tiešā iedarbība

Svarīgs jautājums ir, vai Eiropas Savienības noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem ir tiešā iedarbība Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībās atzīto tiešās iedarbības principu, kādai tiesību normai piemīt tiešā iedarbība, ja privātpersonai ir tiesības balstītos uz attiecīgo Kopienas tiesību normu savu subjektīvo tiesību aizstāvēšanai.[526] Neapstrīdama tiešā iedarbība tiek atzīta pamatlīgumu, regulu un lēmumu normām. Attiecībā uz direktīvu tiešo iedarbību, pastāv virkne Eiropas Kopienu tiesas lietu, kas risina šo jautājumu, un pašreizējais secinājums ir, ka direktīvu normām var būt vertikāla tieša iedarbība (tas ir, attiecībās starp indivīdu un dalībvalsti), ja ir beidzies

[523] Atzinums 1/94, (PTO līgums) [1994] ECR I-5267,para.3.
[524] J.H.H. Weiler. The External Legal Relations of Non-Unitary Actors: Mixity and the Federal Principle. In: J.H.H.Weiler. The Constitution of Europe: Do the New Clothes Have an Emperor? Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
[525] Lieta 181/73 (Haegeman) [1974] ECR 449, para.5.
[526] Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis – Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 62.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

direktīvas ieviešanas periods, bet dalībvalsts nav šo direktīvu savlaicīgi ieviesusi, turklāt potenciāli tieši iedarbīgā norma ir pietiekami skaidra un bez nosacījumiem.[527]

Attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem, vairums starptautisko publisko tiesību doktrīnu neatzīst starptautisko līgumu tiešās iedarbības principu. Visbiežāk, starptautiskajam līgumam jābūt kaut kādā veidā ieviestam nacionālajās tiesībās vai arī "pārvērstam" par nacionālajām tiesībām, lai privātpersona varētu atsaukties uz šo līgumu normām nacionālajās tiesās.[528] Tas pamatots apsvērumā, ka tieši valstis ir starptautiskā līguma puses, un tādējādi šie līgumi nevar būt tieši saistoši vai tieši piešķirt tiesības šo valstu pavalstniekiem. Tajā pašā laikā, jau Pastāvīgā Starptautiskā tiesa atzina, ka valstis principā var noslēgt līgumus ar mērķi radīt individuālas tiesības, kas ir tieši piemērojamas nacionālajās tiesās.[529] Taču attiecībā uz starptautisko līgumu piemērošanu Eiropas Savienības tiesībās nostāja nebūt nav tik viennozīmīga. Eiropas Kopienu tiesa vairākās lietās ir atzinusi, ka Kopienas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem pie zināmiem apstākļiem var piemist tiešā iedarbība: privātpersonas uz tiem var atsaukties, kā arī pati Eiropas Kopienu tiesa tos varētu piemērot. Šis secinājums balstīts augstāk minētajā tēzē, ka Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie līgumi kļūst par Eiropas Savienības tiesību integrētu sastāvdaļu, un tādēļ to tāpat kā citu Eiropas Savienības tiesību aktu normām var būt tiešā iedarbība.

Visvairāk Eiropas Kopienu tiesas judikatūras attiecībā uz starptautisko līgumu tiešo iedarbību ir atrodama lietās par 1947.gada Vispārējā nolīguma par tirdzniecību un tarifiem (GATT) un Pasaules tirdzniecības organizācijas (PTO) nolīguma iespējamo tiešo iedarbību. Pirmajā lietā, kur Eiropas Kopienu tiesai nācās risināt šo jautājumu – *International Fruit Company* lietā – tiesa pieļāva, ka principā Kopienas noslēgtam starptautiskajam līgumam tiešā iedarbība varētu būt, taču, lai noskaidrotu, vai tiešām tāda iedarbība pastāv, jāņem vērā GATT gars, vispārējā struktūra un noteikumi.[530] Analizējot GATT un secinot, ka šī līguma noteikumi ir ļoti elastīgi, puses pie zināmiem apstākļiem ir tiesīgas vienpusēji atkāpties no saistībām, kā arī noteikumi nav bez nosacījumiem, tiesa atzina, ka GATT nav tāds starptautisks līgums, kam varētu būt tiešā iedarbība.

Ir gadījies, ka attiecībā uz viena un tā paša starptautiskā līguma dažādām normām Eiropas Kopienu tiesa ir nonākusi pie pretējiem secinājumiem attiecībā uz tiešo iedarbību. Tā, *Polydor* lietā tiesa lēma, ka Brīvās tirdzniecības līguma starp Eiropas Kopienu un Portugāli (noslēgts, pirms vēl Portugāle pievienojās Eiropas Savienībai) norma par preču brīvu kustību nav tieši iedarbīga, lai gan tā bija

[527] Lieta 148/78 (Kriminālprocess pret Tullio Ratti) [1979] ECR 1629.
[528] M.N.Shaw. International Law, 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.129.
[529] Jurisdiction of the Courts of Danzig (Advisory Opinion) PCIJ Rep Series B no 15 pp. 17-18; cf. K Parlett, 'The PCIJ's Opinion in *Jurisdiction of the Court's in Danzig*. Individual Rights under Treaties' (2008) 10 Journal of History of International Law 119.
[530] Lieta 21-24/72 (International Fruit Company v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972] ECR 1219.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

identiska EKL 28.pantam, jo līgumam ar Portugāli neesot bijis mērķa nodibināt kopējo tirgu.[531] Savukārt *Kupferberg* lietā tiesa attiecībā uz šī paša līguma citu normu lēma, ka tā ir bez nosacījumiem, pietiekami precīza, un ka tās tieša piemērošana ir šī līguma mērķis – tātad, norma ir tieši iedarbīga Eiropas Savienības tiesībās[532]. Tiešo iedarbību Eiropas Kopienu tiesa *Chiquita* lietā piešķīra arī Lomē konvencijai, kas noteica attiecības starp Eiropas Kopienu un atsevišķām Āfrikas, Karību salu un Klusā okeāna valstīm (galvenokārt, bijušajām Eiropas Savienības dalībvalstu kolonijām) saistībā ar tirdzniecības atvieglojumiem.[533]

Komentētāji norādījuši, ka nevar izslēgt iespēju, ka tiesas vērtējumus par starptautisko līgumu tiešo iedarbību ietekmē arī apstāklis, vai tiešā iedarbība nepieciešama, lai ierobežotu Kopienas pieņemto tiesību darbību, vai arī – gluži otrādi – to paplašinātu. Gan *Kupferberg*, gan *Chiquita* lietā bija strīds par nacionālo, nevis Eiropas Savienības tiesību neatbilstību noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem.[534] Var secināt, ka neņemot vērā būtisko izņēmumu attiecībā uz GATT un PTO līgumu normām, Eiropas Kopienu tiesa nekad nav noraidījusi argumentu, ka Kopienu saistošiem līgumiem principā nevar pastāvēt tiešā iedarbība, un ir bijusi arvien vairāk gatava konstatēt šādu neatbilstību arī konkrētās lietās.[535]

4.6.2. Kopienas tiesību neatbilstība starptautiskajam līgumam

Ar tiešās iedarbības principu saistīts, bet ne identisks teorētisks jautājums ir, vai iespējama argumentācija, ka Eiropas Savienības tiesības neatbilst konkrētam Eiropas Savienības noslēgtam starptautiskam līgumam un tādējādi nav piemērojamas. *Nakajima* lietā Eiropas Kopienu tiesa nošķīra šo jautājumu no tiešās iedarbības jautājuma kā divus principāli atšķirīgus starptautiskā līguma iekšējas piemērošanas aspektus.[536]

Lietā Vācija pret Komisiju (viens no daudzajiem tā sauktajiem "banānu strīdiem") tiesa paskaidroja, ka Eiropas Savienības tiesību normas varētu tikt atzītas par neatbilstošām GATT nolīguma normām tikai tad, ja pastāv viens no diviem alternatīviem kritērijiem: (1) Kopiena bija tieši nolēmusi ieviest GATT līgumā noteikto saistību; vai (2) Kopienas pasākums, kas tiek apstrīdēts, tieši attiecas uz attiecīgo GATT normu.[537] Jāatzīst, ka šis paskaidrojums gan nav īpaši saprotams un šo kritēriju piemērošana šķiet sarežģīta. Varbūt tāpēc tiesa vēlākās lietās ir izvairījusies no analīzes, vai Eiropas Savienības

[531] Lieta C-270/80 (Polydor Records and RSO Records Inc v Harlequin Record Shops Ltd and Simons Records Ltd) [1982]. ECR 329.
[532] Lieta 104/81 (Hauptzollamt Mainz pret C.A. Kupferberg & Cie KG a.A), [1982] ECR 03641.
[533] Lieta C-469/93 (Amministrazione dellle Finanze dello Stato v Chiquita Italia), [1995] ECR I-4533.
[534] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.208.
[535] Francis Jacobs, Direct Effect and Interpretation of International Agreements in the Recent Case Law of the European Court of Justice // Alan Dashwood, M Marescau (eds), Law and Practice of EU External Relations: Salien Features of a Changing Landscape. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, pp. 16-23.
[536] Lieta C-69/89 (Nakajima v Padome) [1991] ECR I-2069, paras.28-29.
[537] Lieta C-280/93 (Vācija v Komisija) [1994] ECR I-4873.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tiesību norma atbilst vai neatbilst starptautiskajam līgumam, bet gan vienkārši norādījusi uz harmoniskas iztulkošanas pienākumu – proti, Eiropas Savienības tiesības jāiztulko pēc iespējas saskanīgi ar Eiropas Savienībai saistošām starptautiskajām tiesībām.[538]

Detalizētāk tiesai nācās šo jautājumu izskatīt lietā Portugāle pret Padomi – pirmajā lietā, kur Eiropas Kopienu tiesa rūpīgi apskatīja PTO līguma (GATT nolīguma pēcteča) iedarbību Eiropas Savienības tiesībās. Portugāle Eiropas Kopienu tiesā cēla prasību par Padomes lēmuma atzīšanu par neatbilstošu Eiropas Savienības tiesībām, tajā skaitā, Eiropas Savienības noslēgtajam PTO līgumam. Portugāle norādīja, ka PTO līgums atšķirībā no tā priekšteča GATT nolīguma paredz daudz skaidrākus noteikumus, labāku izpildes nodrošināšanas mehānismu un precīzus strīdu risināšanas noteikumus. Eiropas Kopienu tiesa piekrita šim vērtējumam, taču norādīja, ka arī PTO līgums tomēr piešķir ievērojamu nozīmi pušu savstarpējām sarunām, piemēram, attiecībā uz kompensācijām par pārkāpumiem PTO līgums paredz, ka strīda risināšanas mērķis ir panākt "savstarpēji pieņemamu atlīdzību" (tātad, nav strikti un viennozīmīgi noteikumi). Ievērojot PTO līguma pušu brīvību veikt sarunas par līguma piemērošanu, tiesa norādīja:

> "[..] pieprasīt tiesu orgāniem atturēties no to iekšējo tiesību normu piemērošanas, kas nav saskaņā ar PTO līgumiem, radītu sekas, ka līguma pušu likumdevēju vai izpildu orgāniem kaut vai uz laiku tiktu atņemtas [..] tiesības noslēgt savstarpēji izdiskutētus līgumus"[539].

Tālāk tiesa secināja, ka PTO līgumi, tos iztulkojot attiecībā uz to priekšmetu un mērķi, nepiešķir nepieciešamos juridiskos instrumentus, lai tos tieši piemērotu līguma pušu tiesību sistēmās. Tiesa arī nošķīra PTO līgumus no tādiem divpusējiem Eiropas Kopienas un citu valstu noslēgtajiem līgumiem kā *Kupferberg* lietā, norādot, ka PTO līgums tāpat kā GATT nolīgums paredz savstarpējus un abpusēji izdevīgus noteikumus, kas balstīti uz pušu brīvu vienošanos un sarunām. Turklāt, ir zināms, ka citas PTO līguma valstis, tādas kā Amerikas Savienotās Valstis, nav piešķīrušas PTO līgumam tādu spēku, ka uz to varētu atsaukties tiesā, apstrīdot iekšējo tiesību normas. Tādējādi, ja Eiropas Kopienu tiesa šādu spēku PTO līguma normām piešķirtu, iestātos zināma nevienlīdzība starp dažādām PTO līguma valstīm, kā arī Kopienas likumdevēja un izpildu orgāniem tiktu atņemtas brīvas manevrēšanas tiesības, kādas bauda citas PTO līguma valstis. Ievērojot visu minēto, pēc to "būtības un struktūras", PTO līgumi nav tādas normas, kuru gaismā var pārbaudīt Kopienas institūciju pieņemto tiesību aktu tiesiskumu.[540]

---

[538] Lieta C-61/94 (Komisija v Vācija; Starptautiskais piensaimniecības līgums) [1996] ECR I-3989, para.52.
[539] Lieta C-149/96 (Portugāle v Padome) [1999] ECR I-8395, para.40.
[540] Lieta C-149/96 (Portugāle v Padome) [1999] ECR I-8395, paras.41-47.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Šī Portugāles pret Padomi lieta izraisīja ļoti daudz akadēmiskas kritikas, norādot, ka spriedums ir acīmredzami politiski motivēts, savukārt tiesiskā argumentācija ir nepārliecinoša.[541] Tomēr arī turpmākajās lietās, kur Eiropas Kopienu tiesai vajadzēja vērtēt PTO nolīguma iespējamo tiešo iedarbību un atsaukšanos uz šī līguma normām, lai apstrīdētu Eiropas Savienības tiesības, tiesa ir atkārtojusi šī sprieduma secinājumus un atteikusies sašaurināt sprieduma atzinumus. Jāievēro gan, ka šāda iespēja netiek absolūti noliegta: *Biret* lietā tiesa neizslēdza iespēju, ka varētu atsaukties uz PTO līgumu, lai apstrīdētu Eiropas Savienības tiesību normas zaudējumu atlīdzības prasības pret Kopienu ietvaros: proti, ja PTO strīdu risināšanas panelis būtu pieņēmis lēmumu, ka Eiropas Savienībai ir jāveic noteiktas darbības un šīs darbības nebūtu veiktas.[542]

Atšķirībā no Eiropas Kopienu tiesas negribīguma atzīt PTO līgumu tiešo iedarbību vai iekšējo piemērojamību Eiropas Savienības tiesās, tiesa ir bijusi labvēlīgāk noskaņota pret cita veida starptautiskajiem līgumiem, it īpaši dabas aizsardzības un bioloģiskās daudzveidības jomās. Tā, Biotehnoloģiju lietā tiesa atzina, ka Rio konvencija par bioloģisko daudzveidību varētu tikt piemērota Eiropas Savienības tiesās, lai pārbaudītu, vai Eiropas Savienības tiesību akti atbilst ar šo konvenciju uzņemtajām saistībām.[543] Tāpat, attiecībā uz Protokolu par Vidusjūras aizsardzību pret piesārņojumu no cietzemes tiesa secināja, ka tam piemīt tiešā iedarbība.[544]

Tiešo iedarbību un piemērojamību Eiropas Savienības tiesās Eiropas Kopienu tiesa ir atzinusi arī dažāda tipa asociācijas un sadarbības līgumiem, ko Eiropas Savienība ir noslēgusi ar trešajām valstīm. Piemēram, attiecībā uz Eiropas Kopienas un Dienvidslāvijas 1980.gada sadarbības līgumu tiesa konstatēja, ka šī līguma normas ir tieši piemērojamas un tāpat kā starptautiskās paražu tiesības var tikt piemērotas, lai apstrīdētu Eiropas Savienības tiesību normu tiesiskumu.[545] Šie secinājumi pamatoti arī ar apsvērumu, ka asociācijas un sadarbības līgumi rada īpašas integrācijas attiecības ar Eiropas Savienību, tāpēc ir pamatoti piešķirt to normām tiešo iedarbību.

Rezumējot, starptautisko līgumu iekšējā iedarbība Eiropas Savienības tiesībās ir komplicēts un neviennozīmīgs tiesību jautājumu loks. Skaidrs, ka katrs gadījums tiek vērtēts atsevišķi, ņemot vērā Eiropas Savienības noslēgtā starptautiskā līguma "būtību un struktūru". Lielākas iespējas atsaukties uz tiešo iedarbību, kā arī uz Kopienas tiesību pretstatīšanu starptautiskajam līgumam ir attiecībā uz tādiem starptautiskajiem līgumiem, kas paredz skaidras un viennozīmīgas normas, turklāt ir pēc savas būtības (ar līgumu piešķirto pienākumu un tiesību ziņā) diezgan vienpusēji, tādi kā asociācijas un sadarbības līgumi ar citām valstīm. Savukārt attiecībā uz daudzpusējiem un komplicētiem

[541] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.211.
[542] Lieta C-94/02 (P Etablissements Biret et Cie SA v Padome) [2003] ECR I-10565, paras.54-68.
[543] Lieta C-377/98 (Nīderlande v Padome; Biotehnoloģijas) [2001] ECR I-7079.
[544] Lieta C-213/03 (Syndicat professionnel coordination des pecheurs de l'etang de Berre et de la region v EDF) [2004] ECR I-7357, paras.31-47.
[545] Lieta C-162/96 (Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz), [1998] ECR I-3655.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautiskiem līgumiem, kur katrai no pusēm ir dažādi pienākumi un tiesības, turklāt pusēm ir atstātas diezgan liela rīcības brīvība vienoties vienai ar otru par līguma modifikācijām vai atkāpēm, tādiem kā PTO līgumi, ir mazticami, ka Eiropas Kopienu tiesa atzītu šādu līgumu tiešo iedarbību vai pieļautu, ka Eiropas Savienības tiesības tiek apstrīdētas, pamatojoties uz šo līgumu normām.

Tiesību doktrīnā tomēr ir uzskats, ka kopumā Eiropas Savienības tiesības ir bijušas ar labvēlīgu attieksmi pret starptautiskajiem līgumiem.[546] Neņemot vērā būtisko izņēmumu attiecībā uz GATT un PTO līgumu tiešās iedarbības principiālu neatzīšanu, vairumam starptautisko līgumu Eiropas Kopienu tiesa ir uzskatījusi par iespējamu piešķir tiešo iedarbību principā, bet konkrētas normas tiešo iedarbību padarījusi atkarīgu no tādiem jau ierastiem kritērijiem kā tās skaidrība, precizitāte un esamība bez nosacījumiem.

[546] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5. EIROPAS KOPIENU TIESAS JUDIKATŪRA ATTIECĪBĀ UZ STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU EIROPAS SAVIENĪBAS UN NACIONĀLAJĀ LĪMENĪ

5.1. Eiropas Kopienu tiesas kompetence attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem.

Eiropas Kopienu tiesai ir bijusi aktīva un nozīmīga loma Eiropas Savienības ārējo attiecību veidošanā, attīstot judikatūru attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu. Tā kā EKL, it īpaši tā sākotnējās redakcijās, lielu ievērību Eiropas Savienības ārējo attiecību risināšanai nepievērsa, tad tieši Eiropas Kopienu tiesai ir bijusi noteicošā loma Eiropas Savienības ārējās kompetences, tajā skaitā attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu, noteikšanā, interpretējot EKL. Kā trāpīgi norādīts tiesību doktrīnā:

> "ES tiesu spriedumi piedāvā bagātīgu ārējo attiecību problēmu, jautājumu un tēmu apskatu. Judikatūra ir devusi ieguldījumu ārējās darbības konstitucionālā pamata, kā arī vairāku konkrētu politiku izpratnei. Tā demonstrē starpinstitūciju pretrunas, kas izskaidro daudzus no pamatjautājumiem, ieskaitot pīlāru struktūru. Tā ir patiesā satikšanās vieta starp ES tiesībām un starptautiskajām tiesībām, jo tiesvedības puses rada šo divu sistēmu konfrontāciju. Padziļināta judikatūras analīze ļauj attīstīt bagātīgāku un niansētāku, fokusētāku un precīzāku tiesību diskursu par ārējām attiecībām."[547]

Tāds arī ir šīs nodaļas vadmotīvs – izprast Eiropas Kopienu tiesas judikatūru ārējo attiecību jomā, tā dziļāk un pamatotāk novērtējot Eiropas Savienības kompetenci starptautisko līgumu slēgšanas jomā.

5.1.1. Eiropas Kopienu tiesā izskatāmo lietu kategorijas

Eiropas Kopienu tiesas kompetenci nosaka EKL 220.pants, kurš paredz:

> "Tiesa un Pirmās instances tiesa, katra atbilstīgi savai jurisdikcijai, nodrošina tiesiskumu šī Līguma interpretēšanā un piemērošanā."

Attiecībā uz ESL, Eiropas Kopienu tiesai ir ierobežotāka kompetence. ESL 46.pants nosaka ESL regulētās jomas, uz kurām attiecināma Eiropas Kopienu tiesas kompetence: tā attiecas uz grozījumiem, ko LES noteica dibināšanas līgumos, kā arī uz noteikumiem par policijas un tiesu iestāžu sadarbību kriminālllietās (VI sadaļa), ciešākas sadarbības noteikumiem (VII sadaļa), uz 6.panta 2.punktu (cilvēka pamattiesības), 7.pantu (procedūras noteikumi) un 46. līdz 53.punktu (nobeiguma noteikumi).

Lietas saistībā ar starptautiskajiem līgumiem var ietilpt faktiski jebkurā no Eiropas Kopienu tiesas kompetencēm. Eiropas Kopienu tiesā izskatāmo lietu kategorijas var klasificēt šādi[548]:

---

[547] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.4.

[548] Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 151.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(a) tiešās jurisdikcijas lietas;

(b) pārsūdzības lietas no Pirmās instances tiesas;

(c) prejudiciālās jurisdikcijas lietas;

(d) iepriekšējās kontroles lietas, kad tiesa pārbauda Eiropas Kopienas plānoto starptautisko līgumu atbilstību pamatlīgumam;

(e) trešā pīlāra jautājumi (policijas un tiesu iestāžu sadarbība krimināltiesību jomā);

(f) papildu un fakultatīvās jurisdikcijas lietas.

5.1.2. Iepriekšējās kontroles lietas: konsultatīvie atzinumi

Visbiežāk lietas saistībā ar starptautiskajiem līgumiem tikušas izskatītas augstāk minētajā iepriekšējās kontroles lietu kategorijā, pamatojoties uz EKL 300.pantu. Saskaņā ar šo procedūru Padome, Komisija vai dalībvalstis var vērsties Eiropas Kopienu tiesā, lai saņemtu tiesas konsultatīvu atzinumu, vai plānotais starptautiskais līgums, kas vēl nav stājies spēkā, ir atbilstošs EKL. Ja Eiropas Kopienu tiesa atzīst, ka starptautiskais līgums atbilst EKL, tad līgums var stāties spēkā. Taču, ja Eiropas Kopienu tiesa lemj, ka starptautiskais līgums neatbilst EKL, tad ir jāveic vai nu EKL grozījums vai arī jācenšas panākt noslēgtā starptautiskā līguma grozījumus, lai panāktu šī līguma atbilstību EKL. Praksē parasti tiek izvēlēts šis otrais variants, jo pamatlīgumu grozīšanas procedūra ir sarežģīta un ilglaicīga. Minētais nozīmē, ka Eiropas Kopienu tiesas nolēmums ir saistošs Eiropas Savienības institūcijām.

Pirmā lieta, kurā Eiropas Kopienu tiesai bija jāsniedz konsultatīvais atzinums, bija atzinums Nr.1/75 (Vienošanās par vietējo izmaksu standartu).[549] Šajā lietā tiesa analizēja, kāds ir konsultatīvā atzinuma procedūras mērķis un kādus jautājumus šīs procedūras ietvaros var apskatīt:

> "Līguma atbilstība EKL noteikumiem jānovērtē, ņemot vērā visus EKL noteikumus, tas ir, gan tos noteikumus, kas nosaka Kopienas institūciju pilnvaras, gan materiālo tiesību noteikumus.
>
> 228.panta pirmās daļas otrā paragrāfa [tagad – 300.panta sestā daļa] mērķis ir novērst sarežģījumus, kas rastos no tiesiskiem strīdiem par EKL saskaņu ar Kopienai saistošiem starptautiskiem līgumiem. Tas ir, iespējamais tiesas lēmums, ka šāds līgums, vai nu tā satura vai tā noslēgšanā izmantotās procedūras dēļ ir neatbilstošs EKL noteikumiem, neizbēgami izraisītu nopietnas grūtības ne tikai Kopienas kontekstā, bet arī starptautiskajās attiecībās, un varētu radīt arī negatīvas sekas visām ieinteresētajām pusēm, ieskaitot trešās valstis.
>
> Lai izvairītos no šādiem sarežģījumiem EKL ir iekļauta iespēja īstenot izņēmumu gadījuma procedūru – Eiropas Kopienu tiesas iepriekšēju kontroli, lai pirms līguma noslēgšanas noskaidrotu, vai tas ir saskaņā ar EKL. Šai procedūrai tādēļ ir jābūt pieejamai attiecībā uz

[549] Atzinums Nr.1/75 (Vienošanās par vietējo izmaksu standartu) [1975] ECR 1355.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

visiem jautājumiem, ko var tiesiski izlemt vai nu Eiropas Kopienu tiesa vai potenciāli arī nacionālās tiesas, ciktāl šādi jautājumi rada šaubas par līguma materiālo vai formālo piemērojamību saistībā ar EKL."

Eiropas Kopienu tiesa ir jēdzienu "līgums" interpretējusi plaši, šajā pašā Atzinumā Nr.1/75 norādot, ka tas var ietvert jebkuru saistību, kuru ir uzņēmušies starptautisko tiesību subjekti, kam ir saistošs spēks, neatkarīgi no tās juridiskā apzīmējuma. No otras puses, tiesai, lai tā sniegtu atzinumu, ir jābūt zināmam noslēdzamā līguma mērķim. Tā Atzinumā Nr.2/94 (Pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai) tiesa norādīja, ka nevar sniegt pilnīgu atzinumu, jo nav pietiekamas informācijas par to, kā tiktu īstenots konvencijā paredzētais tiesiskās kontroles mehānisms.[550]

Jāievēro, ka Eiropas Kopienu tiesa var sniegt konsultatīvo atzinumu tikai pirms starptautiskā līguma parakstīšanas. Pastāv gan viedoklis, ka līgums ir "plānots" arī pēc tā parakstīšanas no Komisijas puses līdz pat brīdim, kad Kopienas piekrišanu tikt saistītai ar līgumu ir izteikusi Padome.[551] Tomēr Eiropas Kopienu tiesa ir atteikusies sniegt viedokli gadījumos, kad līgums, lai gan nav vēl bijis vēl galīgi noslēgts, tomēr par tā noslēgšanu jau ir bijis pieņemts Kopienas institūciju lēmums.[552] Šādos gadījumos konsultatīvā atzinuma vietā jau ir jāpiemēro cita procedūra tiešās jurisdikcijas lietu kategorijā – proti, jāiesniedz pieteikums par Kopienas institūcijas lēmuma atcelšanu.

Tāpat, Eiropas Kopienu tiesa arī noteikusi, ka konsultatīvā atzinuma jurisdikcijas ietvaros tiesa nesniegs detalizētas instrukcijas, kā izlietojama Kopienas kompetence starptautiskā līguma noslēgšanā (pietiek ar to, ka Kopienas kompetence tikusi konstatēta), kā arī nerisinās jautājumus par dalītā kompetencē esoša starptautiska līguma izpildes problēmām.[553]

5.1.3. Starptautisku līgumu izskatīšana citās lietu kategorijās

Eiropas Kopienu tiesa ir vērtējusi starptautiskos līgumus un to noslēgšanas tiesiskumu ne tikai sniedzot konsultatīvos atzinumus, bet arī citu lietu kategoriju ietvaros.

(a) Prejudiciālās jurisdikcijas lietas (EKL 234.pants)

Saskaņā ar šo procedūru Eiropas Kopienu tiesa ir vērtējusi, piemēram, Kopienas noslēgto Asociācijas līgumu ar Grieķiju Hāgemana lietā[554]. Šajā lietā tiesa konstatēja, ka tai ir tiesības izvērtēt Kopienas noslēgto starptautisko līgumu saskaņā ar EKL 234.panta procedūru, jo šis pants piešķir tiesības sniegt prejudiciālos nolēmumus par Kopienas tiesību iztulkošanu. Starptautisks līgums, ko noslēgusi

[550] Atzinums Nr.2/94 (Pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai) [1996] ECR I-1759.
[551] P.Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.230.
[552] Atzinums Nr.3/94 (Banānu ietvarlīgums) [1995] ECR I-4577.
[553] Atzinums Nr.2/00 (Kartahenas protokols) [2001] ECR I-9713, paras.17-18.
[554] Lieta 181/73 (Hāgemans), [1974] ECR 449, paras.4-6.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopiena, ir kļuvis par neatņemamu Kopienas tiesību sastāvdaļu, un tādējādi Eiropas Kopienu tiesai ir tiesības veikt šī līguma iztulkošanu un sniegt par to prejudiciālu nolēmumu. Vēl jo vairāk, saskaņā ar EKL 234.pantu Eiropas Kopienu tiesa ir iztulkojusi ne tikai Kopienas noslēgtus starptautiskus līgumus, bet arī tiesību aktus, ko pieņēmuši orgāni, kas nodibināti saskaņā ar šādiem starptautiskajiem līgumiem: piemēram, *Sevince* lietā tiesa interpretēja Turcijas – Eiropas Kopienu Asociācijas padomes pieņemtos lēmumus[555], savukārt *Deutsche Shell* lietā tiesa interpretēja saskaņā ar starptautisku līgumu pieņemtas nesaistošas rekomendācijas.[556]

(b) Tiešās jurisdikcijas lietas (EKL 230.pants)

Saskaņā ar EKL 230.pantu Eiropas Kopienu tiesa var pārbaudīt Eiropas Savienības institūciju pieņemto tiesību aktu tiesiskumu. Šīs procedūras ietvaros tiesa var ņemt vērā arī starptautisko publisko tiesību normas, tajā skaitā Kopienas noslēgtos starptautiskos līgumus, lai noskaidrotu, vai institūciju pieņemtie lēmumi ir tiesiski. Kā pierādīja tiesas nolēmums *International Fruit Company* lietā[557], tiešās jurisdikcijas lietās Eiropas Kopienu tiesa izvērtē starptautiskos līgumus tāpat kā Kopienas iekšējos tiesību aktus.

Turklāt, EKL 230.pantā paredzēto tiešās jurisdikcijas procedūru var izmantot arī, lai pārbaudītu paša Kopienas jau noslēgtā starptautiskā līguma atbilstību Eiropas Savienības tiesībām. Kopienas noslēgtais starptautiskais līgums var tikt atzīsts par EKL neatbilstošu tādu pašu iemeslu dēļ, kādēļ var tikt konstatēta iekšējo tiesību aktu neatbilstība, proti, kompetences trūkums, būtiska procedūras noteikuma pārkāpums, dibināšanas līgumu vai to piemērošanas noteikumu pārkāpums, pilnvaru nepareiza izmantošana (EKL 230.panta otrā daļa). Tātad Eiropas Kopienu tiesa var konstatēt, ka noslēgtais starptautiskais līgums neatbilst Eiropas Savienības tiesībām, piemēram, ja nav ievērota pareizā līguma noslēgšanas procedūra, ja līguma materiālie noteikumi neatbilst Eiropas Savienības tiesībām, vai arī, ja Kopienai vispār nebija tiesību šādu līgumu noslēgt (līgums ir noslēgts *ultra vires*).[558]

Visbeidzot, Eiropas Kopienu tiesai var nākties apsvērt starptautiska līguma normas arī lietās par dalībvalstu pārkāpumiem pēc Komisijas vai citas dalībvalsts celtas prasības (EKL 226. un 227.pants): proti, šādu prasību var celt ne tikai par to, ka dalībvalsts ir pārkāpusi kādu Kopienas iekšējo tiesību aktu, bet arī par Kopienas noslēgto starptautisko līgumu pārkāpumu.[559]

5.1.4. Eiropas Kopienu tiesas kompetence jaukto līgumu gadījumā

[555] Lieta C-192/89 (Sevince) [1990] ECR I-3461.
[556] Lieta C-188/91 (Deutsche Shell) [1993] ECR I-363.
[557] Lietas 21-24/72 (International Fruit Company NV v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972], ECR 1219.
[558] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Text, cases and materials. 4th editions. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.215.
[559] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Text, cases and materials. 4th editions. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.216.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Interesants jautājums jārisina, ja saskaņā ar prejudiciālā nolēmuma procedūru (EKL 234.pants) Eiropas Kopienu tiesai jāsniedz interpretācija par normu, kas ietverta jauktā starptautiskā līgumā – proti, līgumā, kura puses ir gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis. EKL 234.pants Eiropas Kopienu tiesai sniedz tiesības interpretēt tikai *Eiropas Savienības* institūciju pieņemtos tiesību aktus, taču ne dalībvalstu pieņemtos tiesību aktus. Jaukts starptautisks līgums var saturēt tiesību normas, kas ietilpst dalībvalstu atsevišķajā un ekskluzīvajā kompetencē, un šādas normas Eiropas Kopienu tiesai principā nevarētu būt tiesības interpretēt. Tādēļ rodas jautājums, vai Eiropas Kopienu tiesai vispār ir tiesības interpretēt jauktu starptautisko līgumu normas.

Eiropas Kopienu tiesai nācās šo jautājumu apskatīt Demirela lietā saistībā ar Eiropas Kopienu un Turcijas asociācijas līgumu (tas bija noslēgts kā jaukts līgums). Tomēr šajā lietā tiesa izvairījās no tiešas atbildes uz jautājumu, konstatējot, ka norma, ko tiesai bija lūgts interpretēt, attiecas uz darbaspēka kustību, kas jebkurā gadījumā ietilpst Kopienas kompetencē.[560] Tomēr netieši no šī sprieduma var konstatēt, ka Eiropas Kopienu tiesai nebūtu kompetence interpretēt tādu jaukta starptautiskā līguma normu, kas atrodas ekskluzīvā dalībvalstu kompetencē.

Hermés lietā Eiropas Kopienu tiesai atkal vajadzēja pievērsties šim jautājumam, analizējot, vai tai ir tiesības sniegt prejudiciālu nolēmumu par Nolīguma par ar tirdzniecību saistītiem intelektuālā īpašuma tiesību aspektiem (**TRIPs**) 50.pantu. TRIPs 50.pants regulē tiesībsargājošo iestāžu pilnvaras veikt pagaidu pasākumus nolūkā novērst intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumus. Taču konkrētajā lietā strīds attiecās uz nacionālajām preču zīmju tiesībām (tātad, tiesību jomu, kas atrodas ekskluzīvā dalībvalstu kompetencē). Tomēr tiesa secināja, ka tai ir jurisdikcija interpretēt TRIPs 50.pantu, jo tas var attiekties uz nacionālajām preču zīmēm, kā arī uz Kopienas preču zīmēm. Tādēļ Kopienas interesēs ir, lai TRIPs 50.pants tiktu interpretēts vienveidīgi, un šādu vienveidīgu interpretāciju var nodrošināt tikai Eiropas Kopienu tiesa.[561]

Soli tālāk šajā pašā virzienā Eiropas Kopienu tiesa spēra *Parfums Christian Dior* lietā, kur tai vēlreiz vajadzēja interpretēt TRIPs 50.pantu. Taču šoreiz runa bija par šī panta piemērošanu arī attiecībā uz dizainparaugiem, ne tikai uz preču zīmēm, tātad tiesa vairs nevarēja atsaukties uz *Hermés* lietā izmantoto argumentu, ka konkrētā norma var attiekties gan uz nacionālajām, gan kopienas preču zīmēm (jo Kopienas dizainparaugu lietas izskatīšanas laikā vēl nebija). Tomēr šajā lietā Eiropas Kopienu tiesa sniedza plašāku skaidrojumu, kāpēc tai ir jurisdikcija interpretēt TRIPs 50.pantu neatkarīgi no tā, attiecībā uz kādu intelektuālā īpašuma aizsardzības veidu tas tiek piemērots. Proti, tiesa norādīja, ka TRIPs 50.pants ir procesuāla norma, kas jāpiemēro vienādi jebkurā situācijā, kas ietilpst tās regulējuma jomā, un tā var tikt piemērota gan nacionālo, gan Kopienas tiesību ietvaros, un

[560] Lieta 12/86 (Demirels v Stadt Schwabisch Gmund) [1987] ECR 3719.
[561] Lieta C-53/96 (Hermés International v FHT Marketing Choice) [1998] ECR I-3603.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tādējādi praktisku un tiesisku apsvērumu dēļ nepieciešams, lai šī norma tiktu Kopienā un dalībvalstīs tiktu interpretēta vienveidīgi.[562] Protams, šādu vienveidīgu interpretāciju var sniegt tikai Eiropas Kopienu tiesa, un tādēļ šai tiesai ir jurisdikcija interpretēt TRIPs 50.pantu ne tikai tad, kad tas piemērojams preču zīmēm, bet arī citās situācijās.

Parfums Christian Dior lietas rezultātā secināms, ka Eiropas Kopienu tiesas jurisdikcija attiecībā uz starptautisko līgumu interpretāciju var būt visai plaša. Tā var attiekties uz jebkuru starptautiska līguma normu, kas potenciāli var ietilpt arī Kopienas kompetencē. Kā norādījuši šī sprieduma komentētāji, spriedums norāda, ka Eiropas Kopienu tiesa nevēlas skaidri norobežot Kopienas un dalībvalstu kompetences jauktu starptautisko līgumu gadījumos, un tādējādi tiesa atteiktos īstenot savu jurisdikciju par jaukto starptautisko līgumu interpretāciju tikai tad, ja šo līgumu normas skaidri un noteikti ietilptu tikai dalībvalstu ekskluzīvajā kompetencē.[563]

Šo pieeju Eiropas Kopienu tiesa apstiprināja arī vairākās turpmākās lietās, kur Komisija bija cēlusi prasību pret dalībvalstīm par Kopienas tiesību pārkāpumiem. Proti, Bernes konvencijas lietā[564] un Vidusjūras aizsardzības konvencijas lietā[565] tiesa norādīja, ka jauktajiem starptautiskajiem līgumiem Eiropas Kopienas tiesībās ir tāds pats statuss kā Kopienas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ciktāl šo līgumu normas ietilpst Kopienas kompetencē. Turklāt, Kopienas interesēs ir, lai dalībvalstis nodrošinātu šo jaukto starptautisko līgumu izpildi: būtībā, izpildot jauktu starptautisko līgumu, dalībvalstis pilda arī savus pienākumus pret Kopienu. Tāpēc Kopienas interesēs arī ir, lai Eiropas Kopienas tiesai būtu pēc iespējas plašāka jurisdikcija jaukto starptautisko līgumu interpretēšanā.

5.1.5. Tiesas kompetence kopīgās ārpolitikas un drošības politikas pīlāra jautājumos

Kopīgās ārpolitikas un drošības politikas pīlāra jautājumos Eiropas Kopienu tiesas kompetence ir formāli ļoti ierobežota. ESL 46.pants nemin šī pīlāra jautājumus starp tiesas jurisdikcijas jomām. Tomēr Eiropas Kopienu tiesa ir atradusi ceļus, kā īstenot ierobežotu jurisdikciju arī šajos jautājumos. Tā, Lidostu tranzīta vīzu lietā tiesa norādīja, ka tai jāpārbauda, vai saskaņā ar ESL pieņemtie tiesību akti neaizskar Kopienai saskaņā ar EKL piešķirtās pilnvaras. Tādējādi tiesai bija tiesības pārbaudīt tiesību aktu, kas pieņemts zem tieslietu un iekšlietu pīlāra, lai pārbaudītu, vai šim tiesību aktam īstenībā nevajadzēja būt pieņemtam zem Kopienas pīlāra.[566]

[562] Lietas C-300 un 392/98 (Parfums Christian Dior) [2000] ECR I-11307, para.37.
[563] P.Koutrakos. EU International Relations Law. Hart Publishing 2006, 201.
[564] Lieta C-13/00 (Komisija v Īrija, Bernes konvencija) [2002] ECR I-2943.
[565] Lieta C-239/03 (Komisija v Francija, Etang de Berre) [2004] ECR I-9325.
[566] Lieta C-170/96 (Komisija v Padome), [1998] ECR I-2763, paras.16-17.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5.2. Eiropas Kopienu tiesas judikatūras attīstība attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu Eiropas Savienības un nacionālajā līmenī (būtiskāko lietu apskats un analīze).

Šīs sadaļas ietvaros tiks sniegts hronoloģisks apskats par būtiskāko Eiropas Kopienu tiesas judikatūru attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu Eiropas Savienības un nacionālajā līmenī, ciktāl šādi nacionālā līmenī noslēgtie starptautiskie līgumi var ietekmēt Eiropas Kopienas tiesības. Iepriekšējās šī pētījuma sadaļās jau tika ņemta vērā Eiropas Kopienu tiesas judikatūra, aplūkojot konkrētus tiesību jautājumus, tādus kā Eiropas Savienības kompetence starptautisko līgumu slēgšanā, Eiropas Kopienu tiesas kompetence slēgt starptautiskos līgumus, kā arī Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu vieta Eiropas Savienības tiesībās. Tādēļ šī sadaļa aplūkojama kā papildinājums iepriekšminētajām tēmām, jo sniegs hronoloģisku un plašāku pārskatu par būtiskāko judikatūru, īsi apskatot gan lietas faktus, gan tiesas nolēmuma svarīgākos secinājumus. Hronoloģiskais pārskats tiks grupēts pa būtiskākajām tiesību problemātikas jomām, kurām attiecīgā Eiropas Kopienu tiesas judikatūra pieskaitāma (jāņem vērā, ka viens un tas pats spriedums var tikt pieskaitīts vairākām problemātikas jomām). Lai atvieglotu lasītāja iespējas patstāvīgi turpināt pētījumus šajā Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā, sniegtas arī norādes uz citēto vai pārstāstīto sprieduma paragrāfu numuriem. Lai atvieglotu lasītāja iespējas aplūkot nolēmumos minētos līgumu pantus, tie ir sniegti pašreizējā numerācijā, pat, ja nolēmuma sagatavošanas laikā ir piemērota cita numerācija.

5.2.1. Ārējās kompetences judikatūra

(a) Lieta 22/70 (AETR)[567]

Lietas fakti

Eiropas Savienības dalībvalstis sadarbībā ar Padomi veica pārrunas par starptautiska līguma noslēgšanu attiecībā uz starptautiskā autotransportā nodarbināto šoferu darbu (AETR līgums). Komisija pieprasīja šo sarunu pārtraukšanu, jo uzskatīja, ka AETR līguma pusei ir jābūt Eiropas Kopienai, nevis dalībvalstīm atsevišķi.

Tiesas atziņas

- Saskaņā ar EKL 281.pantu Kopiena *ir spējīga* stāties starptautiskajās attiecībās ar trešajām valstīm (para.14).
- Taču Kopienas *kompetence (pilnvaras)* stāties starptautiskajās attiecībās jānosaka atsevišķi katrā konkrētajā gadījumā, ievērojot EKL regulējumu (para.15).
- "Kompetence rodas ne tikai no tieša piešķīruma [..], bet var izrietēt arī no citiem Līguma noteikumiem [..]." (Para.16).

[567] Lieta Nr. 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. Eiropas nolīgums par autotransportu (AETR), E.C.R. 263.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- Kopienas ekskluzīvās ārējās kompetences doktrīnas pirmsākumi: "It īpaši, ikreiz, kad Kopiena nolūkā ieviest Līgumā paredzētu kopējo politiku pieņem kopējus noteikumus jebkādā formā, dalībvalstīm vairs nav tiesību, darbojoties individuāli vai kolektīvi, uzņemties saistības pret trešajām valstīm, kas varētu ietekmēt šos noteikumus. Tiklīdz šādi kopēji noteikumi ir stājušies spēkā, vienīgi Kopienai ir tiesības uzņemties un izpildīt līgumiskas saistības pret trešajām valstīm, kas attiecas uz visu Kopienas tiesiskās sistēmas piemērošanas lauku. Attiecībā uz EKL noteikumu piemērošanu Kopienas iekšējo pasākumu sistēma nevar tikt nošķirta no ārējām attiecībām." (Paras.17-19).
- No EKL 10.panta izriet, ka, tiklīdz Kopiena ir pieņēmusi noteikumus kopīgo mērķu īstenošanai, dalībvalstis vairs nedrīkst ārpus Kopienas institūciju ietvariem uzņemties pienākumus, kas varētu ietekmēt šos noteikumus vai izmainīt to apjomu (para.22).
- Kad vien kāds no starptautisko attiecību regulēšanas priekšmetiem skar kopīgās politikas jomu, dalībvalstis katrā gadījumā ir saistītas rīkoties kopīgi, lai aizsargātu Kopienas intereses (para.77).
- Konkrētās lietas ietvaros tiesa secināja, ka dalībvalstis bija pietiekami sadarbojušās Padomes ietvaros un, starptautisko līgumu slēdzot, darbojās Kopienas interesēs atbilstoši EKL 10.pantam. Tāpēc tiesa noraidīja Komisijas pieteikumu.

(b) Apvienotās lietas 3, 4 un 6/76 (Krāmers)[568]

Lietas fakti

Prejudiciāla nolēmuma lūgums ar jautājumu, vai Kopiena bija tiesīga noslēgt Ziemeļaustrumu Atlantijas Zvejniecības konvenciju un izdot attiecīgas rekomendācijas par nozvejas kvotām, kā arī, vai Nīderlande pēc tam bija tiesīga noteikt individuālas nozvejas kvotas.

Tiesas atziņas

- Tiesa vēlreiz uzsvēra AETR lietā iedibināto principu par ārējām kompetencēm, kas var netieši izrietēt no EKL normām (paras.19/20).
- Kopienai ir iekšējas tiesības nodrošināt jūras bioloģisko resursu aizsardzību, ieskaitot nozvejas kvotu noteikšanu un sadali starp dalībvalstīm. Šo iekšējo kompetenci nebūtu iespējams realizēt bez paralēlas ārējās kompetences (jo jūras resursi ir kopīgi arī ar trešajām valstīm): tā kā Eiropas Savienības dalībvalstīm saskaņā ar starptautiskajām publiskajām tiesībām ir zināmas tiesības regulēt nozveju atklātā jūrā [acīmredzot, domāta speciālā ekonomiskā zona], tad no lietu būtības izriet, ka Kopienas likumdošanas tiesības *ratione materiae* arī attiecas uz šo jomu

[568] Apvienotās lietas 3, 4 un 6-76. Cornelis Kramer un citi [1976] ECR 1279.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

[dalībvalstis ir Kopienai šo kompetenci piešķīrušas]. "Šajos apstākļos tieši no Kopienu tiesību nodibinātajām un piešķirtajām tiesībām un pienākumiem Kopienas institūcijām iekšējā līmenī izriet, ka Kopienai ir kompetence stāties starptautiskās attiecībās, lai nodrošinātu jūras resursu saglabāšanu." (Paras.30/33). No minētās tēzes izriet tā sauktais "paralēlisma" jeb vienlaicīgo kompetenču princips.

- Tātad, Kopienai bija tiesības noslēgt minēto konvenciju.

(c) Atzinums 1/76 (Iekšzemes ūdensceļu lieta)[569]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, vai Kopiena bija tiesīga noslēgt starptautisku līgumu par fonda izveidošanu iekšzemes ūdensceļu transporta industrijas atbalstam (saukts arī par Reinas navigācijas līgumu).

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārtoja un uzsvēra Krāmera lietā iedibināto paralēlisma principu. "Tiesības saistīt Kopienu attiecībās ar trešajām valstīm netieši izriet no tiem Līguma noteikumiem, kas piešķir iekšējas tiesības." (Paras.3-4).
- Kopienas ārējās tiesības ietver ne tikai tiesības slēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm, bet arī sadarboties nolūkā nodibināt jaunu starptautisku organizāciju. Kopiena var sadarboties ar trešajām valstīm, lai piešķirtu šādas jaundibinātas organizācijas institūcijām nepieciešamās lēmumu pieņemšanas tiesības (para.5).
- Tātad Kopiena bija tiesīga slēgt minēto starptautisko līgumu.

(d) Atzinums 2/91 (Starptautiskās darba organizācijas konvencija)[570]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, vai Kopiena bija tiesīga noslēgt Starptautiskās darba organizācijas konvenciju Nr.170 par ķimikāliju drošu izmantošanu darbā.

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārtoja Krāmera lietā iedibināto paralēlisma principu.
- No EKL izrietoša ekskluzīva Kopienas kompetence izslēdz tādu dalībvalstu kompetenci gan Kopienas, gan starptautiskajā sfērā, kas pastāvētu vienlaikus ar Kopienas kompetenci.

[569] Tiesas atzinums 1/76 (Iekšzemes ūdensceļu lieta) [1977] ECR 741.
[570] Atzinums 2/92 (Starptautiskās darba organizācijas konvencija) [1995] ECR I-521.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopienas kompetences ekskluzīvais vai neekskluzīvais raksturs neizriet tikai no EKL, bet var būt atkarīgs arī no citiem Kopienas institūciju pieņemtiem tiesību aktiem (paras.8-9).

- AETR iedibinātā ekskluzivitātes doktrīna nedrīkst tikt ierobežota uz gadījumiem, kad Kopiena jau ir pieņēmusi Kopienas tiesību noteikumus kopīgās politikas ietvaros (para.10).
- Kopienas uzdevumi un EKL mērķi tiktu traucēti, ka dalībvalstis varētu noslēgt starptautiskus līgumus, kas satur noteikumus, kuri potenciāli var ietekmēt jau pieņemtus Kopienas noteikumus, kaut arī pēdējie ir pieņemti ārpus kopīgās politikas ietvariem (para.11).
- Ja kompetence ir dalīta starp Kopienu un dalībvalstīm, tad starptautiska līguma sagatavošanā un ieviešanā nepieciešama kopīga Kopienas un dalībvalstu darbība (para.12).
- Tiesa konstatēja, ka konvencijas Nr.170 regulētā joma ietilpst Kopienas kompetencē, jo Eiropas Savienībai ir jārūpējas arī par sociālo politiku. Tāpēc Kopiena bija tiesīga noslēgt šo konvenciju. Tomēr Kopienas kompetence nebija ekskluzīva, jo Kopienai bija tiesības šajā jomā pieņemt tikai minimālos noteikumus, kurus dalībvalstis varēja paplašināt un padarīt stingrākus. Turklāt konvencija ietvēra arī jomas, kas nebija Kopienas kompetencē. Tāpēc konvencijas noslēgšanā vajadzēja piedalīties arī dalībvalstīm.

(e) Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta)[571] – sk. arī judikatūru kopējās tirdzniecības politikas jomā

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, vai Kopiena ir tiesīga noslēgt Pasaules Tirdzniecības Organizācijas (PTO) līgumu, vai šī līguma slēgšanai Kopienai ir ekskluzīva kompetence, kā arī, vai līguma slēgšanas tiesiskais pamats ir EKL 133.pants (kopējā tirdzniecības politika).

Jāievēro, ka PTO līgums sastāv no vairākiem atsevišķiem nolīgumiem: GATT (līgums par tirdzniecību un tarifiem – attiecas galvenokārt uz preču kustību) un citiem daudzpusējiem līgumiem par preču tirdzniecību (piemēram, Līgums par lauksaimniecību, Līgums par sanitāriem un fitosanitāriem pasākumiem); GATS (līgums par tirdzniecību ar pakalpojumiem); TRIPs (Nolīgums par intelektuālā īpašuma tiesību aspektiem attiecībā uz tirdzniecību).[572]

Tiesas atziņas

- Kopienas ekskluzīvās kompetences ierobežojums un AETR principa skaidrojums: "Kopienas ekskluzīvā ārēja kompetence neizriet automātiski no kompetences pieņemt noteikumus iekšējā līmenī. Kā tiesa jau norādīja AETR spriedumā [..], dalībvalstis, darbojoties atsevišķi vai kopīgi, zaudē savas tiesības uzņemties saistības ar trešajām valstīm tikai tad, kad ir jau pieņemti

[571] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267.
[572] http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

kopējie noteikumi, kurus šīs saistības varētu ietekmēt. Tikai tad, kad kopējie noteikumi ir pieņemti iekšējā līmenī, Kopienas ārējā kompetence kļūst ekskluzīva." (Para.77).

- "[..] nav noliedzams, ka, ja harmonizējošās pilnvaras jau ir izmantotas, tad harmonizētie noteikumi var ierobežot vai pat atņemt dalībvalstu brīvību vest pārrunas ar trešajām valstīm. Tomēr, iekšējā kompetence harmonizēt, kas konkrētā jomā vēl nav īstenota, nevar piešķirt Kopienai šajā jomā ekskluzīvu ārējo kompetenci." (Para.88).
- EKL 308.pants (piešķir Kopienai tiesības pārvarēt savas kompetences nepietiekamību, ja tā tomēr nepieciešama Kopienas mērķu sasniegšanai) nevar pats par sevi piešķirt Kopienai ekskluzīvas tiesības starptautiskā līmenī. "Izņemot gadījumus, kad iekšējā kompetence var tikt efektīvi izmantota tikai vienlaikus ar ārējo (Atzinuma 1/76 gadījums), iekšējā kompetence var radīt ekskluzīvu ārējo kompetenci tikai tad, kad tā ir tikusi īstenota." (Para.89).
- Par Kopienas iespējamo ekskluzīvo kompetenci noslēgt GATS: Kopiena ir radusies kekluzīva ārējā kompetence tajās pakalpojumu regulēšanas jomās, kur Kopiena jau ir pieņēmusi iekšējus tiesību aktus attiecībā uz izturēšanos pret trešo valstu pilsoņiem (piemēram, pakalpojumu sniedzējiem vai saņēmējiem) vai kur Kopienas institūcijām ir piešķirtas tiešas tiesības veikt pārrunas ar trešajām valstīm par šiem jautājumiem. Tas pats ir gadījumā, ja kādā pakalpojumu regulēšanas jomā ir veikta pilnīga harmonizācija (piemēram, attiecībā uz pašnodarbinātām personām). Taču minētās situācijas nebūt neattiecas uz visiem pakalpojumu sektoriem. Tāpēc kompetence noslēgt GATS ir dalīta starp Kopienu un dalībvalstīm. (Paras.95-98).
- Par Kopienas iespējamo ekskluzīvo kompetenci noslēgt TRIPs: intelektuālā īpašuma tiesību harmonizācija Kopienas iekšienē ir bijusi tikai daļēja: ir jomas, kurās harmonizācija pat nav vēl ieplānota (piemēram, ir notikusi harmonizācija preču zīmju regulēšanas jomā, taču autortiesību jomā ir tikai daži harmonizēti jautājumi, un ļoti maz harmonizācijas bijis patentu tiesību jomā). Atzinuma sniegšanas brīdī Kopiena vēl nebija arī harmonizējusi intelektuālā īpašuma tiesību īstenošanas aspektus (šobrīd šajā jomā ir notikusi harmonizācija, pieņemot Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīvu 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību īstenošanu). Tādējādi, Kopiena un dalībvalstis ir kompetentas noslēgt TRIPs tikai kopīgi. (Paras.103-105).
- Ciešās sadarbības princips: svarīgi nodrošināt ciešu sadarbību starp dalībvalstīm un Kopienas institūcijām, gan līguma sagatavošanas un noslēgšanas, gan izpildes procesā. "Šis pienākums sadarboties izriet no prasības pēc Kopienas starptautiskās pārstāvības vienotības [..]." (Para.108).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(f) Atzinums 2/94 (Eiropas Cilvēktiesību konvencija)[573]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, vai Kopiena var pievienoties Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai.

Tiesas atziņas

- Kopienai ir tikai tā kompetence, ko dalībvalstis tai ir piešķīrušas. "Šis piešķirto kompetenču princips jāievēro gan Kopienas iekšējās, gan ārējās darbībās." (Paras.23-24).
- Tiesa atkārto, ka Kopiena vienmēr rīkojas uz tai piešķirto kompetenču pamata, kas var būt piešķirtas ne tikai tieši ar dibināšanas līgumu noteikumiem, bet arī netieši no tiem izrietēt. Atkārto arī AETR principu. (Paras.25-26).
- Taču neviens EKL noteikums nepiešķirt Kopienas institūcijām tiesības pieņemt noteikumus cilvēktiesību jomā vai noslēgt starptautiskus līgumus par šiem jautājumiem. Tātad Kopienai nav tieši piešķirtas ārējas kompetences šajā jomā, un šī kompetence nav arī netieši secināma. Bet vēl jāpārbauda, vai līguma noslēgšanas pamats nevarētu būt EKL 308.pants. (Paras.27-28).
- EKL 308.pants (agrāk – 235.pants) paredzēts, lai aizpildītu robus, kad Kopienai nav ne tiešas, ne netiešas kompetences rīkoties, taču Kopienas rīcība tomēr vajadzīga, lai īstenotu EKL mērķus. Tomēr šis pants nevar kalpot kā pamats, lai paplašinātu Kopienas pilnvaras ārpus tiem vispārīgajiem rāmjiem, ko EKL ir izveidojis, un šo pantu nevar izmantot, lai pēc būtības grozītu EKL. (Paras.29-30).
- Vairākos Eiropas Savienības dibināšanas līgumos (ESL, Vienotajā Eiropas aktā) noteikts, ka Kopiena ievēro cilvēktiesības un uzsvērts cilvēktiesību svarīgums. Cilvēktiesības ir arī viens no vispārīgajiem tiesību principiem, kura ievērošanu Eiropas Kopienu tiesai ir jānodrošina. (Para.32).
- "Cilvēktiesību ievērošana tātad ir kritērijs Kopienas tiesību aktu tiesiskumam. Taču pievienošanās Konvencijai [Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai] ietvertu fundamentālas izmaiņas pašreizējā Kopienas cilvēktiesību aizsardzības sistēmā, jo šī pievienošanās izraisītu Kopienas ieiešanu atsevišķā starptautiskā institucionālā sistēmā, kā arī visu Konvencijas normu integrāciju Kopienas tiesību sistēmā." (Para.34).
- Šāds grozījums būtu konstitucionāli svarīgs, un tāpēc to nevar izdarīt, pamatojoties uz EKL 308.pantu. Tādējādi pašreizējā Kopienas tiesību esamības stadijā Kopienai nav kompetences pievienoties Konvencijai. (Paras.35-36).

[573] Tiesas atzinums 2/94 (Eiropas Cilvēktiesību konvencija) [1996] ECR I-1759.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5.2.2. Ekskluzīvās ārējās kompetences judikatūra: kopējā tirdzniecības politika

(a) Atzinums Nr.1/75 (Vienošanās par vietējo izmaksu standartu).[574]

Lietas fakti

Komisija uzdeva tiesai jautājumu, vai Kopiena ir tiesīga noslēgt Vienošanos par vietējo izmaksu standartu, kas bija sagatavota Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organization for Economic Cooperation and Development*) ietvaros, un, ja jā, tad vai Kopienas kompetence ir ekskluzīva. Vienošanās priekšmets bija eksporta kredītu piešķiršana.

Tiesas atziņas

- EKL 133.pants attiecas uz eksporta politiku un tādējādi ietver arī eksporta atbalsta sistēmas, ieskaitot kredītus (šis un turpmāk - B daļas 1.jautājums – atzinumā nav numurētu paragrāfu).
- Tirdzniecības politikas jēdzienam ir tas pats saturs, neatkarīgi no tā, vai tas attiecas uz valsts vai Kopienas starptautisku darbību.
- Kopienas tirdzniecības politiku veido iekšēju un ārēju pasākumu kopums un savstarpēja mijiedarbība, vienam no tiem neesot pārākam par otru. Kopējā tirdzniecības politika tiek veidota pakāpeniski, pieņemot gan iekšējus Kopienas tiesību aktus, gan slēdzot starptautiskus līgumus.
- EKL 133.pants ir lasāms kopējā tirgus funkcionēšanas kontekstā un tas aizsargā Kopienas kopējās intereses, kuru labā dalībvalstu atsevišķajām interesēm ir jācenšas saskaņoties citai ar citu (šis un turpmāk - B daļas 2.jautājums).
- "Ir tātad pilnīgi skaidrs, ka šis princips nav savienojams ar katras dalībvalsts brīvību, ko tās varētu pieprasīt, atsaucoties uz vienlaicīgo kompetenci, nolūkā nodrošināt, lai tiek atsevišķi apmierinātas to intereses ārējās attiecībās, riskējot ar Kopienas kopējo interešu efektīvu aizstāvību."
- "Faktiski, jebkura dalībvalstu vienpusēja darbība novestu pie nesaskaņām eksporta kredītu piešķiršanā, un attiecīgi kavētu konkurenci starp dažādu dalībvalstu uzņēmumiem ārējā tirgū. Šādu kavēšanu var likvidēt tikai ievērojot stingru vienotību kredīta piešķiršanas noteikumos Kopienas uzņēmumiem neatkarīgi no to valstspiederības."
- "Tādēļ nevar tikt pieņemts, ka tādā jomā kā šī Vienošanās, kuru regulē eksporta politika un vēl jo vairāk kopējā tirdzniecības politika, dalībvalstis varētu īstenot kompetenci vienlaikus ar Kopienu, gan Kopienas sfērā, gan starptautiskajā sfērā. 133.panta [pašreizējā numerācijā]

[574] Atzinums Nr.1/75 (Vienošanās par vietējo izmaksu standartu) [1975] ECR 1355.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

noteikumi [..] skaidri demonstrē, ka Kopienas un dalībvalstu vienlaicīga kompetence šajā jautājumā ir neiespējama."

- "Pieņemt par patiesu pretējo nozīmētu atzīt, ka attiecībās ar trešajām valstīm dalībvalstis var ieņemt pozīcijas, kas atšķiras no tām, ko plāno ieņemt Kopiena, un tādējādi tiktu traucēts starptautiskais ietvaros, apšaubīta savstarpējā uzticība Kopienā un tiktu kavēta Kopienas spēja izpildīt tās uzdevumus kopējo interešu aizsardzībai."

(b) Lieta 45/86 (Vispārējās tarifu priekšrocības)[575]

Lietas fakti

Komisija cēla prasību pret Padomi, lūdzot atzīt par prettiesisku Padomes regulu par tarifu priekšrocībām produktiem, kas nāk no jaunattīstības valstīm. Regula bija pieņemta, pamatojoties uz EKL 133. un 308.pantu (pēc pašreizējās numerācijas), taču Komisija uzskatīja, ka šis instruments ietilpst tieši kopējā tirdzniecības politikā, un tādējādi bija jāpieņem, tikai pamatojoties uz EKL 133.pantu. Padome strīdējās pretī, ka instruments skar ne tikai tirdzniecības politiku, bet arī palīdzību jaunattīstības valstīm, tāpēc tam bija nepieciešams papildus juridiskais pamats.

Tiesas atziņas

- Tirdzniecības politikas koncepcijai ir viens un tas pats saturs neatkarīgi no tā, vai šī politika tiek īstenota iekšēji vai ārēji. Saikne starp tirdzniecību un attīstības sadarbību kļūst aizvien stiprāka. (Paras.16-17).
- Tirdzniecības politikas jēdziens ir atvērts. Tirdzniecības politikai jāveicina harmoniska pasaules tirdzniecības attīstība, tātad tirdzniecības politika var tikt piemērota starptautisko attiecību izmaiņām. Tas vien, ka tirdzniecības instruments vienlaikus veicina arī jaunattīstības valstu attīstību, neizslēdz šo instrumentu no kopējās tirdzniecības politikas. (Para.19).
- Tātad regulu vajadzēja pieņemt, tikai pamatojoties uz EKL 133.pantu.

(c) Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta)[576] – sk. arī ārējās kompetences judikatūru

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, vai Kopiena ir tiesīga noslēgt Pasaules Tirdzniecības Organizācijas (PTO) līgumu, vai šī līguma slēgšanai Kopienai ir ekskluzīva kompetence, kā arī, vai līguma slēgšanas tiesiskais pamats ir EKL 133.pants (kopējā tirdzniecības politika).

PTO līgums sastāv no vairākiem atsevišķiem nolīgumiem (sk. lietas faktus iepriekš).

[575] Lieta 45/86 (Komisija v Padome; Vispārējās tarifu priekšrocības) [1987] ECR 1493.
[576] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tiesas atziņas

- Kopējās tirdzniecības jautājumos Kopienai ir ekskluzīva kompetence, tātad tikai Kopiena var noslēgt daudzpusējus līgumus starptautiskās tirdzniecības jautājumos attiecībā uz visa veida precēm. Dalībvalstis nav sev rezervējušas nekādas preces, uz kurām tām paliktu atsevišķas tiesības organizēt starptautisko tirdzniecību. Tātad Kopienai ir ekskluzīvā kompetence noslēgt starptautiskus līgumus arī par ogļu un tērauda produktu tirdzniecību, kā arī par atomenerģijas produktu tirdzniecību (jo Eiropas atomenerģijas līgums neparedz pretējo). Tātad Kopienai ir ekskluzīva kompetence noslēgt GATT. (Paras.24-27).
- Tālāk jānoskaidro, vai šī ekskluzīvā kopējās tirdzniecības jautājumu kompetence attiecināma arī uz tirdzniecību ar pakalpojumiem (GATS), ne tikai precēm. Komisija norāda, ka tiesai kopējās tirdzniecības jēdzienu jāiztulko plaši, tajā ietverot arī pakalpojumus. Tiesa piekrīt, ka no kopējās tirdzniecības politikas atvērtā rakstura izriet, ka pakalpojumu tirdzniecība principā nevar tikt izslēgta no EKL 133.panta apjoma. (para.41).
- Taču jāņem vērā GATS ietvertā pakalpojumu definīcija, lai redzētu, vai EKL kopējā shēma neierobežo, ciktāl šādi pakalpojumi var tikt nosegti ar EKL 133.pantu (para.42).
- GATS ietver četrus pakalpojumu veidus: (1) pārrobežu pakalpojumi, kur nenotiek personu pārvietošanās (piemēram, elektroniskie pakalpojumi); (2) patēriņš ārvalstīs, kad patērētājs dodas uz PTO dalībvalsti, kurā atrodas piegādātājs (piemēram, tūrists apmeklē restorānu); (3) komerciālā klātbūtne, kad PTO dalībvalstī atrodas uzņēmuma filiāle, kurā tiek sniegti pakalpojumi; (4) fizisko personu no citas PTO dalībvalsts klātbūtne, kad vienas dalībvalsts piegādātājs var sniegt pakalpojumus citas PTO dalībvalsts teritorijā. Pirmais veids noteikti ietilpst kopējā tirdzniecības politikā, jo tas ir salīdzinoši līdzīgs preču kustībai. (Paras.43-44).
- Taču pārējie trīs pakalpojumu veidi neietilpst kopējā tirdzniecības politikā, jo, pirmkārt, tie ietver trešo valstu pilsoņu pārvietošanos, kas ir ārpus tirdzniecības politikas, otrkārt, tie ietver transporta aspektus, bet starptautiskie līgumi transporta jomā ir tieši izslēgti no EKL 133.panta regulējuma jomas. Tādējādi attiecībā uz šiem pakalpojumu veidiem nav konstatējama Kopienas tieši norādīta ekskluzīvā ārējā kompetence, pamatojoties uz EKL 133.pantu. (Paras.46-53).
- Jānoskaidro arī, vai TRIPs ietilpst kopējā tirdzniecības politikas jomā. Nav noliedzams, ka intelektuālā īpašuma tiesības ir saistītas ar precēm (proti, intelektuālā īpašuma tiesības parasti ir iemiesotas objektā, piemēram, grāmatā, kompaktdiskā, gleznā, u.tml.). Tomēr ar to nepietiek, lai intelektuālā īpašuma tiesības ietvertu EKL 133.panta regulējumā: šīs tiesības nav tieši saistītas ar starptautisko tirdzniecību. Tās vienādi ietekmē gan iekšējo, gan ārējo tirdzniecību. (Para.57).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- "Ja atzītu, ka Kopienai ir ekskluzīva kompetence noslēgt līgumus ar trešajām valstīm par intelektuālā īpašuma aizsardzības harmonizāciju un vienlaikus sasniegt harmonizāciju Kopienas līmenī, tad Kopienas institūcijas spētu izvairīties no iekšējiem ierobežojumiem, kas tām ir saistoši attiecībā uz procedūru un balsošanas noteikumiem." (Para.60).
- Tas vien, ka starptautiskos līgumos, ko Kopiena ir noslēgusi, pamatojoties uz EKL 133.pantu, nereti ir iekļauti blakus noteikumi par intelektuālā īpašuma aizsardzību, nenozīmē, ka pašas intelektuālā īpašuma tiesības ir ietvertas kopējā tirdzniecības politikā. Tātad TRIPs neietilpst kopējās tirdzniecības politikas jomā un Kopienai nav tieši piešķirtas ekskluzīvas tiesības noslēgt šādu starptautisko līgumu (Paras.68-71).

(d) Atzinums 2/00 (Kartahenas protokols)[577]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt atzinumu, uz kāda pamata Kopiena ir tiesīga pievienoties Kartahenas protokolam par bioloģisko drošību. Šis protokols pievienots Riodežaneiro Konvencijai par bioloģisko daudzveidību, kurai Kopiena jau bija pievienojusies. Komisija uzskatīja, ka vienošanos par pievienošanos protokolam jānoslēdz, pamatojoties uz EKL 133.pantu un 174.panta ceturto daļu (dabas aizsardzība) – abās jomās Kopienai ir ārējā ekskluzīvā kompetence. Padome un dalībvalstis toties uzskatīja, ka protokols jānoslēdz, pamatojoties uz EKL 175.panta pirmo daļu (koplēmuma procedūra, tātad dalīta ārējā kompetence). Protokols galvenokārt regulēja dzīvo modificēto organismu pārrobežu apriti.

Tiesas atziņas

- "[..] saskaņā ar pastāvīgo judikatūru lēmumu, ieskaitot tādus, kas pieņemti starptautiska nolīguma noslēgšanai, juridiskais pamats nevar būt pamatots tikai uz to autora pārliecību, bet tam ir jābūt pamatotam uz objektīviem faktoriem, ko ir iespējams pārbaudīt tiesā. Šie faktori it īpaši ietver lēmuma mērķi un saturu [..]". (Para.22).
- "Ja Kopienas lēmuma pārbaude liecina, ka tam ir divējāds mērķis vai ka tam ir divas sastāvdaļas un viena ir identificējama kā galvenā jeb dominējošā, bet otra drīzāk ir papildu sastāvdaļa, lēmums ir jāpamato uz vienu juridisko pamatu, proti, to, kas paredzēts galvenajam mērķim vai sastāvdaļai [..]."
- "Šajā lietā šo kritēriju piemērošana nozīmē, ka ir jāizvērtē, vai Protokols, ņemot vērā tā *kontekstu, mērķi un saturu*, ir līgums, kas galvenokārt attiecas uz vides aizsardzību, bet var pakārtoti ietekmēt dzīvo modificēto organismu tirdzniecību, vai tas turpretim galvenokārt

[577] Atzinums 2/00, Kartahenas protokols [2001], ECR I-9713.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

attiecas uz starptautisko tirdzniecības politiku, bet pakārtoti ietver noteiktas vides aizsardzības prasības, vai arī tas nesaraujami attiecas gan uz vides aizsardzību, gan starptautisko tirdzniecību." (Para.25).

- Protokolam ir vides aizsardzības mērķis, ko uzsver atsauce uz piesardzības principu, kontroles pasākumi, bioloģiskās daudzveidības aizsardzība no iespējamā kaitējuma, ko nodarītu dzīvo modificēto organismu pārrobežu aprite. Protokola mērķis nav veicināt, izraisīt vai regulēt tirdzniecību kā tādu, jo tas aptver jebkādu pārrobežu apriti, arī nekomerciāliem mērķiem. Tātad šis Protokols pamatojoties uz EKL 175.panta pirmo daļu (koplēmuma procedūra; konkrētajā jomā tikai nelielā apmērā veikta harmonizācija, tātad dalīta ārējā kompetence) (Paras.33-47).

(e) Lieta C-281/01 (Energy Star)[578]

Lietas fakti

Tiesai vajadzēja izlemt, kas ir pareizais tiesiskais pamats, uz kura Kopiena ir tiesīga noslēgt līgumu par "Energy Star" marķējuma izmantošanu (marķējums norādīja biroja tehniku, kuras ražošanā ievērota energoefektivitāte nolūkā taupīt enerģijas resursus).

Tiesas atziņas

- Līgumam par "Energy Star" marķējuma izmantošanu ir vienlaikus gan tirdzniecības, gan dabas aizsardzības mērķi. Tomēr galvenais marķējuma mērķis ir sniegt ražotājiem iespēju izmantot vienotu logo. Pozitīvais dabas aizsardzības efekts ir netiešs, salīdzinājumā ar iespaidu uz tirdzniecību, kas ir tiešs un nepastarpināts. Pats "Energy Star" līgums nesatur jaunas normas attiecībā uz dabas aizsardzību. (Paras.39-41).
- Tādējādi galvenais mērķis ir tirdzniecības veicināšana, un līgums slēdzams kopējās tirdzniecības politikas ietvaros (Kopienas ārējā ekskluzīvā kompetence). (Para.43).

5.2.3. Starptautisko līgumu piemērošana iekšējās Eiropas Savienības tiesībās

(a) Lieta 181/73 (Hāgemans)[579]

Lietas fakti

Tiesai vajadzēja analizēt, vai tā var sniegt prejudiciālu nolēmumu par Kopienas Asociācijas līguma ar Grieķu normām.

Tiesas atziņas

[578] Lieta C-281/01 (Energy Star). [2002] ECR I-12049.

[579] Lieta 181/73 (Hāgemans), [1974] ECR 449.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- Kopienas noslēgtais Asociācijas līgums ar Grieķiju ir Kopienas institūciju pieņemts tiesību akts (no Eiropas Savienības tiesību viedokļa). (Para.4).
- Tādēļ šī līguma normas veido neatņemamu Kopienas tiesību sastāvdaļu. Attiecīgi, tiesai ir jurisdikcija sniegt prejudiciālus nolēmumus par šī līguma normu iztulkošanu. (Paras.5-6).

(b) Lieta 104/81 (Kupferbergs)[580]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgta sniegt prejudiciālu nolēmumu par brīvās tirdzniecības līgumu starp Eiropas Kopienu un Portugāli (tobrīd Portugāle vēl nebija Eiropas Savienības dalībvalsts).

Tiesas atziņas

- Kopienas institūcijām ir brīvas tiesības vienoties ar trešajām valstīm, kāds spēks konkrētam starptautiskajam līgumam tiks piešķirts līguma pušu iekšējā tiesību sistēmā. (Para.17).
- Eiropas Savienības noslēgtam starptautiskajam līgumam potenciāli var būt tiešā iedarbība: ne šī līguma būtība, ne struktūra nevar atturēt komersantam atsaukties uz šī līguma normām Kopienas tiesās. (Para.22).
- Tomēr, lai noskaidrotu, vai konkrētai normai piemīt tiešā iedarbība, jāizvērtē, vai tā ir bez nosacījumiem un pietiekami precīza. Tāpēc jāanalizē šī norma, ievērojot visa līguma kontekstu, priekšmetu un mērķi. (para.23).
- Konkrētā līguma norma (par nodokļu diskriminācijas novēršanu) atbilda šiem kritērijiem un tātad tika atzīta par tieši iedarbību.

(c) Lieta 12/86 Demirela[581]

Lietas fakti

Tiesa tika lūgt sniegt prejudiciālu nolēmumu par Asociācijas līgumu starp Eiropas Kopienu un Turciju. Tiesai bija jāsniedz šī līguma normas interpretācija saistībā ar Vācijas lēmumu izraidīt Turcijas pavalstnieci Demirela kundzi.

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārtoja Hāgemana lietas secinājumu, ka starptautisks līgums Kopienas tiesību izpratnē ir Kopienas tiesību akts un Kopienas tiesību neatņemama sastāvdaļa. Tāpēc tiesa ir tiesīga sniegt prejudiciālu nolēmumu šajā lietā (Paras.7-8).

580 Lieta 104/81 (Hauptzollamt Mainz pret C.A. Kupferberg & Cie KG a.A), [1982] ECR 03641.

581 Lieta 12/86 (Demirels), [1987] ECR 03719.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- Dalībvalstis, nodrošinot Kopienas noslēgta starptautiskā līguma izpildi, vienlaikus pilda arī savus pienākumus pret Kopienu. (Para.11).
- Lai noskaidrotu, vai Kopienas noslēgtais līgums ar trešo valsti ir tieši iedarbīgs, jāņem vērā šī līguma teksts, mērķis un būtība, noskaidrojot, vai konkrētā norma satur skaidru un precīzu pienākumu, kas saistībā ar tā īstenošanu nav nosacīts ar citiem pasākumiem. (Para.14).
- Konkrētajai asociācijas līguma normai trūka šādas pietiekamas precizitātes un beznosacījuma piemērošanas iespējas, tāpēc tā netika atzīta par tieši iedarbību.

(d) Lieta C-192/89 (Sevince)[582]

Lietas fakti

Tiesa saņēma lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par Asociācijas līgumu starp Eiropas Kopienu un Turciju. Tiesai bija jāsniedz šī līguma normas interpretācija saistībā ar Nīderlandes lēmumu atteikt izsniegt uzturēšanās atļauju Sevinsa kungam.

Tiesas atziņas

- Tiesai ir tiesības sniegt prejudiciālu nolēmumu arī attiecībā uz Asociācijas padomes pieņemtajiem tiesību aktiem (saskaņā ar Asociācijas līgumu tika izveidota arī Asociācijas padome), jo šīs padomes lēmumi tāpat kā pats līgums veido neatņemamu Kopienas tiesību sistēmas sastāvdaļu. (Paras.9-10).
- Lai konkrētajam Asociācijas padomes lēmumam būtu tiešā iedarbība, šim lēmumam jāatbilst tādiem pašiem kritērijiem, kas piemērojami attiecībā uz starptautiska līguma tiešo iedarbību. Tiesa atkārtoja Demirelas lietā noteikto, ka tieši iedarbīgai normai jābūt skaidrai un precīzai, bez turpmākiem nosacījumiem tās ieviešanā. (Para.15).
- Konkrētās Asociācijas padomes lēmuma normas atbilda šiem kritērijiem, jo skaidri noteica, ka pēc zināma laika tiesiskas nodarbinātības Kopienas teritorijā personai ir brīva pieeja turpmākam darba tirgum: tātad šī norma ir tieši iedarbīga. (Para.17). Šis noteikums nepieciešami ietver arī tiesības uz brīvu uzturēšanos konkrētajā dalībvalstī. (Para.29).

[582] Lieta C-192/89 (Sevince) [1990]. ECR I-03461.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(e) Lieta C-61/94 (Starptautiskais piena līgums)[583]

Lietas fakti

Komisija cēla prasību pret Vāciju, apgalvojot, ka Vācija ir pārkāpusi saistības, kas izriet no Kopienas noslēgtā Starptautiskā piena līguma. Šis līgums paredzēja, ka dalībvalstis nedrīkst importēt pienu par zemākām cenām nekā līgumā noteiktās minimālās muitas cenas.

Tiesas atziņas

- Kopienas noslēgtie starptautiskie līgumi no tiesību aktu hierarhijas viedokļa ir ar augstāku spēku nekā Kopienas pieņemtie sekundārie tiesību akti (piemēram, direktīvas, regulas, lēmumi). Tādēļ Kopienas sekundārie tiesību akti ir, cik vien tas iespējams, jāiztulko saskaņā ar starptautisko līgumu normām. (Para.52).
- Konkrētajā lietā Komisija nebija pietiekami pierādījusi Vācijas pārkāpumu, tāpēc tiesa prasību noraidīja.

(f) Lieta C-122/95 (Banānu ietvarlīgums)[584]

Lietas fakti

Šī lieta bija viens no tā sauktajiem banānu strīdiem (iepriekš izskatīta līdzīga lieta C-280/93). Strīda pamatā bija Banānu ietvarlīgums, ko Kopiena bija noslēgusi ar vairākām trešajām valstīm – banānu audzētājam (Kostarika, Kolumbija, Nikaragva un Venecuēla). Ietvarlīgums paredzēja labvēlīgākus noteikumus banānu importam uz Kopienu: proti, Kopienas banānu iepircēji tika iedalīti noteiktās kategorijās, un "B" kategorijas operatoriem, atšķirībā no "A" un "C" kategorijas operatoriem, nevajadzēja iegūt eksporta licences. Vācija uzskatīja, ka šis Ietvarlīgums, paredzot labvēlīgākus noteikumus atsevišķām banānu eksportētājvalstīm, ir, cita starpā, pretrunā ar GATT, kas arī ir saistošs Kopienai, kā arī pārkāpj diskriminācijas aizlieguma principu.

Tiesas atziņas

- Kopienas tiesībās nav tāda vispārēja tiesību principa, kas prasītu Kopienai piemērot diskriminācijas aizlieguma principu savās ārējās attiecībās: proti, ievērot vienādi atteiksmi pret trešajām valstīm visās jomās (para.56).
- Tomēr konkrētajā lietā attieksmes atšķirīgums tieši ietekmē Kopienas banānu iepircējus: kategorijas "A" un "C" operatoriem ir jāmaksā par 33% augstāka banānu iepirkuma cena nekā "B" kategorijas operatoriem, jo cenai jāpieskaita eksporta licences iegūšanas izmaksas

[583] Lieta C-61/94 (Komisija v Vācija; Starptautiskais piena līgums) [1996]. ECR I-4006.
[584] Lieta C-122/95 (Vācija v Padome; Banānu ietvarlīgums) [1998]. ECR I-999.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(para.61). Tādējādi tiesa atzina, ka Padomes lēmums par Ietvarlīguma apstiprināšanu daļēji ir prettiesisks (daļā par atbrīvošanu no eksporta licenču iegūšanu "B" kategorijas operatoriem).

(g) Lieta C-162/96 (Racke)[585]

Lietas fakti

Kopiena bija noslēgusi sadarbības līgumu ar Dienvidslāvijas sociālistisko federatīvo republiku. Vēlāk Padome bija pieņēmusi lēmumu, ar kuru apturēja šajā līgumā paredzētās tirdzniecības koncesijas. Tā rezultātā Vācijas komersantam *Racke* radās muitas nodevu parāds. Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Vācijas tiesas jautājumu, vai minētais Padomes lēmums ir pretrunā ar šo starptautisko sadarbības līgumu.

Tiesas atziņas

- Eiropas Kopienu tiesa ir tiesīga pārbaudīt Kopienas tiesību aktu atbilstību starptautisko publisko tiesību normām (para.27).
- Ja privātpersona var apstrīdēt Kopienas aktu tiesiskumu, pamatojoties uz starptautisko tiesību normām, no tā izriet, ka šīm starptautisko tiesību normām ir tiešā iedarbība (para.43). Principā privātpersonai šādas tiesības nevar liegt (para.51). Tas nozīmē, ka privātpersonas tiesības apstrīdēt Kopienas tiesību aktus uz šāda pamata izriet no secinājuma, vai konkrētajām starptautisko tiesību normām ir tiešā iedarbība.
- Eiropas Kopienai, īstenojot tās pilnvaras, ir jāciena starptautiskās tiesības, ieskaitot starptautiskās paražu tiesības – tās ir jāievēro, arī pieņemot iekšējos tiesību aktus (para.45).
- "Tādējādi starptautiskās paražu tiesības attiecībā uz līgumisko attiecību izbeigšanu vai apturēšanu būtiskas apstākļu izmaiņas dēļ [*rebus sic stantibus*] ir saistošas Kopienai un veido Kopienas tiesību sistēmas sastāvdaļu" (para.46).
- Tiesa atzina, ka šajā gadījumā privātpersonai atzīstamas tiesības apstrīdēt Kopienas pieņemtu tiesību aktu, pamatojoties uz starptautiskajām paražu tiesībām, kas attiecas uz starptautiska līguma izbeigšanu vai apturēšanu (para.51).
- Tālāk tiesa pārbaudīja, vai šajā gadījumā Padome, pieņemot strīdus lēmumu, bija ievērojusi starptautiskās paražu tiesības attiecībā uz *rebus sic stantibus*. Tiesa secināja, ka nav atrodama Padomes būtiska kļūda šo paražu tiesību piemērošanā (paras.56-57).

[585] Lieta C-162/96 (A.Racke GmbH&Co v Hauptzollamt Mainz) [1998]. ECR I-3688.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5.2.4. Judikatūra par GATT/ PTO līgumu iekšējo iedarbību Kopienas tiesībās

(a) Apvienotās lietas 21-24/72 (International Fruit Company)[586]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums, vai Kopienas tiesību aktu tiesiskumu var apstrīdēt, pamatojoties uz starptautisko tiesību normām. Ja vispār var, tad vai Kopienas regulu par ābolu importa no trešajām valstīm ierobežojumiem var apstrīdēt, norādot, ka tā ir pretēja GATT noteikumiem.

Tiesas atziņas

- GATT ir saistošs Kopienai, kaut gan Kopiena nav GATT dalībvalsts, tāpēc, ka Kopiena ir ar dibināšanas līgumu palīdzību pārņēmusi no dalībvalstīm tās funkcijas, ko agrāk GATT jomā realizēja dalībvalstis (para.18).
- Lai noskaidrotu, vai uz GATT normām var atsaukties, lai apstrīdētu Kopienas tiesību aktus, jānoskaidro GATT būtība, vispārējā shēma un noteikumi (para.20).
- GATT normām raksturīgs liels elastīgums un atkāpju iespējas (para.21), daudzveidīgas strīdu risināšanas iespējas, ieskaitot rakstiskas rekomendācijas, izmeklēšanas, nesaistošas konsultācijas (para.25). Tādēļ GATT vispārējā shēma un noteikumi norāda, ka tam nav tiešā iedarbība un uz to nevar atsaukties, lai apstrīdētu Kopienas tiesību aktus (para.27). Proti, no šī lēmuma izriet, ka principā Kopienas tiesību aktu tiesiskumu varētu apstrīdēt, pamatojoties uz starptautisko tiesību normām, taču šīm normām jābūt atbilstošām šādam mērķim saskaņā ar savu būtību un skaidrību. Šajā lietā tiesa precīzi nenorādīja, kādām tad šīm normām jābūt, vienīgi uzsvēra, ka GATT šīm prasībām neatbilst normu lielās elastības dēļ – acīmredzot, normām būtu jābūt noteiktām un skaidrām, lai tās patiešām varētu uzlikt viennozīmīgus un nenosacītus pienākumus.

(b) Lieta C-149/96 (Portugāle pret Padomi)[587]

Lietas fakti

Portugāle cēla prasību pret Padomi par Padomes lēmuma atzīšanu par pretēju PTO līguma noteikumiem. Attiecīgais Padomes lēmums paredzēja noslēgt saprašanās memorandus starp Kopienun un Pakistānu un Indiju attiecībā uz labvēlīgākiem noteikumiem tekstilizstrādājumu importam no šīm valstīm.

Tiesas atziņas

[586] Apvienotās lietas 21-24/72 (International Fruit Company v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972]. ECR 1219.
[587] Lieta C-149/96 (Portugāles Republika pret Eiropas Savienības Padomi) [1999]. ECR I-08395.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- Šajā lietā nav runa par tiešo iedarbību, bet jānoskaidro, ciktāl dalībvalstis var atsaukties uz PTO līgumiem, lai apstrīdētu Kopienas pieņemto tiesību aktu tiesiskumu (para.32).
- "[..] [S]askaņā ar starptautisko publisko tiesību principiem Kopienas institūcijām, kam ir tiesības vest pārrunas un noslēgt starptautisku līgumu ar trešo valsti, ir tiesīgas ar šo valsti vienoties, kāda šī līguma normām būs iedarbība līguma pušu iekšējā tiesību sistēmā". (Para.34). Taču, ja šis jautājums nav līgumā atrunāts, tad Eiropas Kopienu tiesai ir jurisdikcija to izvērtēt.
- Lai gan PTO līguma noteikumi ir būtiski atšķirīgi no GATT, tomēr arī PTO līgums joprojām piešķir nozīmīgu lomu diskusijām pušu starpā (para.36).
- PTO līgums tāpat kā GATT ir balstīts uz pušu savstarpēju diskusiju principa ar mērķi panākt savstarpēji izdevīgus noteikumus, un tam trūkst pienākumu asimetrijas, kas raskturīga atsevišķiem Kopienas līgumiem ar trešajām valstīm, piemēram, līgumam, ko tiesa analizēja *Kupferberg* lietā (para.42). Šis savstarpējības princips nozīmē, ka gadījumā, ja viena PTO līguma puse piešķirtu līguma normām īpašu vietu iekšējā tiesību sistēmā, bet cita – nepiešķirtu, tad rezultāts būtu nevienāda PTO līguma normu piemērošana (para.45).
- Tādēļ, saskaņā ar PTO līguma būtību un struktūru, PTO līgums nav no tādiem starptautiskajiem līgumiem, uz ko var atsaukties, apstrīdot Kopienas tiesību normu tiesiskumu (para.47).
- Tomēr tiesa attiecībā uz augstāk minēto secinājumu nesniedza absolūtu noliegumu, jo nākamais sprieduma paragrāfs norāda iespējamu izņēmumu: "Tikai tad, ja Kopienas nolūks bija ieviest konkrētu PTO līguma kontekstā uzņemto saistību vai arī, ja Kopienas instruments tieši atsaucas uz PTO līguma precīziem noteikumiem, tiesa varētu pārbaudīt attiecīgo Kopienas instrumentu tiesiskumu PTO līguma noteikumu gaismā." (Para.49).

(c) Lieta C-53/96 (Hermés)[588]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Nīderlandes tiesas lūgumu. Nīderlandes tiesā bija saņemts luksusa preču ražotāja *Hermés* pieteikums piemērot prasības nodrošinājumu pirms prasības celšanas pret viltotu *Hermés* preču importētāju (saistībā ar *Hermés* preču zīmju tiesību pārkāpumu). Tiesa nebija droša, vai, nosakot periodu, kurā *Hermés* jāceļ prasība pret importētāju, jāņem vērā TRIPs nolīguma 50.panta sestā daļa. TRIPs nolīguma 50.panta sestā daļa nosaka, ka pagaidu pasākumi tiek atcelti pēc atbildētāja lūguma, ja process, kura rezultātā tiek pieņemts lēmums pēc būtības, nav uzsākts saprātīgā laika posmā, ko nosaka tiesu varas institūcija, kura liek veikt

[588] Lieta C-53/96 (Hermés International v FHT Marketing Choice BV) [1998]. ECR I-03603.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pasākumus, ja Dalībvalsts tiesību akti tai ļauj pieņemt šādu lēmumu, vai arī, ja tiesai nav pilnvaru šādu termiņu noteikt, tad šis termiņš nepārsniedz 20 darba dienas vai 31 kalendāra dienu, atkarībā no tā, kurš laiks ir garāks.

Tiesas atziņas

- Lai gan konkrētā lieta attiecas uz nacionālo preču zīmju tiesību pārkāpumu, tomēr Kopiena ir TRIPs nolīguma dalībvalsts, TRIPs piemērojams arī Kopienas preču zīmēm un Kopienas preču zīmju aizsardzība jāveic, ciktāl iespējams, saskaņā ar TRIPs 50.pantu. Tātad tiesai ir jurisdikcija iztulkot TRIPs 50.pantu, jo tas attiecas tiklab uz nacionālajām, kā uz Kopienas preču zīmēm (Paras.28-29).
- Ja kāda starptautisko tiesību norma ir vienādi attiecināma uz situācijām, kas ietilpst nacionālo tiesību jomā un situācijām, kas ir Kopienas tiesību jomā, tad Kopienas interesēs ir novērst iespējamas interpretācijas atšķirības un nodrošināt vienotu normas interpretāciju, neatkarīgi no tā, kādos apstākļos to piemēro (para.32).
- Atbildot uz jautājumu pēc būtības, tiesa secināja, ka Nīderlandes tiesas piemērotais prasības nodrošinājums ir uzskatāms par "pagaidu pasākumu" TRIPs izpratnē (para.45).

(d) Apvienotās lietas C-300/98 un C-392/98 (Dior un Layher)[589]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Nīderlandes tiesas lūgumu. *Dior* cēla prasību par *Dior* preču zīmju tiesību pārkāpumu, jo atbildētājs *Tuk* tirgojis smaržas ar *Dior* preču zīmi, kas nav paredzētas tirdzniecībai Eiropas tirgū. Savukārt *Layher* lietā prasības priekšmets bija dizainparauga tiesību pārkāpums. Nīderlandes tiesa uzskatīja, ka šajā lietā jāapsver jautājums par TRIPs 50.panta sestās daļas tiešo iedarbību un tādējādi, vai šis pants jāievēro arī tad, ja nacionālās tiesības neparedz līdzīgu tiesisko aizsardzību. Nīderlandes tiesa arī vaicāja, vai *Hermés* lietas atziņas attiecināmas tikai uz preču zīmju tiesībām.

Tiesas atziņas

- Tiesa secināja, ka *Hermés* lietas atziņas nav attiecināmas tikai uz preču zīmju tiesībām, un tiesai ir tātad jurisdikcija interpretēt TRIPs nolīguma 50.panta sesto daļu arī citās jomās (para.39).
- TRIPs nolīguma 50.panta sestā daļa ir procesuāla norma, kas vienādi jāpiemēro jebkurā situācijā, kas ietilpst tās regulēšanas laukā un var attiekties gan uz nacionālo, gan Kopienas

[589] Apvienotās lietas C-300/98 un C-392/98 (Parfums Christian Dior SA v Tuk Consultancy BV [C-300/98] un Assco Geruste GmbH, Rob van Dijk v Wilhelm Layher GmbH & Co. KG, Layher BV [C-392/98]) [2000]. ECR I-11307.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tiesību regulētām jomām. Tāpēc praktisku un tiesisku apsvērumu dēļ nepieciešams, lai dalībvalstu un Kopienas tiesu institūcijas interpretētu šo normu vienveidīgi (para.37).

- Tiesa atkārtoja agrākās lietās noteikto, ka starptautiskā līguma normai var būt tiešā iedarbība, ja, ņemot vērā šī līguma terminus, mērķi un būtību, šī norma veido skaidru, precīzu un beznosacījumu pienākumu, kura ieviešanā nav nepieciešams veikt papildu pasākumus (tiesa atsaucās uz Demirela un *Racke* lietām) (para.42).
- Tiesa arī atkārtoja lietā Portugāle pret Padomi noteikto, ka PTO līgumi principā nav starp tiem noteikumiem, attiecībā uz kuriem var tikt pārbaudīts Kopienas tiesību aktu tiesiskums (para.43).
- Šo pašu iemeslu dēļ arī TRIPs nolīguma normas (tā kā TRIPs ir PTO līguma pielikums) nav tādas, kas varētu radīt tiesības, uz kurām privātpersonas var tieši atsaukties tiesā (para.44). Tātad, TRIPs normām nepiemīt tiešā iedarbība.
- Tomēr pastāv vienveidīgas iztulkošanas pienākums: "Jomā, uz ko attiecas TRIPs un kurā Kopiena jau ir pieņēmusi tiesību aktus, tādā kā preču zīmju jomā, no *Hermés* lietas sprieduma, īpaši tā 28.paragrāfa, izriet, ka dalībvalstu tiesu institūcijām saskaņā ar Kopienas tiesībām, kad tām ir jāpiemēro nacionālās tiesības nolūkā piemērot pagaidu pasākumus tādu tiesību aizsardzībai, kas ietilpst šādā jomā, ir jārīkojas, ciktāl iespējams, saskaņā ar TRIPs 50.panta burtu un garu." (Para.47). Būtībā, ar šo diezgan sarežģīto frāzi tiesa saka, ka dalībvalstu tiesām jāpiemēro starptautiskā līguma norma, ja nacionālo tiesību norma līdzvērtīgu aizsardzību neparedz, taču nevis tāpēc, ka starptautiskajai normai būtu tieša iedarbība, bet tāpēc, ka šādu piemērošanu prasa Kopienas tiesības. Proti, Kopiena ir uzņēmusies pildīt TRIPs, un dalībvalstu lojalitāte pret Kopienu prasa, lai arī dalībvalstis ievērotu TRIPs noteikumus nozarē, kur pastāv Kopienas tiesību normas.
- Taču vienveidīgā iztulkošana neattiecas uz jomām, kur Kopienas tiesību akti nav vēl pieņemti. "No otras puses, jomā, kurā Kopiena vēl nav pieņēmusi tiesību aktus un kuras attiecīgi ietilpst dalībvalstu kompetencē, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība un tam nolūkam tiesu iestāžu pieņemtie pasākumi neietilpst Kopienas tiesību jomā. Attiecīgi, Kopienas tiesības ne pieprasa, ne arī aizliedz dalībvalstu tiesību sistēmām piešķirt privātpersonām tiesības tieši atsaukties uz TRIPs 50.panta sestās daļas noteikumiem vai arī piešķirt tiesām tiesības pēc savas iniciatīvas piemērot šo normu." (Para.48). Šī atziņa izriet no fakta, ka tādi PTO nolīgumi, ieskaitot TRIPs, ir noslēgti Kopienas un dalībvalstu dalītās kompetences ietvaros. Un tad, ja kāda joma ietilpst dalībvalsts kompetencē – jo šī kompetence vai nu vispār nav nodota Kopienai vai arī Kopiena vēl to nav realizējusi, - tad Kopienas tiesības arī neietekmē to, kā dalībvalsts šo savu kompetenci īsteno un kā šajā jomā piemēro starptautiskos līgumus.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(e) Lieta C-89/99 (Groeneveld)[590]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Nīderlandes tiesas lūgumu. Grēnevelda kungs bija reģistrējis grafiskas preču zīmes "Route 66" dažādām precēm un pakalpojumiem, ieskaitot alkoholiskos un bezalkoholiskos dzērienus, restorānu un viesnīcu pakalpojumus, kā arī bija izsniedzis licences citām personām lietot šo nosaukumu. "Route 66" ir sens un slavens Amerikas lielceļš. Savukārt *Schieving-Nijstad* pieder diskotēku klubs "Lord Nelson", kurā nesen ierīkota kafejnīca ar nosaukumu "Route 66", dekorēta ar dažādiem Amerikas simboliem. Grēnevelda kungs iesniedza tiesā pieteikumu pagaidu līdzekļu piemērošanai pret *Schieving-Nijstad*: aizliedzot uzņēmumam izmantot šo preču zīmi. Pirmās divas instances apmierināja pieteikumu, bet *Schieving-Nijstad* iesniedza kasācijas sūdzību, kurā cita starpā norādīja, ka TRIPs 50.panta sestajai daļai ir tiešā iedarbība un tā jāpiemēro šajā lietā: šī norma paredz pagaidu līdzekļu atcelšanu, ja prasība nav iesniegta noteiktā termiņā, un Grēnevelda kungs prasību šajā termiņā neiesniedza.

Tiesas atziņas

- Tiesa uzsvēra vienveidīgās iztulkošanas pienākumu, kas liek dalībvalstu tiesām interpretēt nacionālās tiesības, ciktāl iespējams, TRIPs 50.panta gaismā (para.35).
- TRIPs 50.panta sestā daļa darbojas kā drošības barjera, lai izvairītos no intelektuālā īpašuma tiesību ļaunprātīgas izmantošanas un atceltu piemērotos pagaidu pasākumus tādos gadījumos, kad saprātīgā laika periodā prasība pēc būtības nav celta (para.42).
- Arī šajā lietā tiesa atkārtoti norādīja *Hermés* un *Dior* lietās iedibināto principu, ka TRIPs nolīguma normām nav tiešā iedarbības. Taču pastāv vienveidīgās iztulkošanas pienākums. Tiesa arī precizēja, ka nacionālajām tiesām, piemērojot vienveidīgās iztulkošanas pienākumu, jāņem vērā visi lietas apstākļi, lai nodrošinātu, ka tiek ievērots līdzsvars starp tiesību īpašnieka un atbildētāja konkurējošām interesēm (para.54). Jāsecina, ka vienveidīgās iztulkošanas pienākuma izpilde būtībā lielā mērā rada to pašu rezultātu, ko radītu normas tiešā iedarbība.

(f) Lieta C-377/02 (Van Parys)[591]

Lietas fakti

Šī ir viena no tā sauktajām "banānu lietām". Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Beļģijas tiesas lūgumu attiecībā uz vairākām Padomes un Komisijas regulām par banānu tirgu. Beļģu iestādes bija *Van Parys* atteikušas uz šo regulu pamata izdot vairākas importa licences banāniem no Ekvadoras un Panamas. *Van Parys* cēla prasību tiesā, argumentējot, ka attiecīgās regulas ir pretrunā ar

[590] Lieta C-89/99 (Schieving-Nijstad vof un citi pret Robert Groeneveld) [2001]. ECR I-05851.
[591] Lieta C-377/02 (Leon Van Parys NV pret Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB) [2004]. ECR I-01465.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

PTO nolīguma prasībām. Turklāt, PTO strīdu risināšanas panelis jau bija pieņēmis līdzīgu nolēmumu, kurā secināja, ka šīs regulas ir pretrunā PTO līgumam.

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārto iepriekšējā judikatūrā iedibināto, ka PTO līgumu normas principā nav starp tām normām, attiecībā uz kurām var pārbaudīt Kopienas institūciju izdoto aktu tiesiskumu (para.39). Tas būtu iespējams tikai tad, ja Kopiena tieši plānojusi ieviest konkrēto saistību, ko tā uzņēmusies PTO kontekstā vai ja Kopienas instruments tieši atsaucas uz konkrētām PTO līgumu normām (para.40).
- Pieteicēji izvirzīja argumentu, ka viens no šiem izņēmuma gadījumiem šoreiz pastāv – jo PTO strīdu risināšanas panelis pieņēmis lēmumu, ka Kopiena pārkāpusi PTO līguma normas, un Kopiena esot apņēmusies šo lēmumu ievērot. Tomēr tiesa uzsvēra, ka, apņemoties šo lēmumu ievērot, Kopiena nevēlējās uzņemties īpašu saistību PTO kontekstā, kas attiecīgi dotu iespēju atsaukties uz šīm PTO līguma normām Kopienas tiesās (para.41).
- Pirmkārt, PTO strīdu risināšanas sistēma jebkurā gadījumā piešķir ievērojamu nozīmi pušu sarunām (para.42). Otrkārt, lieta paliek PTO strīdu risināšanas paneļa darba kārtībā līdz pat strīda galīgam atrisinājumam, kas pieņemams visām pusēm (para.46). "Šādos apstākļos, prasīt tiesām atturēties piemērot nacionālo tiesību normas, kas ir pretrunā PTO līgumiem, radītu rezultātu, ka līguma pušu likumdošanas vai izpildu orgāniem tiktu liegta [PTO strīdu risināšanas] memoranda 22.pantā paredzētā iespēja panākt uz vienošanās balstītu izlīgumu, kaut vai īslaicīgi." (Para.48).
- Kaut gan laika periods, kurā Kopienai bija jāpilda PTO strīdu risināšanas paneļa pieņemtajā lēmumā noteiktos pienākumus, ir pagājis, tomēr tas nenozīmē, ka Kopiena ir izsmēlusi visas iespējas atrast risinājumu strīdā ar citām PTO līguma pusēm. Tāpēc, ja Kopienas tiesas tagad uzskatītu šo PTO lēmumu par Kopienai saistošu, tas samazinātu Kopienas pozīciju efektivitāti, Kopienai turpinot diskusijas ar citām PTO līguma pusēm. (Para.51).
- Tādējādi privātpersona šādos apstākļos nevar dalībvalsts tiesā atsaukties uz to, ka Kopienas tiesības esot pretrunā ar noteiktiem PTO noteikumiem, pat ja PTO strīdu risināšanas panelis tā ir lēmis (para.54).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(g) Lieta C-431/05 (Merck)[592]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Portugāles tiesas lūgumu par TRIPs nolīguma 33.panta interpretāciju. Oriģinālmedikamentu ražotājs *Merck & Co* bija cēlis prasību Portugāles tiesā pret patentbrīvo medikamentu ražotāju *Merck Genericos* par patenta tiesību pārkāpumu. TRIPs nolīguma 33.pants paredz, ka patenta aizsardzības termiņš ir vismaz 20 gadi, skaitot no patenta pieteikuma termiņa. Savukārt Portugāles tiesības paredzēja, ka patents tiek aizsargāts 15 gadus, skaitot no tā izdošanas brīža. Kopienai pievienojoties TRIPs nolīgumam, šīs nacionālās tiesības tika grozītas, taču paredzēts pārejas periods. *Merck Genericos* uzskatīja, ka patenta aizsardzības termiņš saskaņā ar šiem pārejas noteikumiem izbeidzās jau 1996.gada 9.aprīlī, bet *Merck & Co* norādīja, ka jāpiemēro TRIPs, un attiecīgi, patents bija spēkā vēl līdz 1999.gada 4.decembrim. Portugāles tiesa savā lūguma pēc prejudiciālā nolēmuma jautāja, vai būtu pretruna ar Kopienas tiesībām, ja nacionālā tiesa šajā procesā tieši piemērotu TRIPs 33.pantu.

Tiesas atziņas

- Vispirms tiesa uzsvēra, ka tā ir tiesīga sniegt prejudiciālu nolēmumu par PTO līgumu, ieskaitot TRIPs nolīgumu, normām, jo šīs normas ir kļuvušas par Kopienas tiesību neatņemamu sastāvdaļu (para.31). Tiesa arī atgādināja, ka PTO līgums ticis noslēgts kā jaukts starptautisks līgums, neveicot no šī līguma izrietošo saistību sadali starp Kopienu un dalībvalstīm (para.32).
- Tiesa atkārtoja *Dior* lietā noteikto, ka "gadījumā, kas skar jomu, kurā Kopiena vēl nav veikusi likumdevēja darbības un kura attiecīgi ietilpst dalībvalstu kompetencē, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība un šajā nolūkā tiesu iestāžu veiktie pasākumi neietilpst Kopienu tiesību jomā tādējādi, ka šī kompetence neparedz un arī neizslēdz, ka dalībvalsts tiesību sistēma atzīst privātpersonu tiesības tieši pamatoties uz TRIPs līgumā ietvertu normu, vai uzliek tiesai pienākumu pēc savas iniciatīvas piemērot šo normu" (para.34).
- "Savukārt, ja ir konstatēts, ka konkrētajā jomā pastāv Kopienu tiesiskais regulējums, ir piemērojamas Kopienu tiesības, kas nozīmē pienākumu pēc iespējas veikt TRIPs līgumam atbilstošu interpretāciju [..], tomēr nepiešķirot attiecīgajam šī līguma noteikumam tiešo iedarbību." (Para.35).
- Tātad ir jāpārbauda, uz kuru no šīm divām iespējamām tiesiskajām situācijām ir attiecināms konkrētais gadījums. Šī jautājuma noskaidrošanai nepieciešama vienota pieeja, ko var realizēt

[592] Lieta C-431/05 (Merck Genericos – Productos Farmaceuticols Lda pret Merck & Co. Inc., Merck Sharp & Dohme Lda) [2007]. ECR I-07001.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tikai Eiropas Kopienu tiesa. Tādējādi Kopienas interesēs ir pieņemt, ka tiesai ir jurisdikcija sniegt TRIPs nolīguma 33.panta interpretāciju (paras.36-38).

- Tiesa secināja, ka pašreiz Kopienas līmenī nav pieņemti nekādi tiesību akti patentu jomā, izņemot atsevišķus izolētus noteikumus, piemēram, augu šķirņu aizsardzības un patentu papildus aizsardzības sertifikātu jomā. Tomēr šie atsevišķie noteikumi nepārklāj patentu tiesību jomu kopumā un, it īpaši, neievieš harmonizētus noteikumus par patentu aizsardzības termiņu (paras.40-44).
- "Ir jākonstatē, ka patentu jomā Kopiena vēl nav īstenojusi savas kompetences vai vismaz to, ka iekšējā līmenī šī īstenošana šobrīd joprojām nav pietiekami nozīmīga, lai varētu uzskatīt, ka pašreizējā stāvoklī šī joma ietilpst Kopienu tiesībās. Ņemot vērā šī sprieduma 34. punktā atgādināto principu, no tā ir jāsecina, ka, tā kā TRIPs līguma 33. pants ietilpst jomā, kurā pašreizējā Kopienu tiesību attīstības stāvoklī dalībvalstis principā saglabā savu kompetenci, tās ir tiesīgas atzīt šīs normas tiešo iedarbību vai nē. Pastāvot šādiem apstākļiem, uz uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild, ka Kopienu tiesiskā regulējuma patentu jomā pašreizējā stāvoklī Kopienu tiesības pieļauj, lai valsts tiesa valsts tiesībās paredzētajos apstākļos tieši piemērotu TRIPs līguma 33. pantu." (Paras.46-48).
- Interesanti, ka, taisot šādu spriedumu, tiesa nesekoja ģenerāladvokāta Kolomera viedoklim, kurš ieteica tiesai neatzīt, ka TRIPs līguma 33.pantam varētu būt tiešā iedarbība dalībvalstu tiesās. Ģenerāladvokāts Kolomers uzskatīja, ka TRIPs 33.pants neatbilst tiešās iedarbības piemērošanas kritērijiem – norma nav skaidra, turklāt tā sniedz dalībvalstīm iespēju dažādi noteikt patentu aizsardzības termiņu, paredzot tikai tā minimālo robežu. Ģenerāladvokāts arī kritizēja tiesas iepriekšējo pieeju, lemjot par PTO līgumu tiešo iedarbību, norādot, ka tā ir neparedzama un neskaidra (nav viegli noteikt, vai konkrētajā jomā Kopiena ir pietiekamā mērā jau īstenojusi savas kompetences!). Ģenerāladvokāts pat bargi atzīmēja, ka pašlaik uz neskaida tiesiska pamata balstiem tiesa ir pārvērtusi starptautisko publisko tiesību ieviešanu Kopienas tiesībās par paņēmienu, kā izvairīties no Kopienas starptautiskajām saistībām. "Tā kā Tiesas argumenti ir saistīti drīzāk ar politisko nekā juridisko sfēru, ir lieki ielaisties plašākā diskusijā un cerēt, ka ar juridiskajā literatūrā pausto kritiku tiks uzveikta pretošanās atzīt nostāju, [..] ka nolīguma norma sava skaidrā, precīzā un beznosacījuma satura dēļ principā var būt Kopienu tiesību aktu tiesiskuma kritērijs un privātpersonas ir tiesīgas uz to atsaukties valsts tiesās vienīgi gadījumā, ja tas izriet no līguma konteksta kopumā."[593]

[593] Ģenerāladvokāta Ruiz-Jarabo Colomer secinājumi, sniegti 2007. gada 23.janvārī. Lieta C-431/05. [2007] ECR I-07001; paras. 75-97.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

5.2.5. Judikatūra attiecībā uz citiem jauktiem starptautiskajiem līgumiem

(a) Lieta C-239/03 (Vidusjūras aizsardzības konvencija)[594]

Lietas fakti

Komisija cēla prasību pret Franciju, ka Francija esot pārkāpusi saistības, kas izriet no jauktā starptautiskā līguma - Barselonas Konvencijas par Vidusjūras aizsardzību no piesārņojuma, kā arī tās Protokola par Vidusjūras aizsardzību no sauszemes avotu radītā piesārņojuma. Proti, Francija esot pieļāvusi Berres ūdenstilpes ūdens vides postījumu, kura galvenais iemesls ir saldūdens mākslīga iepludināšana no Diransas upes šajā purvā ikreiz, kad tiek iedarbinātas hidroelektrostacijas turbīnas.

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārtoja Demirela lietā noteikto, ka "jauktiem nolīgumiem, kas noslēgti starp Kopienu, tās dalībvalstīm un trešajām valstīm, ir tāda pati iedarbība Kopienas iekšējā tiesību sistēmā kā iekšējiem Kopienas nolīgumiem" (para.25).
- Un, attiecīgi "nodrošinot no Kopienu iestāžu noslēgtiem nolīgumiem izrietošo saistību ievērošanu, Kopienu sistēmā dalībvalstis pilda pienākumu pret Kopienu, kas ir uzņēmusies atbildību par pienācīgu nolīguma izpildi" (para.26).
- Tālāk tiesa secināja, ka dabas aizsardzība, kas ir konkrētās konvencijas un tās protokola priekšmets, lielā mērā ir regulēta ar Kopienas tiesību aktu palīdzību (para.28). "Tā kā Konvencija un Protokols rada kā tiesības, tā pienākumus jomā, kas ir plaši ietverta Kopienas tiesiskajā regulējumā, tad Kopienas interesēs ir, lai gan Kopiena, gan tās dalībvalstis ievērotu saistības, kuras ir tikušas uzņemtas šo instrumentu ietvaros." (Para.29). Tādēļ tiesai ir jurisdikcija novērtēt, vai dalībvalsts ir rīkojusies saskaņā ar tai uzliktajiem pienākumiem, ko nosaka šis starptautiskais līgums (para.31).
- Konkrētajā lietā, izskatot pierādījumus, tiesa nolēma, ka Francija ir pārkāpusi savus no Konvencijas un tās Protokola izrietošos pienākumus Vidusjūras aizsardzības jomā.

(b) Lieta C-459/03 (MOX rūpnīca)[595]

Lietas fakti

Komisija cēla prasību pret Īriju, lūdzot atzīt, ka Īrija ir pārkāpusi savas saistības pret Kopienu. Īrija bija cēlusi prasību pret Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti saskaņā ar ANO Jūras tiesību konvenciju attiecībā uz rūpnīcu MOX Sellafīldā (Apvienotā Karaliste), uzskatot, ka šīs rūpnīcas

[594] Lieta C-239/03 (Komisija pret Francijas Republiku; Vidusjūras aizsardzības konvencija), [2004]. ECR I-09325.
[595] Lieta C-459/03 (Komisija pret Īriju; MOX rūpnīca). [2006]. ECR I-04635.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

darbība radīs kodolpiesārņojumu Īrijas ūdeņos. Komisija uzskatīja, ka šis strīds bija jārisina Kopienas tiesību ietvaros, nevis saskaņā ar Jūras tiesību konvencijā paredzēto procedūru (Starptautiskais Jūras tiesību tribunāls). Jūras tiesību konvencijas puses ir gan Kopiena, gan dalībvalstis - tātad tā noslēgta dalītās kompetences ietvaros kā jaukts starptautisks līgums. Komisija uzskatīja, ka strīds tādēļ balstīts uz Kopienas tiesībām, un attiecībā uz tām Eiropas Kopienu tiesai ir ekskluzīva jurisdikcija.

Tiesas atziņas

- Tiesa atkārtoja iepriekšējās judikatūras atziņas, ka jaukts starptautisks līgums ir neatņemama Kopienas tiesību sastāvdaļa (para.82) un ka šādiem līgumiem Kopienas tiesībās ir tāds pats statuss kā Kopienas vienas pašas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem (para.84), kā arī, ka, pildot šādus jauktos starptautiskos līgumus, dalībvalstis pilda pienākumu pret Kopienu (para.85).
- Tālāk tiesa pievērsās jautājumam, vai konkrētās Jūras tiesību konvencijas normas ir Kopienas kompetencē. Tiesa atzīmēja, ka saskaņā ar EKL 176.pantu Kopienas ārējā kompetence dabas aizsardzības jomā nav ekskluzīva, bet gan dalīta ar dalībvalstīm (para.92). "Tomēr jautājums par to, vai jaukta līguma noteikums ietilpst Kopienas kompetencē, attiecas uz šīs pašas kompetences piešķiršanu un līdz ar to uz Kopienas ārējās kompetences esamību šajā jomā, nevis tās ekskluzīvo vai dalīto raksturu." (Para.93).
- "No iepriekš minētā izriet, ka Kopienas ārējās kompetences jūras vides jomā esamība principā nav atkarīga no atvasināto tiesību aktu, kas nosedz attiecīgo jomu un kas varētu tikt ietekmēti, ja dalībvalstis piedalītos attiecīgā līguma noslēgšanas procedūrā, pieņemšanas saskaņā ar Tiesas formulēto principu iepriekš minētajā AETR spriedumā. Kopiena var slēgt līgumus vides aizsardzības jomā, pat ja Kopienu mērogā šajos īpašajos jautājumos, par ko ir šie līgumi, noteikumi vēl nav pieņemti vai ir tikai ļoti daļēji pieņemti un līdz ar to nevar tikt ietekmēti [..]." (Paras.94-95).
- Tiesa pārbaudīja, vai Kopiena, kļūstot par Konvencijas dalībvalsti, ir izvēlējusies izmantot savu ārējo kompetenci vides aizsardzības jomā. Analizējot pievienošanās procesu, tiesa secināja, ka Konvencijas ietvaros ir notikusi dalītās kompetences nodošana no dalībvalstīm Kopienai, it īpaši jūras vides aizsardzības jomā (para.105). Tomēr, lai šī kompetences nodošana notiktu, ir nepieciešams, lai būtu pieņemti Kopienas noteikumi (para.106). "No tā izriet, ka Konvencijas īpašajā kontekstā secinājums, ka Kopienai ir nodota dalītā kompetence, ir atkarīgs no tā, vai jomās, uz kurām attiecas Konvencijas attiecīgie noteikumi, pastāv Kopienu noteikumi, lai kāda arī būtu to piemērojamība un raksturs." (Para.108).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

- Konkrētajā lietā tiesa secināja, ka jautājumi, ko Īrija lūdza izlemt Jūras tribunālam, ļoti lielā mērā bija regulēti ar Kopienas noteikumu palīdzību. Tādēļ ar šo noteikumu interpretāciju un piemērošanu bija jānodarbojas Eiropas Kopienu tiesai (paras. 120-121).
- Papildus bija jānoskaidro, vai Eiropas Kopienu tiesas jurisdikcija ir ekskluzīva (tātad, ka Jūras tribunālam šādas jurisdikcijas nav).
- "[..] starptautiskam līgumam nebūtu jāietekmē ar līgumiem noteiktā kompetenču kārtība un tādējādi arī Kopienas tiesību sistēmas autonomija, kuras ievērošanu Tiesa nodrošina saskaņā ar EKL 220. pantu. Šī Tiesas ekskluzīvā kompetence ir apstiprināta ar EKL 292. pantu, saskaņā ar kuru dalībvalstis apņemas nepiemērot strīdam par EK līguma interpretāciju vai piemērošanu līgumā neparedzētu strīdu risināšanas metodi." (Para.123). Tādējādi, EKL paredzētajai strīdu risināšana metodei (Eiropas Kopienu tiesā) ir priekšroka pār jebkuru citu strīdu risināšanas metodi (para.125).
- "Līdz ar to šķiet, ka Īrija iesniedza šķīrējtiesā Kopienu tiesību aktus, lai tos interpretētu un piemērotu tiesvedībā, kuras mērķis ir konstatēt, ka Apvienotā Karaliste ir pārkāpusi šo aktu noteikumus. Tas ir pretrunā dalībvalstīm uzliktajam pienākumam saskaņā ar EKL 292. pantu [..] attiecīgi ievērot Tiesas kompetences ekskluzivitāti strīdu skatīšanā par Kopienu tiesību normu interpretāciju un piemērošanu, it īpaši izmantojot EKL 227. pantā [..] paredzētās procedūras ar mērķi konstatēt, ka dalībvalsts ir pārkāpusi šīs normas." (Paras.151-152).
- "Dalībvalstu pienākums, kas paredzēts EKL 292. pantā, vērsties Kopienas tiesu sistēmā un ievērot Tiesas ekskluzīvo kompetenci, kas ir sistēmas pamatīpašība, ir jāsaprot kā īpaša dalībvalstu vispārējā lojalitātes pienākuma, kas izriet no EKL 10. panta, izpausme." (Para.169).
- Visa minētā rezultātā tiesa nolēma, ka Īrija ir pārkāpusi Kopienas tiesības, risinot ar MOX rūpnīcu saistīto strīdu ārpus Kopienas tiesībās paredzētajām procedūrām.

5.2.6. Ārējo ekonomisko sankciju piemērošanas judikatūra

Ārējo ekonomisko sankciju piemērošana, protams, nav starptautiska līguma slēgšana. Tomēr šādu sankciju piemērošana ir Eiropas Savienības darbība tās ārējo attiecību jomā un tādējādi palīdz noskaidrot Eiropas Savienības ārējo kompetenču robežas. Savukārt ārējo kompetenču robežu noskaidrošana ir vienlīdz svarīga arī attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšana. Tādēļ šīs sadaļas ietvaros tiks īsi apskatīta nozīmīgākā Eiropas Kopienu tiesas judikatūra ārējo ekonomisku sankciju piemērošanas jomā.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(a) Lieta C-70/94 (Werner)[596]

Lietas fakti

Tiesai bija jāsniedz prejudiciāls nolēmums saskaņā ar Vācijas tiesas lūgumu. *Werner* uzņēmums bija saņēmis industriālu krāšņu piegādes pasūtījumu no Lībijas un šajā sakarā pieteicās saņemt eksporta licenci no atbildīgās Vācijas iestādes. Taču licences izsniegšana tika atteikta, pamatojoties uz Vācijas tiesību aktiem par ārējo tirdzniecību saistībā ar Vācijas un starptautisko drošību (būtībā, jo konkrētās krāsnis bija tā sauktās divējāda pielietojuma preces, kas var tikt izmantotas gan civiliem, gan militāriem mērķiem). Vācijas tiesa savā prejudiciāla nolēmuma lūgumā jautāja, vai šāda eksporta licences prasība nav pretrunā ar EKL 133.pantu (kopīgā tirdzniecības politika, kuras jomā Kopienai ir ekskluzīvā ārējā kompetence).

Tiesas atziņas

- Dalībvalstis nav tiesīgas ierobežot EKL 133.panta apjomu, brīvi izlemjot savas ārpolitikas vai drošības politikas kontekstā, vai konkrēts pasākums ietilpst vai neietilpst EKL 133.panta regulējumā (para.11).
- Tā kā pilna atbildība par tirdzniecības politiku saskaņā ar EKL 133.pantu ir nodota Kopienai (ekskluzīva ārējā kompetence), tad nacionāli tirdzniecības politikas pasākumi ir pieļaujami tikai tad, ja Kopiena tos tieši atļāvusi (para.12). Tiesa norādīja uz Padomes regulu EEK Nr.2603/69, kas iedibina kopīgus eksporta noteikumus, kas pieļauj eksporta ierobežojumus sabiedriskās drošības dēļ.
- Sabiedriskās drošības jēdziens EKL 30.panta nozīmē ietver gan dalībvalsts ārējo, gan iekšējo drošību (para.25). Turklāt, nopietns dalībvalsts ārpolitisko attiecību traucējums var radīt draudus arī šīs dalībvalsts drošībai (para.27). Tāpēc konkrētajā gadījumā Vācijas piemērotais eksporta licenču izsniegšanas režīms tika atzīts par atbilstošu EKL.

(b) Apvienotās lietas C-402/05 P un C-415/05 P (Yusuf un Kadi)[597]

Lietas fakti

Šī lieta ir viena nozīmīgākajām nesenām lietām, kurā tiesa apskata Eiropas Savienības un starptautisko publisko tiesību mijiedarbību. Tādēļ arī šīs lietas fakti un tiesas tiks atspoguļoti plašāk. Ievērojot, ka

[596] Lieta C-70/94 (Fritz Werner Industrie-Ausrüstungen GmbH pret Vācijas Federatīvo Republiku) [1995] ECR I-3189.
[597] Apvienotās lietas C-402/05 P un C-415/05 P (Yassin Abdullah Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Padomi un Komisiju) [2008]. ECR I-00000.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

konkrētā lieta bija apelācija par diviem Pirmās instances tiesas spriedumiem (lietās T-315/01 (Kadi)[598] un T-306/01 (Yusuf)[599]), tad Pirmās instances tiesas atziņas atspoguļotas lietas faktu apskatā.

Privātpersonas Kadi un Yusuf cēla prasību par Padomes regulas atzīšanu par spēkā neesošu. Padomes regulas bija izdotas, pamatojoties uz ANO Drošības padomes rezolūcijām, ar kurām aizliedza eksportēt noteiktas preces uz Afganistānu, kā arī piemēroja naudas līdzekļu arestu un ierobežojumus personām, kas tika uzskatītas par saistītām ar Osamu bin Ladenu, Talibanu un Al-Kaida teroristu tīklu[600]. Regulas bija balstītas uz sākotnēju Padomes pieņemtu Kopējo nostāju KĀDP ietvaros. Pieteicēji bija personu sarakstā, uz ko attiecās ierobežojumi (sarakstu sagatavoja ANO Drošības padome, bet Padome to bija iekļāvusi regulā). Regulās norādīts, ka uz Drošības padomes rezolūcijās paredzētajiem pasākumiem "attiecas Līgums, tādēļ – īpaši, lai novērstu konkurences traucējumus, – ir nepieciešami Kopienas tiesību akti, lai īstenotu attiecīgos Drošības padomes lēmumus, ciktāl tie attiecas uz Kopienas teritoriju".

Pieteicēji argumentēja, pirmkārt, ka Padome nebija tiesīga pieņemt apstrīdētās regulas, otrkārt, noticis EKL 249. panta pārkāpums un, treškārt, noticis pieteicēju pamattiesību pārkāpums. Regula bija pieņemta, pamatojoties uz EKL 60., 301. un 306.pantu, un pieteicēji norādīja, ka attiecīgie pasākumi skar privātpersonas, kas turklāt ir dalībvalstu pilsoņi, lai gan EKL 60. un 301. pants pilnvaro Padomi veikt pasākumus vienīgi attiecībā uz trešajām *valstīm*. Taču Pirmās instances tiesa nosprieda, ka tāpat kā ekonomiskās vai finanšu sankcijas var pamatoti skart tieši trešo valstu vadītājus (personas), nevis šīs valstis kā tādas, tām vienlīdz ir jābūt vērstām pret indivīdiem un organizācijām, kas ir šo vadītāju sabiedrotie vai ko tie tieši vai netieši kontrolē, jebkurā vietā, lai kur tie atrastos.

Iebildumi pret apstrīdētās regulas juridisko pamatu

Pirmās instances tiesa, pirmkārt, nosprieda, ka EKL 60. un 301. pants vieni paši nav pietiekams juridisks pamats apstrīdētajai regulai, kā to bija apgalvojusi Padome un Komisija (pārsūdzētie spriedumi Kadi, 92.–97. punkts; Yusuf un Al Barakaat, 128.–133. punkts). Tiesa konstatēja, ka minētā regula īstenoja tā saucamās "inteliģentās" sankcijas, kuras raksturo, ka nepastāv nekāda saikne starp sankcijām un trešās valsts teritoriju vai pārvaldes režīmu, jo minētie pasākumi ir tieši vērsti pret Osamu bin Ladenu, Al-Qaida tīklu, kā arī to sabiedrotajiem. Ievērojot EKL 60. un 301. panta redakciju un īpaši tur minēto "attiecībā uz trešajām valstīm" un "ar vienu vai vairākām trešajām valstīm", nav iespējams atsaukties uz šiem pantiem, lai uzliktu jaunā tipa sankcijas. Tie ļauj veikt pasākumus tikai

[598] Lieta T-315/01 (Yassin Abdullah Kadi pret Padomi un Komisiju) [2005]. ECR II-03649.
[599] Lieta T-306/01 (Ahmed Ali Yusuf un Al Barakaat International Foundation pret Padomi un Komisiju) [2005]. ECR II-03533.
[600] Padomes 2002. gada 27. maija Regula (EK) Nr. 881/2002, ar kuru paredz īpašus ierobežojošus pasākumus, kas vērsti pret konkrētām personām un organizācijām, kas saistītas ar Osamu bin Ladenu, Al-Qaida tīklu un Taliban, un ar kuru atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 467/2001, ar ko aizliedz eksportēt noteiktas preces un pakalpojumus uz Afganistānu, pastiprina lidojumu aizliegumu un attiecina uz Afganistānas Taliban līdzekļu un citu finanšu resursu iesaldēšanu (OV L 139, 9.lpp).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pret trešajām valstīm, kuros var tikt iekļauti valstu vadītāji, personas un organizācijas, kas ir saistītas ar šiem vadītājiem vai ko tie kontrolē.

Pirmās instances tiesa, otrkārt, nosprieda, ka Padome pareizi uzskatījusi, ka arī EKL 308. pants viens pats nav piemērots juridiskais pamats, lai pieņemtu apstrīdēto regulu (Kadi, 98.–121. punkts; Yusuf, 134.–157. punkts). Tiesa norādīja, ka cīņa pret starptautisko terorismu, un tādas ekonomiskās un finanšu sankcijas kā līdzekļu iesaldēšana, nevar tikt saistīta ne ar vienu no EKL 2. un 3. pantā Kopienai noteiktajiem mērķiem (Kadi, 116. punkts, Yusuf, 152. punkts). Regulā paredzētie pasākumi nevar atsaukties uz kopējo tirdzniecības politiku, jo lietās runa nav par Kopienas tirdzniecības attiecībām ar trešajām valstīm. Nav iespējams atsaukties arī uz mērķi, lai konkurence iekšējā tirgū netiek izkropļota (EKL 3. panta 1. punkta g) apakšpunkts), jo regula nepalīdz novērst risku, ka tiks traucēta kapitāla brīvā aprite vai ka būtiski tiks izkropļota konkurence.

Pirmās instances tiesa nosprieda, treškārt, ka Padomei tomēr bija kompetence pieņemt apstrīdēto regulu, pamatojoties uz EKL 60., 301. un 308. pantu (Kadi, 135. punkts, Yusuf, 170. punkts). Pēc Māstrihtas līguma grozījumiem ir īpaši izveidota sasaiste starp Kopienas rīcību, atbilstoši EKL 60. un 301. pantam uzliekot ekonomiskās sankcijas, un ESL mērķiem ārējo attiecību jomā (Kadi, 123. punkts, Yusuf, 159. punkts). EKL 60. un 301. pants ir īpašas EKL tiesību normas, jo tās paredz, ka Kopienas rīcība varētu izrādīties vajadzīga, lai īstenotu nevis vienu no Kopienas mērķiem, kas noteikti EKL, bet vienu no mērķiem, kas ESL 2. pantā ir noteikts tieši Savienībai, proti, īstenojot KĀDP (Kadi, 124. punkts, Yusuf, 160. punkts). Attiecīgi, EKL 60. un 301. panta ietvaros Kopienas rīcība patiesībā ir Savienības rīcība, kas īstenota, pamatojoties uz Kopienas pīlāru, pēc tam, kad Padome pieņēmusi kopēju nostāju vai kopīgu rīcību KĀDP ietvaros (Kadi, 125. punkts, Yusuf, 161. punkts).

Tika apskatīti vēl citi procesuāli pamati regulu atcelšanai, taču tie detalizētāk šī pētījuma ietvaros netiks aplūkoti.

Iebildumi, kas balstīti uz prasītāju pamattiesību pārkāpumu

Pirmās instances tiesa izvērtēja, pirmkārt, saistību starp starptautisko tiesisko kārtību, ko nosaka ANO, un valsts vai Kopienas tiesisko kārtību, kā arī apmēru, kādā Kopienas un tās dalībvalstu kompetence ir saistīta ar Drošības padomes rezolūcijām, kas pieņemtas atbilstoši ANO Statūtu VII nodaļai. (Kadi, 178.–180. punkts, Yusuf, 228.–230. punkts).

Izskatot saistību starp starptautisko tiesisko kārtību un valsts vai Kopienas tiesisko kārtību, Pirmās instances tiesa nosprieda, ka no starptautisko tiesību viedokļa dalībvalstīm, kā ANO loceklēm, ir jāievēro savu saistību, kas izriet no ANO Statūtiem, primārais raksturs, kas paredz, ka pienākumam īstenot Drošības padomes lēmumus ir augstāks spēks nekā citam līgumiskajam pienākumam, ko uzņēmušās dalībvalstis (Kadi, 181.–184. punkts, Yusuf, 231.–234. punkts).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Pirmās instances tiesa uzskatīja, ka šo dalībvalstu pienākumu ievērot saistību, kas izriet no ANO Statūtiem, primāro raksturu neietekmē EKL, jo tas ir pienākums, kas izriet no nolīguma, kurš ir noslēgts pirms EKL, un tādējādi uz to attiecas EKL 307. panta noteikumi. Turklāt EKL 297. pants nodrošina šī principa ievērošanu (Kadi, 185.–188. punkts, Yusuf, 235.–238. punkts).

Attiecīgi, atbilstoši ANO Statūtu VII nodaļai Drošības padomes pieņemtās rezolūcijas tādējādi ir saistošas visām Kopienas dalībvalstīm, kurām jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu to īstenošanu, un tās var un tām ir pienākums nepiemērot Kopienu tiesību normas, pat ja tās ir primāro tiesības normas vai Kopienu tiesību vispārējie principi, kas rada šķērsli ANO Statūtos noteikto pienākumu pareizai izpildei (Kadi, 189. un 190. punkts, Yusuf, 239. un 240. punkts).

Tomēr uz Kopienu neattiecas šāds minēto rezolūciju obligātais raksturs, kas izriet no starptautisko tiesību saistības, tā kā to pašu par sevi tieši nesaista ANO Statūti, jo tā nav nedz ANO dalībniece, ne Drošības padomes rezolūciju adresāte, nedz arī tās dalībvalstu tiesību un pienākumu pārņēmēja starptautisko publisko tiesību izpratnē (Kadi, 192. punkts, Yusuf, 242. punkts).

Turpretī šāds pienākums rodas Kopienai atbilstoši Kopienu tiesībām (Kadi, 193. punkts, Yusuf, 243. punkts). Šajā sakarā Pirmās instances tiesa, pēc analoģijas atsaucoties uz *International Fruit Company* lietu, nosprieda, ka vienmēr, kad atbilstoši EKL Kopiena ir uzņēmusies kompetenci, ko iepriekš izpildīja dalībvalstis ANO Statūtu piemērošanas jomā, šo statūtu tiesību normas Kopienai ir saistošas (Kadi, 203. punkts, Yusuf, 253. punkts). No tā secināms, ka, no vienas puses, Kopiena nevar pārkāpt pienākumus, kas uzlikti tās dalībvalstīm saskaņā ar ANO Statūtiem, ne arī kavēt to izpildi un, no otras puses, ka tai atbilstoši EKL, izmantojot savu kompetenci, ir jāpieņem visas tiesību normas, kas vajadzīgas, lai ļautu tās dalībvalstīm izpildīt šos pienākumus.

Tādējādi, nosakot apjomu tiesiskuma kontrolei par pamattiesību ievērošanu attiecībā uz tādiem Kopienu aktiem, kas īsteno ANO rezolūcijas, kā apstrīdētās regulas, saskaņā ar judikatūru Eiropas Kopiena ir tiesību kopiena tajā ziņā, ka ne dalībvalstis, ne arī tās iestādes nevar izvairīties no kontroles pār to rīcības atbilstību konstitucionālajai hartai, tas ir, EKL, un pār to, lai tiesai būtu iespējams veikt tiesiskuma kontroli pār iestāžu tiesību aktiem.

Pirmās instances tiesa tomēr uzskatīja, ka izskatāmajās lietās rodas jautājums, vai šai tiesas kontrolei pastāv strukturālas robežas, ko uzliek vispārējās starptautiskās tiesības vai pats EKL. Šajā sakarā Pirmās instances tiesa Kadi 213. punktā un Yusuf 264. punktā atgādināja, ka apstrīdētā regula ir uzskatāma par to saistību izpildi Kopienas līmenī, kas uzliktas dalībvalstīm kā ANO dalībniecēm attiecībā uz to, lai īstenotu, vajadzības gadījumā pieņemot Kopienas tiesību aktu, sankcijas pret Osamu bin Ladenu, Al-Qaida tīklu, kā arī pret Taliban, kas tika pieņemtas Drošības padomes rezolūcijās. Šajā kontekstā Kopiena rīkojās atbilstoši ierobežotām pilnvarām, jo tai, īstenojot šīs pilnvaras, nav nekādas patstāvīgās izvērtēšanas brīvības un tā nevar ne tieši mainīt attiecīgo rezolūciju saturu, ne izveidot

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

mehānismu, ar kura palīdzību šādas izmaiņas varētu veikt (Kadi, 214. punkts, Yusuf, 265. punkts). Pirmās instances tiesa no tā secināja, ka tas, ka prasītāji ir apšaubījuši apstrīdētās regulas iekšējo tiesiskumu, nozīmē lūgumu Pirmās instances tiesai veikt rezolūciju, ko īsteno minētā regula, netiešu vai papildu tiesiskuma kontroli attiecībā uz pamattiesībām, kas ir aizsargātas Kopienu tiesību sistēmā (Kadi, 215. un 216. punkts, Yusuf, 266. un 267. punkts).

Komisija un Padome uzskatīja, ka Pirmās instances tiesas kontrolei šajā ziņā ir jāaprobežojas, pirmkārt, ar formu nosakošo, procedūru nosakošo un kompetenci nosakošo noteikumu pārbaudi, kuri ir saistoši Kopienas iestādēm, un, otrkārt, ar attiecīgo Kopienas pieņemto tiesību normu piemērotību un samērīgumu attiecībā uz Drošības padomes rezolūcijām, kuras tās īsteno. Tiesa piekrita šādai kompetences ierobežošanai: attiecīgās Drošības padomes rezolūcijas tika pieņemtas atbilstoši ANO Statūtu VII nodaļai. Šajā kontekstā draudu starptautiskajam mieram un drošībai saturs, kā arī nepieciešamie pasākumi starptautiskā miera un drošības uzturēšanai, izriet no Drošības padomes ekskluzīvās kompetences un kā tādi neietilpst valsts un Kopienas tiesas varas iestāžu kompetencē, izņemot vienīgi neatņemamās tiesības uz individuālu vai kolektīvu pašaizsardzību, kas paredzēta minēto statūtu 51. pantā. Tā kā, rīkojoties atbilstoši Drošības padome nolēma, ka noteiktu indivīdu vai organizāciju naudas līdzekļi ir iesaldējami, tās lēmums ir saistošs visiem ANO dalībniekiem.

Pirmās instances tiesas kompetence papildus kontrolēt šāda lēmuma likumību atbilstoši to pamattiesību aizsardzības standartam, kuras ir atzītas Kopienu tiesību sistēmā, nebūtu attaisnojama, ne pamatojoties uz starptautiskām, ne arī uz Kopienu tiesībām. Pirmkārt, šāda kompetence neatbilstu dalībvalstu saistībām, kas izriet no ANO Statūtiem un jo īpaši to 25., 48. un 103. panta, kā arī Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 27. panta. Otrkārt, šāda kompetence būtu pretrunā gan EKL normām (īpaši EKL 5., 10., 297. pantam un 307. panta pirmajai daļai), gan ESL (īpaši 5. pantam), saskaņā ar kuru Kopienas tiesa veic savas funkcijas ar nosacījumiem un mērķiem, ko paredz EK un ES līgumi. Tā turklāt ir pretrunā principam, saskaņā ar kuru Kopienas kompetence un attiecīgi Pirmās instances tiesas kompetence ir jāīsteno, ievērojot starptautiskās tiesības. Attiecībā uz EKL 307. pantu un ANO Statūtu 103. pantu atsauce vai nu uz pamattiesību, kuras tiek aizsargātas Kopienas tiesību sistēmā, vai uz šās tiesību sistēmas principu apdraudējumu, nevar ietekmēt Drošības padomes rezolūcijas likumību vai tās ietekmi Kopienas teritorijā. Tādējādi, attiecīgās Drošības padomes rezolūcijas principā ir izslēgtas no Pirmās instances tiesas kontroles jomas un Pirmās instances tiesai nav tiesību apšaubīt to likumību attiecībā uz Kopienu tiesībām, izvērtējot katru atsevišķo gadījumu. Tieši otrādi – Pirmās instances tiesai pēc iespējas jāinterpretē un jāpiemēro šīs tiesības atbilstoši dalībvalstu pienākumiem, kas izriet no Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem.

Pārsūdzētā sprieduma Kadi 226. punktā un pārsūdzētā sprieduma Yusuf un Al Barakaat 277. punktā Pirmās instances tiesa nosprieda, ka tā tomēr ir tiesīga netieši veikt attiecīgo Drošības padomes

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

rezolūciju likumības pārbaudi attiecībā uz *jus cogens*, kas tiek uztverts kā starptautiskā sabiedriskā kārtība, kas ir saistoša visiem starptautisko tiesību subjektiem, ieskaitot ANO instances, un no kuras nav iespējams atkāpties. Starptautiskās tiesības ļauj uzskatīt, ka principā Drošības padomes rezolūciju ietekmei ir robežas: tām ir jāievēro *jus cogens* kategoriskās pamattiesību normas. Pretējā gadījumā, lai arī tas ir maz iespējams, tās nav saistošas nedz ANO dalībvalstīm, nedz arī līdz ar to – Kopienai.

Pārbaudot lietu apstākļus, Pirmās instances tiesa tomēr secināja, ka regulas neparedz tādu pamattiesību pārkāpumu, kas būtu pretējs *jus cogens*.

Tiesas atziņas

- Tiesa noraidīja Komisijas apgalvojumu, ka EKL 60. un 301.pants vieni paši būtu pietiekams regulas juridiskais pamats: "Pirmās instances tiesa pareizi nosprieda, ka, ievērojot EKL 60. un 301. panta redakciju un it īpaši tajos minētos vārdus "attiecībā uz trešajām valstīm" un "ar vienu vai vairākām trešajām valstīm", šīs normas attiecas uz pasākumu veikšanu pret trešajām valstīm, kas var iekļaut šādu valstu vadītājus, kā arī personas un organizācijas, kas ir saistītas ar šiem vadītājiem vai ko tie tieši vai netieši kontrolē." (Paras.165-166).
- Tomēr tiesa nepiekrita Pirmās instances tiesas pamatojumam, kāpēc apstrīdētā regula varēja tikt pieņemta, balstoties uz EKL 60., 301. un 308. pantu kopā. Saskaņā ar Pirmās instances tiesas pamatojumu, sakarā ar speciāli paredzēto sasaisti starp Kopienas darbībām, kas paredz ekonomiskas sankcijas atbilstoši EKL 60. un 301. pantam, no vienas puses, un ES līguma mērķiem ārlietās, no otras puses, EKL 308. panta izmantošana īpašā kontekstā, ko paredz pirmie divi panti, ir pamatota, lai sasniegtu šādus mērķus, un šajā gadījumā – apstrīdētajā regulā minēto KĀDP mērķi, proti, cīņu pret starptautisko terorismu un tā finansēšanu. Tiesa uzskatīja šādu secinājumu par juridisku kļūdu (paras.195-196).
- Lai izmantotu EKL 308.pantu, vajag, lai rīcība attiektos uz "kopējā tirgus darbību" un, no otras puses, īstenotu "Kopienas mērķi". Šis pēdējais jēdziens, ievērojot tā skaidro un precīzo formulējumu, nekādi nav saprotams tādā veidā, ka tajā ietilptu KĀDP mērķi (para.200-201).
- "Eiropas Savienības un Kopienas kā integrētu, bet atsevišķu tiesību sistēmu līdzpastāvēšana, kā arī pīlāru konstitucionālā arhitektūra, kuru ir vēlējušies izveidot pašlaik spēkā esošo līgumu autori [..], ir institucionāla rakstura apsvērumi, kas nepieļauj paplašināt minēto sasaisti, attiecinot to arī uz citiem EK līguma pantiem, nevis tikai tiem, ar kuriem tā veido tiešu saikni. Turklāt EKL 308. pants, kas ir tādas institucionālās kārtības neatņemama sastāvdaļa, kas balstīta uz kompetences piešķiršanas principu, nevar būt pamats Kopienas kompetences paplašināšanai ārpus vispārīgajiem ietvariem, kas izriet no minētā līguma tiesību normu kopuma un it īpaši no tām tiesību normām, kas nosaka Kopienas uzdevumus un darbību.

Tāpat arī ESL 3. pants [..] nav izmantojams par Kopienas kompetenču paplašināšanu ārpus Kopienas mērķiem" (Paras.202-204.)

- EKL 308.pants tomēr varētu tikt izmantots regulas pamatojumam, bet citu iemeslu dēļ, nekā domāja Pirmās instances tiesa. "[..] Minētā regula īsteno Kopienas mērķi un [..] ir saistīta ar kopējā tirgus darbību EKL 308. panta izpratnē. Turklāt EKL 308. panta iekļaušana apstrīdētās regulas juridiskajā pamatā ļāva Eiropas Parlamentam piedalīties lēmuma pieņemšanas procesā attiecībā uz attiecīgajiem pasākumiem, kas īpaši attiecas uz privātpersonām, kaut arī EKL 60. un 301. panta ietvaros šai iestādei nav paredzēta nekāda loma." (Para.235).
- Tiesa atgādināja MOX rūpnīcas lietā noteikto, ka "[..] starptautisks līgums nedrīkst ietekmēt ar līgumiem noteikto kompetenču kārtību un tādējādi arī Kopienu tiesību sistēmas autonomiju, kuras ievērošanu Tiesa nodrošina saskaņā ar ekskluzīvo kompetenci, ko tai paredz EKL 220. pants un ko Tiesa vienmēr ir uzskatījusi par piederīgu pašiem Kopienu pamatiem." (Para.282).
- "[..] pienākumi, kurus uzliek starptautiski līgumi, nevar radīt sekas, kas pārkāpj EK līguma konstitucionālos principus, kuru starpā ir princips, ka visiem Kopienu aktiem ir jāievēro pamattiesības un šī ievērošana ir to tiesiskuma nosacījums, kas ir jāpārbauda Tiesai pilnīgās prasību sistēmas, ko paredz Līgums, ietvaros." (Para.285).
- Par starptautisko līgumu vietu Eiropas Savienības tiesību aktu juridiskajā hierarhijā: "[..] saskaņā ar šo normu [EKL 300.panta 7.punkts], ja tā būtu piemērojama ANO Statūtiem, tad tiem būtu augstāks juridiskais spēks par atvasināto Kopienu tiesību aktiem [..]. Tomēr šis pārākums Kopienu tiesību jomā neattiecas uz primārajām tiesībām un it īpaši uz vispārējiem principiem, kas ir daļa no pamattiesībām. Šo interpretāciju apstiprina EKL 300. panta 6. punkts, saskaņā ar kuru starptautisks nolīgums nevar stāties spēkā tad, ja Tiesa ir sniegusi negatīvu atzinumu par tā atbilstību EK līgumam, ja vien tas nav ticis grozīts." (Paras.306-309).
- Par tiesas kontroli pār ANO Drošības padomes rezolūcijām: "No iepriekš minētā izriet, ka Kopienu tiesām atbilstoši tām EK līgumā piešķirtajai kompetencei principā ir pilnībā jāpārbauda visu Kopienu aktu tiesiskums, ievērojot pamattiesības, kas ir neatņemama daļa no Kopienu vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskums tādiem Kopienas aktiem, kas tāpat kā apstrīdētā regula īsteno atbilstoši ANO Statūtu VII nodaļai pieņemtas Drošības padomes rezolūcijas. Līdz ar to Pirmās instances tiesa ir pieļāvusi juridisku kļūdu, [..] nospriežot, ka no principiem, kas regulē attiecības starp starptautisko tiesību sistēmu, kas izriet no ANO, un Kopienu tiesību sistēmu, izriet, ka apstrīdētajai regulai, ja tā īsteno atbilstoši ANO Statūtu VII nodaļai pieņemtu Drošības padomes rezolūciju, kas nepieļauj šajā sakarā nekādu rīcības brīvību, attiecībā uz tās iekšējo tiesiskumu piemīt imunitāte pret tiesu, izņemot tās atbilstības *jus cogens* normām pārbaudi." (Paras.326-327).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6. LATVIJAS NORMATĪVĀ REGULĒJUMA PROBLĒMAS ATTIECĪBĀ UZ STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU

6.1. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu tiesiskais statuss Latvijā.

6.1.1. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu juridiskā būtība

Kā analizēts pētījuma iepriekšējās nodaļās, nosaukums "vienošanās (saprašanās) memorands" var būt maldinošs, jo ar šādu nosaukumu (*memorandum of understanding*) var tikt apzīmēts gan nesaistošs nodomu protokols (saprašanās memorands šaurākā nozīmē), gan arī starptautisks līgums, atkarībā no dokumenta teksta.[601] Ne jebkura starptautiska vienošanās ir uzskatāma par starptautisku līgumu Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē. Būtiski ir, vai puses bija paredzējušas caur vienošanos radīt tiesiskas attiecības savā starpā vai nē.[602] Varētu šķist, ka jebkuras starpvalstu vienošanās pamatmērķis ir radīt kādas tiesības vai saistības. Tomēr valstu prakse rāda, ka daudzas starpvalstu vienošanās ietver tikai apliecinājumu par kopīgiem mērķiem un principiem,[603] kas nevienai no pusēm nekādas saistības nerada. Šāda veida akts varētu būt, piemēram, valstu izteikts atbalsts noteikta politiska mērķa īstenošanai, kas rada politiskas, bet ne tiesiskas sekas.[604] Piemēram, par starptautisku aktu, kas nav uzskatāms par starptautisku līgumu Vīnes konvencijas izpratnē, Satversmes tiesa ir atzinusi arī Eiropas Drošības un Sadarbības konferences nobeiguma akts.[605] Turpmākajā analīzē ir jāņem vērā, ka, lai gan pastāv detalizētas normas attiecībā uz līgumtiesību normu interpretēšanu un piemērošanu, starptautiskās tiesības paredz relatīvi ierobežotus kritērijus, lai nošķirtu saistošas vienošanās no nesaistošām.[606]

Šīs apakšnodaļas izpratnē tiks apskatīts starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu (**saprašanās memorands**) tiesiskais statuss Latvijā, saprotot saprašanās memorandu tā šaurākajā nozīmē kā nesaistošu nodomu protokolu.

Kā konstatēts pētījuma 2. nodaļā par Latvijas tiesisko regulējumu starptautisko līgumu jomā, Latvijas tiesību akti nesatur saprašanās memoranda legāldefinīciju. Nevienā Latvijas tiesību normā nav arī noteikts, ka ar saprašanās memorandu parasti tiek apzīmēta nesaistoša vienošanās. Protams, pat, ja tas kādā tiesību normā būtu noteikts, tas neizslēgtu situācijas, kad zem saprašanās memoranda tomēr slēptos starptautisks līgums Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē. Tomēr tiesiskās noteiktības nolūkos būtu vēlams, ka Speciālais likums ietvertu saprašanās memoranda definīciju.

---

[601] Memorandum of Understanding regarding German Assets in Italy 1947 (138 UNTS 111 (No.1863); UKTS (1947) 75)).
[602] *Third US Restatement of Foreign Relations Law*, Washington, 1987, vol. I, 149.lpp.
[603] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 812.lpp.
[604] Turpat.
[605] Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 71.1.punkts .
[606] Malgosia Fitzmaurice, 'The Identification and Character of Treaties and Treaty Obligations between States in International Law' (2002) 73 British Yearbook of International Law 141, 144-145..

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Legāldefinīcijas izstrādāšanai jāņem vērā saprašanās memoranda juridiskā būtība. Galvenā starptautisko saprašanās memorandu atšķirība no starptautiskajiem līgumiem ir tā, ka saprašanās memorands pusēm nav juridiski saistošs.[607] Tiesību doktrīnā izteikts pat radikāls viedoklis, ka starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorandi ir labs starpvalstu attiecību noregulēšanas instruments, lai izvairītos ne tikai no pakļautības starptautiskajām tiesībām, bet arī no pakļautības jebkādām tiesībām vispār.[608] Tomēr būtu nepareizi uzskatīt, ka saprašanās memorandi pastāv tiesiskā vakuumā. Drīzāk, jācenšas noskaidrot saprašanās memoranda galvenās tiesiski svarīgās pazīmes. Ievērojot valstu praksi un tiesību doktrīnu, saprašanās memorandu raksturo šādas galvenās pazīmes:

(i) tas ir noslēgts starp divām vai vairākām valstīm vai starp valsti (-īm) un starptautisku organizāciju (-ām);

(ii) tā mērķis nav bijis radīt valstīm tiesiski saistošus pienākumus vai tiesības[609];

(iii) tas satur nesaistošu vienošanos turpmāk ievērot kādu konkrētu praksi[610];

(iv) tas var kalpot kā starptautiska līguma interpretācijas līdzeklis[611];

(v) tam piemērojamas starptautiskās tiesības (tajā skaitā, veicot analīzi, vai dokuments nav uzskatāms par starptautisku līgumu).

Kā jau analizēts šī pētījuma iepriekšējās nodaļās, Lielbritānijas praksē saprašanās memorandu raksturojumam pievērsta liela vērība. Viens no kodolīgākajiem Lielbritānijas Ārlietu ministrijas piedāvātajiem saprašanās memoranda raksturojumiem ir:

> "[..] forma, kas bieži tiek lietota, lai reģistrētu neformālu vienošanos starp valstīm par jautājumiem, kuri nav piemēroti iekļaušanai starptautiskajos līgumos vai arī, kam nepieciešama par starptautisku līgumu ērtāka forma (piemēram, konfidencialitātes dēļ). Tie var tikt sagatavoti kā viens dokuments, lietojot starptautiskiem līgumiem neraksturīgu terminoloģiju, tos var parakstīt divas vai vairākas valdības, vai arī tie var sastāvēt kā notu vai vēstuļu apmaiņa starp divām valdībām, reģistrējot šo vienošanos"[612].

Ievērojot šo starptautisko tiesību un citu valstu izpratni par saprašanās memorandu juridisko dabu, Latvijai būtu vēlams vai nu ārējā vai vismaz iekšējā normatīvā aktā (piemēram, Ārlietu ministrijas instrukcijā) norādīt, ka ar saprašanās memorandu jāsaprot nesaistošu vienošanos starp valstīm ar nolūku neradīt saistošus pienākumus, tiesības un atbildību par šādas saprašanās nepildīšanu. Šādam

[607] A. Aust, Modern Treaty Law and Practise, 2nd ed. Cambridge University Press, 2000, 32.lpp.
[608] C. Ahlström, The Status of Multilateral Export Control Regimes – An Examination of Legal and Non-Legal Agreements in International Cooperation. Uppsala, 1999, 49.-51.lpp.
[609] Malcolm N.Shaw. International Law. Fifth edition. Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p.813.
[610] Heathrow Airport User Charges Arbitration, UKMIL, 63 BYIL, 1992, pp.712.
[611] Heathrow Airport User Charges Arbitration, UKMIL, 63 BYIL, 1992, pp.712.
[612] UKMIL, 71 BYIL, 2000, p.534.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

dokumentam nevajag noteikti tikt nosauktam par "saprašanās memorandu", var tikt lietoti arī citi nosaukumi, tādi kā "nodomu protokols", "deklarācija", un citi, taču galvenā pazīme nošķīrumam no starptautiska līguma ir saprašanās memoranda nesaistošais raksturs. Saprašanās memorandam gan var būt ievērojama politiskā nozīme (piemēram, Eiropas Drošības un Sadarbības konferences nobeiguma akts). Saprašanās memorands ir valstu praksē bieži izmantots instruments tieši tā nesaistošā rakstura dēļ, jo tādējādi tas var būt elastīgāks, konfidenciālāks un ātrāk noslēdzams salīdzinot ar starptautiskajiem līgumiem.[613] Saprašanās memorandus var daudz vieglāk un bez kavēšanās grozīt, kā arī parasti tos var izbeigt, iesniedzot savlaicīgu paziņojumu, ja vien pats memorands neparedz citādāk.[614]

Izprotot saprašanās memoranda juridisko dabu šādā veidā, saprašanās memorands nebūtu uzskatāms par normatīvu aktu ne nacionālo, ne starptautisko tiesību izpratnē. Tajā pašā laikā, nevar izslēgt iespēju, ka *per se* nesaistošais saprašanās memorands var būt nozīmīgs citādāk saistošas normas satura identificēšanā un iztulkošanā. Valstis var izmantot saprašanās memorandu, lai fiksētu viedokli par saistošas paražas vai vispārēja principa saturu, kas būs ar nozīmīgu lomu šīs normas piemērošanā (nesaistošu dokumentu izvērtēšana saistošu pienākumu satura identificēšanā ir akceptēta attiecībā uz Starptautisko Tiesību komisijas dokumentiem).[615] Nevar izslēgt, ka saprašanās memorands varētu būt nozīmīgs (cita) starptautiska līguma interpretācijas procesā, piemēram, parādot pušu izpratni par kāda jēdziena īpašu nozīmi vai tiekot izmantots kā *travaux préparatoires*. Lai gan dažkārt ir ticis uzskatīts, ka saprašanās memoranda nepildīšana varētu novest pie t.s. *estoppel* principa pārkāpuma (kas aizliedz pretrunīgu rīcību, kam otra puse ir uzticējusies sev par sliktu), šāds viedoklis nav pārliecinošs: tā kā saprašanās memorands nav saistošs, tas nevar radīt prettiesisku paļāvību citiem starptautisko tiesību subjektiem.[616] Tādēļ, lai gan īpašos gadījumos saprašanās memorands var izskaidrot citādāk saistošu normu, no tā *per se* neizriet tiesiskas saistības.

Pie jebkādas saprašanās memoranda definīcijas vienmēr jāiekļauj atruna, ka nosaukums tomēr nav noteicošais, jo dokumenta saturs neatkarīgi no nosaukuma var liecināt par starptautiska līguma esamību. Taču valstu praksei, tajā skaitā Latvijas praksei, jātiecas lietot starptautisko dokumentu nosaukumus atbilstoši to saturam un tādējādi, ja dokumentam paredzēts saistošs raksturs, neizmantot saprašanās memoranda jēdzienu tā nosaukumā.

---

[613] A.Aust. The Theory and Practice of Informal International Instruments. 35 ICLQ, 1986, p.787.
[614] Malcolm N.Shaw. International Law. Fifth edition. Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p.814.
[615] Satversmes tiesa piemēroja Helsinku Nobeiguma aktu nevis kā līgumu, bet kā precīzu vispārējo principu deklarāciju, Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 71.1..punkts.
[616] Malgosia Fitzmaurice, 'The Identification and Character of Treaties and Treaty Obligations between States in International Law' (2002) 73 British Yearbook of International Law 141, 174-180.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6.1.2. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu noslēgšanas procedūra.

Latvijas tiesību akti neregulē starptautisko memorandu noslēgšanas procedūru. Kā jau aplūkots iepriekšējās nodaļās, Latvija ir slēgusi starptautiskos memorandus, ko ar likumu apstiprinājusi Saeima, un attiecībā uz tiem nav skaidrs, vai tie būtu uzskatāmi par saistošiem starptautiskiem līgumiem (jo attiecībā uz tiem veikta ratifikācijas procedūra) vai arī par nesaistošu vienošanos (atbilstoši to saturam un pušu nodomam). Daudzus starptautiskos memorandus ir slēdzis Ministru kabinets, un attiecībā uz tiem tāpat nav skaidrs, vai tie būtu uzskatāmi par saistošiem starpvaldību līgumiem vai nesaistošu vienošanos – tas nosakāms katrā konkrētajā gadījumā, vērtējot dokumenta saturu. Ja zem saprašanās memoranda nosaukuma iecerēts noslēgt saistošu līgumu, tad atsevišķu procedūru nav nepieciešams ievērot – piemērojama vispārējā starptautisku līgumu slēgšanas procedūra.

Savukārt, ja saprašanās memorands iecerēts tā šaurākajā nozīmē kā nesaistoša vienošanās, tad būtu vēlams ietvert normatīvajos aktos procedūru, kas un kā šādus memorandus drīkst slēgt.

Kā tiks analizēts zemāk, procedūra, kā nošķirt saprašanās memorandus no starptautiskiem līgumiem, nav vienkārša, tāpēc nebūtu vēlams, ka saprašanās memorandus var slēgt ievērojami plašāks personu loks nekā tas, kam ir tiesības slēgt starptautiskus līgumus. Tomēr šis pamatā ir lietderības, nevis tiesiskuma jautājums. Taču tiesības slēgt saprašanās memorandus varētu paredzēt arī personām, kam ir tiesīgas slēgt starpresoru līgumus.

Saprašanās memorandus noteikti var slēgt subjekti, kam ir pilnvaras apstiprināt starptautiskus līgumus saskaņā ar Speciālo likumu, proti, Saeima un Ministru kabinets. Tālāk jājautā, vai tiesības slēgt saprašanās memorandus vajadzētu piešķirt atsevišķām ministrijām, valsts prezidentam, kā arī pašvaldībām un citām atvasinātām publiskajām personām. No vienas puses, tā kā šiem subjektiem šobrīd ir tiesības slēgt starpresoru līgumus, tad *a fortiori* būtu secināms, ka tiem varētu paredzēt tiesības slēgt arī nesaistošos saprašanās memorandus. No otras puses, nav skaidrs, vai šie subjekti ir kompetenti izvērtēt, vai vienošanās, ko tie gatavojas slēgt, tiešām uzskatāma par saprašanās memorandu vai arī ar to varētu tomēr tikt radītas kādas starptautiskas saistības arī Latvijas valstij. Tādējādi, varētu normatīvajos aktos paredzēt prasību, ka citi subjekti, izņemot Saeimu un Ministru kabinetu, var slēgt saprašanās memorandus ar citām valstīm vai citu valstu subjektiem, tikai tad, ja dokumenta projekts iepriekš iesniegts Ārlietu ministrijai un Ārlietu ministrija apstiprinājusi, ka tas tiešām uzskatāms par saprašanās memorandu. No otras puses, varētu argumentēt, ka šāda iepriekšēja Ārlietu ministrijas kontrole neatbilst tiesiskuma principam. Turklāt, ja minētie subjekti var slēgt starpresoru līgumus (kas potenciāli arī var radīt starptautiskas saistības Latvijas valstij) bez iepriekšējas Ārlietu ministrijas kontroles, tad nebūtu pamata pakļaut saprašanās memorandu slēgšanu šādai *a apriori* kontrolei. Taču noteikti nepieciešama Ārlietu ministrijas informēšana *pēc* saprašanās memorandu noslēgšanas.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Attiecībā uz procedūru, kā noslēgt saprašanās memorandus, ieteicams, lai šī procedūra atšķirtos no starptautisko līgumu noslēgšanai paredzētās procedūras. Kā tiks analizēts zemāk, šādam nošķīrumam ir nozīme arī attiecībā uz saprašanās memorandu vietu Latvijas tiesību sistēmā. Tā kā gan Saeimas, gan Ministru kabineta noslēgti starptautiski līgumi tiek apstiprināti ar ārēju normatīvu aktu (attiecīgi, ar Saeimas pieņemtu likumu vai Ministru kabineta pieņemtiem noteikumiem), tad ieteicams, ka saprašanās memorands tiktu apstiprināts ar iekšēju, nevis ārēju normatīvu aktu, proti, Saeimas lēmumu vai Ministru kabineta rīkojumu vai lēmumu.

Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu tiesiskais statuss Latvijas tiesību sistēmā.

Saprašanās memorands, ja tam nav saistošs raksturs un ja tas nav uzskatāms par starptautisku līgumu, nav normatīvs tiesību akts. Tas nesatur tiesību normas un tādējādi nav saistošs ne valstij, ne valstij piederīgajām personām. Attiecīgi, saprašanās memorandam nav konkrētas vietas Latvijas tiesību normu juridiskā spēka hierarhijā. Tā kā saprašanās memorands nav tiesiski saistošs, tas nerada tiesības un pienākumus, tam arī nav tiešā iedarbība un privātpersonas uz to nevar atsaukties tiesās (izņemot, kā tika norādīts iepriekšējā sadaļā, ja tas izskaidro tiesiski saistoša pienākuma saturu). Tas var tikt izmantots vienīgi kā tiesību normu iztulkošanas līdzeklis, it īpaši, noskaidrojot valsts gribu.

Taču jautājumus rada apstāklis, ka Latvijas līdzšinējā praksē valdības noslēgtie saprašanās memorandi bieži tiek apstiprināti ar Ministru kabineta noteikumiem vai arī pat ar Saeimas pieņemtu likumu.[617] Tādējādi saprašanās memorands, par spīti tam, ka no tajā lietotās terminoloģijas skaidrs, ka runa ir par nesaistošu apņemšanos, tiek ieviests Latvijas tiesību sistēmā ar ārēju normatīvo aktu. Attiecīgi, tas arī iegūst noteiktu vietu tiesību normu juridiskā spēka hierarhijā atbilstoši Administratīvā procesa likuma 15.pantam. Jautājums, vai šāda ieviešana ar ārējo normatīvo aktu padara saprašanās memorandu par vispārsaistošu, ja tas pats par sevi ir noslēgts kā valstij nesaistošs dokuments. Atbilde uz šo jautājumu ir drīzāk pozitīva, jo ārējā normatīvā akta būtiska pazīme ir, ka tas rada vispārsaistošas tiesības un pienākumus abstraktam personu lokam[618]. Protams, šī ieviešana Latvijas iekšējās tiesībās ar ārējā normatīvā akta palīdzību nemaina šī dokumenta statusu starptautisko tiesību izpratnē, taču tā var nozīmēt, ka Latvijas privātpersona var uz saprašanās memorandā ietvertajām normām atsaukties kā tiesību normām. Citiem vārdiem sakot, katrai valstij ir tiesības izveidot tādu normatīvo regulējumu, kādu tā vēlas (par tik, par cik tā nav uzņēmusies pretēju pienākumu), un nekas neaizliedz Latvijai pieņemt normatīvu aktu ar identisku saturu starptautiski nesaistošai normai. Piemēram, ja Latvija vēlētos tūlītēji ieviest nacionālajās normās tiesisko regulējumu par valsts imunitāti, tā varētu pieņemt likumu, kura saturs tiktu noteikts atbilstoši 2004.gada ANO Konvencijai par valstu un to īpašumu

[617] Piemēram, likums "Par Saprašanās memorandu starp Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju, Beļģijas Karalistes aizsardzības ministru, Ungārijas Republikas aizsardzības ministru un Nīderlandes Karalistes aizsardzības ministru par Nīderlandes medicīniskās operatīvās ārstniecības iestādes izveidošanu un uzturēšanu Starptautisko drošības atbalsta spēku III sastāvā Kabulas starptautiskajā lidostā Afganistānā". Latvijas Vēstnesis, 07.01.2004, Nr. 2 (2950).
[618] Jānis Neimanis. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 83.lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

imunitāti no jurisdikcijas (kas šobrīd nav spēkā esoša).[619] No konceptuālā viedokļa šāds risinājums ir līdzīgs saprašanās memoranda ieviešanai ar likumu.

Tādēļ, ja saprašanās memorands ir patiešām iecerēts kā nesaistoša vienošanās, nebūtu vēlams to apstiprināt ar ārēja normatīva akta palīdzību. Piemērotāks apstiprināšanas instruments būtu Saeimas vai Ministru kabineta iekšējs normatīvs akts, piemēram, lēmums vai rīkojums. Praksē arī ir gadījumi, kad Ministru kabinets ir apstiprinājis saprašanās memorandus ar rīkojumu.[620] Šādā gadījumā ir skaidrs, ka saprašanās memorands netiek padarīts par tiesību normu arī iekšējo tiesību izpratnē.

Ārējā normatīvā aktā, kas regulētu saprašanās memorandu noslēgšanu, arī vajadzētu noteikt, ar kādu instrumentu ir veicama saprašanās memoranda apstiprināšana. Tiesiskās noteiktības nolūkos būtu vēlams paredzēt, ka saprašanās memorands kā nesaistoša vienošanās ir apstiprināma ar iekšēju normatīvo aktu.

6.2. Starptautisko vienošanās (saprašanās) memorandu un starptautisko līgumu nošķiršana.

6.2.1. Nošķiršanas procedūra.

Ievērojot būtisko atšķirību starp saprašanās memorandu un starptautisku līgumu attiecībā uz dokumenta saistošo raksturu, ir svarīgi spēt nošķirt saprašanās memorandu no starptautiska līguma. Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 1.(a) pantam starptautisks līgums var būt starptautiska rakstiska vienošanās starp valstīm, kuru reglamentē starptautiskās tiesības, un nav svarīgi, kāds ir šīs vienošanās nosaukums. Kā jau augstāk analizēts, ar nosaukumu "saprašanās memorands" var tikt noslēgts arī starptautisks līgums, un otrādi, ar nosaukumu "līgums" pēc būtības var būt noslēgts tikai saprašanās memorands kā nesaistoša vienošanās.

Pamatkritēriji, kā nošķirt starptautisku līgumu no nesaistošas vienošanās, ir norādīti ANO Starptautiskās tiesas spriedumā Bahreinas un Kataras lietā.[621] Bahreinai un Katarai bija ilgstošs strīds par īpašuma tiesībām uz dažām salām un teritoriālu ūdeņu norobežošanu. Saūda Arābija palīdzēja konflikta risināšanā kā labo pakalpojumu (*good offices*) sniedzējs. Strīda gaitā Bahreinas, Kataras un Saūda Arābijas ārlietu ministri parakstīja 1990.gada 25.decembra protokolu, kurā vienojās "apstiprināt to, ko abas puses iepriekš nolēmušas", kā arī, ka Saūda Arābijas labie pakalpojumi tiks turpināti vēl noteiktu laiku, pēc kura puses var iesniegt strīdu izšķiršanai ANO Starptautiskajai tiesai. Kad Saūda Arābijas labo pakalpojumu rezultātā strīda risinājums netika panākts, Katara iesniedza prasību ANO

[619] Mārtiņš Paparinskis, Piezīmes par vēstniecību imunitāti. Jurista Vārds, 11.03.2008, Nr. 10.
[620] Vienošanās memorands starp Latvijas Republikas valdību un Zviedrijas Karalistes valdību par Latvijas militārā personāla (BALTBAT) apmācību Zviedrijā. 26.02.1997. MK rīkojums Nr.81 "Par Latvijas Republikas valdības un Zviedrijas Karalistes valdības vienošanās memorandu par Latvijas militārā personāla (BALTBAT) apmācību Zviedrijā (memoranda latviešu teksts)", Latvijas Vēstnesis, Nr. 86 (801), 02.04.1997..
[621] Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Jurisdiction und Admissibility. Judgment, I. C. J. Reports 1994. p. 112.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautiskajā tiesā, uzskatot, ka 1990.gada 25.decembra protokols saturēja saistošu līgumu par strīda nodošanu šai tiesai. Bahreina to apstrīdēja, norādot, ka protokols nav tiesiski saistošs instruments, bet gan tikai nesaistošs vesto sarunu pieraksts, tādēļ šis protokols neveido saistošu starptautisku līgumu un attiecīgi tiesai nav jurisdikcijas.

ANO Starptautiskā tiesa, lai noteiktu, vai tai ir jurisdikcija strīda izšķiršanai, analizēja protokola tiesisko statusu. Tiesa atsaucās uz 1978.gada Egejas jūras kontinentālā šelfa lietu[622], norādot, ka šajā lietā tika secināts, ka nav tāda starptautisko tiesību noteikuma, kas liegtu uzskatīt pušu kopīgu *communiqué* (ziņojums, apspriede – franču val.) par saistošu starptautisku līgumu. Šajā lietā arī tika noteikts, ka tas, vai abu valstu starpā noslēgta vienošanās uzskatāma par starptautisku līgumu vai nē, ir atkarīgs no vienošanās noteikumiem un arī no apstākļiem, kādos vienošanās ir tikusi noslēgta[623].

Aplūkojot 1990.gada protokolu, tiesa atzīmēja, ka puses lietojušas vārdu "vienojušās" (*agreed*). Tālāk, apskatot protokola saturu, tiesa secināja:

> "[..] Protokols nav vienkārši apspriedes pieraksts [..], tas ne tikai sniedz atskaiti par diskusijām un panāktajiem vienošanās vai nevienošanās punktiem. Tas arī uzskaita saistības, kam Puses ir piekritušas. Tas tātad rada starptautisko tiesību tiesības un pienākumus pušu starpā. Tas ir starptautisks līgums."[624]

Tiesa arī uzsvēra, ka nav nozīmes tam, ka Bahreinas ārlietu ministrs neesot vēlējies parakstīt starptautisku līgumu, bet gan tikai politiskas apspriedes konstatējumu. Tāpat, fakts, ka protokols tika novēloti reģistrēts ANO Līgumu sērijās, neietekmē tā juridiskās dabas vērtējumu. Šādas ietekmes nav arī faktam, ka neviena no valstīm neievēroja savas iekšējās konstitucionālas procedūras starptautiska līguma noslēgšanai.[625]

Tātad, no sprieduma Kataras un Bahreinas lietā secināms, ka nošķīrums starp starptautisku līgumu un saprašanās memorandu veicams, piemērojot objektīvus kritērijus pašam dokumenta saturam. Nav nozīmes ne dokumenta nosaukumam, ne konkrēto valsts pārstāvju subjektīvajam nolūkam, ne arī valstu iekšējo konstitucionālo procedūru ievērošanai. Izšķirošais, vai no dokumenta satura izriet vienošanās par konkrētām saistībām.

Ievērojot minēto, skaidrs, ka nošķiršanas kritērijus nav iespējams izsmeļoši ietvert kādā normatīvā aktā. Nošķīrums jāveic katrā konkrētajā gadījumā atsevišķi, un dažādos gadījumos vienam vai otram kritērijam var būt būtiskāka nozīme. Nošķīruma pamatam ārējos normatīvos aktus vajadzētu būt tikai

---

[622] Aegean See Continental Shelf Judgment. I. C. J. Reports , 1978, p. 39, para. 96
[623] Turpat.
[624] Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Jurisdiction und Admissibility. Judgment, I. C. J. Reports 1994. p. 121.
[625] Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Jurisdiction und Admissibility. Judgment, I. C. J. Reports 1994. p. 122.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautiska līguma un saprašanās memoranda definīcijai (kā jau augstāk ieteikts, definīcijās jāietver atšķirība attiecībā uz saistošo dabu).

No praktiskā viedokļa, būtu vēlams sagatavot iekšēju Ārlietu ministrijas normatīvu aktu (piemēram, instrukciju), kas neizsmeļoši uzskaitītu biežāk izmantojamos nošķiršanas kritērijus, ko varētu izmantot analīzē, vai konkrētais dokuments uzskatāms par starptautisku līgumu vai saprašanās memorandu. Šādas instrukcijas sagatavošanai varētu izmantot Lielbritānijas praksi, jo, kā jau augstāk aplūkots, Lielbritānijas ārlietu resors ir izveidojis šāda veida ieteikumus, ieskaitot arī vadlīnijas terminoloģijas izmantošanai.

6.2.2. Nošķiršanas tiesiskās sekas dokumenta sagatavošanas laikā, dokumenta pieņemšanas laikā, pēc dokumenta pieņemšanas.

(a) Ievads

Veikt starptautiska līguma un saprašanās memoranda nošķīrumu ir būtiski visās šāda dokumenta noslēgšanas stadijās, sākot no tā sagatavošanas līdz pieņemšanai, kā arī nošķīrumam ir būtiska nozīme pēc dokumenta pieņemšanas. Proti, noslēdzot starptautisku līgumu, ir jāievēro visas Satversmē, Speciālajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzētās procedūras, kas visbiežāk ietvers līguma projekta izskatīšanu un apstiprināšanu Ministru kabinetā, kā arī, ja nepieciešams saskaņā ar Satversmi vai Speciālo likumu, apstiprināšanu Saeimā. Pēc dokumenta pieņemšanas starptautiskais līgums tiek publicēts, iegūst noteiktu vietu Latvijas tiesību normu juridiskā spēka hierarhijā, kā arī ir radījis saistošas sekas Latvijas valstij. Savukārt attiecībā uz starptautisko memorandu sagatavošanu un pieņemšanu pašreizējie ārējie normatīvie akti nekādus speciālus noteikumus neparedz, tādējādi ir daudz lielākas elastības un manevrēšanas iespējas. Arī pēc dokumenta pieņemšanas saprašanās memorandam nevajadzētu kļūt par normatīvu aktu (ja vien tas nav ticis apstiprināts ar Saeimas pieņemtu likumu vai Ministru kabineta noteikumiem), un nevajadzētu radīt saistošas sekas Latvijas valstij.

(b) Vienošanās ar SVF analīze

Lai ilustrētu nošķiršanas tiesisko seku nozīmi visās minētajās stadijās, tiks aplūkota Latvijai pēdējā laikā aktuāla tiesiskā problēma – vienošanās ar Starptautisko Valūtas Fondu (**SVF**) un to tiesiskais statuss. 2008.gada 18.decembrī Latvijas Ministru prezidents, finanšu ministrs, Latvijas Bankas prezidents, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas priekšsēdētāja parakstīja Nodomu vēstuli (*Letter of Intent*), adresētu SVF.[626] 2009.gada 27.jūlijā tika parakstīta otra Nodomu vēstule, ko parakstīja Latvijas Ministru prezidents, finanšu ministrs, Latvijas Bankas prezidents, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas priekšsēdētāja, kā arī piecu koalīcijā esošo politisko partiju priekšsēdētāji.

[626] Pieejama: *http://www.fm.gov.lv/preses_relizes/dok/Nodomu_vestule_SVF_2008-12-18.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Saeimas apstiprinājums vai kādas citas starptautiska līguma slēgšanas formalitātes ievērotas netika. Plašsaziņas līdzekļos ir izskanējušas bažas, ka tādējādi ir pārkāpts Satversmes 68.pants, jo Nodomu vēstules īstenībā esot starptautisks līgums, kas nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus un kam tādējādi bija nepieciešama Saeimas piekrišana.[627]

Kā noteikts augstāk aplūkotajos ANO Starptautiskās tiesas spriedumos Egejas jūras kontinentālā šelfa un Kataras un Bahreinas lietās, nošķīruma veikšanā jāpievērš uzmanība vienošanās noteikumiem un apstākļiem, kādos vienošanās ir tikusi noslēgta.

Taču vispirms jānorāda uz to, ka Nodomu vēstule vismaz *prima facie* ir nevis vienošanās, bet gan vienpusējs dokuments. Kā vēlāk norādīts, par divpusēju vienošanos konkrētais pasākums kļūst tikai tad, kad to apstiprinājusi SVF valde.

(i) Vienošanās noteikumi.

Ar 2008.gada 18.decembra Nodomu vēstuli tiek lūgts SVF atbalsts Latvijas ekonomikas programmai, izmantojot Atbalsta vienošanos (*Stand-By Arrangement*) 1,7 miljardu eiro apjomā laika periodā no 2008. gada decembra līdz 2011. gada martam. Vēstulē norādīti ekonomikas darbības rezultāti un makroekonomikas pamatnostādnes 2009. – 2011.gadam. Tiek norādītas politikas prioritātes finanšu sektorā, ieskaitot apgalvojumu, ka tiks pieņemti vai grozīti tiesību akti, veikta parāda pārstrukturizēšana, aprakstīta monetārā, fiskālā un valūtas kursa politika. Nodomu vēstules 23.punkts precīzi uzskaita, kādi nodokļi tiks palielināti, ieviesti vai grozīti, bet 24.punkts nosaka, ka budžeta izdevumi tiks samazināti uz 40% no iekšzemes kopprodukta. Norādīta arī ieņēmumu politika un plānotās strukturālās reformas. Ar 2009.gada 27.jūlija Nodomu vēstuli tiek ilustrēts, kā noris pirmajā Nodomu vēstulē minēto apņemšanos izpilde, kā arī izdarītas papildu apņemšanās.

(ii) Vienošanās noslēgšanas apstākļi.

Nodomu vēstuli ir parakstījis Ministru prezidents, finanšu ministrs, kā arī divu neatkarīgo publisko personu pārstāvji. 2009.gada 27.jūlija Nodomu vēstuli papildus ir parakstījuši ari piecu politisko partiju – nevalstisku organizāciju – pārstāvji. Nodomu vēstules mērķis ir saņemt SVF aizdevumu.

SVF ir starptautiska organizācija, kuras dalībnieces ir vairums ANO dalībvalstu, ieskaitot Latviju[628]. Tā ir viena no ANO specializētajām aģentūrām, kuras mērķis ir veicināt monetāro sadarbību valstu starpā un uzlabot pasaules tirdzniecību.[629] Viena no SVF funkcijām ir arī izsniegt aizdevumus dalībvalstīm, kas nonākušas finansiālās grūtībās saistībā ar maksājumu bilances problēmām. Kā paskaidrots SVF vadlīnijās, aizdevumu saņemšanas procedūra ir šāda:

---

[627] Sk., piemēram*: http://www.tv3.lv/content/view/5902/282/* (aplūkots 27.09.2009).
[628] 15.04.1992. likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā valūtas fondā". Ziņotājs, 18, 07.05.1992.
[629] Articles of Agreement of the International Monetary Fund. Adopted at the United Nations Monetary and Financial Conference, Bretton Woods, New Hampshire, July 22, 1944.

"Pēc dalībvalsts pieprasījuma, SVF aizdevums parasti tiek sniegts saskaņā ar "vienošanos" ("*arrangement*"), kas, ja nepieciešams, var paredzēt konkrētas politikas un pasākumus, ko valsts ir apņēmusies ieviest, lai atrisinātu tās maksājumu bilances problēmu. Ekonomikas programmu, kas ir vienošanās pamatā, valsts formulē, konsultējoties ar SVF, un iesniedz to fonda valdei kā "Nodomu vēstuli" ("*Letter of Intent*"). Tiklīdz valde apstiprina vienošanos, aizdevumu izsniedz periodiskos maksājumus, vienlaikus valstij īstenojot programmu."[630]

Tātad, Nodomu vēstule pati par sevi vēl nav vienošanās, bet vienošanās rodas, kad SVF valde to ir apstiprinājusi. SVF valde apstiprināja aizdevuma izsniegšanu Latvijai 2008.gada 23.decembrī.[631]

Konkrētais aizdevuma paveids, ko Latvija lūdz no SVF, ir Atbalsta vienošanās (*Stand-By Arrangement*). Atbilstoši SVF statūtu XXX (b) punktam Atbalsta vienošanās ir:

"Fonda lēmums, ar kuru dalībvalstij tiek apliecināts, ka tai būs iespēja veikt pirkumu no Vispārējo resursu konta saskaņā ar lēmuma noteikumiem uz noteiktu laiku un noteiktā apmērā".

Tātad, pēc ekonomiskās būtības Atbalsta vienošanās aizdevums darbojas kā SVF izsniegta kredītlīnija, ko valsts var izmantot un var arī neizmantot.

(iii) Atbalsta vienošanās izvērtējums

Ievērojot aplūkotos vienošanās noteikumus un noslēgšanas apstākļus, tagad jāizvērtē, vai šī Atbalsta vienošanās starp Latviju un SVF tās kopumā ir uzskatāma par starptautisku līgumu vai arī tikai par nesaistošu apņemšanos. Atbalsta vienošanās pamats ir dalībvalsts Nodomu vēstule un SVF lēmums. Tomēr jautājums, vai šie abi instrumenti katrs atsevišķi vai to kopumā rada tiesiskas saistības. Kā minēts tiesību doktrīnā, stingri ņemot, SVF neko neapsola, bet tikai "apliecina", ka valstij būs iespēja iegādāties resursus, ja tā īstenos savas politiskās apņemšanās.[632]

Pats SVF ir *expressis verbis* norādījis, ka Atbalsta vienošanās instrumenti nav uzskatāmi par starptautisku līgumu. Proti, SVF Nosacījumu vadlīnijās (*Guidelines on Conditionality*) ir noteikts:

"Fonda instrumenti nav starptautiski līgumi un tāpēc šajos instrumentos un programmas dokumentos jāizvairās no terminoloģijas, kam varētu būt līgumiskas konotācijas."[633]

---

[630] IMF Factsheet: IMF Lending. Pieejams: *http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/howlend.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

[631] SVF valdes 2008.gada 23.decembra lēmums. Pieejams: *http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2009/cr0903.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

[632] Zimmermann, Claus D., Jurisdictional Competition between the IMF and the WTO and its Impact on the Prevention of Monetary Protectionism (June 26, 2008). Society of International Economic Law (SIEL) Inaugural Conference 2008 Paper. Pieejams: SSRN: *http://ssrn.com/abstract=1151802* (aplūkots 27.09.2009).

[633] Guidelines on Conditionality. Prepared by the Legal and Policy Development and Review Departments. Approved by Timothy F. Geithner and François Gianviti. September 25, 2002. Pieejams: *http://www.imf.org/External/np/pdr/cond/2002/eng/guid/092302.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

SVF Juridiskā departamenta agrākais vadītājs sers Džozefs Golds (*Joseph Gold*) uzsvēris, ka SVF vienmēr stingri apgalvojis, ka Atbalsta vienošanās nav starptautiski līgumi. Tiem nav līgumiska rakstura, jo tiem trūkst gan savstarpēja gribas izteikuma, gan abpusējas vēlmes tikt līgumiski saistītiem. Attiecīgi, ja vienai pusei trūkst *animus contrahendi* un tā to dara skaidri zināmu otrai pusei, tad nevar uzskatīt, ka konkrētās puses ir tiesiski saistītas.[634] Arī citā tiesību doktrīnā lielākoties rodams atbalsts viedoklim, ka SVF Atbalsta vienošanās nav starptautisks līgums.

Agrākais ANO Starptautisko tiesību komisijas prezidents Alens Pelē (*Alain Pellet*) piekrīt, ka Atbalsta vienošanās nevar tikt uzskatītas par līgumiem šī termina juridiskajā izpratnē. Viņaprāt, tie ir SVF vienpusēji lēmumi, kas rada SVF vienpusēju pienākumu piešķirt konkrētajai dalībvalstij pieeju SVF finansējumam tiktāl, ciktāl dalībvalsts izpilda attiecīgos nosacījumus. Savukārt, ja dalībvalsts neizpilda šos nosacījumus, tas nerada tai juridisku atbildību. Vienīgās sekas valstij ir, ka neizpildes gadījumā tai vairs nebūs turpmākas pieejas SVF resursiem.[635] Cits autors norādījis, ka instrumenti, kas veido Atbalsta vienošanos (proti, dalībvalsts Nodomu vēstule un SVF lēmums) ir "paralēli vienpusēji instrumenti, kas sasniedz kopīgu rezultātu"[636].

Tomēr doktrīnā pastāv arī pretēji viedokļi, kas uzskata, ka Atbalsta vienošanās ir starptautisks līgums. Starptautiskās monetārās un finanšu komitejas loceklis Dominiks Karo (*Dominique Carreau*) norādījis, ka Atbvalsta vienošanās ir kas vairāk nekā SVF vienpusēji lēmumi – tie ir starptautiski līgumi, kas rada tiesības un pienākumus SVF un attiecīgajai dalībvalstij.[637] Šī viedokļa piekritēji uzskata, ka instrumentu apslēptais līgumiskais raksturs un apslēptā savstarpējība tomēr nevar mainīt pamatā esošā juridiskā akta patieso dabu. Virspusēji raugoties, Atbalsta vienošanās pušu apņemšanās varētu būt vienpusēja, bet tas nevar aizsegt to būtībā divpusējo raksturu.[638]

Attiecībā uz Latvijas praksi vispirms jāuzsver, ka konkrētā 2008.gada 18.decembra Nodomu vēstule un sekojošā Atbalsta vienošanās nav bezprecedenta gadījums. Kopš savas iestāšanās SVF Latvija laika posmā no 1992. līdz 2001.gadam bija jau noslēgusi septiņas Atbalsta vienošanās ar SVF.[639] Nevienu no šīm Atbalsta vienošanām nav apstiprinājusi Saeima. Atbalsta vienošanos citu personu vidū ir parakstījis arī Ministru prezidents, kas atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrajai daļai ir tiesīgs pārstāvēt Latvijas valsti bez īpašām pilnvarām. Taču jautājums, vai šīs Nodomu vēstules un

---

[634] J. Gold. L'importance du caractère juridique des accords de confirmation du Fonds. (1980) (brochure du FMI n° 35, Washington D.C), p. 14.

[635] A. Pellet. Le financement dans le cadre du Fonds monétaire international. In P. Daillier, G. de la Pradelle and H. Ghérari (eds), Droit de l'économie internationale. Pedone, Paris 2004, pp. 224, 227.

[636] J-M. Sorel. La puissance normative des mesures de suivi au sein du FMI et de la Banque Mondiale. In: L'effectivité des organisations internationales: Mécanismes de suivi et de contrôle. Pedone, Athens/Paris 2000, pp.197-203; J-M Sorel, 'Sur quelques aspects juridiques de la conditionnalite du F.M.I. et leurs consequences' (1996) 7 EJIL 42.

[637] D. Carreau and P. Juillard. Droit international économique. 1st edn, Dalloz: Paris, 2003, p. 584.

[638] J-M. Sorel. La puissance normative des mesures de suivi au sein du FMI et de la Banque Mondiale. In: L'effectivité des organisations internationales: Mécanismes de suivi et de contrôle. Pedone, Athens/Paris 2000, pp.197-203.

[639] Finanšu ministrijas informācija. Pieejama: *http://www.fm.gov.lv/?lat/starptautiska_finansu_sadarbiba/latvijas_sadarbiba_ar_svf* (aplūkots 27.09.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Atbalsta vienošanās ir radījušas Latvijai starptautiski tiesiskas saistības. Kā augstāk izvērtēts, tiesību doktrīnā par to nav viennozīmīga vērtējuma, tomēr vairākuma viedoklis ir, ka SVF Atbalsta vienošanās nav starptautisks līgums, un to ir nepārprotami uzsvēris arī pats SVF. Nav arī zināmi kādi gadījumi valstu praksē, ka valstij par SVF Atbalsta vienošanās nepildīšanu būtu iestājusies starptautiski tiesiskā atbildība.

Tādējādi, drīzāk secināms, ka Atbalsta vienošanās ir saprašanās memorands, nevis saistošs starptautisks līgums. Ja Latvija neizpildīs Nodomu vēstulēs izteiktos apsolījumus, tajā skaitā nodokļu izmaiņas, strukturālas izmaiņas, utt., tai neiestāsies starptautiski tiesiska atbildība, proti, SVF nesniegs prasību pret Latviju kādā starptautiskā tribunālā vai neizvirzīs tamlīdzīgas pretenzijas. To, vai veikt jebkādas no Nodomu vēstulē apsolītajām izmaiņām, tomēr izlemj Latvijas likumdevējs – Saeima, lemjot, vai veikt attiecīgus grozījumus ārējos normatīvajos aktos, piemēram, nodokļu likumos. Latvijas likumdevējs nav saistīts ar Atbalsta vienošanos un tās ietekme ir vairāk politiska, nevis juridiska.

No otras puses, Atbalsta vienošanās, ciktāl tā skar SVF izsniegto aizdevumu un tā atdošanas noteikumus, tomēr ir Latvija saistoša: proti, Latvijas valstij ir tiesisks pienākums atdot aizdevumu, kas izriet no tās statusa kā SVF dalībvalsts. Tādējādi Atbalsta vienošanās, lai gan kopumā ir saprašanās memorands, ietver arī starptautiska līguma elementu – saistošu vienošanos par pienākumu atdot līdzekļus no izmantotās kredītlīnijas, ciktāl tā izmantota. Ievērojot Latvijas nacionālo tiesību noteikumus, starptautiska aizdevuma saistību uzņemšanās pati par sevi nebūtu uzskatāma par likumdošanas ceļā izšķiramu jautājumu, kam atbilstoši Satversmes 68.pantam nepieciešama Saeimas piekrišana. Tādēļ bija pietiekami, ka šo saistību uzņēmās valsts valdības vadītājs – ministru prezidents.

Tādējādi, Atbalsta vienošanās tiesiskā statusa konstatējums, to kā saprašanās memorandu nošķirot no starptautiska līguma, palīdz saprast arī šī instrumenta tiesiskās sekas pēc tā pieņemšanas. Protams, nevar noliegt, ka Nodomu vēstules neizpildei būtu milzīga apjoma negatīvas politiskas sekas, kā to demonstrēja pasaules plašsaziņas līdzekļu un citu valstu reakcija uz Latvijas 2009.gada oktobra viedokli, ka budžeta deficīts varētu tikt samazināts par mazāku summu, nekā norādīts Nodomu vēstulē. Tomēr politiskās sekas, lai cik tās būtiskas nebūtu, ir jānošķir no juridiskām sekām. Kā jau secināts, Nodomu vēstules neizpilde Latvijai, visticamāk, starptautiski tiesisko atbildību neradītu.

(c) Saprašanās memoranda ar Eiropas Komisiju analīze

Līdzīgs jautājums jāatrisina arī saistībā ar starp Latvijas Republiku un Eiropas Komisiju noslēgtajiem saprašanās memorandiem, kas paredz, ka Eiropas Savienība piešķir Latvijai aizdevumu EUR 3,1 miljardu apmērā ar maksimālo vidējo aizdevuma atmaksāšanas termiņu septiņi gadi. Šis aizdevums tiek piešķirts kopā ar jau augstāk aplūkoto SVF aizdevumu.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Pirmais saprašanās memorands ar Eiropas Komisiju tika parakstīts 2009.gada 28.janvārī, [640] un Latvijas vārdā to parakstījis Ministru prezidents, finanšu ministrs, Latvijas Bankas prezidents, un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas priekšsēdētāja. Šī saprašanās memoranda papildinājums tika parakstīts 2009.gada 13.jūlijā, un to Latvijas vārdā parakstīja šos pašus amatus ieņemošās personas.[641]

Šis saprašanās memorands līdzīgi kā SVF adresētā Nodomu vēstule paredz pasākumus, kas Latvijai jāveic, lai saņemtu aizdevumu un aizdevuma izlietošanas laikā, tajā skaitā, fiskālās pārvaldības un finanšu sektora stiprināšana, strukturālo reformu veikšana, u.tml.

2009.gada 28.janvārī parakstītā saprašanās memoranda 20.punkts nosaka:

> "Attiecībā uz Latviju šis Memorands stāsies spēkā pēc Latvijas tiesību aktos noteikto iekšējo procedūru pabeigšanas."

Nav skaidrs, ko puses domājušas ar Latvijas "iekšējām procedūrām", jo, kā jau augstāk aplūkots, Latvijā nav īpaši noteiktas procedūras saprašanās memorandu parakstīšanai. Var minēt, vai ar šo frāzi Latvijas puse ir vēlējusies norādīt, ka uzskata saprašanās memorandu par starptautisku līgumu, kam jātiek apstiprinātam atbilstoši nacionālajās tiesībās noteiktajām procedūrām. Tomēr praksē nekāda šāda veida apstiprināšana nav tikusi veikta.

Jāuzsver, ka pats saprašanās memorands vēl nepiešķir Latvijai aizdevumu. 2009.gada 28.janvāra saprašanās memoranda 9.punkts nosaka:

> "Aizdevuma maksājumus var veikt pēc tam, kad puses ir parakstījušas attiecīgas juridiskās saistības (Aizdevuma līgumu) un tās ir stājušās spēkā."

Tātad, saistības Eiropas komisijai izsniegt aizdevumu un Latvijai to atmaksāt rada tikai aizdevuma līgums, nevis pats saprašanās memorands. Atbilstoši 2009.gada 13.jūlija saprašanās memorandam, pirmais aizdevuma līgums par aizdevuma EUR 1 miljarda apmērā tika parakstīts 2009.gada 25.februārī. Šis aizdevuma līgums, visticamāk, nevarētu būt uzskatāms par starptautisku līgumu Speciālā likuma izpratnē, jo tā ir no Eiropas Savienības saņemts Latvijas valsts aizņēmums, uz ko attiecas likums "Par budžetu un finanšu vadību".[642]

2009.gada 13.jūlijā parakstītajam saprašanās memoranda papildinājumam nav pievienotas nekādas norādes par "iekšējo procedūru" ievērošanas nepieciešamību.

Attiecībā uz Latvijas iepriekšējo praksi, parakstot saprašanās memorandu ar Eiropas Komisiju, jāatzīmē, ka atsevišķi no šādiem saprašanās memorandiem ir tikuši apstiprināti ar Ministru kabineta

---

[640] Pieejams: *http://www.lbas.lv/spdvbi/mou_lv_tulkojums.pdf* (aplūkots 03.10.2009).
[641] Pieejams: *http://www.lbas.lv/spdvbi/mou_lv_tulkojums.pdf* (aplūkots 28.10.2009).
[642] 24.03.1994. likums "Likums par budžetu un finansu vadību". Latvijas Vēstnesis, 41 (172), 06.04.1994.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

noteikumiem.[643] Tādējādi, šāds saprašanās memorands ir ieviests ar ārējo normatīvo aktu, kļuvis saistošs un ieguvis attiecīgu vietu Latvijas nacionālo tiesību normu juridiskā spēka hierarhijā.

Taču apskatītie saprašanās memorandi nav apstiprināti ar Ministru kabineta noteikumiem vai ar kādu citu ārēju normatīvu aktu. Tādējādi secināms, ka, lai gan 2009.gada 28.janvāra saprašanās memorands ietver atsauci uz "iekšējo procedūru" ievērošanu, Latvijas pārstāvji ir uzskatījuši, ka Latvijā šādas iekšējas procedūras, kuras vajadzētu ievērot, nepastāv.

Attiecīgi, gan no pušu rīcības, saprašanās memoranda satura, kā arī pieņemšanas apstākļiem secināms, ka arī ar Eiropas komisiju noslēgtie saprašanās memorandi nerada Latvijai tādas saistības kā starptautiski līgumi. Ja apsolītās reformas un pasākumi netiks īstenoti, Latvijai par to starptautiski tiesiskas atbildības nebūs. Taču juridiskas saistības Latvijai rada konkrētie aizdevuma līgumi – proti, tiek radīts pienākums šos aizdevumus atmaksāt. Procedūru šādu aizdevuma līgumu noslēgšanai nosaka likums "Par budžetu un finanšu vadību", nevis Speciālais likums.

6.3. Atrunu un interpretatīvo (skaidrojošo) deklarāciju izteikšanas regulējums.

6.3.1. Tieša un vispārzināma regulējuma neesamība un šāda regulējuma nepieciešamība.

Speciālais likums nesatur ne atrunas, ne interpretatīvas (skaidrojošas) deklarācijas definīciju, ne arī šādu paziņojumu izteikšanas regulējumu. Tādējādi vispirms jānoskaidro šo jēdzienu saturs un būtība atbilstoši starptautiskajām tiesībām.

Veicot iepriekšēju terminoloģiska rakstura piezīmi, šī darba ietvaros tiek piedāvāts atveidot interpretatīvas (skaidrojošas) deklarācijas latvisko analogu kā "skaidrojoša deklarācija" (*interpretative declaration*), ievērojot, ka svešvārds "interpretatīvs" ir vienlīdz labi aizvietojams ar latvisko analogu "skaidrojošs"[644], taču svešvārds "deklarācija" juridiskajā terminoloģijā ir pietiekami pierasts, lai to neaizvietotu ar "ziņojums".

Jāpiebilst, ka atrunu un skaidrojošo deklarāciju tiesiskais režīms un komplicēta un attīstībā esoša starptautisko tiesību nozare, un šajā pētījumā iespējams ieskicēt tikai galvenos problēmu aspektus. Detalizētāku šī jautājuma izpēti viens no pētījuma autoriem Mārtiņš Paparinskis ir veicis citviet.[645]

(a) Atrunas jēdziens

Atrunas veikšanas iespēja saistībā ar starptautiskajiem līgumiem starptautiskajās tiesībās ne vienmēr ir bijusi vispārpieņemta prakse. Atrunas izdarīšana ir pretēja klasiskajam vienprātības principam – ka

[643] Piemēram, 10.08.2004. MK noteikumi Nr.705 "Par Saprašanās memorandu starp Eiropas Komisiju un Latvijas Republikas valdību Pārejas programmas ieviešanai". Latvijas Vēstnesis, 128 (3076), 13.08.2004..
[644] Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž. Autoru kolektīvs, D.Guļevska (red.). Otrais izdevums. Rīga: Avots, 1998, 883 lpp.
[645] Martins Paparinskis, "The concept of reservations and compatibility with the object and purpose of the treaty' in Riga 2008 Conference on Public International Agreements: Theory and Practice" (Conference materials: not published) pp. 27-37. Nepublicēts, bet pieejams ZAB "Sorainen" bibliotēkā pēc pieprasījuma.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

visām pusēm jāvienojas par līguma noteikumiem. Kā robežzīmi, kas nošķir šī vienprātības principa prioritāti no pieļāvuma izdarīt atrunas, var minēt ANO Starptautiskās tiesas 1951.gada konsultatīvo atzinumu Genocīda lietā, kurā tiesa pieļāva, ka var tikt izdarītas atrunas, kas nav pretrunā ar starptautiskā līguma mērķi.[646]

Atrunas jēdziens un atrunu izdarīšanas pamatnoteikumi skaidroti Vīnes līgumtiesību konvencijā, taču skaidrojošo deklarāciju izteikšanas nosacījumus šī konvencija nesatur. Starptautiskās tiesības un praksi attiecībā uz atrunām un skaidrojošajām deklarācijām kopš 1993.gada pēta ANO Starptautisko tiesību komisija (**STK**), tāpēc šīs apakšnodaļas ietvaros tiks īpaši ievēroti arī STK atzinumi un vadlīniju projekti. STK veikums atrunu un skaidrojošo deklarāciju jomā, ieskaitot visus speciālā ziņotāja atzinumus un STK darba grupu projektus, aplūkojums STK interneta vietnē.[647] Vispraktiskāk pielietojams ir STK vadlīniju projekts un tā skaidrojoši komentāri (**STK vadlīnijas**).[648] Iespējams, ka nākotnē uz STK vadlīniju projekta pamata varētu tikt pieņemta starptautiska konvencija vai vadlīnijas. Pagaidām STK vadlīniju projekts izmantojams kā valstu prakses apkopojums un tā doktrināli komentāri.

Atrunas legāldefinīcija atrodama Vīnes līgumtiesību konvencijas 1.panta (d) punktā:

> ""atruna" - vienpusējs paziņojums jebkādā formulējumā, ko veic valsts, parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties līgumam, tādējādi izsakot nodomu izslēgt vai mainīt konkrētu līguma noteikumu tiesiskās sekas un to piemērošanu attiecīgā valstī."

STK Vadlīniju 1.1.punkts pēc būtības satur līdzīgu definīciju, tikai paplašinot atrunu izdarīšanas iespēju arī no starptautisku organizāciju, ne tikai valstu puses. Saskaņā ar šīm definīcijām atruna tiek definēta ar trīs galveno kritēriju palīdzību:

(i) Valsts vai starptautiskas organizācijas vienpusējs paziņojums, neatkarīgi no formulējuma;

(ii) Izdarīts, parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties līgumam (kā norādīts STK Vadlīniju 2.3.1. punktā, atrunu nedrīkst izteikt *pēc tam*, kad valsts jau piekritusi līgumam, izņemot, ja pārējās līguma puses tam piekrīt);

(iii) Ar nodomu izslēgt vai mainīt konkrētu līguma noteikumu tiesiskās sekas (STK Vadlīniju 1.1.1.punkts turklāt paredz, ka ar atrunu var mainīt ne vien noteiktu normu, bet arī visa līguma piemērošanu uz konkrētu situāciju valstī).

---

[646] Reservations to the Convention of Genocide, Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1951, p. 15, p.24.
[647] *http://untreaty.un.org/ilc/guide/1_8.htm* (aplūkots 04.10.2009).
[648] International Law Commission. Report on the work of its sixty-first session (4 May to 5 June and 6 July to 7 August 2009), General Assembly Official Records, Sixty-fourth Session, Supplement No. 10 (A/64/10). Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2009/2009report.htm* (aplūkots 04.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tātad, atrunas rezultātā valsts kopumā ir saistīta ar konkrēto starptautisko līgumu, taču tai nav saistoša tā līguma norma, par kuru ir izdarīta atruna. Kā norādīts tiesību doktrīnā, valsts iespēja izdarīt atrunu ir valsts suverenitātes principa izpausme: ja valsts nepiekrīt kādas normas saistošajam raksturam, tad šī norma to arī nesaista. Atrunu izteikšanas iespējai ir īpaši pozitīva loma daudzpusējos līgumos, jo šāda iespēja var nodrošināt, ka līgumam pievienojas pēc iespējas vairāk valstu: atrunu izdarīšanas iespēja veicina harmoniju starp valstīm ar dažādām sociālām, ekonmiskām un politiskām sistēmām, jo šāda iespēja izvirza priekšplānā jautājumus, par kuriem ir vienošanās, pieņemot, ka par citām lietām vienošanās var arī nebūt.[649]

Kā norāda STK, atrunu starptautisko tiesību izpratnē nevar izdarīt divpusējos līgumos[650], jo, ja viena no divām līguma pusēm nepiekrīt kādam nosacījumam, tad par šo nosacījumu vienošanās nav notikusi un līgums šajā daļā nebūs spēkā. Savukārt daudzpusējos līgumos šādas problēmas nav, jo valstis var atkāpties no atsevišķu noteikumu ievērošanas, un šajā gadījumā norma, par ko izdarīta atruna, vienkārši nav spēkā starp atrunu izdarījušo valsti un citām līguma pusēm (bet paliek spēkā starp citām līguma pusēm, kas nav izdarījušas atrunas).

Uz šādām atrunas sekām daudzpusējos starptautiskos līgumos norādījusi ANO Starptautiskā tiesa. Kā jau pieminēts, svarīgākais nolēmums šajā sakarā ir 1951.gada konsultatīvais atzinums Genocīda konvencijas lietā. Šai praksei ANO Starptautiskā tiesa sekojusi arī turpmāk. Piemēram, 1999.gada lēmumā Dienvidslāvijas un ASV strīdā Spēka lietošanas tiesiskuma lietā tiesa norādīja, ka Genocīda konvencija neaizliedz atrunas, ASV izdarīja atrunu pie konvencijas 9.panta, Dienvidslāvija pret to neiebilda, un tādējādi konvencijas 9.pants nav piemērojams attiecībās starp Dienvidslāviju un ASV.[651]

(b) Skaidrojošās deklarācijas jēdziens

Savukārt skaidrojošas deklarācijas definīciju Vīnes līgumtiesību konvencija nepiedāvā. No jēdziena nosaukuma izriet, ka skaidrojoša deklarācija ir tāds vienpusējs instruments, ar kuru viena līgumslēdzēja puse izsaka savu skaidrojumu par noslēgto starptautisko līgumu.

STK Vadlīniju 1.2.punkts definē skaidrojošo deklarāciju šādi:

> "Skaidrojošā deklarācija ir vienpusējs paziņojums jebkādā formulējumā vai nosaukumā, ko izdara valsts vai starptautiska organizācija, ar kuru valsts vai šī organizācija vēlas izskaidrot vai precizēt saturu vai apjomu, ko deklarētājs piešķir līgumam vai atsevišķām tā normām."

---

[649] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.822.

[650] Report of the ILC on its 54th Session, ILC Report A/57/10, 2002, p.55. Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2002/2002report.htm* (aplūkots 04.10.2009).

[651] Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America), Provisional Measures Order of 2 June 1999, I. C. J. Reports 1999, p. 916, 924. Pieejams: *http://www.icj-cij.org/docket/files/114/8036.pdf* (aplūkots 04.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tātad, ievērojot atrunas definīcijas trīs sastāvdaļas atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijai un STK vadlīnijām, jāatzīst, ka atrunu no skaidrojošās deklarācijas galvenokārt nošķir nodoms, kas ir pamatā paziņojuma izdarīšanai – skaidrojošas deklarācijas mērķis ir "izskaidrot vai precizēt" līguma normu, bet atrunas – "grozīt vai izslēgt". Tāpat, atšķirībā no atrunas, skaidrojošās deklarācijas definīcijā nav ietverts laika periods, kurā šāds paziņojums būtu izdarāms.

Ievērojot šīs atšķirīgās pazīmes, skaidrojošā deklarācija un citi valstu vienpusējie paziņojumi saistībā ar starptautiskiem līgumiem, piemēram, politiskie paziņojumi, stingri jānošķir no atrunas. Skaidrojošas deklarācijas gadījumos atšķirībā no atrunas netiek radītas tiešas tiesiskas sekas, bet gan tiek veikts politisks gribas izteikums, kuram ir lielākas sekas nacionālajās, nekā starptautiskajās tiesībās, un kas nesaista otru līguma pusi.[652] Kā norādīts doktrīnā, "[..] kritērijs ir nevis nosaukumā, bet mērķī, ko paziņojums cenšas sasniegt. Kritērijs ir, vai paziņojums cenšas izslēgt vai grozīt līguma normas tiesiskās sekas"[653]. Nošķīruma veikšana starp šiem instrumentiem tiks tuvāk aplūkota turpmākajās apakšnodaļās, analizējot piemērotākā instrumenta izvēli.

Lai gan augstāk norādīts, ka skaidrojošai deklarācijai nav tādas tiesiskas sekas kā atrunai, tomēr nevarētu apgalvot, ka tai tiesisku seku nav vispār. Agrākā doktrīnā ir ticis pieļauts, ka vienpusējai deklarācijai var būt tiesiskas sekas, piemēram, vēlākā līguma interpretācijā vai arī radot citām līguma pusēm tiesisku paļāvību attiecībā uz noteiktu saturu.[654] STK Vadlīniju pozīcija ir rezervētāka, pasvītrojot, ka piekrišana skaidrojošai deklarācijai principā nevar tikt pieņemta no valsts klusēšanas.[655] Vispārīgi politikas paziņojumi ir pavisam cits tiesisks instruments nekā deklarācija. Atbilstoši STK Vadlīniju 1.4.4.punktam šāds vispārīgs politikas paziņojums (*general statement of policy)* ir vienpusējs vispārīgs paziņojums par līgumu vai tajā izskatāmajiem jautājumiem, kam nav nekādu tiesisku seku attiecībā uz līgumu.

Attiecībā uz skaidrojošo deklarāciju nav nepieciešama formāla to iesniegšana citām līgumslēdzējām pusēm, taču divpusējo līgumu kontekstā atšķirībā no daudzpusējiem līgumiem, labas ticības princips prasītu valstij informēt otru līguma pusi par šādu deklarāciju.[656] STK speciālais ziņotājs profesors Alans Pelē norādījis:

> "[..] deklarācijas autors pieņem pozīciju, bet nemēģina to padarīt par saistošu pārējām līgumslēdzējām pusēm. Līdz ar to šādām deklarācijām nav nepieciešams būt rakstveida formā,

[652] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.822.
[653] D. Bowett. Reservations to Non-Restricted Multilateral Treaties // (1976-1977) 48 British Yearbook of International Law, pp.67-68.
[654] McRae D.M. The Legal Effects of Interpretative Declarations // British Yearbook of International Law, 1978, pp.155-176
[655] International Law Commission. Report on the work of its sixty-first session (4 May to 5 June and 6 July to 7 August 2009), General Assembly Official Records, Sixty-fourth Session, Supplement No. 10 (A/64/10). Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2009/2009report.htm* (aplūkots 04.10.2009), 2.9.9., sk. Arī 2.9.8, 2.9.1., 2.9.2.
[656] Dr.iur. Ineta Ziemele. Piezīmes pie sagatavotā lēmuma projekta// Jurista Vārds, Nr.5 (458) 30.01.2007.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

kā tas ir atrunu [..] gadījumos. Ir vēlams, lai tās būtu zināmas pārējām pusēm, bet to pastāvēšanas ignorēšana neatņem tām to tiesiskās sekas."[657]

No otras puses, kā norādījusi STK, ja divpusēja līguma gadījumā viena puse izdara skaidrojošu deklarāciju, kuru otra puse pieņem, tad šī deklarācija kļūst par autoritatīvu šī līguma skaidrojumu.[658]

(c) Nacionālā regulējuma problēmas

Latvijas nacionālie tiesību akti neregulē, kas, kad, pie kādiem nosacījumiem un saskaņā ar kādu procedūru var izteikt atrunas vai skaidrojošas deklarācijas. Nav arī procedūras, kā Latvijai jāizvērtē citu valstu izteiktas atrunas un jāizlemj, vai izteikt pret tām iebildumus vai nē.

No atrunu izteikšanas procedūras viedokļa, svarīgākā tiesību norma, kas Latvijai saistoši regulē atrunu izteikšanas procedūru, ir noteikta Vīnes līgumtiesību konvencijas 19.pantā, kas nosaka:

"Valsts, parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties līgumam, var veikt atrunu, izņemot gadījumus, kad:

a) līgums aizliedz veikt atrunas;

b) līgums paredz, ka var veikt tikai īpaši noteiktas atrunas, kuru skaitā neietilpst konkrētā atruna, vai;

c) gadījumos, kas neietilpst a) un b) punkta noteikumos, atruna nav savienojama ar konkrētā līguma objektu un mērķi."

Šī norma pietiekami skaidri nosaka atrunu būtību un mērķi starptautisko tiesību izpratnē, taču nekādā veidā neregulē gadījumus, kuros valstij vajadzētu apsvērt vai vēlēties izteikt atrunas – šādu gadījumu regulējums ir nacionālo tiesību kompetencē. Tā kā Latvijas tiesību aktos šāda regulējuma trūkst, tad nav skaidrs, kas un kādā veidā ierosina izteikt atrunas. Nav arī paredzēts nošķīrums starp atrunām un skaidrojošām deklarācijām.

Tomēr regulējuma trūkums nav traucējis Latviju izmantot šādus vienpusējus starptautisko tiesību instrumentus. Praksē Latvija daudzkārt ir īstenojusi tiesības veikt atrunas pie noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem. Piemēram, Latvija ir veikusi atrunu pie ANO Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem[659] saskaņā ar šīs konvencijas 96.pantu[660]. Taču

---

[657] Sixth Report of the Special Rapporteur, Mr. Alain Pellet, U.N.Doc. A/CN.4/518/Add.1, p.17. Pieejams: *http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/379/26/PDF/N0137926.pdf?OpenElement* (aplūkots 04.10.2009).

[658] Report of the ILC on its 54th Session, ILC Report A/57/10, 2002, p.56. Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2002/2002report.htm* (aplūkots 04.10.2009).

[659] 19.06.1997. likums "Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem". Latvijas Vēstnesis, 170 (885), 03.07.1997.

[660] Norāde uz atrunas veikšanas faktu pieejama: *http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/countries/cntries-Latvia.html* (aplūkots 03.10.2009).

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

likumā, ar kuru Saeima ratificējusi konvenciju, nav skaidri norādīts, ka ir veicama atruna. Proti, ratifikācijas likuma 2.pants tikai nosaka:

> "Jebkurš šīs Konvencijas 11., 12.panta vai II daļas noteikums, kurš pieļauj, ka pirkuma-pārdevuma līgums, tā grozīšana vai pārtraukšana, pusēm vienojoties, vai oferte, akcepts vai jebkura cita gribas izpausme tiktu izdarīta nevis rakstveidā, bet jebkurā citā veidā, nav piemērojams, ja kaut vienai no pusēm ir savs komerciāls uzņēmums Latvijas Republikā."

Lai gan tas tieši no šī panta neizriet, būtībā Latvijas likumdevējs ar šo ir uzdevis personām, kas organizē Latvijas pievienošanos konvencijai (parasti, Ārlietu ministrijai), parūpēties, lai konvencijas piemērošanā tiktu ņemta vērā minētais ierobežojums. Tiesiskās noteiktības nolūkos būtu labāk, ka Speciālais likums konkrēti noteiktu pienākumu līgumu slēdzošajai personai šādos gadījumos parūpēties, ka Saeimas ratifikācijas likumā noteiktais ierobežojums tiek izteikts kā atruna starptautisko tiesību izpratnē. Jāatzīmē, ka pušu iepriekšēja vienošanās, kas pieļauj saistību neuzņemšanos attiecībā uz noteiktām normām, neizslēdz pašas saistību neuzņemšanās procedūras kvalifikāciju kā atrunu, ja tā tiek izdarīta pie starptautisko saistību uzņemšanās (vēlāka atteikšanās no noteiktu normu piemērošanas atbilstoši līgumā noteiktajai procedūrai ir uzskatāma par daļēju līguma denonsēšanu).[661]

Attiecībā uz Latvijas praksi skaidrojošo deklarāciju izteikšanā, šī instrumenta tiesiskais statuss kļuva asu juridisko diskusiju priekšmets pirms Latvijas – Krievijas robežlīgums (**Robežlīgums**) noslēgšanas. 2005.gada 26.aprīlī Ministru kabinets apstiprināja deklarāciju, atbilstoši kurai ar Robežlīgumu Latvija saprot tikai un vienīgi *de facto* funkcionējošās robežas fiksēšanu, neskarot, nemazinot un neatņemot Latvijai un tās pilsoņiem no 1920.gada Miera līguma izrietošās tiesības un tiesiskās prasības.[662]

Kā skaidrots tā laika ārlietu ministra A.Pabrika rakstos, šīs deklarācijas pieņemšanas mērķis bija novērst iespējamās pretrunas starp Robežlīgumu un Satversmi, kā arī Latvijas nepārtrauktības doktrīnu:

> "Deklarācija turpina to ģenerālo politisko līniju, kuru mūsu valsts ir īstenojusi, sākot ar neatkarības atjaunošanu. Šī deklarācija nav - kā Krievija mēģina to iztēlot - robežlīguma daļa, kurai būtu jābauda abu pušu piekrišana. Gluži pretēji, deklarācija ir vienpusējs politisks dokuments ar konstitucionālām implikācijām, proti, tas ļauj Latvijas valstij noslēgt robežlīgumu ar Krieviju, konstatējot dabā esošo, reālo robežu starp mūsu valstīm, vienlaikus

---

[661] International Law Commission. Report on the work of its fifty-second session *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2000/repfra.htm* , 1.1.8.punkts.

[662] 26.04.2005. MK rīkojums Nr.263 "Par Deklarāciju "Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas valsts robežu"" Latvijas Vēstnesis, 67 (3225), 28.04.2005.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

paturot spēkā savu izpratni par to, ka a) Latvija ir bijusi okupēta un b) ka Abrenes nonākšana Krievijas teritorijā ir okupācijas sekas un 1920.gada Miera līguma pārkāpums [..]."[663]

"[..] Vienpusējās interpretatīvās deklarācijas nav starptautiskajās tiesībās plaši izmantots paņēmiens. Mums izdevās atrast trīs precedentus, uz kuriem varētu balstīties, pieņemot šo deklarāciju. 1. Rietumvācija, 1970.gada 12.septembrī, parakstot līgumu ar PSRS, kurā, starp citu, bija teikts, ka abām pusēm nav teritoriālu pretenziju, nodeva PSRS valdībai deklarāciju, ka Rietumvācija turpinās veicināt sava politiskā mērķa - vācu tautas apvienošanas - sasniegšanu. 2. Analogu deklarāciju 1972.gada 21.decembrī Rietumvācijas valdība nodeva VDR valdībai, parakstot pamatlīgumu ar VDR. Abas šīs deklarācijas Rietumvācijas valdībai ļāva saskaņot šos līgumus ar savas konstitūcijas noteikumiem un starptautiskajā apritē, nacionālajās tiesībās un iekšpolitikā neatteikties no Vācijas apvienošanas mērķa. 3. ASV paziņojums par Baltijas valstu aneksijas neatzīšanu, parakstot Helsinku nobeiguma aktu. Visos šajos gadījumos deklarācijas tika iesniegtas pirms parakstīšanas. "Spožā" ideja, ka to varētu darīt pēc parakstīšanas, būtu kas pavisam jauns starptautiskajās tiesībās. Tas būtu arī pretrunā ar elementāru tiesisku loģiku. Tiesiski akti nestājas spēkā ar atpakaļejošu datumu. Parakstot līgumu, mēs nevaram pēc mēneša, gada vai desmit gadiem pateikt, ka mēs ar to tagad domājam pavisam kaut ko citu, nekā parakstīšanas brīdī teicām. Šādai stratēģijai nebūtu nekādu juridisku seku un līdz ar to tā nerisinātu to pretrunu ar Satversmi, kuru valdība centās novērst."[664]

Krievija, reaģējot uz deklarāciju, neuzskatīja, ka šī ir to nesaistoša skaidrojoša deklarācija, bet gan drīzāk, ka šim paziņojumam ir atrunas raksturs, kas paradara Robežlīguma noslēgšanu par bezjēdzīgu. Proti, 2005.gada 28.aprīlī Krievijas Ārlietu ministrija norādīja:

"[..] šādas deklarācijas teksts tik tiešām nozīmē pret Krieviju izvirzītas teritoriālās pretenzijas, [un tas] atņem robežlīgumam starp abām valstīm tā objektu un mērķi. Deklarācija nozīmē Latvijas atteikšanos no robežas noteikšanas, ko Rīga kvalificē tikai kā "robežlīniju", tā ir pretrunā starptautiskajām tiesībām, Helsinku nobeiguma akta par drošību un sadarbību Eiropā principiem, vienošanās par Partnerību un sadarbību starp Krievijas Federāciju un Eiropas Savienību normām. Bez tam tajā tiek norādīts, ka Latvija nesaista šī līguma parakstīšanu ar plašākiem jautājumiem par valsts "nelikumīgas okupācijas" likvidācijas sekām. [..] Līgums par valsts robežu ar Latviju zaudē jebkādu jēgu, ņemot vērā Rīgas vienpusēji izvirzītās prasības. Mēs būsim gatavi parakstīt Līgumu, tikko Latvijas puse atsauks savu nepieņemamo deklarāciju".[665]

---

[663] Pabriks A. Robežlīgums nedrīkst būt "beigta ēzeļa ausis" // Diena, 28.05.2005.
[664] Pabriks A. "Atbildu" // Diena, 16.06.2005.
[665] Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с вопросом СМИ относительно выдвигаемой с латвийской стороны новой увязки подписания Договора о государственной границе (28.05.2005),

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

No Krievijas reakcijas skaidrs, ka nebūt nav viennozīmīgi konstatējams, ka Robežlīgumam pievienotais paziņojums uzskatāms tieši par skaidrojošu deklarāciju. Kā detalizēti analizēts Mārtiņa Paparinska pētījumā, šī konkrētā deklarācija teorētiski varēja būt:

> "[..] interpretatīva deklarācija (Latvijas viedoklis par Robežlīguma interpretāciju, kam Latvija neprasa piekrist), nosacīta interpretatīva deklarācija (Latvijas viedoklis par Robežlīguma interpretāciju, kam Latvija prasa piekrist), atruna (Latvijas mēģinājums mainīt Robežlīguma apjomu vai saturu) vai vispārīgs politisks paziņojums (Latvijas vispārīgs viedoklis, kas nekādi neietekmē Robežlīgumu)."[666]

M.Paparinska pētījumā arī secināts, ka iepriekš citētais A.Pabrika viedoklis par deklarāciju reto piemērošanu starptautiskajās tiesībās nav gluži pareizs. Interpretatīvās deklarācijas ir vismaz tikpat senas kā daudzpusējie starptautiskie līgumi; par pirmo deklarāciju tiek uzskatīta Apvienotās Karalistes deklarācija pie 1815.gada Vīnes kongresa nobeiguma akta. Interpretatīvās deklarācijas tiek lietotas tikpat plaši kā atrunas.[667]

Tāpat, nav pamatota arī A.Pabrika kritika par "spožo" ideju (rakstā nav minēts, kas to būtu izteicis), ka skaidrojošo deklarāciju varētu izteikt pēc līguma parakstīšanas. Kā jau augstāk analizēts, skaidrojošās deklarācijas definīcijā atbilstoši STK vadlīnijām atšķirībā no atrunas definīcijas, nav iekļauta norāde par deklarācijas izteikšanas laika periodu – pirms vai pēc līguma parakstīšanas, ratificēšanas, u.tml. Nav tāda jēdziena kā "novēlota deklarācija" atšķirībā no "novēlotas atrunas", kas aplūkota STK Vadlīniju 2.3.1.punktā. Skaidrojošo deklarāciju pati jēga, atšķirībā no atrunām, ir nemainīt pienākuma apjomu vai saturu, bet tikai izskaidrot valsts izpratni par to. Tādēļ, Atbilstoši STK Vadlīniju komentāriem, principā deklarācijas var izdarīt jebkurā brīdī, pirms vai pēc parakstīšanas vai ratifikācijas, jo to izdarīšana neietekmē pienākumu, un tāpēc definīcijā temporālais elements, atšķirībā no atrunas, netiek iekļauts.[668] Jāatzīst gan, ka atbilstoši STK Vadlīniju komentāriem, dažkārt divpusējos līgumos pastāv prakse izdarīt deklarācijas pirms līguma ratifikācijas, lai ļautu otrai pusei formulēt savu viedokli. Tajā pašā laikā STK secina, ka, lai arī prakse norāda uz šādu tendenci, viss ir atkarīgs no pušu vēlmēm. Deklarācijas mērķis varētu būt "vienkārši informēt partneri par saturu un

---

citēts pēc tulkojuma, kas publicēts: Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.

[666] Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.

[667] Third Report on reservations to treaties of Special Rapporteur Mr. Alain Pellet (1998), U.N. Doc. A/CN.4/491 Add. 4, p.3 *http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/193/82/PDF/N9819382.pdf?OpenElement* (aplūkots 04.10.2009).

[668] STK Vadlīniju komentāri, Reservations to Treaties // Report of the International Law Commission on the work of its fifty-first session, 3 May - 23 July 1999, Official Records of the General Assembly, Fifty-fourth session, Supplement No.10, Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/A_54_10.pdf* (aplūkots 07.10.2009) (**STK Vadlīniju komentāri**), p.101.

apjomu, ko deklarētājs piešķir līguma normām bez vēlēšanās uzspiest savu interpretāciju partnerim, un šādā gadījumā [..] deklarācijas var tikt izdarītas jebkurā laikā".[669]

Attiecīgi, M.Paparinska pētījumā izvirzīta tēze, ka tā laika ārlietu ministra komentārs par iespējamo deklarācijas izdarīšanas laiku balstās kļūdainā deklarācijas institūta izpratnē un no tā nevar atvasināt Latvijas valsts pozīciju.[670] Tādējādi Robežlīguma skaidrojošās deklarācijas gadījums ilustrē nepieciešamību Latvijai izstrādāt vienotu regulējumu attiecībā uz skaidrojošo deklarāciju jēgu, nozīmi un to izteikšanas noteikumiem.

Secinājumu par Robežlīgumam pievienotās skaidrojošās deklarācijas statusu un nozīmi izteica arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Ineta Ziemele:

> "Valdības pieņemtā vienpusējā deklarācija nepasaka neko jaunu, tā ir Latvijas gadu garumā uzturētās pozīcijas sintēze un nav saistoša otrai līgumslēdzējai pusei. Tā ir vienpusējā interpretācijas deklarācija, tā nav atruna, kā bieži tiek nepareizi apgalvots. Atšķirībā no atrunas vai interpretācijas deklarācijām ar nosacījumiem Latvijas pusei nav nodoma grozīt saskaņotā līguma pantus. Latvija labā ticībā pauž savu šo pantu izpratni. Ir grūti iedomāties, un neviens to nav parādījis, kā šī deklarācija traucētu līguma izpildi, kas tikai apstiprina reālajā dzīvē jau notiekošas lietas."[671]

Ievērojot iepriekš aplūkotos jau pastāvošos doktrīnas avotus par Robežlīguma ietvaros izteikto skaidrojošo deklarāciju, šī pētījuma robežās šī deklarācija vairāk detalizēti analizēta netiks. Nobeigumā vien jānorāda, ka visbeidzot Latvijas valdība, izdodot rīkojumu par Robežlīguma parakstīšanu, atzina 2005.gada 26.aprīļa rīkojumu par deklarācijas apstiprināšanu par spēku zaudējušu.[672]

6.3.2. Vienota un visu nepieciešamo iestāžu intereses atspoguļojoša atrunu un interpretatīvo deklarāciju formulēšanas procedūra.

Būtu vēlams, ja Latvijas normatīvais regulējums paredzētu vienotu atrunu un interpretatīvo (skaidrojošo) deklarāciju formulēšanas procedūru. Šobrīd šo procedūru vispārīgi nosaka tikai Vīnes līgumtiesību konvencijas 23.pants:

> "1. Atruna, atrunas akceptēšana vai iebildums pret atrunu jāizsaka rakstveida formā un jāpaziņo līgumslēdzējām valstīm un citām valstīm, kuras ir tiesīgas kļūt par līguma dalībnieku.

---

[669] STK Vadlīniju komentāri, pp.124-125.
[670] Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.
[671] Dr.iur. Ineta Ziemele. Piezīmes pie sagatavotā lēmuma projekta// Jurista Vārds, Nr.5 (458) 30.01.2007.
[672] Ministru kabineta 19.03.2007 Rīkojums nr. 151 "Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projekta par Latvijas un Krievijas valsts robežu parakstīšanu". Latvijas Vēstnesis , 20.03.2007, nr. 47.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

2. Ja atruna ir veikta, parakstot līgumu ar noteikumu par tā ratificēšanu, pieņemšanu vai apstiprināšanu, tad valstij, kas veikusi atrunu, izsakot piekrišanu līguma saistošam raksturam, atrunu nepieciešams formāli apstiprināt. Tādā gadījumā tiek uzskatīts, ka atruna ir veikta apstiprināšanas dienā.

3. Atrunas akceptēšanas vai iebilduma pret atrunu apstiprinājums, ja atruna veikta pirms tās apstiprināšanas, nav nepieciešams.

4. Atrunas vai iebilduma pret atrunām atsaukums veicams rakstveida formā."

Taču šie procedūras noteikumi nekādā veidā neregulē atrunu izteikšanu no nacionālo tiesību viedokļa.

Šāda konkrēta nacionālā procedūra būtu vēlama arī no tā viedokļa, lai pirms atrunu veikšanas tiktu veikta iepriekšēja pārbaude, vai atruna ir pieļaujama. Vispirms, ir jāpārbauda, vai konkrētais starptautiskais līgums vispār neizslēdz atrunu vai konkrēta veida atrunu izdarīšanas iespēju (Vīnes līgumtiesību konvencijas 19.panta (a) un (b) apakšpunkti). Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 64.pants nepieļauj veikt vispārēja rakstura atrunas.

Taču, ja arī līgums nesatur nekādus noteikumus attiecībā uz atrunu, tad atbilstoši ANO Starptautiskās tiesas konsultatīvajam atzinumam Genocīda lietā, atrunu var izdarīt, ja tā ir saskaņā ar starptautiskā līguma priekšmetu un mērķi.[673] Veicot argumentu *a contrario*, atrunu nedrīkst izdarīt, ja atruna ir pretrunā ar līguma priekšmetu un mērķi (Vīnes līgumtiesību konvencijas 19.panta (c) apakšpunkts).

Šāda visai liberāla attieksme pret atrunu izdarīšanas iespējām un atkāpšanās no agrākā vienprātības noteikuma ilustrē arī faktu, ka kopš ANO darbības sākumiem daudzi starptautiski līgumi ir tikuši plānoti kā patiešām universālas konvencijas ar mērķi iesaistīt pēc iespējas vairāk valstu. It īpaši tāda rakstura līgumiem kā Genocīda konvencija ir svarīgi, lai to dalībvalstis būtu vairums pasaules valstu. Tādēļ arī Vīnes līgumtiesību konvencija iekļāva Genocīda lietā paredzēto principu, ka atrunas var izdarīt, ja vien tās nav pretrunā ar līguma priekšmetu un mērķi.[674] Vienprātības princips ir paredzēts tikai Vīnes līgumtiesību konvencijas 20.panta otrā daļā, kad tas pamatots ar ierobežotu sarunu vedošo valstu skaita un kad no līguma priekšmeta un mērķiem skaidrs, ka ir būtiski, lai visas valstis pilnībā piekristu līguma saistošajam raksturam.

Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 20.panta ceturtās daļas (c) punktam, rīcība, ar kuru valsts izsaka piekrišanu līguma saistošam raksturam, vienlaikus izsakot atrunu, stājas spēkā, tiklīdz vismaz viena no līgumslēdzējām valstīm akceptējusi atrunu. Proti, daudzpusēja starptautiska līguma gadījumā, ja Latvija pievienojas līgumam, izsakot atrunu, tad pietiek, ka kaut viena valsts pieņem šo atrunu, lai Latvija tiktu uzskatīta par šī līguma dalībvalsti (ja vien pats līgums neparedz citādi).

---

[673] Reservations to the Convention of Genocide, Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1951, p. 15, p.24.
[674] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.826.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Jāatzīmē, ka starptautiskajās tiesībās nav vienprātības, vai līguma priekšmetam un mērķim pretēju atrunu nepieļaujamība ir juridiska rakstura noteikums, kura sekas būtu, ka citas valstis *nevar* piekrist vienas valsts izdarītai šāda veida atrunai. Ir arī viedoklis, ka līguma priekšmetam un mērķim pretēju atrunu nepieļaujamība ir tikai doktrināls noteikums, pēc kura citas valstis var vadīties, vai atrunai piekrist vai ne, bet principā valstīm ir rīcības brīvība pieņemt arī līguma priekšmetam un mērķim pretēju atrunu. Proti, Vīnes līgumtiesību konvencijas 20.pants neparedz ierobežojumus valstu tiesībām sniegt piekrišanu citas valsts izdarītai atrunai. Tomēr pareizāk būtu apskatīt Vīnes līgumtiesību konvencijas 19.panta (c) apakšpunktu kā normu ar objektīvu saturu, līdzīgi kā 19.panta (a) un (b) apakšpunktu, un izslēgt iespēju pieņemt līguma mērķim pretējas atrunas, līdzīgi kā nav iespējams pieņemt tieši aizliegtas atrunas. STK vadlīniju 3.3. punkts atbilst šai pozīcijai:

> "Atruna, kas ir formulēta neņemot vērā līguma normās paredzēto aizliegumu vai neņemot vērā neatbilstību līguma priekšmetam un mērķim, ir nepieļauma, un nav nepieciešams īpaši nošķirt šīs nepieļaujamības sekas."[675]

Ne Vīnes līgumtiesību konvencija, ne tiesas atzinums Genocīda lietā tuvāk nepaskaidro, kas būtu saprotams ar pretrunām ar starptautiska līguma priekšmetu un mērķi, izvērtējot atrunu pieļaujamību. STK vadlīniju 3.1.5. punkts piedāvā šādu skaidrojumu:

> "Atruna ir pretrunā ar līguma priekšmetu un mērķi, ja tā ietekmē tos līguma būtiskos elementus, kas ir nepieciešami tā vispārējai nozīmei, tā, ka atruna vājina līguma *raison d'être*."

Vadlīniju 3.1.6.punkts iesaka, kā noteikt līguma priekšmetu un mērķi:

> "Līguma priekšmets un mērķis ir jānosaka labā ticībā, ņemot vērā līgumā lietotos terminos to kontekstā. Var ievērot it īpaši arī līguma nosaukumu, līguma sagatavošanas darbus un tā noslēgšanas apstākļus, un, ciktāl piemērojams, arī līguma pušu tālāko praksi."

Attiecībā uz skaidrojošo deklarāciju izteikšanas procedūru un ierobežojumiem, nav tik noteikta regulējuma kā attiecībā uz atrunām. Taču svarīgākais ir spēt nošķirt, vai konkrētais paziņojums ir atruna vai skaidrojoša deklarācija. Ja paziņojums patiešām ir skaidrojoša deklarācija, tātad bez tiesiskām sekām, šis paziņojums varētu arī nebūt tieši saistīts ar līguma priekšmetu un mērķi.

Lai nodrošinātu vienotu atrunu un skaidrojošo deklarāciju izteikšanas procedūru, būtu vēlams, ka atrunas vai skaidrojošās deklarācijas projekts tiktu iesniegts iepriekšējai izskatīšanai Ārlietu ministrijas atbildīgajai nodaļai, kas veic izvērtējumu, vai konkrētais paziņojums attiecīgā līguma kontekstā ir pieļaujams.

---

[675] International Law Commission. Report on the work of its sixty-first session (4 May to 5 June and 6 July to 7 August 2009), General Assembly Official Records, Sixty-fourth Session, Supplement No. 10 (A/64/10). Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2009/2009report.htm* (aplūkots 04.10.2009) 3.3 punkts..

6.3.3. Piemērotākā instrumenta izvēle.

Lai Latvija varētu sekmīgi īstenot savas tiesības vajadzības gadījumā veikt atrunas vai izteikt skaidrojošas deklarācijas, ir jāapzinās kritēriji, kā nošķirt šos instrumentus vienu no otra, jo, kā jau augstāk minēts, katram ir atšķirīgas tiesiskās sekas.

Skaidrojošās deklarācijas ir atrunām ļoti tuvi tiesiski instrumenti. Gan skaidrojošās deklarācijas, gan atrunas ir valsts vai starptautiskās organizācijas vienpusējs paziņojums par līgumu vai kādu tā normu. Skaidrojošās deklarācijas atšķirībā no atrunām nav definētas Vīnes konvencijā, tādēļ visvieglāk būtu par skaidrojošām deklarācijām uzskatīt tos vienpusējos paziņojumus par līguma apjomu vai saturu, kas nav atrunas. Taču tas būtu pārāk vienkāršoti, jo pastāv arī citi vienpusēji paziņojumi par līgumu, kas nav ne atrunas, ne deklarācijas, piemēram, vispārīgi politikas paziņojumi.[676] Tāpat, no vienkāršām skaidrojošām deklarācijām arī jānošķir nosacītas skaidrojošās deklarācijas (*conditional interpretative declarations*).

STK Vadlīniju 1.3.punkts norāda, ka vienpusēja paziņojuma raksturs, proti, vai tas ir skaidrojošā deklarācija vai atruna, jānosaka pēc tiesiskajām sekām, ko tas rada. Kā paskaidrots STK vadlīniju 1.3.punkta komentārā:

> "[..] vienpusējs paziņojums būtu atruna, ja tā mērķis ir izslēgt vai mainīt līguma normas tiesisko iedarbību attiecībā uz tā izdarītāja valsti vai starptautisko organizāciju; un vienpusējs paziņojums būtu skaidrojoša deklarācija, ja tā mērķis ir precizēt vai izskaidrot saturu vai apjomu, ko deklarētājs piešķir līgumam vai atsevišķām tā normām".[677]

Citiem vārdiem sakot, atrunas mērķis ir izmainīt no līguma izrietošo pienākumu, bet deklarācijas mērķis ir, neko nemainot, paskaidrot valsts izpratni par šo pienākumu. Kā jau viegli iedomāties, ir diezgan grūti novilkt robežu starp pienākuma izmainīšanu un pienākuma izskaidrošanu, it īpaši tāpēc, ka noteicošais ir nevis paziņojuma nosaukums, bet tiesiskās sekas (praktiskā problēma ir tā, ka valstis savas *de facto* atrunas iesniedz kā skaidrojošās deklarācijas tajos gadījumos, kad atrunas ir aizliegtas).[678]

Īpašs skaidrojošo deklarāciju veids ir nosacītā skaidrojošā deklarācija, ko STK Vadlīniju 1.2.1.punkts definē šādi:

> "Vienpusējs valsts vai starptautiskas organizācijas paziņojums, parakstot, ratificējot, formāli apstiprinot, pieņemot, piekrītot vai pievienojoties līgumam, vai valstij veicot paziņojumu par līguma pārņemšanu pēctecības ceļā, ar kuru valsts vai starptautiskā organizācija padara savu

[676] Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.
[677] STK Vadlīniju komentāri, p.107.
[678] Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

piekrišanu tikt saistītai ar līgumu nosacītu ar šī līguma vai tā konkrētu normu specifisku interpretāciju, ir uzskatāms par nosacītu skaidrojošu deklarāciju."

Proti, atšķirībā no vienkāršas skaidrojošas deklarācijas, šajā gadījumā valsts nevis vienkārši sniedz savu skaidrojumu par līgumu, bet gan padara šo skaidrojumu par nosacījumu, lai tā vispār saistītos ar konkrēto līgumu.[679]

Tiesību doktrīnā ir minēts arī tāds instruments kā "kvalificēta" skaidrojoša deklarācija, kas varētu tikt īpašos apstākļos uzskatīta par atrunu, tomēr tās tiesiskās sekas nav skaidras.[680]

Tādējādi, ievērojot, ka starp atrunām un skaidrojošām deklarācijām atrodas arī tāds tiesību institūts kā nosacīta skaidrojoša deklarācija, nošķīruma veikšana var būt sarežģīta.

Metode, kā veikt nošķīrumu, ir piedāvāta STK Vadlīniju 1.3.1.punktā:

"Lai noteiktu, vai valsts vai starptautiskas organizācijas izteikts vienpusējs paziņojums par līgumu ir atruna vai skaidrojoša deklarācija, šis paziņojums ir jāiztulko labā ticībā saskaņā ar lietoto vārdu parasto nozīmi, attiecīgā līguma kontekstā. Jāņem vērā arī šīs valsts vai starptautiskās organizācijas nodoms brīdī, kad paziņojums tika izteikts."

1.3.2.punkts papildina, ka norādi uz valsts nodomu var dot paziņojuma nosaukums un lietotie termini. Ja skaidrojoša deklarācija ir izteikta pie divpusēja līguma un otra puse šo skaidrojumu ir pieņēmusi, tad tas veido autoritatīvo šī līguma interpretāciju.[681]

Starptautiskās tiesībās piemērs, kā veicama atrunas nošķiršana no skaidrojošas deklarācijas, atrodams šķīrējtiesas spriedumā Anglijas – Francijas kontinentālā šelfa lietā.[682] Šajā lietā šķīrējtiesa izskatīja strīdu starp Lielbritāniju un Franciju, kurā Lielbritānija apstrīdēja Francijas izdarīto atrunu pie Ženēvas 1958.gada konvencijas par kontinentālo šelfu 6.panta. Francijas atruna paredzēja, ka konvencijas taisno bāzes līniju princips netiek attiecināts uz "īpašu apstākļu" zonām, ko noteikusi Francijas valdība). Lielbritānija uzskatīja, ka šis paziņojums ir tikai skaidrojoša deklarācija, kam nav tiesiski saistoša spēka. Šķīrējtiesa tomēr uzskatīja, ka, lai gan šai atrunai ir skaidrojoši elementi, kopumā tā veido īpašu nosacījumu, kuram Francija pakļauj konvencijas 6.pantā noteiktā robežu novilkšanas režīma ievērošanu. Tas bija kas vairāk nekā vienkārši skaidrojums, jo, lai Francija būtībā pieprasīja, lai citas valstis ievēro tās noteikto "īpašo apstākļu" zonu izņēmumu. Tādējādi šī paziņojuma mērķis bija

[679] STK Vadlīniju komentāri, p.104.
[680] Document A/CN.4/470. First report on the law and practice relating to reservations to treaties, by Mr. Alain Pellet, Special Rapporteur. Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_470.pdf* (aplūkots 08.10.2009).
[681] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.825.
[682] Anglo – French Continental Shelf Case (First Decision), UK Command Papers 7438 (1979), 54 ILR, p.6.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

izslēgt vai grozīt noteiktas līguma normas tiesiskās sekas attiecībā uz paziņojošo valsti, un tādējādi tā bija atruna.[683]

Eiropas Cilvēktiesību tiesa veica atrunas nošķīrumu no skaidrojošas deklarācijas *Belilos* lietā.[684] Šveice, ratificējot Eiropas cilvēktiesību konvenciju, bija izdarījusi divas atrunas un divas skaidrojošas deklarācijas, tajā skaitā, par konvencijas 6.panta pirmo daļu (tiesības uz taisnīgu tiesu), norādot, ka šo tiesību vienīgais mērķis ir nodrošināt pilnīgu tiesu varas kontroli pār valsts pārvaldes iestāžu darbībām. *Belilos* lietā tika izskatīts strīds, vai Šveices regulējums, ka Lozannas policijas lēmumus var pārsūdzēt Vodas kantona tiesai, kura tomēr nevar izskatīt lietu pēc būtības, ir pretrunā ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas 6.pantu, ievērojot Šveices izdarīto skaidrojošo deklarāciju. Tiesa, aplūkojot deklarācijas mērķi, secināja, ka deklarācija cenšas izvairīties no sekām, ko Šveices tiesu sistēmai radītu tiesību uz pieeju tiesai plaša interpretācija. Izsakot šo deklarāciju, Šveice centās kvalificēt jeb samazināt konvencijas ietekmi uz savu tiesību sistēmu. Tādējādi, pēc būtības šim paziņojumam bija atrunas raksturs.[685] Šāda tiesas secinājuma rezultāts bija, ka Šveices paziņojums nebija saistošs, jo Eiropas cilvēktiesību konvencijas 64.pants aizliedz vispārēja rakstura atrunas.

Latvijas tiesību doktrīnā atrunas un skaidrojošas deklarācijas nošķiršanas metodes piemērs atrodams M.Paparinska pētījumā par Robežlīguma sakarā izteikto 2005.gada 26.aprīļa valdības deklarāciju. Analīzes rezultātā secināts:

> "[..] Deklarācija faktiski satur trīs veidu tiesiskus dokumentus: vispārīgu politikas paziņojumu par Latvijas un Krievijas attiecībām, vienkāršu interpretatīvu deklarāciju attiecībā uz jautājumiem, ko neskar Robežlīgums, un (visdrīzāk) arī atrunu par Robežlīguma ierobežoto iedarbību."[686]

Tā kā 2005.gada 26.aprīļa valdības deklarācija ar 2007.gada 19.marta valdības rīkojumu tika atsaukta, tā vairs nebija aktuāla, noslēdzot Robežlīgumu 2007.gadā.

Taču Satversmes tiesai Robežlīguma lietā tomēr nācās veikt Latvijas izteikta vienpusēja paziņojuma analīzi. Proti, Saeimas pieņemtā Robežlīguma ratifikācijas likuma 1.pantā tika noteikts, ka Robežlīgums "[..] tiek pieņemts un apstiprināts, ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu".[687] Pieteikuma iesniedzēji Satversmes tiesā cita starpā lūdza atzīt šo ratifikācijas likuma 1.panta atsauci par neatbilstošu Latvijas PSR Augstākās padomes 1990.

---

[683] Anglo – French Continental Shelf Case (First Decision), UK Command Papers 7438 (1979), pp.41-43; 54 ILR, pp.42-50.
[684] Lieta *Belilos pret Šveici*. European Court of Human Rights, Series A, No.132.
[685] Belilos pret Šveici, paras.18-22.
[686] Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris (sk. raksta 3.2. (b) sadaļu).
[687] Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu: LR likums, Latvijas Vēstnesis , 29.05.2007, nr. 85.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

gada 4. maija deklarācijas "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" (**Neatkarības deklarācija**) preambulai un 9. punktam.[688]

Analizējot apstrīdēto normu, Satversmes tiesa norādīja, ka Saeimas izdarītā atsauce Ratifikācijas likuma 1. pantā atšķiras no Robežlīguma preambulas (Ratifikācijas likums atsaucas tikai uz robežu nemainības principu, bet preambula atsaucas uz ANO un EDSO principiem kopumā). "Pēc Satversmes tiesas ieskata, tas varētu liecināt par Saeimas nolūku radīt iespēju atšķirīgai šā līguma normu interpretācijai."[689] Tālāk tiesa analizēja atrunas un skaidrojošas deklarācijas izpratni starptautiskajās tiesībās. Attiecībā uz atrunu tiesa, citējot STK, īpaši uzsvēra atrunas substantīvo un formālo elementu, proti:

> "Atrunas substantīvais elements ir valsts vēlme izslēgt vai grozīt noteiktu līguma normu vai tās juridiskās sekas. Savukārt atrunas formālais elements ir tās izdarīšanas procedūra, proti, atruna ir vienpusējs paziņojums, kas tiek pausts brīdī, kad valsts izsaka piekrišanu būt saistītai ar līgumu."[690]

Tālāk Satversmes tiesa izvērtēja Ratifikācijas likuma 1.punkta atsauces mērķi:

> "Jebkurš vienpusējs valsts paziņojums par veidu, kādā tā iecerējusi ieviest līgumu kopumā, ir vērtējams kā līgumam pievienota atruna. Tas nozīmē, ka ikvienam šādam paziņojumam jābūt izdarītam, ievērojot starptautiskajās tiesību normās noteikto procedūru, un jāatbilst konkrētā līguma objektam un mērķim.[691]
>
> Ratifikācijas likuma 1. pantā izdarītā atsauce uz robežu nemainības principu sašaurina Robežlīguma preambulu, kas atsaucas uz ANO un EDSO principiem.
>
> **Pēc Satversmes tiesas ieskata, šādai atsaucei Ratifikācijas likuma 1. pantā varētu būt atrunas efekts.**"[692]

Proti, Satversmes tiesa uzskatīja, ka atsauce ir atruna, nevis skaidrojoša deklarācija, tādēļ, ka tās mērķis ir nevis *paskaidrot* preambulu, bet gan *sašaurināt* to. Tādējādi, tās mērķis ir tuvāks atrunas, nevis skaidrojošas deklarācijas būtībai. Satversmes tiesas secinājuma pareizība nav acīmredzama. No apstākļa, ka Saeima īpaši atzīmēja vienu no principu kopas, uz ko atsaucās Robežlīguma preambula, nebūt neizriet, ka Latvija izslēgtu pārējo principu nozīmību, attiecināmību vai lomu līguma interpretācijā.

---

[688] Satversmes tiesas spriedums 2007. gada 29. novembrī lietā Nr. 2007-10-0102 (**Robežlīguma lieta**), 5.punkts.
[689] Robežlīguma lieta, 77.punkts.
[690] Yearbook of the International Law Commission, 1998, Volume 1, United Nations, A/CN.4/SER.A/1998, p. 162, citēts no Robežlīguma lietas, 77.2.punkts.
[691] Yearbook of the International Law Commission, 1998, Volume 1, United Nations, A/CN.4/SER.A/1998, p. 203.
[692] Robežlīguma lieta, 77.3.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

No atrunu un skaidrojošo deklarāciju nošķīruma viedokļa ir interesanti aplūkot arī Latvijas praksi attiecībā uz Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kas tika parakstīta jau 1995.gadā, bet ratificēta tikai 2005.gadā.[693] Ratifikācijas likums ietver šādas normas:

> "2.pants. Latvijas Republika paziņo, ka termins "nacionālās minoritātes", kas nav definēts Konvencijā, Konvencijas izpratnē nozīmē Latvijas pilsoņus, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt un attīstīt savu kultūru, reliģiju vai valodu. Personas, kas nav Latvijas vai citas valsts pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijas Republikā, nepieder nacionālajai minoritātei Konvencijas izpratnē [..].
>
> 3.pants. Latvijas Republika paziņo, ka Konvencijas 10.panta otro daļu tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu.
>
> 4.pants. Latvijas Republika paziņo, ka Konvencijas 11.panta trešo daļu tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu."

Eiropas Padomes depozitārijā minētie paziņojumi ir reģistrēti kā deklarācijas, nevis kā atrunas.[694] Ja aplūkojam konkrētās konvencijas normas, par kurām izdarīti paziņojumi, tad jāatzīst, ka šīs normas nesatur precīzu beznosacījumu pienākumu veikt noteiktas darbības, bet gan tieši pieļauj dalībvalstīm pildīt šos noteikumus, "savu tiesību sistēmu" ietvaros (11.panta trešā daļa) vai "savu iespēju robežās" (10.panta otrā daļa). Tādējādi jāpiekrīt, ka Latvija ar šiem paziņojumiem faktiski nesamazina vai negroza konvencijas normas (tātad, neveic atrunas), bet gan tikai paskaidro šo normu izpratni (skaidrojošā deklarācija). Tajā pašā laikā, atsauce uz "citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu" neļauj precīzi identificēt jēgu, ko Latvija ir vēlējusies piešķirt šai deklarācijai.

Ievērojot aplūkotās metodes, kā veikt nošķīrumu starp atrunu un skaidrojošo deklarāciju, arī katrā atsevišķā gadījumā ir jāizvēlas piemērotākais instruments, ko valstij izmantot, izsakot kādus paziņojumus par konkrētu starptautisko līgumu. Jāizvērtē, kāds ir šī paziņojuma mērķis – vai paskaidrot savu izpratni par līgumu, nekādi ietekmējot tā piemērošanu – tādā gadījumā tā būs skaidrojoša deklarācija, vai arī izslēgt vai grozīt kādu līguma normu piemērošanu – atruna, vai arī padarīt savu līguma skaidrojumu par saistošu pārējām līguma pusēm – nosacīta skaidrojoša deklarācija.

---

[693] 26.05.2005. likums "Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību". Latvijas Vēstnesis, 85 (3243), 31.05.2005.

[694] Sk. *http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=1&DF=4/11/2008&CL=ENG* (aplūkots 08.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6.3.4. Vienota iebildumu formulēšanas procedūra.

Latvijai ir tiesības piekrist vai arī iesniegt iebildumus par kādas citas valsts izteiktu atrunu starptautiskā līgumā, kura puse ir arī Latvija. Iebildumus var izteikt jebkāda iemesla dēļ un nav nepieciešams tos īpaši paskaidrot vai pamatot. Iebildumu formulēšanas procedūra ir jāaplūko kontekstā ar atrunas sekām. Pamatprincipi ir noteikti Vīnes līgumtiesību konvencijas 20.panta ceturtajā daļā, 21. un 22.pantā.

Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 20.panta ceturtās daļas (a) un (b) punktiem, citas līgumslēdzējas valsts akceptēta atruna padara atrunu veikušo valsti par līguma dalībnieku attiecībā pret valsti, kas atrunu akceptējusi, bet citas līgumslēdzējas valsts iebildums pret atrunu nekavē līguma stāšanos spēkā starp valsti, kas izteikusi iebildumu, un valsti, kas veikusi atrunu, izņemot gadījumu, kad valsts, kas izteikusi iebildumu, tieši paziņo par pretējo.

Atrunu un iebildumu juridiskās sekas nosaka Vīnes līgumtiesību konvencijas 21.pants:

> "1. Atrunas, kas veiktas attiecībā pret citu dalībnieku [..]:
>
> a) izmaina atrunu veikušai valstij attiecības ar citiem līguma dalībniekiem, uz kuriem attiecināma atruna, atrunas darbības ietvaros;
>
> b) izmaina šos noteikumus tādā pašā mērā arī otram dalībniekam tā attiecībās ar atrunu veikušo valsti.
>
> 2. Atrunas neizmaina līguma noteikumus citiem līguma dalībniekiem *inter se*.
>
> 3. Ja valsts, izsakot iebildumu pret atrunu, neiebilst pret līguma spēkā stāšanos starp sevi un valsti, kas veikusi atrunu, tad noteikumi, attiecībā uz kuriem ir veikta atruna, netiek piemēroti attiecībā uz šīm valstīm veiktās atrunas apmērā."

Jāatceras arī 20.panta piektajā daļā iekļautā norma, kas paredz, ka, ja vien līgums neparedz pretējo, tad tiek pieņemts, ka atrunu ir pieņēmusi valsts, kas divpadsmit mēnešu laikā pēc paziņojuma par šo atrunu (vai kopš datumu, kad tā piekrita saistīties ar līgumu) nav izteikusi iebildumus pret atrunu.

No minētajām normām izriet, ka gadījumā, ja Latvija uzskata citas valsts izdarītu atrunu par nepieņemamu, ir jāizsaka iebildums divpadsmit mēnešu laikā no šīs atrunas formulēšanas brīža vai no brīža, kad Latvija piekritusi saistīties ar līgumu, ja vien līgums neparedz citādu kārtību. Turklāt, izsakot iebildumu, ir arī jāpaziņo, vai Latvija iebilst pret līguma spēkā stāšanos starp sevi un atrunu veikušo valsti.

Starptautiskajās tiesībās ir vairāki piemēri, kā atrunas izdarīšana izmaina valstu attiecības līguma regulētajā jomā. Piemēram, Lībija veica atrunu pie 1961.gada Vīnes konvencijas par diplomātiskajiem sakariem, nosakot, ka Lībija drīkst pārmeklēt diplomātisko pastu un pieprasīt to nosūtīt atpakaļ uz

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

izcelsmes valsti. Tā kā Lielbritānija neizteica iebildumus pret šo atrunu, arī Lielbritānija atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 21.panta pirmajai daļai tāpat varēja apieties ar Lībijas diplomātisko pastu.[695]

Savukārt Vīnes līgumtiesību konvencijas 21.panta trešās daļas normas piemērošanu ilustrē jau aplūkotais šķīrējtiesas spriedums Anglijas – Francijas kontinentālā šelfa lietā. Šajā lietā šķīrējtiesa atzīmēja, ka Francija izteica atrunu pie 1958.gada Ženēvas konvencijas par kontinentālo šelfu, bet Lielbritānija izteica pret to iebildumus. Šis fakts nepadara konvenciju starp pusēm nepiemērojamu pilnībā, kā uzskata Francija, kā arī nepadara konvenciju par pilnībā piemērojamu, kā uzskata Lielbritānija, bet gan padara par nepiemērojamu starp pusēm 6.pantu veiktās atrunas apjomā.[696]

Grūtāks jautājums ir noteikt, kādas ir juridiskās sekas tādai atrunai, kas ir pretrunā ar līguma priekšmetu un mērķi vai arī citādā veidā nepieļaujamai atrunai. Kā jau augstāk aplūkots, šādās situācijas atbilde un valstu prakse ir neviennozīmīga.[697] Skaidrākas tendences vērojamas vienīgi attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem cilvēktiesību aizsardzību jomā. Iepriekš apskatītajā *Belilos* lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka Šveices izdarītā atruna nav spēkā un Eiropas cilvēktiesību konvencijas 6.pants Šveicei ir saistošs pilnībā.[698] Pie līdzīga secinājuma tiesa nonāca *Loizidou* lietā. Tiesa analizēja, vai ir spēkā Turcijas izdarītā atruna par konvencijas 25. un 26.pantu (iepriekšējā redakcijā) teritoriālo ierobežojumu, tādējādi ierobežojot komisijas un tiesas kompetenci. Tiesa atzina, ka šādu atrunu konvencija nepieļauj, un ņemot vērā konvencijas īpašo cilvēktiesību aizsardzības raksturu, jāpieņem, ka tā ir saistoša Turcijai pilnībā.[699]

Jāatzīst, ka šāda Eiropas Cilvēktiesību tiesas pieeja var tikt uzskatīta par pretrunā esošo Vīnes līgumtiesību konvencijai, jo, atbilstoši konvencijas 20.panta ceturtās daļas (c) punktam atrunu izdarījusī valsts, ja atruna netiek pieņemta ne no vienas citas valsts, nav saistīta ar šo līgumu. Arī STK ir norādījusi, ka tieši atrunu izdarījusī valsts ir tā, kas ir tiesīga izlemt, kā rīkoties, ja tās atruna tiek uzskatīta par nepieļaujama, un šai valstij ir tiesības vai nu grozīt vai atsaukt atrunu, vai arī atkāpties no līguma.[700]

Rezumējot, attiecībā uz tādām atrunām, kas ir pretrunā ar līguma priekšmetu un mērķi, pastāv divi tiesību doktrīnas virzieni: pirmkārt, tā sauktā cilvēktiesību aizstāvju pieeja, kas uzskata, ka nepieļaujamas atrunas gadījumā atruna ir atdalāma un valsts ir saistīta ar līgumu tā, it kā atrunas nebūtu (augstāk aplūkotā Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, arī ANO Cilvēktiesību komitejas

[695] Foreign Affairs Committee, Report on the Abuse of Diplomatic Immunities and Privileges, 1984, pp.23-24.
[696] Anglo – French Continental Shelf Case (First Decision), UK Command Papers 7438 (1979), p.45, 54 ILR, p.52.
[697] M.N.Shaw, International Law, 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.825.
[698] Lieta Belilos pret Šveici. European Court of Human Rights, Series A, No.132.
[699] Lieta *Loizidou (Preliminary Objections*), European Court of Human Rights, Series A. No.310 (1995)., pp.22-9.
[700] Preliminary Conclusions on Reservations to Normative Multilateral Treaties Including Human Rights Treaties in 1997. Report of the ILC on its 49th Session, A/52/10, pp.126-7.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

1994.gada 2.novembra komentārs Nr.24/52[701]), un, otrkārt, klasiskā pieeja, kas balstīta Vīnes līgumtiesību konvencijas piemērošanā visiem starptautiskajiem līgumiem neatkarīgi no to regulēšanas priekšmeta, un ko atbalsta arī STK.[702]

Savukārt attiecībā uz pieļaujamām atrunām, atkarībā no tā, vai Latvija neiebilst vai iebilst citas līguma puses (valsts X.) izdarītai atrunai, ir iespējamas trejādas sekas (iekavās norādīta atsauce uz attiecīgo Vīnes līgumtiesību konvencijas pantu):

(i) Latvija neiebilst: līgums stājas spēkā starp Latviju un valsti X. atrunas izmainītajā apjomā (21.panta pirmās daļas (a) punkts);

(ii) Latvija iebilst: līgums stājas spēkā starp Latviju un valsti X., bet normas, par kurām izdarīta atruna un iesniegts iebildums, nestājas spēkā (21.panta trešā daļa);

(iii) Latvija iebilst, turklāt paziņo, ka līgums ar šādu atrunu nestāsies spēkā: līgums nestājas spēkā starp Latviju un valsti X (20.panta ceturtās daļas (b) punkts).

Aplūkojot Latvijas praksi iebildumu izteikšanā, jāatzīst, ka tā nav īpaši viegli konstatējama, jo ne Ārlietu ministrijas interneta vietnē, ne laikraksta "Latvijas Vēstnesis" uzturētajā bezmaksas datu bāzē *www.likumi.lv* nav apkopota informācija, vai par kādu konkrētu starptautisku līgumu izdarītām atrunām vai deklarācijām Latvija ir izteikusi iebildumus. Šī pētījuma autoriem arī neizdevās atrast publikācijas laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", kur būtu tikuši publicēti Latvijas izteiktie iebildumi. Tas varētu radīt maldīgu priekšstatu, ka Latvija šādas tiesības izteikt iebildumus nav īstenojusi. Tomēr praksē Latvija ir izteikusi iebildumus pret citu valstu izdarītām atrunām vai deklarācijām saistībā ar daudzpusējiem starptautiskiem līgumiem.

Tā, izpētot ANO starptautisko līgumu datu bāzi[703], redzams, ka Latvija ir izteikusi iebildumus pret Sīrijas, Ēģiptes un Bangladešas paziņojumiem saistībā ar Starptautisko konvenciju par cīņu pret terorisma finansēšanu.[704] Par Ēģiptes un Sīrijas izteiktajām atrunām Latvija 2003.gada 30.septembrī izsaka šādus iebildumus:

> "[..] šī atruna vienpusēji ierobežo konvencijas apjomu un tādējādi ir pretrunā ar konvencijas priekšmetu un mērķiem novērst terorisma finansēšanu neatkarīgi no tā avota. Vēl jo vairāk,

[701] CCPR/C/21/Rev.1/ADD. 6; B Simma, 'Reservations to Human Rights Treaties: Some Recent Developments' in *Liber Amicorum Professor Ignaz Seidl-Hohenveldern* (Kluwer Law International, the Hague 1998)

[702] » Droits-de-l'hommisme» et droit international' <http://untreaty.un.org/ilc/sessions/52/french/amado.pdf> acccessed 18.10.2008

[703] International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Declarations and Reservations. Pieejams: *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&lang=en* (aplūkots 09.10.2009).

[704] 26.09.2002. likums "Par Starptautisko konvenciju par cīņu pret terorisma finansēšanu". Latvijas Vēstnesis, 145 (2720), 09.10.2002.

Latvijas valdība uzskata, ka atruna ir pretrunā ar konvencijas 6.pantu, kas nosaka, ka valstis pieņems tādjus pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu, ka kriminālas darbības konvencijas izpratnē nekādos apstākļos netiek attaisnotas ar politiskiem, filosofiskiem, ideoloģiskiem, rasu, etniskiem, reliģiskiem vai citādiem apsvērumiem."[705]

Attiecībā uz visiem iebildumiem Latvija norāda, ka šo iebildumu izteikšana tomēr nekavēs konvencijai stāties spēkā starp Latviju un attiecīgajām valstīm, bet ka atrunu izdarījušās valstis negūs labumu no šīs atrunas.[706] Citētie iebildumi satur atsauci uz Latvijas valdību, kam vajadzētu norādīt, ka lēmumu izteikt šādus iebildumus ir pieņēmis Ministru kabinets. Tomēr ne laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", ne normatīvo aktu informācijas sistēmā nav atrodamas norādes, ka Ministru kabinets par šo jautājumu būtu lēmis. Lēmumā, ar kuru nolemts pievienoties konvencijai, nav nekādas norādes uz nepieciešamību izteikt iebildumus pret citu valstu atrunām vai deklarācijām.[707]

2005.gada 10.novembrī Latvija izteica iebildumus pret Pakistānas deklarāciju pie Starptautiskā pakta par sociālajām, kultūras un ekonomiskajām tiesībām[708], norādot:

"[..] deklarācija satur vispārējas atsauces uz nacionālajām tiesībām, kas padara starptautiskā pakta normas nosacītas ar Pakistānas islamiskās republikas nacionājām tiesībām. Tādēļ Latvijas Republika uzskata, ka šī deklarācija īstenībā ir vienpusējs paziņojums ar mērķi ierobežot starptautiskā pakta piemērošanu un tādējādi tas jāuzskata par atrunu."

Pēc šīs norādes Latvija piebilst, ka uzskata, ka šī atruna tās vispārējā rakstura dēļ nav spēkā, tomēr, ka tas netraucēs uzskatīt, ka pats starptautiskais pakts ir spēkā starp Pakistānu un Latviju, tomēr Pakistānai negūstot labumu no šīs atrunas.[709] Arī par šiem iebildumiem nav atrodams publiski pieejams Ministru kabineta lēmums.

2005.gada 4.oktobrī Latvija izteica iebildumus pret Apvienoto Arābu Emirātu, bet 2006.gada 6.decembrī - pret Omānas un Brunejas atrunām, kas izdarītas pie Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu.[710] Latvija iebilda Omanas atrunai:

---

[705] International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Declarations and Reservations. Pieejams: *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&lang=en* (aplūkots 09.10.2009).

[706] Turpat.

[707] Ministru kabineta 11.12.2001Rīkojums nr. 590 "Par Starptautisko Konvenciju par cīņu pret terorisma finansēšanu". Latvijas Vēstnesis , 14.12.2001, nr. 182.

[708] Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Nav publicēts. Ratificējošais likums: 04.05.1990. deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos".

[709] International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Declarations and Reservations. Pieejams: *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&lang=en#25* (aplūkots 09.10.2009).

[710] 1979.gada Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu. Nav publicēta. Ratificējošais likums: 04.05.1990. deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos".

"Latvijas Republikas valdība uzskata, ka laulāto vienlīdzība ir ļoti svarīgs jautājums un tāpēc nav pieļaujams izņēmums no šīm tiesībām. Vēl jo vairāk, Latvijas Republikas valdība uzskata, ka Omānas sultanāta izdarītās atrunas ir pretrunā ar konvencijas priekšmetu un mērķi, it īpaši ar visu dalībvalstu pienākumu panākt ar visiem nepieciešamajiem līdzekļiem un bez kavēšanās sieviešu diskriminācijas izskaušanu."[711]

Arī attiecībā uz šiem iebildumiem nav atrodamas publiskas norādes Ministru Kabineta sēžu protokolos.

Tādējādi secināms, ka Latvija ir vairākkārt īstenojusi savas tiesības izteikt iebildumus pret citu valstu atrunām un deklarācijām, tātad Latvija apzinās šī instrumenta nozīmi un jēgu. Latvijas pozīcija, kā izriet no iepriekš aplūkotās prakses, ir vairāk tuvāka "progresīvajai" cilvēktiesību perspektīvai nekā "konservatīvajai" Vīnes konvencijas perspektīvai, atzīstot par iespējamu neņemt vērā nepieļaujamas atrunas, uzskatot atrunu iesniegušo līguma pusi par pilnībā saistītu ar attiecīgo līgumu. Vēl jo vairāk, Latvija šādu pozīciju ir attiecinājusi ne tikai uz cilvēktiesību līgumiem, bet arī uz cita rakstura līgumiem (piemēram, saistībā ar cīņu pret terorismu), šķietami uzskatot atrunu neņemšanu vērā par vispārīgi pieņemamu. Lai gan daļa Eiropas valstu seko šādai praksei, tās normatīvā pamatotība ir neskaidra, un, ņemot vērā tās diezgan būtiskās tiesiskās sekas, būtu noderīgi tieši un precīzi nodefinēt Latvijas pozīciju: vai tā uzskata, ka tiesības neņemt vērā nepieļaujamās atrunas izriet no Vīnes līgumtiesību konvencijas, vispārējām paražu tiesībām, cilvēktiesību konvencijām vai (kas šķiet vispārliecinošākais) no speciālām paražu tiesībām, kas ir piemērojamas tikai attiecībā uz tām valstīm, kas tām ir tieši piekritušas.[712]

Neņemot vērā neskaidrību par Latvijas teorētisko pozīciju atrunu jautājumos, neskaidrās nacionālās procedūras dēļ nav skaidrs, kas un kādā kārtībā šos iebildumus var izteikt. Principā, tā kā izteiktie iebildumi atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijai var padarīt kādu konkrētu starptautiska līguma normu par nepiemērojamu attiecībās starp Latviju un atrunu izdarījušo valsti, tad būtu pareizi, ja iebildumus drīkstētu izteikt tikai tās personas, kurām ir tiesības noslēgt starptautiskus līgumus. Tā kā iebildumu izteikšanā nepieciešama elastība un relatīvi ātra reaģēšana (ne ilgāk kā divpadsmit mēnešu laikā), tad nebūtu samērīgi prasīt, lai iebildumus pret citu valstu atrunām ikreiz apstiprina Saeima, pat ja attiecīgo līgumu Saeima ir ratificējusi (taču tiesības apstiprināt iebildumus Saeimai noteikti ir). Tāpat nav nepieciešams, lai Latvijas griba izteikt iebildumus būtu noteikta ārējā normatīvā aktā (piemēram, Ministru kabineta noteikumos), jo ar iebildumiem netiek izmainīta attiecīgā starptautiskā

[711] Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Declarations and Reservations. *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en* (aplūkots 09.10.2009).

[712] Martins Paparinskis, "The concept of reservations and compatibility with the object and purpose of the treaty' in Riga 2008 Conference on Public International Agreements: Theory and Practice" (Conference materials: not published) pp. 27-37.

līguma piemērošana Latvijas tiesību sistēmā. Taču tiesiskās noteiktības interesēs ir nepieciešams, lai Latvijas griba izteikt iebildumus tiktu apstiprināta vismaz ar Latvijas izpildvaras piekrišanu. Proti, būtu vajadzīgs Ministru kabineta lēmums vai rīkojums, turklāt šim tiesību aktam jābūt publiski pieejamam.

6.3.5. Vienota procedūra reakcijas formulēšanai iebilduma gadījumā.

Valstij ir rīcības brīvība, kā reaģēt uz citu valstu iesniegtiem iebildumiem par tās izteiktu atrunu vai skaidrojošu deklarāciju. Valsts tiesības ir uzturēt šo atrunu spēkā, kā arī, atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 22.panta pirmajai daļai, ja līgumā nav noteikts citādi, šo atrunu var atsaukt jebkurā laikā bez pārējo līguma dalībvalstu piekrišanas. Tāpat, jebkurā laikā var atsaukt arī izteiktos iebildumus pret atrunu. Atrunas vai iebildumu atcelšana stājas spēkā attiecībā uz citu līgumslēdzēju valsti pēc tam, kad šī valsts ir saņēmusi šo paziņojumu.

Latvijas tiesību akti neparedz nekādu procedūru, kā rīkoties, ja Latvija ir izteikusi atrunu, bet cita valsts ir izteikusi pret to iebildumus. Ja iebildums ir balstīts viedoklī, ka Latvijas atruna ir nepieļaujamā pretrunā Vīnes līgumtiesību konvencijas 19.pantam, Latvijai būtu nepieciešams labā ticībā izvērtēt iebilduma pamatotību un nepieciešamību un iespēju atteikties no atrunas. Būtu vēlams, ja šāda procedūra pastāvētu, piemēram, Ārlietu ministrijas izdotas instrukcijas formā. Visticamāk, ka jebkādu šādu saņemtu iebildumu jebkurā gadījumā vispirms izvērtētu Ārlietu ministrijas Juridiskais departaments, kam tālāk vajadzētu sniegt ziņojumu institūcijai, kas formulējusi konkrēto atrunu. Kā augstāk apskatīts, atrunu saturs pēc būtības parasti ir iekļauts likumos, ar kuriem tiek ratificēts attiecīgais starptautiskais līgums. Tas nozīmē, ka visbiežāk vispirms likumprojekts ir ticis izskatīts Ministru kabinetā, kas ir apstiprinājis tā tekstu. Tādēļ arī iebildumus uz atrunām vajadzētu sākotnēji izvērtēt Ministru kabineta sēdē. Ārlietu ministrijai būtu jāsagatavo ziņojums par iebilduma raksturu un juridiskajām sekām (proti, kā augstāk aplūkots, iebildums var arī nozīmēt, ka otra valsts iebilst pret līguma spēkā stāšanos kopumā starp Latviju un šo valsti, vai ka otra valsts uzskata, ka līgums ir saistošs pilnībā, neņemot vērā atrunu). Ja Ministru kabinets, izvērtējot iebildumu, lemj, ka būtu lietderīgi atrunu atsaukt vai grozīt, tad šo lēmumu vajadzētu apstiprināt Saeimai, izdarot attiecīgus grozījumus ratifikācijas likumā (pieņemot, ka atrunas saturs ir ticis iekļauts ratifikācijas likumā).

Savukārt, ja Ministru kabinets lemj, ka iebildums nerada vajadzību atrunu atsaukt, tad iebilduma faktu vienkārši vajadzētu pieņemt zināšanai, kā arī padarīt publiski pieejamu. Visefektīvāk to būtu izdarīt, publicējot iebilduma tekstu laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" un attiecīgi pēc tam izvietojot sasaisti starp attiecīgā starptautiskā līguma un iebilduma elektroniskajām versijām normatīvo aktu informācijas sistēmā un bezmaksas tiesību aktu datu bāzē *www.likumi.lv* (pēc tā paša principa, pēc kura šobrīd ir iekļautas sasaistes uz normatīvo aktu grozījumiem un saistītajiem tiesību aktiem).

6.3.6. Atrunu un skaidrojošo deklarāciju statuss Latvijas tiesību sistēmā.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kā augstāk norādīts, tad atrunas parasti saturiski tiek iekļautas ratifikācijas likumā. Tādējādi, tās iegūst ārējam normatīvam aktam – likumam - pielīdzināmu vietu tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā. Taču problēmas var radīt apstāklis, ka aplūkotajos ratifikācijas likumos nav norādīts, kāds ir attiecīgā paziņojuma plānotais statuss – vai tas ir plānots kā atruna vai kā skaidrojoša deklarācija, vai arī kā vēl kāds no augstāk aplūkotajiem vienpusējo paziņojumu veidiem. Tādējādi, lai persona iegūtu pilnīgu ieskatu par paziņojuma jēgu, nepietiek ar ratifikācijas likuma aplūkošanu, bet jāapmeklē arī attiecīgā starptautiskā līguma depozitārijs, lai noskaidrotu, vai Latvijas paziņojums ticis kvalificēts kā atruna vai deklarācija.[713] Tādēļ būtu ieteicams ratifikācijas likumā skaidri norādīt, ka konkrētā paziņojuma mērķis ir veikt atrunu.

Skaidrojošo deklarāciju statuss Latvijas tiesību sistēmā ir neskaidrāks. Kā analizēts šajā sadaļā, tad skaidrojošās deklarācijas mērķis nav radīt nekādas tiesiskas sekas. Attiecīgi, šādam paziņojumam arī nevajadzētu būt nekādai vietai tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā. Tas, līdzīgi kā ieteikumtiesības, varētu tikai tikt izmantots tiesību aktu iztulkošanā un valsts gribas un mērķu noskaidrošanā. Tādēļ skaidrojošās deklarācijas nevajadzētu apstiprināt ar ārēju normatīvu aktu, proti, ar ratifikācijas likumu vai Ministru kabineta noteikumiem. Piemērotāks instruments būtu Ministru kabineta rīkojums izteikt konkrētu skaidrojošu deklarāciju.

6.4. Starptautiskie līgumi no parakstīšanas līdz spēkā stāšanās brīdim: tiesiskais statuss Latvijas tiesību sistēmā un iespējamā piemērošana tiesās, tajā skaitā Satversmes tiesā.

Atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 12.pantam starptautisks līgums tā parakstīšanas brīdī ne vienmēr uzreiz kļūst saistošs valstij: tās tā notiek tikai 12.panta pirmajā daļā paredzētajos gadījumos. Pārējos gadījumos ir nepieciešama vēl kāda no Vīnes līgumtiesību konvencijas 11.pantā minētajām darbībām, lai valsts izteiktu savu piekrišanu par līguma saistošo raksturu. Latvijas gadījumā atbilstoši Speciālajam likumam piekrišanu par līguma saistošo raksturu var dot vai nu Ministru kabinets vai Saeima – ja līguma apstiprināšana veicama ratifikācijas ceļā, Satversmes 68.panta regulējumā ietvertajās situācijās, kā arī citos Speciālajā likumā paredzētajos gadījumos.

Saskaņā ar Vīnes līgumtiesību konvencijas 24.panta pirmo daļu līgums stājas spēkā tādā datumā un kārtībā, kāda noteikta līgumā vai kā sarunas vedošās valstis vienojušās. Panta otrā daļa nosaka, ka, gadījumā, ja nav šādu noteikumu vai vienošanās, līgums stājas spēkā, tiklīdz visas sarunas vedošās valstis ir izteikušas piekrišanu līguma saistošam raksturam.

Tādējādi, tā kā starptautiska līguma spēkā stāšanās brīdis var nesakrist ar tā parakstīšanas brīdi, jārisina jautājums, kāds var būt šāda parakstīta, bet vēl spēkā neesoša starptautiska līguma statuss Latvijas tiesību sistēmā.

---

[713] Piemēram, sk. Latvijas atrunu pie CISG *http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/countries/cntries-Latvia.html* (aplūkots 09.10.2009) un sal. ar attiecīgo ratifikācijas likumu.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Šajā saistībā ir svarīgs Vīnes līgumtiesību konvencijas 18.pants, kurš paredz:

> "Valstij ir pienākums atturēties no rīcības, kas ir vērstas pret līguma objektu un mērķi, ja
>
> a) valsts ir parakstījusi līgumu vai apmainījusies ar līgumu sastādošiem dokumentiem ar noteikumu par tā ratifikāciju, pieņemšanu vai apstiprināšanu līdz brīdim, kad tā ir tieši paudusi savu apņemšanos nekļūt par līguma dalībnieku; vai
>
> b) valsts ir izteikusi piekrišanu līguma saistošam raksturam līdz līguma spēkā stāšanās brīdim ar noteikumu, ka šāda stāšanās spēkā nav pārmērīgi aizkavēta."

Tādējādi valstij rodas zināmas saistības attiecībā uz parakstīto starptautisko līgumu vēl pirms tas tai ir kļuvis juridiski saistošs.

Satversmes tiesa ir norādījusi uz šo apsvērumu Robežlīguma lietā. Vispirms, atsaucoties uz agrāku lietu[714], Satversmes tiesa atgādināja, ka līdz ar ratifikāciju starptautiskais līgums ar tajā ietvertajām tiesību normām, ja vien valsts vienlaikus ar ratifikāciju nav izteikusi atrunas, kļūst saistošs un var būt tieši piemērojams tiesiskajās attiecībās valsts iekšienē. Arī Robežlīgums satur noteikumu par tā ratifikāciju un tādēļ laikā no Robežlīguma parakstīšanas līdz tā ratifikācijai, ar kuru šis līgums stājas spēkā, Satversmes 68. panta pirmā daļa prasa, lai Saeima ievērotu tos starptautisko paražu tiesību un Vīnes konvencijas noteikumus, kas attiecas uz šāda tipa līgumiem.[715]

Tālāk Satversmes tiesa analizēja, kādi pienākumi Latvijas valstij rodas attiecībā uz parakstīto starptautisko līgumu, un vai Saeimai ir pienākums to ratificēt:

> "Latvijas Satversmes sapulce, ietverot Satversmē 68. panta pirmo daļu, nav pieļāvusi, ka Latvijas valsts varētu nepildīt savas starptautiskās saistības. Satversmes sapulce ir vadījusies no prezumpcijas, ka starptautiskās saistības "nokārto" jautājumus un tās ir jāpilda [..]. Ja Valsts prezidents, Ministru prezidents vai ārlietu ministrs Latvijas valsts vārdā ir pauduši gribu uzņemties starptautiskās saistības, Saeimai ir pienākums ņemt vērā starptautiskās kopienas un otras līgumslēdzējas puses paļāvību uz to, ka Latvija uzņemsies šīs saistības.
>
> Taču tas nenozīmē, ka Saeimai visos gadījumos ir jāapstiprina tie starptautiskie līgumi, kurus parakstījis Valsts prezidents, Ministru prezidents vai ārlietu ministrs. Satversmes 68. panta pirmā daļa paredz Saeimas tiesības lemt par šo līgumu apstiprināšanu, proti, tiesības izvērtēt attiecīgo līgumu atbilstību Latvijas nacionālajām interesēm un šādu līgumu apstiprināšanas nepieciešamību. Saeimai ir tiesības atteikties apstiprināt starptautisko līgumu vai arī apstiprināt starptautisko līgumu, mainot tā saturu vai piemērojamību Latvijā. Tomēr Saeimas rīcības

[714] Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106, secinājumu daļas 8.1. punkts.
[715] Robežlīguma lieta, 75.2. punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

brīvības robežas šādā situācijā noteic starptautisko tiesību normas, proti, Saeimai lēmums ir jāpieņem, ievērojot Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas, kas regulē šo procedūru.

Satversmes 68. panta pirmajai daļai neatbilstu tāda Saeimas rīcība, kas būtu vērsta uz starptautisko saistību nepildīšanu vai to apjoma grozīšanu pretēji starptautisko tiesību normu prasībām."[716]

Šādā kontekstā Satversmes tiesa analizēja, vai Saeima drīkstēja ietvert Robežlīguma ratifikācijas likuma preambulā atsauci uz Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu, ja parakstītajā Robežlīgumā apliecināta tikai uzticība ANO un EDSO principiem kopumā. Kā jau analizēts iepriekšējās sadaļās, Satversmes tiesa konstatēja, ka minētā atsauce veido atrunu un tādēļ šajā gadījumā nebija pieļaujama.[717] Taču augstāk citētais izvilkums no sprieduma Robežlīguma lietā liecina, ka Saeima nebūt nav spiesta apstiprināt Latvijas parakstītu starptautisku līgumu tādā redakcijā, kā tas parakstīts. Tāpat, Satversmes tiesa skaidri nosaka, ka Saeima var atteikties apstiprināt jau parakstīto starptautisko līgumu.

Tādējādi, jāatzīst, ka Latvijas prakse attiecībā uz jau parakstītiem, bet vēl neapstiprinātiem starptautiskajiem līgumiem atbilst starptautiskajām tiesībām: šādi līgumi vēl nav spēkā un neveido saistošas saistības valstij. Vienlaikus valstij ir jācenšas nerīkoties pretēji parakstītā līguma mērķim. Attiecīgi, tikai parakstīts, bet neapstiprināts starptautiskais līgums nevar būt tieši piemērojams Latvijas tiesā, tam arī vēl nav noteikta vieta tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā, jo kopumā tas vēl nav uzskatāms par Latvijai saistošu tiesību normu. Tajā pašā laikā, agrākā lietā Satversmes tiesa uzskatīja par iespējamu izvērtēt apstrīdēto normatīvo aktu atbilstību Latvijas pienākumam nepārkāpt parakstīta līguma priekšmetu un mērķi. Tā sauktajā "Krievu skolu lietā" Satversmes tiesa izvērtēja un noraidīja pieteicēja argumentu, ka izglītības reformas ir pretrunā Vīnes konvencijas 18.pantam saistībā ar Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību.[718]

Lai gan šāda vēl neapstiprināta starptautiska līguma norma Latvijai nav vēl saistoša, tomēr šīs normas tiesiskums var tikt pārbaudīts Satversmes tiesā. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 16.panta 2.punktam Satversmes tiesa var izskatīt Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei. Tātad, Satversmes tiesa var izvērtēt parakstītā starptautiskā līguma satversmību vēl pirms tas ir kļuvis Latvijai saistošs. Attiecīgi, ja Satversmes tiesa atzītu, ka parakstītais starptautiskais līgums neatbilst Satversmei, Latvija varētu arī savu parakstu atsaukt vai apturēt un līgumu neapstiprināt. Piemēram, ASV bija parakstījusi Romas

[716] Robežlīguma lieta, 75.3.punkts.
[717] Robežlīguma lieta, 77.3 – 78.3punkti.
[718] Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106, secinājumu daļas 8.1.-8.2. punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautiskās krimināltiesas statūtus[719] 2000.gada decembrī, bet 2002.gada maijā ar ANO ģenerālsekretāram iesniegtu notu apturēja savu parakstu.[720]

Šāda Satversmes tiesas likumā paredzēta iespēja, pirmkārt, veicina procesuālo ekonomiju, jo ļauj izvērtēt starptautisku līgumu vēl pirms tā stāšanās spēkā. Otrkārt, šī norma nodrošina, ka Satversmei neatbilstoši starptautiski līgumi netiks pieņemti. Jānorāda, ka gadījumā, ja starptautiska līguma neatbilstība Satversmei tiek konstatēta tikai pēc tā spēkā stāšanās, tas neļauj Latvijai nepildīt līguma noteikumus: atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 27.pantam dalībvalsts nedrīkst atsaukties uz savām iekšējo likumu prasībām, lai attaisnotu līguma neizpildi (izņemot, ja ir runa par fundamentālas normas acīmredzamu pārkāpumu). Tāpēc, ja rodas šaubas par kāda plānota starptautiska līguma atbilstību Satversmei, daudz labāk ir izmantot Satversmes tiesas likuma piedāvātās iespējas un izvērtēt šo līgumu vēl pirms tā galīgās apstiprināšanas. Kā norādīts Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķajās domās, ja Satversmes tiesa ir interpretējusi kādu starptautisko līgumu vai vērtējusi tā satversmību, tad Latvijas valsts šo līgumu var piemērot un iztulkot tikai tādā veidā, kā to darījusi Satversmes tiesa.[721]

Līdz šim gan uz Satversmes tiesas likuma 16.panta 2.punkta pamata Satversmes tiesā ierosināta un izskatīta tikai viena lieta - Robežlīguma lieta par 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas un Krievijas robežlīguma (lietas ierosināšanas brīdī - 2007 gada 26. aprīlī līgums vēl nebija stājies spēkā) atbilstību Satversmei.[722]

Izņemot šādu parakstīta, bet neapstiprināta starptautiska līguma izvērtēšanu, lai konstatētu tā atbilstību Satversmei, citādā veidā šādu starptautisku līgumu Latvijas tiesās, ieskaitot Satversmes tiesā, piemērot nevar, jo tam vēl nav saistošas tiesību normas spēka. Tomēr šāds parakstīts līgums var tikt izmantots kā citu tiesību normu iztulkošanas līdzeklis, it īpaši, izmantojot teleoloģisko iztulkošanas metodi, lai noskaidrotu Latvijas gribu konkrētā jautājumā.

---

[719] 17.07.1998. starptautiskais dokuments "Romas starptautiskās krimināltiesas statūti", "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002.

[720] The American Non-Governmental Organizations Colation for the International Criminal Court: Administration Update. Pieejams: *http://amicc.org/usinfo/administration.html* (aplūkots 10.10.2009).

[721] Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta), 2007. gada 5. decembrī, 10.3.punkts.

[722] Satversmes tiesas 3. kolēģijas lēmums par lietas ierosināšanu, 26.04.2007, pieejams: *http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Lemums_2007_10_0102_ierosinasana.htm* (aplūkots 10.10.2009).

6.5. Nacionālā regulējuma trūkums un neskaidrības attiecībā uz starptautiskiem līgumiem, kuru slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē.

6.5.1. Skaidri noteiktas (*express)* ekskluzīvas kompetences gadījumi.

(a) Vispārīgas piezīmes

Latvijas nacionālais regulējums nesatur tiesību normas, kas noteiktu, kuru starptautisku līgumu slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē. Tomēr apšaubāms, vai šāds nacionālais regulējums ir nepieciešams, ievērojot, ka Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence izriet no Eiropas tiesībām, kuras Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir saistošas.

Eiropas Savienības ārējā kompetence, ieskaitot kompetenci slēgt starptautiskus līgumus, jau ir detalizēti aplūkota šī pētījuma 4.nodaļā, turklāt 5.nodaļā ir sniegts attiecīgās Eiropas Kopienu tiesas judikatūras apskats. Tādēļ šī apakšnodaļa lasāma kontekstā ar 4. un 5.nodaļā aplūkotajiem jautājumiem.

Skaidri noteiktas (*express*) ārējas kompetences pamatgadījumi ir noteikti dibināšanas līgumos. No 2009.gada 1.decembra, kad vajadzētu stāties spēkā Lisabonas līgumam[723], pašreizējos dibināšanas līgumus aizstās Līgums par Eiropas Savienību (**LES**) un Līgums par Eiropas Savienības darbību (**LESD).** Tāpēc, vispirms tiks aplūkots, kā ārējā kompetence tiek regulēta LES un LESD.

LES 4.pants paredz vispārēju principu, ka kompetence, kas līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm. LES 5.pants paredz kompetenču piešķiršanas principu:

> "1. Savienības kompetenču robežas nosaka kompetences piešķiršanas princips. Savienības kompetenču īstenošanu nosaka subsidiaritātes princips un proporcionalitātes princips.
>
> 2. Saskaņā ar kompetences piešķiršanas principu Savienība darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumos piešķīrušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos paredzētos mērķus. Kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm."

LESD 2.panta pirmais punkts paskaidro, kas saprotams ar Eiropas Savienības ekskluzīvo kompetenci (līdz šim šāda pamatlīgumos ietverta skaidrojuma nebija):

> "Ja Līgumos Savienībai ir piešķirta ekskluzīva kompetence kādā konkrētā jomā, tad veikt likumdošanas funkciju un pieņemt juridiski saistošus aktus drīkst tikai Savienība; dalībvalstis to var darīt pašas tikai tad, ja Savienība tās pilnvarojusi vai tas vajadzīgs Savienības pieņemto aktu īstenošanai."

[723] Pēdējā Eiropas Savienības dalībvalsts, kas apstiprināja Lisabonas līgumu – Čehija, to apstiprināja 04.11.2009. Atbilstoši Lisabonas līguma Nobeiguma noteikumu 6.pantam šis līgums stājas spēkā nākamā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ratifikācijas dokumentu deponējusi pēdējā parakstītājvalsts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Šī panta 4.punkts paredz Eiropas Savienības kompetenci pašreizējā 2.pīlāra jomā:

> "Savienības kompetencē ir saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību noteikumiem noteikt un īstenot kopēju ārpolitiku un drošības politiku, tostarp pakāpeniski izstrādāt kopēju aizsardzības politiku."

Ļoti nozīmīgs ir LESD 3.pants, kas tieši uzskaita Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences jomas:

> "1. Savienībai ir ekskluzīva kompetence šādās jomās:
>
> a) muitas savienība,
>
> b) *iekšējā tirgus* darbībai nepieciešamo konkurences noteikumu izveidošana, [tātad Eiropas Savienībai, tāpat kā šobrīd, nav ārēja ekskluzīva kompetence attiecībā uz konkurences noteikumiem]
>
> c) monetārā politika attiecībā uz dalībvalstīm, kuru naudas vienība ir euro,
>
> d) jūras bioloģisko resursu saglabāšana saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku,
>
> e) kopējā tirdzniecības politika.

2. Savienības ekskluzīvā kompetencē ir arī noslēgt starptautisku līgumu, [1] ja tā slēgšana ir paredzēta Savienības leģislatīvajā aktā vai [2] ja tas ir nepieciešams, lai ļautu Savienībai īstenot tās iekšējo kompetenci, vai [3] tiktāl, ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu."

LESD 216.panta 1.punkts skaidri nosaka Eiropas Savienības tiesības slēgt starptautiskus līgumus:

> "1. Savienība var slēgt nolīgumu ar vienu vai vairākām trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām, ja tas paredzēts Līgumos vai ja šāda nolīguma noslēgšana ir nepieciešama, lai saskaņā ar Savienības politiku sasniegtu kādu no Līgumos izvirzītajiem mērķiem, vai ja tas ir noteikts saistošā Savienības tiesību aktā, vai tas varētu ietekmēt kopējos noteikumus vai mainīt to saturu.
>
> 2. Savienības noslēgtie nolīgumi ir saistoši Savienības iestādēm un tās dalībvalstīm."

Jāņem vērā, ka LES un LESD piemērošanas prakse balstīties uz līdzšinējo dibināšanas līgumu piemērošanas pieredzi un it īpaši uz Eiropas Kopienu tiesas judikatūru. Tāpat, ar Lisabonas līguma grozījumiem netiek radītas fundamentāli jaunas normas ārējās kompetences jautājumos, bet gan tikai precizētas un apkopotas esošās. Tādēļ, lai izprastu un pareizi piemērotu LES un LESD, ir svarīgi analizēt, kāds ir līdzšinējais EKL un no tā izrietošajā Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā ietvertais ārējo kompetenču regulējums.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

EKL pretēji LES un LESD nesatur vienkopus aplūkotu skaidru noteikto ārējo kompetenču uzskaitījumu. Tā vietā, ārējās kompetences noteiktas atsevišķos līgumā izvietotos pantos, proti:

(i) Monetārā un valūtas maiņas politika (111.pants);

(ii) Kopējā tirdzniecības politika (133.pants);

(iii) Sadarbība izglītības (149. un 150.punkts), kultūras (151.pants), veselības (152.pants) nozaru sadarbība un Eiropas komunikāciju tīkli (155.pants);

(iv) Pētniecība un tehnoloģiju attīstība (170.pants);

(v) Vides politika (174.pants);

(vi) Attīstības politika (181.pants);

(vii) Ekonomiskā, finansiālā un tehniskā sadarbība ar trešajām valstīm (181.a pants);

(viii) Attiecību uzturēšana ar Apvienoto Nāciju Organizācijas iestādēm un ar tās specializētām iestādēm, Eiropas Padomi, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizāciju, kā arī vajadzīgo attiecību uzturēšana ar visām starptautiskām organizācijām (302.-304.pants);

(ix) Asociācijas līgumi (310.pants).

Skaidri noteiktas ārējas kompetences gadījumi var tikt noteikti arī sekundāros Eiropas tiesību aktos. Taču tas vien, ka Kopienai šajā jomās ir skaidri noteikta kompetence, automātiski nenozīmē, ka šī kompetence ir arī ekskluzīva, tas ir, ka tikai Kopiena var slēgt starptautiskus līgumus šajās jomās. Tālāk tiks uzskaitītas galvenās jomas, kurās Kopienai ir skaidri noteikta ārējā ekskluzīvā kompetence, kā arī jomas, attiecībā uz kurām ir tikušas izvirzītas pretenzijas par ekskluzīvu ārējo kompetenci. Kā būs redzams no šī apskata, tad lielākajā daļā tieši noteiktās ārējās kompetences jomu Eiropas Savienības kompetence nav ekskluzīva. Kompetenču apskatā uzsvērts arī, vai konkrētajā jomā Lisabonas līguma spēkā stāšanās ieviesīs kādas izmaiņas.

(b) Kopējās tirdzniecības politika (EKL 113.pants; LESD 207.pants)

Uz ekskluzīvajām Kopienas tiesībām šajā jomā nepārprotami norādījusi Eiropas Kopienu tiesa Vietējo izmaksu standarta lietā, kā arī vēlākā *Donckerwolcke* lietā.[724] Kopienas ārējās kompetences ekskluzivitāte kopējās tirdzniecības politikas jomā tiek dēvēta arī par *a apriori* ekskluzivitāti – šīs jomas pašas būtības dēļ ir nepieciešama Eiropas Savienības, nevis dalībvalstu autonoma darbība: nebūtu praktiski lietderīgi dalīt pilnvaras ar dalībvalstīm.[725]

[724] Atzinums 1/75 (Vietējo izmaksu standarta lieta) [1975] ECR 1355; Lieta 41/76 Donckerwolcke [1976] ECR 1921.
[725] Alan Dashwood. Lekcija kursā EC Trade Law, Kembridžas universitāte, LLM 2007/2008 programma. 19.11.2007. Nepublicēta; Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition. London: Sweet&Maxwell, 2006, p.91.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopienas ekskluzivitāte šajā lietās, pirmkārt, pamatota ar apsvērumu, ka visefektīvāk Kopienas kopējās tirdzniecības intereses varēs aizstāvēt tieši pati Kopiena, rīkojoties atsevišķi, nevis ikreiz cenšoties saskaņot arī daudzo dalībvalstu intereses.[726] Tātad, ekskluzivitātes pamatā ir Kopienas interešu aizsardzība. Turklāt, ekskluzīvās kompetences gadījumā ir vienkāršāka lēmuma pieņemšanas procedūra: Padome pieņem lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, bet dalītās kompetences gadījumā būtu nepieciešama vienprātīga dalībvalstu darbība. Jāievēro, ka šis ir vairāk politisks, nekā juridisks arguments.[727]

Otrkārt, Vietējo izmaksu standarta lietā tiesa atsaucas uz konkurences traucējumiem starp dalībvalstu uzņēmumiem, kas rastos, ja nebūtu vienoti eksporta kredītu noteikumi. Tiesību doktrīnā lielākoties tiek piekrists, ka šis arguments ir pārliecinošāks: ja nepastāvētu vienota ārējā tirdzniecības politika, it īpaši attiecībā uz importa noteikumiem, rastos tirdzniecības traucējumi, imports novirzītos uz dalībvalstīm ar liberālākajiem noteikumiem un tad, izbaudot kopējā tirgus priekšrocības, tiktu ievests valstīs ar mazāk liberāliem noteikumiem.[728]

Treškārt, kā argumentu Kopienas ekskluzivitātei kopējās tirdzniecības jomā var pieminēt arī dalībvalstu lojalitātes pienākumu pret Kopienu un tās institūcijām. Tomēr šis arguments nevarētu būt izšķirošs, jo no vienlaicīgu kompetenču pastāvēšanas neizriet, ka dalībvalstis rīkotos nelojāli Kopienas interesēm.

Praksē ir bijušas problēmas noteikt, vai konkrēts starptautisks līgums pilnībā ietilpst kopējās tirdzniecības politikas jomā un tātad tam piemērojama ekskluzīva Kopienas kompetence, vai arī šis līgums regulē arī citus jautājumus, kam būtu nepieciešama arī atsevišķo dalībvalstu piekrišana. Vairākas Eiropas Kopienu tiesā izskatītas lietas ārējās kompetences jomā ir bijušas strīdi tieši par šo jautājumu, piemēram, PTO līguma lieta.[729] Kā norādīts tiesību doktrīnā, šādos strīdos tiesas pieeja balstīta pragmatismā, kā arī saiknes konstatēšanā starp iekšējo un ārējo tirdzniecības politiku.[730] Kā arī, tiesa parasti cenšas aizsargāt kopējā tirgus funkcionēšanu un Kopienas tiesību vienotu piemērošanu.

Jāievēro arī, ka agrīnās lietas, kas konstatēja Kopienas ekskluzīvo ārējo kompetenci kopējās tirdzniecības jomā, ir balstītas tā sauktajā federāli – konceptuālajā pieejā, kas cenšas pēc iespējas vairāk Kopienas kompetencēm piešķirt ekskluzīvu raksturu. Savukārt šobrīd valdošā ir tā sauktā

[726] Delano Verwey. The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004, p.29.
[727] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.14.
[728] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.15.
[729] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267.
[730] M.Cremona, External Relations and External Competence. The Emergence of an Integrated Policy. In: P.Craig and G. de Burca (eds.) The Evolution of EU Law, Oxford: Oxford University Press, 1999, p.154.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pragmatiskā pieeja, kas uzskata, ka vairumā gadījumu jāpastāv vienlaicīgai Kopienas un dalībvalstu kompetencei.[731]

Tomēr kopumā šobrīd nav šaubu, ka kopējā tirdzniecības politika, ciktāl tā ietilpināma EKL 133.panta 1. līdz 4.punkta regulējumā, atrodas Eiropas Savienības ekskluzīvajā ārējā kompetencē. Citāds regulējums ir uz tādiem kopējās tirdzniecības aspektiem kā pakalpojumi un intelektuālais īpašums, kas tiks aplūkots zemāk. Kā tālāk raksturots, LESD 207.pants šo nošķīrumu starp preču un pakalpojumu tirdzniecību būtiski samazina, tā atvieglojot kopējās tirdzniecības politikas normu piemērošanu.

(c) Līgumi pakalpojumu un intelektuālā īpašuma jomā

Kā pierāda Eiropas Kopienu tiesas atzinums PTO līguma lietā, attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem pakalpojumu un intelektuālā īpašuma jomā Eiropas Savienībai sākotnēji nebija automātiski noteikta ārējā ekskluzīvā kompetence, jo tie neietilpst kopējās tirdzniecības politikas jomā. Tiesa konstatēja, ka, lai gan Kopienai ir mērķi pakalpojumu brīvības jomā, šo mērķu sasniegšana nav atkarīga no tā, vai Kopiena noslēgs attiecīgu starptautisku līgumu ar trešajām valstīm. Attiecībā uz TRIPs nolīgumu tiesa uzsvēra, ka Kopienai nav ekskluzīvas kompetences tā noslēgšanai, jo ārēja darbība nebija nepieciešama iekšējo mērķu sasniegšanai, kā arī pašas Kopienas ietvaros intelektuālā īpašuma tiesības vēl nebija harmonizētas.[732]

Taču kopš PTO līguma lietas EKL 133.pants ir grozīts, tajā iekļaujot arī noteikumus par pakalpojumiem un intelektuālo īpašumu. Pēc Amsterdamas un Nicas līgumu grozījumiem pants papildināts ar 5. punktu, kas nosaka:

> "[1] Neskarot 6. punktu, šā panta 1. līdz 4. punktu piemēro arī attiecībā uz tādu nolīgumu apspriešanu un slēgšanu, kas saistīti ar pakalpojumu tirdzniecības jomu un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu jomu, ciktāl minētie punkti uz tādiem nolīgumiem jau neattiecas. [..]
>
> [4] Šis punkts neietekmē dalībvalstu tiesības atstāt spēkā un slēgt nolīgumus ar trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām, ja tādi nolīgumi ir saderīgi ar Kopienas tiesību aktiem un citiem attiecīgiem starptautiskiem nolīgumiem."

Pants papildināts arī ar 6. punktu, kas nosaka:

> "[1] Padome nedrīkst slēgt nolīgumus, ja tajos iekļauti noteikumi, kas pārsniegtu Kopienas iekšējās pilnvaras, jo īpaši, radot nepieciešamību saskaņot dalībvalstu normatīvos aktus jomās, kuru saskaņošanu neparedz šis Līgums.

[731] M. Waelbroeck. The Emergent Doctrine of Community Pre-Emption – Consent and Re-delegation. In: T.Sandalow and E.Stein (eds). Courts and Free Markets. Oxford: Oxford University Press, 1982, pp.556-61.
[732] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, paras.53-105.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

> [2] Šajā sakarā, atkāpjoties no 5. punkta pirmās daļas, nolīgumi, kas saistīti ar kultūras un audiovizuālo pakalpojumu, izglītības pakalpojumu, kā arī sociālo un veselības aizsardzības pakalpojumu tirdzniecību, ir Kopienas un dalībvalstu kopējā kompetencē. Tātad papildus Kopienas lēmumam, ko pieņem saskaņā ar 300. panta attiecīgiem noteikumiem, tādu nolīgumu apspriešanai ir vajadzīga dalībvalstu savstarpēja vienošanās. Tādā veidā apspriestus nolīgumus kopīgi slēdz Kopiena un dalībvalstis. [3] [..]"

Panta 7.punkts paredz:

> "Neskarot 6. punkta pirmo daļu, Padome pēc Komisijas priekšlikuma, apspriedusies ar Eiropas Parlamentu, ar vienprātīgu lēmumu var attiecināt 1. līdz 4. punkta piemērošanu arī uz starptautiskām sarunām un nolīgumiem par intelektuālo īpašumu, ciktāl uz tiem neattiecas 5. punkts."

Tātad, saskaņā ar EKL 133.pantu tā pašreizējā redakcijā līgumi par pakalpojumu tirdzniecību un intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem ir ienesti kopējās tirdzniecības politikas jomā. Jāņem vērā, ka panta 5.punkts attiecas nevis uz jebkādu pakalpojumu un intelektuālā īpašuma regulēšanu, bet gan tikai uz pakalpojumu *tirdzniecību* un intelektuālā īpašuma *komerciālajiem* aspektiem.

Attiecībā uz Kopienas ārējo kompetenci šajā jomā: tā kā ar 5.punkta pirmo daļu pakalpojumu tirdzniecība un intelektuālā īpašuma komerciālie aspekti ir var tikt regulēti tāpat kā kopējā tirdzniecības politika, uz tiem *prima facie* attiektos arī šajā jomā piemērojamā Kopienas ārējo attiecību ekskluzivitāte. Tomēr 5.punkta ceturtā daļa paredz skaidru izņēmumu, nosakot, ka dalībvalstis var arī turpmāk pašas slēgt līgumus šajās jomās, ja vien tas nav pretrunā ar Kopienas mērķiem. Jādomā, ka ceturtā daļa jāinterpretē, ievērojot AETR principu, proti, ka dalībvalstis varētu turpināt pašas slēgt līgumus tajās pakalpojumu un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu jomās, kurās vēl nav pieņemts Eiropas Savienības regulējums. Taču jomās, kur šāds regulējums jau pastāv, būtu spēkā Kopienas ekskluzivitāte. Šādu secinājumu apstiprina arī panta 6.punkta otrā daļa, kas paredz kopējo (dalīto) kompetenci kā atkāpi no 5.punkta pirmās daļas noteikumiem.

Kopienas ekskluzivitāte jebkurā gadījumā būs visai nosacīta, jo 5.punkta otrā un trešā daļa paredz virkni gadījumus, kad Padome var pieņemt lēmumus par starptautisku līgumu slēgšanu tirdzniecības pakalpojumu un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu jomā tikai ar vienbalsīgu lēmumu: pirmkārt, ja līgums skar jomu, kurā iekšējie lēmumi pieņemami vienbalsīgi; otrkārt, ja Kopiena šajā jomā vēl nav pieņēmusi iekšējus noteikumus; treškārt, ja tas ir horizontāls līgums (regulē dažādas sfēras).

Panta 6.punkta pirmā un otrā daļa ir šķietamā pretrunā viena ar otru, jo pirmā daļa izslēdz Kopienas kompetenci kopumā, taču otrā daļa paredz, ka "šajā sakarā" noslēgti nolīgumi ir dalībvalstu un Kopienas kopējā kompetencē. Visdrīzāk, ka punkta otrā daļa saprotama tādējādi, ka kopējā

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

kompetencē ir nolīgumi par pakalpojumu tirdzniecību, kas turklāt satur arī punkta otrajā daļā minēto nozaru regulējumu.[733]

Panta 7.punkts regulē tādus nolīgumus par intelektuālo īpašumu, kas neattiecas uz intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem un kas tādējādi automātiski nav iecelti kopējās tirdzniecības politikas regulējuma lokā, taču Padome var ar vienprātīgu lēmumu šo regulējumu uz tādiem līgumiem attiecināt. Tomēr šī punkta iztulkošana nav viennozīmīgi, jo ne vienmēr būs vienkārši nošķirt līgumus, kas regulē intelektuālā īpašuma komerciālos aspektus (un kas tādējādi apstiprināmi ar kvalificētu balsu vairākumu atbilstoši 5.punktam) un tādus intelektuālā īpašuma līgumus, kas neskar komerciālus aspektus (un kuru apstiprināšanai nepieciešams vienbalsīgs lēmums).

Kad stāsies spēkā ar Lisabonas līgumu ieviestie grozījumi, tad LESD 207.pants skaidri paplašinās kopējās tirdzniecības politikas regulējumu, proti, šī panta 1.punkts nosaka:

> "Kopējas tirdzniecības politikas pamatā ir vienādi principi, jo īpaši attiecībā uz pārmaiņām tarifu likmēs, uz tarifu un tirdzniecības nolīgumu slēgšanu saistībā ar preču un *pakalpojumu tirdzniecību* un *intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem*, uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, uz liberalizācijas pasākumu, eksporta politikas un tirdzniecības aizsardzības pasākumu vienādošanu, tostarp to pasākumu, ko veic dempinga vai subsīdiju gadījumā. Kopējo tirdzniecības politiku īsteno, ievērojot Savienības ārējās darbības principus un mērķus."

Kā redzams, vairs nav paredzēti īpaši noteikumi pakalpojumu tirdzniecības un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu regulējumam, un šīs jomas tiek pilnībā iekļautas kopējā tirdzniecības politikā, uz kuru attiecas Eiropas Savienības ārējās kompetences ekskluzivitāte. Pašreizējā EKL 133.panta 5. līdz 7.punktu atspoguļo vienīgi LESD 207.panta 4.punkts, kurš paredz, ka noteiktos jautājumos, ieskaitot starptautiskus līgumus tirdzniecības un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu jomā, ir nepieciešams vienbalsīgs Padomes lēmums:

> "4. Attiecībā uz 3. punktā minēto nolīgumu apspriešanu un noslēgšanu Padome pieņem lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu.
>
> Attiecībā uz nolīgumu apspriešanu un noslēgšanu pakalpojumu tirdzniecības jomā, attiecībā uz
>
> intelektuālā īpašuma komerciālajiem aspektiem, kā arī uz ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, Padome pieņem lēmumu vienprātīgi, ja šādos nolīgumos paredzēti noteikumi, ar kuriem saistītu iekšēju noteikumu pieņemšanai ir vajadzīga vienprātība.
>
> Padome vienprātīgi pieņem lēmumu arī par nolīgumu apspriešanu un noslēgšanu:
>
> a) kultūras un audiovizuālo pakalpojumu tirdzniecības jomā, ja šie nolīgumi draud ierobežot

[733] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.52.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Savienības kultūru un valodu daudzveidību;

b) sociālo, izglītības un veselības aprūpes pakalpojumu jomā, ja šie nolīgumi draud radīt nopietnus traucējumus šādu pakalpojumu organizācijai valstī un kaitē dalībvalstu spējai nodrošināt šo pakalpojumu sniegšanu."

Kā arī, pantam ir 6.punkts, kurš nosaka:

"Šajā pantā paredzētās kompetences īstenošana kopējās tirdzniecības politikas jomā neietekmē Savienības un dalībvalstu kompetences savstarpējo dalījumu, un tās dēļ nav jāveic dalībvalstu normatīvo aktu saskaņošana, ja Līgumi tādu saskaņošanu neparedz."

Tomēr šis 6.punkts nav uzskatāms par tādu, kas atļautu izslēgt pakalpojumu tirdzniecību un intelektuālā īpašuma komerciālo aspektu regulējumu ārpus kopējās tirdzniecības politikas. Drīzāk, tas līdzīgi kā pašreizējā EKL 133.panta 7.punkts norāda, ka kopējā tirdzniecības politika nerada Eiropas Savienībai jaunas kompetences jomās, kurās tai pašlaik kompetences nav.

(d) Attīstības un dabas aizsardzības joma

Vides politikas jomā (EKL 174.pants; LESD 191.pants) Eiropas Savienības ārējā kompetence nav ekskluzīva. LESD 191. panta 4.punkts (kas pēc būtības atkārto EKL 174.pantu) nosaka:

"Savienība un dalībvalstis atbilstīgi savai kompetencei sadarbojas ar trešām valstīm un kompetentām starptautiskām organizācijām. Savienības sadarbības pasākumi var būt nolīguma priekšmets Savienības un attiecīgo trešo personu nolīgumos.

Šā punkta iepriekšējā daļa neskar dalībvalstu kompetenci piedalīties sarunās starptautiskās organizācijās un slēgt starptautiskus nolīgumus."

Tādējādi, ārējā kompetence šajā jomā ir dalīta starp Kopienu un dalībvalstīm. Kopienai ekskluzīva kompetence attīstības jomā varētu rasties tikai uz netieši norādītas ekskluzivitātes pamata (piemēram, saskaņā ar AETR principu). Praksē visbiežāk starptautiskie līgumi vides un dabas aizsardzības jomā tiek slēgti kā jaukti starptautiskie līgumi: pat, ja konkrētajā līgumā ir arī jautājumi, kas ir Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, dalībvalstis parasti cenšas atrast elementus, kas ir ārpus ekskluzīvās kompetences un tādējādi prasa dalībvalstu līdzdalību.[734]

EKL 181.pants par attīstības sadarbību ir identisks aplūkotajam EKL 174.pantam. Lisabonas līgums šo normu ir padarījis vēl lakoniskāku, LESD 211.pantā nosakot, ka "Savienība un dalībvalstis atbilstīgi savai kompetencei sadarbojas ar trešām valstīm un kompetentām starptautiskām organizācijām."

[734] Lena Granvik. Incomplete Mixed Environmental Agreements of the Community and the Principle of Bindingness. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, pp.255-272.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tādējādi arī attīstības sadarbības jomā Eiropas Savienības ārējā kompetence nav visā kopumā ekskluzīva.

Taču jāņem vērā, ka bieži vien attīstības vai dabas aizsardzības aspekti var tikt ietverti tirdzniecības līgumos. Tādos gadījumos jāņem vērā šī pētījuma 5.nodaļā aplūkotā Eiropas Kopienu tiesas judikatūra (Kartahenas protokola lieta, *Energy Star*, u.c.), lai konstatētu, vai līgums vairāk uzskatāms par kopējās tirdzniecības jomas līgumu un tātad Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē esošu, vai arī šādi galvenie tirdzniecības aspekti nav konstatējumi, un, attiecīgi, kompetence nav ekskluzīva.

(e) Monetārā politika

LESD 3.panta 1.punkta c) apakšpunkts skaidri nosaka, ka Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence monetārajā politikā attiecībā uz dalībvalstīm, kuru naudas vienība ir eiro.

Papildus šai skaidri noteiktajai ekskluzīvajai kompetencei, monetārās politikas jomā Eiropas Savienībai ir tiesības slēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm par monetāriem vai ārvalstu valūtas režīma jautājumiem (EKL 111.panta 3.punkts; LESD 219.panta 3.punkts), kā arī nolīgumus "par euro maiņas kursu sistēmu attiecībā pret trešo valstu valūtām" (LESD 219.panta 1.punkts). Taču LESD 219. panta 4.punkts, kas pēc būtības atkārto EKL 111.panta 5.punktu nosaka:

> "Neskarot Savienības kompetenci un Savienības nolīgumus par ekonomisko un monetāro savienību, dalībvalstis var piedalīties sarunās starptautiskās organizācijās un slēgt starptautiskus nolīgumus."

Tātad Eiropas Savienības ārējā kompetence monetārās politikas jomā nav ekskluzīva. Tomēr *a priori* ekskluzivitāte tiek atzīta tām monetārās politikas jomām, kas skar tīri ārējus aspektus attiecībā uz monetāro savienību (šīs jomas būtības dēļ).[735] Šis princips tagad nostiprināts arī pieminētajā LESD 3.panta 1.punktā.

(f) 2. un 3. pīlāra jomas

No līdzšinējiem dibināšanas līgumiem izriet tā sauktā Eiropas Savienības pīlāru sistēma. Stājoties spēkā Lisabonas līguma grozījumiem, pīlāru sistēma tiek likvidēta un tagadējās 2. un 3.pīlāra jomas būs vienas no Eiropas Savienības kompetencēm.

LESD tieši norāda, ka pašreizējais 2.pīlārs - kopējās ārējās un drošības politikas jautājumi ir Eiropas Savienības kompetencē: LESD 2.panta 4.punktā noteikts, ka "Savienības kompetencē ir saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību noteikumiem noteikt un īstenot kopēju ārpolitiku un drošības politiku, tostarp pakāpeniski izstrādāt kopēju aizsardzības politiku."

---

[735] Alan Dashwood. Lekcija kursā EC Trade Law, Kembridžas universitāte, LLM 2007/2008 programma. 19.11.2007. Nepublicēta; Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition. London: Sweet&Maxwell, 2006, p.91.

Lai izprastu šīs kompetences apjomu, jāievēro arī līdzšinējais ESL regulējums - ESL V sadaļa. ESL 24.pants regulē starptautisku līgumu slēgšanu ar trešajām valstīm vai starptautiskajām organizācijām 2.pīlāra jomā. Atbilstoši šī panta 1.punktam:

> "Ja, īstenojot šo sadaļu, ir jāslēdz nolīgums ar vienu vai vairākām valstīm vai starptautiskām organizācijām, Padome var pilnvarot prezidentvalsti, kurai vajadzības gadījumā palīdz Komisija, sākt sarunas šajā sakarā. Šādus nolīgumus pēc prezidentvalsts ieteikuma slēdz Padome."

Svarīgs ir panta 5.punkts:

> "Neviens nolīgums nav saistošs dalībvalstij, kuras pārstāvis Padomē paziņo, ka tai ir jāpilda savas valsts konstitucionālās prasības; pārējie Padomes locekļi var vienoties par to, ka nolīgumu tomēr pagaidām piemēro."

Pants norāda, ka nolīgumus ar citām valstīm slēdz Padome, tātad Eiropas Savienības institūcija. Taču pants nenorāda uz ekskluzivitāti. Parasti šajā jomā tiek īstenota starpvaldību pieeja, kaut gan konkrētās ESL normas ir neprecīzas un nesniedz skaidru regulējumu.[736] Līdz Lisabonas līguma grozījumiem attiecībā uz 2.pīlāra jomu nevar juridiski precīzi runāt par ekskluzīvo vai dalīto kompetenci, jo jebkāda Eiropas Savienības kompetence ārējo attiecību jomā iespējama tikai jautājumos, kur dalībvalstis tai ir piešķīrušas kompetenci. Savukārt 2.pīlāra joma vairāk ir nevis piešķirto kompetenču īstenošana, bet sadarbība starp suverēnām valstīm.[737]

Kā jau minēts augstāk, LESD 2.pants šo situāciju maina, tieši norādot uz kompetences piešķiršanu. Eiropas Savienības ārējo darbību kopējās ārpolitikas un drošības politikas jomā regulē LES V sadaļas 2.nodaļa. It īpaši, citēto ESL 24.pantu aizstāj LES 37.pants, kas bez papildus ierunām skaidri paredz, ka "Savienība var noslēgt nolīgumus ar vienu vai vairākām dalībvalstīm vai starptautiskām organizācijām tajās jomās, uz kurām attiecas šī nodaļa." LES panti arī konkrētāk paredz dažādu Eiropas Savienības institūciju, kā arī dalībvalstu pilnvaras un tiesības kopējās ārpolitikas un drošības politikas jomā. Tā kā šīs politikas ir *kopīgas*, tad no tā varētu šķist, ka Eiropas Savienības kompetence šajā jomā ir ekskluzīva. Tomēr tieši tas ne LES, ne LESD nav noteikts, un bijusī 2.pīlāra joma nav iekļauta LESD 3.pantā kā tieši noteikta ekskluzīva kompetence. Tādēļ jāatzīst, ka šī kompetence ir dalīta, un var iegūt tikai netieši norādītu ekskluzivitāti gadījumos, kas izriet no Eiropas Kopienu tiesas judikatūras un nostiprināti arī LESD 3.panta 2.punktā.

---

[736] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.35.

[737] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.144.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Eiropas Savienības 3.pīlāru – policijas un tieslietu sadarbība kriminālliietās – regulē ESL VI sadaļa. Šī sadaļa nesatur tiešus noteikumus par starptautisku līgumu slēgšanu, taču ESL 38.pants norāda, ka starptautiskie līgumi, ko slēdz saskaņā ar ESL 24.pantu, var aptvert arī 3.pīlāra jautājumus. Tādējādi secināms, ka 3.pīlāra jomā Eiropas Savienībai pastāv ārējā kompetence, bet tāpat kā 2.pīlāra jomā tā nav ekskluzīva. Pēc Lisabonas līguma grozījumiem šo jomu regulē LESD V sadaļas 4. un 5. nodaļa. ESL 38.panta analogs LESD vairs nav atrodams, taču tas nenozīmē, ka par 3.pīlāra jautājumiem Eiropas Savienībai vairs nebūtu nekādas ārējās kompetences. LESD 81. un 82.pants paredz Eiropas Savienības tiesības veikt dažādus "pasākumus" dalībvalstu normatīvo aktu tuvināšanai, un nevar izslēgt iespēju, ka kāds no šādiem pasākumiem varētu tikt īstenots, izmantojot ārējo kompetenci. Tomēr Eiropas Savienības kompetence šajā jomā ir dalīta un var iegūt ekskluzivitāti gadījumos, kas izriet no Eiropas Kopienu tiesas judikatūras un nostiprināti arī LESD 3.panta 2.punktā.

(g) Citas jomas

Tiesību doktrīnā izvirzīti viedokļi, ka Eiropas Savienībai vajadzētu būt tieši norādītai ārējai ekskluzīvai kompetencei arī citās jomās, kur tai ir tieši norādīta iekšēja ekskluzīva kompetence, piemēram, konkurences tiesībās.[738] Eiropas Kopienu tiesai nav nācies tieši šo jautājumu aplūkot, taču, piemēram, *BNIC* lietā tiesa norādīja, ka dalībvalstis nedrīkst pieņemt tādus nacionālo tiesību aktus, kas traucētu EKL 81. un 82.panta mērķu sasniegšanu.[739] Tomēr tas nenorāda, ka dalībvalstis nedrīkstētu pieņemt nekādus tiesību aktus konkurences tiesību jomā vai slēgt starptautiskus līgumus. Gluži otrādi, dalībvalstu prakse pierāda, ka nacionālais kompetences regulējums pastāv paralēli Eiropas Savienības regulējumam, un tas tiek arī piemērots jomās, kur Eiropas Savienības regulējuma trūkst. Tādējādi secināms, ka Kopienas ārējā kompetence konkurences tiesību jomā nav ekskluzīva, un dalībvalstis ir tiesīgas noslēgt starptautiskus līgumus konkurences tiesību jomā, tomēr, protams, neaizskarot Kopienas mērķus.[740] Šo secinājumu apstiprina LESD 3.panta 1.punkta b) apakšpunkts, kas skaidri nosaka, ka ekskluzīvā kompetence Eiropas Savienībai ir tikai *iekšējā tirgus* darbībai nepieciešamo konkurences noteikumu izveidošanai.

No tieši norādītas ārējās kompetences jomām ekskluzivitāte vēl ir tikusi noteikta arī kopējās zvejniecības politikas jomā[741], kā arī *a priori* ekskluzivitāte jūras bioloģisko resursi aizsardzībā.[742] To tagad apstiprina LESD 3.panta 1.punkta d) apakšpunkts, nosakot ekskluzivitāti jūras bioloģisko resursu saglabāšanā saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku. Protams, ekskluzīva ārējā kompetence ir arī attiecībā uz muitas savienības jautājumiem (LESD 3.panta 1.punkta a) apakšpunkts).

[738] I.MacLeod, teorija aplūkota Delano Verwey. The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004, p.30.
[739] Lieta 136/86. BNIC v Aubert [1987]. ECR 4789, para.23.
[740] Delano Verwey. The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004, p.31.
[741] Lieta Nr. 804/79 (Komisija pret Apvienoto Karalisti). [1981] ECR 1045, paras.17-18.
[742] Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition. London: Sweet&Maxwell, 2006, p.91.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6.5.2. Netieši norādītās (*implied*) ekskluzīvas kompetences gadījumi.

Eiropas Savienības netieši norādītā ārējā kompetence nodibināta ar Eiropas Kopienu tiesas judikatūru, kas detalizētāk analizēta pētījuma 4. un 5.nodaļā. Tiesa secinājusi, ka gadījumos, kad EKL ir piešķīris Kopienai konkrētas tiesības, lai sasniegtu kādu mērķi, tad Kopienai ir arī atbilstošas tiesības stāties starptautiskajās attiecībās šī mērķa sasniegšanas nolūkos, pat, ja EKL tas tieši nav uzsvērts. Tāpat kā attiecībā uz tieši norādīto ārējo kompetenci, arī netieši norādītā kompetence ne vienmēr būs ekskluzīva. Gluži otrādi, daudz biežāk netieši norādītā ārējā kompetence būs dalīta starp Eiropas Kopienu un dalībvalstīm.

Netieši norādītās ārējās ekskluzīvās kompetences gadījumi, ievērojot to balstīšanos nevis normatīvos tiesību aktos, bet gan judikatūrā, nevar tikt izsmeļoši uzskaitīti. Tos var apkopot, vienīgi aplūkojot to pamatā esošos tiesību principus un doktrīnu, kas kristalizēta Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā. Tāpēc zemāk sniegtais uzskaitījums uzskatāms vienīgi par ilustrējošu tipiskāko principu un doktrīnu apkopojumu, kas jāņem vērā, analizējot, vai Kopienai varētu būt netieši norādīta ekskluzīva kompetence konkrētajā jomā un tādējādi Latvija vairs nevarētu šajā jomā slēgt starptautisku līgumu patstāvīgi.

LESD 3.panta 2.punktā ir mēģināts sniegt apkopojumu par gadījumiem, kad varētu būt netieši norādīta ārējā ekskluzīvā kompetence, proti: "Savienības ekskluzīvā kompetencē ir arī noslēgt starptautisku līgumu, ja tā slēgšana ir paredzēta Savienības leģislatīvajā aktā vai ja tas ir nepieciešams, lai ļautu Savienībai īstenot tās iekšējo kompetenci, vai tiktāl, ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu." Kā izriet no tālākās analīzes, šie principi atspoguļo Eiropas Kopienu tiesas judikatūru, un tāpēc nevar apgalvot, ka tie ir izsmeļoši. Eiropas Kopienu tiesa LESD un LES interpretācijas ceļā var potenciāli konstatēt arī citus gadījumus, kad var pastāvēt netieši norādīta Eiropas Savienības ārējā ekskluzīvā kompetence.

Atšķirībā no augstāk aplūkotajiem skaidri norādītās ārējās kompetences gadījumiem, kuros konstatējama *a priori* ekskluzivitāte (kopējā tirdzniecības politika), netieši norādītās kompetences gadījumos parasti *a priori* pastāv nevis Eiropas Savienības kompetences ekskluzivitāte, bet gan vienlaicīgu kompetenču (*concurrent competences*) princips: ārējā kompetence ir vienlaikus gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm. Un šajos gadījumos Eiropas Savienība ārējās kompetences ekskluzivitāti var iegūt, galvenokārt, tikai piemērojot zemāk aplūkoto AETR principu vai Iekšējo ūdensceļu lietas principu.[743]

(a) AETR princips[744] jeb seku doktrīna

[743] Alan Dashwood. Lekcija kursā EC Trade Law, Kembridžas universitāte, LLM 2007/2008 programma. 19.11.2007. Nepublicēta.
[744] Dažos avotos: arī ERTA princips, no lietas nosaukuma franču valodā.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

AETR princips ir svarīgākais pamats Eiropas Savienības netieši norādītajai ekskluzīvajai ārējai kompetencei. AETR lietā[745] iedibinātais princips paredz, ka Kopiena iegūst ekskluzīvu kompetenci slēgt starptautiskus līgumus kādā jomā, ja šajā jomā tā jau ir iepriekš pieņēmusi iekšējus noteikumus, piemēram, izdevusi direktīvas, regulas vai lēmumus, un ir sasniegta šīs jomas pilna harmonizācija. Šobrīd AETR princips nostiprināts arī LESD 3.panta 2.punktā, nosakot, ka Eiropas Savienībai ir ārējā ekskluzīvā kompetence, "ciktāl līguma slēgšana ietekmē Savienības kopīgos noteikumus vai maina to darbības jomu".

AETR principā balstītā Kopienas ārējās kompetences ekskluzivitāte ir pamatota tā sauktajā "klasiskajā" jeb "izsmelšanas" (*pre-emption*) teorijā. Atbilstoši šai teorijai Eiropas Savienības ārējā kompetence ir vai nu ekskluzīva vai "vienlaicīga" (*concurrent*) ar dalībvalstīm. Ja tā ir ekskluzīva, proti, ja Kopiena jau ir attiecīgajā jomā veikusi harmonizāciju, tad dalībvalstu vienlaicīgās tiesības darboties šajā jomā ir "izsmeltas".[746] Savukārt, kamēr harmonizācija nav veikta, dalībvalstis saglabā kompetenci konkrētajā jomā, taču tā jāīsteno atbilstoši EKL 10.panta noteikumiem, tas ir, paturot prātā Eiropas Savienības efektivitāti (turpmāk šis pienākums ietverts LES 4.panta 3.punktā).

Tātad, ja kādā konkrētā jomā jau pastāv spēkā esoši Eiropas Savienības tiesību akti, tad šajā jomā Latvija vairs nevar vienpusēji un bez Eiropas Savienības starpniecības slēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm. Piemēram, pievienotās vērtības nodokļa sistēma tika harmonizēta jau 1977.gadā, ievērojot, ka šis nodoklis ir būtiski svarīgs Eiropas Savienības biznesa attīstībai.[747] Tādējādi pievienotās vērtības nodokļa sistēmas jomā Eiropas Savienībai ir radusies ekskluzīva ārējā kompetence atbilstoši AETR principam. Tomēr, ja harmonizācija attiecīgajā jomā nav pilnīga, tad neiestājas arī pilnīga ekskluzivitāte – tā attiecas tikai uz harmonizētajām jomām. Tātad, AETR princips nenozīmē, ka gadījumā, ja Eiropas Savienība ir veikusi harmonizāciju kādas jomas vienā nozarē, tad automātiski rodas Eiropas Savienības ārējā ekskluzīvā kompetence pār visu šo jomu. Tas būtu pretrunā ar AETR principa būtību, kura paredz novērst negatīvas sekas tikai jau pieņemtajiem noteikumiem.[748] Tādējādi AETR principa piemērošana dažkārt tiek dēvēta arī par seku doktrīnu (īpaši, tajā aspektā kā zemāk aplūkotajā Lugāno konvencijas lietā).

Arī Eiropas Kopienu tiesas judikatūra apstiprina, ka AETR principa jēga ir, ka konkrētā joma jau ir noregulēta ar kopējiem noteikumiem, un attiecīgi kādas dalībvalsts atsevišķa rīcība varētu traucēt

[745] Lieta Nr. 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi. Eiropas nolīgums par autotransportu (AETR), E.C.R. 263.
[746] M.Cremona, External Relations and External Competence. The Emergence of an Integrated Policy. In: P.Craig and G. de Burca (eds.) The Evolution of EU Law, Oxford: Oxford University Press, 1999, p.154.
[747] P.Craig and G. de Burca. EU Law. Text, Cases and Materials, 4th edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, p.660.
[748] Allan Dashwood & Joni Helikoski. The Classic Authorities Revisited. In: A. Dashwood & C.Hillion (eds). The General Law of E.C. External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

kopējo mērķu īstenošanu.[749] Ja nebūtu Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences, tad dalībvalstis ar nodomu vai bez tāda varētu noslēgt starptautiskus līgumus, kuru noteikumi ir pretrunā ar Eiropas tiesībām. Sekojoši, dalībvalstīm vajadzētu pildīt konfliktējošas saistības. Šādu konfliktu no juridiskā viedokļa varētu risināt, atsaucoties uz Eiropas Savienības tiesību pārākumu, taču tiesa acīmredzot uzskatīja, ka labāk ir veikt preventīvus pasākumus, pirms vēl šādi konflikti rodas. Eiropas Savienības kompetences ekskluzivitāte ir šāds preventīvs pasākums. Turklāt, kā norādījis P.Ēkhouts, AETR spriedums atspoguļo arī Eiropas Kopienu tiesas judikatūru attiecībā uz Kopienas tiesību aktu ietekmi uz dalībvalstu tiesībām pieņemt pašām savus iekšējus likumus[750] (proti, ja ir veikta tiesību harmonizācija Eiropas Savienības tiesību līmenī, tad dalībvalsts vairs nevar pieņemt atsevišķus nacionālos likumus).

Kā AETR principa speciāls gadījums būtu uzskatāma arī tā sauktā seku doktrīna, kas varētu būt saskatāma Eiropas Kopienu tiesas spriedumā Lugāno konvencijas lietā: tiesa norādīja, ka Kopienas iekšējo pilnvaru izmantošana izraisa ekskluzīvu ārējo kompetenci ikreiz, kad šāda ekskluzīva kompetence ir nepieciešama, lai "nodrošinātu Kopienas tiesību efektivitāti un tās noteikumos paredzētās sistēmas pienācīgu funkcionēšanu"[751].

Tādējādi, Latvijai nevajadzētu būt īpašām problēmām piemērot AETR principu, lai noteiktu vai saskaņā ar to kādā jomā ir iestājusies Eiropas Savienības ārējās kompetences ekskluzivitāte un attiecīgi Latvija nevar slēgt starptautisku līgumu par šajā jomā ietvertiem jautājumiem. Šī principa piemērošanā galvenais ir rūpīgi pārbaudīt, vai attiecīgā joma jau ir noregulēta ar Eiropas Savienības noteikumiem, un, ja jā, tad kādā mērā.

(b) Iekšējo ūdensceļu lietas (Atzinums Nr.1/76)[752] princips jeb potenciālā kompetence

Eiropas Kopienu tiesas atzinums Iekšējo ūdensceļu lietā konstatēja vēl vienu gadījumu, kad jomā, kur Eiropas Savienībai ir netieši noteikta ārējā kompetence, var rasties Eiropas Savienības kompetences ekskluzivitāte. Tas ir gadījums, kad iekšējo kompetenci var izmantot tikai *vienlaikus* ar ārējo kompetenci. Šajā gadījumā nav nepieciešams, lai Eiropas Savienība jau iepriekš būtu izmantojusi savas iekšējās pilnvaras kā AETR principa piemērošanas situācijā, jo faktiski iekšējo kompetenci var izmantot tikai kopīgi ar ārējo. Iekšējo ūdensceļu lietas princips ir saprotams kā izņēmums no vispārējā AETR principa, ka Kopienai vajag vispirms būt izmantojušai savas iekšējās pilnvaras, lai rastos arī ārējā ekskluzīvā kompetence. Šobrīd potenciālās kompetences princips nostiprināts arī LESD 3.panta

[749] Atzinums 2/91 (Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lieta) [1993] ECR I-1061, para.9.
[750] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.64.
[751] Atzinums 1/03 (Lugāno konvencijas lieta) [2006] ECR I-1145, para.131.
[752] Tiesas atzinums (Iekšzemes ūdensceļu lieta) 1/76 [1977] ECR 741.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

2.punktā, nosakot, ka Eiropas Savienībai ir ārējā ekskluzīvā kompetence, "ja tas ir nepieciešams, lai ļautu Savienībai īstenot tās iekšējo kompetenci".

Citiem vārdiem sakot, Eiropas Savienībai var būt ekskluzīva ārējā kompetence pat tad, ja Eiropas Savienība vēl nav īstenojusi iekšējo kompetenci šajā jomā, bet, ja ārējā kompetence nepieciešama Eiropas Savienības iekšējos tiesību aktos noteikto mērķu sasniegšanai un, ja dalībvalstu atsevišķa darbība varētu traucēt šo mērķu sasniegšanu. Tātad, šāda iespējamā ekskluzivitāte ir balstīta *effet utile* principā, ir ļoti plaša un var tikt piemērota faktiski jebkurai jomai, kas ietilpst Eiropas Savienības mērķos un kurā iekšējās un ārējās kompetences īstenošana ir cieši saistīta.[753] Tādēļ šī veida ekskluzivitāte ir tikusi dēvēta arī par potenciālo kompetenci (Eiropas Savienība šo kompetenci vēl nav īstenojusi, bet tai ir potenciāls to darīt).

Iekšzemes ūdensceļu lietas principu nekādā gadījumā nedrīkst piemērot pārāk plaši. Uz to nepārprotami norādīja Eiropas Kopienu tiesa PTO līguma lietā[754], novelkot šī principa piemērošanas robežas. Tiesa nošķīra PTO līguma lietu no Iekšzemes ūdensceļu lietas, norādot, ka Iekšējo ūdensceļu lietā Kopienas iekšējo mērķi nevarētu sasniegt, ja netiktu noslēgti atbilstoši starptautiskie līgumi, un tātad Kopienas iekšējos noteikumus reāli varēja pieņemt tikai *pēc tam*, kad pieņemti ārējie noteikumi (noslēgti līgumi). Šis apsvērums nebija piemērojams PTO līguma lietā. Tādējādi, Iekšējo ūdensceļu lietas ekskluzivitātes princips ir piemērojams šauri.

Latvijai, izvērtējot, vai Eiropas Savienībai varētu būt ekskluzīva ārējā kompetence konkrēta starptautiskā līguma slēgšanā, Iekšējo ūdensceļu lietas principa piemērošana ir jāveic tikai tad, ja pastāv pamats domāt, ka konkrētā joma attiecas uz tādu Eiropas Savienības iekšējo kompetenci, kas vēl nav īstenota, bet kuras īstenošanas gadījumā vienlaikus vajadzētu īstenot ārējo kompetenci. Praksē šādi gadījumi, visticamāk, būs sastopami reti.

(c) Paralēlisma doktrīna

Ar paralēlisma doktrīnu parasti tiek apzīmēta no Iekšējo ūdensceļu lietas (Atzinums Nr.1/76) izrietošā Kopienas ārējās kompetences esamība: ja Kopienai ir iekšēja kompetence rīkoties kādā jomā, tad atbilstoši Kopienai ir konstatējama arī paralēla tāda pati ārējā kompetence, tas ir, ārējā kompetence it kā atspoguļo iekšējo kompetenci.[755] Paralēlisms apzīmē dažādas metodes – iekšējās un ārējās, kā Eiropas Kopiena var sasniegt savus mērķus. Taču šajā metodēs izmantotie instrumenti atšķiras atkarībā no tā, vai Kopiena darbojas iekšēji vai ārēji.[756] Paralēlisma doktrīna šādā izpratnē pati par sevi neko

[753] Allan Dashwood. Lekcija kursā EC Trade Law, Kembridžas universitāte, LLM 2007/2008 programma. 19.11.2007. Nepublicēta.
[754] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, paras.53-105.
[755] N.Emiliou. Towards a clearer demarcation line? The division of external relations power between the Community and the Member States. In: 31 JCMS (1993), p.79-80.
[756] M.Cremona, External Relations and External Competence. The Emergence of an Integrated Policy. In: P.Craig and G. de Burca (eds.) The Evolution of EU Law, Oxford: Oxford University Press, 1999, p.154.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nepasaka par ekskluzivitāti, jo šī paralēlā ārējā kompetence būs ekskluzīva tikai tad, ja Kopiena jau ir īstenojusi savas tiesības pieņemt regulējumu iekšējā jomā (AETR princips) vai arī iekšējo kompetenci var īstenot tikai vienlaikus ar ārējo (Iekšējo ūdensceļu lietas princips). Tātad, ja atbilstoši paralēlisma doktrīnai ir konstatējama Kopienas netieši norādītā ārējā kompetence, tad ir jāpiemēro augstāk aplūkotie AETR un Iekšējo ūdensceļu lietas principi, lai noskaidrotu, vai ārējā kompetence nav ekskluzīva.

Rezumējot, paralēlisma doktrīna ir analītisks instruments, ar kura palīdzību noskaidrot, vai konkrētajā jomā varētu pastāvēt netieši norādīta Eiropas Savienības ārējā kompetence.

6.5.3. Secinājumi un ieteikumi

Ievērojot augstāk aplūkoto, secināms, Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence, vienalga, vai tā izriet no tieši vai netieši norādītas ārējās kompetences, ir problemātisks Eiropas tiesību institūts, par kuru joprojām notiek aktīvas akadēmiskas debates. Taču pēdējās desmitgades laikā būtiski pieaug to viedokļu un prakšu skaits, kas norāda uz Eiropas Savienības neekskluzīvu kompetenci: praksē ļoti daudz Eiropas Savienības starptautisko līgumu tiek slēgti, piedaloties kopīgi Kopienai vai Savienībai un dalībvalstīm. Arī tiesību doktrīnā tiek norādīts, ka Eiropas Savienības ārējai kompetencei vajadzētu būt ekskluzīvai tikai tad, kad dalībvalstu vienlaicīga darbība traucētu Eiropas Savienības mērķu sasniegšanu. Normai vajadzētu būt dalītai kompetencei, kas arī ir saskaņā ar minimālās harmonizācijas pieeju.[757]

Lisabonas līgums gan ir ieviesis nedaudz lielāku skaidrību Eiropas Savienības ārējās kompetences ekskluzivitātes jomā, vismaz LESD 3.pantā ietverot konkrētu katalogu ar Eiropas Savienībās ārējās ekskluzīvās kompetences jomām. Ar Lisabonas līguma grozījumiem netiek ieviestas jaunas ekskluzīvās kompetences, taču esošās tiek norādītas skaidrāk un nepārprotami. Panta 2.punkta otrajā un trešajā daļā ir norādīta ar Eiropas Kopienu tiesas judikatūru ieviestā Eiropas Savienības netieši norādītā ekskluzīvā ārējā kompetence, proti, AETR princips un potenciālās kompetences jeb Iekšējo ūdensceļu lietas princips. Šo principu piemērošana tomēr nevar tikt detalizēti noteikta dibināšanas līgumos, tāpēc nevar izslēgt arī turpmāku Eiropas Kopienu tiesas pienesumu šo principu interpretēšanā.

Ievērojot augstāk apskatīto problemātiku, nepieciešama katra ieplānota starptautiska līguma analīze no Eiropas tiesību viedokļa. Šaubu gadījumā (it īpaši, ja ir šaubas, vai piemērojams kāds no netieši norādītās ekskluzīvās kompetences principiem), būtu vēlams sazināties ar Eiropas Komisiju un saņemt sākotnēji vismaz neformālu viedokli, ka komisija uzskata, ka līguma slēgšana varētu būt Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē.

---

[757] M.Cremona, External Relations and External Competence. The Emergence of an Integrated Policy. In: P.Craig and G. de Burca (eds.) The Evolution of EU Law, Oxford: Oxford University Press, 1999, p.154.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Visos gadījumos, kad starptautiska līguma slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē, tikai Eiropas Savienībai ir tiesīgas vest sarunas par līguma noslēgšanu un noslēgt šo starptautisko līgumu.

6.6. Latvijas tiesības slēgt starptautiskus līgumus ar trešajām valstīm un starptautiskām organizācijām, to nošķīrums no gadījumiem, kad šādus līgumus jāslēdz Eiropas Savienībai vai Eiropas Savienībai un dalībvalstīm kopīgi.

6.6.1. Dalītās kompetences jēdziens.

Dalītās kompetences jēdziens sākotnēji aplūkots jau šī pētījuma 5.nodaļā, kas ņemama vērā šīs apakšnodaļas izpratnei.

Ar Lisabonas līguma grozījumiem Eiropas Savienības tiesībās ir ieviesta lielāka noteiktība nekā līdzšinējos tiesību avotos. EKL nedefinēja dalītās kompetences jēdzienu. Tādējādi jēdziens tika skaidrots, ievērojot Eiropas Kopienu tiesas judikatūru[758]: Eiropas Savienības neeksluzīvā ārējā jeb dalītā (*shared*) kompetence nozīmē, ka kompetenci īstenot ārējās attiecības, tajā skaitā, slēgt starptautiskus līgumus, Eiropas Savienība īsteno kopīgi ar dalībvalstīm. Tātad, kompetence konkrētā jomā ir gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm. Dalītās kompetences īpašs paveids ir jauktā (*mixed*) kompetence kādā jautājumā, kad viena ārējā darbība (piemēram, plānotais starptautisks līgums) ietver gan jautājumus, kas ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē, gan jautājumus, kas ir dalībvalstu ekskluzīvā kompetencē, un tādējādi šajā līgumā jāpiedalās gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm.[759]

Līdz ar Lisabonas līguma grozījumiem sniegts dalītās kompetences jēdziena skaidrojums. LESD izpratnē (kas atspoguļo agrāko Eiropas Kopienu tiesas judikatūru) dalītā kompetence ir tāda, kas ir kopīga Eiropas Savienībai un dalībvalstīm. LESD 2.panta 2.punkts definē kopīgās kompetences jēdzienu:

> "Ja kādā konkrētā jomā Līgumos Savienībai ir piešķirta kompetence, kas ir kopīga ar dalībvalstīm, Savienība un dalībvalstis drīkst veikt likumdošanas funkciju un pieņemt juridiski saistošus aktus šajā jomā. Dalībvalstis īsteno savu kompetenci tiktāl, ciktāl Savienība nav īstenojusi savu kompetenci. Dalībvalstis atkal īsteno savu kompetenci tiktāl, ciktāl Savienība ir pārtraukusi īstenot savu kompetenci."

Par kopīgo kompetenci Lisabonas līgumam pievienots arī protokols, kurš nosaka, ka attiecībā uz pantu par kopīgu kompetenci, ja Eiropas Savienība ir rīkojusies kādā konkrētā jomā, šo kompetenču darbības

[758] Piemēram, Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, paras.99-105. Plašāk par judikatūru sk. 4. un 5.nodaļu.
[759] Paul Craig, Grainne de Burca. EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.198.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

joma atteicas tikai uz tiem elementiem, kas noteikti attiecīgajā Savienības aktā un tādēļ neattiecas uz visu jomu.[760]

Savukārt LESD 4.pants nosaka dalītās kompetences apjomu:

> "1. Savienība dala kompetenci ar dalībvalstīm, ja Līgumos tai piešķirta kompetence, kura neattiecas uz 3. un 6. pantā minētajām jomām.
>
> 2. Savienības un dalībvalstu dalītā kompetence attiecas galvenokārt uz šādām jomām:
>
> a) iekšējais tirgus,
>
> b) sociālā politika – šajā Līgumā noteiktajos aspektos,
>
> c) ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija,
>
> d) lauksaimniecība un zivsaimniecība, izņemot jūras bioloģisko resursu saglabāšanu,
>
> e) vide,
>
> f) patērētāju tiesību aizsardzība,
>
> g) transports,
>
> h) Eiropas komunikāciju tīkli,
>
> i) enerģētika,
>
> j) brīvības, drošības un tiesiskuma telpa,
>
> k) kopīgie drošības apsvērumi sabiedrības veselības aizsardzības jautājumos attiecībā uz aspektiem, kas noteikti šajā Līgumā.
>
> 3. Savienības kompetencē ir darbību veikšana zinātniskās izpētes, tehnoloģiju attīstības un kosmosa jomā, jo īpaši, nosakot un īstenojot programmas, tomēr šīs kompetences īstenošana nedrīkst liegt dalībvalstīm īstenot savu kompetenci.
>
> 4. Attiecībā uz sadarbību attīstības jomā un humāno palīdzību Savienības kompetencē ir veikt darbības un vadīt kopēju politiku, tomēr minētās kompetences īstenošana nedrīkst liegt dalībvalstīm īstenot savu kompetenci."

Līdzīgi kā ar LESD 3.pantā minēto ekskluzīvo kompetenču uzskaitījumu, arī 4.punkta uzskaitījumu nevajadzētu uzskatīt par izsmeļošu. Jāievēro, ka dalītā ārējā kompetence ir uzskatāma par normu, bet Eiropas Savienības ekskluzīvā ārējā kompetence – par izņēmumu īpaši noteiktos gadījumos. Šīs pamattēzes izriet no LESD 2.panta un LES 5.panta 2.punkta. Pētījuma 4.nodaļā tuvāk aplūkoti tipiskākie gadījumi, kad Eiropas Savienības ārējā kompetence ir dalīta.

---

[760] Protokols par kopīgas kompetences īstenošanu. OV C 306/158, 17.12.2007.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Attiecībā uz dalīto kompetenci Latvijas iespējamā problēma varētu būt konstatēt, kuros gadījumos kompetence ir dalīta un kuros jaukta, un, vai kāda no šo gadījumu ietvariem Latvija ir tiesīga patstāvīgi slēgt starptautisku līgumu ar trešo valsti vai starptautisku organizāciju. Šai problemātikai noteikti nav vienota risinājuma un to nesniedz arī Lisabonas līguma grozījumi, jo konkrētā starptautiskā līguma analīze jāveic atbilstoši attiecīgajam gadījumam, aplūkojot līgumā regulētos jautājumos. LESD 5.daļas V saļa (starptautiski nolīgumi, 216. un turpmākie panti) tikai nosaka starptautisku līgumu slēgšanas procedūras Eiropas Savienības institūciju ietvaros, taču neregulē, kādos gadījumos jāslēdz jaukti starptautiski līgumi, bet kādos dalībvalstu (vai, attiecīgi, Eiropas Savienības) dalība nav nepieciešama. Šāds regulējums būtu pārāk kazuistisks un tāpēc neiespējams. Turklāt, kā norādīts doktrīnā, līgumi, kurus slēdz ne tikai viena vai vairākas no Eiropas kopienām, bet arī viena vai vairākas dalībvalstis, ir izsmeļoša ilustrācija Eiropas Savienības un kopienu kā starptautisko tiesību subjektu kompleksajai dabai.[761]

6.6.2. Dalītās kompetences veidi un procedūra

(a) Dalītās kompetences un jaukto līgumu veidi

Kā jau detalizētāk analizēts 4.nodaļā, attiecībā uz dalīto kompetenci un tās veidu iedalījumu pastāv ļoti dažādi viedokļi gan tiesību doktrīnā, gan arī līgumu piemērošanas praksē.

No praktiskā viedokļa, Latvijai ir svarīgi katrā konkrētā gadījumā saprast, vai attiecīgais starptautiskais līgums būtu slēdzams kā jaukts starptautisks līgums (piedaloties gan Latvijai (un/vai citām dalībvalstīm), gan Eiropas Savienībai) vai kā līgums, ko slēdz tikai Latvija un trešā valsts (Latvijas neierobežotas suverenitātes kompetence) vai arī tikai Eiropas Savienība un trešā valsts (Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence). Eiropas Savienības ekskluzīvā ārējā kompetence un tās noteikšanas metodika jau ir aplūkota augstāk. Tāpēc šajā nodaļā tiek analizēts, kā nošķir jauktus starptautiskus līgumus no tādiem, kas ir vai nu Latvijas, vai Eiropas Savienības atsevišķā kompetencē.

Kā nošķiršanas metodikas pirmais solis varētu tikt izmantota Eiropas Kopienu tiesas tiesneša, Somijas tiesībzinātnieka un bijušā Eiropas komisijas juridiskā dienesta darbinieka Alana Rosas (*Allan Rosas*) piedāvātā jaukto starptautisko līgumu klasifikācija. Šī klasifikācija īsi atspoguļota jau pētījuma 4.nodaļā, tāpēc šeit tā ērtības labad iekļauta tabulas formātā, norādot arī piemērus katram jauktā līguma veidam, kā arī secinājumus, vai līgums jāslēdz kā jaukts starptautisks līgums vai nē.

[761] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Tabula Nr. 5 Jauktu starptautisku līgumu tipoloģija[762]

Kompetences sadalījums Eiropas Savienības un dalībvalstu starpā	*Paskaidrojums un piemēri*	*Jaukta līguma nepieciešamība*
Paralēla (*parallel*)[763]	ES un dalībvalstis var piedalīties starptautiskā līguma noslēgšanā gluži kā jebkura cita līguma puse, tas ir, katra ir neatkarīga līguma puse. ES un dalībvalstis neatkarīgi arī pilda savus pienākumus atbilstoši līgumam. Piemēram, Līgums par Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku.[764]	Fakultatīva: Jaukts līgums iespējams, bet ne obligāts.
Dalīta (*shared*)	ES un dalībvalstis savstarpēji ir sadalījušas ar līgumu noteikto pienākumu pildīšanu un tiesību īstenošanu	
	Līdzās pastāvoša kompetence (*coexistent*)	Obligāta: jaukts līgums juridiski nepieciešams.
	Līgumu var analītiski sadalīt vairākās daļās, no kurām dažas normas ietilpst ES ekskluzīvajā kompetencē, bet dažas normas – dalībvalstu ekskluzīvajā kompetencē. Teorētiski, šajā gadījumā jaukta līguma gadījumā varētu slēgt divus atsevišķus līgumus – vienu, ko slēdz ES atbilstoši savai kompetencei, otru, ko slēdz dalībvalstis atbilstoši savai kompetencei. Piemēram: - Horizontāla kompetenču sadale pa atšķirīgiem sektoriem: līgums, kas regulē gan kopējo tirdzniecību (ES kompetence), gan militāro aizsardzību (dalībvalstu kompetence). - Vertikāla kompetenču sadale: ES tiesīga noslēgt līguma galvenās daļas, taču dalībvalstu dalība nepieciešama šo daļu ieviešanai un īstenošanai.	

[762] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.
[763] Paralēlo kompetenču jēdzienu jaukto līgumu kontekstā nedrīkst sajaukt ar Eiropas Savienības ārējās kompetences esamību atbilstoši paralēlisma principam.
[764] Agreement establishing the European Bank for Reconstruction and Development. OJ No. L 372 31.12.90.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

	Šāda sadale tika konstatēta Lietā Nr.1/78 par Kodolmateriālu aizsardzības konvenciju[765] – bija vajadzīga dalībvalstu dalība soda sankcijās un izdošanas nodrošināšanā. Ja dalībvalstīm ir tikai nenozīmīgi pienākumi līguma izpildē, bet kopumā līgums ir ES ekskluzīvā kompetencē, tad nav nepieciešams slēgt jauktu līgumu.	
	Vienlaicīga (*concurrent*)	Fakultatīva: Jaukts līgums iespējams, bet ne vienmēr obligāts. Nav obligāts, ja ne dalībvalstīm, ne ES nav ekskluzīva kompetence.
	Līgums kā veselums analītiski nav sadalāms dažādās daļās. Šī kategorija aptver līgumus jomās, kur, kā augstāk aplūkots, ES ārējā kompetence nav ekskluzīva, bet dalīta, piemēram, monetārā politika, dabas aizsardzība, attīstības sadarbība; arī jomas, kur ES potenciāli varētu rasties ekskluzīva kompetence atbilstoši AETR principam, bet kur ES vēl nav izmantojusi savas harmonizācijas tiesības, vai arī, ir veikta tikai minimālā harmonizācija.	

Papildus minētajam, kā otro soli, Latvijai būtu svarīgi nošķirt jauktus līgumus ar galvenokārt divpusēju un ar galvenokārt daudzpusēju raksturu. Divpusējs raksturs, piemēram, piemistu tirdzniecības un sadarbības līgumam vai asociācijas līgumam starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un kādu trešo valsti, no otras puses. Savukārt daudzpusēja rakstura līgums būtu tāds, kura slēgšanā Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir paralēlas kompetences, tas ir, Eiropas Savienība piedalās līguma slēgšanā tāpat kā jebkura cita līguma puse paralēli dalībvalstīm, turklāt šajā gadījumā nav obligāti, lai visas dalībvalstis būtu jauktā līguma dalībnieces.[766]

Kā trešais solis varētu kalpot tā saukto pilnīgo un nepilnīgo jaukto līgumu nošķīrums: jauktais starptautiskais līgums ir "pilnīgs", ja tā puses ir Eiropas Savienības un *visas* dalībvalstis, bet "nepilnīgs", ja tā puses ir Eiropas Savienība un *dažas* dalībvalstis.[767]

Piemēram, ja jāveic analīze vai Latvija var vienpusēji slēgt līgumu ar trešo valsti par tranzīta veicināšanu, jāizvērtē, vai līguma jomas atrodas Latvijas suverēnā nacionālā kompetencē, kas nav

[765] Ruling 1/78 (The Draft Convention on the Physical Protection of Nuclear Materials, Facilities and Transports). [1978]. ECR 2151, para.36.
[766] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.
[767] Lena Granvik. Incomplete Mixed Environmental Agreements of the Community and the Principle of Bindingness. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, pp.255-272.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nekādā mērā nodota Eiropas Savienībai, vai tomēr kādas no līguma jomām atrodas arī Eiropas Savienības kompetencē. Piemēram, ja līgums regulē transportu, tā varētu būt dalītā kompetence. Ja turklāt kompetences ir paralēlas vai vienlaicīgs atbilstoši augstāk aplūkotajai klasifikācijai, tad Latvija var slēgt šādu dalītā kompetencē esošu līgumu viena pati, nepiesaistot Eiropas Savienību. Tomēr ciešās sadarbības pienākums būtu iztulkojams tā, ka Latvijai vajadzētu informēt Eiropas Savienību par šāda līguma slēgšanu un pēc iespējas sadarboties līguma noslēgšanas procesā.

Jāatceras, ka, kā jau detalizētāk uzsvērts 4.nodaļā, šī jaukto starptautisko līgumu tipoloģija ir ar vairāk teorētisku, nevis praktisku nozīmību: tā ir izstrādāta tiesību doktrīnā, lai palīdzētu labāk orientēties bieži vien visai pretrunīgajā un nekonsekventajā Eiropas Savienības institūciju praksē. Arī Eiropas Kopienu tiesa jaukto līgumu iedalījumu vai vadlīnijas to nošķiršanai nav sniegusi, turklāt no PTO līguma lietas nemaz nav skaidrs, vai PTO līguma gadījumā GATS un TRIPs bija jāslēdz kā starptautiski līgumi tāpēc, ka tas bija obligāti (juridiska nepieciešamība) vai arī tā bija tikai fakultatīva izvēle (juridiska iespējamība).[768] Turklāt, konkrēts starptautisks līgums var vienlaikus iekrist vairākās no minētajām kategorijām, piemēram, ILO Konvencijas lietā tiesa atzina, ka dažas no līguma jomām bija ekskluzīvā Kopienas kompetencē, dažas bija dalītā kompetencē, jo Kopiena bija ieviesusi tikai minimālu harmonizāciju, bet dažas – atsevišķu dalībvalstu ekskluzīvā kompetencē.[769] Tomēr jāpieņem, ka, ja kaut viena no līguma jomām prasa obligātu jaukta līguma nepieciešamību, tad viss līgums slēdzams kā jaukts starptautisks līgums.

(b) Jaukto līgumu noslēgšanas procedūra

Jaukto līgumu noslēgšanas procedūra atkarīga no tā, kurā no augstāk apskatītajām jaukto līgumu grupām (Tabula Nr.5) līgums ietilpst. Ja līgums ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu paralēlo kompetenču jomā, tad katrs starptautisko tiesību subjekts slēdz līgumu atbilstoši savām konstitucionālām procedūrām. Attiecīgi, Latvija slēdz starptautisko līgumu saskaņā ar Satversmes un Speciālā likuma prasībām. Nav nepieciešams veikt nekādas formālas procedūras saistībā ar to, ka līguma dalībniece būs arī Eiropas Savienība, tomēr jebkurā gadījumā paliek spēkā vispārējais sadarbības un Eiropas Savienības interešu ievērošanas princips. Savukārt Eiropas Savienība slēdz šo starptautisko līgumu atbilstoši savām EKL vai ESL, vai – pēc Lisabonas līguma grozījumiem - LESD noteiktajām procedūrām, kas detalizētāk šī pētījuma ietvaros netiek aplūkotas (vispārējas piezīmes skatīt 4.nodaļā).

Ja līgums ir tāds, kas obligāti slēdzams kā jaukts starptautisks līgums (līdzās pastāvoša kompetence), un bieži arī vienlaicīgas kompetences gadījumos, parasti līguma sagatavošanas un noslēgšanas

[768] Atzinums Nr.1/94 (PTO līguma lieta), [1994] ECR I-5418-5419, para.104: tiesai tikai norāda, ka ir kopīga kompetence dalībvalstīm un ES.
[769] Atzinums Nr.2/91 (ILO Konvencijas lieta). [1993]. ECR I-1061.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

procedūrās piedalās gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis, taču līgumu vispirms ratificē dalībvalstis, un tikai tad to galīgi noslēdz arī Eiropas Savienība.[770] Šāda procedūra gan var radīt problēmas, jo atkarībā no katras dalībvalsts konstitucionālās procedūras nacionālo ratifikāciju process var ievilkties un tādējādi var paiet ilgs laiks, kamēr līgums stājas spēkā. Piemēram, līgums par muitas savienību un sadarbību ar San Marino tika parakstīts 1991.gada 16.decembrī. Taču pagāja gandrīz vienpadsmit gadi, kamēr 2002.gada 1.aprīlī līgums varēja stāties spēkā.[771] Šī līguma ratifikāciju gan paildzināja fakts, ka drīz pēc tā parakstīšanas, 1995.gadā, Eiropas Savienībā tika uzņemtas trīs jaunas dalībvalstis, kurām vajadzēja pievienoties līgumam. Tomēr kopumā šis piemērs raksturo, ka jauktu starptautisku līgumu noslēgšanas procedūra var būt laikietilpīga un smagnēja.

Alternatīva varētu būt pieļaut, ka līgums stājas spēkā, tiklīdz tas ir apstiprināts no Eiropas Savienības puses, taču saistošu spēku atsevišķajās dalībvalstīs tas iegūst tikai pēc nacionālo ratifikācijas procedūru īstenošanas. Kā arī, līgumam būtu iespējams piešķirt pagaidu piemērošanas režīmu atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 25.pantam. LESD 218.panta 5.punkts tieši pilnvaro Padomi pieņemt lēmumu, ar kuru vajadzības gadījumā atļauj parakstīto līgumu provizoriski piemērot līdz brīdim, kad tas stājas spēkā.

Rezumējot, jaukta starptautiska līguma gadījumā Latvijai jebkurā gadījumā būs nepieciešams noslēgt un apstiprināt starptautisko līgumu atbilstoši Satversmē un Speciālajā likumā paredzētajām procedūrām. Tādēļ nav nepieciešams īpašs normatīvs regulējums jaukta starptautiska līguma noslēgšanai. Tas, kurā laika brīdī veikt nacionālo apstiprināšanas procedūru (pirms vai pēc tam, kad jaukto līgumu Eiropas Savienības vārdā apstiprina Padome), atkarīgs no konkrētā jauktā līguma dabas: ja jaukts līgums ir obligāti nepieciešams, tad parasti nacionālā apstiprināšanas procedūra būs veicama pēc līguma apstiprināšanas Eiropas Savienības vārdā.

6.7. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu spēks un piemērojamība Latvijā

6.7.1. Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu piemērojamība Latvijā

Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu tiešās iedarbības jēdziens Eiropas kopienas tiesībās ir ticis aplūkots šī pētījuma 4.nodaļā. Pamatprincips, kā tas izriet no Eiropas Kopienu tiesas judikatūras, ir atziņa, ka, tiklīdz Eiropas Savienības noslēgts starptautiskais līgums ir stājies spēkā, tas veido neatņemamu (integrētu) Kopienas tiesību sastāvdaļu. Tādēļ šīs apakšnodaļas ietvaros tiks apskatīta problemātika galvenokārt saistībā ar Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu spēku, piemērojamību un tiešo iedarbību Latvijā.

[770] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.
[771] Agreement on Cooperation and Customs Union between the European Economic Community and the Republic of San Marino. OJ L 84/43, 28.03.2002, p.43.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautisko līgumu spēku un piemērojamību Latvijā kopumā regulē šī pētījuma 2.daļā aplūkotās nacionālās tiesību normas: Speciālā likuma 13.pants un Administratīvā procesa likuma 15.pants. No šīm normām izriet, ka, ja starptautisks līgums ir ieviests Latvijā vai nu ar Saeimas apstiprinātu ratifikācijas likumu vai ar Ministru kabineta pieņemtiem noteikumiem, tad šī starptautisko tiesību norma ir spēkā un var tikt piemērota arī Latvijas tiesās. Taču jautājums, vai šādu secinājumu var attiecināt arī uz tādiem starptautiskiem līgumiem, kurus noslēgusi Eiropas Savienība, izmantojot vai nu savu ekskluzīvo, vai dalīto kompetenci. Ja līgums ir noslēgts kā jaukts starptautisks līgums, Latvijai esot vienai no līguma dalībvalstīm paralēli vai kopā ar Eiropas Savienību, tad šis līgums tāpat būtu uzskatāms par Latvijas noslēgtu starptautisku līgumu, būtu ieviešams Latvijas tiesību sistēmā un attiecīgi būtu spēkā un piemērojams tāpat kā Latvijas vienas pašas noslēgts starptautisks līgums. Sarežģītāks ir jautājums par starptautiskajiem līgumiem, ko Eiropas Savienība noslēgusi, īstenojot savu ekskluzīvo kompetenci, un attiecīgi, kuru dalībniece Latvija nav.

Šāds Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē noslēgts starptautisks līgums nav uzskatāms par Latvijas noslēgtu starptautisko līgumu, jo Latvija nav līguma dalībniece un nav izteikusi savu piekrišanu tikt saistītai ar līgumu Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē. Taču atbilstoši stabilai Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai šāds starptautisks līgums ir kļuvis par Eiropas Savienības tiesību neatņemamu sastāvdaļu.[772] Tādējādi, šī līguma normas ir uzskatāmas par Eiropas Savienības tiesību normām. Arī EKL 300.panta 7.punkts nepārprotami nosaka: "Nolīgumi, kas noslēgti saskaņā ar šajā pantā izklāstītajiem nosacījumiem, uzliek saistības Kopienas iestādēm *un dalībvalstīm*." Interesants jautājums, vai šāds secinājums jāattiecina arī uz dalītā kompetencē noslēgtiem jauktiem starptautiskajiem līgumiem, kas ir nepilnīgi tādā veidā, ka Latvija nav to dalībniece. Tiesību doktrīnā izteikta prezumpcija, ka tie tomēr arī būtu saistoši dalībvalstij, kas nav to dalībniece, jo tos ir noslēgusi arī Eiropas Savienība.[773] Tomēr šāda saistības tad varētu būt spēkā tikai tiktāl, ciktāl līgums uzliek saistības Eiropas Savienībai, nevis arī pārējām dalībvalstīm (ja saistības ir nošķiramas).

Administratīvā procesa likuma 15.panta ceturtā daļa nosaka Eiropas Savienības normu piemērošanu Latvijā:

> "Eiropas Savienības (Kopienu) tiesību normas piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā. Piemērojot Eiropas Savienības (Kopienu) tiesību normas, iestāde un tiesa ņem vērā Eiropas Kopienu Tiesas judikatūru."

Tātad, lai piemērotu Eiropas Savienības noslēgtu starptautisku līgumu Latvijā, ir jānoskaidro tā vieta ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā. Atbilstoši Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai

[772] Lieta 181/73 (Haegeman) [1974] ECR 449, para.5.
[773] Lena Granvik. Incomplete Mixed Environmental Agreements of the Community and the Principle of Bindingness. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, pp.255-272.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Starptautiskā piena līguma lietā[774], Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie līgumi no tiesību aktu hierarhijas viedokļa ir ar augstāku spēku nekā Kopienas pieņemtie sekundārie tiesību akti (piemēram, direktīvas, regulas, lēmumi). Tomēr, lai gan Eiropas Savienībai ir pienākums ievērot tās noslēgtos starptautiskos līgumus, Eiropas Kopienu tiesas judikatūra nedod pamatu pieņēmumam, ka šiem līgumiem būtu augstāks juridisks spēks nekā Eiropas tiesību primārajiem tiesību avotiem – dibināšanas līgumiem un tiesību principiem. Tādēļ secināms, ka Latvijas ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie līgumi kā Eiropas Savienības tiesību norma būtu jāpiemēro tādā pašā vai augstākā līmenī kā likumi, taču zemāk nekā Satversme.

Uz Eiropas Savienības noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem tāpat kā uz citām Eiropas Savienības tiesību normām attiecas Eiropas Savienības tiesību pārākuma princips, attiecīgi, ja rodas konflikts starp Latvijas nacionālo tiesību normu un Eiropas Savienības noslēgtu starptautisko līgumu, tad jāpiemēro starptautiskā līguma norma. Minētais nav automātiski attiecināms uz Satversmes normām. Eiropas Savienības tiesību pārākuma principa attiecināšana uz dalībvalstu konstitūcijām ir komplekss tiesību problēmjautājums, kas šī pētījuma ietvaros netiek aplūkots. Pētījuma autoru pozīcija ir, ka Eiropas Savienības tiesību pārākuma princips varētu tikt attiecināts uz Satversmes normām, izņemot konstitucionālos pamatprincipus, kas varētu būt izteikti tajās Satversmes normas, kas grozāmas tikai tautas nobalsošanas ceļā (1., 2., 3., 4., 6. un 77.pants).

Attiecībā uz Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu normu iztulkošanu, jāievēro, ka tie ne vienmēr ir iztulkojami saskaņā ar tām pašām metodēm kā pārējie Eiropas Savienības tiesību akti. Lai gan šie starptautiskie līgumi ir uzskatāmi par Eiropas Savienības tiesību neatņemamu sastāvdaļu, tomēr savā būtībā tie ir starptautisko tiesību normas, kuru iztulkošanā jāņem vērā Vīnes līgumtiesību konvencijas 31. un 32.panta normas. 31.pantā ietvertais pamatprincips paredz, ka līgums iztulkojams godprātīgi saskaņā ar lietoto terminu parasto nozīmi atbilstoši tā priekšmetam un mērķim. Galvenā nozīme turklāt ir piešķirtama lietoto terminu parastajai nozīmei.[775] Turpretī Eiropas Savienības tiesību aktu iztulkošanā atbilstoši Eiropas Kopienu tiesas judikatūrai lielākā nozīme ir piešķirta teleoloģiskajam iztulkošanas principam, kas iztulko normas, ievērojot kopējos EKL un Eiropas Savienības mērķus, bet bieži vien aizejot visai tālu no lietoto vārdu parastajām nozīmēm.[776] Tādēļ, ja Latvijā jāpiemēro Eiropas Savienības noslēgts starptautisks līgums, tas galvenokārt jāinterpretē atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas noteikumiem, nevis atbilstoši Eiropas Savienības tiesību normu iztulkošanas principiem. Taču, ja kāds Eiropas Savienības noslēgts starptautiskais līgums ietver

[774] Lieta C-61/94 (Komisija v Vācija; Starptautiskais piena līgums) [1996]. ECR I-4006.
[775] Ian Brownlie. Principles of Public International Law. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2003, p.602.
[776] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.257.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

normas, kas ir izteiktas tādos pašos terminos kā Eiropas Savienības iekšējie tiesību akti, tad šo iekšējo tiesību aktu iztulkojumu var ņemt vērā, iztulkojot līdzīgi noformulētas starptautisko līgumu normas.[777]

6.7.2. Eiropas Kopienu tiesas un Satversmes tiesas kontrole pār šādu līgumu tiesiskumu

Eiropas Kopienu tiesa var izvērtēt Eiropas Savienības plānoto starptautisko līgumu tiesiskumu vairāku procedūru ietvaros, kas tuvāk raksturotas 5.nodaļā, minot arī izskatīto lietu piemērus. Tādēļ šeit sniegts tikai īss galveno procedūru apkopojums:

(i) Konsultatīvais atzinums par starptautiskā līguma atbilstību EKL pirms līguma noslēgšanas (EKL 300.panta sestais punkts);

(ii) Prejudiciālais nolēmums par jau spēkā esoša starptautiska līguma normu iztulkošanu vai Eiropas Savienības tiesību aktu iztulkošanu un tiesiskumu (EKL 234.pants);

(iii) Atsaukšanās uz starptautisku līgumu tiešās jurisdikcijas lietās, pārbaudot Eiropas Savienības tiesību aktu tiesiskumu (EKL 230.pants);

(iv) Atsaukšanās uz starptautiska līgum apārkāpumu, prasot Eiropas Savienības ārpuslīgumisko atbildību (EKL 235. un 288.panti);

(v) Atsaukšanās uz starptautiska līguma normām, Komisijai vai dalībvalstij ceļot prasību pret citu dalībvalsti (EKL 226.pants).

Jāatceras arī, ka pagaidām Eiropas Kopienu tiesa nav jurisdikcijas pār tiem starptautiskajiem līgumiem, kas noslēgti atbilstoši ESL 24.pantam.

Problemātiskāks jautājums ir Eiropas Kopienu tiesas jurisdikcija pār jauktajiem starptautiskajiem līgumiem. Pētījuma 5.nodaļā, aplūkojot Eiropas Kopienu tiesas judikatūras attīstību šajā jautājumā, secināts, ka tiesa nevēlas norobežot Eiropas Savienības un dalībvalstu kompetences jauktu starptautisko līgumu gadījumos, un tādējādi parasti tiesa nav atteikusies īstenot jurisdikciju arī pār jauktajiem starptautiskajiem līgumiem. Tiesa arī skaidri norādījusi, ka jauktajiem starptautiskajiem līgumiem Eiropas Savienības tiesībās ir tāds pats statuss kā Eiropas Savienības vienas pašas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ciktāl šo līgumu normas ietilpst Eiropas Savienības kompetencē. Dalībvalstis, izpildot jauktu starptautisko līgumu, pilda arī savus pienākumus pret Eiropas Savienību.

Tiesību doktrīnā uzsvērts, ka Eiropas Kopienu tiesai vajadzētu uzņemties jurisdikciju pār jauktajiem starptautiskajiem līgumiem tikai tad, kad to normas ietilpst Eiropas Savienības tiesību regulējumā,

[777] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.269.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

piemēram, kad pats līgums norāda, kuras tā normas attiecas tieši uz Eiropas Savienības pienākumiem (šādi līgumi gan ir retums); vai arī līguma normas tieši ietekmē citas Eiropas Savienības tiesību normas (TRIPs 50.pants *Hermès* lietā); vai līguma normas var ietekmēt dalībvalstu nacionālo tiesību normas (TRIPs 50.pants *Parfums Christian Dior* lietā).[778]

Attiecībā uz Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu tiesiskuma izvērtēšanu Satversmes tiesā, vispirms jāņem vērā Satversmes tiesas likums. Šī likuma 16.pants izsmeļoši nosaka lietu kategorijas, ko izvērtē Satversmes tiesa. Saskaņā ar 16.panta 2.punktu Satversmes tiesa izskata lietas par Latvijas *parakstīto* vai *noslēgto* starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei. Satversmes tiesas likums neparedz izvērtēt tādus starptautiskos līgumus, kas Latvijai ir saistoši uz kāda cita pamata, nevis tāpēc, ka Latvija tos ir *noslēgusi*.

Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie līgumi, ja tie noslēgti kā jaukti starptautiski līgumi, un viena no līguma pusēm ir arī Latvija, var tikt izvērtēti Satversmes tiesā atbilstoši Satversmes 16.panta 2.punktam gan pirms šo līgumu apstiprināšanas Saeimā, gan arī pēc to galīgās apstiprināšanas. Savukārt starptautiskie līgumi, ko ir noslēgusi tikai Eiropas Savienība, un kas tādējādi Latvijai ir saistoši tikai kā Eiropas Savienības tiesību norma, visticamāk, nevar tikt izvērtēti Satversmes tiesā pašreizējā regulējuma ietvaros. Ir apšaubāms, vai Satversmes tiesa vēlētos piemērot Satversmes tiesas likuma 16.panta 2.punktu pēc analoģijas arī tādiem starptautiskajiem līgumiem, ko Latvija nav ne parakstījusi, ne noslēgusi, bet kas ir saistoši Latvijai saskaņā ar citu tās noslēgtu starptautisku līgumu, proti, līgumu par pievienošanos Eiropas Savienībai. Būtībā jāsecina, ka Latvija, pievienojoties Eiropas Savienībai un atbilstoši Satversmes 68.panta otrajai daļai deleģējot Eiropas Savienībai daļu valsts institūciju kompetences, ir vienlaikus deleģējusi Eiropas Savienībai tiesības noslēgt starptautiskus līgumus saskaņā ar tās kompetenci, kas būs saistoši arī Latvijai. Pieņemams, ka Latvija ir paļāvusies, ka būs pietiekami ar šādu starptautisku līgumu tiesiskuma pārbaudi Eiropas Kopienu tiesā un nebūs nepieciešama iespēja pārbaudīt šādu līgumu tiesiskumu arī Satversmes tiesā. Jāievēro, ka Satversmes tiesas likums neparedz arī citu Eiropas Savienības tiesību aktu satversmības pārbaudi (izņemot, protams, pamatlīgumus, kuru puse ir arī Latvija, piemēram, Lisabonas līguma lieta), lai gan šī pārbaude var notikt netieši, piemēram, izvērtējot nacionālajās tiesībās ieviestu Eiropas Savienības tiesību normu. Tādējādi, ir loģiski, ka arī Eiropas Savienības ekskluzīvi noslēgtie starptautiskie līgumi, kas ir saistoši Latvijai tikai kā Eiropas Savienības tiesības, nevis kā starptautiski līgumi *per se*, nevar tikt pārbaudīti Satversmes tiesā. Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir visas tiesības ietekmēt Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē esošu starptautisku līgumu noslēgšanu, balsojot Padomē un izmantojot citas EKL paredzētās iespējas, tajā skaitā, Latvija var atbilstoši EKL 300.panta 6.punktam lūgt Eiropas Kopienu tiesas konsultatīvu atzinumu, vai plānotais starptautiskais līgums ir

[778] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp.271-272.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

saderīgs ar EKL. Ja šis starptautiskais līgums ir saderīgs ar EKL, tad būtu jāpieņem, ka tas nav arī pretrunā ar Satversmi, jo vismaz pagaidām EKL normu atbilstība Satversmei nav apstrīdēta.

6.7.3. Tiešā iedarbība Latvijā

Kā detalizētāk aplūkots 4.nodaļā, kādai tiesību normai piemīt tiešā iedarbība, ja privātpersonai ir tiesības balstītos uz attiecīgo tiesību normu savu subjektīvo tiesību aizstāvēšanai,[779] tajā skaitā, atsaukties uz šo normu Latvijas tiesā. Tātad, jautājums par tiesību normas tiešo iedarbību ir jautājums, vai tiesību norma var piešķirt privātpersonai subjektīvās tiesības un pienākumus. Tiešās iedarbības princips ir ļoti svarīgs tieši no privātpersonas interešu aizsardzības viedokļa, jo, kā norādīts tiesību doktrīnā, ja tiesību normai ir tieša iedarbība, tā, ka tā piešķir tiesības privātpersonai, kuras tā var aizstāvēt tiesā, valsts iestāde būs motivēta izvairīties no tiesvedības, piemērojot šīs tiesību normas atbilstoši tiesas iepriekš sniegtai interpretācijai.[780] Piemēram, Turcijas viesstrādnieku tiesības uzturēties Eiropas Savienībā noteikti būtu daudz šaurākas, ja nebūtu bijis Eiropas Kopienu tiesas sprieduma *Sevince* lietā, kur Asociācijas līguma starp Eiropas Kopienu un Turciju Asociācijas padomes lēmumam tika piešķirta tiešā iedarbība.[781]

Tomēr no tiesību teorijas viedokļa ir būtiski nošķirt gadījumus, kad ir runa par tiešo iedarbību tās sākotnējā nozīmē – kā Eiropas Savienības tiesību aktu tieša piemērošana dalībvalstu tiesās – un kad ir runa par Eiropas Savienības starptautisko līgumu tiešo iedarbību Eiropas Savienības tiesībās. Pēdējā gadījumā vispirms jānoskaidro, vai starptautiskā līguma normai ir tieša iedarbība Eiropas Savienības tiesību ietvaros, un tikai tad, ja atbilde uz šo jautājumu ir "jā", tam kā Eiropas Savienības tiesību normai var būt arī tiešā iedarbība dalībvalstīs. Attiecīgi, Eiropas Savienības noslēgtam starptautiskam līgumam var būt tiešā iedarbība Latvijā tikai tad, ja tam ir tiešā iedarbība atbilstoši Eiropas Savienības tiesībām: kā jau minēts iepriekš, izņemot jauktos starptautiskos līgumus, kuru puse ir arī Latvija, Eiropas Savienības ekskluzīvi noslēgtie starptautiskie līgumi ir saistoši Latvijai tikai kā Eiropas Savienības tiesību sastāvdaļa. Attiecīgi, arī tiešā iedarbība tiem var būt tikai kā Eiropas Savienības tiesību normām. Tādēļ Eiropas Savienības starptautisko līgumu tiešās iedarbības princips dažkārt doktrīnā tiek dēvēts par "ārējo" tiešo iedarbību pretstatā "iekšējai" tiešajai iedarbībai.[782]

Pētījuma 4.nodaļā ir aplūkota tiešās iedarbības principa piemērošana attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem Eiropas Kopienas tiesas judikatūrā, un šīs jomas svarīgākās lietas ir analizētas 5.nodaļā. Kaut gan parasti starptautiskajiem līgumiem nepiemīt tiešā iedarbība, pirms tie ir ieviesti valsts nacionālajās tiesībās, Eiropas Kopienu tiesa *International Fruit Company* lietā pieļāva, ka principā

---

[779] Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis – Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 62.lpp.
[780] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.279.
[781] Lieta C-192/89 (Sevince) [1990]. ECR I-03461.
[782] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.280.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopienas noslēgtam starptautiskajam līgumam tiešā iedarbība varētu būt.[783] Lai noskaidrotu, vai konkrētai normai piemīt tiešā iedarbība, jāizvērtē, vai tā ir bez nosacījumiem un pietiekami precīza. Tāpēc jāanalizē šī norma, ievērojot visa līguma kontekstu, priekšmetu un mērķi.[784]

Aplūkojot Eiropas Kopienu tiesas judikatūru tiešās iedarbības atzīšanai Eiropas Savienības noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, analītiski jānošķir tiešās iedarbības pieļaušana līgumam kopumā, no vienas puses, un konkrētām tā normām, no otras puses. Kā jau analizēts 4. un 5.nodaļā, Eiropas Kopienu tiesa ir bieži pieļāvusi, ka līgumam *principā* var būt tiešā iedarbība, taču ir bijusi visai piesardzīga, it īpaši senākajās lietās, ar tiešās iedarbības piešķiršanu konkrētām līgumu normām. Tādējādi, tiesas analīze sastāv no diviem secīgiem soļiem:

(i) Analīze, kāda ir paša līguma būtība un struktūra: vai līgums pēc savas būtības neizslēdz tā tiešas iedarbības iespēju. Piemēram, *International Fruit Company* lietā tiesa norādīja, ka GATT būtība, vispārējā shēma un noteikumi izslēdz tā tiešo iedarbību (pārāk liela normu elastība, atkāpšanās iespējas, utt.).[785]

(ii) Ja līgums pēc savas būtības pieļauj tiešo iedarbību, analīze, vai konkrētā, potenciāli tieši iedarbīgā norma, ir pietiekami skaidra, precīza un bez nosacījumiem. Bieži vien svarīgākais apstāklis bijis, vai norma prasa papildus ieviešanas mehānismu. Piemēram, Demirelas lietā Asociācijas līgums starp Eiropas Kopienu un Turciju pēc savas būtības varēja būt tieši iedarbīgs (ko vēlāk pierādīja arī *Sevince* lieta), bet konkrētā norma nebija pietiekami precīza un bez nosacījumiem.[786]

Kā papildus gadījums, kad starptautiskā līguma normai var tikt piešķirta tiešā iedarbība, ir tā sauktais "ieviešanas princips", proti, izņēmuma gadījums, kad citādi pēc savas būtības un struktūras tieši neiedarbīga starptautiska līguma konkrēta norma var būt tieši iedarbīga, jo Eiropas Savienība to ir tieši apņēmusies ieviest Eiropas Savienības tiesībās. Tā, lietā Portugāle pret Padomi tiesa norādīja, ka PTO līguma normai varētu būt tieša iedarbība tikai tad, ja Kopienas nolūks bija ieviest konkrētu PTO līguma kontekstā uzņemto saistību vai arī, ja Kopienas instruments tieši atsaucas uz PTO līguma precīziem noteikumiem.[787]

Latvijas tiesai, ja kāda privātpersona atsauktos uz Eiropas Savienības noslēgta starptautiska līguma tiešo iedarbību, būtu jāveic tādi paši augstāk aplūkotie analītiskie soļi, kā to līdzīgās lietās ir darījusi Eiropas Kopienu tiesa. Šaubu gadījumā ir iespējams uzdot jautājumu Eiropas Kopienu tiesai

[783] Lieta 21-24/72 (International Fruit Company v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972] ECR 1219.
[784] Lieta 104/81 (Hauptzollamt Mainz pret C.A. Kupferberg & Cie KG a.A), [1982] ECR 0364, para.23.
[785] Apvienotās lietas 21-24/72 (International Fruit Company v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972]. ECR 1219.
[786] Lieta 12/86 (Demirels), [1987] ECR 03719.
[787] Lieta C-149/96 (Portugāles Republika pret Eiropas Savienības Padomi) [1999]. ECR I-08395.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

prejudiciāla nolēmuma sniegšanai atbilstoši EKL 234.pantam. Piemēram, *Merck* lietā Portugāles tiesa jautāja, vai būtu pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām, ja tā piešķirtu tiešo iedarbību TRIPs 33.pantam.[788]

Ja starptautiskajam līgumam nav piešķirama tiešā iedarbība, tad tam tomēr var piemērot saskanīgas iztulkošanas principu. Starptautiskā Piena līguma lietā Eiropas Kopienu tiesa norādīja, ka Kopienas sekundārie tiesību akti ir, cik vien tas iespējams, jāiztulko saskaņā ar starptautisko līgumu normām.[789] Tā kā dalībvalstu nacionālajiem tiesību aktiem atbilstoši Eiropas Savienības tiesību pārākuma principam ir jābūt saskaņā ar Eiropas Savienības sekundārajiem tiesību aktiem, tad *a fortiori* secināms, ka arī dalībvalstu nacionālās tiesību normas iztulkojamas saskaņā ar Eiropas Savienības noslēgto starptautisko līgumu normām. Kā uzsvērts tiesību doktrīnā, šis princips ir loģisks un acīmredzams. "Tiesību sistēmas saskanība prasa, lai tās dažādās normas cik vien iespējams tiek iztulkotas, ņemot vērā cita citu, tā lai izvairītos no konflikta starp tām, un saskanīga iztulkošana ir vislabākā juridiskā tehnika, lai izvairītos no normu kolīzijām."[790]

6.8. Dalītā kompetence un starptautiskās strīdu risināšanas procedūras.

Viens no Vīnes līgumtiesību konvencijas pamatprincipiem ir *pacta sunt servanda* – spēkā esošs līgums ir saistošs tā dalībniekiem un izpildāms godprātīgi (26.pants). Tiesīgi noslēgta un spēkā esoša līguma neizpilde var būt starptautisko tiesību pārkāpums, kura rezultātā var iestāties valsts atbildība. Parasti strīds par iespējamo valsts atbildības rašanos tiek risināts, izmantojot kādu no starptautiskām strīdu risināšanas procedūras, piemēram, vēršoties ANO Starptautiskajā tiesā, kādā pastāvīgā šķīrējtiesā vai speciāli izveidotā *ad hoc* šķīrējtiesas tribunālā. Nepieciešamību izmantot kādu no strīdu risināšanas procedūrām var radīt ne tikai starptautiska līguma neizpilde, bet arī līguma dalībvalstu domstarpības par līguma iztulkošanu, spēkā esamību, tā darbības pārtraukšanu vai izbeigšanu.

Ievērojot minēto, jānoskaidro, kā šādu starptautisku strīdu risināšanas procedūru izmantošanu ietekmē apstāklis, ka starptautisks līgums ir noslēgts jomā, kas atrodas Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītā kompetencē. Kā jau augstāk aplūkots, dalītās kompetences jomā visbiežāk tiek slēgti jaukti starptautiski līgumi, kuru puse ir gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis, kā arī viena vai vairākas trešās valstis. Šī shēma rada vairākus ne līdz galam atbildētus problēmjautājumus par Eiropas Savienības un atsevišķo dalībvalstu pienākumiem attiecībā uz jauktā līguma izpildi un strīdu risināšanu. Zemāk tiks aplūkotas galvenās šādas iespējamās problēmas un to risinājumu varianti.

---

[788] Lieta C-431/05 (Merck Genericos – Productos Farmaceuticols Lda pret Merck & Co. Inc., Merck Sharp & Dohme Lda) [2007]. ECR I-07001.
[789] Lieta C-61/94 (Komisija v Vācija; Starptautiskais piena līgums) [1996]. ECR I-4006.
[790] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.315.

6.8.1. Atkāpšanās no līguma, līguma darbības apturēšana vai izbeigšana

Ja atkāpšanās no līguma vai tā darbības apturēšana ir plānota tikai daļēji, izslēdzot vienīgi Eiropas Savienības dalību līgumā, tad šādu darbības apturēšanu varētu veikt tikai uz Padomes lēmuma pamata, bez papildus nepieciešamības pēc visu dalībvalstu lēmumiem.[791] Taču, ja tiek apturēta vai izbeigta arī dalībvalstu dalība līgumā, tad nepieciešams arī visu iesaistīto dalībvalstu lēmums. Piemēram, 1991.gadā Padome kopīgi ar dalībvalstu valdību pārstāvjiem pieņēma lēmumu apturēt 1983.gada līgumu, kas bija noslēgts ar Dienvidslāvijas Sociālistisko Federatīvo Republiku.[792] Tomēr jāņem vērā, ka daudzos Eiropas Savienības un dalībvalstu noslēgtajos jauktajos starptautiskajos līgumos kā viena līguma "puse" ir minēta *gan* Eiropas Savienība, *gan* dalībvalstis. Šādos gadījumos ir apšaubāmi, vai no līguma varētu atkāpties tikai Eiropas Savienība vai tikai dalībvalstis, nemaz nerunājot par kādu atsevišķu dalībvalsti.

6.8.2. Atrunas un iebildumi pret atrunām

Praksē Eiropas Savienība ir īstenojusi tiesības izteikt atrunas pie starptautiskajiem līgumiem, kas ir bijuši noslēgti atbilstoši tās ekskluzīvajai kompetencei. Doktrīnā atzīts, ka atrunas Eiropas Savienība varētu izteikt arī pie jauktiem starptautiskiem līgumiem: paralēlu kompetenču gadījumā attiecībā uz visu līgumu, bet līdzās pastāvošu un vienlaicīgu kompetenču gadījumā – par tām līguma daļām, kas nav dalībvalstu ekskluzīvā kompetencē. Savukārt iebildumus pret trešo valstu izdarītām atrunām Eiropas Savienība varētu izteikt arī attiecībā uz visu līgumu, ievērojot, ka jebkura trešās valsts atruna var iespaidot visu līguma režīmu.[793] Savukārt dalībvalstis būtu tiesīgas izteikt atrunas attiecībā uz tām līguma jomām, ja tādas ir, kas atrodas to ekskluzīvā nacionālajā kompetencē.

6.8.3. Dalībvalstu starptautiski tiesiskā atbildība

Ja jauktais starptautiskais līgums ir noslēgts, Eiropas Savienības un dalībvalstu kompetencēm esot paralēlām, tad iespējama vienas vai vairāku dalībvalstu starptautiski tiesiskā atbildība, jo katra dalībvalsts ir atsevišķa līguma puse paralēli Eiropas Savienībai. Taču dalīto kompetenču gadījumā, it īpaši, ja kompetence ir vienlaicīga un līgumam ir būtībā divpusējs raksturs (piemēram, asociācijas līgumi starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un trešo valsti, no otras puses), ir apšaubāmi vai dalībvalstis varētu būt atsevišķi atbildīgas saskaņā ar starptautiskajām publiskajām tiesībām.[794]

---

[791] Piem., Padomes regula (EEK) Nr.3300/91, 1991.gada 1.novembris, OJ Nr. L315 (15.11.1991).
[792] Agreement between the Member States of the European Community and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. OJ Nr. L 315 (15.11.1991).
[793] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.
[794] Allan Rosas. Mixed Union – Mixed Agreements. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, The Hague: Kluwer Law Internationa, 1998, pp.125-148.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Dažos tiesību doktrīnas avotos atzīts, ka Eiropas Savienība un dalībvalstis ir saistītas ar jaukto starptautisko līgumu (un, attiecīgi, atbildīgas par tā izpildi) tikai atbilstoši savām kompetencēm.[795] Tomēr, pirmkārt, praksē varētu būt neiespējami izdarīt šādu kompetenču un atbildības nošķīrumu, it īpaši tādos jauktos starptautiskos līgumos, kur nav norādītas īpašās Eiropas Savienības un dalībvalstu atbildības jomas. Tad problēmas būtu sākotnēji risināmas, piemērojot vienu no Eiropas Savienības ārējo attiecību pamatprincipiem – ciešas sadarbības pienākumu starp Eiropas Savienības institūcijām un dalībvalstīm.[796] Tas nozīmē, ka dalībvalstīm cieši jāsadarbojas ar Eiropas Savienības institūcijām jaukta starptautiska līguma izpildē[797] un kopīgi jākoordinē arī rīcība, ja parādās potenciāls valstu starptautiski tiesiskās atbildības jautājums. Sadarbības un lojalitātes pienākums nozīmē arī, ka dalībvalstīm jāizvairās no darbībām, kas var būt pretrunā ar jauktā starptautiskā līguma priekšmetu un mērķi.

Otrkārt, vairākums tiesību doktrīnas avotu norāda, ka, ja iestātos atbildība par jaukta starptautiskā līguma pārkāpumu gadījumā, kad līgumā nav skaidri nodalītas Eiropas Savienības un dalībvalstu atbildības jomas, tad šī atbildība būtu solidāra starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm.[798] Uz to vedina domāt arī ģenerāladvokāta Džeikoba viedoklis *Lomé IV* konvencijas lietā, kurā uzsvērts, ka saskaņā ar jauktu starptautisku līgumu Eiropas Savienība un dalībvalstis ir solidāri atbildīgas, ja vien līguma normas nenorāda uz pretējo.[799] Šādu secinājumu apstiprina arī strīdu risināšana PTO strīdu risināšanas procedūrās, jo citas PTO dalībvalstis ir cēlušas prasības kopīgi pret Eiropas Kopienu un vienu vai vairākām dalībvalstīm. Taču atbildētāja pienākumus parasti ir uzņēmusies Eiropas Kopiena viena pati, tā uzņemoties atbildību arī par iespējamiem dalībvalstu pārkāpumiem.[800]

6.8.4. Strīdu risināšanas procedūru izvēles ierobežojumi

Dalītā kompetencē esoša jaukta starptautiska līguma noslēgšana var ierobežot dalībvalstu iespējas izvēlēties, kādā veidā risināt no šī līguma izrietošos strīdus. To apliecina pētījuma 5.nodaļā detalizēti aplūkotā MOX rūpnīcas lieta[801], kurā Eiropas Kopienu tiesa nolēma, ka Īrija bija pārkāpusi Eiropas Savienības tiesības, risinot ar MOX rūpnīcu saistīto strīdu ar Lielbritāniju atbilstoši Jūras tiesību konvencijā paredzētajai procedūrai (Starptautiskais Jūras tiesību tribunāls), nevis atbilstoši Eiropas Savienības strīdu risināšanas procedūrām. Tiesa cita starpā uzsvēra, ka starptautiskam līgumam nebūtu jāietekmē ar līgumiem noteiktā kompetenču kārtība un tādējādi arī Eiropas Savienības tiesību sistēmas

[795] H.G. Schermers. International Institutional Law. Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Nordhoff, 1995, p.1107
[796] Nolēmums 1/78 [1978] ECR 2151, paras.34-36.
[797] Atzinums 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267, para.108.
[798] Lena Granvik. Incomplete Mixed Environmental Agreements of the Community and the Principle of Bindingness. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union, pp.255-272.
[799] Lieta C-316/91 (Parlaments pret Padomi) [1994] ECR I-625, para.69.
[800] Piet Eeckhout. External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.223.
[801] Lieta C-459/03 (Komisija pret Īriju; MOX rūpnīca). [2006]. ECR I-04635.

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

autonomija. Tādējādi, EKL paredzētajai strīdu risināšana metodei (Eiropas Kopienu tiesā) ir priekšroka pār jebkuru citu strīdu risināšanas metodi.[802]

Latvijas valsts pārvaldes praksē ir ticis arī uzdots jautājums, vai šķīrējtiesu klauzulu iekļaušana starptautiskajos līgumos nevarētu būt pretrunā ar Civilprocesa likumu[803]. Šķīrējtiesu klauzula ietveršana ir izplatīta daudzos starptautiskos līgumos, it īpaši divpusējos starptautiskos līgumos. Piemēram, strīdu risināšanu dažādās gan institucionālās, gan *ad hoc* ārvalstu šķīrējtiesās paredz gan 1992.gada 10.marta Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Zviedrijas Karalistes valdību par ieguldījumu veicināšanu un savstarpējo aizsardzību[804], gan 1995.gada 13.janvāra Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību.[805] Visticamāk, iespējamās bažas par šādu klauzulu pretrunu ar Civilprocesa likumu ir balstītas Civilprocesa likuma 487.panta pirmā panta 2.punkta regulējumā, kas nosaka, ka šķīrējtiesā var nodot izšķiršanai jebkuru civiltiesisku strīdu, izņemot strīdu, kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde vai ar šķīrējtiesas nolēmumu var tikt skartas valsts vai pašvaldības iestāžu tiesības.

Tomēr, šādām bažām par šķīrējtiesu klauzulu starptautiskajos līgumos iespējamo pretrunu Civilprocesa likumam nav pamata. Pirmkārt, starptautiskam līgumam ir piemērojamas starptautisko publisko tiesību normas, nevis Latvijas nacionālo tiesību normas, tādējādi Civilprocesa likuma uz šādiem līgumiem un no tiem izrietošiem strīdiem vispār neattiecas. Otrkārt, arī pašā Civilprocesa likuma 487.pantā jau ir atrodama atbilde uz jautājumu: tas attiecas uz *civiltiesisku* strīdu nodošanu šķīrējtiesā. Savukārt strīds, kas ir radies starp divām valstīm vai arī starp valsti un citas valsts ieguldītāju uz starptautiska līguma pamata, nav *civiltiesisks* strīds pat tad, ja tas skar komerciālus un saimnieciskus jautājumus, bet gan *starptautisko publisko tiesību* strīds.

Tomēr pastāv divas īpašas situācijas, kurā arī civiltiesisks līgums varētu tikt izskatīts starptautiskā šķīrējtiesā. Pirmkārt, lai gan šķīrējtiesu praksē parasti tiek nošķirtas prasības uz starptautiskā līguma pamata (kas ir piekritīgas līguma šķīrējtiesai) un privāttiesiskā līguma pamata (kas ir piekritīgas stridu risināšanas kārtībai, ko puses ir izvēlējušās), dažos ieguldījumu aizsardzības līgumos šķīrējtiesu kompetence ir formulēta ļoti plaši (jebkuri strīdi attiecībā uz ieguldījumu, arī attiecībā uz privāttiesisku ieguldījumu līgumu). Lai gan līdzšinējā praksē šķīrējtiesas vēl nav pieņēmušas tikai uz šo klauzulu balstītas prasības, turpmākā prakse var būt arī citāda. Otrkārt, iespējams, ka valsts var reizē pārkāpt starptautisku līgumu un privāttiesisku līgumu, piemēram, izmantojot savu *puissance publique*[806], lai pārkāptu privāttiesisku līgumu (pieņemot likumu aizliedzot līguma pildīšanu), kas reizē pārkāptu

[802] Lieta C-459/03 (Komisija pret Īriju; MOX rūpnīca). [2006]. ECR I-04635, paras.123-125.
[803] 14.10.1998. likums "Civilprocesa likums". Latvijas Vēstnesis, 326/330 (1387/1391), 03.11.1998.
[804] Augstākās padomes 28.10.1992 lēmums "Par līguma starp Latvijas Republikas valdību un Zviedrijas Karalistes valdību par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību ratificēšanu", Ziņotājs, 03.12.1992, nr. 46.
[805] 25.05.1995. likums "Par Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgumu par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību", Latvijas Vēstnesis , 01.06.1995, nr. 84.
[806] Publiskā vara (franču val.).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

starptautiskajā līgumā ietvertās normas par atsavināšanu un godīgu un taisnīgu režīmu. Treškārt, dažos ieguldījumu aizsardzības līgumos ir ietvertas *pacta sunt servanda* normas, atbilstoši kurām privāttiesiska līguma pārkāpums automātiski kļūst par starptautiska līguma pārkāpumu. Lai gan par šīs normas apjomu un saturu nav vienprātības, pārliecinošākais viedoklis būtu uzskatīt, ka starptautiskā šķīrējtiesa interpretētu pušu līgumu atbilstoši tam piemērojamām tiesībām (kas var būt arī Latvijas civiltiesības), un tikai tā pārkāpuma gadījumā iestātos ne tikai tradicionālā nacionālā, bet arī starptautiskā atbildība. Tādējādi, lai gan formāli nepārkāpjot nacionālajā Civilprocesa likuma normā noteikto aizliegumu (jo strīds tiek izšķirts saskaņā ar starptautiskajām tiesībām), *de facto* starptautiskā šķīrējtiesa var izskatīt strīdus, kas saistīti arī ar valsts iestāžu noslēgtiem civiltiesiskiem līgumiem.

Attiecībā uz šajā apakšnodaļā apskatīto problemātiku par dalīto kompetenci un strīdu risināšanas procedūrām, Latvijai nav nepieciešams īpaši grozīt pastāvošo normatīvo regulējumu. Taču šī problemātika ir jāapzinās amatpersonām, kuru pienākumos ietilpst lemt par iespējamām Latvijas Republikas prasībām saistībā ar starptautisku līgumu izpildi un domstarpību risināšanu, kam varētu būt praktiska nozīme attiecībā uz jūras robežām ar Zviedriju un Lietuvu. Jāievēro, ka, ja šis līgums ir ticis noslēgts kā jaukts starptautisks līgums un tā puse ir arī Eiropas Savienība, pirms strīda risināšanas uzsākšanas nepieciešama izpēte arī no Eiropas Savienības tiesību viedokļa, kā arī, pildot ciešās sadarbības pienākumu, vēlamas konsultācijas ar Eiropas Komisiju.

6.9. Starpresoru līgumu noslēgšana, tajā skaitā atvasināto publisko personu un ārpus Ministru kabineta padotības esošo publisko personu tiesības slēgt starptautiskos līgumus.

6.9.1. Ievads

Kā secināts šī pētījuma 2.nodaļā, starpresoru starptautiskie līgumi Speciālā likuma izpratnē ir tādi starptautiskie līgumi, ko savā starpā slēdz Latvijas iestāde ar ārvalsts iestādi. Šim pašreizējam normatīvajam regulējumam ir vairākas problēmas.

Pirmkārt, Speciālā likuma 2.pants rada maldinošu iespaidu, ka starpresoru līgumi ir tādi paši Latvijas valstij saistoši starptautiskie līgumi kā starpvalstu un starpvaldību līgumi. Kā uzsvērts 2.nodaļā, tā tas var būt, un var arī nebūt: starptautiskie līgumi var netikt uzskatīti par starptautiskiem līgumiem, kas saistoši Latvijas valstij Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē, ja līgumu nav parakstījusi neviena no Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrajā daļā minētajām personām, kas pārstāv valsti bez īpašām pilnvarām, un līgumu parakstījusī persona šādas īpašas pilnvaras nav uzrādījusi.

Otrkārt, izvēlētā terminoloģija ir ne visai veiksmīga. Atbilstoši Administratīvā procesa likumam (jaunāks normatīvais akts par Speciālo likumu) "starpresoru vienošanās" attiecas uz dažādu Latvijas iestāžu noslēgtiem līgumiem.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Treškārt, ne Speciālais likums, ne kāds cits ārējais normatīvais akts starpresoru līgumu noslēgšanas kārtību neregulē, tātad šajā ziņā pastāv atklāts likuma robs.

Līdzīgas problēmas pastāv attiecībā uz atvasināto publisko personu un ārpus Ministru kabineta padotības esošo publisko personu tiesībām slēgt starptautiskos līgumus: nepastāv konkrēta normatīvā regulējuma un nav skaidrs, kādas ir šo personu tiesības slēgt līgumus ar citu valstu iestādēm. Kā secināts 2.nodaļā, šādas iestādes varētu slēgt starptautiskos līgumus savas kompetences ietvaros, taču parasti tie būtu uzskatāmi par starpresoru starptautiskajiem līgumiem, jo tos nebūs apstiprinājusi ne Saeima, ne Ministru kabinets.

Ievērojot šo problemātiku, šajā apakšnodaļā tiks aplūkotas iespējas, kādi varētu būt labāki un tiesiski pareizāki risinājumi starpresoru un starpiestāžu līgumu ar citu valstu iestādēm regulēšanai.

6.9.2. Starpresoru un neatkarīgo iestāžu līgumu nošķīrums no starptautiskiem līgumiem

Starpresoru un neatkarīgo iestāžu līgumus būtu jānošķir no starptautiskiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē. Kā jau minēts, pašreiz Speciālā likuma 2.pantā šāda nošķīruma nav, un var rasties iespaids, ka *visi* starpresoru līgumi ir arī Latvijas Republikai saistoši starptautiski līgumi. Taču *visi* starpresoru līgumi noteikti nav uzskatāmi par starptautiskiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē.

Šeit jāņem vērā, ka valsts ir juridiska persona, nevis fiziska persona, un tādējādi valsts vārdā ir jādarbojas vai nu valsts galvai, valdībai vai kādai citai iestādei. Attiecīgi, arī starptautisks līgums var tikt noslēgts starp valsts galvām, valdībām, ministrijām vai citām valsts aģentūrām. No starptautisko publisko tiesību viedokļa nav atšķirības, vai starptautisks līgums ir parakstīts "valsts" vai "valdības", vai pat ministrijas vārdā, tātad valdības vai ministrijas noslēgts līgums var būt saistošs valstij un valdības vai ministra maiņa neietekmēs līguma spēku.[807] Tātad, starp dažādām ministrijām (valsts resoriem) noslēgts līgums teorētiski var būt starptautisks līgums.

No otras puses, ne vienmēr starpresoru līgums tiks slēgts ar mērķi saistīt Latvijas valsti, it īpaši, ņemot vērā, ka starptautiskiem līgumiem, kas nokārto likumdošanas ceļā risināmus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana atbilstoši Satversmes 68.pantam. Ja starpresoru līgums tiek slēgts, piemēram, starp Latvijas iekšlietu ministriju un valsts X. iekšlietu ministriju par kopīgu ceļu policistu apmācību organizēšanu, tas nebūtu likumdošanas ceļā risināms jautājums un šādu līgumu ministrija varētu slēgt. Bet to nevajadzētu uzskatīt par starptautisku līgumu Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē ar visām no tā izrietošajām tiesiskajām sekām. Drīzāk, tas varētu būt uzskatāms par sava veida saprašanās memorandu starptautisko tiesību izpratnē (valsti formāli nesaistošu vienošanos). Uz to būtu jānorāda

[807] Anthony Aust. Modern Treaty Law and Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p.16, p.48.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

arī apstāklim, ka šāds līgums ir noslēgts, neuzrādot īpašas pilnvaras atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.pantam.

Tādējādi, starpresoru līgumiem vajadzētu tikt uzskatītiem par starptautiskiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē tikai tad, ja:

(i) pušu nodoms ir bijis saistīts valsti, nevis tikai atsevišķo resoru;

(ii) līgumu parakstījusi kāda no Vīnes līgumtiesību konvencijas 7.panta otrajā daļā minētajām personām, kas pārstāv valsti bez īpašām pilnvarām; *vai*

(iii) līgumu parakstījusī persona uzrādījusi īpašas pilnvaras pārstāvēt Latviju vai no līguma īpašā konteksta izriet, ka šādas pilnvaras bijušas.

Saskaņā ar šo analīzi, starpresoru līgumi to tiešā nozīmē būtu jānošķir no Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem. Starpresoru līgums, ja tas plānots tikai kā konkrēto iestādi vai neatkarīgo publisko personu saistošs, nedrīkstētu tikt dēvēts par "Latvijas Republikas starptautisko līgumu", kā tas ir pašreizējā Speciālā likuma 2.pantā. Šajā jautājumā vajadzētu ņemt vērā Igaunijas praksi, kur starpiestāžu līgumi ir atsevišķi regulēti FRA 4.nodaļā[808], nošķirot tos no Igaunijas Republikas starptautiskajiem līgumiem.

Savukārt, ja konkrētu starptautisko līgumu, ko ir plānots noslēgt Latvijas Republikas vārdā, vēlas noslēgt kāda iestāde vai neatkarīga publiska persona, tad būtu vēlams, lai līguma galīgo noslēgšanu veic Ministru kabinets, kaut gan iestāde vai neatkarīgā publiskā persona varētu vest sarunas par līguma noslēgšanu vai saskaņot tā tekstu. Proti, būtu vēlams jēdzienu "starpresoru līgums" rezervēt tikai tādiem līgumiem, kas nav paredzēti kā saistoši Latvijas valstij.

6.9.3. Terminoloģijas apsvērumi

Termins "starpresoru līgumi" Speciālā likuma izpratnē attiecas uz starptautiska rakstura vienošanos starp Latvijas un citas valsts iestādi, bet termins "starpresoru vienošanās" Administratīvā procesa likuma izpratnē nozīmē vienošanos starp Latvijas iestādēm, kas atrodas dažādu Ministru kabineta locekļu padotībā. Arī līgums un vienošanās ir pēc satura gandrīz identiski jēdzieni: līgums tiek definēts kā "vienošanās (parasti rakstveidā) par savstarpējām saistībām", bet viena no "vienošanās" definīcijām ir "līgums, kas nosaka savstarpējas saistības, nolīgums".[809] No vienas puses, šāda terminoloģijas pārklāšanās var radīt pārpratumus. No otras puses, jēdziens "resors" un "starpresoru" jau ir ierasti latviešu valodas juridiskajā terminoloģijā, ko apliecina to izmantošana tādā salīdzinoši jaunā normatīvā aktā kā Administratīvā procesa likums. Turklāt, jēdziens "starpresoru" pats par sevi ir juridiski neitrāls attiecībā uz iestāžu piederību nacionālam vai citas valsts resoram.

---

[808] Foreign Relations Act (FRA). Pieejams: *http://www.legaltext.ee/text/en/XX10003.htm* (aplūkots 19.10.2009).
[809] Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž. Autoru kolektīvs, D.Guļevska (red.). Otrais izdevums. Rīga: Avots, 1998, 883 lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kā iespējamais sinonīms terminam "starpresoru" līgums varētu tikt lietots "starpiestāžu" līgums. "Iestāde" Valsts pārvaldes iekārtas likumā definēta kā "institūcija, kura darbojas publiskas personas vārdā un kurai ar normatīvo aktu noteikta kompetence valsts pārvaldē, piešķirti finansu līdzekļi tās darbības īstenošanai un ir savs personāls". Tādējādi, iestāde var būt gan Latvijas Republikas kā sākotnējās publisko tiesību juridiskās persona, gan atvasinātas publiskas personas institūcija. Tas ir arguments par labu termina "starpiestāžu" lietojumam, jo starpresoru līgumu regulējumam vajadzētu aptvert ne tikai līgumus starp Latvijas un citu valstu ministrijām vai tiešās pārvaldes iestādēm, bet arī līgumus starp Latvijas neatkarīgo un atvasināto publisko personu iestādēm un tamlīdzīgām iestādēm ārvalstīs. Taču arī termins "resors" pats par sevi ir plašs un saskaņā ar tā valodisko nozīmi var ietvert iestādes, kam padota jebkāda valsts pārvaldes nozare[810], tātad, ieskaitot arī pastarpināto valsts pārvaldi. Valsts pārvaldes iekārtas likuma 54.panta ceturtajā daļā noteikts, ka starpresoru vienošanos var slēgt "iestādes" – tātad, arī šī likuma izpratnē termins "resors" tāpat kā termins "iestāde" var tikt attiecināts gan uz tiešās, gan pastarpinātās pārvaldes iestādēm. 58.panta otrā daļa nosaka, ka starpresoru vienošanos iestādes var slēgt arī tad, ja tās pieder pie vienas publiskas personas vai dažādām publiskām personām. Tātad, starpresoru vienošanos varētu slēgt pie Latvijas Republikas kā sākotnējās publisko tiesību juridiskās personas piederoša iestāde ar atvasinātai publiskai personai piederošu iestādi.

Ievērojot minētos argumentus, secināms, ka termins "resors" tāpat kā "iestāde" ir attiecināms gan uz tiešās, gan pastarpinātās pārvaldes struktūrām. Turklāt termins "resors" ir potenciāli plašāks, jo neaprobežojas tikai ar publiskas personas institūciju, bet var attiekties arī uz, piemēram, Ministru kabineta locekli. Ņemams arī vērā, ka pašlaik Speciālajā likumā tiek lietots termins "starpresoru", nevis "starpiestāžu". Tiesiskās noteiktības, kā arī termina plašākā satura dēļ ieteicams arī turpmāk izmantot jēdzienu "starpresoru līgums". Lai nošķirtu to no Administratīvā procesa likumā regulētās "starpresoru vienošanās", būtu ieteicams starptautisko attiecību kontekstā to dēvēt par "starptautisku starpresoru līgumu jeb vienošanos" (bet nevis "starpresoru starptautisku līgumu", kas var radīt iespaidu, ka šis līgums ir starptautisks līgums Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē).

6.9.4. Starpresoru līgumu noslēgšanas kārtība

Ārējā normatīvajā aktā, kas regulē Latvijas Republikas starptautisko attiecību pamatus (piemēram, šobrīd Speciālais likums) būtu jānosaka pamatnoteikumi, kā slēdzami starptautiski starpresoru līgumi. Šiem noteikumiem būtu jānodrošina, ka nepastāv tiesību robs šajā jomā, kā arī jāievieš nošķīrums starp starptautiskiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē un starptautiskiem starpresoru līgumiem.

[810] Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž. Autoru kolektīvs, D.Guļevska (red.). Otrais izdevums. Rīga: Avots, 1998, 883 lpp.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Pamatprincipam vajadzētu būt, ka starptautiskus starpresoru līgumus var noslēgt gan tiešās, gan pastarpinātās pārvaldes iestādes atbilstoši savai ar ārēju normatīvu aktu noteiktajai kompetencei. Tāpat, būtu vēlams uzsvērt, ka šie līgumi nav uzskatāmi par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem, ja vien attiecīgajā līgumā nav noteikts citādi. Ievērojot, ka, neatkarīgi no šādas atrunas, konkrēts līgums no starptautisko publisko tiesību viedokļa varētu tikt uzskatīts par saistošu Latvijas valstij, Ārlietu ministrijai vajadzētu būt informētai par visiem noslēgtajiem starptautiskajiem starpresoru līgumiem un veikt to uzskaiti. Tāpat, būtu jānodrošina šādu līgumu publicēšana.

Tomēr, nebūtu pamatota prasība vienmēr iesniegt šādu līgumu projektus Ārlietu ministrijai iepriekšējai izvērtēšanai. Pirmkārt, ņemot vērā, ka starpresoru starptautisko līgumu regulējumam jāattiecas arī uz neatkarīgo iestāžu noslēgtajiem līgumiem, šāda iepriekšēja izvērtēšana varētu tikt uzskatīta par risku iestāžu neatkarībai. Otrkārt, ja līgumu neparaksta neviena no Vīnes līgumtiesību konvencijā minētajām personām vai arī persona, kam ir speciālas pilnvaras pārstāvēt Latvijas valsti, tad risks, ka līgums varētu tikt uzskatīts par Latvijas Republikas starptautisku līgumu, ir visai minimāls. Tāpēc būtu pietiekami, ka iestādes informē Ārlietu ministriju par noslēgtajiem līgumiem *post factum*, iesniedzot noslēgto līgumu kopiju un nodrošinot, ka Ārlietu ministrija var veikt šo līgumu uzskaiti.

6.10. Starptautisko līgumu publiskums.

6.10.1. Pašreizējo publiskuma noteikumu problemātika

Pašreizējā situācija attiecībā uz starptautisko līgumu publiskumu Latvijā analizēta pētījuma 2.nodaļā. Kā jau norādīts, starptautisko līgumu publiskums ir mūsdienu starptautiskajās tiesībās vispārpieņemts princips. Vēl 19.gadsimtā un 20.gadsimta sākumā norma bija gluži cita, jo vairums starptautisko līgumu bija slepeni. Slepeni starptautiskie līgumi tika slēgti arī 2.pasaules kara laikā, ieskaitot bēdīgi slaveno Molotova – Rībentropa pakta slepeno protokolu. Tomēr jau kopš 1.pasaules kara valstu prakse un starptautisko tiesību doktrīna pamazām sāka atbalstīt viedokli, ka starptautiskiem līgumiem ir jābūt atklātiem. Šī norma tika nostiprināta arī Tautu Savienības statūtu 18.pantā:[811] visi starptautiskie līgumi jāreģistrē Tautu Savienības sekretariātā, kas tos nekavējoties publisko, un pirms reģistrācijas līgumi nestājas spēkā.

Pēc 2.pasaules kara starptautisko līgumu publiskums jau bija vispārpieņemts, tādēļ tas nostiprināts arī ANO Statūtu[812] 102.pantā:

[811] The Covenant of the League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924). Pieejams: *http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp* (aplūkots 20.10.2009).
[812] Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. Latviešu valodā nepublicēti. Pieejams: *http://www.mfa.gov.lv/lv/ano/sistema/statuti/statuti/* (aplūkots 20.01.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"1. Dažādi līgumi un starptautiskās vienošanās, kuras noslēgusi jebkura Organizācijas Dalībvalsts pēc šo Statūtu stāšanās spēkā, pie pirmās iespējas, jāreģistrē Sekretariātā, kas tās publicē.

2. Neviena no tāda līguma vai starptautiskā nolīguma pusēm, kas nav reģistrētas saskaņā ar šī panta 1.punktu, nevar atsaukties uz tādiem līgumiem vai starptautiskajiem nolīgumiem nevienā Apvienoto Nāciju Organizācijas institūcijā."

Tā kodificēta arī Vīnes līgumtiesību konvencijas 80.panta pirmā daļā: pēc spēkā stāšanās visi līgumi tiek nosūtīti ANO Sekretariātam reģistrācijai vai iegrāmatošanai, atkarībā no gadījuma, un publicēšanai. Tātad, principā visiem starptautiskajiem līgumiem vajadzētu būt publiski pieejamiem, lai gan praksē daudzi līgumi netiek publiskoti. ANO Sekretariāta publicētie starptautiskie līgumi ir elektroniski pieejami ANO Starptautisko līgumu datubāzē *http://untreaty.un.org/* angļu un franču valodā, kā arī autentiskajā līguma valodā.

Tātad, jebkuram Latvijas noslēgtam starptautiskam līgumam būtu jābūt publicētam ANO Starptautisko līgumu datubāzē. Tomēr tas neatbrīvo no nepieciešamības publicēt Latvijas noslēgtos starptautiskos līgumus arī Latvijas izdevumos nolūkā nodrošināt Satversmes 90.pantā paredzētās pamattiesības zināt savas tiesības. It īpaši, ja viena no līguma autentiskajām valodām nav latviešu valoda, tad ANO Starptautisko līgumu datubāzē netiks publicēts tulkojums latviešu valodā. Taču ir jābūt nodrošinātai pienācīgai iespējai iepazīties ar līguma tulkojumu latviešu valodā arī tad, ja latviešu valoda nav viena no līguma oriģinālvalodām.

Kā analizēts pētījuma 2.nodaļā, Speciālā likuma 16.pants paredz, ka oficiālajā izdevumā, kā arī Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta ziņotājā publicējami *visi* starptautiskie līgumi un to tulkojumi latviešu valodā. Tā kā pants runā par "visiem" starptautiskajiem līgumiem, tad tam būtu jāattiecas arī uz starpresoru starptautiskajiem līgumiem, jo atbilstoši Speciālā likuma 2.pantam starpresoru līgumi ir viens no starptautisko līgumu veidiem. Taču Speciālā likuma 16.panta norma ir pretrunā ar Ministru kabineta kārtības ruļļa 57.punktu, kurš nosaka, ka Ārlietu ministrija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" nodrošina tikai to starptautisko līgumu tekstu publicēšanu, kuri apstiprināti kā ārējie normatīvie akti ar Ministru kabineta noteikumiem. Protams, to starptautisko līgumu tekstu publicēšanu, kuri apstiprināti ar Saeimas pieņemtu ratifikācijas likumu, nosaka likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību". Pētījuma 2.nodaļā ieteikts uzskatīt Speciālā likuma 16.panta normu par speciālo normu, saskaņā ar kuru tātad būtu nepieciešams publicēt laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" (tas gan nav "valdības", bet "valsts" oficiālais izdevums) un "Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājā" jebkuru starptautisko līgumu, arī tādu, kas nav apstiprināts ar ārējo normatīvo aktu.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

6.10.2. Risināmie jautājumi

Jājautā, vai ir pamatota, pirmkārt, tik plaša norma, ka jāpublicē *visi* starptautiskie līgumi, arī tādi, kas nav apstiprināti ar ārēju normatīvu aktu. Otrkārt, vai ir nepieciešama līgumu publicēšana divos dažādos izdevumos. Treškārt, vai ir pietiekami, ka līgums tiek publicēts tikai pēc tā apstiprināšanas ar ārējo normatīvo aktu (proti, atbilstoši likuma "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" noteikumiem).

(a) Kuri līgumi jāpublicē

Tie starptautiskie līgumi, kuri tiek apstiprināti ar ārēju normatīvu aktu, proti, Saeimas pieņemtu likumu vai Ministru kabineta noteikumiem, ir noteikti jāpublicē saskaņā ar likuma "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" noteikumiem. Tādējādi, attiecībā uz šo līgumu publicēšanas nepieciešamību speciāls papildus regulējums nav vajadzīgs.

Ja starp Latvijas un citas valsts pašvaldību noslēgts starptautisks līgums tiek apstiprināts ar pašvaldības domes lēmumu kā ārējais normatīvais akts (saistošie noteikumi), tad tie atbilstoši likuma "Par pašvaldībām" 45.pantam publicējami vietējā laikrakstā vai bezmaksas izdevumā, izliekami redzamā vietā pašvaldības domes ēkā un pagasta vai pilsētas pārvaldēs, kā arī, republikas pilsētas gadījumā, publicējami laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Jānorāda gan, ka pašvaldība būtu tiesīga apstiprināt starptautisko līgumu saistošiem noteikumiem, ja tas atbilstu kādam no likuma "Par pašvaldībām" 43.pantā minētajiem gadījumiem. Ja starptautiskais līgums ir apstiprināts ar pašvaldības domes "citu" lēmumu likuma "Par pašvaldībām" 41.panta 4.punkta izpratnē, tad tā publikācija nav speciāli paredzēta.

Jāatrisina jautājums, vai publicējami arī starptautiskie starpresoru un atvasināto publisko personu līgumi, kā arī, vai nepieciešams publicēt ne tikai starptautiskos līgumus, bet arī saprašanās memorandus, skaidrojošās deklarācijas un citus ar starptautiskajām tiesībām saistītus dokumentus.

Tā kā starptautiskie starpresoru un atvasināto publisko personu līgumi parasti nebūs uzskatāmi par starptautiskiem līgumiem Vīnes konvencijas izpratnē, uz tiem principā arī neattiektos starptautiskajās tiesībās noteiktais līgumu publiskuma princips. Turklāt, tā kā šiem līgumiem nebūtu ārējā normatīvā akta spēka, tie nevar radīt tiesības un pienākumus privātpersonām un tādējādi uz tiem tiešā veidā neattiecas Satversmes 90.pants. No otras puses, šādu līgumu slēgšana tomēr ir Latvijas tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestāžu darbība, kas potenciāli var radīt ārējas sekas. Kā jau augstāk analizēts, nevar pilnībā izslēgt iespēju, ka šādu iestāžu darbība var radīt Latvijas valsts starptautiski tiesisko atbildību. Aplūkotas arī nošķiršanas grūtības starp starptautiskajiem līgumiem un saprašanās

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

memorandiem. Turklāt, atbilstoši Satversmes 101.pantam ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā. Tas nozīmē, ka ir arī tiesības zināt, kādus līgumus iestādes ir slēgušas ar ārvalstu iestādēm. Tādēļ secināms, ka publiskuma prasībai būtu pakļaujami arī starptautiskie starpresoru un atvasināto publisko personu līgumi, kā arī saprašanās memorandi, skaidrojošās deklarācijas un citi Latvijas tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestāžu ārējie akti.

Jānorāda, ka iestādes nevarētu atteikties no prasības publicēt noslēgtos starpresoru līgumus vai saprašanās memorandu, piemēram, norādot, ka šos līgumus aizsargā autortiesības. Atbilstoši Autortiesību likuma 6.panta 1.punktam autortiesības neaizsargā valsts un pašvaldību iestāžu izdotus dokumentus.[813] Tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestādes noslēgts starpresoru starptautisks līgums tomēr ir šīs iestādes izdots dokuments (jo apstiprināts ar šīs iestādes lēmumu), tādējādi tas nav autortiesību objekts.

(b) Kur līgumi jāpublicē

Pašlaik Speciālā likuma 16.pants paredz divus publikācijas veidus: oficiālajā valdības izdevumā, kā arī Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta ziņotājā. Tāda oficiālā valdības izdevuma nav, bet atblistoši likuma "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" noteikumiem oficiālais *valsts* izdevums ir laikraksts "Latvijas Vēstnesis". Šajā laikrakstā arī tiek publicēti tie starptautiskie līgumi, kas ir apstiprināti ar Saeimas likumu vai Ministru kabineta noteikumiem.

Nav skaidrs, kāpēc ir nepieciešamas divas oficiālas publikācijas, it īpaši šobrīd, kad Latvijas mērķis ir veikt strukturālas valsts pārvaldes reformas un pēc iespējas samazināt valsts pārvaldes izdevumus. Ārējo normatīvo aktu, kā arī starptautisko līgumu publiskumu pilnībā var nodrošināt viens oficiālo publikāciju avots, kam vajadzētu būt oficiālajam valsts izdevumam, šobrīd – laikrakstam "Latvijas Vēstnesis". Šī norma gan nav maināma tikai ar Speciālā likuma grozījumiem, jo arī likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību" nosaka divus publikācijas avotus: laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" un "Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājā".

Protams, nepieciešams, lai publikācija oficiālajā valsts izdevumā ir sasaistīta ar publikāciju elektroniskā tiesību aktu datu bāzē. Šobrīd tas tiek nodrošināts ar tiesību aktu publicēšanu interneta vietnē *www.likumi.lv*, taču ir jāuzlabo meklēšanas mehānismu iespējas. Jāuzsver, ka pētījuma autori darba gaitā pārliecinājās, ka daudzi starptautiskie līgumi, it īpaši agrāk noslēgtie, šajā datu bāzē nav pieejami, un tādējādi ir jāmeklē Normatīvo aktu informācijas sistēmā NAIS, kas ir maksas datu bāze. Turklāt, pastāv arī paradoksāla situācija, ka vairāki starptautiski līgumi ir atrodami *tikai* NAIS datu

[813] 06.04.2000. likums "Autortiesību likums". Latvijas Vēstnesis, 148/150 (2059/2061.

bāzē un vispār nav publicēti laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Vairāki starptautiskie līgumi, kam Latvija pievienojusies īsi pēc neatkarības atgūšanas, vispār nav nekur publicēti. Piemēram, no divpadsmit starptautiskiem līgumiem, kam Latvija pievienojusies ar Augstākās padomes 1991.gada 10.septembra deklarāciju 10.09.1991 "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem jūras tiesību jautājumos"[814], seši līgumi nav publicēti. Vēl jo vairāk, no piecdesmit diviem starptautiskiem līgumiem, kam Latvija pievienojās ar 1990.gada 4.maija deklarāciju "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos"[815], nav publicēti vismaz trīsdesmit trīs dokumenti. No Latvijai būtiski svarīgiem starptautiskiem līgumiem, pētījuma autoriem neizdevās atrast arī ANO Statūtu latviskās versijas oficiālo publikāciju.[816] Šādus publikāciju trūkumus nepieciešams pakāpeniski novērst, jo *visiem* Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē ir jābūt oficiāli publicētiem valsts oficiālajā izdevumā, kā arī jābūt par brīvu pieejamiem publiskas piekļuves interneta vietnē.

Attiecībā uz publikāciju skaitu, jānorāda, ka pašreizējā kārtība ar vairākām publicēšanas vietām radījusi arī situācijas, kad viena un tā paša līguma teksts dažādās publikācijās atšķiras. Tā, piemēram, Vīnes līgumtiesību konvencijas teksts, kas ir publicēts 1993.gada 15.aprīļa izdevumā "Ziņotājs", Nr.14, vairākos pantos diezgan ievērojami atšķiras no publikācijas, kas ievietota 2003.gada 3.aprīļa laikraksta "Latvijas Vēstnesis" Nr.52 (2817). Šādas nesaskaņas būtu jānovērš, un nākotnē no tām varētu izvairīties, nodrošinot tikai vienu oficiālās publikācijas avotu.

Savukārt, starptautiskie starpresoru un atvasināto publisko personu līgumi nebūtu noteikti jāpublicē oficiālajā valsts izdevumā. Attiecībā uz starpresoru un atvasināto publisko personu līgumiem būtu pietiekami, ja tie būtu brīvi pieejami attiecīgās iestādes interneta vietnē. Savukārt, saprašanās memorandi un skaidrojošās deklarācijas tomēr būtu jāpublicē oficiālā valsts izdevumā, jo, kā jau minēts šajā pētījumā, ne vienmēr var skaidri nošķirt saprašanās memorandus no starptautiskajiem līgumiem un skaidrojošās deklarācijas no atrunām. Tāpēc tiesiskās noteiktības nolūkā būtu vēlams šos dokumentus publicēt. Protams, jāpublicē arī Latvijas izteiktās atrunas un iebildumus pret atrunām, kā arī citu valstu izteiktie iebildumi pret Latvijas atrunām. Šādu instrumentu publikācijas elektroniskajās datu bāzēs jāsasaista ar starptautisko līgumu, uz kuru tās attiecas (līdzīgi kā grozījumi).

(c) Kad līgumi jāpublicē

Pašreizējais regulējums paredz, ka starptautiski līgumi jāpublicē tikai pēc tam, kad tie ir apstiprināti ar ārējo normatīvo aktu un tādējādi ieviesti Latvijas tiesību sistēmā. Principā tam varētu piekrist, jo

[814] Ziņotājs, 26.09.1991, nr. 37.
[815] Ziņotājs, 24.05.1990, nr. 21
[816] Pieejamas tikai neoficiālas versijas, piemēram, *http://www.mfa.gov.lv/lv/ano/sistema/statuti/statuti/* (aplūkots 20.01.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

nebūtu lietderīgi oficiālajā izdevumā publicēt arī dažādas līgumu sagatavju versijas, kā arī tikai parakstītus līgumus, kas Latvijai vēl nav saistoši.

Tomēr, nodrošinot pilnīgu Satversmes 101.panta ievērošanu, kā arī ņemot vērā diskusijas, kas izraisījās saistībā ar ANO konvencijas "Par personu ar invaliditāti tiesībām" sagatavošanas sakarā (sk. 2.nodaļu), būtu jārada iespēja padarīt publiskus arī procesus, kādos Latvija gatavojas kļūt par kāda starptautiska līguma dalībvalsti. Kā jau minēts 2.nodaļā, daļēji šo sagatavošanās procesa publiskumu nodrošina likumprojektu pieejamība Saeimas likumprojektu reģistrā un Ministru kabineta noteikumu projektu pieejamība Ministru kabineta tiesību aktu projektu datu bāzē. Tomēr starptautiska līguma sagatavošanas process var sākties jau krietni senāk nekā tiesību akta projekta publicēšanas stadijā.

Domājams, ka ārējā normatīvā aktā nav nepieciešams ieviest konkrētu brīdi, no kura starptautiska līguma sagatavošanas darbs būtu publiskojums. Drīzāk, būtu nepieciešama ģenerālklauzula, kas paredzētu, ka starptautiska līguma sagatavošanas procesā jāņem vērā sabiedrības viedoklis, ciktāl tas nav pretrunā ar līguma dabu (piemēram, iespējams, ka militāras aizsardzības rakstura līgumiem vismaz sagatavošanas fāzē ir jānodrošina ierobežota pieejamība). Tādējādi, iestādei, kas gatavo līgumu, būtu jāizvērtē, cik daudz un kurā stadijā jānodrošina līguma publiskošana, piemēram, savā interneta vietnē, kā arī nepieciešamības gadījumā īpaši informējot ieinteresētās personas. Taču kā vispārēju normu varētu ieviest noteikumu, ka Ārlietu ministrijai ir jāpublicē savā mājas lapā tie starptautisko līgumu projekti, kas tai nosūtīti iepriekšējai izskatīšanai pirms noslēgšanas.

6.10.3. Tulkojumu nodrošināšana

Kā jau minēts pētījuma 2.nodaļā, par starptautisko līgumu tulkojumiem un to publiskošanu ir atbildīgs Valsts valodas centrs. Šai iestādei arī būtu jārūpējas, lai līgumu tulkojumos tiek ievērota vienota juridiskā terminoloģija, kas diemžēl šobrīd ne vienmēr tiek īstenota. Ir jāuzlabo arī Valsts valodas centra interneta vietnē *www.ttc.lv* pieejamais starptautisko tiesību aktu meklētājs.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

7. PIEDĀVĀJUMI LATVIJAS NORMATĪVĀ REGULĒJUMA UZLABOŠANAI ATTIECĪBĀ UZ STARPTAUTISKO LĪGUMU SLĒGŠANU

7.1. Piedāvāto uzlabojumu forma.

7.1.1. Izvērtējums, vai Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu izstrādājams jauns normatīvs akts vai esošo normatīvo aktu grozījumi.

Speciālais likums ir ļoti vispārīgs, un, kā jau šajā pētījumā secināts, daudzus ar starptautisko līgumu slēgšanu saistītus jautājumus vispār neregulē. Tāpat, kritizējams arī Speciālajā likumā piedāvātais starptautisko līgumu iedalījums starpvalstu, starpvaldību un starpresoru līgumos. Speciālajā likumā arī nav viegli orientēties: lai gan likums ir sadalīts preambulā un piecās nodaļās, tomēr II.nodaļa – starptautisko līgumu noslēgšana – ietver daudzus atšķirīgus ar starptautisko līgumu slēgšanu saistītus aspektus, ko būtu vēlams analītiski nodalīt (atsevišķi un loģiskā kārtībā regulējot starptautiska līguma noslēgšanas sagatavošanas stadiju, projektu apspriešanu un izskatīšanu, parakstīšanu, apstiprināšanu, ratificēšanu, spēkā stāšanos, u.c.). No Speciālā likuma nav viegli uzreiz konstatēt, kādas ir konkrētu valsts varas orgānu tiesības un pilnvaras starptautisko līgumu slēgšanā. Tāpēc arī šī pētījuma 2.nodaļā personu pilnvaras, kā tās attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu noteiktas Speciālajā likumā, tika pārskatāmības uzlabošanai attēlotas Tabulā Nr.1.

Turklāt, vairāki svarīgi jautājumi par starptautisko līgumu noslēgšanu ir regulēti nevis Speciālajā likumā, bet citos ārējos normatīvajos aktos. It īpaši, niansētāku starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem paredz Ministru kabineta kārtības ruļļa V sadaļa. Vairākas normas paredz arī Saeimas kārtības rullis, Ministru kabineta 2005.gada 22.marta noteikumi Nr.202 "Valsts valodas centra nolikums" un Ārlietu ministrijas nolikums. Tādējādi, lai jebkura persona iegūtu pilnīgu ieskatu par starptautisko līgumu slēgšanu Latvijā, nepietiek vien ar Satversmi un Speciālo likumu, bet jāapskata arī diezgan daudz citu ārēju normatīvo aktu. Lieki piebilst, ka personai bez jurista izglītības varētu būt diezgan sarežģīti uzminēt, ka regulējums ir izkliedēts pa dažādiem normatīviem aktiem un turklāt visus vajadzīgos normatīvos aktus atrast. Tiesiskās noteiktības nolūkā būtu labāk, ja būtiskākais regulējums par starptautisko līgumu noslēgšanu būtu atrodams vienā normatīvā aktā. Šajā ziņā Latvija varētu ņemt vērā Igaunijas pieredzi, jo FRA likumā ir noregulētas visas galvenās darbības saistībā ar starptautiska līguma slēgšanu, un persona no malas var gūt pietiekami pilnīgu ieskatu par starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru Igaunijā. Tā kā Latvija tāpat kā Igaunija ir rakstīto tiesību valsts, šāds regulējums būtu atbilstošs arī Latvijai.

Ievērojot minēto, it īpaši to, ka Speciālā likuma regulējumu vajadzētu gan paplašināt (iekļaujot regulējumu, kas šobrīd atrodams citos normatīvos aktos), gan precizēt (uzlabot terminoloģiju un

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

struktūru), gan detalizēt (atsevišķas līgumu noslēgšanas procedūras aplūkojot sīkāk), piemērotāk būtu izstrādāt un pieņemt jaunu normatīvo aktu, kas aizstātu pašreizējo Speciālo likumu. Jaunā normatīvā akta nosaukums varētu būt "Starptautisko līgumu likums".[817] Atsauce uz "Latvijas Republiku" likuma nosaukumā nebūtu obligāta, jo saprotams, ka Latvija var pieņemt normatīvu regulējumu tikai par saviem starptautiskajiem līgumiem, nevis, piemēram, par Lietuvas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem. Šāds nosaukums arī atbilstu pašreizējai normatīvo aktu izstrādāšanas praksei, jo, piemēram, civilprocesu regulējošā likuma nosaukums ir "Civilprocesa likums", nevis "Latvijas Republikas Civilprocesa likums". Līdz ar jaunā normatīvā akta gatavošanu vajadzētu izdarīt grozījumus tajos ārējos normatīvajos aktos, kas šobrīd regulē atsevišķus starptautisko līgumu noslēgšanas jautājumus, izslēdzot no tiem dublējošās normas.

7.1.2. Regulējums ārējos un iekšējos normatīvos aktos

Lai gan Speciālā likuma regulējumu vajadzētu paplašināt, precizēt un detalizēt, regulējums tomēr nedrīkst kļūt pārāk sīki noteikts. Viena no Latvijas normatīvā regulējuma prasībām ir lakoniskums.[818] Tādēļ Speciālā likuma normas nedrīkst iekļaut pārāk garu un aprakstošu regulējumu. Jāievēro, ka daudzi jautājumi par starptautiskajiem līgumiem ir regulēti Vīnes līgumtiesību konvencijā vai citos starptautisko tiesību avotos, tādēļ to normas dublēt nav nepieciešams. Ārējā normatīvā akta uzdevums ir sniegt neierobežotam skaitam gadījumu piemērotu risinājumu, un vēlams, lai to nebūtu vajadzīgs bieži grozīt, mainoties faktiskajai situācijai.

No otras puses, pētījumā secināts arī, ka pastāv daudzi problemātiski starptautisko līgumu noslēgšanas jautājumi, attiecībā uz kuriem valsts pārvaldes ietvaros būtu nepieciešamas zināmas vadlīnijas vai ieteikumi. Šādiem ieteikumiem nebūtu vieta ārējā normatīvā aktā, jo tie noteikti nevarētu būt izsmeļošs un saistošs regulējums. Šādas vadlīnijas vissvarīgākās būtu Ārlietu ministrijai kā atbildīgajai iestādei par starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošanu, bet tās noderētu arī citām iestādēm, kam var nākties saskarties ar starptautiskiem līgumiem. It īpaši, šādi ieteikumi būtu nepieciešami šajā pētījumā aplūkotajās problēmsituācijās saistībā ar Eiropas Savienības kompetenci starptautisko līgumu slēgšanā, kā arī starptautisko līgumu nošķīrumam no saprašanās memorandiem. Piemērotākais instruments šādiem ieteikumiem varētu būt ārlietu ministra izdots iekšējs normatīvs akts.

Tādējādi, starptautisko līgumu noslēgšanas regulējumu vajadzētu iekļaut gan ārējos, gan iekšējos normatīvos aktos.

---

[817] 03.02.2009. MK noteikumi Nr.108 "Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi" ("LV", 26 (4012), 17.02.2009.
[818] 03.02.2009. MK noteikumi Nr.108 "Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi" ("LV", 26 (4012), 17.02.2009, 2.punkts.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

7.2. Normatīvā akta veids un struktūra.

7.2.1. Ārējais normatīvais akts

(a) Starptautisko līgumu likums

Šis būtu likums, kas regulētu visus galvenos jautājumus par starptautiska līguma noslēgšanu. Likumam būtu jābūt strukturētam nodaļās un pantos. Likumam varētu būt šādas galvenās nodaļas:

(i) Vispārīgie noteikumi (terminu skaidrojums, likuma mērķis, likuma darbības joma);

(ii) Kompetence starptautisko līgumu jautājumos (šeit būtu jāietver panti, kas regulē Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Ministru prezidenta, ārlietu ministra un citu personu pilnvaras un kompetences starptautisko līgumu noslēgšanā – regulējums līdzīgs kā Speciālā likuma 3. līdz 5.pantā);

(iii) Starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošana (panti, kas regulē, kurš var ierosināt noslēgt starptautisku līgumu (iniciatīva), kas organizē un uzrauga līguma sagatavošanas darbus – projektu saskaņošanu, citu iestāžu un sabiedrības iesaistīšanu, Ārlietu ministrijas kā atbildīgas iestādes kompetence un uzdevumi šajā stadijā): šobrīd šādi jautājumi Speciālajā likumā netiek regulēti, taču regulējums daļēji pārņemams no Ārlietu ministrijas nolikuma;

(iv) Starptautisko līgumu parakstīšana (panti, kas nosaka, kurš un kādā kārtībā paraksta starptautiskus līgumus);

(v) Starptautisko līgumu apstiprināšana (panti, kas nosaka, kuros gadījumos līgumus apstiprina Ministru kabinets, un kuros gadījumos nepieciešama Saeimas apstiprināšana – regulējums pēc būtības līdzīgs kā Speciālā likuma 7., 9. un 11.pantā);

(vi) Starptautisko līgumu spēkā stāšanās (panti par ratifikācijas rakstu sagatavošanu, parakstīšanu un apmaiņu – pašreizējā Speciālā likuma 8. un 10.pants);

(vii) Atrunu un deklarāciju izteikšana (normas, kuras trūkst pašreizējā regulējumā, par atrunu un deklarāciju izteikšanā kompetentajām personām, to formu, kā arī par iebildumu formulēšanu un reakciju uz citu valstu iebildumiem pret Latvijas atrunām);

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(viii) Starptautisko līgumu izpilde (par izpildi atbildīgās personas, kolīziju risināšanas normas, spēkā vēl nestājušās līguma pagaidu piemērošana - arī normas, kas ietvertas pašreizējā Speciālā likuma 12. un 13.pantā);

(ix) Starptautisko līgumu grozīšana un izbeigšana (panti, kas un kādos gadījumos var grozīt starptautisku līgumu, līguma denonsēšanas noteikumi – arī pašreizējā Speciālā likuma 14.pants);

(x) Saprašanās memorandu noslēgšana (pamatnoteikumi par šādu vienošanos noslēgšanu);

(xi) Starptautiskie starpresoru un atvasinātu publisko personu līgumi (panti, kas regulē tiešās un pastarpinātās pārvaldes iestāžu tiesības slēgt starptautiskos līgumus un to noslēgšanas procedūru);

(xii) Starptautisko līgumu un citu starptautisko vienošanos uzskaite un publicēšana (nosaka starptautisko līgumu publicēšanu, kā arī publiskuma prasības saprašanās memorandiem un starpresoru un atvasināto publisko personu starptautiskajiem līgumiem, ieskaitot pašreizējā Speciālā likuma 15. un 16.panta regulējumu).

(b) Grozījumi citos likumos

Tā kā uz Starptautisko līgumu likumu tiktu daļēji pārnests regulējums starptautisko līgumu noslēgšanas jomā, kas šobrīd ietverts Ministru kabineta kārtības rullī un Ārlietu ministrijas nolikumā, tad šajos normatīvajos aktos varētu būt nepieciešamas izmaiņas. No otras puses, jāņem vērā, ka Ministru kabineta kārtības ruļļa un Ārlietu ministrijas nolikuma regulējums ir detalizētāks, nekā tam būtu jābūt Starptautisko līgumu likumā, tā kā visdrīzāk grozījumi nebūs ievērojama apjoma. Pieļaujams, ka iespējams izvēlēties arī tādu Starptautisko līgumu likuma normu formulēšanas tehniku, ka minētajos citos normatīvajos aktos grozījumi nepieciešami minimāli, proti, Starptautisko līgumu likumā nepārnesot regulējuma detaļas, bet ieskicējot tikai vispārējo ietvaru.

7.2.2. Iekšējais normatīvais akts

Vairākus šajā pētījumā aplūkotos problēmjautājumus būtu vēlams aplūkot iekšējā normatīvā aktā, kas kalpotu kā vadlīnijas amatpersonām, kam ikdienā jānodarbojas ar starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošanu. No Valsts pārvaldes iekārtas likumā minētajiem iekšējo normatīvo aktu veidiem piemērotākais varētu būt instrukcija par Starptautisko līgumu likuma piemērošanu. Piemēram, instrukcija neizsmeļoši uzskaitītu biežāk izmantojamos nošķiršanas kritērijus, ko varētu izmantot analīzē, vai konkrētais dokuments uzskatāms par starptautisku līgumu vai saprašanās memorandu. Šādas instrukcijas sagatavošanai varētu izmantot Lielbritānijas praksi, jo, kā jau augstāk aplūkots,

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Lielbritānijas ārlietu resors ir izveidojis šāda veida ieteikumus, ieskaitot arī vadlīnijas terminoloģijas izmantošanai. Instrukcija varētu arī saturēt noteikumus atrunu un iebildumu formulēšanai, kritērijus, kā nošķirt atrunas no skaidrojošām deklarācijām).

Šāda iekšējā normatīvā akta strukturēšanai nav izšķirošas nozīmes, jo galvenais būtu tā saturiskā lietderība un piemērotība praktiskai izmantošanai.

7.3. Normatīvā akta satura vispārīgs ieskicējums.

7.3.1. Starptautisko līgumu likums

(a) Vispārīgie noteikumi (terminu skaidrojums, likuma mērķis, likuma darbības joma)

Starptautisko līgumu likumā būtu nepieciešams skaidrot šādus terminus:

(i) Starptautisks līgums – izmantojot Vīnes līgumtiesību konvencijas definīciju, sašaurinot to uz Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, paplašinot to uz līgumiem, kas nav noslēgti ar valstīm; nošķīrums starp starpvalstu un starpvaldību līgumiem nav nepieciešams, jo arī starpvaldību starptautisks līgums tiek slēgts Latvijas Republikas vārdā;

(ii) Saprašanās memorands – definīcijā jāiekļauj norāde uz šīs vienošanās pakļautību starptautiskajām tiesībām un tās nesaistošo raksturu;

(iii) Starptautisks starpresoru līgums – kategorija jāattiecina gan uz līgumiem starp Latvijas un ārvalstu tiešās, gan pastarpinātās pārvaldes iestādēm (ietverot arī neatkarīgo publisko personu starptautiskos līgumus);

(iv) Skaidrojoša deklarācija – definīcijā jānošķir šāds paziņojums no atrunas; atrunu definēt nav nepieciešams, jo definīcija iekļauta Vīnes līgumtiesību konvencijā.

Likuma mērķis būtu līdzīgs Speciālā likuma mērķim, bet ar dažiem papildinošiem aspektiem, proti, noteikt starptautisko līgumu *sagatavošanu*, noslēgšanu, izpildi, denonsēšanu, *atrunu un deklarāciju izteikšanu*, *atbildīgo iestāžu kompetenci* un citus ar starptautiskajiem līgumiem, *kā arī citiem starptautisku vienošanos veidiem* saistītus jautājumus.

Lai nedublētu Vīnes līgumtiesību konvencijā iekļautās normas, bet tajā pašā laikā pasvītrotu sistēmisko saistību ar starptautiskajās tiesībās ietverto līgumtiesību regulējumu, varētu izdarīt vispārēju atsauci uz likuma piemērošanu atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas un citām starptautisko tiesību normām.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Likuma darbības joma būtu jāierobežo, nosakot, ka likums neregulē Latvijas Republikas attiecības ar Eiropas Savienību, ja vien likumā nav paredzēts citādi. Proti, attiecības ar Eiropas Savienību jau regulē attiecīgie pievienošanās līgumi, un nebūtu piemēroti uz šiem starptautiskajiem līgumiem attiecināt arī Starptautisko līgumu likuma regulējumu. Arī pētījuma ietvaros jau konstatēts, ka problemātika saistībā ar Eiropas Savienības ekskluzīvajā vai dalītajā kompetencē esošiem starptautiskajiem līgumiem nebūtu regulējama Latvijas normatīvā aktā, jo šai problemātikai galvenokārt piemērojamas Eiropas, nevis nacionālās tiesības. Tomēr, protams, Starptautisko līgumu likuma normas attieksies uz tādiem Eiropas Savienības un dalībvalstu dalītā kompetencē esošiem līgumiem, kurus Latvija slēdz patstāvīgi vai paralēli Eiropas Savienībai.

Tāpat, lai novērstu vai nākotnē mazinātu diskusijas, ka ārvalstu aizdevumi veido starptautiskus līgumus, būtu jāiekļauj atruna, ka likums neattiecas uz ārvalstu finanšu palīdzību, ko regulē likums "Par budžetu un finanšu vadību".[819]

(b) Kompetence starptautisko līgumu jautājumos

Konkrēti jānorāda Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Ministru prezidenta, ārlietu ministra un citu personu pilnvaras un kompetences starptautisko līgumu noslēgšanā. Regulējumam saturiski būtu jāatspoguļo Speciālā likuma 3. līdz 5.panta noteikumi (pētījuma ietvaros nav konstatēts pamats, kādēļ kādu institūciju kompetenci vajadzētu mainīt), taču kompetences jāsagrupē pārskatāmāk un saprotamāk. Par paraugu varētu izmantot Igaunijas FRA likuma 2.nodaļu, kur izsmeļoši uzskaitītas katra orgāna kompetences.

Piemēram, Saeimas kompetence starptautisku līgumu slēgšanā ietver: lēmuma pieņemšana par jebkura starptautiska līguma noslēgšanu (šobrīd, 3.pants); pilnvaru izsniegšana sarunu vešanai un līguma parakstīšanai (6.pants); starptautiska līguma apstiprināšana (8. un 9.pants) – taču šajā likuma daļā nevajag uzskaitīt, kurus tieši līgumus jāapstiprina Saeimai – to ieteicamāk regulēt nodaļā par starptautisku līgumu apstiprināšanu; lemšana par starptautiska līguma darbības apturēšanu vai denonsēšanu (14.pants); atrunu un skaidrojošu deklarāciju izteikšana (šobrīd neregulēts, bet praksē piemērots); saprašanās memorandu noslēgšana (taču, to apstiprinot nevis ar likumu, bet tikai Saeimas lēmumu).

Ministru kabineta kompetence starptautisku līgumu slēgšanā ietver: lēmuma pieņemšana par starptautiska līguma noslēgšanu (šobrīd, 3.pants); pilnvaru izsniegšana sarunu vešanai un līguma parakstīšanai (6.pants); starptautiska līguma apstiprināšana vai pievienošanās starptautiskam līgumam - nodaļā par starptautisku līgumu apstiprināšanu tiks noteikts, ka Ministru kabinets var apstiprināt tādus starptautiskus līgumus, kam nav nepieciešams Saeimas apstiprinājums (11.pants); starptautiska

[819] 24.03.1994. likums "Likums par budžetu un finansu vadību". Latvijas Vēstnesis, 41 (172), 06.04.1994.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

līguma, kam nepieciešama Saeimas apstiprināšana, iepriekšēja izskatīšana un ratifikācijas likumprojekta atbalstīšana; atbildība par līguma izpildi (12.pants); lemšana par starptautiska līguma darbības apturēšanu vai denonsēšanu (14.pants); atrunu un skaidrojošu deklarāciju izteikšana; saprašanās memorandu noslēgšana (tos apstiprinot nevis ar Ministru kabineta noteikumiem, bet lēmumu); citu darbību veikšana attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem, attiecībā uz kurām kompetence nav rezervēta citiem orgāniem.

Valsts prezidenta kompetence: sarunu vešana par līguma noslēgšanu, tekstu saskaņošana un parakstīšana (4.pants), pilnvaru parakstīšana (6.pants), ratifikācijas raksta parakstīšana (8.pants), ratifikācijas rakstu apmaiņa (10.pants).

Ministru prezidenta kompetence: sarunu vešana par līguma noslēgšanu, tekstu saskaņošana un parakstīšana (4.pants), pilnvaru parakstīšana (6.pants).

Ārlietu ministra kompetence: sarunu vešana par līguma noslēgšanu, tekstu saskaņošana un parakstīšana (4.pants), pilnvaru parakstīšana (6.pants), ratifikācijas rakstu līdzparakstīšana (8.pants), ratifikācijas rakstu apmaiņa un attiecīgu pilnvarojumu izsniegšana (10.pants).

Ārlietu ministrijas kompetence: ieteikt valdībai noslēgt vai pievienoties konkrētam starptautiskam līgumam (līguma noslēgšanas iniciatīvas tiesības), piedalīties sarunās par līguma noslēgšanu, piedalīties līguma projekta teksta sagatavošanā, saskaņošanā un izskatīšanā; organizēt starptautiska līguma sagatavošanu un parakstīšanu; koordinēt valsts iestāžu iesaistīšanos starptautiska līguma sagatavošanas procesā; ratifikācijas notu apmaiņa, pievienošanās dokumentu deponēšana un nodošana depozitārijam (10.pants), starptautisko līgumu uzskaite un informēšana par tiem, publikāciju organizēšana (15.pants); plānoto saprašanās memorandu iepriekšēja izskatīšana un atzinuma sniegšana, ja nepieciešams; sagatavot ziņojumus, atzinumus, deklarācijas u.c. attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem.

Latvijas Republikas diplomātisko pārstāvniecību vadītāju un akreditēto pārstāvju kompetence: vest sarunas par līgumu noslēgšanu un saskaņot tekstu ar rezidences valsti vai attiecīgo starptautisko organizāciju (5.pants).

Ministru kabineta locekļu, tiešās un pastarpinātās pārvaldes iestāžu kompetence: vest sarunas par starptautiska līguma noslēgšanu un saskaņot to tekstu (tikai ministri, 5.pants); starptautisko starpresoru līgumu un saprašanās memorandu noslēgšana atbilstoši savai kompetencei; paust savas pozīcijas par iecerētajiem starptautiskajiem līgumiem, ieskaitot Eiropas Savienības kompetencē esošos starptautiskos līgumus.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(c) Starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošana

Starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošanas stadijā Ārlietu ministrijai vajadzētu būt galvenajai atbildīgajai iestādei, kas koordinē līguma sagatavošanu. Lēmumu par starptautiska līguma noslēgšanu var pieņemt tikai Saeima vai Ministru kabinets, bet šim lēmumam būtu jābūt pēc iespējas pamatotam un informētam. Tādējādi ieteicams ņemt vērā Igaunijas pieredzi, kur tikai Ārlietu ministrija ir tiesīga ierosināt noslēgt starptautisku līgumu, un pārējās iestādes iesniedz savus priekšlikumus noslēgt starptautiskus līgumus Ārlietu ministrijai.[820] Būtu ieteicams, ka arī Latvijā jebkurš lēmuma projekts par starptautiska līguma noslēgšanu vispirms tiek izskatīts Ārlietu ministrijā.

Tādējādi, likumā vajadzētu paredzēt, ka Ārlietu ministrija ir tiesīga ierosināt Ministru kabinetam noslēgt konkrētu starptautisku līgumu. Citas iestādes var ierosināt noslēgt starptautisku līgumu Ārlietu ministrijai, nevis tieši Ministru kabinetam. Ja Saeima ir saņēmusi ierosinājumu noslēgt starptautisku līgumu, tā pirms lemšanas par šo ierosinājumu pieprasa Ārlietu ministrijas atzinumu.

Starptautiska līguma noslēgšanas sagatavošanas procesu vada Ārlietu ministrija vai, atbilstoši Ministru prezidenta rīkojumam, cita ministrija vai atvasināta publiska persona (piemēram, iestāde, kas ir atbildīga par konkrēto jomu, ko regulē līgums), tomēr iesaistoties arī ārlietu ministrijas pārstāvim. Praksē šo normu vajadzētu piemērot tā, ka, ja starptautisks līgums regulē, piemēram, zemkopības jautājumus, tad līguma sagatavošanas procesu vajadzētu vadīt Lauksaimniecības ministrijai. Tas nodrošinātu, ka Ārlietu ministrija netiek pārslogota, kā arī veicinātu efektīvāku valsts funkciju un zinātības izmantošanu. Ārlietu ministrijai vai citai atbildīgai iestādei ir jāiesaista līguma projekta sagatavošanas procesā visas iestādes, kuru kompetencē atrodas līguma priekšmets, kā arī pēc iespējas jāiesaista sabiedrība (piemēram, sociālie partneri, nevalstiskās organizācijas). Ar Ministru prezidenta rīkojumu varētu izveidot darba grupu līguma noslēgšanas sagatavošanai (šai prasībai nevajadzētu būt obligātai, jo daudziem vienkārša satura starptautiskiem līgumiem šāda darba grupa nebūtu nepieciešama).

Neatkarīgi no tā, vai starptautiskā līguma projekta sagatavošanu vadījusi Ārlietu ministrija vai cita Ministru prezidenta norīkota iestāde, sagatavotais projekts pirms iesniegšanas Ministru kabinetā ir jāiesniedz Ārlietu ministrijai: būtu jāiesniedz līguma projekts un tā tulkojums latviešu valodā, ja latviešu valoda nav viena no līguma valodām; anotācijas projekts, kurā arī jābūt minētam, vai veikta saskaņošana ar citām iestādēm un sabiedrību, priekšlikumi veikt atrunas vai skaidrojošas deklarācijas, kā arī ieviešanas likumprojekts vai Ministru kabineta noteikumu projekts. Ārlietu ministrijai šie dokumentu projekti noteiktā laikā (piemēram, viena mēneša laikā) jāizskata un jāapstiprina pirms iesniegšanas Ministru kabinetā. Ja dokumentos ir trūkumi, dokumentu sagatavotājiem tie jānovērš.

[820] FRA, 12.pants.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Attiecībā uz minētajām sagatavošanas darbībām Starptautisko līgumu likuma projekta gatavošanas laikā jāizlemj, cik detalizēti tās norādīt. Piemēram, Igaunijas FRA likums sniedz visai detalizētu aprakstu, kas, no vienas puses, ir labi, jo likvidē neskaidrības. No otras puses, jāņem vērā, ka starptautiskiem līgumiem ir dažāda sarežģītības pakāpe, tādējādi, piemēram, darba grupas izveidošana visiem līgumiem varētu nebūt nepieciešama. Tomēr noteikti likumā jāiekļauj vispārīgais princips, ka *visus* starptautisko līgumu projektus pirms lemšanas par to noslēgšanu ir jāiesniedz izskatīšanai Ārlietu ministrijai. Tādējādi varētu nodrošināt, ka visi līgumu projekti tiek kompetenti analizēti un izvērtēti pirms lemšanas par to noslēgšanu.

Pēc tam, kad Ārlietu ministrija izskatījusi līguma projektu un saistītos dokumentus, tā iesniedz dokumentus izskatīšanai Ministru kabinetā, proti, veic procedūras, kas šobrīd regulētas Ministru kabineta kārtības ruļļa[821] V sadaļā. Starptautisko līgumu likumu gatavojot, jāapsver, vai šīs normas būtu pārnesamas uz šo likumu, vai arī atstājamas Ministru kabineta kārtības rullī, Starptautisko līgumu likumā tikai iekļaujot atsauci uz šiem noteikumiem. Ja normas tiek atstātas Ministru kabineta kārtības rullī, tad jānomaina vārdkopa "atbildīgā ministrija" ar "Ārlietu ministrija": kā jau augstāk ierosināts, starptautisko līgumu projektus Ministru kabinetam vajadzētu iesniegt *tikai* Ārlietu ministrijai, tādējādi Ārlietu ministrijai darbojoties kā profesionālam izvērtētājam, ja projektu ir gatavojusi cita iestāde.

Ministru kabinets pēc dokumentu saņemšanas pieņem vienu no Ministru kabineta kārtības ruļļa V sadaļā minētajiem lēmumiem.

(d) Starptautisko līgumu parakstīšana

Jānorāda pašreizējā Speciālā likuma 4.pantā ietvertais regulējums, ka Valsts prezidents, Ministru prezidents un ārlietu ministrs bez īpaša pilnvarojuma var saskaņot starptautisko līgumu tekstu un parakstīt šos līgumus. Citas personas var parakstīt starptautiskus līgumus tikai pēc attiecīgas pilnvaras saņemšanas. Pilnvaru izsniedz ar Ministru kabineta lēmumu un to paraksta Ministru prezidents vai ārlietu ministrs (izņemot, ja lēmumu par līguma slēgšanu pieņēmusi Saeima, tad pilnvaras izsniedz Saeima un paraksta Valsts prezidents). Šo pilnvaru izsniegšanu jāreģistrē Ārlietu ministrijā.

(e) Starptautisko līgumu apstiprināšana

Starptautiskos līgumus var apstiprināt vai nu Ministru kabinets vai Saeima. Pantā precīzi jānorāda visi gadījumi, kuros starptautiskajam līgumam nepieciešama Saeimas apstiprināšana: regulējums saturiski atspoguļo Speciālā likuma 7., 9. un 11.pantā, taču apkopojot visus gadījumus vienā loģiski strukturētā pantā. Saeima apstiprina starptautisko līgumu, veicot tā ratifikāciju. Savukārt, ja starptautiskais līgums neietilpst nevienā no kategorijām, kurās nepieciešama Saeimas apstiprināšana, tad līgumu apstiprina Ministru kabinets.

[821] Ministru kabineta kārtības rullis: Ministru kabineta noteikumi Nr.300, pieņemti 07.04.2009. Latvijas Vēstnesis, 16.04.2009, nr. 58.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(f) Starptautisko līgumu spēkā stāšanās

Pēc starptautiskā līguma apstiprināšanas tiek sagatavots tā spēkā stāšanās instruments. Ja līgums ir apstiprināts ar Saeimas pieņemtu ratifikācijas likumu, Ārlietu ministrija sagatavo ratifikācijas rakstu un organizē ratifikācijas rakstu apmaiņu (pašreizējā Speciālā likuma 8. un 10.pants). Ja līgums ir apstiprināts ar Ministru kabineta noteikumiem, ratifikācijas raksts netiek gatavots, bet līgums stājas spēkā atkarībā no tajā paredzētajiem noteikumiem vai nu no šī Ministru kabineta apstiprinājuma brīža vai arī ar līgumu sastādošo dokumentu vai citu instrumentu apmaiņu. Iespējams, varētu ietvert īpašu atsauci uz līgumu pagaidu piemērošanu (atbilstoši Vīnes līgumtiesību konvencijas 25.pantam) vai arī pieņemt, ka atsauce uz līgumā paredzētajiem noteikumiem aptvertu šo situāciju.

(g) Atrunu un deklarāciju izteikšana

Atrunas, skaidrojošas deklarācijas un citus vienpusējus paziņojumus attiecībā uz starptautisko līgumu ir kompetenti izteikt Ministru kabinets vai Saeima, atkarībā no tā, kurš konkrēto starptautisko līgumu apstiprina. Šie instrumenti jānoformē rakstiski. Atrunas var izteikt tikai pirms starptautiskā līguma apstiprināšanas, bet skaidrojošās deklarācijas un citus vienpusējus paziņojumus – arī pēc līguma apstiprināšanas. Instrumentā, ar ko tiek veikta līguma apstiprināšana (ratifikācijas likums vai Ministru kabineta noteikumi), skaidri jānorāda, vai tiek veikta atruna, skaidrojoša deklarācija vai kāda cita veida paziņojums. Iebildumus uz citu valstu izteiktām atrunām vai deklarācijām ir tiesīgs izteikt Ministru kabinets, pieņemot lēmumu vai rīkojumu, kā arī Saeima. Var apsvērt arī Igaunijas regulējumu, kur iebildumu pret citu valstu izdarītām atrunām var izteikt arī Ārlietu ministrija (bez Ministru kabineta lēmuma). Ja izšķirtos par šādu variantu, tad tomēr vajadzētu paredzēt, ka, ja konkrēto iebildumu rezultātā starptautiskais līgums nestātos spēkā starp Latviju un atrunu izdarījušo valsti vai ja līgums stātos spēkā pilnībā, neņemot vērā atrunu, tad iebildumus ir jāapstiprina Ministru kabinetam.

Citu valstu izdarītus iebildumus uz Latvijas izdarītām atrunām izvērtē Ministru kabineta sēdē. Ārlietu ministrijai sagatavo ziņojumu par iebilduma raksturu un juridiskajām sekām. Ja Ministru kabinets, izvērtējot iebildumu, lemj, ka ir lietderīgi atrunu atsaukt vai grozīt, tad šo lēmumu jāapstiprina Saeimai, izdarot attiecīgus grozījumus ratifikācijas likumā, ja atrunas saturs ir ticis iekļauts ratifikācijas likumā). Ja Ministru kabinets lemj, ka iebildums nerada vajadzību atrunu atsaukt, tad iebilduma fakts tiek pieņemts zināšanai, kā arī publicēts.

(h) Starptautisko līgumu izpilde

Par starptautisko līgumu izpildi ir atbildīgs Ministru kabinets (pašreizējā Speciālā likuma 12.pants). Ministru kabinets var lemt arī par starptautiska līguma pagaidu piemērošanu pēc tā parakstīšanas vai apstiprināšanas, bet pirms tā spēkā stāšanās, ja tas ir noteikts pašā līgumā vai tāda ir starpvalstu vienošanās.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kā tika plašāk analizēts 2.nodaļā, pastāv zināma neskaidrība par starptautisko tiesību vietu Latvijas tiesību sistēmā. No vienas puses, kolīziju risināšanas normas gadījumos, ja konstatēta pretruna starp starptautiskā līguma normu un nacionālo tiesību normu, ir iekļautas Administratīvā procesa likuma. No otras puses, no Satversmes tiesas likuma un Satversmes tiesas judikatūras izriet tēze, ka pastāv starptautisko tiesību normas, kam ir ne tikai piemērošanas priekšrocība, bet arī augstāka vieta juridiskajā hierarhijā (piemēram, *jus cogens* normas un cilvēktiesību normas). Pētījuma autori izvirzīja hipotēzi, ka šķietamā pretruna var tikt izskaidrota, ņemot vērā atšķirīgo procesuālo un materiāltiesisko kontekstu, tomēr šajā jautājumā pastāv objektīva neskaidrība, ko diez vai būtu ieteicams risināt šajā kontekstā, bet drīzāk atstāt Satversmes un citu tiesu judikatūrai. Tāpēc nav nepieciešams dublēt šo regulējumu, iekļaujot jaunajā likumā pašreizējā Speciālā likuma 13.panta normu. Taču jānorāda, ka starptautisko līgumu piemērošanu Latvijas tiesībās nosaka Administratīvā procesa likuma un Satversmes tiesas likuma normas. Turklāt, jānosaka, ka, ja ar Satversmes tiesas spriedumu konstatēta pretruna starp nacionālo tiesību normu un starptautiska līguma normu, tad Ārlietu ministrijai kopīgi ar atbildīgo ministriju (atbildīgo par konkrēto nozari) jāveicina nacionālā regulējuma izmaiņas, lai novērstu šīs pretrunas. Ja Satversmes tiesa konstatējusi pretrunu starp starptautiskā līguma normu un Satversmi vai likumu, tad, atkarībā no tā, kas līgumu apstiprinājis, Ministru kabinets (pēc Ārlietu ministrijas ierosinājuma) vai Saeima (pēc Ministru kabineta ierosinājuma) lemj vai nu par attiecīgās nacionālo tiesību normas grozīšanu vai par šī starptautiskā līguma izmaiņu ierosināšanu, darbības apturēšanu vai denonsēšanu, ievērojot attiecīgos starptautisko tiesību noteikumus.

(i) Starptautisko līgumu grozīšana un izbeigšana

Starptautiska līguma grozīšanas un izbeigšanas procedūrai būtu jābūt analogai tā noslēgšanas procedūrai (pašreizējā Speciālā likuma 14.pants). Var līdzīgi Igaunijas FRA likuma 25.pantam paredzēt gadījumus, kad tehniskus grozījumus līgumā var apstiprināt tikai Ministru kabinets, pat, ja līgumu ir apstiprinājusi Saeima (grozījumi neattiecas uz saturu).

(j) Saprašanās memorandu noslēgšana

Saprašanās memorandus var slēgt personas, kam ir kompetence noslēgt starptautiskus līgumus, kā arī personas, kam ir kompetence noslēgt starptautiskos starpresoru līgumus. Saprašanās memorandus, ko slēdz personas, kam ir kompetence noslēgt starptautiskus līgumus, *pirms* to noslēgšanas jāiesniedz izskatīšanai Ārlietu ministrijai, kas sniedz atzinumu par šī memoranda juridisko būtību (vai tas ir saprašanās memorands vai arī pastāv risks, ka tas var tikt uzskatīts par starptautisku līgumu). Ārlietu ministrija sniedz arī ieteikumus saprašanās memoranda projekta uzlabošanai. Būtībā, attiecībā uz šādiem saprašanās memorandiem jāpiemēro tā pati projekta sagatavošanas procedūra, kas starptautiskajiem līgumiem: projektu sagatavo Ārlietu ministrija vai cita atbildīgā ministrija, vai īpaša darba grupa, to iesniedz izskatīšanai un apstiprināšanai Ārlietu ministrijai, kas to pēc tam iesniedz

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

pieņemšanai Ministru kabinetam. Bet Ministru kabinets saprašanās memorandu apstiprina ar *lēmumu*, nevis ar *noteikumiem*.

Ja saprašanās memorandu slēdz persona, kurai ir kompetence noslēgt starptautisku starpresoru līgumu, tā iesniedz noslēgto saprašanās memorandu *pēc* tā noslēgšanas Ārlietu ministrijai. Taču Ārlietu ministrijas pienākums ir sniegt atzinumu par ieplānoto saprašanās memorandu arī pirms tā noslēgšanas, ja iestāde to lūdz.

(k) Starptautiskie starpresoru un atvasinātu publisko personu līgumi

Tiešās un pastarpinātās pārvaldes iestādes ir tiesīgas slēgt starptautiskos starpresoru līgumus atbilstoši savai ar ārēju normatīvo aktu noteiktai kompetencei. Šādus līgumus iestādei nav pienākums iesniegt *pirms* to noslēgšanas Ārlietu ministrijai, taču iestāde ir tiesīga to darīt, un tādā gadījumā Ārlietu ministrija sniedz atzinumu par iecerētā līguma atbilstību starptautiskajām tiesībām. Iestādei ir pienākums informēt Ārlietu ministriju *pēc* līguma noslēgšanas, iesniedzot Ārlietu ministrijai līguma kopiju.

Starptautiskie starpresoru līgumi ir jāpublicē vai nu šīs iestādes oficiālā izdevumā, ja tāds pastāv, vai arī iestādes interneta vietnē.

(l) Starptautisko līgumu un citu starptautisko vienošanos uzskaite un publicēšana

Starptautiskie līgumi un saprašanās memorandi jāpublicē Latvijas valsts oficiālajā izdevumā. Ārlietu ministrija veic starptautisko līgumu uzskaiti (pašreizējā Speciālā likuma 15. un 16.panta regulējums). Ārlietu ministrijai ir jāpublicē savā interneta vietnē starptautisko līgumu projekti, kas tai iesniegti iepriekšējai izskatīšanai pirms to iesniegšanas Ministru kabinetā, ja vien līgums neietver ierobežotas pieejamības informāciju.

Ārlietu ministrija veic arī starptautisko starpresoru līgumu uzskaiti un publicē tos savā interneta vietnē.

7.3.2. Ārlietu ministrijas instrukcija

Ārlietu ministrijas instrukcijas saturs varētu aptvert zemāk aplūkotos galvenos satura punktus, ievērojot šī pētījuma 6.nodaļā analizēto problemātiku.

(a) Saprašanās memorandu noslēgšana

Vadlīnijas, kā nošķirt saprašanās memorandu no starptautiska līguma. Ieteikumi terminoloģijai saprašanās memorandu tekstam (būtu lietderīgi sagatavot pielikumu ar biežāk lietotajiem terminiem un atšķirībām no starptautisko līgumu terminoloģijas, ievērojot Lielbritānijas pieredzi).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

(b) Atrunu un skaidrojošo deklarāciju izteikšana

Instrukcijas, kad un pie kādiem nosacījumiem vajadzētu apsvērt izteikt atrunas vai skaidrojošas deklarācijas. Paskaidrojums par skaidrojošo deklarāciju jēgu, nozīmi un to izteikšanas noteikumiem. Vadlīnijas, kā Latvijai jāizvērtē citu valstu izteiktas atrunas un jāizlemj, vai izteikt pret tām iebildumus vai nē (saderība ar līguma priekšmetu un mērķi, u.c. 6.nodaļā norādītie apsvērumi).

Metodes, kā veikt nošķīrumu starp atrunu un skaidrojošo deklarāciju, kā katrā atsevišķā gadījumā izvēlēties piemērotāko instrumentu, izsakot paziņojumus par starptautisko līgumu. Tajā skaitā, jāizvērtē, kāds ir paziņojuma mērķis. Ja tas ir paskaidrot savu izpratni par līgumu, nekādi ietekmējot tā piemērošanu – skaidrojoša deklarācija. Ja mērķis ir izslēgt vai grozīt kādu līguma normu piemērošanu – atruna. Ja - padarīt savu līguma skaidrojumu par saistošu pārējām līguma pusēm – nosacīta skaidrojoša deklarācija.

Procedūra, kā rīkoties, ja Latvija ir izteikusi atrunu, bet cita valsts ir izteikusi pret to iebildumus. Jebkādu šādu saņemtu iebildumu vispirms izvērtē Ārlietu ministrija, kas tālāk sniedz ziņojumu institūcijai, kas apstiprinājusi atrunu – Saeimai vai Ministru kabinetam.

(c) Eiropas Savienības kompetencē esoši starptautiskie līgumi

Iekšējas vadlīnijas ar tipiskākajiem gadījumiem ES ārējās ekskluzīvās kompetences noteikšanā. Ieteikums veikt katra ieplānota starptautiska līguma analīzi no Eiropas tiesību viedokļa. Šaubu gadījumā (it īpaši, ja ir šaubas, vai piemērojams kāds no netieši norādītās ekskluzīvās kompetences principiem), būtu vēlams sazināties ar Eiropas Komisiju un saņemt sākotnēji vismaz neformālu viedokli, vai Komisija uzskata, ka līguma slēgšana varētu būt Eiropas Savienības ekskluzīvajā kompetencē.

Ja līgums atrodas Eiropas Savienības kompetencē, kura nav ekskluzīva, konstatēt, vai kompetence ir dalīta vai jaukta, un, vai Latvija ir tiesīga patstāvīgi slēgt starptautisku līgumu ar trešo valsti vai starptautisku organizāciju. Izvērtējums, vai attiecīgais starptautiskais līgums būtu slēdzams kā jaukts starptautisks līgums (piedaloties gan Latvijai (un/vai citām dalībvalstīm), gan Eiropas Savienībai) vai kā līgums, ko slēdz tikai Latvija un trešā valsts (Latvijas neierobežotas suverenitātes kompetence) vai arī tikai Eiropas Savienība un trešā valsts (Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence).

7.4. Normatīvā akta atsevišķu normu satura piedāvājums.

Šī pētījuma uzdevums nav sagatavot konkrētu un detalizētu jauna normatīvā akta projektu. Jāievēro arī, ka pētījuma autoru specializācija nav normatīvo aktu jaunrade. Tādējādi, šīs apakšnodaļas ietvaros netiek piedāvāts saturs visām piedāvātā jaunā normatīvā akta – Starptautisko līgumu likuma – normām. Izvēloties atsevišķās normas, kuru saturu piedāvāt, tika ņemts vērā, ka vairākas normas

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

jaunajā normatīvajā aktā būs iespējams pārņemt no Speciālā likuma. No otras puses, vairākas normas pašreizējā normatīvajā regulējumā nepastāv, tādēļ tām arī pievērsta lielāka vērība.

Zemāk piedāvātais atsevišķu Starptautiskā līguma normu saturs vērtējams kā ierosme turpmākajam darbam pie normu uzlabošanas un noslīpēšanas.

Pētījuma ietvaros netiek sniegts konkrēts piedāvājums, kā noformulēt ieteiktā iekšējā normatīvā akta – Ārlietu ministrijas instrukcijas – normas, jo šo normu formulējumam nav tik izšķirošas nozīmes kā šīs instrukcijas kopējam saturam un lietderībai. Instrukcijas satura formulēšanai ieteicams izmantot pētījuma iepriekšējās nodaļās izteiktos ierosinājumus un vadlīnijas.

7.4.1. Vispārīgie noteikumi

"Starptautisks līgums – starptautiska rakstiska vienošanās neatkarīgi no tās nosaukuma, ko Latvijas Republika atbilstoši starptautiskajām publiskajām tiesībām noslēgusi ar ārvalstīm vai citiem starptautisko tiesību subjektiem".

"Saprašanās memorands – starptautiska nesaistoša vienošanās neatkarīgi no tās nosaukuma, ko Latvijas Republika atbilstoši starptautiskajām publiskajām tiesībām noslēgusi ar ārvalstīm vai citiem starptautisko tiesību subjektiem un kura mērķis nav radīt tiesiski saistošus pienākumus vai tiesības."

"Starptautisks starpresoru līgums – starptautiska rakstiska vienošanās neatkarīgi no tās nosaukuma, ko Latvijas tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestāde atbilstoši savai kompetencei un atbilstoši starptautiskajām publiskajām tiesībām noslēgusi ar ārvalsts tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestādi vai starptautisku organizāciju."

"Skaidrojoša deklarācija – vienpusējs Latvijas Republikas paziņojums ar jebkādā formulējumā, kas nav atruna un ar ko Latvijas Republika vēlas izskaidrot vai precizēt saturu vai apjomu, ko tā piešķir konkrētam starptautiskam līgumam vai atsevišķām tā normām."

" Likuma darbības joma.

Likuma mērķis ir noteikt Latvijas Republikas starptautisko līgumu sagatavošanu, noslēgšanu, izpildi, denonsēšanu, atrunu un deklarāciju izteikšanu, atbildīgo iestāžu kompetenci un citus ar starptautiskajiem līgumiem, kā arī citiem starptautisko vienošanos veidiem saistītus jautājumus, atbilstoši Vīnes konvencijai par starptautisko līgumu tiesībām un citām starptautisko tiesību normām.

Likums neregulē Latvijas Republikas attiecības ar Eiropas Savienību, ja vien likumā nav paredzēts citādi.

Likums neattiecas uz ārvalstu finanšu palīdzību, ko regulē likums "Par budžetu un finanšu vadību"."

7.4.2. Kompetence starptautisko līgumu jautājumos

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

"Saeima starptautisko līgumu slēgšanas procesā ir tiesīga:

1) pieņemt lēmumu par jebkura starptautiska līguma noslēgšanu, lēmumā nosakot par konkrētā līguma izstrādāšanu atbildīgās personas un šo personu pilnvaru apjomu un saturu;

2) izsniegt pilnvaras sarunu vešanai un līguma parakstīšanai, ja lēmumu par starptautiska līguma noslēgšanu pieņēmusi Saeima;

3) apstiprināt starptautisku līgumu vai lemt par pievienošanos starptautiskam līgumam Satversmē un šajā likumā noteiktajos gadījumos;

4) lemt par starptautiska līguma darbības apturēšanu vai denonsēšanu, ja starptautisko līgumu apstiprinājusi vai likumu par pievienošanos tam pieņēmusi Saeima;

5) izteikt atrunas un skaidrojošas deklarācijas attiecībā uz tiem starptautiskiem līgumiem, par kuru apstiprināšanu vai pievienošanos tiem lemj Saeima;

6) noslēgt saprašanās memorandus."

[Normas par Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Ministru prezidenta un ārlietu ministra kompetenci.]

"Ārlietu ministrija starptautisko līgumu slēgšanas procesā ir tiesīga:

1) ieteikt Ministru kabinetam noslēgt starptautisku līgumu vai pievienoties starptautiskam līgumam;

2) piedalīties sarunās par starptautiska līguma noslēgšanu;

3) organizēt un uzraudzīt starptautiska līguma sagatavošanu un parakstīšanu, koordinēt citu pārvaldes iestāžu iesaistīšanos starptautiska līguma sagatavošanas procesā;

4) izstrādāt starptautisko līgumu projektus un sniegt atzinumus par citu institūciju izstrādātajiem starptautisko līgumu vai citu starptautisko vienošanos projektiem;

5) iesniegt starptautisko līgumu projektus izskatīšanai Ministru kabinetam;

6) veikt starptautiskā līguma ratifikācijas notu apmaiņu, deponēt pievienošanās dokumentus nodot starptautiskos līgumus depozitārijam;

7) veikt starptautisko līgumu uzskaiti un informēt par līgumu spēkā stāšanos, to darbības pagarināšanu, apturēšanu un izbeigšanu;

8) organizēt starptautisko līgumu un citu šajā likumā noteikto starptautisko vienošanos publicēšanu."

"Citi ministru kabineta locekļi, tiešās un pastarpinātās pārvaldes iestādes ir tiesīgas:

vest sarunas par starptautiska līguma noslēgšanu un saskaņot to tekstu - tikai ministri;

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

noslēgt starptautiskos starpresoru līgumu un saprašanās memorandus atbilstoši savai kompetencei;

paust savas pozīcijas par iecerētajiem starptautiskajiem līgumiem, ieskaitot Eiropas Savienības kompetencē esošos starptautiskos līgumus."

7.4.3. Starptautisko līgumu noslēgšanas sagatavošana

"Ārlietu ministrija ir tiesīga ierosināt Ministru kabinetam noslēgt konkrētu starptautisku līgumu.

Citas ministrijas un iestādes var ierosināt noslēgt starptautisku līgumu Ārlietu ministrijai.

Ja Saeima gatavojas lemt par starptautiska līguma noslēgšanu, tā pirms lemšanas par šo jautājumu pieprasa Ārlietu ministrijas atzinumu."

"Starptautiska līguma noslēgšanas sagatavošanas procesu vada Ārlietu ministrija vai cita Ministru prezidenta norīkota ministrija vai atvasināta publiska persona, piedaloties Ārlietu ministrijas pārstāvim.

Ārlietu ministrija vai cita atbildīgā iestāde iesaista līguma projekta sagatavošanā visas iestādes, kuru kompetencē atrodas līguma priekšmets, kā arī pēc iespējas iesaista sabiedrību un ņem vērā sabiedrības intereses.

Ministru prezidents ir tiesīgs ar rīkojumu izveidot darba grupu līguma noslēgšanas sagatavošanai, rīkojumā norādot darba grupas sastāvu."

"Sagatavoto starptautiskā līguma projektu pirms iesniegšanas Ministru kabinetā iesniedz Ārlietu ministrijai, projektā iekļaujot:

1) starptautiskā līguma projekta tekstu vai noslēgtā starptautiskā līguma oficiālo tekstu[822] un tā tulkojumu latviešu valodā, ja latviešu valoda nav viena no līguma pamatvalodām;
2) anotācijas projektu;
3) priekšlikumus veikt atrunas vai skaidrojošas deklarācijas, ja tādi ir;
4) likumprojektu vai Ministru kabineta noteikumu projektu, ar kuru paredzēts apstiprināt starptautisko līgumu."

"Ārlietu ministrija viena mēneša laikā pēc projekta saņemšanas izskata projektu, pārbaudot tā atbilstību Latvijas Republikas un starptautiskajām publiskajām tiesībām.

Ja projekts neatbilst likuma prasībām, Ārlietu ministrija lūdz projekta iesniedzējam saprātīgā termiņā novērst trūkumus. Ja trūkumi šajā termiņā netiek novērsti, Ārlietu ministrija nosūta projektu atpakaļ tā iesniedzējam.

[822] Gadījumos, ja Latvija pievienojas jau noslēgtam starptautiskam līgumam.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Viena mēneša laikā pēc projekta saņemšanas vai pēc trūkumu novēršanas Ārlietu ministrija iesniedz projektu Ministru kabinetam, pievienojot tam savu atzinumu."

[Norma, kādā kārtībā Ārlietu ministrija sniedz atzinumu, ja lēmumu par starptautiska līguma slēgšanu gatavojas pieņemt Saeima.]

7.4.4. Starptautisko līgumu parakstīšana

"Starptautisku līgumu, par kura noslēgšanu lēmusi Saeima vai Ministru kabinets, bez īpaša pilnvarojuma var parakstīt:

Valsts prezidents;

Ministru prezidents;

ārlietu ministrs."

"Jebkura cita persona var parakstīt starptautiskos līgumus tikai pēc attiecīgas pilnvaras saņemšanas."

[Norma, kas atbilst pašreizējā Speciālā likuma 6.panta regulējumam.]

"Visas izsniegtās pilnvaras starptautisku līgumu parakstīšanai tiek reģistrētas Ārlietu ministrijā."

7.4.5. Starptautisko līgumu apstiprināšana

"Starptautisko līgumu apstiprina Ministru kabinets, izņemot Satversmē vai šajā likumā noteiktos gadījumus, kad līgumu apstiprina Saeima. Ministru kabinets apstiprina starptautisko līgumu, pieņemot Ministru kabineta noteikumus."

"Saeimā apstiprināmi šādi starptautiskie līgumi:

1) Satversmes 68.pantā noteiktie līgumi;
2) miera līgumi;
3) līgumi par starpvalstu attiecību pamatiem;
4) līgumi par Latvijas Republikas robežām;
5) līgumi par Latvijas Republikas līdzdalību ekonomiskajās, militārajās un politiskajās savienībās;
6) līgumi par Latvijas Republikas bruņoto spēku personāla uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) ārvalstīs, ja kopējais personāla skaits pārsniedz 200 personas un uzturēšanās laiks ir ilgāks par vienu gadu;
7) līgumi par ārvalstu bruņoto spēku militāro formējumu uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) Latvijā, ja kopējais personāla skaits viena pasākuma laikā pārsniedz 100 personas un uzturēšanās laiks ir ilgāks par sešiem mēnešiem;

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

8) līgumi par to ārvalstu bruņoto spēku militāro formējumu uzturēšanos (kas nav saistīta ar mācībām un manevriem) Latvijā, kuras nav Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vai Eiropas Savienības dalībvalstis;

9) citi līgumi, ja ratifikācija tieši paredzēta līguma tekstā vai ja tā prasīta motivētā Ministru kabineta iesniegumā."

"Saeima apstiprina starptautisku līgumu, pieņemot likumu."

7.4.6. Starptautisko līgumu spēkā stāšanās

"Ja starptautiskais līgums ir apstiprināts ar Saeimas pieņemtu ratifikācijas likumu, līgums stājas spēkā no ratifikācijas likuma spēkā stāšanās brīža vai arī saskaņā ar līgumā paredzētajiem noteikumiem."

Ārlietu ministrija uz tā pamata sagatavo ratifikācijas rakstu, ko paraksta Valsts prezidents un līdzparaksta ārlietu ministrs."

"Norma, kas atbilst pašreizējā Speciālā likuma 10.pantam."

"Ja starptautiskais līgums ir apstiprināts ar Ministru kabineta noteikumiem, līgums stājas spēkā no Ministru kabineta noteikumu spēkā stāšanās brīža vai saskaņā ar līgumā paredzētajiem noteikumiem."

7.4.7. Atrunu un deklarāciju izteikšana

"Atrunas, skaidrojošas deklarācijas un citus vienpusējus paziņojumus attiecībā uz starptautisko līgumu rakstiski izsaka Ministru kabinets vai Saeima atbilstoši savai kompetencei apstiprināt konkrēto starptautisko līgumu".

"Atrunas var izteikt tikai pirms starptautiskā līguma apstiprināšanas. Skaidrojošās deklarācijas un citus vienpusējus paziņojumus var izteikt jebkurā laikā."

"Likumā, ar kuru Saeima apstiprina starptautisko līgumu, vai Ministru kabineta noteikumos, ar ko Ministru kabinets apstiprina starptautisko līgumu, skaidri norāda, kāda veida paziņojums tiek veikts."

"Iebildumus pret citu valstu izteiktām atrunām vai deklarācijām ir tiesīgs izteikt Ministru kabinets, pieņemot lēmumu vai rīkojumu, kā arī Saeima."

"Ja ārvalsts iebilst pret Latvijas atrunu, šos iebildumus pēc Ārlietu ministrijas atzinuma saņemšanas izvērtē Ministru kabinets.

Ja Ministru kabinets, izvērtējot iebildumu, lemj, ka ir lietderīgi atrunu atsaukt vai grozīt, šo lēmumu apstiprina Saeima, izdarot attiecīgus grozījumus likumā, ja atrunas saturs ir ticis iekļauts likumā, ar ko apstiprināts starptautiskais līgums.

Ja Ministru kabinets lemj, ka iebildums nerada vajadzību atrunu atsaukt, tad iebildums tiek pieņemts zināšanai, kā arī publicēts valsts oficiālajā izdevumā."

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

7.4.8. Starptautisko līgumu izpilde

[Norma, kas atbilst pašreizējā Speciālā likuma 12.pantam.]

"Ministru kabinets var lemt par starptautiska līguma pagaidu piemērošanu pēc tā parakstīšanas, bet pirms tā spēkā stāšanās, ja šis līgums vai cita starptautiska vienošanās to prasa."

"Starptautisko līgumu piemērošanu Latvijas tiesībās nosaka Satversmes tiesas likums un Administratīvā procesa likums."

"Ja ar Satversmes tiesas spriedumu konstatēta pretruna starp Latvijas nacionālo tiesību normu un starptautiska līguma normu, tad Ministru kabinets pēc Ārlietu ministrijas atzinuma saņemšanas lemj par nacionālā regulējuma izmaiņām pretrunu novēršanai.

Ja Satversmes tiesa konstatējusi pretrunu starp starptautiskā līguma normu un Satversmi, tad Ministru kabinets pēc Ārlietu ministrijas atzinuma saņemšanas, ja līgumu apstiprinājis Ministru kabinets, vai Saeima pēc Ministru kabineta atzinuma saņemšanas, ja līgumu apstiprinājusi Saeima, lemj par šī starptautiskā līguma izmaiņu ierosināšanu, darbības apturēšanu vai denonsēšanu, ievērojot starptautisko tiesību normas, vai par nacionālā regulējuma izmaiņām pretrunu novēršanai."

7.4.9. Starptautisko līgumu grozīšana un izbeigšana

[Norma, kas atbilst pašreizējā Speciālā likuma 14.pantam.]

"Ja starptautiska līguma grozījumi neattiecas uz tā saturu, grozījumus apstiprina Ministru kabinets arī tad, ja līgumu ir apstiprinājusi Saeima."

7.4.10. Saprašanās memorandu noslēgšana

"Saprašanās memorandus var slēgt Saeima, Ministru kabinets, kā arī tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestādes atbilstoši savai kompetencei."

"Ja saprašanās memorandu gatavojas noslēgt Saeima vai Ministru kabinets, to sagatavošanā jāievēro šajā likumā paredzētā procedūra starptautisku līgumu noslēgšanas sagatavošanai."

"Saeima saprašanās memorandu apstiprina ar Saeimas lēmumu.

Ministru kabinets saprašanās memorandu apstiprina ar Ministru kabineta lēmumu."

"Tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestādes noslēgto saprašanās memorandu pēc tā noslēgšanas iesniedz Ārlietu ministrijai. Iestāde ir tiesīga arī lūgt Ārlietu ministriju sniegt atzinumu par saprašanās memorandu pirms tā noslēgšanas."

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

7.4.11. Starptautiskie starpresoru un atvasinātu publisko personu līgumi

"Tiešās un pastarpinātās pārvaldes iestādes ir tiesīgas slēgt starptautiskos starpresoru līgumus atbilstoši savai ar ārēju normatīvo aktu noteiktai kompetencei.

"Uz starptautiskajiem starpresoru līgumiem neattiecas šajā likumā paredzētā procedūra starptautisku līgumu noslēgšanas sagatavošanai.

Iestāde ir tiesīga lūgt Ārlietu ministrijai atzinumu par sagatavotā starptautiskā starpresoru līguma pirms starptautiskajām tiesībām. Ārlietu ministrija sniedz šādu atzinumu viena mēneša laikā.

Iestādei informē Ārlietu ministriju pēc starptautiskā starpresoru līguma noslēgšanas, iesniedzot Ārlietu ministrijai līguma kopiju."

"Starptautiskos starpresoru līgumus publicē attiecīgās iestādes oficiālā izdevumā, ja tāds pastāv, vai arī iestādes interneta vietnē. Ārlietu ministrija publicē saņemto starptautisko starpresoru līgumu savā interneta vietnē."

7.4.12. Starptautisko līgumu un citu starptautisko vienošanos uzskaite un publicēšana.

[Normas, kas atbilst pašreizējā Speciālā likuma 15. un 16.panta regulējumam.]

"Ārlietu ministrija publicē savā interneta vietnē starptautisko līgumu projektus, kas tai iesniegti izskatīšanai pirms to iesniegšanas Ministru kabinetā, ja vien līgums neietver ierobežotas pieejamības informāciju."

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

8. KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

Šī pētījuma rezultātā ir sagatavots analītisks pārskats par starptautiskajām līgumtiesībām un šo tiesību mijiedarbību ar Eiropas Savienības un tās dalībvalstu, it īpaši Latvijas, tiesībām. Pētījuma mērķu sasniegšanas rezultātā ir veikti šajā kopsavilkumā norādītie secinājumi un priekšlikumi.

8.1. Starptautisko līgumu slēgšanas procedūra Latvijā.

Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru Latvijā galvenokārt regulē ārējie normatīvie akti.

Pamatprincipi par starptautisko līgumu noslēgšanu ir iekļauti Satversmē, it īpaši tās 68.panta pirmajā daļā. Pirms Otrā pasaules kara starptautisko līgumu slēgšanu Latvijas Republikas vārdā pēc būtības regulēja tikai Satversmes normas, jo nepastāvēja speciālu likumu, kas šo procedūru regulētu detalizētāk. Līdz 1940. gadam Latvija bija noslēgusi ap simtu starptautiskos līgumus. Šie līgumi, kurus Latvijas Republika ir ratificējusi vai kuriem pievienojusies līdz 1940. gadam un kuri saskaņā ar starptautisko tiesību principiem ir spēkā, ir saistoši Latvijas Republikai joprojām. Saistībā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā 2003.gada 8.maijā Satversmes 68.pants tika papildināts ar otro, trešo un ceturto daļu.

Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru regulē arī Latvijai saistošie jau noslēgtie starptautiskie līgumi, no kuriem nozīmīgākais ir 1969.gada 23.maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām, Latvijai saistoša no 1993.gada 6.aprīļa. Arī Eiropas Savienības tiesības Latvijai ir saistošas tieši, pamatojoties uz starptautisku līgumu (attiecīgie līgumi par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai).

Starptautisko līgumu slēgšanas procedūru detalizēti regulē speciālais normatīvais akts – 1994.gada likums "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" (Speciālais likums). Šī likuma mērķis ir noteikt Latvijas Republikas starptautisko līgumu noslēgšanu, izpildi, denonsēšanu un citus ar starptautiskajiem līgumiem saistītus jautājumus. Speciālā likuma normas nav visai detalizētas, turklāt atstāj daudzus neatbildētus jautājumus, gan attiecībā uz starptautisko līgumu iedalījumu starpvalstu, starpvaldību un starpresoru līgumos, gan attiecībā uz procedūras gaitu.

Speciālais likums nosaka, kuras personas un institūcijas ir tiesīgas lemt par starptautisku līgumu noslēgšanu, vest sarunas par starptautiska līguma noslēgšanu, saskaņot šādu līgumu tekstu, kā arī parakstīt, un apstiprināt tos. Konkrēti noteiktas Saeimas, Ministru kabineta un citu personu pilnvaras, taču atsevišķas kompetences netiek regulētas vispār.

Atsevišķas normas par starptautisko līgumu noslēgšanas procedūru ir iekļautas arī citos ārējos normatīvos aktos, proti, Saeimas kārtības rullī, Ministru kabineta iekārtas likumā, Ministru kabineta kārtības rullī, Valsts valodas centra nolikumā, Satversmes tiesas likumā, Ārlietu ministrijas nolikumā.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Latvijā nepastāv viennozīmīga izpratne par starptautisko līgumu vietu normatīvo aktu hierarhijā. Latvijas tiesību sistēmā vienlaicīgi pastāv un faktiski funkcionē divas normatīvo aktu hierarhijas. Viena perspektīva balstīta Administratīvā procesa likumā, kurā noteikts, ka starptautisko tiesību normas neatkarīgi no to avota piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā, kā arī gan šis likums, gan Speciālais likums satur kolīziju risināšanas normu, kura paredz, ka, ja konstatē pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, piemēro starptautisko tiesību normu. Otra perspektīva balstīta Satversmes tiesas likumā, no kura šķietami izriet, ka visi starptautiskie līgumi varētu būt ar augstāku juridisku spēku kā Saeimas pieņemtie likumi. Katrai perspektīvai ir īpaša jēga no tiesībpolitiskā viedokļa. Jāievēro arī Eiropas tiesību pārākuma princips.

Starpresoru starptautiskie līgumi ir tādi starptautiskie līgumi, ko savā starpā slēdz Latvijas iestāde ar ārvalsts iestādi. Šiem līgumiem ir cita noslēgšanas kārtība, nekā starpvalstu līgumiem šaurā nozīmē un starpvaldību līgumiem. Tomēr ne Speciālais likums, ne kāds cits ārējs tiesību akts starpresoru līgumu noslēgšanas kārtību neregulē, tātad pastāv atklāts likuma robs. Lai nodrošinātu starpresoru līgumu slēgšanas kārtības caurskatāmību un tiesiskumu, būtu vēlams šo kārtību paredzēt ārējā normatīvā aktā. Atsevišķos gadījumos starpresoru līgumi var būt arī starptautiski līgumi, saskaņā ar kuriem Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē saistītā persona ir Latvijas valsts, nevis konkrētā iestāde.

Starptautiskās vienošanās (saprašanās) memorands, neatkarīgi no dokumenta nosaukuma, var tikt uzskatīts vai nu par starptautisku līgumu Speciālā likuma un Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē, vai arī par nesaistošu vienošanos. Ne Speciālais likums, ne cits ārējs normatīvs akts neregulē starptautisku memorandu kā nesaistošu vienošanos noslēgšanu, tā kā šajā ziņā pastāv atklāts likuma robs. Būtu vēlams paredzēt normatīvā aktā šādu memorandu noslēgšanas kārtību un vadlīnijas.

Ne Speciālais likums, ne arī kāds cits ārējais normatīvs akts neregulē procedūru un priekšnosacījumus, kādos apstākļos un kādā kārtībā atvasinātās publiskās personas un neatkarīgās publisko personas var slēgt starptautiskos līgumus. Vienotu noteikumu šajā jomā trūkst, tāpēc šo personu kompetence un tiesības nosakāmas, ievērojot speciālos normatīvos aktus, kas regulē šo personu pilnvaras. Parasti šo iestāžu slēgtie līgumi būs uzskatāmi par starpresoru starptautiskajiem līgumiem, jo tos nebūs apstiprinājusi ne Saeima, ne Ministru kabinets.

Nepieciešamība nodrošināt starptautisku līgumu publiskumu būtībā izriet no Satversmes 90.panta. Tā kā starptautiski līgumi to ratificēšanas rezultātā var piešķirt privātpersonām tiesības un pienākumus, ir jābūt zināmam to saturam. Speciālā likuma 16.panta norma uzskatāma par speciālo normu, un tā paredz, ka oficiālajā izdevumā publicējami visi starptautiskie līgumi un to tulkojumi latviešu valodā, tātad arī starpresoru starptautiskie līgumi un arī jebkuri atvasināto vai neatkarīgo publisko personu noslēgtie līgumi. Pašlaik starpresoru starptautisko līgumu publiskums netiek nodrošināts. Ne

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Speciālais likums, ne cits ārējais normatīvais akts neregulē, kā un ciktāl būtu jānodrošina starptautisko līgumu publiskums pirms to noslēgšanas. Ja pārvaldes iestāžu ietvaros tiek veikta starptautiska līguma noslēgšanas nepieciešamības vai lietderības izvērtēšana, būtu vēlams, ka sabiedrība tiek par to informēta jau šajā stadijā.

8.2. Citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālais regulējums attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanas procedūru.

8.2.1. Igaunija

Igaunijā starptautisku līgumu noslēgšanas principi tiek regulēti Konstitūcijas 9. nodaļā, kuras detalizētā kārtība un procedūra ir noteikta Ārējo attiecību aktā (FRA). Igaunija ir pievienojusies arī Vīnes līgumtiesību konvencijai. Pakļautās jomas precīza un detalizēta regulējuma rezultātā nepastāv likumdošanas aktu nepilnības, kas varētu ietekmēt starptautisku līgumu noslēgšanas juridisku skaidrību. Tomēr Igaunijā jēdzienam "ratifikācija" ir piešķirts plašāks un citādāks saturs kā tā parastajai nozīmei.

Igaunijas starptautiskiem līgumiem jāatbilst Konstitūcijai, bet Riigikogu (parlamenta) ratificētiem līgumiem ir lielāks spēks pretrunu gadījumos ar nacionālām tiesībām. Tas neattiecas uz valdības noslēgtiem līgumiem, kuriem ir tāds pats tiesisks spēks kā valdības noteikumiem un rīkojumiem.

Saskaņā ar Konstitūciju un FRA Igaunijā valdība slēdz starptautiskus līgumus un dažos gadījumos starptautiskus līgumus jāapstiprina (jāratificē) Riigikogu. Riigikogu ratificē tikai vissvarīgākos starptautiskos līgumus. Prezidentam ir tiesības parakstīt ratificēšanas instrumentus, kas tiek uzskatīti par starptautisku līgumu ieviešanas aktiem, bet viņa kompetencē nav noslēgt starptautiskus līgumus. Citas valsts aģentūras un pašvaldību iestādes var noslēgt starpresoru starptautiskus līgumus, kas noslēgti saskaņā ar starptautiskām tiesībām, bet kas no nacionālo tiesību viedokļa rada tiesiskus pienākumus un tiesības tikai specifiskajai aģentūrai un nevis Igaunijas valstij. Starpresoru starptautiski līgumi atrodas pakārtoti Riigikogu likumiem tiesību hierarhijā.

Starptautisku līgumu publicēšanu regulē Riigi Teataja likums, bet starptautisku līgumu publicēšana nav priekšnoteikums to spēkā esamībai.

Igaunijā jāņem vērā ES ekskluzīvā kompetence noslēgt starptautiskus līgumus noteiktās jomās. Pievienošanās līgums un Līgums par konstitūciju Eiropai ir virs "parastiem" starptautiskiem līgumiem un Konstitūciju normu hierarhijā, bet, ņemot vērā noteiktu tiesību saglabāšanu.

Igaunijā starptautisku līgumu konstitucionālu izskatīšanu vada Augstākā tiesa, kas uzsāk procedūras, pamatojoties uz saprātīgu pieprasījumu, tiesas spriedumu vai nolēmumu, ko iesniedzis Prezidents, Tieslietu padomnieks vai tiesa. Konstitucionālās izskatīšanas laikā nav iespējams noteikt, ka starptautisks līgums absolūti nav spēkā, jo tas neatbilstu starptautisko līgumu tiesībām. Taču Augstākā

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tiesa var noteikt, ka noslēgts starptautisks līgums ir pretrunā Konstitūcijai, un pēc tam iestādei, kas noslēdza vai ratificēja līgumu, jāatkāpjas no starptautiskā līguma, jādenonsē vai jāuzsāk tā grozīšanas procedūra. Praksē tomēr vēl jārisina jautājums, kā ir iespējams izskatīt ES tiesību aktu atbilstību Konstitūcijai.

8.2.2. Lielbritānija

Tradicionāli starptautisko līgumu noslēgšana Lielbritānijā ir Kroņa jeb monarha kompetencē: tā ir viena no jomām, uz ko attiecas "karaliskā prerogatīva" (*Royal Prerogative).* Karaliskā prerogatīva ir pilnvaras, kas daudzu gadu garumā ir nodotas tieši no monarha ministriem un kas ministriem cita starpā ļauj, piemēram, pasludināt karu, regulēt civildienestu, izdot pases un piešķirt apbalvojumus bez jebkādas parlamenta piekrišanas. Tātad, būtiska karaliskās prerogatīvas pazīme ir, ka tās īstenošana neprasa parlamenta iesaistīšanos. Atsevišķos gadījumos parlaments ar likumu var pieprasīt, lai konkrēti starptautiski līgumi pirms to ratificēšanas tiktu nodoti tā apstiprināšanai.

Ministrs, kas īsteno karalisko prerogatīvu starptautisko attiecību jomā, ieskaitot starptautisko līgumu slēgšanu, ir Ārējo un sadraudzības lietu valsts sekretārs (*Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs*).

Kā izriet no karaliskās prerogatīvas, tad starptautiska līguma noslēgšanai Lielbritānijā parlamenta piekrišana nav nepieciešama. Taču atbilstoši 1924.gada Ponsonbija noteikumam starptautisko līgumu teksti, kas ir jāratificē, ir jānodod parlamenta rīcībā ("jānoliek parlamenta priekšā") uz divdesmit vienu parlamenta sēdes dienu. Tikai pēc šī perioda notiek līguma ratifikācija. Ponsonbija noteikums nenozīmē, ka valdībai būtu jāiegūst parlamenta piekrišana pirms līguma ratifikācijas. Ponsonbija noteikuma mērķis ir iesaistīt parlamentu diskusijās par līguma pieņemšanu un lietderīgumu, taču parlamentam nav pilnvaru aizliegt līguma ratifikāciju. Gadījumos, kad konsultācijas ar parlamentu tiek veiktas ar citu procedūru palīdzību, Ponsonbija noteikumu var neizmantot.

Starptautiskais līgums nekļūst par Lielbritānijas tiesību sastāvdaļu no ratifikācijas brīža. Līguma ieviešanai ir nepieciešams pieņemt īpašu parlamenta aktu, kurā ir paredzēti tie starptautiskā līguma nosacījumi, kurus Lielbritānija uz sevi ir attiecinājusi. Ieviešanas nepieciešamība nenozīmē, ka angļu tiesībās neieviests starptautiskais līgums nebūtu Lielbritānijai saistošs, taču nozīmē, ka uz šo līgumu nevar atsaukties Lielbritānijas tiesās un tam nav tiešā iedarbība.

Starptautiskajiem līgumiem nav strikti noteikta vieta Lielbritānijas tiesību normu hierarhijā. Taču precedentos ir nostiprināta prezumpcija, ka nacionālās tiesības ir jāinterpretē tā, lai izvairītos no pretrunas ar starptautiskajām tiesībām. Lielbritānijā tāpat kā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs jāņem vērā Eiropas tiesību pārākuma princips.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Lielbritānijas tiesību piemērošanas praksē ar nosaukumu "vienošanās (saprašanās) memorands" cenšas apzīmēt starptautiskas apņemšanās, kas ir izteiktās tādā formā un redakcijā, kas liecina par nodomu neuzņemties juridiskas saistības. Lielbritānijas valdības nodaļa, kas atbildīga par ārlietām, tajā skaitā starptautisko līgumu slēgšanu, ir izstrādājusi detalizētas vadlīnijas, kā nošķirt saistošus starptautiskus līgumus no nesaistošiem saprašanās memorandiem.

Starptautiskus līgumus Lielbritānijas vārdā var slēgt tikai subjekti, kam saskaņā ar karalisko prerogatīvu ir izsniegtas pilnvaras šādai rīcībai. Tādējādi, ne starpresoru iestādēm, ne arī atvasinātām vai neatkarīgām publiskām personām nav tiesību slēgt starptautiskus līgumus Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē Lielbritānijas vārdā.

Visi parakstītie starptautiskie līgumi, kas tiek nodoti parlamenta rīcībā, tiek publicēti kā Pavēles papīrs (*Command Paper*). Pēc starptautiskā līguma ratifikācijas tas tiek publicēts Līgumu sērijās (*Treaty Series*), kā arī ir pieejams tiešsaistes datu bāzē.

8.2.3. Vācija

Svarīgākie pamatprincipi par starptautisko līgumu slēgšanu ir ietverti Vācijas Konstitūcijā. Vācijā starptautisko līgumu slēgšanas jomā svarīga loma ir atvēlēta valsts jeb federālajam prezidentam (*Bundespräsident*). Saskaņā ar Konstitūcijas 59.panta pirmās daļas noteikumiem federālais prezidents pārstāv Vāciju starptautiski, kā arī slēdz starptautiskos līgumus. Taču visus prezidenta aktus līdzparaksta federālais premjerministrs (*Bundeskanzler*) vai ārlietu ministrs. Saskaņā ar konstitūcijas 59.panta otrās daļas nosacījumiem, starptautiskajiem līgumiem, kas regulē Federācijas kompetencē esošus jautājumus vai skar Federācijas politiskās attiecības, ir nepieciešama attiecīgā jautājumā atbildīgo valsts likumdevēju institūciju – Bundestāga (federālā parlamenta) un Bundesrāta (zemju pārstāvju sapulces) piekrišana. Tādējādi, starptautiskais līgums kļūst Vācijai saistošs no Vācijas nacionālo tiesību viedokļa tikai pēc tam, kad tas ir ieviests ar parlamenta pieņemto likumu par līgumu.

Lai apstiprinātu starptautiskos līgumus, kuri regulē Vācijas politiskās attiecības ar citām valstīm vai arī kuri skar likumdošanas jautājumus, ir nepieciešams pieņemt federālo likumdošanas aktu – likumu par līgumu. Šis akts būtībā nozīmē parlamenta piekrišanu federālā likuma veidā. Vācijas nacionālajās tiesībās var tikt ieviests nevis viss līguma teksts, bet tikai tie nosacījumi, kas nacionālās tiesības var ietekmēt. Ja pastāv nevienprātība, vai starptautiskā līguma noslēgšanai ir nepieciešams parlamenta pilnvarojuma akts, izlemšana ir Konstitucionālās tiesas kompetencē.

Konstitūcijas 25. pants nosaka, ka vispārējās starptautisko tiesību normas ir integrāla federālo tiesību sastāvdaļa. Tām ir augstāks spēks par likumiem un tās tiešā veidā rada tiesības un saistības visiem Vācijas teritorijā esošiem iedzīvotājiem. Formulējums “vispārējās starptautisko tiesību normas” ir radījis daudz strīdus, kas tieši ar šo jēdzienu būtu saprotams. Doktrīnā un Vācijas Konstitucionālās

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

tiesas praksē tiek pausts uzskats, ka, lai arī vispārējo starptautisko tiesību normu vieta Vācijas tiesību normu hierarhijā ir augstāka nekā federālajiem likumiem, tā ir zemāka par konstitūcijas normām.

Konstitūcijas 59.panta otrās daļas regulējums nav attiecināms uz starpresoru starptautiskiem līgumiem, kas tiek dēvēti par "administratīvo vienošanos". Šādiem līgumiem nav nepieciešama nedz federālais tiesību akta pieņemšana, nedz arī prezidenta ratifikācija. Tiem ir nepieciešama tikai attiecīgās administratīvās vienības griba. Par starpresoru starptautiskajiem līgumiem var tikt uzskatītas arī starpvaldību vienošanās, ja tās nav starptautiski līgumi Vīnes līgumtiesību konvencijas izpratnē.

Eiropas Savienības nodibināšanas jautājumi, kā arī izmaiņas tās dibināšanas likumos tiek skatīti saskaņā ar Konstitūcijas 79. panta otrās un trešās daļas noteikumiem, kuri savukārt regulē konstitucionālo grozījumu veikšanas procedūru. Īpatnēji Eiropas tiesību ietekmi attiecībā uz starptautisku līgumu slēgšanu un Eiropas tiesību ietekmi uz Vācijas tiesībām vispār interpretē Vācijas tiesas. Eiropas tiesībām nav skaidri noteikta prioritāte pār Vācijas nacionālajām tiesībām, taču praksē šādu prioritāti parasti nodrošina Vācijas tiesu judikatūra. Taču, ja Eiropas Savienības tiesību akti ir pieņemti, pārkāpjot Kopienas kompetences, tad tie Vācijai var nebūt saistoši.

Konstitūcijas 82.pantā ir paredzēts, ka likumus apstiprina prezidents un tos publicē Federālajā Likumu avīzē. Ja likums nav publicēts Federālajā Likumu avīzē, tas nav spēkā. Šī norma attiecas arī uz parlamenta apstiprinātiem un prezidenta ratificētiem starptautiskajiem līgumiem.

8.2.4. Citas Eiropas Savienības valstis

Pētījumā vispārīgi ir aprakstītas Zviedrijas, Lietuvas, Somijas un Itālijas tiesību sistēmas un starptautisko tiesību vieta šo valstu nacionālajās tiesības, kā arī starptautisko līgumu slēgšanas procedūras galvenās iezīmes. Katras valsts apraksta ievadā ir sniegts arī konspektīvs valsts tiesību sistēmas raksturojums un normatīvo aktu hierarhija. Secināts, ka visas minētās valstis pieder pie kontinentālās Eiropas tiesību loka, un tajās dominē rakstītie tiesību avoti. Vairumā valstu starptautisko līgumu noslēgšanas procedūra ir ietverta ārējā normatīvā aktā, piemēram, Lietuvā pastāv īpašs likums par starptautiskajiem līgumiem, bet Zviedrijā līgumu noslēgšanas procedūra ir regulēta vienā no konstitucionālajiem likumiem.

8.3. Eiropas Savienības ekskluzīvās kompetences un dalītās kompetences jautājumi starptautisko līgumu slēgšanā.

Eiropas Kopienu tiesa jau agrīnajā AETR lietā ir secinājusi, ka no EKL 281.pantā paredzētās Kopienas juridiskās personības izriet arī fakts, ka ārējās attiecībās Kopiena ir spējīga nodibināt līgumiskas saistības ar trešajām valstīm attiecībā uz visām tām jomām, kas noteiktas EKL. EKL 281.pantā norādītais, ka Kopiena ir tiesību subjekts (juridiska persona) nepieciešami nozīmē, ka Kopienai ir tiesības rīkoties ārējās attiecībās attiecībā uz Kopienas kompetencē ietilpstošajām jomām. Spēja

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

noslēgt starptautiskus līgumus tikai nozīmē, ka Kopienai ir potenciāls rīkoties ārējo attiecību jomā, taču tiesiskais pamats (kompetence) jāatrod konkrētā dibināšanas līgumu normā. Eiropas Savienības dalībvalstu un citu valstu prakse ir apstiprinājusi, ka arī Savienībai ir ārēja kompetence, no kuras nepieciešami izriet juridiskā personība. Tātad, par starptautisko tiesību subjektu tiek uzskatīta gan Kopiena, gan Savienība. Ar Lisabonas līguma grozījumiem tiek izbeigta atšķirība starp Savienību un Kopienām, tiek atcelta pīlāru sistēma un ieviesta viena Eiropas Savienība, kurai ir arī ārējā kompetence.

EKL 5.pantā nostiprinātais kompetences piešķiršanas princips nozīmē, ka Eiropas Savienība var gan iekšēji, gan ārēji rīkoties tikai tad, ja dibināšanas līgumi tai piešķir attiecīgas pilnvaras, proti, sniedz tiesisko pamatu. Nošķirami divi atsevišķi jautājumi: pirmkārt, vai un uz kāda pamata *pastāv* Eiropas Savienības ārējā kompetence, ieskaitot tiesības noslēgt starptautiskus līgumus, un, otrkārt, ja šāda ārējā kompetence pastāv (vai nu skaidri noteikta vai netieši norādīta), tad kādos gadījumos tā ir *ekskluzīva.*

Eiropas Kopienu tiesa vairākās lietās ir norādījusi, ka ārējā kompetence var būt skaidri noteikta EKL, bet arī norādīta netieši: ja EKL ir piešķīris Kopienai konkrētas tiesības, lai sasniegtu kādu mērķi, tad Kopienai ir arī atbilstošas tiesības stāties starptautiskajās attiecībās šī mērķa sasniegšanas nolūkos. Atbilstoši paralēlisma principam, Kopienas ārējā kompetence atspoguļo tās iekšējo kompetenci. Eiropas Kopienu tiesas spriedumi pierāda, ka Eiropas Savienības iekšējā un ārējā kompetence ir nesaraujami saistītas, tā kā bieži vien viena no tām nevar tikt pilnvērtīgi īstenota bez otras.

Procedūru, kā Kopiena slēdz starptautiskos līgumus, detalizēti nosaka EKL 300.pants. Visi Eiropas Savienības ietvaros noslēgtie starptautiskie līgumi ir pieejami Eiropas Starptautisko līgumu biroja datu bāzē.

Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence starptautisko līgumu slēgšanā nozīmē, ka konkrēto starptautisko līgumu var slēgt tikai Eiropas Savienība viena pati, nevis tās dalībvalstis vai Eiropas Savienība kopīgi ar dalībvalstīm. Šāda ekskluzīvā kompetence var izrietēt gan no tieši, gan netieši norādītas Eiropas Savienības ārējās kompetences. Vērtējums, vai Eiropas Savienībai ir ekskluzīva ārējā kompetence noslēgt starptautisku līgumu, jāveic katrā atsevišķā gadījumā, ievērojot Eiropas Kopienu tiesas judikatūru, un nav iespējams sniegt precīzu un izsmeļošu nozaru sarakstu.

Praksē Eiropas Savienības ārējā kompetence slēgt starptautiskus līgumus lielākoties ir nevis ekskluzīva, bet dalīta: Eiropas Savienība šo kompetenci īsteno kopīgi ar dalībvalstīm un starptautiskā līguma puses ir gan viena vai vairākas (vai visas) dalībvalstis, kā arī Eiropas Savienība. Dalītās kompetences gadījumos nepieciešama cieša sadarbība starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm gan līguma sagatavošanas un noslēgšanas, gan ieviešanas procesā, ar nolūku nodrošināt Eiropas Savienības kā starptautisko publisko tiesību subjekta, kā arī to veidojošo dalībvalstu vienotu ārējo rīcību.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Ja starptautiska līguma puses ir gan dalībvalstis, gan Kopiena, šāda veida līgumus dēvē arī par "jauktiem" starptautiskajiem līgumiem. Jaukta starptautiska līguma noslēgšana ir obligāta gadījumos, kuros dalībvalstu un Kopienas pienākumi ir atšķirīgi. Tomēr jauktie starptautiskie līgumi ir neskaidra un nekonkrēta tiesību joma, jo vairums jaukto starptautisko līgumu nenorāda, kuri līguma jautājumi ir Kopienas, un kuri – dalībvalstu kompetencē.

Tiklīdz Eiropas Savienības noslēgts starptautiskais līgums ir stājies spēkā, tas veido neatņemamu Eiropas tiesību sastāvdaļu. Eiropas Kopienu tiesa vairākās lietās ir atzinusi, ka Kopienas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem pie zināmiem apstākļiem var piemist tiešā iedarbība. Dažos apstākļos iespējama argumentācija, ka Eiropas Savienības tiesības neatbilst konkrētam Eiropas Savienības noslēgtam starptautiskam līgumam un tādējādi nav piemērojamas. Neņemot vērā būtisko izņēmumu attiecībā uz GATT un PTO līgumu tiešās iedarbības principiālu neatzīšanu, vairumam starptautisko līgumu Eiropas Kopienu tiesa ir uzskatījusi par iespējamu piešķir tiešo iedarbību principā, bet konkrētas normas tiešo iedarbību padarījusi atkarīgu no tādiem jau ierastiem kritērijiem kā tās skaidrība, precizitāte un esamība bez nosacījumiem.

8.4. Eiropas Kopienu tiesas judikatūra attiecībā uz starptautisko līgumu.

Eiropas Kopienu tiesai ir bijusi aktīva un nozīmīga loma Eiropas Savienības ārējo attiecību veidošanā, attīstot judikatūru attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu un interpretējot EKL. Lietas saistībā ar starptautiskajiem līgumiem var ietilpt faktiski jebkurā no Eiropas Kopienu tiesas kompetencēm.

Visbiežāk lietas saistībā ar starptautiskajiem līgumiem tikušas izskatītas iepriekšējās kontroles lietu kategorijā, pamatojoties uz EKL 300.pantu. Saskaņā ar šo procedūru Eiropas Kopienu tiesa sniedz konsultatīvu atzinumu, vai plānotais starptautiskais līgums, kas vēl nav stājies spēkā, ir atbilstošs EKL. Eiropas Kopienu tiesa ir jēdzienu "līgums" interpretējusi plaši, Atzinumā Nr.1/75 norādot, ka tas var ietvert jebkuru saistību, kuru ir uzņēmušies starptautisko tiesību subjekti un kam ir saistošs spēks.

Eiropas Kopienu tiesa ir vērtējusi starptautiskos līgumus arī prejudiciālās jurisdikcijas lietu (EKL 234.pants) un tiešās jurisdikcijas lietu ietvaros. EKL 230.pantā paredzēto tiešās jurisdikcijas procedūru var izmantot arī, lai pārbaudītu paša Kopienas jau noslēgtā starptautiskā līguma atbilstību Eiropas Savienības tiesībām. Eiropas Kopienu tiesai var nākties apsvērt starptautiska līguma normas arī lietās par dalībvalstu pārkāpumiem pēc Komisijas vai citas dalībvalsts celtas prasības (EKL 226. un 227.pants).

Eiropas Kopienu tiesa ir arī secinājusi, ka tai ir kompetence sniegt prejudiciālus nolēmumus par jaukto starptautisko līgumu normām, piemēram, *Hermés* lietā un citās lietās par TRIPs piemērošanu. *Parfums Christian Dior* lietas rezultātā secināms, ka Eiropas Kopienu tiesas jurisdikcija attiecībā uz jaukto starptautisko līgumu interpretāciju var attiekties uz jebkuru līguma normu, kas potenciāli var ietilpt arī

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Kopienas kompetencē. Bernes konvencijas lietā tiesa norādīja, ka jauktajiem starptautiskajiem līgumiem Eiropas Kopienas tiesībās ir tāds pats statuss kā Kopienas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ciktāl šo līgumu normas ietilpst Kopienas kompetencē. Turklāt, Kopienas interesēs ir, lai dalībvalstis nodrošinātu šo jaukto starptautisko līgumu izpildi.

Pētījuma 5.nodaļā pieejams hronoloģisks apskats par būtiskāko Eiropas Kopienu tiesas judikatūru attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu Eiropas Savienības un nacionālajā līmenī, ciktāl šādi nacionālā līmenī noslēgtie starptautiskie līgumi var ietekmēt Eiropas Kopienas tiesības.

8.5. Latvijas normatīvā regulējuma problēmas attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu.

Latvijas tiesību akti nesatur saprašanās memoranda legāldefīniciju. Nav arī noteikts, ka ar saprašanās memorandu tiek apzīmēta nesaistoša vienošanās. Tiesiskās noteiktības nolūkos vēlams, ka likums ietvertu saprašanās memoranda definīciju. Galvenā starptautisko saprašanās memorandu atšķirība no starptautiskajiem līgumiem ir tā, ka saprašanās memorands pusēm nav juridiski saistošs. Saprašanās memorands nebūtu uzskatāms par normatīvu aktu ne nacionālo, ne starptautisko tiesību izpratnē. Tomēr jāievēro, ka nosaukums nav noteicošais, jo dokumenta saturs neatkarīgi no nosaukuma var liecināt par starptautiska līguma esamību.

Latvijas tiesību akti neregulē starptautisko memorandu noslēgšanas procedūru. Ja saprašanās memorands iecerēts kā nesaistoša vienošanās, tad būtu vēlams ietvert normatīvajos aktos procedūru, kas un kā šādus memorandus drīkst slēgt. Ieteicams, lai šī procedūra atšķirtos no starptautisko līgumu noslēgšanai paredzētās procedūras.

Tā kā saprašanās memorands nav tiesiski saistošs, tas nerada tiesības un pienākumus, tam arī nav tiešā iedarbība un privātpersonas uz to nevar atsaukties tiesās. Tas var tikt izmantots vienīgi kā tiesību normu iztulkošanas līdzeklis, it īpaši, noskaidrojot valsts gribu. Ja saprašanās memorands ir iecerēts kā nesaistoša vienošanās, nebūtu vēlams to apstiprināt ar ārēja normatīva akta palīdzību. Piemērotāks apstiprināšanas instruments būtu Saeimas vai Ministru kabineta iekšējs normatīvs akts, piemēram, lēmums vai rīkojums.

Pamatkritēriji, kā nošķirt starptautisku līgumu no saprašanās memoranda, ir norādīti ANO Starptautiskās tiesas spriedumā Bahreinas un Kataras lietā: nošķīrums veicams, piemērojot objektīvus kritērijus dokumenta saturam. Nav nozīmes ne dokumenta nosaukumam, ne konkrēto valsts pārstāvju subjektīvajam nolūkam, ne arī valstu iekšējo konstitucionālo procedūru ievērošanai. Lai ilustrētu nošķiršanas tiesisko seku nozīmi visās tiesību aktu izstrādes un pieņemšanas stadijās, pētījumā ir aplūkota Latvijai pēdējā laikā aktuāla tiesiskā problēma – vienošanās ar Starptautisko Valūtas Fondu un Eiropas Komisiju par aizdevumu sniegšanu un to tiesiskais statuss. Secināts, ka vienošanās drīzāk ir saprašanās memorands, nevis saistošs starptautisks līgums.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Latvijas normatīvie akti nesatur ne atrunas, ne skaidrojošas deklarācijas definīciju, ne arī šādu paziņojumu izteikšanas regulējumu. Atrunas jēdziens un atrunu izdarīšanas pamatnoteikumi skaidroti Vīnes līgumtiesību konvencijā, bet starptautiskās tiesības un prakse attiecībā uz atrunām un skaidrojošajām deklarācijām kopš 1993.gada tiek apkopota ANO Starptautisko tiesību komisijas pētījumos un vadlīnijās.

Atrunas rezultātā valsts kopumā ir saistīta ar konkrēto starptautisko līgumu, taču tai nav saistoša tā līguma norma, par kuru ir izdarīta atruna. Savukārt skaidrojoša deklarācija ir tāds vienpusējs instruments, ar kuru viena līgumslēdzēja puse izsaka savu skaidrojumu par noslēgto starptautisko līgumu. Atrunu no skaidrojošās deklarācijas galvenokārt nošķir nodoms, kas ir pamatā paziņojuma izdarīšanai – skaidrojošas deklarācijas mērķis ir "izskaidrot vai precizēt" līguma normu, bet atrunas – "grozīt vai izslēgt".

Pētījumā analizēta Latvijas līdzšinējā prakse atrunu un skaidrojošo deklarāciju izteikšanas jomā, it īpaši Robežlīguma lietas kontekstā. Šī prakse un tās nepilnības liecina, ka vēlams, lai Latvijas normatīvais regulējums paredzētu vienotu atrunu un skaidrojošo deklarāciju formulēšanas procedūru. Lai Latvija varētu sekmīgi īstenot savas tiesības vajadzības gadījumā veikt atrunas vai izteikt skaidrojošas deklarācijas, ir jāapzinās kritēriji, kā nošķirt šos instrumentus vienu no otra. Pētījumā aplūkotas metodes, kā veikt nošķīrumu starp atrunu un skaidrojošo deklarāciju, kā izvēlēties piemērotāko instrumentu, izsakot paziņojumus par konkrētu starptautisko līgumu. Jāizvērtē, kāds ir šī paziņojuma mērķis – vai paskaidrot savu izpratni par līgumu, nekādi ietekmējot tā piemērošanu – tādā gadījumā tā būs skaidrojoša deklarācija, vai arī izslēgt vai grozīt kādu līguma normu piemērošanu – atruna, vai arī padarīt savu līguma skaidrojumu par saistošu pārējām līguma pusēm – nosacīta skaidrojoša deklarācija.

Latvijai ir tiesības piekrist vai arī iesniegt iebildumus par kādas citas valsts izteiktu atrunu starptautiskā līgumā, kura puse ir arī Latvija. Iebildumus var izteikt jebkāda iemesla dēļ un nav nepieciešams tos īpaši paskaidrot vai pamatot. Taču Latvijas neskaidrās nacionālās procedūras dēļ nav skaidrs, kas un kādā kārtībā šos iebildumus var izteikt. Latvijas tiesību akti arī neparedz nekādu procedūru, kā rīkoties, ja Latvija ir izteikusi atrunu, bet cita valsts ir izteikusi pret to iebildumus.

Atrunas, ja tās iekļautas ratifikācijas likumā, Latvijā iegūst ārējam normatīvam aktam – likumam - pielīdzināmu vietu tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā. Savukārt, tā kā skaidrojošās deklarācijas mērķis nav radīt tiesiskas sekas, šādam paziņojumam nav vieta tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā.

Latvijas prakse attiecībā uz jau parakstītiem, bet vēl neapstiprinātiem starptautiskajiem līgumiem atbilst starptautiskajām tiesībām: šādi līgumi vēl nav spēkā un neveido saistošas saistības valstij. Vienlaikus valstij ir jācenšas nerīkoties pretēji parakstītā līguma mērķim. Tikai parakstīts, bet neapstiprināts starptautiskais līgums nevar būt tieši piemērojams Latvijas tiesā, tam arī vēl nav noteikta

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

vieta tiesību aktu juridiskā spēka hierarhijā. Lai gan šāda neapstiprināta starptautiska līguma norma Latvijai nav vēl saistoša, tomēr šīs normas tiesiskums var tikt pārbaudīts Satversmes tiesā: uz šī pamata tika izskatīta Robežlīguma lieta.

Latvijas nacionālais regulējums nesatur tiesību normas, kas noteiktu, kuru starptautisku līgumu slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē. Šāds nacionālais regulējums arī nav nepieciešams, jo Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetence izriet no Eiropas tiesībām, kuras Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir saistošas. Pētījuma ietvaros detalizēti aplūkotas jomas, kurās Eiropas Savienībai pastāv tieši norādīta ārējā ekskluzīvā kompetence, it īpaši kopējā tirdzniecības politika.

Netieši norādītās ārējās ekskluzīvās kompetences gadījumi, ievērojot to balstīšanos nevis normatīvos tiesību aktos, bet gan judikatūrā, nevar tikt izsmeļoši uzskaitīti. Tos var apkopot, vienīgi aplūkojot to pamatā esošos tiesību principus un doktrīnu, kas kristalizēta Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā. Netieši norādītās kompetences gadījumos parasti *a priori* pastāv nevis Eiropas Savienības kompetences ekskluzivitāte, bet gan vienlaicīgu kompetenču princips: ārējā kompetence ir vienlaikus gan Eiropas Savienībai, gan dalībvalstīm. AETR princips, kā arī Iekšējo ūdensceļu lietas princips ir svarīgākie pamati Eiropas Savienības netieši norādītajai ekskluzīvajai ārējai kompetencei.

Eiropas Savienības ārējai kompetencei vajadzētu būt ekskluzīvai tikai tad, kad dalībvalstu vienlaicīga darbība traucētu Eiropas Savienības mērķu sasniegšanu. Normai vajadzētu būt dalītai kompetencei, kas arī ir saskaņā ar minimālās harmonizācijas pieeju. Tomēr, tā kā trūkst vienota kataloga par jomām, kurās starptautiska līguma slēgšana ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē, nepieciešama katra ieplānota starptautiska līguma analīze no Eiropas tiesību viedokļa. Lisabonas līgums, ja tas stāsies spēkā, ieviesīs lielāku skaidrību Eiropas Savienības ārējās kompetences ekskluzivitātes jomā.

Eiropas Savienības neekskluzīvā ārējā jeb dalītā kompetence nozīmē, ka kompetenci īstenot ārējās attiecības, tajā skaitā, slēgt starptautiskus līgumus, Eiropas Savienība īsteno kopīgi ar dalībvalstīm. Dalītās kompetences īpašs paveids ir jauktā kompetence. Latvijai ir svarīgi konkrētā gadījumā saprast, vai attiecīgais starptautiskais līgums būtu slēdzams kā jaukts starptautisks līgums vai kā līgums, ko slēdz tikai Latvija un trešā valsts vai arī tikai Eiropas Savienība un trešā valsts. Pētījums piedāvā jaukto līgumu klasifikāciju un metodiku, kas palīdz veikt šo nošķīrumu.

Ja līgums ietilpst Eiropas Savienības un dalībvalstu paralēlo kompetenču jomā, tad katrs starptautisko tiesību subjekts slēdz līgumu atbilstoši savām konstitucionālām procedūrām. Ja līgums ir slēdzams kā jaukts starptautisks līgums, līguma sagatavošanas un noslēgšanas procedūrās piedalās gan Eiropas Savienība, gan dalībvalstis, taču līgumu vispirms ratificē dalībvalstis, un tikai tad to galīgi noslēdz arī Eiropas Savienība.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

Ja līgums ir noslēgts kā jaukts starptautisks līgums, Latvijai esot vienai no līguma dalībvalstīm paralēli vai kopā ar Eiropas Savienību, tad šis līgums tāpat būtu uzskatāms par Latvijas noslēgtu starptautisku līgumu, būtu ieviešams Latvijas tiesību sistēmā un attiecīgi būtu spēkā un piemērojams tāpat kā Latvijas vienas pašas noslēgts starptautisks līgums. Savukārt, lai piemērotu Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē noslēgtu starptautisku līgumu Latvijā, ir jāņem vērā tā vieta ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā: šie līgumi kā Eiropas Savienības tiesību norma būtu jāpiemēro tādā pašā vai augstākā līmenī kā likumi, taču zemāk nekā Satversme. Jauktajiem starptautiskajiem līgumiem Eiropas Savienības tiesībās ir tāds pats statuss kā Eiropas Savienības vienas pašas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ciktāl šo līgumu normas ietilpst Eiropas Savienības kompetencē. Dalībvalstis, izpildot jauktu starptautisko līgumu, pilda arī savus pienākumus pret Eiropas Savienību.

Eiropas Savienības noslēgtam starptautiskam līgumam var būt tiešā iedarbība Latvijā tikai tad, ja tam ir tiešā iedarbība atbilstoši Eiropas Savienības tiesībām: kā jau minēts iepriekš, izņemot jauktos starptautiskos līgumus, kuru puse ir arī Latvija, Eiropas Savienības ekskluzīvi noslēgtie starptautiskie līgumi ir saistoši Latvijai tikai kā Eiropas Savienības tiesību sastāvdaļa. Attiecīgi, arī tiešā iedarbība tiem var būt tikai kā Eiropas Savienības tiesību normām. Latvijas tiesai, ja privātpersona atsauktos uz Eiropas Savienības noslēgta starptautiska līguma tiešo iedarbību, jāveic tādi paši analītiskie soļi, kā to līdzīgās lietās ir darījusi Eiropas Kopienu tiesa. Ja starptautiskajam līgumam nav piešķirama tiešā iedarbība, tad tam var piemērot saskanīgas iztulkošanas principu.

Starptautiskajās tiesībās ir neatrisināta problemātika par dalīto kompetenci un strīdu risināšanas procedūrām, tomēr Latvijai šajā sakarā nav nepieciešams īpaši grozīt pastāvošo normatīvo regulējumu. Jāievēro, ka, ja līgums ir ticis noslēgts kā jaukts starptautisks līgums un tā puse ir arī Eiropas Savienība, pirms strīda risināšanas uzsākšanas nepieciešama izpēte arī no Eiropas Savienības tiesību viedokļa, kā arī, jāpilda ciešās sadarbības pienākums.

Attiecībā uz starpresoru līgumu tiesisko regulējumu Latvijā pastāv vairākas problēmas, kuras identificētas šajā pētījumā, kā arī piedāvāti to risinājumu varianti. Pirmkārt, jāveic nošķīrums starp starpresoru līgumiem un tādiem Latvijas valstij saistošiem starptautiskiem līgumiem kā starpvalstu un starpvaldību līgumiem. Otrkārt, jāprecizē lietotā terminoloģija. Treškārt, jānosaka starpresoru līgumu noslēgšanas kārtība. Līdzīgas problēmas pastāv attiecībā uz atvasināto publisko personu un ārpus Ministru kabineta padotības esošo publisko personu tiesībām slēgt starptautiskos līgumus: nepastāv konkrēta normatīvā regulējuma un nav skaidrs, kādas ir šo personu tiesības slēgt līgumus ar citu valstu iestādēm.

Saistībā ar starptautisko līgumu publiskumu pētījums risina jautājumus, vai pamatota, pirmkārt, tik plaša norma, ka jāpublicē visi starptautiskie līgumi, arī tādi, kas nav apstiprināti ar ārēju normatīvu

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

aktu. Otrkārt, vai ir nepieciešama līgumu publicēšana divos dažādos izdevumos. Treškārt, vai ir pietiekami, ka līgums tiek publicēts tikai pēc tā apstiprināšanas ar ārējo normatīvo aktu. Sniegti piedāvājumi regulējuma uzlabošanai.

8.6. Piedāvājumi Latvijas normatīvā regulējuma uzlabošanai attiecībā uz starptautisko līgumu slēgšanu.

Pašreizējā Speciālā likuma regulējumu vajadzētu gan paplašināt (iekļaujot regulējumu, kas šobrīd atrodams citos normatīvos aktos), gan precizēt (uzlabot terminoloģiju un struktūru), gan detalizēt (atsevišķas līgumu noslēgšanas procedūras aplūkojot sīkāk). Tādēļ pētījuma autori ierosina, ka piemērotāk par grozījumu veikšanu Speciālajā likumā būtu izstrādāt un pieņemt jaunu normatīvo aktu, kas aizstātu pašreizējo Speciālo likumu. Jaunā normatīvā akta nosaukums varētu būt "Starptautisko līgumu likums". Tomēr jaunā likuma normas nedrīkst iekļaut pārāk garu un aprakstošu regulējumu. Daudzi jautājumi par starptautiskajiem līgumiem regulēti Vīnes līgumtiesību konvencijā vai citos starptautisko tiesību avotos, tādēļ to normas dublēt nav nepieciešams. Pastāv arī daudzi problemātiski starptautisko līgumu noslēgšanas jautājumi, attiecībā uz kuriem valsts pārvaldes ietvaros būtu nepieciešamas zināmas vadlīnijas vai ieteikumi. Šādiem ieteikumiem piemērotākais instruments varētu būt ārlietu ministra izdots iekšējs normatīvs akts.

Pētījuma autori sniedz konkrētus ierosinājumus ieteicamo jauno normatīvo aktu veidam un struktūrai, ieskicē saturu, kā arī piedāvā sākotnējus projektus atsevišķām jauno normatīvo aktu normām.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

PIELIKUMS NR.1

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Latvijas Republikas normatīvie akti un līgumi

(pēc spēka, tad alfabētiskā kārtībā)

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 1.jūlijs, Nr.43.
2. Augstākās padomes 04.05.1990 deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu". Ziņotājs, 17.05.1990, nr. 20.
3. Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. Latviešu valodā nepublicēti. Pieejams: *http://www.mfa.gov.lv/lv/ano/sistema/statuti/statuti/* (aplūkots 20.01.2009).
4. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 13.06.1997, nr. 143
5. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokols: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144.
6. Likums "Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem". *Latvijas Vēstnesis*, 170 (885), 03.07.1997.
7. Līgums par asociācijas izveidošanu starp Eiropas Kopienām un to Dalībvalstīm, no vienas puses, un Latvijas Republiku, no otras puses, pieņemts 12.06.1995, spēkā no 01.02.1998. Latvijas Vēstnesis, 12.09.1995, nr. 138
8. Līgums par mieru ar Krieviju. *Likumu un waldibas rihkojumu krahjums*. 1920.gada 18.septembrī
9. Līgums par vienošanos par maksājumu kārtošanu preču tirdzniecībā Latvijas un Zviedrijas starpā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, 1935
10. Līgums starp Beļģijas Karalisti, Dānijas Karalisti, Vācijas Federatīvo Republiku, Grieķijas Republiku, Spānijas Karalisti, Francijas Republiku, Īriju, Itālijas Republiku, Luksemburgas Lielhercogisti, Nīderlandes Karalisti, Austrijas Republiku, Portugāles Republiku, Somijas Republiku, Zviedrijas Karalisti, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti (Eiropas Savienības dalībvalstīm) un Čehijas Republiku, Igaunijas Republiku, Kipras Republiku, Latvijas Republiku, Lietuvas Republiku, Ungārijas Republiku, Maltas Republiku, Polijas Republiku, Slovēnijas Republiku, Slovākijas Republiku par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanos Eiropas Savienībai, Apstiprināts ar 30.10.2003 likumu, spēkā no 12.11.2003. *Latvijas Vēstnesis*, 12.11.2003, nr. 159.
11. Likums "Par Lisabonas Līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī". *Latvijas Vēstnesis*, 28.05.2008, nr. 82.
12. Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu. Latvijas Vēstnesis, 12.06.2007.
13. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. Pieņemts 1966. gada 16. decembrī; Latvija nosūtījusi depozitārijam 1992. gada 24. martā. Nepublicēts. Pieejams: www.humanrights.lv (aplūkots 29.10.2009).
14. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*. 2003. 3. aprīlis, Nr. 52.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

15. Romas starptautiskās krimināltiesas statūti: LR starptautiskais līgums. "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002.

16. 1979.gada Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu. Nav publicēta.

17. Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētā versija. Oficiālais Vēstnesis C 321E, 2006. gada 29. decembris.

18. Augstākās padomes 28.10.1992 lēmums "Par līguma starp Latvijas Republikas valdību un Zviedrijas Karalistes valdību par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību ratificēšanu", *Ziņotājs*, 03.12.1992, nr. 46.

19. Likums "Par Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgumu par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību", *Latvijas Vēstnesis* , 01.06.1995, nr. 84.

20. Vienošanās memorands starp Latvijas Republikas valdību un Zviedrijas Karalistes valdību par Latvijas militārā personāla (BALTBAT) apmācību Zviedrijā. 26.02.1997.

21. Augstākās padomes Deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos", 04.05.1990

22. Deklarācija par Latvijas iestāšanos Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, 1940.

23. Latvijas Tautas Padomes Kārtības rullis. *Likumu un waldibas rihkojumu krahjums*. 1919.gads, Nr.11.

24. Latvijas Tautas Padomes politiskā platforma. *Latwijas Pagaidu Waldibas Likumu un Rihkojumu Krahjums*, 1919.gada 15.jūlijs.

25. Administratīvā procesa likums. *Latvijas Vēstnesis*, 164 (2551), 14.11.2001.

26. Autortiesību likums. *Latvijas Vēstnesis*, 148/150 (2059/2061.

27. Civilprocesa likums. *Latvijas Vēstnesis*, 326/330 (1387/1391), 03.11.1998.

28. Likums par budžetu un finanšu vadību. *Latvijas Vēstnesis*, 41 (172), 06.04.1994.

29. Likums “Par Latvijas Republikas Augstākās Padomes darba organizāciju līdz Saeimas sasaukšanai.” 25.08.1992.

30. Likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā valūtas fondā". *Ziņotājs*, 18, 07.05.1992.

31. Likums “Par Latvijas Republikas Ministru Padomi.” 18.03.1992. *Ziņotājs*, 16.04.1992, nr. 15.

32. Likums "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”, *Latvijas Vēstnesis*, Nr.11 (142), 26.01.1994.

33. Likums “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu”, *Latvijas Vēstnesis* , 29.05.2007, nr. 85.

34. Likums par likumu izsludināšanas kārtību. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, 1934.

35. Likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību". *Latvijas Vēstnesis*, 72 (203), 18.06.1994.

36. Likums "Par pašvaldībām". *Latvijas Vēstnesis*, 61 (192), 24.05.1994.

37. Likums "Par pievienošanos 1969.gada 23.maija Vīnes konvencijai par starptautisko līgumu tiesībām", *Ziņotājs*, Nr.14, 15.04.1993.

38. Likums par Saeimas darbības atjaunošanu. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, 1940.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

39. Likums "Par Saprašanās memorandu starp Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju, Beļģijas Karalistes aizsardzības ministru, Ungārijas Republikas aizsardzības ministru un Nīderlandes Karalistes aizsardzības ministru par Nīderlandes medicīniskās operatīvās ārstniecības iestādes izveidošanu un uzturēšanu Starptautisko drošības atbalsta spēku III sastāvā Kabulas starptautiskajā lidostā Afganistānā". *Latvijas Vēstnesis*, 07.01.2004, Nr. 2 (2950).

40. Likums "Par Saprašanās memorandu starp Latvijas Republikas valdību un Sabiedroto spēku augstāko virspavēlniecību Eiropā, un Sabiedroto spēku augstākās virspavēlniecības transformācijas komandiera štābu par uzņemošās valsts atbalsta sniegšanu Ziemeļatlantijas līguma organizācijas operāciju/mācību īstenošanai". *Latvijas Vēstnesi*s, 26.10.2006, nr. 171.

41. Likums par starptautisko konvenciju, kā apkarot tirgošanos ar sievietēm un bērniem. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, 1923.

42. Likums "Par Starptautisko konvenciju par cīņu pret terorisma finansēšanu". *Latvijas Vēstnesis*, 145 (2720), 09.10.2002.

43. Likums "Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību". *Latvijas Vēstnesis*, 85 (3243), 31.05.2005.

44. Ministru kabineta iekārtas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 28.05.2008 nr. 82.

45. Radio un televīzijas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 137 (420), 08.09.1995.

46. Saeimas kārtības rullis. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1929.gada 26.aprīlī.

47. Saeimas kārtības rullis. *Latvijas Vēstnesis*, 18.08.1994.

48. Valsts pārvaldes iekārtas likums, *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 94 (2669), 21.06.2002.

49. Lēmums par Latvijas pārstāvību ārzemēs darbības izbeigšanu. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1940.

50. Ministru kabineta kārtības rullis: Ministru kabineta noteikumi Nr.300, pieņemti 07.04.2009. Latvijas Vēstnesis, 16.04.2009 nr. 58

51. MK rīkojums Nr.81 "Par Latvijas Republikas valdības un Zviedrijas Karalistes valdības vienošanās memorandu par Latvijas militārā personāla (BALTBAT) apmācību Zviedrijā (memoranda latviešu teksts)", Latvijas Vēstnesis, Nr. 86 (801), 02.04.1997.

52. Ministru kabineta noteikumi Nr.108 "Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi". *Latvijas Vēstnesis* 26 (4012), 17.02.2009.

53. Ministru kabineta rīkojums nr. 151 "Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projekta par Latvijas un Krievijas valsts robežu parakstīšanu". *Latvijas Vēstnesis* , 20.03.2007, nr. 47.

54. Ministru kabineta noteikumi Nr.202, Rīgā 2005.gada 22.martā, Valsts valodas centra nolikums, spēkā esošs no 31.03.2005. *Latvijas Vēstnesis* 50 (3208), 30.03.2005.

55. Ministru kabineta 29.04.2003 noteikumi Nr.237 "Ārlietu ministrijas nolikums". *Latvijas Vēstnesis* , 13.05.2003, nr. 70.

56. Ministru kabineta rīkojums Nr.263 "Par Deklarāciju "Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas valsts robežu"" *Latvijas Vēstnes*is, 67 (3225), 28.04.2005.

57. Ministru kabineta noteikumi Nr.389, pieņemti 05.05.2009. *Latvijas Vēstnesis*, 08.05.2009, nr. 71.

58. Ministru kabineta noteikumi Nr.705 "Par Saprašanās memorandu starp Eiropas Komisiju un Latvijas Republikas valdību Pārejas programmas ieviešanai". *Latvijas Vēstnesis*, 128 (3076), 13.08.2004.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

59. Instrukcija par ministru kabineta iekšējo darbību un kārtību. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1925.gads.

60. Valdības deklarācija. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1934.

61. Ārlietu ministrijas Juridiskā departamenta reglaments, 25.04.2007, izdots saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 75.panta otro daļu. Nepublicēts, pieejams: *http://tpi.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?Type=doc&ID=573* (aplūkots 09.10.2009).

Starptautiskie un Eiropas Savienības normatīvie akti un līgumi

(Alfabētiskā kārtībā)

1. Agreement between the Member States of the European Community and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. OJ Nr. L 315 (15.11.1991).

2. Agreement establishing the European Bank for Reconstruction and Development. OJ No. L 372 31.12.90.

3. Agreement on Cooperation and Customs Union between the European Economic Community and the Republic of San Marino. OJ L 84/43, 28.03.2002, p.43.

4. Articles of Agreement of the International Monetary Fund. Adopted at the United Nations Monetary and Financial Conference, Bretton Woods, New Hampshire, July 22, 1944.

5. Foreign Relations Act (FRA) of Estonia. Pieejams: *http://www.legaltext.ee/text/en/XX10003.htm*

6. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1). Pieejams: *http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/gg_pdf.pdf* (skatīts 24.08.2009.).

7. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Declarations and Reservations. Pieejams: *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&lang=en* (aplūkots 09.10.2009).

8. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Declarations and Reservations. Pieejams: *http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&lang=en#25* (aplūkots 09.10.2009).

9. Informationsfreiheitsgesetz vom 5. September 2005 (BGBl. I S. 2722), § 1 Grundsatz, 1).

10. Memorandum of Understanding regarding German Assets in Italy 1947 (138 UNTS 111 (No.1863); UKTS (1947) 75)).

11. Padomes regula (EEK) Nr.3300/91, 1991.gada 1.novembris, OJ Nr. L315 (15.11.1991).

12. Padomes 2002. gada 27. maija Regula (EK) Nr. 881/2002, ar kuru paredz īpašus ierobežojošus pasākumus, kas vērsti pret konkrētām personām un organizācijām, kas saistītas ar Osamu bin Ladenu, Al-Qaida tīklu un Taliban, un ar kuru atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 467/2001, ar ko aizliedz eksportēt noteiktas preces un pakalpojumus uz Afganistānu, pastiprina lidojumu aizliegumu un attiecina uz Afganistānas Taliban līdzekļu un citu finanšu resursu iesaldēšanu.

13. Padomes lēmums 2001/342/CFSP, 09.04.2001, OJ 2001.

14. Protokols par kopīgas kompetences īstenošanu. OV C 306/158, 17.12.2007.

15. The Covenant of the League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924). Pieejams: *http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp* (aplūkots 20.10.2009).

Judikatūra

Satversmes Tiesas judikatūra

(hronoloģiskā kārtībā)

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

1. Satversmes tiesas 2000. gada 30. janvāra spriedums lietā Nr. 2000-03-01.
2. Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 2001-08-01.
3. Satversmes tiesas 2004.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr. 2004-01-06.
4. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106.
5. Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra spriedums lietā Nr. 2006-03-0106.
6. Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 (Robežlīguma lieta).
7. Satversmes tiesas 2009.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01 (Lisabonas līguma lieta).
8. Satversmes tiesas 3. kolēģijas lēmums par lietas ierosināšanu, 26.04.2007, pieejams: *http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Lemums_2007_10_0102_ierosinasana.htm* (aplūkots 10.10.2009).

Eiropas Kopienu tiesas judikatūra

(Hronologiskā kārtībā)

1. Lieta 6/64 (Flaminio Costa v. ENEL). [1964], ECR
2. Lieta 22/70. Tiesas spriedums 1971. gada 31. martā. Eiropas Kopienu Komisija pret Eiropas Kopienu Padomi.
3. Lieta 21-24/72 (International Fruit Company v Produktschap voor Groenten en Fruit) [1972] ECR 1219.
4. Lieta 181/73 (Hāgemans), [1974] ECR 449.
5. Lieta 1/75 (Vietējo izmaksu standarta lieta) [1975] ECR 1355.
6. Apvienotās lietas 3, 4 un 6-76. Cornelis Kramer un citi [1976] ECR 1279.
7. Lieta 41/76 Donckerwolcke [1976] ECR 1921.
8. Lieta 1/76 (Iekšzemes ūdensceļu lieta) [1977] ECR 741.
9. Lieta 1/78 Euratom (Kodolmateriāli) [1978] ECR 2151.
10. Lieta 1/78 (Starptautiskais Dabīgās gumijas līgums) [1979] ECR 2871.
11. Lieta Nr. 804/79 (Komisija pret Apvienoto Karalisti). [1981] ECR 1045.
12. Lieta 104/81 (Hauptzollamt Mainz pret C.A. Kupferberg & Cie KG a.A), [1982] ECR 03641.
13. Lieta C-270/80 (Polydor Records and RSO Records Inc v Harlequin Record Shops Ltd and Simons Records Ltd) [1982]. ECR 329.
14. Lieta 45/86 (Komisija v Padome; Vispārējās tarifu priekšrocības) [1987] ECR 1493.
15. Lieta 12/86 (Demirels v Stadt Schwabisch Gmund) [1987] ECR 3719.
16. Lieta 136/86. BNIC v Aubert [1987]. ECR 4789.
17. Lieta C-192/89 (Sevince) [1990]. ECR I-03461.
18. Lieta C-69/89 (Nakajima v Padome) [1991] ECR I-2069.
19. Lieta C-188/91 (Deutsche Shell) [1993] ECR I-363.
20. Lieta 2/91 (Starptautiskās darba organizācijas konvencijas lieta) [1993] ECR I-1061.
21. Lieta C-280/93 (Vācija v Komisija) [1994] ECR I-4873.
22. Lietas C-181 un 248/91 Eiropas parlaments un padome un komisija [1993] ECR I-3685.
23. Lieta C-316/91 Eiropas parlaments un padome (Lomē konvencija) [1994] ECR I-625.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

24. Lieta 1/94 (PTO līguma lieta) [1994] ECR I-5267.

25. Lieta 2/92 (Starptautiskās darba organizācijas konvencija) [1995] ECR I-521.

26. Lieta C-469/93 (Amministrazione dellle Finanze dello Stato v Chiquita Italia), [1995] ECR I-4533.

27. Lieta C-70/94 (Fritz Werner Industrie-Ausrüstungen GmbH pret Vācijas Federatīvo Republiku) [1995] ECR I-3189.

28. Lieta Nr.3/94 (Banānu ietvarlīgums) [1995] ECR I-4577.

29. Lieta 2/94 (Eiropas Cilvēktiesību konvencija) [1996] ECR I-1759.

30. Lieta C-61/94 (Komisija v Vācija; Starptautiskais piensaimniecības līgums) [1996] ECR I-3989.

31. Lieta C-53/96 (Hermés International v FHT Marketing Choice) [1998] ECR I-3603.

32. Lieta C-162/96 (Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz), [1998] ECR I-3655

33. Lieta C-170/96 (Komisija v Padome), [1998] ECR I-2763.

34. Lieta C-149/96 (Portugāle v Padome) [1999] ECR I-8395.

35. Lietas C-300 un 392/98 (Parfums Christian Dior) [2000] ECR I-11307.

36. Apvienotās lietas C-300/98 un C-392/98 (Parfums Christian Dior SA v Tuk Consultancy BV [C-300/98] un Assco Geruste GmbH, Rob van Dijk v Wilhelm Layher GmbH & Co. KG, Layher BV [C-392/98]) [2000]. ECR I-11307.

37. Lieta C-377/98 (Nīderlande v Padome; Biotehnoloģijas) [2001] ECR I-7079.

38. Lieta 2/00, Kartahenas protokols [2001], ECR I-9713.

39. Lieta C-89/99 (Schieving-Nijstad vof un citi pret Robert Groeneveld) [2001]. ECR I-05851.

40. Lieta C-281/01 (Energy Star). [2002] ECR I-12049.

41. Lieta C-13/00 (Komisija v Īrija, Bernes konvencija) [2002] ECR I-2943.

42. Lieta C-467/98 Komisija un Vācija [2002] ECR I-9855.

43. Lieta C-94/02 (P Etablissements Biret et Cie SA v Padome) [2003] ECR I-10565.

44. Lieta C-239/03 (Komisija v Francija, Etang de Berre) [2004] ECR I-9325.

45. Lieta C-377/02 (Leon Van Parys NV pret Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB) [2004]. ECR I-01465.

46. Lieta C-213/03 (Syndicat professionnel coordination des pecheurs de l'etang de Berre et de la region v EDF) [2004] ECR I-7357.

47. Lieta T-315/01 (Yassin Abdullah Kadi pret Padomi un Komisiju) [2005]. ECR II-03649.

48. Lieta 1/03 (Lugāno konvencijas lieta) [2006] ECR I-1145.

49. Lieta C-459/03 (Komisija pret Īriju; MOX rūpnīca). [2006]. ECR I-04635.

50. Lieta C-431/05 (Merck Genericos – Productos Farmaceuticols Lda pret Merck & Co. Inc., Merck Sharp & Dohme Lda) [2007]. ECR I-07001.

51. Apvienotās lietas C-402/05 P un C-415/05 P (Yassin Abdullah Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Padomi un Komisiju) [2008]. ECR I-00000.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra

(Alfabētiskā kārtībā)

1. Lieta Belilos pret Šveici. European Court of Human Rights, Series A, No.132

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

2. Lieta Loizidou (Preliminary Objections), European Court of Human Rights, Series A. No.310 (1995).

ANO Starptautiskās tiesas judikatūra

(Hronologiskā kārtībā)

1. Lieta *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949.
2. Lieta *Reservations to the Convention of Genocide*, Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1951.
3. *South Africa West* lietas, ICJ Reports, 1962.
4. Lieta *North Sea Continental Shelf*, I.C.J. Reports 1969.
5. *Namibia* lieta , ICJ Reports 1971.
6. Lieta *Fisheries Jurisdiction* (Federal Republiv of Germany v Iceland), Merits, Judgment, I.C.J.Reports, 1974
7. Lieta *Aegean See Continental Shelf Judgment*. I. C. J. Reports , 1978.
8. Lieta *Continental shelf* (Libyan Arab Yamahirya v Malta), ICJ Reports, 1985.
9. Lieta *Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain*, Jurisdiction und Admissibility. Judgment, I. C. J. Reports 1994.
10. Lieta *Application of the Genocide Convention* (Bosnia). ICJ Reports, 1996.
11. Lieta *Gabčikovo-Nagymaros Project*, ICJ Reports, 1997.

Citu valstu judikatūra

1. *Anglo – French Continental Shelf Case* (First Decision), UK Command Papers 7438 (1979), 54 ILR.
2. *Beagle Channel* lieta, HMSO, 1977.
3. Bundesfinanzhof, Urteil vom 1.2.1989 (I R 74/86), BStBl.II 1990, 4 (ZaöRV51 [1991], 180).
4. BVerfGE 37, 271 - *Solange I*. Beschluß des Zweiten Senats vom 29. Mai 1974.
5. BVerfGE 76, 1 2 BvR1226/83 *et al Ehegattennachzug* – decision on March 26 1987.
6. BVerfGE 74, 358 (370); Handbuch des Staatsrechts VII. CF Müller, Heidelberg, 1992.
7. Jurisdiction of the Courts of Danzig (Advisory Opinion) PCIJ Rep Series B.
8. *Heathrow Airport User Charges Arbitration*, UKMIL, 63 BYIL, 1992, pp.712.
9. Lieta 2 BvR 2134/92 & 2159/2, *Brunner v. The European Union Treaty* 1 C.M.L.R. 57 (BVerfGE 1994) (F.R.G.). *http://www.ecln.net/documents/Decisions-Germany/summary-maastricht.pdf* (skatīts 17.08.2009.).
10. Judgment Involving the Non-Self Executing Character of GATT, 16 AWD 91 (1970).

ANO Starptautisko tiesību komisijas dokumenti

(Pēc tipa, tad hronoloģiskā kārtībā)

1. Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts. Official Records of the General Assembly, 56th session. Supplement No.10 (A/56/10).
2. Document A/CN.4/470. First report on the law and practice relating to reservations to treaties, by Mr. Alain Pellet, Special Rapporteur. Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_470.pdf* (aplūkots 08.10.2009).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

3. Third Report on reservations to treaties of Special Rapporteur Mr. Alain Pellet (1998), U.N. Doc. A/CN.4/491 Add. 4, p.3 http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/193/82/PDF/N9819382.pdf?OpenElement (aplūkots 04.10.2009).

4. Sixth Report of the Special Rapporteur, Mr. Alain Pellet, U.N.Doc. A/CN.4/518/Add.1, p.17. Pieejams: http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/379/26/PDF/N0137926.pdf?OpenElement (aplūkots 04.10.2009).

5. Draft articles on "Responsibility of the State for Injuries Caused in its Territory to the Person or Property of Aliens". Year Book of the International Law Commission, 1961, No.2.

6. Preliminary Conclusions on Reservations to Normative Multilateral Treaties Including Human Rights Treaties in 1997. Report of the ILC on its 49th Session, A/52/10.

7. Reservations to Treaties // Report of the International Law Commission on the work of its fifty-first session, 3 May - 23 July 1999, Official Records of the General Assembly, Fifty-fourth session, Supplement No.10, Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/A_54_10.pdf* (aplūkots 07.10.2009).

8. International Law Commission. Report on the work of its fifty-second session *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2000/repfra.htm* , 1.1.8.punkts.

9. Report of the ILC on its 54th Session, ILC Report A/57/10, 2002, Pieejams: *http://untreaty.un.org/ilc/reports/2002/2002report.htm* (aplūkots 04.10.2009).

10. International Law Commission. Report on the work of its sixty-first session (4 May to 5 June and 6 July to 7 August 2009), General Assembly Official Records, Sixty-fourth Session, Supplement No. 10 (A/64/10). Pieejams: http*://untreaty.un.org/ilc/reports/2009/2009report.htm* (aplūkots 04.10.2009).

11. Yearbook of the International Law Commission, 1998, Volume 1, United Nations, A/CN.4/SER.A/1998.

Literatūra un publikācijas

(Alfabētiskā kārtībā)

1. Ahlström C. *The Status of Multilateral Export Control Regimes – An Examination of Legal and Non-Legal Agreements in International Cooperation*. Uppsala, 1999.

2. Arnull A. A.Dashwood, M.Dougan, M.Ross, E.Spaventa and D.Wyatt. *Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition.* London: Sweet & Maxwell, 2006.

3. Aust A. *The Theory and Practice of Informal International Instruments*. 35 ICLQ, 1986.

4. Aust A. *Modern Treaty Law and Practice 2nd edn*, OUP, Oxford 2007.

5. Aust A. *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

6. Becker F. Campbell A. „*International Treaties in Germany: the Legislative Competence of Parliament and Interpretative Competence of the Courts*." European Journal of Public Law 13(2)2007.

7. Bowett D. *Reservations to Non-Restricted Multilateral Treaties* // (1976-1977) 48 British Yearbook of International Law

8. Brownlie I. *Principles of Public International Law, 4th edition*. Oxford: Oxford University Press, 1990.

9. Brownlie I. *Principles of Public International Law. 6th ed*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

10. Carreau D. and P. Juillard. *Droit international économique. 1st edn*, Dalloz: Paris, 2003.

11. Craig P. Grainne de Burca. *EU Law. Tex, Cases, and Materials. 4th edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

12. Cremona A. E*xternal Relations and External Competence: the Emergence of an Integrated Policy.* Grām.: P.Craig and G.de Burca (eds.). The Evolution of EU Law. Oxford: Oxford University Press, 1999.

13. Dashwood A. *Implied External Competence of the EC. In: Martti Koskenniemi (ed.). International Law Aspects of the European Union*. The Hague: Kluwer Law International, 1998

14. Dashwood A. M Marescau (eds), *Law and Practice of EU External Relations: Salien Features of a Changing Landscape.* Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

15. Dashwood A. Lekcija kursā EC Trade Law, Kembridžas universitāte, LLM 2007/2008 programma. 19.11.2007. Nepublicēta

16. Dashwood A. & Helikoski J. *The Classic Authorities Revisited.* In: A. Dashwood & C.Hillion (eds). The General Law of E.C. External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.

17. Deksnis E.B. *Eiropas apvienošanās. Integrācija un Suverenitāte*. – Rīga: Junda, 1998

18. Delwit P. *Le Fédéralisme de Confrontation in, et al., (eds), Gonverner la Belgique: clivages et compromis dans une société complexe*. Presses Universitaires de France, Paris, 1999

19. Dišlers K. *Dēmokratiskas valsts iekārtas pamati. 2.izdevums*. Rīga, A.Gulbis, 1931.

20. Eeckhout P. *External Relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations*. Oxford: Oxford University Press, 2004

21. Eiropas tiesības. Red. T.Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža, 2004.

22. Emiliou N. *Towards a clearer demarcation line? The division of external relations power between the Community and the Member States*. In: 31 JCMS (1993)

23. Fitzmaurice M. '*The Identification and Character of Treaties and Treaty Obligations between States in International Law'* (2002) 73 British Yearbook of International Law 141

24. Foster N. S. Sule, German Legal System and Laws, 3rd ed. Oxford University Press, 2002

25. Frowein J. A. *Federal Republic of Germany in The Effect of Treaties in Domestic Law* Francis G. Jacobs & Shelly Roberts eds., 1987

26. Gatawis S. E.Broks, Z.Bule. *Eiropas tiesības*. Rīga, Latvijas Universitāte, 2002

27. Gold J. *L'importance du caractère juridique des accords de confirmation du Fonds*. (1980) (brochure du FMI n° 35, Washington D.C)

28. Granvik L. *Incomplete Mixed Environmental Agreements of the Community and the Principle of Bindingness*. In: M.Koskenniemi (ed.), International Law Aspects of the European Union

29. *Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž*. Autoru kolektīvs, Guļevska D. (red.). Otrais izdevums. Rīga: Avots, 1998

30. Hollis D. M.R. Blakeslee and L.B. Ederington (eds.), *National Treaty Law and Practise*. Leiden, 2005

31. Jacobs F. *Direct Effect and Interpretation of International Agreements in the Recent Case Law of the European Court of Justice*

32. Klabbers J. *The Concept of Treaty in International Law.* Kluwer Law International, 1996

33. Kohona P.T.B. *Some Notable Developments in the Practice of the UN Secretary-General as Depositary of Multilateral Treaties: Reservations and Declarations* (2005)

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

34. Koutrakos P. *EU International Relations Law*. Hart Publishing 2006

35. Lagasse Ch.-E. *Les nouvelles institutions politiques de la Belgique et de l'Europe, 2nd ed.* Artel, Namur, 1999

36. *Latwijas Pagaidu Waldibas Likumu un Rihkojumu Krahjums*, 1919

37. Levits E. *Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcija*. Latvijas Vēstnesis, 2002

38. MacLeod I. I.D.Henry, and S.Hyett. *The External Relations of the European Communities.* Oxford: Oxford University Press, 1996

39. Mauer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. 8., überarb. und erg. Aufl. München: Beck, 1992, s.51.

40. McRae D.M. *The Legal Effects of Interpretative Declarations* // British Yearbook of International Law, 1978

41. Montesquieu Ch. L. *The Spirit of Laws*. Book XI.

42. Neimanis J. *Ievads tiesībās*. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004

43. *New York University Journal of International Law and Politics*, 1996

44. Ogorek M. "*The Doctrine of Parliamentary Sovereignty in Comparative Perspective*". German Law Journal No. 6 (1 June 2005).

45. Pabriks A. "*Atbildu*" // Diena, 16.06.2005.

46. Pabriks A. *Robežlīgums nedrīkst būt "beigta ēzeļa ausis*" // Diena, 28.05.2005.

47. Paparinskis M. *Jus cogens in Latvian law. In: Conference Materials: Harmonisation of Law in the Baltic Sea Region after Enlargement of the European Union 2007* (vēl nepublicēts)

48. Paparinskis M. *Maisot tiesisko "spageti bļodu*"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.

49. Paparinskis M. *Lietas jauna izskatīšana pēc sprieduma vai lēmuma stāšanās spēlā* // Briede J. (red.) Administratīvais process tiesā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008, 644-650.lpp

50. Paparinskis M. *Piezīmes par vēstniecību imunitāti*. Jurista Vārds, 11.03.2008, Nr. 10.

51. Paparinskis M. *Republic of Latvia Materials on International Law 2004* // Baltic Yearbook of International Law, Vol 5. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005

52. Paparinskis M. "*The concept of reservations and compatibility with the object and purpose of the treaty*' in Riga 2008 Conference on Public International Agreements: Theory and Practice" (Conference materials: not published) Nepublicēts, bet pieejams ZAB "Sorainen" pēc pieprasījuma.

53. Parlett K. '*The PCIJ's Opinion in Jurisdiction of the Court's in Danzig. Individual Rights under Treaties'* (2008) 10 Journal of History of International Law

54. Paulus, Andreas L., *The Role of Domestic Courts in Treaty Enforcement: A Comparative Study - Germany* (July, 10 2008), David Sloss & Derek Jinks, eds., Cambridge Univ. Press, vēl nepublicēts. Pieejams: SSRN: *http://ssrn.com/abstract=1158048* (aplūkots 23.09.2009).

55. Pellet A. *L'adaption du droit international* (2007) 329 Recueil des Cours 9

56. Pellet A. Le *financement dans le cadre du Fonds monétaire international.* In P. Daillier, G. de la Pradelle and H. Ghérari (eds), Droit de l'économie internationale. Pedone, Paris 2004.

57. Pleps J. *Bīskaps Rancāns un Satversme*. Jurista Vārds, Nr.9 (562), 2009. gada 3. marts

58. Pleps J., Pastars. E., Plakane I. *Konstitucionālās tiesības*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004,

59. Poirier J. "*The Functions of Inter-Governmental Agreements: Post Devolution Concordats in a Comparative Perspective*". PLRev. 2001, SPR,

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

60. Rosas A. The *European Union and Mixed Agreements.* In A.Dashwood and C.Hillion (eds.), The General Law of EC External Relations. London: Sweet&Maxwell, 2000.

61. *Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums* (1920-1922)

62. Shaw M.N. *International Law, 5th edition*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

63. Schermers H.G. A *Typology of Mixed Agreements*. In: D. O'Keeffee and H.G. Schermers (eds.), Mixed Agreements, Deventer: Kluwer, 1983

64. Schermers H.G. *International Institutional Law*. Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Nordhoff, 1995

65. Slyz G. "*The Interaction Between National Courts and International Tribunal, International Law in National Courts*". New York University Journal of International Law and Politics, 1996

66. Simma B. '*Reservations to Human Rights Treaties: Some Recent Developments*' in Liber Amicorum Professor Ignaz Seidl-Hohenveldern (Kluwer Law International, the Hague 1998)

67. Sorel J-M. *La puissance normative des mesures de suivi au sein du FMI et de la Banque Mondiale*. In: L'effectivité des organisations internationales: Mécanismes de suivi et de contrôle. Pedone, Athens/Paris 2000

68. Sorel J-M. '*Sur quelques aspects juridiques de la conditionnalite du F.M.I. et leurs consequences'* (1996)

69. Steinberger H. *Allgemeine Regeln des Völkerrechts*. Handbuch des Staatsrechts VII. CF Müller, Heidelberg, 1992

70. Streinz, *in Grundgesetz* (Sachs, ed., 3rd Ed. 2003) Art. 25

71. *Third US Restatement of Foreign Relations Law*, Washington, 1987, vol. I

72. Thym D. *Reforming Europe's Common Foreign and Security Policy* (2004)

73. Tomuschat C. *'Die staatsrechtliche Entscheidung für die internationale Offenheit*' in J. Isensee and P. Kirchhof (eds.), 7 Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. 2d ed., CF Müller, Heidelberg 1992

74. Verwey D. *The European Community, the European Union, and the International Law of Treaties*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2004

75. Waelbroeck M *The Emergent Doctrine of Community Pre-Emption – Consent and Re-delegation.* In: T.Sandalow and E.Stein (eds). Courts and Free Markets. Oxford: Oxford University Press, 1982

76. Weiler J.H.H. *The External Legal Relations of Non-Unitary Actors: Mixity and the Federal Principle*. In: J.H.H.Weiler. The Constitution of Europe: Do the New Clothes Have an Emperor? Cambridge: Cambridge University Press, 1999

77. B.de Witte. *Too much Constitutional Law*?, in M.Cremona and B.de Witte (eds.), EU Foreign Relations Law: Constitutional Fundamentals. Oxford: Hart Publishing, 2008.

78. *Wyatt & Dashwood's European Union Law. 5th edition*. London: Sweet&Maxwell, 2006

79. Ziemele I. *Komentārs likumam „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem*"// Juristu Žurnāls, 1995, Nr.1

80. Ziemele I. *Latvijas Republikas starptautiski tiesiskais statuss* // Latvija. Starptautiskās organizācijas. Starptautiskie līgumi. Rīga: Saeimas Kanceleja, 1995

81. Ziemele. I. *Piezīmes pie sagatavotā lēmuma projekta*// Jurista Vārds, Nr.5 (458) 30.01.2007.

82. Ziemele I. *Rasu diskriminācijas aizliegums Latvijas tiesību sistēmā un praksē. Likumdevēja, tiesu, valsts pārvaldes un prokuratūras pienākumi un atbildība* (II) // Likums un Tiesības (2004)

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

83. Zimmermann, Claus D., *Jurisdictional Competition between the IMF and the WTO and its Impact on the Prevention of Monetary Protectionism* (June 26, 2008). Society of International Economic Law (SIEL) Inaugural Conference 2008 Paper. Pieejams: SSRN: *http://ssrn.com/abstract=1151802* (aplūkots 27.09.2009).

84. *Ziņotājs*, 24.05.1990, nr. 21

85. *Ziņotājs*, 26.09.1991, nr. 37.

86. Zuleeg M. *Alternativ- Kommentar zum Grundgesetz II*. Wassermann ed, 1989

Citi avoti

1. Ārlietu ministrijas Divpusējo līgumu datu bāze, *http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/bilateral/*, aplūkota 29.03.2007.

2. Ārpolitikas dokumenti *http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/*. (Aplūkots 03.06.2009.)

3. Eiropas līgumu datubāze *http://www.consilium.europa.eu/applications/Accords/searchp.asp?cmsid=245&party=LV&pname=Latvia&lang=EN&doclang=EN.*

4. Foreign Affairs Committee, Report on the Abuse of Diplomatic Immunities and Privileges, 1984.

5. Guidelines on Conditionality. Prepared by the Legal and Policy Development and Review Departments. Approved by Timothy F. Geithner and François Gianviti. September 25, 2002. Pieejams: *http://www.imf.org/External/np/pdr/cond/2002/eng/guid/092302.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

6. IMF Factsheet: IMF Lending. Pieejams: http*://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/howlend.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

7. Koncepcija "neatkarīgo" jeb patstāvīgo iestāžu statusa regulēšanai, atbalstīta ar Ministru kabineta 2005.gada 18.maija rīkojumu Nr.322.

8. Labklājības ministrijas 25.03.2009. vēstule Nr. 18.3-03/912 Saeimas kancelejai, pieejama: *http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS_LmP.nsf/0/4e9bf17c4a1fa66fc2257584002d455f/$FILE/12_5-2-71.pdf* (aplūkota 29.06.2009).

9. Latvijas atruna pie CISG *http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/countries/cntries-Latvia.html* (aplūkots 09.10.2009)

10. Latvijas Republikas 5. Saeimas plenārsēde 1993. gada 4. novembrī, stenogramma pieejama: *http://www.saeima.lv/steno/st_93/041193.html* (aplūkota 26.09.2009).

11. Latvijas Senāta senatoru atzinums par Latvijas Satversmes spēkā esamību un Saeimas pilnvarām okupācijas apstākļos. Latvju Ziņas, 17.04.1948

12. "Nekā Personīga" raidījums *http://www.tv3.lv/content/view/5902/282/.*

13. Pace Law School Institute of International Commercial Law *http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/countries/cntries-Latvia.html* (aplūkots 03.10.2009).

14. Saprašanās memorands starp Eiropas Kopienu un Latvijas Republiku: *http://www.lbas.lv/spdvbi/mou_lv_tulkojums.pdf.*

15. SVF valdes 2008.gada 23.decembra lēmums. Pieejams: *http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2009/cr0903.pdf* (aplūkots 27.09.2009).

16. Tiesiskā kārtība - Vācija. *http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_lv.htm* (skatīts 25.08.2009.).

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

17. The American Non-Governmental Organizations Colation for the International Criminal Court: Administration Update. Pieejams: *http://amicc.org/usinfo/administration.html* (aplūkots 10.10.2009).

18. Treaties Office Database of the European Commission. *http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do*.

19. Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с вопросом СМИ относительно выдвигаемой с латвийской стороны новой увязки подписания Договора о государственной границе (28.05.2005), citēts pēc tulkojuma, kas publicēts: Mārtiņš Paparinskis. Maisot tiesisko "spageti bļodu"// Jurista Vārds, Nr.5 (458), 2007. gada 30. janvāris.

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009

© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

PIELIKUMS NR.2

TEKSTĀ IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

Saīsinājums	*Pilnais nosaukums*
AETR	European Agreement Concerning the Work of Crews of Vehicles Engaged in International Road Transport
A.J.I.L	American Journal of International Law
ANO	Apvienoto Nāciju organizācija
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
BYIL	British Year Book of International Law
CAA	Igaunijas Republikas Konstitūcijas grozīšanas akts
CRCPA	Konstitucionālās pārbaudes tiesas procedūras likums (Igaunija)
CRCSC	Constitutional Review Cahmber of the Supreme Court
EDSO	Eiropas Drošības un Sadarbības organizācija
EKL	Eiropas Kopienas dibināšanas līgums, konsolidētā versija
EPIL	Encyclopedia of Public International Law
ES	Eiropas Savienība
ESL	Līgums par Eiropas Savienību (līdz Lisabonas līguma grozījumiem), konsolidētā versija
EURATOM	Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums
FCO	Foreign and Commonwealth Office, Ārējo un sadraudzības lietu birojs (Lielbritānija)
FRA	Igaunijas Ārlietu Likums (*Foreign Relations Act*)
GATS	Vispārējā Vienošanās par tirdzniecību ar pakalpojumiem (*General Agreement on Trade in Services*)

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

GATT	Vispārējā Vienošanās par tirdzniecību un tarifiem (*General Agreement on Tarifs and Trade*)
HMSO	Her Majesty's Stationery Office
ICJ	International Court of Justice
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes
ILA	International Law Association
ILC	International Law Commission
ILO	Internationa Labour Organization
ILR	International Law Reports
KĀDP	Kopējā ārējā un drošības politika
Kopiena	Eiropas Kopiena
LES	Līgums par Eiropas Savienību (pēc Lisabonas līguma grozījumiem), konsolidētā versija
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību, konsolidētā versija
Lielbritānija	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā karaliste
Lisabonas līgums	Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī
LR	Latvijas Republika
LV	Latvijas Vēstnesis
NAIS	Normatīvo aktu informācijas sistēma
PSRS	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
PTO	Pasaules Tirdzniecības Organizācija
Saprašanās memorands	Starptautiskais vienošanās (saprašanās) memorands
Savienība	Eiropas Savienība (tiesiskajās attiecībās, kas izriet no ESL)

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

SDO	Starptautiskā Darba Organizācija
Speciālais likums	Likums par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem
STK	Starptautisko tiesību komisija (angl.sk.:ILC)
SVF	Starptautiskais Valūtas Fonds
TECE	Treaty Establishing a Constitution for Europe
TM	Tieslietu ministrija
TRIPs	Nolīgums par intelektuālā īpašuma tiesību aspektiem attiecībā uz tirdzniecību (*Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights*)
UKHL	United Kingdom House of Lords
UN	United Nations
U.N.Doc.	United Nations Documents
U.N.R.I.A.A	United Nations Reports of International Arbitral Awards
Vīnes līgumtiesību konvencija	1969.gada 23.maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009

PIELIKUMS NR.3

TEKSTĀ IZMANTOTIE TERMINI LATĪŅU VALODĀ

Termins	*Skaidrojums*
A contrario	no pretējā
a fortiori	no stiprākā [argumenta]
animus contrahendi	vēlme saistīties
A priori	iepriekš, no iepriekšējā
de facto	faktiski
de iure	juridiski
erga omnes	pret visiem
ex-ante	pirms notikuma
expressis verbis	tieši pateikts
inter se	savā starpā
jus cogens	vispārēja starptautisko tiesību imperatīva norma
lex posterior derogat legi priori	kolīzijas gadījumā jaunākam likumam ir pārāks spēks par vecāko
lex specialis	speciālais likums
opinio juris	viena no starptautiskas paražu tiesības sastāvdaļām: uzskats, ka darbība tika veikta pēc likumiskā pienākuma
pacta sunt servanda	līgumi ir jāpilda
post factum	pēc darbības veikšanas
prima facie	no pirmā acu uzmetiena
ratione materiae	attiecībā uz priekšmetu (piemēram, pastāv tiesas jurisdikcija attiecībā uz strīdus priekšmetu)
rebus sic stantibus	[vienošanās darbojās] kamēr spēkā ir pamata apstākļi
ultra vires	ārpus kompetences

© Ieva Bērziņa-Andersone, Mārtiņš Paparinskis, Agris Repšs, 2009
© Zvērinātu advokātu birojs "Sorainen", 2009